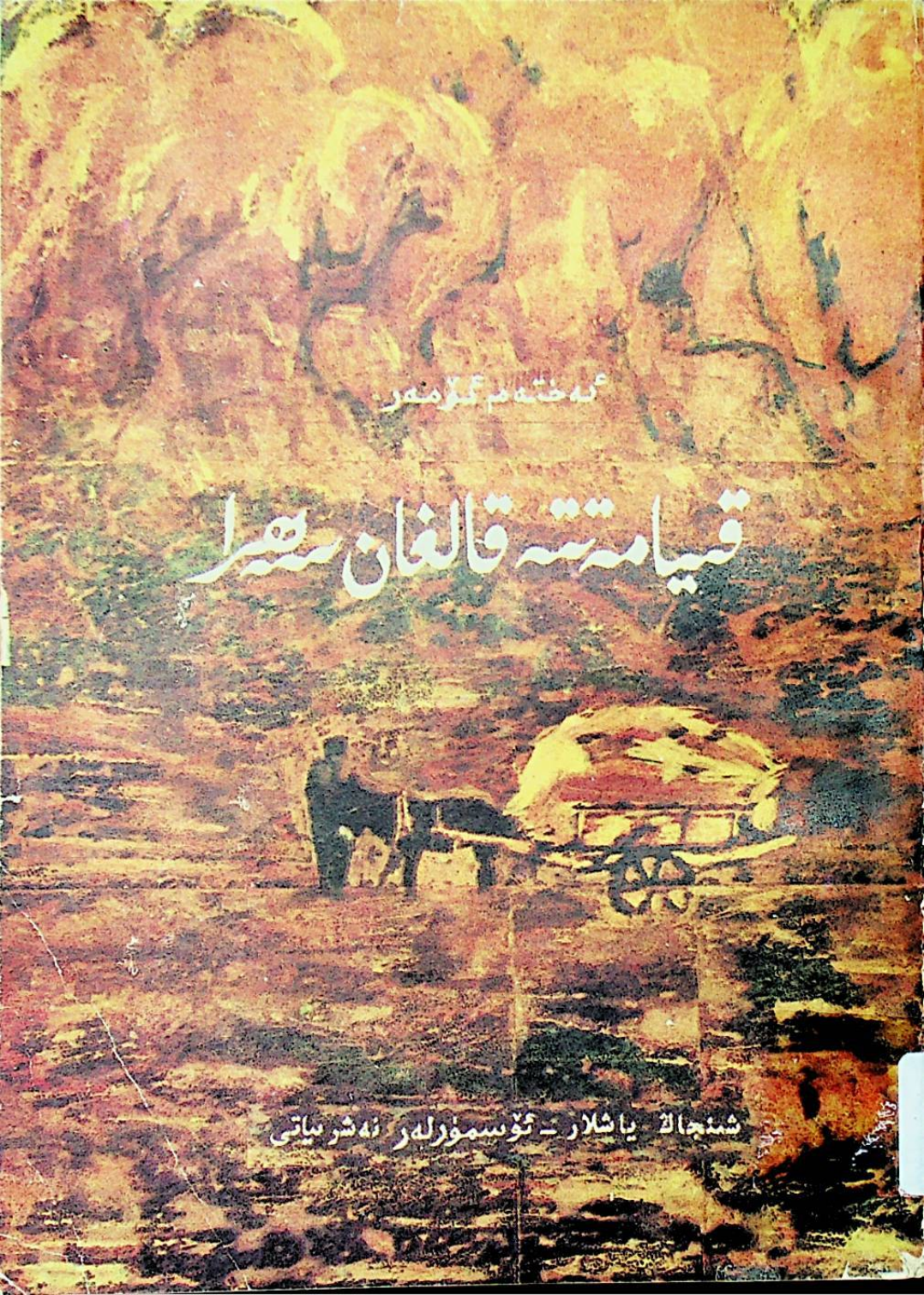
غەرخەم گۈلمەمەت
قىيامەتتە قالغان سەھرا
شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

ئۇيغۇر كتاب تورىدىكى
www.uyghurkitap.com

ئەختەم ئۆمەر

قىيامەتتە قالغان سەھرا

(ھېكايە - پوۋېستلار)

مەسئۇل تەھرىرى: ئوسمان نادىر

شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

1989 - يىل. ئۈرۈمچى

مەسئۇل كوررېكتورى: ئىبراھىم مۆمىن

قىيامەتتە قالغان سەھرا

*

شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھرى قۇرۇلۇش يولى 9 - قورۇ)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۆلچىمى: 1092×787 مم، 32 كەيىلەم، باسما تاۋىقى: 21.5
1988 - يىل 6 - ئاي 1 - نەشرى
1989 - يىل 5 - ئاي 1 - بېسىلىشى
ISBN7 - 5371 - 0289 - 9/I·137
سانى: 5,500 — 1
باھاسى: 4.30 يۈەن

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

نەشرىياتتىن

ياش يازغۇچى ئەختەم ئۆمەر «زېمىن، قارىغىنا ئادەملىرىگگە!» نامىلىق پوۋېستى ۋە بىرمۇنچە چۆچەك ھېكايىلىرى بىلەن كىتابخانلىرىمىزغا تونۇشلۇق. ئۇ، يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئۆزىنىڭ پەۋقۇلئاددە تالانتى ۋە دادىللىقى بىلەن بىراقلا باش كۆتۈرگەن، شۆھرەت قازانغان خەلقىمىزدىن، مىللەتپەرۋەر يازغۇچى. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ بۇ ياش بوغۇنىدىن ھەقمۇ بىر، سەنئەت چۆققىلىرىغا قاراپ ئۆرلەۋاتقان، زامانىۋى، يېرىك يازغۇچىنىڭ ئىزناسىنى كۆرمەكتە ۋە ئۇنىڭدىن خۇشاللانماقتا.

ئەختەم ئۆمەرنىڭ «قىيامەتتە قالغان سەھرا» ناملىق بۇ ھېكايە - پوۋېستلار توپلىمىغا ئۇنىڭ شۇ ناملىق پوۋېستى، «ئاھ، مېنىڭ كىندىك قېنىم!» ناملىق پوۋېستى، «ئومىقىم، كۆزۈڭنى ياشلىما!» ناملىق پوۋېستى ۋە «بىلەيچى بوۋاي»،

«قان ساتقۇچى»، «بىراقتا تارالغان قوڭغۇراق ئاۋازى»، «ئاق لەگلەك»، «ساتار، مۇڭلانمىغىن!» «قەبرە ماجراسى» قاتارلىق 31 پارچە ھېكايە ۋە مەسەللىرى كىرگۈزۈلدى.

تالانتلىق ياش يازغۇچى ئەختەم ئۆمەرنىڭ بۇ ئەسەرلىرىدىن كىتابخانلار خەلقىمىز 1957 - يىلىدىن 1978-يىلىغىچە ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن ئېغىر يىللارنىڭ رېئال خاتىرىسىنى كۆرەلەيدۇ. يازغۇچى ئۇ يىللارنى ھەر خىل ۋەقەلەر ۋە ھەر خىل ئوبرازلاردا بەدىئىي يول بىلەن تۇرمۇش چىنلىقىغا ناھايىتى سادىق ھالدا خاتىرلىگەن، مۇھاكىمە يۈرگۈزگەن، خەلقنىڭ تەقدىرىگە قايغۇرغان، ھېسداشلىق قىلغان؛ قالاقلىقىمىز، نادانلىقىمىز، ئەخمەقلىكلىرىمىز ۋە نامراتلىقلىرىمىزنىڭ تارىخىي ۋە رېئال سەۋەبلىرى ئۈستىدە ئىزدەنگەن، مۇلاھىزە ئېلىپ بارغان، ھېسسىي، تۇيغۇلۇق پىكىرلەر بىلەن قاينىغان... ئۇنىڭ ئەسەرلىرى مۇلاھىزە ۋە مۇھاكىمىگە ۋە خىيال بىلەن ھېسسىياتقا ناھايىتى باي.

ئەختەم ئۆمەر 1963 - يىل 10 - ئاينىڭ 17-كۈنى مەكىت ناھىيىسىنىڭ يانتاق يېزىسىدا ئوقۇتقۇچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن.

ئۇ 1969 - يىلىدىن 1979 - يىلىغىچە ئۆز يېزىسىدا باشلانغۇچ مەكتەپ، تولۇقسىز ئوتتۇرا ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇدى. 1980 -، 1981 - يىللىرى قەشقەر سىفەن مەكتىپىنىڭ مۆبە سىنىپىدا ئوقۇدى. ئاپتور، 1981 - يىلىدىن 1983 - يىلىغىچە يانتاق يېزىسىدىكى جەرەندۆڭ باشلانغۇچ مەكتىپىدە ئوقۇتقۇچى بولۇپ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئىشلىدى. 1983 - يىلىدىن 1985 - يىلىغىچە يانتاق يېزىلىق ئىتتىپاق كومىتېتىدا ئىشلىدى. 1985 - يىلى قەشقەر خەلق رادىئو ئىستانسىسىغا يۆتكىلىپ كەلدى، شۇنىڭ دىن بۇيان ئەخمەتجان ئۆمەر بۇ رادىئو ئىستانسىسىدا دىكتورلۇق خىزمىتى بىلەن بولۇپ كەلمەكتە.

نەشرىياتىمىز مىللىتىمىز ئەدەبىياتىنىڭ ئۆمىدىنى ۋە زور يۈكىنى ئۈستىگە ئېلىشقا جۈرئەت قىلالىغان بۇ ياش بوغۇنغا ئۇتۇق ۋە مۇۋەپپەقىيەتلەر تىلەيدۇ.

مۇندەرىجە

دوستۇم ئېيتىپ بەرگەن ھېكايە 1
بىلەيچى بوۋاي 9
قان ساتقۇچى 15
تىنچسىز شاخچىلار 21
يىراقتا تارالغان قوڭغۇراق ئاۋازى 34
ئاق لەگلەك 39
خالتا كوچىدىكى لەتىپە 47
يۇرىكسىم يېشىل چوققىدا 56
تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ئىشلار 71
ئوقەت 80
ساتار، مۇڭلانمىغىن 82
ئوغلىنىڭ سۆيگۈنى 96
قەستكە ئۇچرىغاندا 102
قاپاقباشلار 112
قەبرە ماجراسى 116
پەقەت تاۋۇم يوق 128
«ئىمام»نىڭ «دەۋا»سى 131
كۆزلىرىمىز 135

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

يوپۇرماق تۇغۇلغاچ، پوتلا تۆكۈلدۇ 139
سېغىنىش كۈيى..... 148
جىن چاپلاشقان ئايال..... 159
غۇر - غۇر شامال 175
ئاخشامقى پەرىشتە 188
قىيامەتتە قالغان سەھرا 201
يېشىل ۋادا، كۈمۈش بۇلۇڭ 386
قانات..... 392
قىزلارنىڭ كۆزىدە..... 395
مېنىڭ توخۇيۇم..... 397
ئۇخلاپ قالغان پاختەك 399
سۈپۈرگىنىڭ تەقدىرى 401
ساقال بىلەن بۇرۇت..... 403
باخشى بىلەن جىن 405
ئاھ، مېنىڭ كىندىك قېنىم!..... 408
ئومىقىم، كۆزۈڭنى يا شىلسام!..... 573

دوستۇم ئېيتىپ بەرگەن ھېكايە

دوستلار يىغىلىشىپ يېڭى يىلنى تەبرىكلەپ كەچكى ئولتۇرۇش قىلدۇق. ھەربىرىمىزگە ئۆتۈپ كەتكەن كونا يىلدا كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىمىزدىن بىردىن ھېكايە سۆزلەش شەرتى قويۇلدى، بۇنىڭ ئىچىدە، دوستۇم ئەسەت سۆزلىگەن ھېكايە ماڭا خېلى تەسىرلىك بولۇپ تۇيۇلدى.

ئۇ ھاراقنىڭ كۆچىدىن خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ قالغان بولۇپ، ھېكايىسىنى مۇنداق باشلىدى:

— قەدىرلىك دوستلار، مەن سىلەرنى يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن قىزغىن تەبرىكلەيمەن. ھەممىڭلارنىڭ سالامەتلىكى ھەم ئۆمرىڭلارنىڭ ئۇزۇن بولۇشىنى، ئىشىڭلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىنى تىلەيمەن، قېنى، كۆتۈرەيلى!

ھەممىمىز رومكىلىرىمىزنى «جاراق - جاراق» سوقۇشتۇرۇپ كۆتۈرۈۋېتىپ ئەسەتنىڭ ئېغىزىغا تەڭمۇردۇق.

— ھېكايە ئېيتىش نۆۋىتى ماڭا كېلىپ قالدى. مەن ئۆزۈم ئوقۇتقۇچى، شۇڭا ماڭارىپ ساھەسىدىكى بىر

هېكايىنى سىلەرگە سۆزلەپ بېرەي، — ئۇ بىردەم چېكىسىنى تاتىلاپ تۇرۇۋالدى، — بۇ مائارىپچىلارنىڭ ئوبرازىغا داغ كەلتۈرىدىغان ئىش بولغانىدى. بىز ئوقۇتقۇچىلار بۇنىڭدىن ئىنتايىن غەزەپلىنىپ يۈرۈۋاتىمىز. بۇنى سۆزلەپ بېرىۋاتقىنىمدا بەلكى سىلەرمۇ غەزەپلەنمەي تۇرالمايسىلەر. بۇ ئىش بۇلتۇر يۈز بەرگەن:

بىزنىڭ مەكتەپنىڭ زايىت ئىسىملىك بىر مۇدىرى بار. ئۇ ھازىر قىرىقلاردىن ئاشتى. ئۆزى پاكار، چوقۇر، سېرىق يۈز، يۈرۈش - تۇرۇش ۋە كىشىلەر بىلەن بولغان مۇئامىلىدە ناھايىتىمۇ سىپايە بىر ئادەم، لېكىن تەمەخور، ئاچكۆزرەك. بۇنداق ئادەم جەمئىيەتتىكى ھەرقايسى ساھەلەردە بولغىنىدەك، بىزنىڭ مائارىپ ساھەسىدىمۇ بار. بۇ ھەرگىز ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

بۇلتۇر يازلىق تەتىلدىن يېغىلىپ تېخى ئىككى كۈن بولغانىدى، دەرس باشلاشقا جىددىي تەييارلىق قىلىۋاتاتتۇق. چۈشكە يېقىن سىرتتا قاتتىق غۇۋغا چىقىپ كەتتى. ئوقۇتقۇچىلار نېمە بولدىكىن دەپ ئىشخانىمىزدىن ئالدىراش چىقساق، 60 ياشلاردىكى ئېگىز بوي بىر دېھقان بىزنىڭ زايىت مۇدىرنىڭ كىيىمىدىن بوغۇۋلىپ سۆرىگىلى تۇرۇپتۇ. دېھقان ناھايىتىمۇ قاتتىق غەزەپكە كەلگەن بولۇپ، مۇدىرغا قاتتىق تىل سالاتتى، دۆشكەلەيتتى. بىز ھېچ نەرسىگە قارىماي دېھقان بىلەن مۇدىرنى ئاجرىتىۋەتتۇق. دېھقان ھەدەپ مۇدىرغا ئېتىلاتتى، زايىت مۇدىرنىڭ بولسا چىرايىدا قان قالمىغانىدى.

— هۇ دۆيۈز تۆلكە، ئالدامچى، سېنى قانداقمۇ مەكتەپ مۇدىرى دېگىلى بولسۇن؟

بىز دېھقانىنى سۆرەپ دېگۈدەك باشقا بىر ئىشخانىغا ئەكىردۇق.

— ئاكا، ھەرقانداق گەپ بولسا چىرايلىقچە دېمەمسىز؟ بۇ مەكتەپ، بۇ ئادەم تەربىيىلەيدىغان ئورۇن، بۇ يەردە قالايمىقان سۆزلەپ مالىمانچىلىق قىلىشىڭىزغا يول قويۇلمايدۇ، — دېدىم مەن غەزىپىمنى بېسىپ تۇرۇپ.

دېھقان ماڭا تازا چەكچىيىپ بىر قارىۋېدى، مەنمۇ ئاغزىم ئىتتىكلىك قىلىپ دەپ سالغان گېپىمگە شۇئان پۇشايمان قىلدىم. چۈنكى ئۇنىڭ چوڭقۇر ئەگرى - بۈگرى قورۇق باسقان قارىمۇتۇق چىرايىدا دەھشەتلىك تۈسكە كىرگەن بولۇپ، چار ساقلى تىترەپ تۇراتتى.

— سىلى ئوقۇتقۇچىمۇ؟— دېدى ئۇ. بىر مۇئەللىم قىز تۇتقان بىر ئىستاكان چاينى پۈۋلەپ تۇرۇپ، بىر سۈمۈرگەندىن كېيىن:

— ھەئە، بىز ئوقۇتقۇچى، — دېدى ئۇ.

— سىلەرنىڭ مۇدىرىڭلار، دۇنيادا ئۆتۈپ كەتكەن ئالدامچى ئىكەن، ئۇ مېنى بىرمۇنچە ئەخمەق قىلدى، بۈگۈن مەن ئۆزۈمنى بىر تونۇتۇپ قويماي دەپ كېلىۋىتىمەن.

— نېمىشقا ئالدامچى دەيسىز ۋە نېمە سەۋەبتىن مۇدىرغا ئۆزىڭىزنى تونۇتۇپ قويماقچى بولىسىز؟ — دەپ سورىدى بىرەيلەن.

دېھقان مۇنداق بىر ئىشنى بىزگە سۆزلەپ بەردى:

مەكتىپىمىزنىڭ 10 - سىنىپىدا زەينىگۈل ئىسىملىك ئېگىز بويلۇق بىر قىز بار ئىدى. ھازىرقى مۇدىرنىڭ

كانسيدىن ئالغان دېھقان ئەنە شۇ قىزنىڭ دادىسى ئىدرىس چورۇق (لەقىمىنى ئۆزى دەپ بەردى) ئىكەن. زەينىگۈل مەكتەپتە يېشى بىرقەدەر چوڭراق ئوقۇغۇچى بولۇپ، ئۆگىنىشى ناچار ئىدى.

ئۇ 9 - سىنىپقا چىققان يىلى، ئىدرىس چورۇق، بىر كىيىملىك سارجا ئېلىپ مۇدىرنىڭ ئۆيىگە كەلدى:

— بىز قۇرۇق دېگۈدەك كېلىپ قالدۇق، شۇنداق بولسىمۇ ئەيىب كۆرمەي قوبۇل قىلسىلا، — دېدى ئىدرىس چورۇق ئەكەلگەن سوۋغىتىنى داستىخانغا قويۇپ. مۇدىرنىڭ ئېگىكىدىكى سالپاق گۆشلىرى لىغىلداپ، ئايالىنىڭ كۆزلىرى پارقىراپ كەتتى:

— ۋاي، نېمانچە كايىمىلا، كېلىۋەرمەي... ھە... ھەشقاللا...، — مۇدىرنىڭ ئايالى سوۋغىلارنى يىغىشتۇرۇۋېلىپ ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

— ھە، ئىدرىسئاخۇنكا، مەھەللىدە نېمە ئىشلار بىلەن يۈرىلا...، — دېدى مۇدىر قىلغىلى گەپ تاپالماي.

— نېمە ئىش بىلەن دەيلا؟ ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئىشى دېگەن بىرنىمىك كەينىدىن بىرى چىقىپ تۇرىدۇ. ۋاقتىدا قىلمىسا كېيىن پۇشايمان قىلىدىغان گەپ، — دېدى ئىدرىس چورۇق ئېغىزىغا سالغان بىر بۇردا نانىنى چايناپ تۇرۇپ، ئۇ پىيالىدىكى سىنچايىنى بىر ئوتلاپ قويغاندىن كېيىن، — ئاتىلىرى ۋايىستكام رەھمەتلىك ناھايىتى ئوبدان ئادەم ئىدى. سىلىنى ئوبدان ئوقۇتۇپ قويۇپتىكەن، مانا مۇئەللىمەر ئېچىدە چوڭ ئەمەلدار بولۇپلا. ھازىر دېھقان خەقنىڭ بالىلىرى ئوننىڭ بىرى كادىر بولمىسا ھەرقانچە ئوقۇسىمۇ

یەنە ئاقىۋەت دېھقان بولماقتىن باشقا ئامال يوق ئىكەن. ئۆزۈمنىڭ ئويلىشىمچە، ئوقۇشقا بېرىش - بارماسلىق ھەر-قايسىلىرىنىڭ مەدەت بېرىشلىرىگە باغلىق ئىشمىكىن دەيمەن، — دېدى.

— ياق، ياق... ھ... ھ... ھ...، — زايىت مۇدىر مەغرۇر ھىجىيىپ قويدى. شۇ ئاردا ئۆينىڭ بېقىندىلا كالىنىڭ ئارقا - ئارقىدىن چىقىلىپ مۆرىشى ئۇلارنىڭ سۆھبىتىنى ئۈزۈپ قويدى.

— ياللا، بىر ئاغنىەم ياخشى كالىنىڭ ئۇرۇقى، بېقىپ قويغىن دەپ ئەكىلىپ بەرسە بېقىپ ساپتىكەنمەن. بۇ شەھەر يېرىدە كالا باقمەن دېگۈچە ئىشىمنى قىلسام چۇ، — دەپ زارلاندى زايىت مۇدىر.

— بۇنداق قىينالغۇچە بىزنىڭ مەھەللىگە ئاپىرىپ قويمامىلا، ئوت - چۆپىنىڭ كەڭرى يېرىدە بىزنىڭ كالىلار بىلەن يايلىسۇن، — دېدى ئىدرىس چورۇق.

— ئۇنداق قىلساق قانداق بولىدۇ؟ — زايىت مۇدىرنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كەتتى.

— بولمامدىغان! بىز ئۇنى يۇدۇڭالمىغاندىكىن، كەڭرىچىلىكتە ئۆزى ئوتلاپ سەمرىپ قالىدۇ. ھە راست، توپاق كالىمۇ، ئىنەكمۇ؟

— تېخى چىش تاشلىمىغان غۇنىجىن.

— تازا جايىدا ئىكەن. بۇقىغا چۈشۈپ قالسا، موزايلىتىمىز دېسىلە!

بۇ سۆز زايىت مۇدىرنىڭ كۆڭلىگە ئۇزىنىڭ ئامراق نەرسىسى بولغان قۇيرۇقتەك يېقىپ كەتتى، ئۇلار بىر ھازاغىچە كالا توغرىسىدا قىزىق سۆزلىشىپ كەتتى.

مايسخان جىلە بولۇپ، ئىدىرىس چورۇقنىڭ بېقىنىغا نوقۇپ قويغاندىلا، ئۇ كالا توغرىسىدىكى سۆزنى توختىتىپ:

— ئەمدى بىزنىڭ سىلىنىڭ ئالدىلىرىغا كېلىشىمىز- دېكى مەقسەت — قىزىمىز زەينىگۈل سىلىنىڭ ئالدىلىرىدا ئوقۇۋاتىدۇ. قارىساق، بۇ يىل بالا بەكلا چوڭىيىپ قالدى، ئانىسى كېسەلمەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىز ئۇنى ھەرقانچە ئوقۇتساقمۇ يەنە ئۇنىڭ ئىمتىھانىدىن ئۆتۈپ كېلىدىر بو- لۇشى ناتايىن، ئۇ يەر - بۇ يەردىن باش ئاغرىقى كۆپ بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. شۇڭا مەكتەپتىن ئاجرىتىپ بېرەر- مىكىن دېگەن نىيەتتە ھۇزۇرلىرىغا كېلىۋىدۇق.

— مۇدىر ھېلىقى سوۋغىلار ئۈچۈن ئۇ دېھقانىنىڭ قىزىنى مەكتەپتىن ئاجرىتىپ بېرىدىما؟ — بىرەيلەن غەزەپ- لىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— نېمە ئالدىراپ كېتىسەن؟ تېخى سۆزلەۋاتمامدۇ، — دېدى يەنە بىر دوستۇم ئۇنى ئەيىبلەپ.

— نەدىكىنى! مۇدىر ئىدىرىس چورۇققا قىزىنى ئو- قۇشقا ئەۋەتىشكە ۋەدە بېرىپتۇ. ئىدىرىس چورۇق خۇشال بولۇپ، ئۇنىڭ كالىسىنى بېقىپ بېرىش ئۈچۈن ئە- كىتىپتۇ. ئىدىرىس چورۇق ئۆيىدىكىلەر يىل بويى سۈت، تۇخۇم، قوغۇن، تاۋۇز، ئۆرۈك، ئالمىلارنى زايىت مۇدىر- نىڭ ئۆيىگە ئۈزۈلدۈرمەي توشۇپ تۇرۇپتۇ. زايىت مۇدىر- نىڭ ھېلىقى ئىنكىسىمۇ بوغاز بولۇپ يىل ئاخىردا موزاي- لاپتۇ. ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتى ئەنە شۇنداق قويۇق بولدى. زايىت مۇدىر زەينىگۈلنىڭ ئوقۇشىغا بەك كۆڭۈل بۆلدى. ئەكسىچە، زەينىگۈل بولسا ئۆگىنىشكە قىلچە كۆڭۈل بۆل-

مەيتتى. ئۇ شەھەرلىك سۇرەتخانىدىكى سۇرەتچى ياش بىلەن يوشۇرۇن مۇھەببەتلىشىپ يۈرەتتى. ئوقۇش پۈتتى، زەينىگۈل ئالىي مەكتەپ تەييارلىق ئىمتىھانىدىن مۇدىرلىك مەدەت بېرىشى بىلەن ئۆتۈپ كەتتى. رەسمىي دۆلەت لىك ئىمتىھان قەشقەردە ئېلىنىدىغان بولغاچقا، زايىت مۇدىر سەل دەككە - دۈككە بولۇپ قالدى. كېيىن قايتا كېڭىشىپ يۈرۈپ، زەينىگۈلنى ئىمتىھاندىن «ئۆتكۈزۈش» ئۈچۈن زايىت مۇدىر بىلەن ئىدىرىس چورۇق بىرگە باردىغان بولدى، ئۇلار ماڭىدىغان چاغدا 30 كىلو كەندىر مېيى، 50 كىلو پاختا ئېلىۋېلىشنى ئىمتىھانلىك مۇھىم «شەرتى» قىلىشتى. زەينىگۈل قەشقەردە ئىمتىھان بەرگەن بىر ھەپتە ئىچىدە، زايىت مۇدىرلىك كۆرسەتمىسى بىلەن ئۆزىگە ئوخشاش بىرمۇنچە كىشىلەرنى كاۋاپخانايۇ ئاشپۇزۇلغا باشلاپ زىيارەت بەردى. 30 كىلو كەندىر مېيىنى ھېلىقىلار بۆلۈشۈپ كېتىشتى، پاختىنى بولسا زايىت مۇدىر بىلەن ئىككىسى 50 ياشلاردىن ئاشقان، سېمىز، كۆزەينەكلىك بىر كىشىنىڭ ئۆيىگە ئەكىرىپ بەردى. كۈندە ئۆزۈلدۈرمەي بىرمۇنچە كىشىلەر ئۇلارنىڭ زىيارىتىگە داخىل بولۇشۇپ، يەپ - ئىچىپ كېكىرىشىپ رەھمەت ئېيتىپ كېتىشتى. ئىدىرىس چورۇق سۇدەك چىقىپ بارغان يۇلغا ئىچى ئېچىشىپ تۇرسىمۇ، قىزىنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ ئوقۇشقا باردىغانلىقىنى ئويلىغىنىدا، بۇلار كۆزىگە كۆرۈنمەي قالدى. زايىت مۇدىرلىك ئېيتىشچە، بۇلار قانچىلىك پۇل خەجلىسە زايە كەتمەيدىغان، بەلكى زەينىگۈلنىڭ نۇقتىلىق ئالىي مەكتەپلەرگە كېتىپ قېلىشىغا يار - يۆلەك بولىدىغانلىقىنى بىلدى. ئۇنىڭ خىيال

ئىكرانىدا چوڭ شەھەرلەردىكى «پابىدا» ماشىنىلار ئۈزۈل-كېسىل قاتناپ تۇرۇۋاتقان سەھنىدە يوللار، ئېسىل ھەيۋەتلىك بىنالار، كۆزنى چاقنىتىدىغان رەڭگارەڭ ماگىزىنلار... ئۆزىنىڭ ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ قىزىنى يوقلاش ئۈچۈن كېتىۋاتقان كۆرۈنۈشلىرى پەيدا بولدى... ئىمتىھان ئاخىرلىشىپ ئوقۇلار قايتىپ كېلىشتى. زەينىگۈل ئىمتىھانىنى ياخشى بېرەلمىگىنىدىن كۆڭلى غەش بولسىمۇ، يۈرىكى توم ئىدى. چۈنكى ئۆزىدىن ئىمتىھان ئالغانلار زايىت مۇدىرنىڭ تونۇش - بىلىشلىرى ئىدى. ئىدىرىس چۆرۈق ھېسابلاپ كۆرۈپ مۇشۇ بىر ھەپتە ئىچىدە، 600 سومنىڭ پاك - پاكىز خەجلىنىپ تۈگىگەنلىكىنى دېتالىدى.

— شۇنداق قىلىپ زەينىگۈل ئالىي مەكتەپكە كەتتىمۇ؟ — سورىدى زېھنىي بىلەن ئاڭلاپ ئولتۇرغان ئېگىز بوي بىرى مەسخىرىلىك كۈلۈپ.

— نەدە ئۇ ئۆتىدىغان ئىش بولسۇن؟! قىزىنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگىنىنى ئاڭلىغان ئىدىرىس چۆرۈق كېلىپ، زايىت مۇدىرنىڭ كانىيىدىن ئېلىپ مەكتەپتە رەسۋا قىلدى، كېيىن ئاڭلىساق... ئىدىرىس چۆرۈق: «بۇ ئالدامچىنىڭ گېپىگە كىرىپ 1000 سومدىن ئارتۇق پۇلۇمدىن ئايرىلىدىم» دەپ ھېلىقى باققىلى ئاپىرىپ بەرگەن موزايىلنىق ئىنەكنى بەرمەپتۇ ئىمىش...

بۇ ھېكايىنى ئاڭلاپ بىر قىسىملار «جايىدا بوپتۇ» دېيىشتى، يەنە بىر قىسىملار كۈلۈشۈپ بولدى قىلىشتى، بىر قىسىملار غەزەپلەندى، بىراق مېنىڭ قارىشىم ئۇلاردىن باشقىچە ئىدى...

1984 - يىل 27 - ئاۋغۇست. يانتاق.

بىلەيچى بوۋاي

— بالام، بىلەي دېگەن ئەسقاتمىدىغان نەرسە، بىر ئۆيدە كەم دېگەندىمۇ تۆت - بەش پىچاق، قىگىراق، كەكە، پالتا بولىدۇ. بىرەر بىلەي بولسا، ئىشلەتكەندە قىينالمايمىز. بۇرۇنقى چاغلاردا ھەممە ئەركەكلەردە راۋۇرۇس بىردىن پىچاق بولىدىغان، ئەمدى ئون ئەردىن سۇرىسا، بىر پىچاق چىقمايدىغان بولۇپ قالدى. ئىلىپ قويۇڭ، ئۆيدە لازىم بولىدۇ. بۇ مەخسۇس بىلەي تېشىدىن مۇشۇنداق چاسىلاپ، سىيلىقلاپ ياسالغان بىلەي. بۇ تاشنى تاغدىن ئالماق قانچىلىك تەس، مېنىڭ تۇرقۇمنى كۆردىڭىزمۇ؟

ئالدىمدا سۆزلەۋاتقان بوۋايغا يېڭىباشتىن سەپسالدىم:

ئۇنىڭ قاتمىراڭغۇ، ئورۇق يۈزىنىڭ ساقالسىز يەرلىرىنى، بولۇپمۇ پېشانىسىنى قاسساپنىڭ گۆش چاناپىدىغان كۆتىكىدىكى ساناقسىز قالايمىقان پالتا ئىزىدەك قورۇقلار قاپلىغان، ساقلى پۈتۈنلەي ئاقارغان، قېشىنى ئاق ئارىلىغان، كىرلىشىپ، پۈرلىشىپ كەتكەن ئاق خەسە يەكتىكىنىڭ

ئۇيغۇر كتاب توپلىمى www.uyghurkitap.com

بەلبەغلىنىڭ يۇقىرى تەرىپى ئوچۇق بولۇپ، قورساقلىرى ئىچىگە تارتىپ لەش بولۇپ قالغان تېرىلىرىنىڭ قۇرۇقلىقىدىن، قوۋۇرغىلىرى كۆرۈنۈپلا قالغان، مەيدىسىدىكى شالاڭ تۆكلەرگىمۇ ئاق ئارىلىغان، كەڭ پۇچاق قارا تامبىلىنىڭ تىزىنىڭ ئۈزىنى ئۈزگەن ئوخشاش قورۇلۇپ رەڭگىنى يوقاتقان، پۇتىغا چورۇق كىيمۇالغان، ئوڭ يانپېشىدا ئۇزۇن، قىزىل رەڭ قىرىق كوكۇلسىدەك بوي تاسمىلىق پىچاق ئېسىلغان، پاختا يىپتىن ئىشلەنگەن تامبال بېغى تىزىغچە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. ئۇ ئالدىغا خېلىلا مۇكچەيگەن بولۇپ، ئالدىدىكى ئۈزىگە ئوخشاش قېرىپ سالپىيىپ قالغان، زەمبىل بەل كۆك ئېشىكىگە يۆلىنىپ تۇرىدۇ. ئۇستىدىكى مەخسۇس تىكىلگەن يوغان خۇرجۇنىنىڭ ئىككى كۆزىگە لىقلاپ سېلىنغان بىلەي تاشنىڭ ئېغىرلىقىدىن، ئېشەكنىڭ بېلى قىسىلىپ، يۇڭلۇق قورسىقى پۈلتىيىپ قالغانىدى. ئۇ تالغان پۇتىنى نۆۋەت بىلەن يۆتكەپ تۇراتتى. بوۋاينىڭ كۆزى قورۇقلار ئارىسىدا قىسىلىپ كىچىكلەپ قالغان ھەم چاپاق باسقانىدى. قېرىلىقتىن ئېشەك ھەيدەيدىغان يۇلغۇن تايىقى تۇتقان قولى ئېڭىكى بىلەن قوشۇلۇپ ھە دەپ تىترەپ تۇرىدۇ...

— چوڭ دادا، قانچە ياشقا كىرگەنلا؟

— چامبىلكام يۈزدىن ئاشتىم، — دېدى بوۋاي ئاغزىدىن «ئالاي» دېگەن سۆزنىڭ چىقىشىنى كۈتۈۋاتقاندا، بۇ سوئالنىڭ چىقىشىنى خالىماي.

— بۇ بىلەي تاش تاغنىڭ قانداق يېرىدىن چىقىدۇ؟

بوۋاي ئۈمىدلىك ھەم ئۈمىدسىزلىك ئەزەرى بىلەن ماڭا تىكىلدى.

— تاغنىڭ بىلەي تاش چىقىدىغان يەرلىرى بار. ئۇ ئېگىز چوققىدىنمۇ، بەل، تۆپىلەردىنمۇ چىقىدۇ.

— مۇشۇنداق پارچە - پارچە بولامدۇ يا كى...

— ئالدىغا تەييار ئۇچرايدىغان گەپ ئەدە؟ بولغا، ھېتسن بىلەن چاقىدىغان گەپ، كۆردىڭىزمۇ ماۋۇ قولنى، بىر خۇرجۇن يا ئىقىڭىز بولسا، ھەمساتتا چېقىپ بېرىمەن...

ئۇنىڭ قارا، قېتىپ قالغان قوللىرى دوقماق ھەم قاداق بىلەن تولغانىدى. ھېنىڭ ھەيران قالغىنىمدىن، ئۇنىڭ چىرايىغا تەبەسسۇم يامىشتى.

— بىر كۈندە مۇشۇنداق بىلەيدىن قانچىنى ياسايسىز؟

ئۇ كۆزۈمگە ھومىيىپ تىكىلدى. قولى بىلەن بىلەينى ئۇرۇپ:

— بۇ سېغىز ئەمەس بالام، تاش. بىر كۈندە قانچىنى ئەمەس، نەچچە كۈندە بىرنى ياسايمەن؟ دەپ سورايسىز. مەن ئېغى بار تامبال كىيگەندىن تارتىپ، ئۆمرۈم مۇشۇ بىلەي تاش بىلەن ھەپىلىشىپ ئۆتۈۋاتىدۇ. بىر كۈندە بىر بىلەي تاش ياساپ باقمىدىم...

— بىرى قانچە پۇل؟

بوۋاينىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرۈپ، قىسىلغان كۆزلىرى ئۈمىدلەندى.

— ئاۋۋال تاللاڭ بالام، ئوخشاش ئەمەس، چوڭىنىڭ چوڭراق، كىچىكىنىڭ كىچىكرەك. بۇرۇن خېلى پۇلغا ئالاتتى، ھازىر ئەرزان. ماۋۇ چوڭى بىر يېرىم كوي، باھا

www.uyghurkitap.com

قويمايمەن، ماۋۇ كىچىكى يېرىم كوي شۇ، يوقىلاڭ گەپ.

مېنىڭ بوۋايغا قاراپ ئىچىم سىيرىلىپ كەتتى. گېلىمغا بىر نەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بولدۇم. نېمىدېگەن ئېغىر ئەمگەك، زور بەدەل! نېمىدېگەن كۆپ ئەجىر، ئەرزان نەرخ...

— چوڭ دادا، بالىلىرىڭىز يوقمۇ؟

— بولمامدىغان، توققۇز قىزىم بار. خۇدا بەرگەن توققۇز قىزىلگۈل، ھەممىسى بالا - چاقىلىق.

— ئۇلار سىزگە...

— ھەممىسىنىڭ ۋاي دادا، دەپ ھالى يوق، يىغلاپ دېمىگىنى قالمايدۇ، بىرنەچىدىن، ئاتا كەسپىمنى تاشلاپ، ھايات تۇرۇپ بەكار تۇرالمايمەن. بەكار نان يەپ يېتىپ كۈيئوغۇلنىڭ ئالدىدا تۇرۇشنى يامان كۆرىمەن. ئۇ بىچارە رىلەرمۇ ۋاي دەپ ھالى قالمايدۇ. ئېكىنزە، مەن ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئىچىم سىقىلىپلا تۇرىدۇ. ئۆزۈمچە بويۇن قىسقان دەك بولۇپ كېتىمەن. ئۆمرۈمدە بويۇن قىسقان ئەمەسمەن بالام. مېنى تولا سۆزلەتمەي، بىرەرنى ئالسىڭىز ئېلىك، بولمىسا ماڭا كاشىلا قىلماڭ. بۇ ئۆزى ئەرزان مال، بىر ئۆيدە بولمىسا قەدرى ئۆتۈلىدىغان نەرسە، پىچىقىڭىز ھەرقانچە بەلەن بولسىمۇ، ھامان گاللىشىدۇ.

مەن چوڭ بىلەي تاشتىن قولۇمغا ئېلىۋىدىم، بوۋاي خۇشاللىقتىن چىشسىز ئاغزىنى يوغان ئېچىپ تېخىمۇ خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇ بىلەينىڭ ئوبدانلىقىنى ماختاپ كۆپ سۆزلەپ كەتتى. مەن پۇلنى ئايرىپ بولۇپ، تۇخ تاپ قالدىم.

بوۋاي كۆلكىدىن توختاپ ماڭا ئىككىلىنىش نەزەرى بىلەن تىكىلدى.

— چوڭ دادا، ھەممە بىلىنىڭىز قانچە چىقار؟

بوۋاي ماڭا ئەجەبلىنىپ قاراپ خۇش ياقمىغان بىر ھالدا:

— ئون سەككىز...، — دېدى.

— ھەممىنى ئۆز نەرخى بويىچە مەن ئالاي.

بوۋاي ھەيران بولۇپ ماڭا قاراپ قالدى.

— سىز... سىز ھەممىنى ئالىمەن دېدىڭىزما؟

— ھەئە.

— قانداق قىلىسىز؟

— .....

مەن بۇ تەرىپىنى ئويلىمىغاچقا، دەرھال جاۋاب بېرەلمەي دۇدۇقلاپ قالدىم.

— ئەمدى... سىزنى... ساتىمەن دەپ، ئاۋارە بولۇپ يۈرمىسۇن دەپ.

— بىر ئۆيگە بىرى يېتىدۇ... سىز ھەممىنى ئېلىپ... ماڭا ئىچ ئاغرىتىۋاتامسىز؟ بىرنى ئىشلىتىپ، قالغىنىنى ئەسكى چالما ئورنىدا... تەستە ياساپ تاغدىن ئەكەلدىم. ھىم، ماڭا ئىچ ئاغرىتقۇچە ئۆزىڭىزگە ئىچ ئاغرىتىڭ. كۆزىڭىزگە بىچارە كۆرۈنۈۋاتامدىمەن؟ ھىم...

— ئەمىسە ماۋۇ بىرىنىڭ پۇلىنى...

— سىزگە بەردىم.

بوۋاي كەينىگە قارىماستىن ئېشىكىنى يېتىلەپ مېڭە

ۋەردى. سودىمىزنىڭ ئاخىرىغا ئۇلگۈرۈپ كەلگەن خىزمەتدىشىم:

— سارالڭ قېرى، ئىكەنغۇ بۇ؟ ئىچ ئاغرىتىتىڭ دەپمۇ يامانلامدۇ؟! تاشقا دەسسەپ يۈرۈۋاتساق، پۇلغا تاش ئالىدىغان ئارتۇق پۇلۇڭ بارمۇ؟ بىزنى مېھمان قىلە.

— ئاداش، ئىداردىكى ھەممەيلەن ئۇ بۇۋايىنىڭ بىلىيىدىن بىردىن ئالايلى، — دېدىم مەن.

ئۇ كۆزۈمگە تىكىلىپ قاراپ قالدى.

— ھەممىسىنىڭ پۇلىنى ئاخىر مەن تۆلەيمەن. دوستۇم تېخىمۇ ھەيران بولدى.

1986 - يىل 29 - نويابر. قەشقەر.

****

قان ساتقۇچى

هېيت ئەتىگىنى تۇنجى پەتىچى — مەن تونۇمايدىغان بىر دېھقان بولدى. ئۇ 25 - 26 ياشلار چامىسىدىكى ئوتتۇرا بوي، دوغلاق كەلگەن، ئوك ئېگىكىدە كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇرىدىغان، قاپقارا تۈكلۈك مېگى بار بىر كىشى ئىدى. ئۇ مەن بىلەن ناھايىتى قىزغىن سالام-لاشتى. ئۇ ماڭا سەل تونۇشتەكمۇ تۇيۇلدىيۇ، ئەمما يەنىلا تونۇمىدىم.

— ئابلىز ئاكا، تونۇمايۋاتسىز - ھە، مەن مۇھەممەت، — دېدى يېگىت كۈلۈپ تۇرۇپ.

— ھە... ھە... ئېسىمگە كەلدى. سەن ھېلىقى مۇھەممەت، قان ساتقان مۇھەممەت...

— ھەئە، شۇ.

— بەك ئۆزگىرىپ كېتىپسەن، شۇڭا تونۇماپتۇمەن. سەمرىپ كېتىپسەن، ساقال - بۇرۇت بېسىپ كېتىپتۇ. ھە، قېنى، تۆرگە چىق. كۆرپىگە ئولتۇر، — دېدىم مەن ئۇنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ.

— تالادا يەنە ئادەم بار.

بالىلىرىم قوشۇلۇپ ھەممىمىز ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تالاغا چىقتۇق. ئىشىك ئالدىدا تېپىچەكلەپ تۇرىدىغان جەدە ئارغىماق قوشۇلغان بىر ھارۋا تۇراتتى. ئۇنىڭ ئۈستىدە بىر چوكان قۇچقىدا بالا تۇتۇپ ئولتۇرغانىدى. ئۇ بىزنى كۆرۈپ، ئورنىدىن قوزغىلىپ تارتىنىپ سالام قىلدى.

— ئۇ مېنىڭ خوتۇنۇم بولىدۇ، — دېدى مۇھەممەت كۆرپە تۈمىقىنى سەل كۆتۈرۈپ قويۇپ، ئۇ ھارۋىدىن چاك ئېتىلغان بىرمۇنچە قوغۇن ئالدى. ئاندىن، ئۈچ - تۆت تاغاردەك گۈرۈچ، بۇغداي، پاختا چۈشۈرۈپ، كۆزنى ئېچىپ - يۇمغان ئارىلىقتا ئۆيگە تۇشۇدى. ئاخىردا ئۇ كۈلۈپ، پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتۈپ تۇرۇپ:

— بۇنىڭ ھەممىسى ئۆز يېرىمدىن چىققان، شەھەر يېرىدە پۇلغا ئالمىسا بەرمەيدۇ، ئالغاچ كەلدىم.

— ئۇكام، بۇنچىۋالا نەرسىنى ئەكىلىپ نېمە قىلاتتىڭ، سېتىپ تۇرمۇشۇڭنى قامدىساڭ بولمامدۇ؟ — دېدىم مەن ئۇنايسىز ھالدا.

— بۇ قانچىلىك بىر نېمە ئىدى! سېتىپمۇ، يەپمۇ، ئېشىپ قالىدۇ دەڭا.

— رەھمەت ئۇكام، قېنى، ئۆيگە كىرەيلى.

— ئادەمنى خىجىل قىلمىسىڭىز! رەھمەتنى سىز بۇرۇن دەۋالامسىز؟ مېنىڭ شەپقەتچىم، ئاۋۋال خوداغا، ئاندىن سىز بولمىسىڭىز مەن ھازىر سىز بىلەن مۇشۇنداق گەپلىشىپ تۇرارمىدىم. ئاللىقاچان تۇپراققا ئايلىنىپ كەتمەمدىم!

مەن ئۇنىڭ بۇ گېپىنىڭ سەل ئېشىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. شۇ ھامان ئۆز ئالدىمدا ياغاچتەك قېتىپ قالغان، سېرىق چىرايىدىن بىچارىلىك يېغىپ تۇرغان، ئوڭ ئېڭىكىدە كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇرىدىغان بىر تال ئۇزۇن تۈكلۈك مېڭى، خۇددى ئۇنۇپ قالغىنىغا پۇشايمان قىلغان موگۇدەك كۆرۈنىدۇ.

× ×

1975 - يىلى ئويابر ئىدى.

مەن لابوراتورىيىدە ئىزىمدا تۇرالماي قالدىم. ئىچىم تىت - تىت بولۇپ تاقەتسىزلەنگەنلىكىمدىن، بەدىنىمدە بىر يەرلىرىم قىچىشۇاتقاندەك سېزىلەتتى. قان ساتقۇچى ئىزدەپ چىقىپ كەتكەن يارىلانغۇچىنىڭ ئوغلى ئاخىر كەلدى. ئۇ ئۆزى بىلەن بىرگە كىرگەن ئوتتۇرا بوي، چىرايى سارغىيىپ كەتكەن، ئورۇقلاپ ئىككى قوۋۇزى ئويمانچاق بولۇپ، ياڭاق سۆڭىكى ئورۇق كالىنىڭ سۆڭىكىدەك چىقىپ قالغان، ئوڭ ئېڭىكىدە كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ تۇرىدىغان تۈكلۈك مېڭى بار، كۆرەك تۇماق يىگىتنى كۆرسىتىپ:

— بۇ يېتىم قېنىنى بېرىدىغان بولدى، قېنى دادامنىڭ قېنى بىلەن ئوخشاش ئىكەن، — دېدى تەقەززالىق بىلەن تەلمۈرۈپ.

— بولمايدۇ، بۇ يىگىتتىن ئالدىنقى ھەپتىمۇ قان ئالغان. ھازىر يەنە ئېلىشقا بولمايدۇ، — دەپ كېسىپلا

دېدىم مەن. شۇ ھامان ھېلىقى زەپىران يىگىت كۆزىگە ياش ئېلىپ:

— ئوبدان دوختۇر، بىلىسىزغۇ، ئانام ئېغىر كېسەل، ئانام بىلەن ئىككىمىز يالغۇزلا، ئاتام بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەن. قەرزگە بوغۇلۇپ كەتتۇق. يەنە قەرز ئالالمايمىز. سىرتقا چىقىپ پۇل تاپاي دېسەم تۇتۇۋالىدۇ، ماڭا رەھىم قىلىپ، قېنىمنى ئېلىڭ، مېنىڭ قېنىم جىق، خاتىرجەم بولۇڭ، مېنىڭ قېنىم ناھايىتى جىق، مەن ياش، — دەپ ئورۇق، قوپال قوللىرى بىلەن قولۇمنى تۇتۇپ سىلكىپ، ھۆكۈرەپ يىغلاپ تۇرۇپ يالۋۇردى، مەن ئۇنىڭ نالىسىگە چىداپ تۇرالمىدىم. چۈنكى ئۇ، ئانىسىغا تولىمۇ كۆيۈمچان ئىدى. بىراق شۇم ئەجەل ئۇنىڭ قېرى، كېسەل ئانىسىنىڭ جېنىنى ئەكەتكۈچە بۇ يىگىتنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتىم.

مېنىڭ بېشىمنى لىڭشىتقىنىمنى كۆرۈپ، كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ خۇشاللىقىدىن سەكرەپ تاسلا قالدى. ئۇنىڭ قېنى شىپىرىس نەيچىسىگە سۈمۈرۈلۈۋاتقاندا، ئۇنىڭ زەئىپ چىرايىدا بىلىنەر-بىلىنمەس تەبەسسۇم جىلۋىلىنىپ، جانسىز كۆزلىرىدە مىننەتدارلىق ئۇچقۇنى چاقنايتتى. چۈنكى ئۇ، ئۆز خىيالىدا ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان ۋۇجۇدىدىن پۈلغا يارايدىغان نەرسىنىڭ بارلىقىدىن سۆيۈنگەنىدى. بىراق ئۇ بارغانچە سارغىيىپ، يۈز-كۆزىنى تەر بېسىپ كەتتى...

— ئۆز ۋاقتىدا، — دەپ خىيالىمنى بۆلۈۋەتتى مۇھەممەت ھاياجان بىلەن، — ساتقۇدەك ھېچ نەرسەم

يوق، قېنىمنى ساتقانىدىم. خۇدايىمنىڭ بەرمەيدىغان بەندىسى يوق ئىكەن.

— بولدى. ئۇ گەپلەرنى دەپ نېمە قىلىمىز، — دېدىم مەن ئۇنى چايغا زورلاپ، — بەكلا ئۆزگىرىپ كېتىپسەن، ئەگەر كوچىدا ئۇچراپ قالغان بولسام راستىنلا تونۇمايدىكەنمەن، — دېدىم مەن.

— جاھانمۇ بۇرۇنقىدىن تونۇغۇسىز دەرىجىدە ئۆزگەردى. بۇنچىلىك كۆنگە ئۇلىشارمەن دەپ ئويلىمىغانىدىم، — دېدى ئۇ بوش ئۇھ تارتىپ.

تاماق تارتىلدى. تەڭرى بۇ تاماقتىن مېنى قىسمەتكەن. چۈنكى پىيازلىق تاماق ماڭا سىڭمەيدۇ. شۇڭا مېھمانلارنى كۈتكەچ، چاي قۇيغاچ ئولتۇرۇپ يەنە خىيالغا چۆمدۇم.

... شۇ كۈنىنىڭ ئەتىسى، ئۇنىڭ ئانىسى قازا قىلدى. ئۇ ئانىسىنىڭ جەسىتىنى بىر ھارۇنغا كىرا قىلىپ يېزىغا ئەكەتتى. ئۇنىلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ئىشلار ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. بىر كۈنى كەچ كۆز باغلانغان چاغدا، قىزىم سىرتقا چىقىپ، ئىشىكتىن چىقا-چىقمايلا چىرقىراپ قېچىپ كىردى. ئۇنىڭ چىرايىدا قان قالمىغان بولۇپ، قورقۇنچلۇقىدا ئاغزىغا گەپمۇ كەلمەيتتى. مەن تالاغا يۈگۈرۈپ چىقتىم. ئىشىك تۈۋىدىلا قاپقارا بىر نەرسە سوزۇلۇپ ياتىدۇ. مەن قول چىرىغى يورۇتۇپ، بىر ئادەمنىڭ دۇم ياتقىنىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىم. سۆڭەكتىن ئۆتىدىغان ئىزغىرىن شامال ئادەمنى ئەندىكتۈرەتتى. مەن ئۇنى كۆتۈ-

رۇپ، مۇسسىق ئۆيگە ئەكىردىم. ئۇ ھېلىقى قان ساتقۇچى يىگىت ئىدى. ئۇنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن چىرايى سوغۇقتىن مۇزلاپ ئۆيۈشۈپ قالغانىدى. نەپىسى ناھايىتى ئاجىزلاپ كەتكەنىدى. ئۇ شۇ ياتقىنىچە ئۆيۈمدە 15 كۈندىن كېيىن ئۇرنىدىن تۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن بۇ قان ساتقۇچىنى كۆرمىگەنىدىم.

1982 - يىل فېۋرال. مەكت - يانتاق.

تىنچسىز شاخچىلار

جان - جانىۋارلار دەرەخلەرگە شۇنچە ئامراق، مانا بۇ مەھەللىگە يېلتىز تارتقان بۇككىدە دەرەخلەرنىڭ يېلتىزى بۇ ئۆينىڭ ئۇستىنى، شاخلىرى ئۆگزىنى قاماللىغان، بۇ شاخلاردا سانا‌قسىز قۇشلار كۈندۈزى ۋىچىرلاپ غەلۋە قىلسا، كېچىسى چۈشەكەپ پالاقشىپ دەرەخ شاخلىرىنى تىنىمسىز شالدىرلىتىپ تۇرىدۇ. ئەنە شۇ كېچە چۈشەكەپ، كۈندۈزى ئاغزى بېسىلماي غەلۋە قىلىدىغان بۇ ئۆينىڭ ئىگىسىمۇ ئاشۇ قۇشلارنىڭ خۇيىنى ئالغانمۇ ياكى ئاشۇ قۇشلار بۇ ئادەمنىڭ خۇيىنى ئالغانمۇ، بۇنى بەلكى ئۆزلىرىمۇ بىلمەس لىكى مۇمكىن. بۇ ئادەم قىرىققا يېقىنلىشىپ قالغان، ساقاللىرىمۇ ئانچە تايىن تاپماي كۈسا بولۇشقا تاسلا قالغان. كىچىكىدە بېشىنى چاقا بېسىپ كەتكەچكە، بېشىنىڭ ئوتتۇرىسىدا خۇمداننىڭ ئاستىدا قىزىرىپ پىشقان ھېجىر تاۋاقنىڭ دىگىلىكىدەك چاچسىز يېرى بار. ئۆزى ئانچە كېلىشكەن ئەرلەردىن بولمىسىمۇ، لېكىن ئۇنچىۋالا كۆرۈمسىزمۇ ئەمەس. داۋاملىق ھاراق بىلەن ئۆرىلەشكەچ، كۆزلىرى

چوڭقۇرلىشىپ ھەم قىزىرىپ، ئاغزىدىن شالى قۇيۇلۇپ تۇرىدۇ. چىرايى تاتىراڭغۇ، ئۇنىڭ ساق ۋاقتى بىلەن مەست ۋاقتىنى پەقەت ئەڭ غالجىرلىشىپ ئادەملىك تۇيسىنى يوقتىپ، ئۆي ئىچىدە خوتۇن - بالىلىرىنى سۈر - توقاي قىلغان ۋاقتى بىلەن لايەك يېتىپ خارىلداپ ئۇخلىغان چېغىدا! بىلگىلى بولىدۇ. ئادەتتە تېنىدىن داۋاملىق ھاراقنىڭ بۇسى چىقىپ تۇرىدۇ. پۇتلىرى ھامان پەلىپەتىش دەسسەيدۇ. ئاغزىغا كەلگىنىنى يېيىدا مەيلى قانداق ئادەم بولۇشىدىن قەتئىيىنەزەر، سۆزلەۋېرىدۇ. شۇڭا ئادەملەر ئۇنى مۇلدىۋان مەست دەپ چاقىرىشىدۇ. ئۇمۇ كۆزىنى چىمىلداتماستىن ئاتىسىنىڭ ئىسمىنى ئورنىغا ئالماشقان بۇ ئىسمىغا رازى بولۇپ «ھە...» دېۋېرىدۇ. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى — يېزا بازىرىدىكى ئات - ئۇلاغ قويىدىغان دەڭنىڭ قارانچۇقى. بۇ دەڭنى ئۇ يېزىلىق كارخانا باشقۇرۇش پونكىتىدىن دەسلەپ ھۆددىگە ئالغان، كېيىن يېنىۋېلىپ ماڭاش ئالىدۇ. ئۇ بازارغا يېغىلغان ھاراقكەش كىشىلەرنىڭ سەركەردىسى. شۇنداقلا ئەڭ يامان كۆرۈنىدىغان گېزىندىسى. چۈنكى ئۇلار ئۇنىڭ غۇۋغاسىدىن زېرىكىپ، تېرىكىپمۇ قۇتۇلالمايدۇ. تىللاپ دۆشكەلەپمۇ ھەيدىۋېتەلمەيدۇ. شۇڭا ئۇنى مۇلدىۋان گېزىندە دەپمۇ ئاتاۋېرىدۇ. ئۇنىڭغا كۆنۈك، ئوخشاشلا ھەجىيىپ شالىنى ئېقىتىپ تۇرۇۋېرىدۇ. ئۇنىڭدىن يوشۇرۇنچە بىرەر سورۇن تۇزۇلسە، ئۇ ئاپىشارکىدەك پۇراپ ئۇ سورۇن مەيلى قەيەردە بولمىسۇن، ئوخشاشلا تېپىپ كىرەلەيدۇ. ھاراقكەشلەر ئۇنىڭ بولغىنىغا ھەم شۈكرى قىلىشىدۇ، ھەم خۇشال. چۈنكى، ئۇ يېيىدا قانچە پۇل بولسا، مەسلەن، دەڭجالىق

پۇلىدىن قولىغا قانچىلىك كىرىپ قالسا، ماناش ئالسا ۋە ياكى ئاللىقانداق سەۋەبلەردىن ئۇنىڭ قولىغا ھەرقانداق پۇل كىرىپ قالسا ئوخشاشلا كۆزىنى چىمچىقلاتماستىن ھاراق ئىلىپ، ئۇلارنى مېھمان قىلىۋېرىدۇ. مەيلى قەرزگە كانىيىغچە بوغۇلسىمۇ پەرۋايى پەلەك، ئۇ يەنە سورۇنىدا ئىچىۋىلىپ بولالمىغان بارلىق ھاراقنىڭ باتۇر ئىچكۈچىسى. ئىچكۈدەك ھالى قالمىغان بارلىق سورۇن ئەھلىنىڭ ھاراق «سىلىقى» نى تۈگەتكۈچى ئەڭ يېقىن دوستى، قايسىبىرى ھېچ بولالماي، قولىدىكى بىر پىيالە ھاراقنى سەسكىنىپ تۇرۇپ:

— مۇشۇ بىر رومكىنى مەن، ئۆزۈمگە ئەڭ يېقىن ھېس قىلىدىغان، كۆڭلى تۈز، قىلچە كىر يوق، قولى ئوچۇق، مۇلىدىۋان گەزەندە، ھە... ياق، مۇلىدىۋان مەست ئاغىنەمگە ئۆزۈمنىڭ بالادەك نەپسىدىن كېچىپ تۇتتۇم، — دېسە، ئۇ شۇئان ناھايىتى پەخرى ھايا جان بىلەن ئۇنى قولىغا ئىلىپ:

— قەدىناس دوستۇم ماڭا ھېلىغۇ ھاراق تۇتۇپتۇ، زەھەر تۇتسىمۇ ئالدى - كەينىمگە قارىماي، ئۆيۈمدە خوتۇن - بالىلىرىم، ئىغىلدا ماللىرىم بار ئىدى دېمەي ئىچىۋېتىمەن، — دەپلا گۈپ قىلىپ ئىچىۋېتىدۇ. شۇئان ئۇنىڭ دوستى دېگەن شۇنچىلىك كۆيۈنۈپ، شۇنچىلىك ئەتىۋار، شۇنچىلىك بەختلىك ئادەم بولۇپ كېتىدۇ. كېيىن سورۇن ئاخىردا بولسا ئۇ ئاشۇ سورۇندا ھاراقتىن بوشىغان بوتۇلكىدەك ئىزىدا يېتىپ قالىدۇ. ئۇنى ھاراق ساتقۇچى توۋلاپ، تىللاپ، دۆشكەلەپ، قول - قۇلاقلىرىدىن سوزۇپ

قوپۇرۇپ چىقىرالمىغاندىن كېيىن، ھاراق دۇكىنىدىن سۇرەپ تالاغا ئاچىقىپ قويىدۇ. ئۇ شۇ يەردە قانچىلىك ياتقىنىنى بىلمەيدۇ. بىردەمدە سەل يېشىلىپ ئورنىدا ئولتۇرۇپ دەسلەپ نېمىشقا ھاراق دۇكىنىدا ھاراق ئىچكەنلىكىگە پۇشايمان قىلىپ، ھاراق دۇكىنىنىڭ ئادىمىنى، كېچىچە ئاچ قالغان لالما ئىتتەك ھۇۋلاپ، قاۋاپ تىللايدۇ. ئاندىن ئۆزىنى تىللايدۇ، نېمىشقا ئۆيدە ئىچمىگەنلىكىگە پۇشايمان قىلىدۇ. شۇئان ئۇنىڭ يادىغا ئۆي، خوتۇن - بالىلىرى چۈشىدۇ - دە، ماڭغۇچىلىكى بولسا يولنىڭ ھەممە يېرىدە سەندۈرەكلەپ يۈرۈپ يول بويى خوتۇنىنى بار ئاۋازى بىلەن تىللاپ، ئۇنىڭ قايسى كۈنى قايسىبىر ئەر بىلەن مالاملاشقانلىقىنى، بۇنىڭدا چوقۇم بىر سىر بارلىقىنى، كىملەر بىلەن قاراشپ قالغىنىنى تىلغا ئېلىپ، بار ئاۋازى بىلەن خوتۇنىنى يول بويى تىللاپ، ئۇنى مۇشۇ كېچىدە چوقۇم ئۆيدە بىرى بىلەن تۇتۇۋالىمەن، تۇتۇۋالسام كەكىدە چانايمەن، ئىككى سىنى يالىڭاچلاپ باغلاپ، سازايى قىلمەن. مەيلى سەككىزلا بالا دېگەن نېمە ئىدى، ئۇنداق بۇزۇق خوتۇننى ئۆيدە ساقلىمايمەن دەپ، بىردەم بۇ خوتۇن بىلەن ئۆي تۇتقىنىغا، ئۆزىنىڭ تەتۈر پېشانىلىكىگە قوشاق قوشۇپ يىغلاپ ھەم بىردەم بۇ خوتۇنىنى چوقۇم خەلقى ئالدىم ئالدىدا رەسۋا قىلدىغانلىقىغا خۇشال بولۇپ قاقاقلاپ كۈلىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ھاراق ئىچىدىغانلار ھەرگىز ئۆزىنىڭ ئۆلپەتلىرىنى ئۆيلىرىگە چاقىرتىپ ھاراق ئىچىدىغانلار ئەمەس، بەلكى كوچىدا ئىچىشىدۇ. بۇرۇن مۇلىدىۋان مەست ئۆيىگە چاقىرتىپ ھاراق قۇيۇپ بەرسە كېچىچىلەپ ھاراق

ئىچەتتى ھەم دائىم ئۇنىڭ ئۆيىگە يىغىلىپ ھاراق ئىچىشنى ئادەت قىلغانىدى. بىر قېتىم بىر مەست قوپۇپ: «مۇلىدىۋان مەست ئاداش، خوتۇنۇڭ ئەجەب چىرايلىق ئىكەن، نەدىن تېپىۋالغانىدىڭ، بۇ چىرايلىق خوتۇنىنى» دەپ قاقاقلاپ كۈلۈۋىدى، داۋاملىق كۆزىنى چىملىدىتىپ، ھەجىيىپ تۇرىدىغان مۇلىدىۋان مەست بىردىنلا ياۋۇز قىياپەتكە كىرىپ ئىشكىنى دەرھال قاقتى - دە، قولىغا ئوتۇن يارىدىغان ئۇزۇن ساپلىق پالتىنى ئېلىپ: «ھوۋ مۇناپىقلار، سەن دۆيۈز گۈيلار ھاربىقىنى ئىچىپ، گۆشۈمنى يەپ، مېنى مەست قىلىپ قويۇپ خوتۇنۇمنى چاتاق سېلىشتىكمۇ؟ قايسىڭ خوتۇنۇمغا چېقىلدىڭ؟ دېيىشە؟ ئەگەر دېمەيدىغان بولساڭ مەن ھەممىڭنى چاناپ ئۆلتۈرىمەن» دەپ پالتىنى تەڭلەپ ھەممەيلەننى قورقۇتۇپ تاڭ ئاتقۇچە ئۇلارنى ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا قاپلۇالغانچە جىنىنى ئالغانىدى. پەقەت تاڭ ئاتقاندىلا، قوشنىلار كىرىپ ئۇنى گوللاپ يۈرۈپ قولىدىكى پالتىنى تارتىۋېلىپ، ئۇنىڭ دوستلىرىنى ئاجرىتىپ قويغانىدى. شۇنىڭدىن بۇيان ئۇلار مۇلىدىۋان مەستنىڭ ئۆيىگە ئىللا - بىللا قەدەم باسمىدى. ھەتتا ئۇنى بىر مەزگىل ئاربىغا ئالماي يۈرۈشتى. كېيىن يەنە ئەپلىشىپ قالدىيۇ، ئۇنىڭ ئۆيىگە زادىلا قەدەم باسماسلىقىنى ئۇنتۇمىدى. مۇلىدىۋان مەست ھەرگىزمۇ تالادا تاڭ ئاتقۇچە قوڭغان ئەمەس، ھامان ئۇ ھەرقانچە ئېغىر مەست بولسىمۇ، يېرىم كېچىدىن كېيىن يولدا ئون يەردە يىقىلىپ ئاغزى - بۇرنىنى قانىتىپ، خەقنىڭ خوتۇن - قىزلىرىغا چاقچاق قىلىپ ئاغزى - بۇرنى ئىششىغۇچە مۇشت يەپ، ئۆمىلەپ بولسىمۇ ئۆيىگە

باربدۇ. ئۇدۇل ئىشىك قېقىپ ئۆيگە كىرمەيدۇ. سەل جىنى بولسا ئاۋۋال ئىشىككە قۇلىقىنى يېقىپ ئۆي ئىچىنى تىڭشايدۇ. بۇ يەردە شۇنىمۇ ئېيتىپ قويۇش كېرەككى، ئۇنىڭ خوتۇنى ئۇنچىۋالا چىرايلىق خوتۇن ئەمەس. ئەمما خوتۇنىغا شۇنچىلىك ئامراق، خوتۇنىنى ئالدىدىكى سەككىز بالىغا دادا بولغۇچە شۇنچە ياخشى كۆرگەن، ئۇنىڭدىن بىردەم ئايرىلسا تۇرالمايدۇ. ئامراق بولغانسېرى، ئۇنىڭغا شۇنچە گۇمان بىلەن قارايدۇ. گويا ئۇنىڭغا دائىم خوتۇنىغا ئۆزىدىنمۇ ئامراق يەنە بىر ئادەم بارەك، خوتۇنى داۋاملىق ئۇ يېرىق چاغلاردا ئاشۇ ئامراق ئادەم بىلەن ئۇچرىشىدىغاندەك تۇيۇلىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ ئىشىككە قۇلىقىنى يېقىپ ئۆي ئىچىدىن باشقا بىرەر غەلىتە تاۋۇش سەزمىگەندىن كېيىن، دەرەخ شاخلىرى شالدىرلىسا دەرھال ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ، دەرەخلەرگە دىققەت بىلەن قاراشتۇرىدۇ، ئاۋازنى تىڭشايدۇ. بۇ چاغدا ئۇ شۇنچىلىك سەگەك، شۇنچىلىك ھوشيار بولۇپ كېتىدۇ. مەستلىكى يېشىلىپ قانلىرى قىزىپ غەزىپى ئۆرلەپ، ھازىرلا قويۇق دەرەخ شاخلىرى ئارىسىدىن بىرى شاخلارنى شاراقلىتىپ خوتۇنىغا بەلگە بەرگەندەك، ئاندىن دەرەختىن پەسكە چۈشۈپ، ئالمىخان يېرىم يالىڭاچ ھالدا ئىشكىنى ئېچىشىغىلا ئۇئەر ئالمىخاننى قۇچاقلاپ، بالىچىلاپ كۆتۈرگىنىچە ئۆزلىرى ياتىدىغان ياتاقخانىغا ئەكىرىپ كەتكەندەك كۆرۈنىدۇ.

ئاندىن قۇلىقىغا ئەرنىڭ:

«مۇلىدىۋان مەست يېقىمۇ؟» — دېگىنى، ئالمىخاننىڭ بولسا ئەركىلەپ تۇرۇپ: «خاتىرجەم بولۇڭ، ئۇ مەست قايسى

يۇندا ئازگىلدا مەست بولۇپ ياتىدىكەن، يېرىم كېچىدىن كېيىن كېلىدۇ» ــ دېگەنلىكى ئاڭلانغاندەك بولۇپ. كۆزلىرى دىن ئوت چىقىپ كېتىدۇ. شۇڭا ئۇ يېنىدىن خەنجىرىنى چىقىرىپ چىشلىرىنى كىرىشتۈرگىنىچە ئىچىدە: بۇلسا بىر چۈشە، مېنىڭ خوتۇنۇمغا ئۆگىنىۋالغان سەن خۇمسىنىڭ جېنىنى مۇشۇ بوسۇغىدا ئالمايدىغان بولسام، خوتۇن كىشى بولۇپ كېتەي، دەپ قەسەم ئىچىدۇ. دەرەخنىڭ چوڭ قېرى شاخلىرى تىنىمسىز شاراقلاپ تۇرىدۇ. ھېلى ئۆزۈنىڭ باش ئۇستىدىكى شاخلار شاراقلىسا، ھېلى ئۆينىڭ ئۆگزىسىدىكى، ھېلى ئۆينىڭ يان تەرىپىدىكى، ھېلى ئارقىسىدىكى شاخلار شاراقلايدۇ. دەرەخ شاخلىرى ھەربىر لېكىسا، مۇلىدىۋان مەستىنىڭ يۈرىكى بىر قېتىم زىڭىلدايدۇ. يۈرىكىگە شۇنداق بىر دەردلىك ئاغرىق كىرىدۇكى، ئۇ پەقەت چىداپ تۇرالمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىردەم شەپە چىقارماي ئۆگزىسىگە چىقىپ كۆزەتسە، بىردەم ئۆينىڭ ئارقىسىغا تام يېقىلاپ پەم بىلەن مېنىپ بېرىپ قارايدۇ. شۇ ئان ئىشىك تەرەپتە شاندىرلىغان ئاۋاز چىقىدۇ ــ دە، دەرھال ئارقىسىغا يانىدۇ. كەلسە تىنچ، ئۇ چاغدا گويا ئەر ئاللىقاچان ئۆيگە كىرىپ كېتىپ بولغاندەك سېزىلىپ، غەزەپتىن بوغۇلۇپ بىر ھازا ئۆڭى ئىچىنى تىكشايدۇ. شاخلار يەنە شاراقلايدۇ. بۇ چاغدا قۇشلار ھەر خىل ئاۋاز چىقىرىدۇ. مۇلىدىۋان شاراقلىغان غەلىتە ئاۋازنىڭ ھەممىسىنىڭ قۇشلارنىڭ ئىكەنلىكىنى بىلمەس، ئىشەنمەيدۇ. مانا بۇگۈن كەچ ئۆيدە ئۇخلاپ قېلىۋىدى، دەرەخ شاخلىرى قاتتىق شالدىرلاپ ئۇنى ئويغىتىۋەتتى. ئۇ بىر ھازا جىمجىت ياتتى. غەزىپى قايندى.

يېنىدا ياتقان ئالمىخان گويا ئۇنى ئۇخلاۋاتامدۇ، ئويغاقمۇ دەپ تىكشاۋاتقاندەك ئاستا سۇغۇرۇلۇپ يېنىدىن چىقىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، دەرھال ئۇنى تارتقۇچلاپ ئويغىتىپ: «ــ ھە، دېگىنە، ساڭا كىم بەلگە بەردى. دە دەيمەن؟» ــ دەيدۇ.

ئالمىخان چالا ئۇيقۇلۇق ھالدا: «ــ ئوھوش، سارالڭ بولدىلمۇ، يېرىم كېچىدە ئادەمنى ئۇخلىغىلى قويسىلا. كىم ئىكەن ئۇ يېرىم كېچىدە بەلگە بېرىدىغان؟» ــ دېۋىدى، مۇلىدىۋاننىڭ تېخىمۇ ئەرۋاھى ئۇچتى: «ــ ھە، مەن سارالڭ بولدۇم، مېنى سارالڭ بولدى، مەست بولدى، ھېچنېمىنى ئۇقمايدۇ دەمسەن، شۇنداق دەپ سەن كىم بىلەن ئاشنا ئويناپ يۈرىسەن. دېگىنە، بۇگۈن ساڭا بۇ گەپنى دېگۈزگەن ياكى سېنى...»

شۇنىڭ بىلەن كېچىچە ئايىغى چىقماي دەتالاش، جېدەل، ۋارقىراش، يىغا باشلىنىدۇ. باللارنىڭ يىغىسى باشلىنىدۇ. قوشلارنىڭ ئويقوسى ھارام بولىدۇ.

× ×

بىر قارىسا مۇلىدىۋاننىڭ كۆزىگە، ئالمىخان بارغانچە گۈزەللىشىپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ كۆيۈنىدىغان بولۇپ كەتتى، كۆيگەنسېرى ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىدىغان بولۇپ كەتتى، ئەمەلىيەتتە ئالمىخان بارغانچە سەمرىپ، كۆكسى بىلەن ساغرىسى يوغىناپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئوتتۇرا ياش ئاياللارنىڭ خاس گۈزەللىكى بولۇشى مۇمكىن.

شۇنداق قىلىپ مۇلىدۇان ئالمىخاننىڭ كېنىزلىرى يوشۇرۇن پېيىگە چۈشۈپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن پايلاقلايدىغان بولدى. بىچارە ئالمىخان بۇنى بىلەتتى، ئىچىدە ئازابلىناتتى. خىزمەتداشلار بىلەن، بولۇپمۇ ئەرلەر بىلەن ھەرگىز ئېچىلىپ - يېيىلىپ سۆزلەشمەيتتى. چىرايى سولغۇن ھالدا يەردىن ئۈستۈن قارىمايتتى. شۇنداق بىرى بىلەن بىر - ئىككى ئېغىز سۆزلەشتىمۇ بولدى، كېچىچە ئۇيقۇ يوق، سوراق - سوئال، جېدەل، ئۆلتۈرىمەن، خېتىگىنى ئال، دەپ ۋارقىرىغان ئاۋاز كېچىدە مەھەللىنى بىر ئالىدۇ. ئاندىن كېچىچە قەسەم قىلماق بىلەن ئۆتىدۇ. بۇنى ھەممە خەق بىلىپ كەتتى. ئىچ ئاغرىتقۇچىلارمۇ بولدى. ئۇلار مۇلىدۇان گېزەندىگە نەسىھەت قىلىپ ئاغزى - بۇرنىغىچە تۈيۈپ پۇشايمان يېيىشتى. بۇ نەسىھەت بېرىپ كېچىچە يەنە بىچارە ئالمىخانغا بىر كېچىلىك جېدەل تېپىپ بېرىدۇ. بۇ ئەرگە بىزار، سېسىق كېكىردى. ئەمما ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايدۇ. سەككىز بالا ئۇنىڭ رىشتىنى ئۈزگىلى قويمايدۇ. شاكىخوچى بەچىلەر پايدا ئالىدۇ. «ۋاي مۇلىدۇان، ئالمىخان بايا بىر ياغلىق پىششىق تۇخۇم ئەكىتىۋاتاتتى، ھېچ تۇخۇم كېكىرمەيسەنغۇ؟» دېسە، شۇ ئان مۇلىدۇان يۈرىكى «زىلك» قىلىپلا يۈگۈرىدۇ. ئۆيدە بۇلسا - بولمىسا ئالمىخاننىڭ خىزمەت ئورنىغا بېرىپ غۇۋغا چىقىرىپ: «بىر ياغلىق تۇخۇمنى كىمگە ئاپاردىڭ؟» دەپ جېدەل چىقىرىپ كۆزىگە كىرىۋالىدۇ. ئۇراي دەيدىيۇ، ئۇرغىلى يەنە چىدىمايدۇ. ئەمما رودۇپايەك كۆزىدىن چىقمايدۇ. ئۇ ئەمدى يېڭى ھۈنەر چىقارغىلى تۇردى. كەچتە ئۆزىچە «پالانى يەرگە مېھمانغا

چاقىردى» دەپ يېرىم كېچىدە بىرەر - ئىككى سائەت دەرەغ شاخلىرىنى شالدىرلىتىپ چىقىدۇ. بىردەم ئارقىدىن، بىردەم ئۆگزىدىن، بىردەم ئالدىدىن... يەنە بەزى كېچىسى، ئۆينىڭ ئارقىسىدىن، ئۆگزىگە چالما تاشلاپ ئارقا تامنى مۇشتلاپ ئاۋازىنى ئۆزگەرتىپ، «ئالمىخان» دەپ چاقىرىدۇ. ئالمىخان بۇنى سېزىپ ياتىدۇ. ئازابلىنىپ يىغلايدۇ. ئالمىخاندىن ھېچ سادا چىقمىغاندىن كېيىن، ئۆيگە كىرىپ: «مەن كېلىۋاتسام ئۆينىڭ ئارقىسىدىن بىرى سېنى توۋلىدى، مەن كەلسەم قېچىپ كەتتى. ئۇ كىم؟» دەپ يەنە جېدەل قوزغايدۇ.

ئالمىخاندا تاقەت بارغانچە ئازىيىپ بارىدى. بىر كۈنى مۇلىدىۋان ئىشىك قېقىپ ئاۋازىنى ئۆزگەرتىپ توۋلىۋىدى، بىر داس يۇندىنى ئىشكىنى ئېچىپلا ئۇنىڭ يۈز - كۆزىگە چاچتى. مۇلىدىۋانىنىڭ ئىستېمىشى يۇندىغا چىلاندى. بۇ كۈنى مۇلىدىۋان ئالمىخانغا رازى بولدى.

× ×

— پەقەت ئىچىمگەن بولسامۇ، 15 يىلدا ئاران بىر قېتىم كۆرۈشۈپتۇمىز، يەنە بىر كۆرۈشكۈچە، قايسىمىز ئۆلۈپ، قايسىمىز قالمىز، خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. ئېچىنىمە مۇلىدىۋان!

مۇلىدىۋان كەچقۇرۇن ئۆيدە كېچىكىدە بىر مەھەللىدە ئويناپ چوڭ بولۇپ ئوتتۇرا مەكتەپكىچە بىرگە ئوقۇغان، ھازىر بولسا ئۇرۇمچىدە بىر ئىدارىدە باشلىق بولۇپ خىزمەت قىلىۋاتقان ساۋاقدىشىنى مېھمان قىلدى. ساۋاقدىشى

ناھايىتىمۇ سالاپەتلىك ئىدى. ئۇ مۇلىدۇانىنىڭ جۇدەپ، قەھرىپ كەتكەن، ئۆزىنى تاشلاپ بەكمۇ بىچارە بولۇپ قالغىنىنى كۆرۈپ ئىچ ئاغرىتتى ـ دە، ئىرادىسىگە خىلاپ ھاراق ئىچتى. ئۇلار يېرىم كېچىگىچە ئۆتكەن ـ كەچكەن سەرگۈزەشتىسىنى سۆزلەپ ئولتۇردى. مۇلىدۇان كۆپ ئىچىپ ۋېلىپ مەست بولۇپ قېلىپ، ساۋاقدىشىنى قوينىسەن دەپ تۇرۇۋالدى. يېرىم كېچە بولغاچقا. مۇلىدۇانىنىڭ كۆڭلىنى دەپ ساۋاقدىشى قونۇپ قالدى. دەرەخ شېخىنىڭ قاتتىق قارشىلىقى بىلەن تاڭغا يېقىن مۇلىدۇان ئويغىنىپ كەتتى. ئۇ يېنىغا قاراپ ساۋاقدىشىنىڭ يوقاپقىنى كۆرۈپ قۇيقا چېچى تىك تۇردى. بۇ ئىككىيلەن ئاخشام يالغۇزلا مېھمانخانىدا ياتقانىدى. مېنى مەست قىلىپ قويۇپ بۇ خۇمسى خوتۇنۇم بىلەن... مۇلىدۇان ئاخىرىنى ئويلىغىلى چىداپ تۇرالماي، داپقا چۇشكەن مايا قۇتىدەك ياتقان يېرىدىن سەكرەپ تۇرۇپ يەرگە چۇشەي دېيىشىگە، ئىشىك ئېچىلىپ ساۋاقدىشى ئىچ كىيىمى بىلەن ئۆيگە كىردى.

ـ قەيەرگە باردىڭ؟ ـ غەزەپتىن بوغۇلۇپ سورىدى مۇلىدۇان. ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى، ساۋاقدىشى ھەيران بولغان ھالدا:

ـ تالاغا چىقىپ تەرەت قىلىپ كىردىم، ـ دېدى.

ـ يالغان.

مۇلىدۇان دەھشەت ۋارقىراپ، يان ئۆيگە ئېتىلىپ كىردى ـ دە، ئۇخلاۋاتقان ئالمىخاننى يوتقاندىن سۆرەپ چىققانچە ئۇنى ساۋاقدىشى بار ئۆيگە ئەكىرىپ ئىشىكنى تاقىدى. يېرىم يالىڭاچ ئالمىخان ئىزا تارتقىنىدىن ئېرى

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

ئىشىكنى تاقاپ بولغۇچە كارىۋاتقا ئۆزىنى دۇم تاشلاپ يىغلىۋەتتى.

مۇلدىۋان قولىغا خەنجەرنى ئېلىۋالغاندى.

— دېيىشە، مېنى ئۆلتىتىپ قويۇپ ئىككىڭ كېچىدە نېمە ئىش قىلىشتىڭ؟

ساۋاقدىشى ئەھۋالنى ئەمدى چۈشەندى بولغاي، چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

— ئەي مۇلدىۋان، سەن ئادەممۇ نېمە؟

مۇلدىۋان تېخىمۇ بوغۇلۇپ قاتتىق ۋارقىرىدى.

— مەن ئادەم، هايۋان ئەمەس، ئادەم، ئاق ـ قارىنى پەرق قىلغۇچىلىكىم بار. دېيىشە، مېنى بىلمەيدۇ دېيىشەمسەن؟ سارىڭ، دۆت چاغلىشامسەن؟ كېچىدە نېمە ئىش قىلىشتىڭ؟ چىرايلىقچە دېيىشمەيدىكەنسەن، هەر ئىككىڭنىڭ قارىنىنى چۈۋۈۋېتىمەن. خەپ توختاپ تۇرۇش. سەن خۇمسى مېنىڭ ساۋاقدىشىم تۇرۇپ شۇنداق قىلدىڭ.

ئاشۇنداق دەتالاش بىلەن تاكىنىڭ قانداق ئېتىپ كەتكەنلىكى بىلىنمىدى. قوشنىلار كىرىپ مۇلدىۋانغا يالۋۇرۇپ هەم ئەيىبلەپ دېگۈدەك غۇۋغانى باستى. مۇلدىۋاننىڭ ساۋاقدىشى قاتتىق ئىزا ـ ئەلەم ئىچىدە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ئالمىخان بوغچىنى كۆتۈرۈپ، بالىلارنىڭ ئەگەشكىنىنى ئەگەشتۈرۈپ يامانلاپ كەتتى. چۈنكى قوشنىلار كىرگەندە، مۇلدىۋان ئالمىخانىنى يات ئەرنىڭ ئالدىدا كۆڭلەكلىرىنى يىرتىپ رەسۋا قىلغانىدى. مۇلدىۋان كەچكىچە ئۆز ئەلىمى بىلەن هاراق ئىچىپ، كەچتە ئاچ قورساق يېتىپ ئۇخلىدى. بالىلارنىڭ ئۆيده قالغانلىرىنى قوشنىسى غىزالاندۇردى.

دەرەخ شاخلىرىنىڭ قاتتىق شالدىرلىشىدىن مۇلدىۋان

يېرىم كېچىدە ئويغىنىپ كەتتى. ئويغىنىپلا يېنىدا ئالمىخان نىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ لاسسىدە توختاپ قالدى. بىردىنلا ئالمىخان ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىدە ھازىر ئۇخلاۋاتامدۇ-غاندۇ ياكى... دېگەن خىيال كەلدى - دە، دەرھال كىيىملىرىنى كىيىپ، ئالمىخاننىڭ مەھەللىسىگە بېرىش نىيىتىگە كەلدى. ئىشىك تۈۋىگە چىقتى. ئاسماندا سانسىز يۇلتۇزلار ئۇنىڭغا قاراپ مەسخىرىلىك كۈلۈۋاتقاندا، بۇ كۈلكىسىدە «سېنىمۇ ئەر دېگىلى بولامدۇ؟» دېۋاتقاندەك تۇيۇلدى. دەرەخ شاخلىرى تەرەپ - تەرەپتىن يەنە شال-دىرلىغىلى تۇردى. مۇلىدىۋان يولغا چىقىپلا يۈگۈرگەندەك مېڭىپ كەتتى.

1986 - يىل 8 - دېكابىر.

****

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

يىراقتا تاراڭغان قوڭغۇراق ئاۋازى

— ئۇ نېمىنىڭ ئاۋازى؟ — ھارۋىكەش چۆچۈدى. ئۇنىڭ ئېرى جاۋاب بەرمەستىن پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاۋازىنى ئاڭلىماقتا.

ناھايىتىمۇ زامانىۋى مودىدا ياسالغان ياش ئايال، توپلىق يولنىڭ توپىسىدا قاپقارا مايلانغان بۇدۇر چېچىنى، يۈز - كۆزلىرىنى بۇ ئاچچىق شور توپىنىڭ قونۇۋېلىشىدىن ئەندىشە قىلىپ، پۈتۈنلەي ئورنۇۋېلىپ، يېنىدا ئولتۇرغان ئېرىدىن ماي تارتىپ ئولتۇرغانىدى.

ئات ھارۋىسى ئېگىز - پەس توپىلىق يولدا قوپال تەۋرىتىلگەن بۆشۈكتەك چايقىلىپ ماڭماقتا. ئۇنىڭ ئېرى ھەربىي ئىدى. ئۇلار توي قىلغاندىن بېرى، ئۇ ئېرىنىڭ يۇرتى تۈگۈل، ئاتا - ئانىسىنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان بولۇپ، مانا ھازىر تۇنجى قېتىم كېلىشى، ئۇلار ماشىنىدىن چۈشۈپ، ئات ھارۋىسىغا كىرا قىلىپ يولغا چىققاندا، ئوڭغۇل - دوڭغۇل توپىلىق يول، ئۇنىڭ ھاۋاغا كۆتۈرۈلگەن قويۇق بىر قەۋەت تۈمانلىرى، يول بويىدىكى قاتار كەتكەن، كۆز

ئاپتىپىدا سارغىيىپ پىشقان جىگدىلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا بىپايان شورلۇق، قاقاس تۈزلەڭنى كۆرۈپ. ئايالنىڭ ئەر-ۋاھى ئۇچۇپ ئۆزىنى چۈمكۈۋالدى.

— ۋاي - ۋۇي، ماۋۇ توپىلارنى، نېمىدېگەن بېزەپ، نېمىدېگەن كۆپ توپا بۇ. توپىغا كۆمۈلۈپلا كېتىدىغان بولدى كىشى. ماۋۇ گىياھسىز قاقاسلىقنى كۆرۈڭ. ۋۇي سادىق، يۈرتۇڭ مۇشۇنداق قاقاسلىق دېگىنە، ۋاي بىچارە-لەرەي، بۇنداق يەردە قانداق جان باقىدۇ كىشىلەر، مۇشۇنچىلا يەردە ھېچ نەرسە بولمىسا...

ھارۇنكەشنىڭ جۇدۇنى تۇتتى. سادىق ئايالىغا ئالەيىپ قويۇۋىدى، سۆزلەشتىن توختىدى. ھارۇا قوپال سىلكىسىمۇ، يىراق قارا كۆرۈنۈپ تۇرغان دەرەخلىك يېزىدىن بوش ئاڭلىنىۋاتقان ئاۋازنى سادىق پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئاڭلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس - يادى ئاشۇ ئاۋازدا قالغانىدى. ھارۇنكەشمۇ سادىقنى ئاشۇ يىراقتىن بوش ئاڭلىنىۋاتقان ئاۋازنى ئاڭلىيالماي قالمىسۇن دېگەندەك ئاتنى ئىلگىرىدىكىدەك ۋارقىراپ - جارقىراپ ھەيدەشتىن، ئۇنسىز ھالدا پات - پات قامچىلاپ ھەيدەشكە ئۆتتى. ئۇ پات - پات سادىققا يەر ئاستىدىن سىنچىلاپ قاراپ قويىدىيۇ، گەپ قىلمايدۇ.

— سادىق، مەن سىزدىن سوراۋاتىمەن، ئۇ نېمىنىڭ ئاۋازى؟ — سادىقنىڭ ئايالىنىڭ ئىچى پۇشۇپ يەنە سورىدى.

— قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازى. بىزنىڭ مەھەللىدە بۇرۇن مەكتەپ يوق، بىرلا سىنىپ بار ئىدى. ئۇ قوڭغۇراق ئاشۇ سىنىپنىڭكى. مەن ئاشۇ سىنىپتا باشلانغۇچ مەكتەپنى

تۇگەتكەن...، ــ هايا جانلانغان سادىق شۇنچىلىك سۆزلەپ توختاپ قالدى.

ــ سىلىنىڭ يېزىدا هازىرمۇ ئاشۇ بىرلا سىنىپ بارمۇ؟

ــ ياق، هازىر چوڭ مەكتەپ بار.

ــ سىزنىڭ مەهەللىگىزدىما؟

ــ ياق، سەل يىراققا كۆچۈپ كەتتى.

ــ هازىر ئۇ قوڭغۇراق سىزنىڭ مەهەللىگىزدە؟

ــ هەئە.

ــ ئۇنى هازىر نېمىشقا چالىدۇ؟

سادىق جاۋاب بەرمىدى.

ــ بىكاردىن ـ بىكارغا سارائىدەك چىلىۋېرەمدۇ؟

سادىقنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى.

ــ ئۇنى بۇرۇن مەن چالغان...

ئېرىنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ ئايال هەيران قالدى.

ــ نېمانداق چىرايىڭىز بۆلەكچە بولۇپ كەتتىغۇ، كۆڭلىڭىزگە كەلگۈدەك گەپ قىلمىغاندىمەن؟

سادىقنىڭ چىرايى تېخىمۇ تاتىرىپ، لەۋلىرى تىترەپ كەتتى،ــ ئۇنى ئانام چىلىۋاتىدۇ...، ــ ئۇ شۇ سۆزنى دېيىش بىلەنلا كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش قۇيۇلدى. شۇ ئان ئايال قىزىرىپ خىجىل بولۇپ يەرگە قارىۋالدى. هەممىسى جىم بولۇپ قېلىشتى. قوڭغۇراق ئاۋازى بارغانچە يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ بىر خىل رىتىمدا چۈگۈلداپ ئاڭلىنىۋاتقان زىل ئاۋازى، جىمجىت ياتقان بىپايان يېزىدا يىراقتىن ـ

يىراقتا يېقىملىق ئەكس سادا تارقىتىپ، يىراق - يىراق لارغا ئاڭلىناتتى...

ھاۋا مەھەللىگە كىرىپ كەلدى. يولدا سېغىز لايدا قورچاق ياساپ ئويناۋاتقان يالىڭاچ باللار ئۇلارغا ھەيران بولۇپ ئەركىلىشەتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرى: «ئەي، ئاۋۇ ھارۋىدىكى ئاچاش ھېلىقى ئاۋۇ كۈنى كۆرگەن كىنودا چىققانغۇ؟» — دېدى. باللار شۇ ئان چۈرقىرىشىپ، ھارۋىنىڭ كەينىگە كىرىۋالدى. قوڭغۇراق ئاۋازى مەھەللە ئىچىدە ئاجايىپ ئوچۇق، بىر خىل مۇڭلۇق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. سادىق ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى - دە: «ئانا... ئانا...» — دېگىنىچە كىچىك باللاردەك ئالدىغا قاراپ يۈگۈردى. قوڭغۇراق يىراقتىن كۆرۈندى. ئۇ ئېگىز قەبرى ئۈچمەنىڭ شېخىغا ئېسىلغان بولۇپ، بىر ئايال ئۆگزىدە تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئۇزۇن ئاق تانىسىنى ھەدەپ تارتماقتا ئىدى.

— ئاشۇ ئايال سادىقنىڭ ئانىسى شۇ، — دېدى ھارۋىكەش.

سادىقنىڭ ئايالى ئاغزىنى تۇتقىنىچە كۆزىنى چەكچەيتىپ قاراپ قالدى.

سادىقنىڭ ئانىسىنىڭ چاچلىرى پۈتۈنلەي چۈۋۈلغان، كىيىملىرىگە ھەر خىل قۇراقلار، شوينىلار ئېسىلغان ھالەتتە بىر نەرسىلەرنى دەپ بىردەم كۈلۈپ، بىردەم يىغلاپ دېگۈدەك ھەدەپ قوڭغۇراق چالاتتى. ئۇ سادىقنىڭ بار ئاۋازى بىلەن: «ئانا... ئانا!...» — دەپ توۋلاپ يۈگۈرۈپ ئۆگزىگە قاراپ كېلىۋاتقىنىغا پەرۋامۇ قىلمايتتى. سادىقنىڭ ئالدىغا ئۇنىڭ بىرمۇنچە قېرىنداشلىرى يۈگۈرۈشۈپ چىقىشتى. ئەمما ئۇ ھېچقايسىسىغا پەرۋا قىلماي ئۆيگە قاراپ: «ئانا... ئانا!...»

ئۇيغۇر كتاب توپلىغۇچى www.uyghurkitap.com

دېگىنىچە بەدەر يۇگۈردى.

— ئۇ ئەسلى بەكمۇ ياخشى ئايال ئىدى. سادىق ئەسكەرلىككە كېتىپ ئىككى يىلدىن كېيىن تۈيۈقسىز ئۇنىڭ ئۆلۈمى خەۋىرى كېلىپ قالدى، شۇنىڭدىن بېرى ئانىسى تولا يىغلاپ، ئىلىشىپ قالدى. كېيىن ئۇ خەۋەر يالغان بولۇپ چىقتى.

سادىق مەھەللىگە كەلدى. ئەمما ئانىسى ساقايمىدى. سادىق كىچىك چېغىدا دائىم سەھەردە ساۋاقداشلىرىنى مەكتەپكە چىللاپ ئاشۇ قوڭغۇراقنى چالاتتى. ئۇنىڭ ئانىسى سادىقنىڭ ئۆلۈمى خەۋىرىنى ئاڭلىغاندىن تارتىپ، ئاشۇ قوڭغۇراق تاۋىسىغا ئېسىلىپ يىغلاپ: «ئاھ، بالام سادىق، سەن قەيەردە، قوڭغۇراقنى چالسام، ئانا... دەپ كېلەرسەن-مۇ؟» دەپ يىغلايتتى. كېيىنكى كۈنلەردە ئاشۇنداق بولۇپ قالدى. ھارۋىكەشنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، سادىقنىڭ ئايالى يۈزىنى قوللىرىنىڭ ئارىسىغا ئالغىنىچە ئۆكسۈپ يىغلۇۋەتتى.

1986 - يىل 26 - ئۆكتەبىر. قەشقەر.

ئاق لەگەك

زېمىن يېشىل لىباس بىلەن ئويغاندى. يېشىل ياپراق ئۈپۈڭ نۇرىنىڭ ھىماتى بىلەن ئۆزىنى باسقان قاراڭغۇلۇقتىن قۇتۇلدى. ئاخشام كەچ چېلەكلەپ قۇيغاندەك يامغۇر يېغىپ شەھەرنىڭ توپا چىرايىنى پاكىز يۇغاندى. يول بويىدىكى تەقدىر قەددىنى ئېگىۋەتكەن مۇشۇ دىيارنىڭ ئادەملىرىدەك مەجنۇنتاللار ئۆگەي ئانا رەھىم قىلىپ يۇيۇپ - تاراپ قويغان سولغۇن يېتىم قىزنىڭ مۈكۈزۈق تەبەسسۇمىدەك جىلۋە قىلىدۇ.

قارلىغاچلار سايرىشىپ تۇرىدۇ. چوڭ - كىچىك ماشىنىلارنىڭ ئېگىز - پەس گۈركىرىشىدىن خالىي نۇرغان يول بىردەم ئازادىلىككە، شامالداشقا ئاچقىلىغان مەھبۇسنىڭ ئازادىلىكىگە ئېرىشكەندى. يولدىن ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىدىن قىرقىلغان مەنزىرە دەرىخى ھەم مەجنۇنتاللاردىن ناھايىتى ساپ نەم ھاۋا كېلىدۇ. قۇرغاق رايوندا بىنا بولغان بۇ شەھەرگە نىسبەتەن بۇنداق ساپ خاسىيەتلىك ھاۋا پەقەت ناگان - ناگاندا يامغۇرلۇق شەھەردە

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

بولىدۇ. پىيادىلەر يولدا بىر قىز ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن مېڭىپ كېلىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىبېشى ھال - كۈنى قەدىر ئەھۋال ئائىلىنىڭ بالىلىرىدەك ئاددىي رەختلەردىن تىكىلگەن كىيىملەر. بۇ كىيىملەر رەتلىك، يارىشىملىق. ئەمما، ئۇ شۇنچىلىك گۈزەل ھەم چىرايلىقكى، ئاپئاق يۈملاق يۈزىدىن نۇر ياغىدۇ. ئېغىزىمۇ خىيالىي سېزىملاردىكى پەرىلەرنىڭ ئېغىزىدەك بىر تال قىزىل گىلاستەك كىچىك، قاشلىرى ئىنچىكە، ھەم قارا، ھەم قويۇق، ئۇزۇن قايرىما كىرپىكى ئارىسىدىكى كۆزىنىڭ قارىلىقىدىن ئاق شايىنىڭ گۈلدەك كۆرۈنىدۇ. بىراق تەكرى، ساھىبجامالغا شۇنچە گۈزەللىكنى ئاتا قىلغان، كۆزىنىڭ رەڭگىنى ئۇنىڭ ئۆڭگە تازا ماسلاشتۇرۇپ بەرگەن بىلەن، ئۇ كۆزلەرگە زىمىنىڭ گۈزەللىكنى كۆرۈش، ھاياتنى كۆرۈشنى نېسىپ قىلمىغان... ئەپسۇس، بۇ ھاياتنىڭ گۈزەللىكىدىن رەزىللىكى كۆپ يارىتىلغانلىقتىن، تەكرى بۇ گۈزەل كۆزگە ئۇلارنى كۆرسەتمىشنى راۋا كۆرمىگەن ئوخشايدۇ.

ھاياتتا قاراشنىڭ ئۆزى ئۇچۇنلا رەزىللىكلەر كۆپۈككە ئوخشاش كۆپ، ئەمما ھەممىسى ئەڭ گۈزەل رەڭلەر بىلەن پەردازلانغان بولغاچقا. ئۇلارنى پەرق قىلىشقا كۈچ كېتىدۇ. گۈزەللىك بولسا يوشۇرۇن ھەم جىلۋىلىك بولىدۇ. ئۇ ئۆزى يوشۇرۇنغان ھالەتتە تۇرۇپمۇ، يەنىلا كۆپۈكلەر ئارىسىدىن بۆسۈپ چىقىپ، نامايان بولىدۇ. دېمەككى، كۆپۈك ھامان كۆپۈك. گۈزەللىك ھامان غالىبتۇر. شۇڭا مۇنۇ گۈزەلمۇ چوقۇم بۇلارنى ئۆزى بىلەن زامانداش يارالغان ئىنسانلار بىلەن تەڭ كۆرەلىگەن بولسا تولىمۇ خاسىيەتلىك ئىش

بولغان بولاتتى. بۇ چىرايغا يەنە بويىنىڭ قاملاشمىغان دىققاقلىقى دۇشمەن. ساغرىسى ئىككى تەرەپكە تازا پۈلتىيىپ چىققان بولۇپ، سەل دۇمچەكرەك. ئۇنىڭ تەقى-تۇرقى 70 - يەللاردا يېزىلىرىمىزدا قاپ - تاغارنى كۆپ كۆتۈرۈپ مۇكچىيىپ قالغان بىچارە دېھقان ئايالىلارغا ئوخشىپ كېتىدۇ، بىراق شەھەرلىك تۇل ئانىسىلا بار بۇ قىز-نىڭ ئەما كۆزى ئۇنىڭ نورمال ھەرىكىتىنى چەكلىگەنلىكتىن، مانا شۇنداق قاملاشمىغان بويلۇق بولۇپ قالغان، ئۇ ھازىر تولۇپ يېتىلدى. يېتىلگەنسېرى ئۇستىخىنى تېخىمۇ دىققاقلىشىپ، تازا شەبنەم كاۋىسىدەك تۈرۈلۈپ باردى.

يولدا بالىلارنىڭ ۋاڭ - چۈڭى ئاڭلاندى:

— قاراڭلار، ئاق لەگلەك، ئاق لەگلەك. ئەتىگەندە ئاشقىنىڭ يېنىغا مېڭىپتۇ.

قىز بالىلارنىڭ كۈلۈشۈپ قىلىشقان سۆزلىرىدىن پىسەنت قىلىپ قولىنىڭ دۇمبىسى بىلەن ئېغىزىنى توسۇدى.

— ئاق لەگلەك! كىمنىڭ يېنىغا بارىسەن؟

— يارىمنىڭ يېنىغا ھەي... ھەي... ھەي...، — قىز شۇنداق دەپ ۋىلىقلاپ كېلىدى. ئۇ دائىم كىشىلەر مۇشۇنداق سوئال سورىغاندا خۇشاللىقىدىن چىرايى گۈلدەك ئېچىلىپ، ئاجايىپ ھېسسىياتلىق جاۋاب بېرەتتى. سۆزلەۋېتىپ ھاياجاندىن ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كېتەتتى، يۈرىكى باشقىچە تېپىچەكلەپ سوقۇپ كېتەتتى، مانا شۇ چاغ ئۇنىڭ ئەڭ لەززەتلىك چېغى. كېچە ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ ئېچىنىش

لىق، ئەزان بىلەن تەڭ ئۇ ئانىسىدىن بۇرۇن تۇرىدۇ ـ دە، ئاپىتۇۋىنى سىيلاشتۇرۇپ يۇرۇپ تېپىپ ئوبدان تەرەت ئالىدۇ. نامىزىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن جاينامازدا ئولتۇرۇپ، ئۆزۈندىن ئۆزۈمغا يېخلاپ ئالىلاغا ئىلتىجا قىلىدۇ: ئى، ئۇلۇغ ھەممىگە قادىر، ھەممىنى ياراتقۇچى خۇدا، سەن ئاشۇ ۋاسىلىنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغىن، ئۇنىڭ تېنىنى سالامەت قىلغىن. چىققان دۆۋىسىنى ئېگىز قىلغىن، خەلقى ئالەم ئارىسىدا ئۇنىڭ شۆھرىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرغىن، ئۇنىڭ ئاۋازىنى تېخىمۇ جاراڭلىق قىلغىن، ئۇنىڭ ئاۋازىنى مېنىڭ داۋاملىق ئاڭلىشىمنى نېسىپ قىلغىن، بۇ دۇنيادا مېنىڭ كۆڭلۈم ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ نەرسىدىن خۇش ئەمەس. ئەگەر ئۇنىڭ ئاۋازىنى بىر كۈن ئاڭلىمىسام، مەن پەقەت چىدىيالمايمەن، ھەمىمە خەق ئۇنىڭغا بەك ئامراق ئىكەن، ئۇنىڭ ناخشىسىغا ئىشتىياق بولغانلار كۆپ ئىكەن. چىرايلىق قىزلار تېخىمۇ جىق ئىكەن، ئۇ مېنى كۆزى ئەما دەپ ياراتمايدۇ، ھەتتا، ماڭا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىشتىن نومۇس قىلىدۇ. قىز ئويلاپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە قاتتىق ئازابلاندى. «ئەمما مەن ئۇچۇن پەقەت ھايا تلا تۇرۇپ بەرسە، رادىئولارمۇ، تېلېۋىزورلارمۇ ئۇنىڭ ناخشىسىنى بېرىپ بەرسىلا مەن رازى. ئۇلۇغ پەرۋەردىگارا، مەن ئۇچۇنلا ئۇنى سالامەت قىلغايسەن.» مانا مۇشۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ جاينامازنى ئوستىگە دۇم يېقىلىپ، بىر ھازا يۇقۇلداپ يىغلايدۇ...

ــ ھى... ھى... ھى... ئاق لەگلەك يارىڭ كىم؟

ــ مېنىڭ يارىنما؟ جېنىمنىڭ جانانىسى، يۈرىكىمنىڭ سەكپارىسى دائىم «لەيلى»، «ياشا سۆيگۈ» ناخشىسىنى

ئېيتىپ، ئۆزىنىڭ يېتىملىق ئاۋازى بىلەن ھەممىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغان ۋاسىل. مېنىڭ ۋاسىلىم.

بالىلار، مانا شۇنىڭدىن كېيىن پاراقلاپ كۈلۈشىدۇ.

قىز شۇ ئان دەسلەپ پەردىدىكى ئاۋازدا، كېيىن بارا-بارا ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ، ۋاسىلنىڭ ناخشىسىنى ئېيتىدۇ:

ئاق لەيلى، قىزىل لەيلى،
يارىنىڭ بارمىكىن مەيلى.
يارىنىڭ بولمىسا مەيلى،
مەن يارىنىڭ قەلەندەرى.

قىز بۇ ناخشىنى ۋاسىل ئېيتقان ناخشا بولغىنى ئۈچۈن دائىم ئېيتىۋېرىپ، شۇنچىلىك لەززەن، مۇڭلۇق ئېيتىدىغان بولۇپ كەتتىكى، ئالدىراش كېتىپ بارغان كىشىلەرمۇ ئىختىيارسىز توختاپ ئۇنىڭ ناخشىسىغا زوق بىلەن ئىچ ئاغرىتىشىپ قارىشىدۇ.

ئۇ باشقىلار ئىسمىنى سورىسا كۈلۈپلا قويياتتى، ئەمما دەپ بەرمەيتتى. شۇنىڭ بىلەن دەسلەپ ياشلار، كېيىن ئۇنى تونۇيدىغان كىشىلەر ئارىسىدا ئاشۇ ناخشا تۈپەيلى ئۇنىڭغا دەسلەپ «ئاق لەيلى»، كېيىن «ئاق لەگلەك» دېگەن ئىسىم ئومۇملاشقانىدى.

ئاق لەگلەك دەسلەپتە سەنئەت ئۆمىكى ھويلىسىدا پەيدا بولغاندا، ئۇنى ئۇششاق بالىلار بۇ يەرگە ئەكەلگەنىدى. ئۇ رېپېتتسىيە زالىنىڭ پەلەمپىيىدە تىزىنىڭ تاتىلاپ قىزىرىپ - تارتىنىپ ئۆزىچە كۈلۈپ ئولتۇردى. دەم

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

ئېلىشقا چىققان ئارتىسلار بۇ ئەما قىزنىڭ چۆرىسىگە ئولاشتى. ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىشتى، شۇنچە كۆپ ئادەملەر ئارىسىدا ئۇ ۋاسىلىنىڭ ئاۋازىنى تونۇۋالدى. شۇ ئان ئۇ ئۆزىنى توتۇۋالالماي ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتكۈسى كەلدى. بەدەنلىرى قىزىپ، ئېغىزلىرى قۇرۇپ كەتتى.

«ئىسىت بىچارە، كۆزى ئەما بولغان چىرايلىق قىز ئىكەن.» بۇ ۋاسىلىنىڭ ئاۋازى ئىدى. قىز ئۆزىنى يوقىتىپلا قويدى. ئۇنىڭدا دەرمان قالمىغانىدى. باشقىلار ئۇنىڭدىن بۇ يەرگە نېمىگە كەلگەنلىكىنى، ئۆيىنىڭ قەيەردە، كىملىكىنى، ئىسمىنىڭ نېمىلىكىنى سورىدى. ئەما قىز ھېچقايسىسىغا جاۋاب بەرمىدى. ئۇلار قىزنى «گاچىمكىن» دېيىشىگە، ئۇنىڭدىن «ياق، ياق» دەپ ئالاقزادىلىك بىلەن بېرىلگەن جاۋابنى ئالدى.

ماڭا شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ ھەر كۈنى ئەتىگەن ۋە كەچتە سەنئەت ئۆمىكى دەرۋازىسى ئالدىدا پەيدا بولىدىغان بولدى. ئايال ئارتىسلار ئۇنىڭ بىلەن ھۇڭدىشىپمۇ قويياتتى. قىزنىڭ چىرايى ئۇلارنىڭ ھەۋىسىنى قوزغايتتى. كۈنلەر ئۆتۈۋەرگەنسىرى قىزنىڭ سىرى ئاشكارىلاندى. كىشىلەر ئۆزىنى تۇتالماي قاقاقلاپ كۈلۈشتى، تووا! دېيىشتى، ۋاسىلىنىڭ ئۆزىمۇ ھەيران بولدى. قىز دەسلەپ تارتىنىپ يۈرگەندىن كېيىنكى كۈنلەردە نېمىنى ئويلىغان بولسا، شۇنى دەيدىغان بولدى. ئۇ، ۋاسىل ئېيتقان ناخشىلارنىڭ ھەممىنى بىلەتتى. ئۇ بۇ ناخشىلارنى ئېيتىپ بېرىدىغان بولدى.

ۋاسىل كەسپداشلارنىڭ چاقچىقىنى ئاڭلىدى. بەزىدە

ئۇلار بىلەن تەڭ كۈلدى، كېيىن قىزاردى. مۇشۇ ئىش بىر يىل داۋاملاشقاندىن كېيىن، قىز يىراقتىنلا ۋاسلىنىڭ ئىسمىنى توۋلايدىغان بولدى. «جېنىم ۋاسىل، بارمۇ سىز؟ مەن ئاجىز بىچارە ئۇچۇن خۇدا سىزنى سالامەت قىلسۇن. ماڭا يېڭى ناخشىلىرىڭىزنى ئۆگىتىشىڭىزنى، مەن بىلەن بىرەر ئېغىز گەپ قىلىشىڭىزنى بەك ئارزۇ قىلاتتىم» دەيتتى. بۇنداق چاغدا ۋاسىل، ئۆيىدە بولسا ئۆيىگە، ئىشخانىدا بولسا ئىشخانىغا چىڭ بېكىنىۋالىدىغان بولدى. ئىدارە دەرۋازىسىمۇ ئۇنى تۈسۈپ كىرگۈزمەي، ئۆزىگە بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىك تېپىۋالىدىغان بولدى. ئۇ كەچكىچە تام تۈۋىدە ئولتۇرۇپ، بىرەر ئاياغ شەپىسىنى ئاڭلىغان هامان: «ۋاسىلمۇ سىز جېنىم، مېنى يوقلاپ كەلدىڭىزمۇ، مېنى هەممىسى چىرايلىق دېيىشىدۇ، راستمۇ» دەپ سۆزلەپلا كېتىدۇ.

بۈگۈن ئۇ خېلى كېچىگىچە تام تۈۋىدە ئولتۇرۇپ ناخشا ئېيتتى. بىر كەمدە ئاستا كېلىۋاتقان ئاياغ تاۋۇشى ئۇنىڭغا يېقىنلاپ كەلدى، قىز دەرهال ناخشىنى توختىتىپ:

— ۋاسىل، ۋاسىلمۇ سىز؟ بۈگۈن كۆڭلۈم تۇيغانىدى. خۇددى سىز كېلىپ قالىدىغاندەكلا.

قىز هاياجانلانغانلىقىدىن گەپ قىلالماي قالدى. ئۇ بۇنىمۇ يەڭگىچىدى. بىراق ئۇنىڭدا قوزغالغان قىزلىق غۇرۇرى ئۇنى سۆزىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرۇشقا يول قويمىدى.

— هەئە، ئاق ئەگلەك، مەن ۋاسىل. مەن سىزنىڭ قەلبىڭىزدىكى ئارزۇيىڭىزنى چۈشەندىم.

— هە... مەن ئاخىر ئارزۇيۇمغا يېتىدىكەنمەن — دە!

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

— شۇنداق، سىز ناخشىچى بولۇشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلمىسىز، تىرىشىڭىزلا ئارزۇيىڭىزغا چوقۇم يېتىسىز...

— سىز ۋاسىل شۇمۇ، ئەمەسمۇ؟

— شۇ، مەن ۋاسىل. قانداق، ئوخشىتالمايۋاتامسىز؟ زۇكامداپ ئاۋازىم گاراڭلاپ قالدى. يۇرۇك ئىشخانىغا كىرەيلى. سىز بىلگەن ناخشىلىرىڭىزنى ئېيتىڭ، مەن ئاڭلاپ باقاي.

قىز بىرئاز ئويلىنىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، خۇشال بولۇپ:

— مېنىڭ ياخشى ئوقۇيالمىغان يېرىمنى كۆرسىتىپ بېرىدىكەنسىز ـ ھە، مەن ئويلىغان...

ئۇلار بىناغا كىرىپ كەتتى...

ئاردىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي، كىشىلەر ئاق لەگلەكتىكى ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشتى: «ئاق لەگلەك ھامىلە دارمۇ نېمە؟»

1986 - يىل سېنتەبىر. قەشقەر.

خالتا كوچىدىكى لەتىپە

— بۇزۇق ئايالنىڭغۇ نېپىزى يوق، ئەمما سەندەك ئايالدىن دۇنيادا يەنە بولماس. ئويلاپ باقە، ئاشۇ خالتا كوچىدىن نەچچە قېتىم ھەيدەپ كېلىنگەن ـ ھە؟ — دېدى ساقچى يىرگىنچ بىلەن، مەسخىرە قىلغان ھالدا ئاغزىدىكى تاماكا تۈتۈنىنى ھالقا قىلىپ چىقىرىپ. بىگىز بارمىقى بىلەن شىرەنى چېكىپ تۇرۇپ، ئالدىدىكى يۈز ـ كۆزلىرىنى تازا كېلىشتۇرۇپ پەردازلىغان چوكانغا قاراپ. چوكان ناھايىتىمۇ چىرايلىق ئىدى. ئۇ ساقچىغا لەپپىدە قىلىپ قاپقارا كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ قاراپ پىسكىدە بىرنى كۈلدى-دە، دەرھال كۈلكىنى يېغىشتۇرۇپ قاپقىنى سۈزۈپ، ناز بىلەن بىرنى ئالايدى:

— ئوھۇش خوجام، سىلىنىڭ قارا كۆزلىرى دائىم مېنى كۆرەمدۇ؟ ئۇ خالتا كوچىدىكى دەرەخنىڭ سانىنى ئېلىپ باقسىلا، دەرەخ قانچە تۈپ بولسا مەندەكتىن شۇنچىسى بار، مېنى بۇ يەرگە قانچە قېتىم ھەيدەپ كەلگەن بولسىلا، شۇنچە قېتىم كىردىم.

ساقچی كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئۇنسىز ئولتۇردى. چۈنكى بۇ يېڭى گەپ ئەمەس ئىدى.

— بۇنىڭدىن كېيىن سېنى خالتا كوچىدا يەنە ئۇچرىتىپ قالىدىغان بولسام ئاقىۋىتىڭ بۇنداق بولۇۋەرمەيدۇ. چىقىپ كەت، كۆزۈمگە ئىككىنچى كۆرۈنگۈچى بولما!

— سىلىنىڭ كۆزلىرىگە كۆرسىتىشتىن خۇدا ساقلا، بۇ نەس باسقان سولاقخانىدىكى داق يەر، سېسىق ئۆي، تەمسىز غىزا، تىل ـ ئاھانەت، مەززىسى يوق ھاياتقا ئاشىق بولمىدى كىشى.

— تۇلا كاپشىماي كۆزۈمدىن يوقال، قانچۇق...

ساقچىنىڭ قۇلىقى غوڭۇلداپ كەتتى.

— ماقۇل غوجام، ۋاقتى كەلگەندە خۇدايىم كۆڭۈللىرىگە ئىسسىقچىلىق، ئىنساپ بېرەر... ھە... ھە... ھا... ھا... ھا...، — چوكان ھەم ۋالاقلىغان، ھەم قاقاقلاپ كۈلگەنچە قارا رومىلىنى يۈزىگە چۈشۈرۈپ ناينىاقلاپ چىقىپ كەتتى. ساقچى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ كۈلۈۋېتىشتىن ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرۇپ قالدى.

× ×

مانا بۇ خىلۋەت، تار ھەم قاراڭغۇ شېغىل كوچا، ئادەملەر شەھەر بويىچە ناھايىتى كەمدىنكەم ئايىغ باسىدىغان كوچا، ئۇنىڭ ئىككى تەرىپىنى بۇككىدە ئەرمۇدۇن دەرەخلىرى قاپلىغان، بۇ يەرگە ھەر كۈنى كەچ جۈپ ـ جۈپ ياشلار تۇگىمەس پاراڭلىرىنى سالغىلى كېلىشىدۇ. بۇلار

ئادەملەرنىڭ ئۆزلىرىنى تونۇپ قېلىشىنى قەتئىي خالىمايدۇ، شۇڭا كوچا چىراغلىرى يەنە يېڭىلانسا يەنە بۇزۇلۇپ، يىلنىڭ ئەتىياز ھەم ياز پەسىللىرىدە پۈتۈنلەي چىراغسىز يارىدەك قاراڭغۇ بولىدۇ. ئاي - يۇلتۇزلارنىڭ يورۇقىنى قويۇق يوپۇرماقلار توسقان. پەقەت دەرەخ تۈۋىدە توختىتىپ قويۇل غان جۇپ - جۇپ ۋېلىسىپىتلارنىڭ كۈمۈش ھەللىك قوڭغۇراقلىرى سۇس پارقىراش بىلەن ئاندا - ساندا ئاق كىيىم لەر غۇۋا كۆزگە چېلىقىدۇ. قۇلاققا ھەر خىل ھېسسىيات ئۇرغۇتقۇچى يېقىملىق كۈلكە، شېرىن سۆزلەر، ھەر خىل ناز - خۇلقلار ئاڭلىنىدۇ. بۇنداق ئىشلار كىنو باشلىنىپ ئاخىرلاشقۇچە ئەڭ ئەۋجىگە چىقىپ، كىنو ئاخىرلاشقان ھامان قەزلار ئۆيلىرىگە كىنودىن يانغان بولۇپ قايتىشىدۇ. لېكىن بۇ يەردە تاڭ ئاتقۇزىدىغانلارمۇ بار، ئۇلار ئاز بولسىمۇ، داۋاملىق جېدەل، قىقاس - چۇقان بولۇپ تۇرىدۇ، ھەتتا بەزىدە ئۆلۈم ۋەقەسىمۇ كۆرۈلىدۇ. بۇ قاراڭغۇ خىلۋەت كوچا گەرچە شەھەرنىڭ چېتىدە بولسىمۇ، بۇ يەردىن كېچىدە ئاڭلىنىدىغان غەلۋە شەھەرنىڭ يېرىم ئۇيقۇسىنى ھارام قىلىدۇ. شۇڭا بۇ خالتا كوچا، ساقچىلار دائىم ئايىغى ئۇزۇلمەيدىغان جاي بولۇپ قالغانىدى. بىزگە تونۇش ھېلىقى ساقچى كۆپ چاغلاردا مۇشۇ ئەتراپتا كېچىلىك ۋەزىپە ئۆتەيدۇ. ئۇ بۇگۈن كۈندۈزى دەم ئالدى. كەچتە توخۇنىڭ ئىككى پاقالچىقى بىلەن بىر بوتۇلكا ئۇزۇم ھارىقىنىڭ يېرىمىنى ئىچكەندىن كېيىن، ئىككى سائەت ئىشخانىسىدا يېتىپ ئۇخلىدى. ئۇ مۇشۇنى ئادەت قىلىۋالغاچقا، ئۆيىگە ئانچە بارمايدۇ. بارسىلا ئايالى تاپا - تەنە قىلىپ،

خەقتىن ئېرى ھەققىدە ئاڭلىغان سۆز - چۆچەكنى ئۇنىڭغا دوق قىلىپ يىغلاپ - قاقشاپ پوپۇزا قىلىدۇ. چىڭغا چىقىۋالغاندا ئىككى بالىنى، ئۆيىنى تاشلاپ يامانلاپ ماڭىدۇ. شۇڭا ئۇ ئۆيدىن بىزار. ئۇ تۆن يېرىمىدا ئورنىدىن تۇردى - دە، ئالدىرىماي كىيىنىپ، قول چىرىغىنىڭ نۇرىنى تەڭشەپ، موتسىكلىتنى مىنىپ، خالتا كۆچىغا بىرىدىغان كەلدى. موتسىكلىتنىڭ ئاۋازى بىلەن چىراغنىڭ كۆچلۈك نۇرى خالتا كۆچىغا جان كىرگۈزۈۋەتتى. تىمتاس كۆچىدا يېرىم يالىڭاچلار تەرەپ - تەرەپكە قاچتى. ئەلۋەتتە ئۇ ئۆزى ئاران بىرەرىنى تۇتالايدۇ. مەقسەت ئۇلارنى قورقۇتۋەتسە بولدى. ئۇ موتسىكلىتنى ئاستىلىتىپ ئوڭغۇل - دوڭغۇل شېغىل يولدا ئويمانلارغا يىغلىپ قالغان پاسكىنا سۇنى چاچرىتىپ كۆچا بويلاپ ماڭدى. ئۇنىڭ ۋەزىپە ئۆتىشى، دائىم مۇشۇنداق بولىدۇ. ئۇ تۇختاپ يەرگە چۈشتى. ئۇ قېرى ئەرمۇدۇن تۇۋىدە سوزۇلۇپ يېتىپ ئۇخلاپ قالغان بىر قىز بىلەن بىر يىگىتنى كۆرگەنىدى. ساقچى ئۇلارنىڭ بېشىغا كېلىپ قاراپ تۇردى. ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە گىرە سېلىشقان قوللىرى، يېرىم - يارتا ئاجرالغان ھالدا قاتتىق ھاردۇق يەتكەن ھاشارچىدەك پۇشۇلداپ ئۇخلىشىۋاتاتتى. قىز - يىگىت ھەر ئىككىلەن تازا چىرايلىق، ئۇنىڭ ئۇس تىگە تەقى - تۇرقى ئەڭ يېڭى مودىدا، قىزنىڭ كېسىپ بۇدۇر قىلغان چېچى ئۇنىڭ مۈرىسىگە يېيىلغانىدى. ساقچى ئىككى قېرىلدا ئىككىسىنىڭ قولىدىن تەڭ تۇتۇپ تۇرۇپ:

— تۇرۇشە قېلىنلار، — دەپ قاتتىق ۋارقىرىدى. ھەر ئىككىسى قاتتىق چۆچۈشۈپ مەڭدەپ قېلىشتى. قىز بىر

چىرقىراپلا ئۆكسۈپ يىغلىغىلى تۇردى.

— يىغلىما... ھۆ ئىلىنمىغان...

قىز ئۇنىنى چىقىرىشقا پېتىنالماي قولىنى چىشلەپ ئۆكسۈگىلى تۇردى.

— مېگىشە...

ساقچىنىڭ ئاغزىدىن سۆز چىقا ـ چىقماستىن يىگىت ئۇنىڭ قولىغا بىر ئۇردى ـ دە، بوشىنىپ قاچتى.

— توختا، ئوق چىقىرىمەن!...

يىگىت توختىمىدى. چۈنكى ئۇ ساقچىنىڭ ئوق چىقارـ مايدىغانلىقىنى بىلەتتى. قىز ئەمدى تېخىمۇ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى. ئۇ پەقەت ئۆزىنى توختىتالمايتتى. ساقچى بۇ يەردە ئۇچراتقان ئاياللار ئىچىدە يىغلىغىنىنى بۇگۈنلا كۆرۈۋاتاتتى:

— ئوبدان ئاكا، ماڭا رەھىم قىلسىلا، مېنى قويۇۋەتـ سىلە، ئەگەر مېنى تۇتسىلا مەن ئۆلىمەن.

— ئۆلىدىغان ئادەم بۇنداق ئىشنى قىلامدۇ؟

— ئوبدان ئاكا، مەن ئېزىپتۇمەن. ئەگەر مېنىڭ بـۇ ھالىم ئاشكارا بولسا، مېنى مەكتەپ قوغلاندى قىلىدۇ. مـەن ئۆيگـە نـېمىدەپ بارىمەن؟ ئاتا ـ ئانامنىڭ يۈزىگـە نېمـە دەپ قارايمەن. مەن قانچىلىك جاپالار بىلەن ئېمتىھاندىن ئۆتۈپ مەكتەپكە كىرەلىگـەن... بـۇنـى سىلىمـۇ تـەسەۋۋۇر قىلالايلا، سىلىنىڭمۇ ئاچا ـ سىڭىللىرى بارـدۇ، ماڭا قىلـغان ياخشىلىقلىرى مەندىن يانمـسا خـۇدادىن يـانار... ھـۇ... ھۇ ...

— سەن قايسى مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى؟

— ياق... ياق... بـۇنى مەن دېـيەلمەيمەن، ھـەرگىز

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

دېيەلمەيمەن. بۇنى دېيىش مەن ئۈچۈن ئۆلۈم بىلەن تەڭ. مەندىن ھېچ نەرسىنى سورىماسلىقلىرىنى ئۆتۈنۈپ قالاي. خۇدا نامىدا سىلىدىن تىلەي، ماڭا ئېچىلىرى ئاغرىسۇن. ئەگەر ماقۇل بولمىسىلا مەن ھازىرلا ئۆلۈشۈم مۇمكىن...

ساقچى، قىزنىڭ قولىنى قويۇۋەتتى.

— ئۇ سېنىڭ نېمەڭ؟

— بىز... بىز مۇھەببەت باغلىغىلى ئىككى يىل بولدى.

— مۇھەببەت باغلاپ مۇشۇنداق قىلساڭ، كېيىن ئۇ سېنى تاشلىۋەتسە، قانداق قىلسەن؟ بەختىڭ قارا بولمامسەن؟

— ياق... ياق... ئۇ ھەرگىز مېنى تاشلىۋەتمەيدۇ. ئىككىمىز بىر - بىرىمىزنى ئىنتايىن ياخشى كۆرۈشىمىز. قەسەم ئىچىشكەن...

— ھىم، ياخشى كۆرەر ئىمىش! مۇشۇنداق پەيتتە ئۇ سېنى تاشلاپ قاچتى، بۇمۇ سېنى ياخشى كۆرگەنلىكىما؟

— ياق... ياق، ئۇ مېنى تاشلاپ قاچمىدى. ئۇنى مەن قېچىشقا ئۈندەۋەرگەندىن كېيىن قاچتى. ئۇ قاچمىغان بولسا بولمايتتى... ئۇنى ئايىدىم...

— ئوھوي... سەن بەك ۋاپادار ئىكەنسەن... بوپتۇ، مەن سېنى قويۇۋېتەي. ئىككىنچى كۆزۈمگە كۆرۈنگۈچى بولما...

قىز خۇشاللىقىدىن ۋارقىرىۋېتىشكە تاسلا قالدى.

— رەھمەت سىزگە ئاكا. ۋوي ياق، سىز دېگىنىمنى ئەپۇ قىلسىلا...

ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ئاينىغى چۈشمەي تۇرۇپ ساقچىنىڭ قۇچىقىغا كىرىپ قالدى. قىز شۇ ئان جىمىپ قالدى. ئەتراپ مۇ گۆرىستان جىمجىتلىقىدا ئۈيقۇغا چۆمگەنىدى.

— ھىم... ۋاپادار قىز. ئەمدى بولدى، قايتىپ بۇ يەردە ئىككىنچى كۆزۈمگە كۆرۈنگۈچى بولما... ئەمدى ھەر ھالدا ئۆلمەيدىغان بولدۇڭ. ھ ... ھ ... ھ ...

— ھىم... بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئۆلتۈرەمتىڭ؟ ئەركىن مۇھەببەتنى ئۆلتۈرگۈچى ھامان بىر كۈنى ئۆزىنى ئۆلتۈرىدۇ، — دېدى قىز يامغۇردەك تۆكۈلگەن يېشىنى سۈرتكەن ھالدا، — سەن... سەن... بەختىمنى... مۇھەببىتىمنى ئۆلتۈردۈڭ... ئۇ ئەمدى... ئۇ تېخى...، — قىز شۇلارنى دەپ بولۇپ يۈزىنى شارتتىدە بۇراپ سەندىرەكلەپ كېتىپ قالدى. ساقچىنىڭ تازا يايرىغان كۆكلى سەل غەش بولۇدىيۇ، ئەمما يەنىلا خۇشال بولدى. چۈنكى ئۇ مۇشۇ خالتا كوچىدا ئۇچراتقان ئاياللار ئىچىدە بۇ قىز باشقا بىر دۇنيا ئىدى. ئۇ كۈلۈپ قويۇپ موتسىكلىتىغا مىندى - دە، خالتا كوچىنىڭ ئاخىرىغا يۈرۈپ كەتتى

× ×

ئۇ ئاردىدىن خېلى ۋاقىتلار ئۆتكۈچە سالامەت ۋەزىپە ئۆتىدى. مانا يەنە خۇمار بولغان ھالدا خالتا كوچىغا ۋەزىپە ئۆتەشكە كەلدى. ئۆتەپ بېرىپ ھېلىقى دەسلەپ سولاقتىن قويۇۋەتكەن چوكانغا ئۇچرىدى.

— ياۋاللا سەن... بىر ئەرگە تەگسەڭچۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

— سىلى ئالاملا... ھ ... ھ ... ھىم.

— ئاغزىڭغا نىجاسەت. نەپسى ياماڭ قانچۇق. سېنى ئالىدىغانغا مەن قالدىمۇ؟ خۇدا ساقلىسۇن.

— ھىم... ھەممە ئادەمنىڭ سىلىدەك كۆڭلى بار - دە، سىلى قاسقان شەپكىلىرى بىلەن ئۆزلىرىنى ئاسماندا ئۇچۇۋاتقاندەك ھېس قىلغان بىلەن ھەممە ئادەم سىلىدەك ئادەم.

— بولدى، تولا كاسىلدىما، ھېلى بىكار... چىشىڭنى چۈشۈرۈۋېتىمەن.

— باققىلىرى كەلگەن ئوخشايدۇ.

— ئەي داپشاق، سەن زادى غەيرەت قىسىپ يۈرەمسەن - يوق؟

— ھىم... قىلغان گېپىنى. مەنمۇ جەمئىيەتتىكى نۇرغۇن ئايالىلاردەك ئايالمەن. ماڭمۇ ئاشۇلارغا ئوخشاش ئېسىل تاماق، ياخشى كىيىم... يەنە كۆڭۈل. ئەر، ھېسسىيات كېرەك. مۇشۇنداق قىلمىسام مېنى كىم باقىدۇ؟

— باشتىلا ئوبدان بولساڭ بۈگۈنگە قالمايتتىڭ.

— باشتىلا مەن ئاچ، غۇربەتتە قالغاندا، نان بەرگەن بولسا، بۇنداق بولماي، مېنىڭمۇ ياخشى ئېرىم، ئۆيۈم، بالىلىرىم... بەختلىك ئائىلەم بولغان بولاتتى. ھازىر قانداق ئەر مېنى ئادەم قاتارىدا ئالىدۇ، ھەتتا...

چوكان پىغىلداپ تتى. ئەما يىغىنى بىردەمدىلا يىغىشتۇرۇپ:

— ھە، غوجام، گەپلىرى بولسا غاچ قىلسىلا، بولمىسا ئۆز ھالىمغا قويسىلا ياكى ئاپىرىپ سولاملا... كەيپىلىرى قانداق؟...

ئۇنىڭ ئاغزىدىن گۈپۈلدەپ ھاراق پۇرىقى كېلىپ تۇرىدۇ. ئۇ ساقچىنىڭ بوينىغا ئېسىلدى. ساقچى بىر ھازادىن كېيىن ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ مۇتسىكلىتىغا چىقتى. چوكان كەينىدىن كېلىپ ئېسىلۋالىدىغاندەك ئىتتىك يولغا راۋان بولدى. چوكان يەنە ۋالاقلاپ ھەم كۈلۈپ قالدى. ساقچى ئېچىدە: ھۇ، كاساكا... ئەمما بىر يەرلىرىڭ يەنە ئادەمنىڭ ئاچقان يېرىگە باردۇ، دەپ ئويلىدى.

ئۇ خېلى ماڭغاندىن كېيىن، بىر دەرەخ تۈۋىدە ئەرنى قاچۇرۇپ قويۇپ ئايالدىن بىرنى تۇتۇۋالدى. ئۇ ئايال چوڭ قارا رومال ئېچىگە پۈركىنىۋالغانىدى. ئايالنىڭ تەقى-تۇرقى ساقچىنىڭ ھەۋىسىنى قوزغىدى. ئەسلىدە ئۇ ئاپىرىپ سولاپ قويۇشنى نىيەت قىلغانىدى. ئايال يېلىنىپ تۇرۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن ھاراقنىڭ كۈچى يەنە ئۆزىنى كۆرسىتىپ ئۇنى قويۇۋەتمەك بولدى. ئايالنى ئۆزىگە تارتىپ باغرىغا باستى. ئايالنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قارىماي ئۇنىڭ يۈزىنى ئاچتى. ئاچتىيۇ، ۋاقىرىۋەتتى. بۇ ئۆزىنىڭ ئايالى ئىدى.

1986 - يىل 5 - ئۆكتەبىر. قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

يۈرىكىم يېشىل چوقىدا

كېچە. پەستىن شارىلداپ ئېقىۋاتقان جىلغا سۈيىنىڭ ئاۋازى مەكتەپتىكى كۆلكىمزدەك ئاڭلىنىدۇ. مەن ئاشۇ كۆلكىلىك مىنۇتلىرىمىزنى شۇ تاپتا ئىنتايىن سېغىنىدىم. ئۇ ۋاقىت ماڭا خۇددى شېرىن چۈشتەك، ئۇنى ئەمدى يەنە كۆرەلمەيدىغاندەك ئۈمىدسىز خىيالىلاردىمۇ بولدۇم.

ئەما ئۆزۈمنىڭ ھازىر تەتىلىمنى تۈگىتىپ يەنە مەكتەپكە، ئاشۇ كۆگۈللۈك، ئىنسان ھاياتىدا ھەرگىزمۇ ئۇنتۇپ قالمايدىغان مەكتەپ قوينىغا كىرىپ بېرىۋاتقان بولسامۇ، يەنىلا ئاشۇنداق خىيالىلارنى سۈردۈم.

ھازىر مەن ئەڭ ئېگىز تاغنىڭ قاپ بېلىدىكى قورۇقۇنچلۇق ئايلانما يولدا كىچىك ماشىنىنىڭ ئىچىدە، ئارقا ئورۇندۇقتا تۈگۈلۈپ ياتىمەن.

تاغنىڭ نەم سۇغۇق ھاۋاسى يەتمىگەندەك ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولغان شۇرغان بىزنى مانا مۇشۇ يەردە توختىتىپ قويدى. ماشىنا ئىچى دەسلەپ ئىسسىق ئىدى. كېيىن ئاستا ـ ئاستا سوۋۇپ، مانا ئەمدى توڭلاتقۇنىڭ ئىچىگە ئوخشىشىپ قالدى.

بوينۇمدىكى مەرۋايىت مارجان، قۇلىقىمدىكى ھالقە دىنمۇ سوغۇق يېۋاتىمەن. مەن ھايا تىمدا بۇنداق سوغۇق يېمىگەن، بۇنداق توڭلىمىغان. كىچىكىمدە ئاكامغا ئەگىشىپ مۇز تېيىلىپ كاچكولغا چۈشۈپ كەتكەنىدىمۇ، ھازىرقىدەك توڭلىغانلىقىمنى ئەسلىيەلمەيمەن.

مەن ئىچىمدە ھەممىدىن ئاغرىنىدىم. دەسلەپ دادام بىلەن ئانامدىن «سىلەر قەيىلار ھامان بالام - بالام، ئاق قىزىم، ئۇ قىزىم، بۇ قىزىم، ئۇنداق جاپا تارتىپسەن، بۇنداق جاپا تارتىپ قالسەن دەپ غېمىمنى يەيمەن دەپ، مانا ئەمدى قىزىڭلارنىڭ مۇنداق جاپا كۆنگە قالىدىغانلىقىمنى ئويلىمىغان بولغىيدىڭلار، بولسا مۇشۇ داۋانىدا تازا توڭلاپ ئۆلسەم» مەن يىغلىدىم. لېكىن يىغامنى شوپۇر ئاڭلاپ قالمىسۇن دەپ بېشىمنى ئىچىمگە تىقىۋېلىپ تازا يىغلىدىم.

مەن دەرىزە ئەينىكىنى ھورداپ قېتىپ قالغان مۇز پارچىسىنى ئېرتىپ يەنە سىرتقا قارىدىم. ماشىنىدىن ئۇچ گەز نېرىدا ــ يولنىڭ قېرىدا، ماشىنىنىڭ ئالدىدىلا بىر گۈلخان يېقىلغانىدى.

گۈلخان يېنىدا ئاق، سوزۇق يۈزلۈك، بۇرۇتلۇق يىگىت گۈلخاننى مالتىلاپ، چۇخچىلاپ، يەنە بىر تەرەپتىن قۇرۇپ قالغان قېيىن قارىغاي شاخلىرىنى ئوتقا تاشلىماقتا. مۇز ئارىلاش قار تاراسلاپ چۈشۈۋاتىدۇ. شوپۇرغان ئۇشقىرتىپ تۇرىدۇ.

شوپۇر پاناس گۈلخان ئالدىدا يول جاپاسىغا كۆنۈك خۇسۇسىيىتى بىلەن خۇددى ئىسسىق ئۆيدە دۇئانىدا ئول

تۇرغاندەك شۇنچە خاتىرجەم ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭ يۈزى ئوت يورۇقىدا قىزىرىپ كۆرۈنىدۇ. ھەربىيچە جۇڭىسىغا ئورىلىۋالغان. ئۇنىڭ بۇ ھالىغا قاراپ تازا ئاچچىقىم كەلدى، بوغۇلدۇم. مەن بۇ يەردە توڭلاپ ئۆلەي دېۋاتسام، ماۋۇنىڭ خاتىرجەم ئولتۇرۇشىنى قارامۇ، ھۇ... ۋۇي، مەن ئۇنى نېمىشقا بىكارغا تىللايمەن. ئۇنىڭدىمۇ نېمە ئامال، ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش سوغۇقتىن قاقشاپ يىغلاپ ئولتۇرسۇنمۇ؟ مەن ئۇنىڭ ماڭا ئوخشاش كاسىلداپ تىترەپ يىغلاپ ئولتۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمەنمۇ؟ بىراق مەن بىر مەكتەپنىڭ ئىسسىق قۇچىقىدا ئەلەيلىنىپ، يازنىڭ ئىسسىقىدىن، قىشنىڭ سوغۇقىدىن خەۋەرسىز ياتقان نازۇك قىزمەن، ئۇ بولسا جەمئىيەتنىڭ تۇرمۇشىنىڭ مانا مۇشۇنداق تاغ شۇبرغىنىنىڭ تەمىنى ئوبدان تېتىغان بىر يىگىت، بەلكى ئۇ مۇشۇ ماشىنىسى بىلەن بۇنداق تاغ چوققىسىدا شۇبرغاندا نەچچە كېچە قالغانىدۇ. شۇڭا ئەنە شۇنداق خاتىرجەم، خوددى مۇشۇ ھەممە يېرىنى قارىغاي، گۈل، يېشىل چىمەن قاپلىغان چوققىدا يېڭى ئادەملەر تەرىپىدىن كېسىۋېتىلگەن قارىغاي كۆتىكىدەك ئولتۇرىدۇ. مەن بىر نازۇك گۈل تۇرسام، بىراق ماۋۇ قارىغاي بىلەن تەڭ ئۆسكەن رەڭگارەڭ تاغ گۈللىرىمۇ؟ ئۇلار شۇنچە گۈزەل تولۇپ ئېچىلغان، چوڭلۇقى ئاسماندىكى ئايدەك بولمىسىمۇ، ئىشقىلىپ شۇنچە چوڭ. ئۇلار مۇشۇ شۇبرغان قاردا نېمە بولۇپ كەتكەنىدۇ ياكى ئاشۇ يېنىدىكى قارىغايلاردەك مەغرۇر ھالدا گۈزەل قىزنىڭ مەڭزىدەك جىلۋىگەر تۇرغانمىدۇ؟ سوغۇقتىن پۈت - قوللىرىم ئۇيۇشقانىدەك بولدى.

شوپۇر يىگىت پات - پات ماشىنىغا زەن سېلىپ قاراپ قويىدۇ. ياق، ئۇ ماشىنىغا ئەمەس، ماشىنا ئىچىدىكى ماڭا، مېنىڭ قانداق قىلىۋاتقانلىقىمغا قارايدۇ. بۇ جاھاندىكى يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق، ئۇ قانچىلىك ياۋاش بولسىمۇ يەنىلا يىگىت. ئۇ ھامان يىگىتلىك نەزىرى بىلەن قىزلارغا قارايدۇ. كۆز بىلەن ئۇدۇل قارىمىغان بىلەن يۈرىكىدە قارايدۇ. بىراق ئۇ مېنى كۆرەلمەيدۇ. ئوت، يورۇق يەردە تۇرغان ئادەم قاراڭغۇ يەرنى پەرق ئېتەلمەيدۇ. بۇ ھەقىقەت. قاراڭغۇ يەردىكىلەرنى شۇ قاراڭغۇ يەردىكىلەر، يورۇق يەردىكىلەرنى يورۇق يەردىكىلەر كۆرەلەيدۇ. ئۇنىڭ بۇ تەرىپىگە قاراش بىلەن ئۆزۈمدە قورقۇنچ سېزىمەن. يۈرىكىم دۈپۈلدەيدۇ. ئەجەبا، بايا قورقۇنچ ھېس قىلمىغان، ئەمدى قورقۇنچ ھېس قىلىمەن. ھېس قىلغاندىمۇ خۇددى مۇشۇ يېشىل چوققىنىڭ ئاستىدىكى بىر تال ئاق يىپتەك كۆرۈنىدىغان چوڭقۇر جىلغىدەك ھېس قىلىمەن، بۇ يىگىتلەر قىزلارغا قاراپ ئالدىغان لەززەت بىلەن قىزلارنىڭ يىگىتلەرنىڭ قارىشىدىن ئالىدىغان لەززەت — نازۇك تەبىئىي ھېسسىيات بولۇشىدا گەپ يوق. مەن پۇشايمان قىلىۋاتىمەن. ھازىرغىچە يېشىم يىگىرمىگە تولغۇچە مۇنداق پۇشايمان قىلمىغان، بەلكى بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىمدىمۇ بۇنداق پۇشايمان قىلماسمەن. مەن پۇشايمان قىلىشنى ئىنتايىن يامان كۆرەتتىم ھەم ھەرگىز قىلغان ئىشىمغا پۇشايمان قىلمايتتىم، مانا بۈگۈن ئۇنىڭ تەمىنى ھەقىقىي تېتىدىم. مانا بۇ پۇشايمىنىم مانا مۇشۇ جېنىمدىن ئۆتۈۋاتقان سوغۇقتىن ئەمەس، ئاشۇ شوپۇر

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

يىگىت بىلەن مەندەك بىر ئالىي مەكتەپنى يەنە يېرىم يىلدىن كېيىن تۈگىتىدىغان قىزنىڭ مۇشۇ خىلۋەت چوققىدا بۇك - باراقسان قارىغاي، قېيىن، شەمشاد، ئېرەن دەرەخلىرى گىرە سېلىشىپ ئۆسكەن، گۈللەر، يېشىل چىمەنلەر يېپىشقاق يېشىل چوققىدا يالغۇز قالغانلىقىمدۇر. يەنە كېلىپ كېچىدە... مانا بۇ پۇشايمىنىم هازىر قىز بولۇپ قالغىنىمغا تېخىمۇ پۇشايمان قىلىۋاتىمەن. ئەگەر قىز بولمىغان بولسام مەنمۇ ئاۋۇ بىلەن گۈلخان ئالدىدا يېقىن سۆركىلىپ ئولتۇرغان، ئاچچىق شۇرغاندىن مۇنچىۋالا توڭلاپ ئازاب تارتمىغان بولاتتىم. ئاتا - ئانام مەندىن ئەنسىرەپ، بۇنىڭ ماشىنىسىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويغان، ئۇلار هازىر مەندەك ئەتىۋار قىزنىڭ بىر شوپۇر بىلەن خىلۋەت تاغ چوققىسىدا قونۇپ قالىدىغانلىقىمنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن بولغىيدى. ئاتا - ئانام هازىر ئىسسىق يوتقاندا راهەتتە يېتىپ شېرىن چۈش كۆرۈۋاتىدىغاندۇ. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە مەنمۇ مەكتەپكە سالامەت يېتىپ بېرىپ ئۇخلاۋاتىمەن، دىلنۇرمۇ شۇنداق.

× ×

شۇئۇرغان بارغانچە ئەدىگىلى تۇردى. ماشىنىنىڭ ئۇستىگە تاراسلاپ چۈشۈۋاتقان مارجاندەك مۇز پارچىلىرى تېنىمنى شۇركەندۈرۈپ باردۇ. ئانامنىڭ زورلاپ سومكامغا تىقىپ قويغان تۆگە يۇڭىدىن قىلىنغان پوپايكا دەسلەپ كىيىپ ئەسقاتقاندەك هېس قىلغانىدىم، مانا ئەمدى يۇڭ شىم بىلەن تاشپاختا چاپانىنى «ۋاي - ۋۇي، مەن قارلىق

تاغقا چىقمايمەن، مەكتەپكە بارىمەن، كۆزنىڭ شەپىسى كەلمەي تۇرۇپ قىشلىق كىيىملەرنى تىقىشلى تۇردىڭىزغۇ؟ بۇ يۈكلەرنىڭ قايسىسىنى كۆتۈرىمەن. بولدى ئارقىمدىن ئەۋەتىڭلار» دېگىنىمگە مانا ئەمدى تويۇۋاتىمەن. ئاۋۇ شوپۇر يىگىت بايا بىرنەچچە قېتىم ئۇچىسىدىكى جۇۋىسىنى ماڭا سىلىپ بەرمەكچى بولۇۋىدى، مەن قوپاللىق بىلەن رەت قىلدىم. چۈنكى ئۇ بىرقانچە قېتىم «ئۇچىڭىز بەكمۇ يېلىڭ ئىكەن» دەپ نېپىز بەدىنىمگە لىققىدە كېيىپ گۈزەللىكىمنى نامايىش قىلغان يىپەك مايكامغا، ساغرامىنى قورۇپ بېلىمگە ھىم يېپىشقان تار شىممىغا، ئىشقىلىپ ماڭا، مېنىڭ ھەممە يېرىمگە يېۋېتىدىغاندەك بىرمۇ ئەمەس، بىرقانچە قېتىم قارىدى. ياخشى نىيىتى ئىمىش تېخى، ماڭا ھېسداشلىق قىلماقچى، مەن دەسلەپ پەرۋا قىلمىغانىدىم، كېيىن غەزىپىم كەلدى. شۇڭا ئۇنىڭ جۇۋىسىنى ئالمىدىم، زورلاۋېرىۋىدى، دەككىسىنى بەردىم، ئۇ شۇنىڭدىن كېيىن ماڭا گەپ قىلىش تۈگۈل، تىكىلىپمۇ قارىغۇدەكمۇ بولمىدى. ياكى ئۆزىنىڭ ياخشى كۆڭلىنىڭ ئازار يېگەنلىكىدىن رەنجىپ شۇنداق قىلدىمۇ؟ ياكى سىنىدىمۇ، بۇنى بىلمەيمەن. مانا ئەمدى قارىسا نېمە بوپتۇ. كىيىمەم بوپتىكەن دېگەن دەسلەپكى پۇشايمانغا كەلدىم. ئۇ بايا ماشىنا مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ئالدىغا قاراپ تۇرۇپ: «ئەمدى مۇشۇ يەردە توختىمىساق خەتەرلىك. مېڭىشقا بولمايدۇ. جۇدۇن توختىغاندا ماڭىمىز» دېدى ـ دە، ماشىنىنى توختىتىپ پەسكە چۈشۈپ بىر ھازا يوقالدى. يىراقتىن قارىغىنىڭ قارا سىلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. قورقۇم كېلىپ ۋارقىراشقا ئازلا قالغاندا

ئۇ بىرمۇنچە شاخلارنى سۆرەپ كەلدى. بۇ چاغ ماشىنىنىڭ ئىچى ئىسسىق ئىدى. ئۇ گۈلخان ياقتى. ئوت تازا لاۋ سېلىپ كۆيۈۋاتقاندا، ماڭا بىرقانچە قېتىم قاراپ قويدى- يۇ، گەپ قىلمىدى، مەن ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلدىم: «ماشىنىنى ئوت ئالدۇرۇپ قويىسىڭىز ئىسسىق تۇرىدىكەن» دېدىم مەن ئۇنىڭغا يېرىم - يارتا قاراپ. ئۇ خۇددى گېپىمنى ئاڭلىمىغاندەك قارىغاي شاخلىرىنى قاراسلىتىپ سۇندۇرۇپ ئوتقا تاشلايتتى. كۆرۈڭ تېخى ماۋۇ ماي چاپاننىڭ ھالىنى، ئەجەبمۇ بويىنى يامان ئېمەسكەن، سەن گەپ قىلىپ بولغۇچە ھىجاقلاپ كۆلۈپ بەرسەم بولاتتىمۇ ئەمىسە، خەپ، مۇشۇ قىلىقىڭنى مەكتەپكە بېرىپلا خەت ئارقىلىق دادامغا دەپ ئەدىبىڭنى بەرگۈزمىسەم، دادامنى تىلغا ئېلىپلا دادامدىن خاپا بولدۇم، ھەممە بالانىڭ بېشى ئاشۇ دادام، ئۇنىڭ قۇۋۇەتلىگۈچىسى ئاپام: «قىزىم يول ناچار ھەم ئوزۇن، قونالغۇلىرى بەك ناچار، تامىقىنى يېسەڭ قورسىقىڭنى ئاغرىتىدۇ، مۇشۇ كۈندە پاسساژىر ئاپتوبۇس شوپۇرى دېگەن مۇتتەھەملەر تازىمۇ ئاچكۆزلىشىپ كەتتى، ئۇلار يولدىكى قەيەردە ناچار قونالغۇ بولسا، يولۇچىلارنى بىر ئاماللار بىلەن شۇ يەرگە تاشلايدۇ، قونالغۇ ئىگىلىرى تاپاۋەتكە ئىگە بولغىنىدىن ئۇنىڭ يېتىشىغا ئېسىل ياتاق، يېيىشىگە ئېسىل تاماق، ئالىي ھاراق، يەنە تېخى پۇل بېرىپ كۈتىدۇ. يولۇچىلاردىنچۇ، ياتاق، تاماق، ئىچىملىك — ھەممىدىن ھەسسىلەپ يۇلۇۋالىدۇ. ھەسەننىڭ كىچىك ماشىنىسىدا دىلنۇر بىلەن ئىككىلارنى ئاپىرىپ قويسۇن، پەقەت بىر كېچە قونۇپلا غۇلجىغا كىرىپ كېتىسىلەر، قونالغۇ، تاماقتىنمۇ

غەم قىلماڭلار، ئوبدان يەردە قوندۇرىدۇ» دېگەنىدى.

راست، مەن دادامدىن قەۋەتلا خۇشال بولدۇم، چۈنكى، ئۆيگە كەلگۈچە يولدا ئىتنىڭ كۆنىنى كۆرگەنىدىم. ئۆيگە كىرە - كىرمەستىن ئۆزۈمنى تاشلاپ ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتكەنىدىم. شۇڭا دادام كىچىك تاغام ھەسەنگە: «يېڭى باشلىقنىڭ دەسلەپكى راھىتىنى كۆرسەت» دېگەنىدى، ئۇ ماڭىدىغان كۈنىلا كىچىك ماشىنىنى ئەكەپتۇ.

مەن ئارىدا بۇ خۇش خەۋەرنى ئۆيى بىزنىڭ ئۆتەر يولىمىزدىكى ساۋاقدىشىم دىلنۇرغا تېلېفونداً يەتكۈزدۇم، ئۇمۇ بەك خۇشال بولدى، ماڭىدىغان كۈنى ئۇ ئۆيدە ساقلاپ تۇرىدىغان، مەن ماشىنىدا شۇ يەرگە بېرىپ ئۇنى ئېلىپ ماڭىدىغان بولدۇق. ئۇنىڭ ئۆيى، بىزنىڭ ئۆيدىن 30 كىلومېتر يىراقتىكى يېزىدا ئىدى. مەن ماشىنىغا چىقىۋاندا شۇنچىلىك خاتىرجەم، شۇنچىلىك خۇشال ئىدىمكى، يولنىڭ ھېلىقى جاندىن ئۆتىدىغان جاپاسى خۇددى مۇشۇ كىچىك ماشىنا بىلەن تۈگىگەنىدى. يول بويى ئىنتايىن خۇشال كۈلدۇم. تېرەمگە سىغمايلا قالدىم. مەن نېمىگە خۇشال، زامانىمىزنىڭ ھوقۇقدارلىرىلا چىقالايدىغان كىچىك ماشىنىغا چىققىنىمغا خۇشالمۇ ياكى يولدىكى پاساڭسىز ئاپتوبۇسنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلغىنىمغا، بالدۇر بارىدىغانلىقىمغا خۇشالمۇ؟ بۇلارنىڭ خۇشال بولغۇچىلىكى بارمۇ؟ مانا بۇلارنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن.

كىچىك ماشىنا ئەڭ ئېگىز چوققىسى ئاپئاق قار - مۇز، ئوتتۇرا بەل قىسمى ياپيېشىل، بىر - بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن قارىغاي، قېيىن باغرىدىكى تاغ بۇلاقلىرى ھاسىل

قىلغان زۇمرەتتەك جىلغا سۈيى تاشتىن تاشقا ئۇرۇلۇپ ئېقىپ ئۇنىڭ بويىدىكى ئۇچار قانات ئۆتەلمىگۈدەك باراقسان ئۆسكەن قېيىنزارلىق بويىدىكى يولدا ئۇچقاندەك كېتىۋاتىدۇ، تەبىئەتنىڭ بۇ گۈزەل رۇخسارى مەن ئۈچۈن دائىملىق بولسىمۇ، مەن يەنىلا ئۇنىڭغا قاراپ تويمايمەن. ئۇنىڭ ئارىسىدىن ئويناقلاپ يۈرگەن بۇغا، كېيىكلەرنى، ياپيېشىل چۆپلەر ئارىسىدا دىكىلداپ ماڭغان سۇغۇرلارنى... يەنە مانا ئالدىمدىكى تەبىئەتنىڭ جىمى گۈزەل رەڭلىرىدىن ئەۋرىشكە ئالغان تۈمەن خىل پوره‌كلەپ ئېچىلىپ پۈتۈن تاغنى بېزىگەن گۈللەر ئارىسىدا خۇش ئاۋازى بىلەن چاڭىلداپ سايراۋاتقان بۇلبۇللارنى، ئاۋۇ پەستىكى، تۆۋىدىكى ھەممە يېشىللىق ئىچىدە خۇددى مارجان ئارىلىدىكى ئاق مەرۋايىت تاشلاردەك قىمىرلاپ ئوتلاۋاتقان قويلارنى تاماشا قىلىمەن، مانا بۇ گۈزەللىك ئالەمنىڭ تەبىئىي گۈزەللىكى، مەن ئۇنىڭغا سۇغۇق نەزەر بىلەن قاراپ ئۆتكەن چاغلىرىمۇ، ھازىرقىدەك قاراپ تويماي، بۇ گۈزەللىكنىڭ ھەممىنى يۈرىكىمگە سولىۋالغان چاغلىرىمۇ بولدى.

مېنىڭ قېنى - قېنىمغا پاتماي قالغانلىقىم، ئالدىمدا قېتىپ ئولتۇرۇپ ماشىنا ھەيدەۋاتقان شوپۇر يىگىتنىڭ سەزگۈلىرىنى ئويغىتىۋەتكەن ئوخشايدۇ. ئۇ ماشىنىنىڭ سۈرئىتىنى سەل ئاستىلىتىپ، ئاۋۇال كۆلۈمسىرەپ ئارقىسىغا قاردى، ئۇنىڭ ئۆسۈڭ چاچلىرى ياقىسىنى ياپقاندەك قاشلىرىنى يېپىۋالغانىدى. مەن سىرتتىكى گۈزەللىككە قاراۋاتقان بولساممۇ، ئۇنىڭ قارىغانلىقىنى چالا - پۇچۇق كۆرۈپ قالدىم. خېلى قاملاشقان يىگىت ئىكەن. ئىسىت،

ياخشى ئوقۇغان بولسا ئالىي مەكتەپتە ئوقۇسا بوپتىكەن دەپ قالدىم، مانا بۇ مېنىڭ ئالدىمغا ئۇچرىغان ھەربىر قاملاشقان، ئۆزۈمگە ياخشى كۆرۈنىدىغان ئادەمنى كۆرگەندە ئويلايدىغىنىم، بەزىدە بۇ ئويلىرىمغا ئۆزۈمنىڭ كۆلگۈسى كېلىدۇ.

— قانداق چىرايلىقمىكەن!

— چىرايلىق بولمايچۇ، — دېدىم مەن ئۇ ئىككىنچى قېتىم قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ سورىغاندا. گېپىنىڭ ئۇرانىدىن ماڭا چاقچاق قىلغۇسى كەلگەن ئوخشايدۇ. بىردىنلا ھەيران قالدىم. بۇنداق ياش يىگىتلەر قىزلارنى كۆرگەندە يالغۇز قالغاندىمۇ ئەسلى چاقچاق قىلىدۇ، مەنمۇ خىيالىمغا كەلتۈرمەپتۇمەن. ئىككىمىز گەپمۇ قىلىشماپتۇق.

— سىز قايسى مەكتەپتە ئوقۇيسىز؟ — ئۇنىڭ سورىغىلى گېپىنى تاپالماي بىلىپ تۇرۇپ سورىغانلىقىدىن پىخىلداپ كۈلۈۋەتتىم. ئەمىسە، ئۇ مېنى قەيەرگە ئاپىرىدىغانلىقىنى بىلمەي تۇرۇپ كېتىۋاتامدۇ؟

— سىزچە قەيەردە ئوقۇيدىغاندەك تۇرىمەن؟ مېنى قەيەرگە ئەكىتىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلمەي كېتىۋاتامسىز!

— غۇلجىغا كېتىپ بارىمىز، دادىڭىز ئىلى سەپەن، بىرنېمە دېۋىدى. ئېسىمدە تۇتۇۋالالماپتۇمەن.

— قېرىپ قالغان ئوخشايسىز. ھا... ھا... ھا...، — كۈلكىدىن كۆزۈمدىن ياش چىقىپ كەتتى. مۇشۇ گېپىم بىلەن ئارىمىزدىكى ھەممە تارتىنىش تۇگەپلا كەتتى.

— ئوھوي، بۇنى دېمىگەن سىز قالدىڭىزمۇ، ئاغىنىلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى مېنى توي قىلماي تۇرۇپ قېرىپ

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

كەتكەن قېرى مىجەز دەيدۇ، سىزمۇ خۇددى بىلگەندەك، قارىغاندا ئادەملەرگە قېرى كۆزۈنىدىغان ئوخشايمەن.

مەن ئۇندىمىدىم، گەپتە كەتكۈزۈپ قويغىنىمنى بىلدىم، ئەگەر بۇ شوپۇرنىڭ ئورنىدا باشقا بىرى بولغان بولسا، مەسىلەن، مېنىڭ ساۋاقداشلىرىمغا بۇنداق دەپ سالغان كۈنۈم مېنىڭ ئوسال بولغىنىم شۇ.

— قەيەردە ئوقۇيتتىڭىز؟

— ئىلى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىدا، — شۇنىڭدىن كېيىن مەن شۇكلەپلا قالدىم.

ئارىمىزدا بۇرۇنقىدەك گەپنىڭ ئاز بولغىنى، ئەگ ياخشىسى، بولمىغىنى تۈزۈكتەك ھېس قىلغانىدىم.

مەن يەنە گۈزەل مەنزىرىلەرگە بېرىلىپلا كەتتىم. بىلمەيمەن، قايسى ۋاقىتتىكىن.

— چىرايلىقمىكەن؟

— چىرايلىق بولغاچقا قاراۋاتىمەن.

— مەنمۇ شۇڭا سىزگە...

— بىمەنە گەپلىرىڭىزنى ئۆز خىلىڭىزنى تېپىپ دەڭ. نېمىدېگەن تېتىقسىزلىق بۇ!

پالاكەت مانا شۇنىڭدىن كېيىن باشلاندى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ كەينىگە قايرىلىپمۇ قارىمىدى. ھەر ئىككىمىزنىڭ چىرايى تۈرۈلگەن، پەقەت دىلنۇرنىڭ يېزىسىغا كەلگەندە ئۇ قاياققا ھەيدەشنى بىلمەي ماڭا قاردى. مەن كۆرسەتتىم، باردۇق. ئۇھ، بۇ نەسلىكىنى، دىلنۇر قاتتىق ئاغرىپ يېتىپتۇ. كېچىكىپ باردىكەن، ماشىنىنى قايتۇرۇۋېتىپ، دىلنۇر ساقايغاندا بارايمۇ؟ بىراق قاچان ساقىيىدۇ، ئاللا

بىلمدۇ. قايتىپ كېتىپ ئاپتوبۇستا بارايمۇ ئەمدى. بېرىپ بېلەت ئېلىپ قاچان يولغا چىقىمەن، كىچىك ماشىنىدا بىر دەمدە بارىمەن دەپ ۋاقىت قىستاپ كەلگۈچە يولغا چىقماي، مانا ئەمدى يولغا چىقتىم. ئۇگۈنلۈككە ئوقۇش باشلىنىدۇ، ئەمسە، مۇنۇ بېلەت، يالغۇز ماڭمەنما؟

ئۇ يان ئويلاپ، بۇ يان ئويلاپ ماڭمسام بولمايدىغان يەرگە كەلدىم. مېڭىش قارارىغا كەلدىم، ئۇ نېمە قىلالايتتى؟

× ×

شۇرغان بارغانچە ئەۋجگە چىقتى. مەن گۈلخاندىن كۆزۈمنى ئۈزمەيمەن. ئوت شامال كۈچى بىلەن ھەر تەرەپكە ئۆزىنى ئۇرىدۇ. سوغۇق بەدەنلىرىمنى چاققىلى تۇردى. مىڭ قېتىم ئۆزۈمگە غەيرەت ۋە ۋەدە بېرىمەن. نېمىدىن قورقىمەن. مۇشۇنداق سوغۇق يەپ جەبىر تارتقۇچە، نېمشقا ئۆزۈمدىن سەكىكىز گەز يىراق جايدىكى ئوتنىڭ يېنىغا بارالمايمەن. مانا چۈشەي، ياق، يۈرىكىم يەنىلا چۈشۈش دېگەن سۆز بىلەن تەڭ ئەنسىز سوقۇۋاتىدۇ. بىراق قورقمايمەن. چۈشەي، سەل تۇراي، بىرئازدىن كېيىن چۈشەي، ياق، ئۇ ئۆزى كېلىپ تەكلىپ قىلسۇن. ئاندىن چۈشەي، بۇ قەيەردىن كەلگەن خىيال. بۇ مەندىكى قىزلاردا بولىدىغان غۇرۇرمۇ ياكى شەخسىيەتچىلىكمۇ، ۋۇي، بۇ نېمە گەپ، نېمشقا مەندە ئۇنىڭ تەكلىپ قىلىشىنى كۈتۈش ھېسسىياتى پەيدا بولۇپ قالدى؟ خۇددى مەكتەپ تىكى كۆكۈل ئېچىش كېچىسىدىكى ئۆزىچە بىرىنى كۆڭلۈم

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

تارتىپ مېنى تانسىغا تەكلىپ قىلسائىكەن، ئۇنىڭ قوللىرى... ۋۇي، بۇ ئۇنداق تەكلىپ ئەمەس ـ دە، ئۇ كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن، بۇ جاننى قوغداش ئۈچۈن ئۇ تەكلىپ قىلارمۇ ياكى ئۇ ئەمدى تەكلىپ قىلىش تۈگۈل ماڭا گەپ قىلمايدۇ، ھەرگىز ئۇنداق قىلالمايدۇ. ئۇ بىردىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇزۇن جۇۋىسىنى پالاقلىتىپ ماشىنىغا يېقىن كەلدى. مەن ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتكەنىدىم. يېشىم مەڭزىمگە مۇزدەك سىرغىپ چۈشتى.

ـــ مېنى ئۆز ئاكىڭىز ئورنىدا كۆرۈڭ، ماشىنىدىن چۈشۈڭ. سىزنىڭ بۇ يەردە تۇرغىلاپ...، ـــ ئۇ سۆزلەۋېتىپ مېنىڭ قولۇمدىن تۇتۇپ قاتتىق چۆچۈپ كەتتى. مەن موكىلا قىلىپ ئۇنىڭ ئالدىغا چۈشتۈم. مەندە تۇرغۇدەك مادار قالمىغانىدى. شۇڭا ئولتۇرۇپلا قالدىم. يۆلىدى، ئۇنىڭ قوللىرىنىڭ مېنى ئاۋايلاپ ئىلاجىنىڭ بارىچە مېنى تۇتماي يۆلەشكە تىرىشىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇردۇم. ئاھ، ناتونۇش يىگىتلەر ئۈچۈن ئاللا قىزلارغا مەخسۇس «تۇتقۇچ» يارىتىپ قويماپتىكەن ـ دە. ئۇ تۇتسا بولاتتى، ئاكا ئورنىدا بولغانىدىن كېيىن تۇتۇۋەرسە، ھازىر مەن ئۈچۈن پەقەت ئوت. ئاشۇ ئىسسىق ھارارەت كېرەك ئىدى. مېنى ئاشۇ يەرگە پاتراق... ئاخىر قولىتۇقۇمدىن يۆلىدى. پۇتۇم جانسىز دەسسىمەيدۇ، بەلكى پۇتۇم يوقىتەك، مەن كۆرۈۋاتىمەن. ئۇنىڭ قورقۇمسىز چىرايىدا ھازىر ئەندىشە تۇمانلىرى قانات يايغان. ئۇ بىر قولى بىلەن مېنى تىرەپ تۇرۇپ، بىر قولىدا تۈگمىلەنمىگەن جۇۋىسىنى سالدى. ئۇنىڭ ئۇچىسىدا كۆك تاۋاردا تاشلانغان تېرە جىلىتكە، سېغىز

رەك پوپايكا بار. مەن جۇڭغا ئورالدىم، بەدىنىم ئانچىلا سېزىمچانلىقىنى يوقاتمىغان. ئۇ مېنى جۇڭىسىغا ئوراپلا كۆتۈردى. ئاخىر مېنى تولۇق كۆتۈردى. مەن قېلىن جۇۋا ئىچىدىنمۇ ئۇنىڭ يۈرەك سوقۇشىنى، تۇنجى قېتىم يىگىتلەرنىڭ يۈرەك سوقۇشىنى ئاڭلاۋاتىمەن. ئادەملەرنىڭ يۈرەك سوقۇشلىرىنىڭ ھەممىسى ئوخشاش دەپ تەسەۋۋۇر قىلاتتىم. لېكىن تىل بىلەن ئىپادىلىگۈسىز پەرقىنى ھازىر بىلىۋاتىمەن. ئۇ مېنى خۇددى يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنى كۆتۈرگەن دادا يۈمران ئەتلىرىنى چىڭراق تۇتۇپ سېلىشتىن ئېھتىيات قىلغاندەك ئېھتىيات بىلەن كۆتۈردى. ئوتقا يېقىن يەردە ئەمەس، خېلى يىراق يەردە قويۇپ پۈتۈمنى ئاۋايلاپ تۇتتى. تەنلىرىم جۇغۇلداش مۇمكىن ئىدى. بىراق سەزمىدىم. يازلىق ئايىغىمنى سالدۇردى. قاراپ تۇردۇم، پايپىقىمنى سالدۇرماقچى بولۇۋىدى (شۇ چاغدا كۆزلىرىمنى ئۇچراشتى، ئارىسالدى بولۇپ قالغانلىقى چىقىپ تۇرىدۇ)، مەن بايا ئۇزۇن پايپاق ئۈستىگىلا شىممىنى كىيىۋالغانىدىم. ئۇزۇم سالماقچى بولغانىدىم، ئەمما قوللىرىم ماڭا بويسۇنمىدى. ئۇ بىردەم ماڭا ئارىسالدى بولۇپ تىكىلىپ قالدى، گەپ قىلماقچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەلىدى، ئەمما گەپ قىلمىدى. مەن ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىگە تەلمۈرۈپ قالغانىدىم. ئاخىر ئۇ پايپىقىمنى ئوشۇقۇمدىن تارتىپ چىقاردى. ئۇنىڭ قوللىرى لەغىلداپ تىترەۋاتىدۇ. يۈزلىرى سوغۇقتىن دەسلەپ قىزاردى. كېيىن مەڭزى، لەۋلىرى كۆكىرىپ كەتتى. دېمەك، سوغۇق ئەمدى ئۇنى بوزەك قىلماقتا ئىدى. مەن خىجىللىقىمدىن يەنە يىغلىۋەتتىم. ئۇ

ئۇيغۇر كتاب ئوقۇرمەنلىرى

مېنىڭ پۇتلىرىمنى تىزى ئۈستىگە قويۇپ قار سۈركەشكە باشلىدى. ئۇ قارنى ئوچۇملاپ ئالاتتى. چىرايى بارغانچە قاريداپ كەتتى. پۇتلىرىم قىزىرىپ ئېچىشقىلى تۇردى. ئۇ مېنى ئەمدى بايىقىدەك ھېچقانداق كۆچۈنمەستىن كۆتۈرەلمىدى. ناھايىتى زورۇقتى. گۈلخان ئالدىدا ياتقۇزدى. تېرە جىلىتكىسى بىلەن پوپايكىسىنىڭ ئالدىنى يەشتى - دە، پۇتلىرىمنى قوينىغا سالدى. مەن نومۇستىن يېرىلاي دېدىم. مەكتەپتە پۇتلىرىمنى تۈتۈش ئەمەس، ئوغۇللار بىلەن تەنتەربىيىدە پۇتىمنى سۈركىلىپ كەتسىمۇ توك سوقۇۋەتكەندەك سىلكىنىپ كېتەتتىم. ھازىر دەرمانىم يوق، ئۇ ئوت ئالدىدا تۇرسىمۇ شۇنچىلىك جالاقلاپ تىترەپ كەتتىكى، ئۆزۈم توڭلىغاندىنمۇ بەكرەك ئازابلاندىم. ئۇنىڭ قوينى شۇنچە ئىسسىق ئىدى. ئۇ ماڭا ئەندىشە بىلەن تىكىلدى. مەن ھۆكۈرەپ يىغلىۋەتتىم: «سىز... سىزنىڭ... كېلىڭ جۇۋىنى ئىككىمىز تەڭ يېپىنايلى.» مانا بۇ مەن قىلغان سۆز، چىن يۈرىكىمدىن قىلغان سۆز. ئۇ ماڭا ئاجايىپ بىر نەزەردە يالت قىلىپ قارىدى.

1986 - يىل 12 - سېنتەبىر. قەشقەر.

تىلغا ئالغۇچىلىكى يوق ئىشلار

ياشلار بەزى چاغلاردا يوقىلاڭ ئىشلاردا چوڭ ئىشلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشقا مۇڭدەپپەق بولالايدۇ. مانا بىزنىڭ ئىشىمىزنى بىر دېمەڭ، بىز، ئىشقىلىپ مۇنداقلا سەپ سالغىنىمدا، بەش - ئالتەيلەن بار ئىكەنمىز. قارىسام، ئولتۇرۇپ تويىنىڭ گېپىنى بولۇپ قالدى. بۇنىڭسىز كۆڭلۈدەك ياكى ئەجەبلەنگۈدەك ھېچ يېرى يوق. چۈنكى ياش ئادەم دېگەننىڭ گېپىنىڭ تولىراق قىسمى ياكى ئۇ يان - بۇ يان گەپلىرىنىڭ يىغىندىسى، تويغا بېرىپ تاقىلىدۇ. گەپ ئارىسىدا ئابدۇل دەيدىغان بىر شاقشاق دوستىمىز (بىزمۇ ئۇنىڭدىن قېلىشمايدىغان شاقشاق دوستلاردىن) كېلەر ھەپتە تويىنى قىلماقچى بولغانلىقىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن ھەممىمىز گويا ئۆزىمىزنىڭ تويى بولىدىغاندەك ھاياجاندىن چۇرقىرىشىپ، بەس - بەس بىلەن ئابدۇل شاقشاقنىڭ تويى توغرىسىدا سۆزلىشىپ كەتتۇق...

— ھوي، شۇنداق قىلىپزە، سەن شاقشاق شاقىلداپ يۈرۈپ، شۇ ئايىمگۈلنى ئىندەككە ئېلىپ، ئاخىر توي قىلىدىكەنسەن - دە، — دېدى يۈسۈپ قېنى. ئابدۇل مەغرۇر

ئۇيغۇر كىتاب توپ بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ھەجىيىپ قويۇشنى ئۇنتۇمىدى.

— ھوي، توي قىلغاندىن كېيىن، سېنى مۇشۇ ئەل ـ ئاغىنىلەر ئارىسىدا تاپقىلىمۇ بولارمۇ ياكى ئايىمگۈلنىڭ چۈشىنىنى قورۇپ ئولتۇرارسەنمۇ؟ — دېدى ئايۇپ كۆكچى، سېرىق چىشلىرىنىڭ بارىنى كۆرسىتىپ. بۇ گەپ ئابدۇل شاقشاقنىڭ شاخ ـ شېخىنى قوزغىۋەتتى.

— ماڭاۋە، ئۇنداق خوتۇننىڭ سايىسىگە دوڭغىيىپ، رۇخسەتسىز پۇچۇق توقاچنى ئاسلانغا تاشلىمايدىغان ھوتەنى سەندەك كۆكچى بەدىرەكتىن كۆرسە بولىدۇ، — دېدى ئابدۇل شاقشاق كۆرەڭلىك بىلەن.

— ھوي، شاقىلداپمىسىڭلار بولارمىكىن، ھازىر بۇ يەردە ئايىمگۈل يوق. يوغان سۆزلىگىنىڭلار بىلەن تويدىن كېيىن بىزنىڭ يېنىمىزغا چىقالمىغاندىن سىرت، بىز يوقلاپ كىرسەكمۇ، يۈگۈرۈپ قوپۇپ: «خوتۇن، ماۋۇ دوستلىرىم كەلدى» دەپ بىر قاچا سۇغۇق سۇغا كۆچۈك يەتمەي قالارمىكىن، — دېدى يۈسۈپ قىڭى: ئابدۇلنىڭ تېخىمۇ بېزىگە تېگمەپ، ئابدۇلنىڭ ئەمدى سەل زەردىسى قاينىدى.

— ئاغىنىلەر، ئۇنى ـ بۇنى دەيسىلەر، مەن خوتۇننى بىر ئالاي ياكى خوتۇنۇمنىڭ ئالدىدا بىر چىنە سۇغۇق سۇغا كۆچۈم يېتەر ياكى يەتمەس، بۇ پو ئاتقانلىق ئەمەس، رەسمىي گەپنى قىلسام، خوتۇن دېگەنىنچۇ ئاشۇ «ماۋۇنى قىلە، ئاۋۇنى قىلە» دېسەم، غىڭ قىلماي: «خۇش غوجىكام» دەپ قىلىدىغان قىلمىسام، خوتۇن ئالدىم دېگۈچە، ئەرگە تەگكىنىم دېگەن تۈزۈك.

ئابدۇلنىڭ چىرايى ئەمدى رەسمىي يوسۇنغا كىرگەنىدى.

شۇ ئان ئايۇپ كۆكچى لوقما سالدى.

— شاقشاق راست ئېيتىدۇ. زادى ئاغىنىلەر، بىز ياش، توۋا دېمىسەك بولمايدىغان ئىش. زادى خوتۇن دېگەنىنچۇ، ئاشۇ باشتا توي قىلغاندىلا قورقۇتۇپ، بېسىم بىلەن باشقۇرمىسا، كېيىنچە ئادەمنىڭ شىللىسگە مىنىپ، ئادەم بىلەن تەڭ تۇرىدىغان بولىدۇ. قاراڭلار، هوشۇر مەجىقنى، ئەي ئىسىت، شۇنىڭمۇ مەن ئەر دەپ خوتۇن ئېلىپ يۈرگىنىگە! ناھايىتى هۆللەمباي نېمە ئىكەن. تېخى ئۇنىڭ باشلىق بولۇپ قالغىنىنى. قارىسام تېخى ئاشۇ تەيپىنەمنىڭ ۋاقتىدىكى بىر شەپكىسى، چىگگىزخانىنىڭ ۋاقتىدىكى بىر چاپىنى بار. ئاشۇ شەپكىسىنى گەدىنىگە كىيىپ، توڭرا چاپىنىڭ ياقىسىنى قىزىل كېكىردىكىگىچە ئېتىپ، كىچىك بالىسىنى كۆتۈرۈپ، چوڭىنى يېتىلەپ خوتۇنىنى ئالدىغا سېلىپ، كىنوغا مېڭىپ كېتىدىغان بولسا، ئەمما جۇمۇ، چىشلىرىم غۇچۇلداپ كېتىدۇ. خوتۇنى دېگەن يەل تۇمشۇقنى دېمەيسىلەر تېخى، ئېرىنىڭ ئۇنداقلىقىغا كۆندە مىڭ يىگىزا ياسىنىدۇ. باللىرىنى ئېرىگە تۇتقۇزۇپ قويۇپ، قىش كۈنلىرى ئوسمىنى دەمدەك قويۇپ، ئۇپا ـ ئەگلىكنى بولۇشىغا سۈركەپ مېڭىپ كېتىدىغان بولسا، ناھايىتى ئاچچىقىم كېلىدۇ، جۇمۇ. كۆندە بىر قۇتا ئۇپا ئىشلىتەمدىكىن دەيمەن، يانداپ ئۇتۇپ كەتكىلى بولمايدۇ، — دېدى ئايۇپ كۆكچى.

— توۋا دە، ئاغىنە، سەنمۇ ياش تېخى، خوتۇن ئالىسەن، سەن خوتۇنۇڭنىڭ كەشىنى مايلاپ، كوچىغا چىقىپ ئەتىر ئەكىرىپ بېرەمسەن، ئۇنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ، — دېدى ئابدۇل.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

— تىلىڭنى چاينىمىغىناۋە شاقشاق. سەن مەندىن يۇرۇنراق تۇرى قىلىسەن، كۆرەرمىز تېخى، — دېدى ئايۇپ كۆكچى كۆك كۆزىنى چەكچەيتىپ.

— مەنزە، — دېدى يۈسۈپ قىڭى گەدىنىنى تاتلاپ، — مۇشۇ بىر ئىشقا ھەيرانمەن جۇمۇ ئاغىنىلەر...

— قايسى ئىشقا؟ — دېدى ھەممە بىردەك.

— سىلەر ھوشۇر مىجىقنى خوتۇنىنى باشقۇرالمايدىغان مىجىق دەيسىلەر، لېكىن ئۇ قانداقلىكىن بولمىسۇن كىچىك بولسۇن، چوڭ بولسۇن بىر باشلىق، ئۇنى «خوتۇنىدىن قورقىدۇ» دېگىنىگىلار بىلەن ئىدارىسىنى يېپەكتەك باشقۇرىدىكەن. ھەتتا ئىشچىلار ئۇنى يېراقتىن كۆرسىلا تەپ تارتىپ قاچىدىكەنغۇ؟ — دېدى يۈسۈپ قىڭى قۇلاق تۈۋىگە ئورنىشىپ قالغان كىرنى بارماقلىرىدا پىشىلدىتىپ چىقارغاچ.

— شۇنى بىلمەمسەنەۋە، توكرۇلۇق قىڭىتاق، — دېدى ئابدۇل شاقشاق چەكچىيىپ تۇرۇپ.

— باشلىق دېگەن سېنى - مېنى، ئۇنى - بۇنى دەپ قورقۇتۇپ باشقۇرغىنى بىلەن ھەممىسى خوتۇنىدىن قورقىدۇ. ھېلىقى سەلەي چاقىقان لەتىپىلىرىنى ئوقۇدۇڭمۇ؟ ئاشۇ ئامبال بولغان نانقېپىمۇ خوتۇنىدىن قورقىدىكەنغۇ؟ — دېدى شاقشاق.

— ماڭ - ماڭ ئاداش. ھەممە باشلىق خوتۇنىدىن قورقمايدۇ. ئاۋۇ سەمەت كېجاڭ خوتۇنىنى قانداق باشقۇرىدۇ؟ بىلەمسەن؟ ئاشۇ بىر ۋارقىرايدىغان بولسا، خوتۇن-بالىلىرى دېگەن بۇلۇڭ - بۇلۇڭغا كىرىپ كېتىدىكەنغۇ؟ — دېدى ئايۇپ كۆكچى.

— ئۇنداقلىرىمۇ بار ئەمدى، — دېدى ئابدۇل شاقشاق يېلى چىققان توپتەك بوشاپ قېلىپ.

— ھازىر ھۆكۈمەت ھە دەپ ياش كادىرلارنى باشلىق قىلمىز دېۋاتىدۇ. ئەتە ـ ئۆگۈن سەن تېخى بىر يەرگە مۇئاۋىن باشلىق بولۇپ قالساڭ، سېنىڭ باشلىقىڭ ئايىمگۈل بولامدۇ تېخى شاقشاق، — دېدى يۇسۇپ قىزىڭ ئابدۇلنى تەرىكتۈرۈپ.

— لاۋزىلاشمىساڭچۇ قىزىتاق. بايا دېدىمغۇ، مەن بىر تۇيىنى قىلاي، ئۇزۇن ئۆتمەي مۇشۇ تۇرغان نانىڭ پىلارنىڭ ھەممىسىنى بىر كۈن ئۆيگە باشلاپ مېھمان قىلاي. شۇ چاغدا خوتۇن تاماق ئېتىدۇ. قېنى، مېنىڭ قانداق باشقۇرىدىغانلىقىمنى كۆرۈش جۇمۇ؟ — دېدى ئابدۇل شاقشاق رەسمىي يوسۇندا.

— ھەببەللى شاقشاق، سېنىڭ خوتۇنۇڭنى باشقۇرۇپ ئەتىكۈزگەن تامىقىڭنى كۆرۈپ تۇرۇپ يەپ بىر مېھمان بولايلى. ئەگەر شۇ چاغدا ھازىرقىدەك كانىيىڭنى كېرىپ مۇشۇنداق تۇرالايدىغان بولساڭ بولدى، بىز شۇ چاغدا ئەلھۆكمىللا ئابدۇل شاقشاق دەيلى، — دېدى ئايۇپ كۆكچى.

شۇنداق قىلىپ ھەپتىدىن كېيىن، ئابدۇل شاقشاقنىڭ تويى بولدى. بۇ جەريانىدا، ئايۇپ كۆكچى بىلەن يۇسۇپ قىزىڭ ئابدۇلنىڭ بېزىگە تېگىپ، پات ـ پات قۇلقىغا شۇرلاپ ئۇنى تەرىكتۈرۈپ يۈردى. تويدىن كېيىن ئابدۇل ئايىمگۈل بىلەن ئوبدان چىقىشىپ قالغانىدى. لېكىن ھېلىقى سۆزلەر ئابدۇلنىڭ يۈرىكىدە ئۇياپ تۇراتتى. ئايىمگۈلنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان سىيلىق، ئەدەبلىك مۇئامىلىسى، كۆيۈمچان

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

لىسقى ئابدۇلنىڭ ئايىمگۈلنى «باشقۇرۇش»قا بولغان تەييارلىقىغا ئانچە ماسلاشماي قالدى ھەمدە ئايالى بىلەن بۇنداق ياخشى ئۆتۈۋېتىپ، ھېلىقىدەك «باشقۇرۇش»قا ئابدۇلنىڭ يۈزى چىدىمىدى. ئۇ، كۆڭلىدە: بۇنداق ئەدەبلىك، چىرايلىق ئۆتۈشىمىز ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۆزئارا بولۇپ كېتىمىز، ئۇ چاغدا سىز ئۆزىڭىز دېگەنلەر ئورنىغا باشقا سۆزلەر ئالمىشار، دەپ ئويلىۋىدى، لېكىن ئايىمگۈلنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇئامىلىسى ئۇ ئويلىغانىنىڭ ئەكسىچە تېخىمۇ يېقىملىق بولۇپ كەتتى. شۇڭا ئابدۇل يەنە بىر «باشقۇرۇش»-قا ئامالسىز قالدى. بىر كۈنى ئابدۇل ئايۇپ كۆكچى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. ئايۇپ كۆكچى ماش كۆزىنى ھەييارلىق بىلەن ئوينىتىپ مەنىلىك قىلىپ:

— قانداق شاقشاق ئاغىنە؟ ئايىمگۈل يامانمىكەن؟ كۆزۈڭنى چاپاق بېسىپ قاپتۇغۇ؟ — دېدى. ئابدۇل لام-جىم دېيەلمەي قالدى. ئۇ ئۆيگە بېرىپ ئايىمگۈلنى ياتاق ئۆيگە ئەكىردى - دە، ئۇنى ئاستا يېقىن يېنىغا بولتۇرغۇزۇپ شەھلا كۆزىگە بىر ھازا تىكىلىپ قارىغاندىن كېيىن:

— ئايىمگۈل، سىز مېنى ھەقىقىي ياخشى كۆرەمسىز؟ — دېدى.

ئايىمگۈل ھەيران بولۇپ، ئابدۇلنىڭ ھارغىن چىرايىغا بىردەم تىكىلىپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن:

— ۋۇي، سىزگە نېمە بولدى؟ ياخشى كۆرمىسەم سىزگە تېگەتتىممۇ؟ — دېدى.

— ياخشى، مېنىڭ ھەقىقىي ئايىمگۈلۈمسىز، — دېدى

ئابدۇل ۋە باغرىغا بېسىپ بىرنى سۆيۈۋالدى.

— ۋاي ساراڭمۇ سىز؟ — ئايىمگۈل يۇلۇنۇپ چىقىپلا ئورنىدىن تۇرۇپ، — نېمانداق سەت قىلىقلارنى قىلىسىز؟ كۆندۈزى تۇرسا؟ — دېدى ئالاقزادىلىك بىلەن.

— ئايىمگۈل، سىزگە دەيدىغان گېپىم بار ئىدى، — دېدى ئابدۇل ئالمان - تالمان ئورنىدىن تۇرۇپ.

— ئەمىسە، چىرايلىق تۇرۇپ دېمەمسىز؟ — دېدى ئايىمگۈل.

شۇنداق قىلىپ پۈتۈن ئەھۋالنى ئابدۇل ئايىمگۈلگە سۆزلەپ بەردى. ئايىمگۈل پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئابدۇلنىڭ سۆزىنى ئاخىرغىچە ئاڭلاپ چىققاندىن كېيىن:

— ئابدۇل، سىز بىلەن مەن شۇنداق ياخشى ئۆتۈۋۈپتىپ، ئاشۇ دوستلىرىڭىز ئالدىدا مېنى بىكاردىن - بىكارغا «ئۇ يانغا تۇر، بۇ يانغا تۇر» دەپ ئۆزىڭىزنى كۆرسەتكىنىڭىز سىزگە ئابروي بولامدۇ؟ ئۇ ھەرگىزمۇ مېنى باشقۇرغانلىقىڭىز ئەمەس، بەلكى ئىككىمىزنىڭ بىر - بىرىمىزگە بولغان پاك مۇھەببىتىڭىز، سەمىمىي قەلبىمىزنى دەپسەندە قىلغىنىمىز. سىز ئۇقۇغان ياش، ئۇنداق فېئودالىلىق چىرىك ئەخلاقنىڭ گېپىنى قىلمىسىڭىز، دوستلىرىڭىزنىڭ كېلىپ مېھمان بولۇشىنى قارشى ئالمەن. دېگىنىڭىز بويىچە قىلمەن. بىراق، ئۇنداق قوپال مۇئامىلىگە ھەرگىز بوي سۇنمايمەن، — دېدى ئايىمگۈل.

كۆنلەر بىر خىلدا ئۆتەكتە ئىدى. بىر كۈنى ئابدۇلنىڭ كۆكچى ئاغىنىسى بىلەن قىڭىتاق ئاغىنىسى ئۇنى مازاق قىلىپ بىرنەچچە قېتىم گەپتە سوقتى. شۇنىڭ بىلەن

بىر كۈنى كەچتە ئايسىمگۈلگە ھېلىقى تەلەپنى يەنە قويدى، لېكىن ئايسىمگۈل:

— بولمايدۇ. خەقنىڭ ئالدىدا، بىكاردىن - بىكارغا مېنى قورقال سۆزلەر بىلەن باشقۇرۇشىڭىزغا مەن چىداپ تۇرالمايمەن، — دېدى كەسكىنلىك بىلەن. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇل بىلەن ئايسىمگۈل ئۇرۇشۇپ قالدى. ئابدۇل ئايسىمگۈلنى بىرقانچىنى ئۇرغان بولدى. ئايسىمگۈل بۇ زورلۇقنى ھەرگىز ئابدۇلدىن كۆتمىگەن بولغاچقا، ئابدۇلنىڭ قىلىقى ھار كېلىپ، يامانلاپ كېتىپ قالدى. ئابدۇلنىڭ قىڭىتاق دوستى:

— ئوغۇل بالا دېگەن خوتۇنى يامانلاپ كېتىپ ئۆيدە ئۇچ كۈن ئولتۇرغۇزۇپ قويسا، ھارام بولىدۇ، — دەپ ئېچىتىپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇل ئايسىمگۈلنى ھېلىقى «باشقۇرۇش» شەرتى بىلەن قايتۇرۇپ ياراشماقچى بولدى، لېكىن ئايسىمگۈل قەتئىي رەت قىلدى. ئاقىۋەت ئاجرىشىپ ئولتۇرۇشۇپ كۆڭلى ئارامغا چۈشتى.

× ×

— ئاغىنە، ئۆي تۇتمىغانىنى ئۆيگە كىرگۈزمە، دەپ، مەن ئۆز ۋاقتىدا ئويلاپ باقسام، ساڭا ناھايىتى ئوسال للىق قىپتۇمەن، — دېدى يۇسۇپ قىڭى بىر كۈنى روھىي چۈشۈپ كەتكەن ئابدۇلنى ئۆيگە چاقىرىپ، — ئايسىمگۈل بىلەن ئىككىڭلارنىڭ ئالدىڭلاردا خىجىلمەن. مەن ئۆز ۋاقتىدا چۈشەنمەپتۇمەن، مانا ئەمدى توي قىلغاندىن كېيىن بىلدىم. ئايۇپمۇ ناھايىتى پۇشايمان قىلدى. ئۇ ساڭا يۈزتۇرا

ئېيتالماي، ماڭا ھاۋاله قىلدى. بىز سىلەرنىڭ بەختىڭلارغا ۋە بەختلىك ئائىلەڭلارغا زور تەسىر يەتكۈزدۇق. بىزنى كەچۈرگىن. ئايسمگۈل بىلەن يارىشىپ قالساڭلار، — دېدى يۈسۈپ يەردىن بېشىنى كۆتۈرمەي ئولتۇرۇپ. ئابدۇلنىڭ كۆزلىرى قىزارغانىدى.

— جېنىم دوستۇم، — دەپ ئابدۇل يۈسۈپنى چىڭ قۇچاقلىدى.

1984 - يىل 28 - فېۋرال. يانتاق.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇقەت

ھۈسەن ھازىر شەھەرنىڭ خېلى داڭلىق مېۋە سودىگىرى بولۇپ قالغانىدى. بۈگۈن چۈشكە يېقىن ئۇنىڭغا ئېپىدە بىر يېرىم تونىنا ئالما كېلىپ قالدى. يۆتكەش كېرەك ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۇدۇللا مەركىزىي كوچىدىكى قاتناش ساقچىسى ئاغىنىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ ھال ئېيتتى. «سەل تەخىر قىل» دېگەن جاۋاب بىلەن بوتكىنىڭ ئىچىدە شامالداپ ئولتۇردى ئۇ. ساقچى ئاغىنىسى بىر چاغدا، بىر «ئازاد» ماشىنىنى توستى. ياش شوپۇر ھودۇقۇش ئىچىدە كىنىشكىنى كۆرسەتتى. ساقچىنىڭ قاپىقى تۈرۈلدى:

— يول قاتناش ھەققىنى مۇشۇنچىۋالا يېغىلغۇچە تۆلىمەپسەنغۇ؟

شوپۇر يىگىت خۇشامەتگۈيلۈق بىلەن ھىجايدى:

— ئەمدى شۇ شەخسىي ماشىنا بولغاندىن كېيىن، ئۇقەتنىڭ ئېپىنى كەلتۈرەلمەي تاپاۋەت ...

— تاپاۋەت - پاپاۋىتىڭ بىلەن چاتىقىم يوق. ماڭ يۈگۈر ماشىناڭنى يولىنىڭ ياقىسىدا توختات!

ساقچى پىراۋا كىنىشكىنى زەردە بىلەن يانچۇقىغا تىقىپ بوتكىسىغا كەتتى، شوپۇر ئائىلاج ماشىنىنى يول ياقىسىغا توختىتىپ كېلىپ ساقچىغا بىر سائەت يالۋۇرۇپ ئاغزى كۆپۈك بولۇپ كەتتى. ساقچى ئۇنىڭ تەكرار ۋەدە سىدىن زېرىكىپ، ئاخىر زۇۋان سۈردى:

— ئۇنداق بولسا ماۋۇ كىشىنىڭ بىر سائەتلىك ئىشى بار، شۇنى قىلىۋېتىپ كەل، شۇ چاغدا سۆزلىشىمىز، — دەپ ھۈسەننى كۆرسەتتى ساقچى. شوپۇر خۇشاللىقىدىن قىلغىلى قىلىق تاپالماي ساقچىنى بىر مۇنچە مەدھىيىلىگەندىن كېيىن، ھۈسەننى ماشىنىغا چىقىرىپ كەتتى. ھۈسەن ماشىنىغا چىقىدىغان ۋاقتىدا ساقچى بىلەن بىر قارىشۋالدى. ماشىنا ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىن، ساقچى چوڭ قارا كۆزەينەكنى تاقاپ يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھەيۋەتلىك قاشتېشى ھەيكىلىدەك مەغرۇر ھالدا ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرگە نەزەر سېلىشقا باشلىدى.

1986 - يىل 3 - سېنتەبىر. قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ساتار، مۇڭلانمىغىن

ساتار مۇڭلۇق سايرىغىلى تۇردى. تارانچا① چۈگە گىدەك ئۇستى - ئۇستىلەپ بىر - بىرىنى قىستاپ ئورۇنلاشقان ئۆيلەر ئوتتۇرىسىدىكى خالتا كوچىدىكى ئاشۇ تۈمەن خىل غوۋغالار ئارىسىدىن ساتارنىڭ ئاۋازى باشقىچە قۇلاققا كىرىدۇ. بۇ ئاۋاز شۇنچىلىك مۇڭلۇق، شۇنچىلىك يېقىملىق ھەم شۇنچىلىك ئېچىنىشلىق بىر رىتىمدا ئاڭلىنىدۇكى، بۇ كوچىدىن ھاياتنىڭ بىر كۈنلۈك شاۋقۇن - سۈرەنلىرى ئېچىدە كاللىسى قېزىپ ھېسسىياتى قېزغىنلىق ئېچىدە ئۇرغۇپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقان نۇرغۇن ئادەملەر ئىختىيارسىز ئىنتىنىڭ ماڭغان بولسا ئاستىلاپ ۋە ياكى ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا توختاپ قالىدۇ، بۇ توختاپ قېلىش ھەرگىزمۇ تاسادىپىي بولماستىن، بەلكى ساتار ئاۋازىدىكى كىشىنىڭ ھېسسىياتىنى قېزغىنلىق ئوچىقىدىن چالا كۆيە

① تارانچا — ئاق قۇشقاچنىڭ بىر تۈرى. ئۇ توپلىشىپ تېرەككە ئۇۋا سالىدۇ، ئەمما ئىۋۇنىنى ئۇستى - ئۇستىلەپ قالايمىقان سېلىۋەرگەچكە، ھەر كۈنى كەچتە ئۇۋىسىنى تاپالمای قاتتىق ئورۇشىدۇ. خەلق ئۈنى «جاۋ - جاۋ» دەپمۇ ئاتايدۇ — ئاپتور.

گەن چۈچىلىنى سۇغۇرۇۋالغاندەك سۇغۇرۇۋېلىپ، ھىجران، قايغۇ، مىسكىن كۈنلىرىنىڭ كۆلچىكىگە ئەكىرىپ تاشلايدىغان سادالاردىن بولغان. بۇ ئاۋاز يۈرەكنى تىترىتىدۇ. يەراقتىكى قېرىنداشلارنى، قازا قىلغانلارنى، يەنە ئايرىلىپ تۇرغانلارنى، ياردىن ئايرىلىپ قالغانلارنى، ئىشقىلىپ ھاياتتىكى ئاچچىق - چۈچۈك ھەم تاتلىق، ئۇنتۇلغۇسىز قايتا ئېرىشكىلى بولمايدىغان ئۇلۇغ ئىشلارنى ئەسكە سالىدۇ. بۇ كوچىدىكى ئادەملەر كۆنۈپ كەتتى. شۇنچىۋالا ھايات شاۋقۇنى ئىچىدە دائىم ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان مۇڭلۇق ساتار ئاۋازىدىن دەسلەپ، ئېزىلىپ ئويغا چۆكۈپ، مەڭزىدە توختاپ قالغان كۆز ياشلىرىغا پەرۋا قىلماستىن قوشۇملىرىنى تۇرۇپ ئولتۇرۇشتىن، قىزلار يوتقاندا يېتىپ ھېسسىياتلىنىپ ئۇنسىز ئۆكسۈپ يىغلاشتىن، مانا بۇلارنىڭ ھەممىدىن قېلىشتى. ئەمما ھەممە بۇ مۇڭلۇق ئاۋازغا كۆنۈپ قېلىشقانىدى. ئۇ ئاڭلانمىسا ئىختىيارسىز «ۋۇي، بۇگۈن ساتار ئاۋازى ئاڭلانمايدۇغۇ، نۇرھاجى بوۋاي ئاغرىپ قالدىمۇيا» دېيىشىپ سورىشىپ قالىدۇ. خۇپتەندىن تارتىپ تاكى تۇخۇ يېرىم كېچىگىچە ئاڭلىنىدىغان مۇڭلۇق ساتار ئاۋازى مانا بۇ يەردىكى ھاياتلىقنىڭ مانا بۇ يەردىكى كۆرۈنۈشى خۇشال، شاۋقۇنلۇق تەكشى ئېچىنىشلىق ھاياتنىڭ بەلگىسى بولۇپ قالدى. بۇ ساتاردىكى مۇڭ مانا بۇ بوۋاي ھاياتنىڭ ئېچىنىشلىق يۈرەك ئاۋازىنىڭ مۇڭلىرى، بۇ مۇڭدىن ئۆتكەن ھاياتنىڭ ئازابلىق يالدامىلىرىمۇ، ھازىرقى يۈرەكنىڭ تىلغىنىپ ئىگىراشلىرىمۇ قوشۇلغان، ئۇنىڭ يېقىملىق ئىگىراشلىرىمۇ ئاشۇ ئازابلارنى كەلتۈرگەن

گۈزەل هېسلاردىن ئىبارەت، خالاس.

ساتارنى ھەقمقەتەن بىر بوۋاي، كىشىلەر ئاغزىدىن چىققان نۇرھاجى ئاتلىق بوۋاي، چېلىۋاتىدۇ. بۇ ئۇنىڭ ئىسمىدۇ ۋە ياكى ئەمەستۇ، نۇرھاجى بوۋاي تولىمۇ پاكىز قېرىغان، ساقاللىرى قۇرۇق كۆكسىنى ياپقان، ساـ لاپەتلىك بىر بوۋاي، ئۇنىڭ خوراز تاجىدەك قىزىل يۈزـ لىرى ئاق ساقاللىرى ئارىسىدا ئاجايىپ نۇرلىنىپ تۇرىدۇ. بۇ نۇر ساقالىنىڭ ئاقلىقىدىن ھاسىل بولغان، ئادەمدە ئىختىيارسىز قوزغىلىدىغان ھۆرمەت ھېسسىياتىغا تازا كېلىش كەن جۇلادەك كۆرۈنىدۇ. بۇ بوۋاينىڭ ئاشۇ سالاپەتلىك چىرايىغا ئاجايىپ سېھىر ھەم مىسكىنلىك بېرىپ تۇرغۇچى كۆزى ئۇنى شۇنچىلىك بىچارە، شۇنچىلىك غېرىب كۆرسـ تەتتىكى، ئادەم قارىسا، ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىغانـدەك قىلىدۇ، ئۇنىڭ كۆزلىرى، يۈرىكىدىكى بارلىق ھەسرەت بۇلـقىنىڭ كۆزىدەك كۆرۈنىدۇ. ساتاردەك مۇڭ بىلەن كۆزىدىكى سۈرەت بۇ ئادەمنىڭ يۈرىكىنىڭ سايىسىدەك قىلىدۇ. ئۇنىڭ قوللـ رى ساتار پەدىسى ئۈستىدە ھەسەل ھەرىسىنىڭ گۈل ئۈستىدە تۇختاۋ- ھەرىكەتلىنىدىغان ئۇششاق قوللىرىدەك ھەرىكەتلىنىدۇ ھەم قاناتلىرىدەك تىترەيدۇ. بۇ ئادەمنىڭ ئاشۇ ھالىتىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ساتارنىڭ مۇڭلۇق ئاۋازىنى ئاڭلىغان ئادەم ئۆزىنىڭ ئىغىر قايغۇلۇق كۈنلىرىنى ئەسلەپ، ئىچ - ئىچىدىن ئولىشىپ كەلگەن يىغىنى ناھايىتى تەستە باسىدۇ. ئەمما بۇ ئادەمدىن قايغۇ تېپىش مۇمكىن، يىغا، ياش تېپىش مۇمكىن ئەمەس. ساتارنىڭ مۇڭى جىمىغان كېچىدە ئەۋجىگە چىققاندا بوۋاي ئۆزىنىڭ كونا قەدىناس

ئايالىنى ئەسكە ئالدى. ئۇ تۇغماس ئىدى. بوۋاي ياش چېغىدا مۇشۇ كۈننى ئويلاپ ئۇنى تۇغماسلىقتا كۆپ ئەيىب لىگەن. نۇرغۇن سەۋەبلەرنى خەقتىن ئاڭلىغانغۇ، خەق قىلغانىنىمۇ قىلغان. ئەمما بۇ خوتۇن تۇغمىغان. بۇ قەدىمىي ناس تۇغماسلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئوبدان ھەمراھى، شۇڭا ئۇلار ھاجى ئاكىنىڭ بىر ئوغلىنى بېقىۋالدى، ئەمما بالا چوڭ بولغاندا يەنە ئۆز دادىسىنى تەپىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن نۇرھاجى خەقنىڭ بالىسىنى بېقىۋېلىشىنى ئىككىنچىلەپ تىلغا ئالمىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتى ساتار چېلىش بىلەن ئۆتتى. ئۇ ئۆزىمۇ مۇڭلۇق ساز، ئەمما ئۇنى نۇرھاجى بوۋاي شوخ پەدىلەرگىمۇ چالغان. ئۇ دائىم بىر داپچى، چاڭچى، نەيچى، غىجەكچى بۇرادەرلەر بىلەن قوشۇلۇپ، قولدىن - قولغا ئۆتىدىغان ئەتىۋار تۇيى نەغمىچىسى بولغان. كۆپ تۇيى ئاخىردا يوغان بىر زەللە بىلەن بىر-مۇنچە پۇلغا ئىگە بولۇپ ئۆيگە قايتىدىغان، بۇ پۇللار ئەلۋەتتە تۇيى ئىگىسى بىلەن تويدا ئۇسۇلچىلار بېشىدىن ئۆرۈلگەن پۇللار بولۇپ، ئۇ خېلى كۆپ پۇل بولاتتى. ئۇنى مۇشۇ سازەندىلەر ئاخىردا ئۈلۈشىدىغان ئىش، بىر كۈندە نەچچە يەردە تۇيى. نۇرھاجىنىڭ ھال كۈنى خېلى ئوبدان ئۆتتى. ئايالى ھەمىدىخان دوپپا تىكىپ ساتىدىغان ئايال ئىدى. بۇنداق ئوبدان كۈنلەرنىڭ، غەم ئازراق كۈنلەرنىڭ ئۇنچىۋالا ئۇزۇن بولماسلىقى، پانىي دۇنيانىڭ بىزنىڭ ئادەملىرىمىزگە پۈتۈۋەتكەن قىسمىتى. نۇرھاجىنىڭ ئايالى كېيىنكى كۈندە ئاغرىقچان بولۇپ يېتىپ قالدى. داۋالاندى. لېكىن سەللىمازا بولۇپ كېتەلمىدى. دوپپىچە-

لىق ھۇنىرىنى تاشلىمىدى. بەشى تەكىيىدە تۇرۇپ، سۆرىلىپ يۈرۈپ گۈلدەك دوپپىنى تىكىپ سېتىپ تۇردى. ئاربلىقتا كېسەل ھەمدىخاننى خېلى بەك يىقىتتى. قارا قىشتا دوختۇرخانىغا كىرىپ تاكى ئەتىيازغىچە ياتتى. ھەمدىخان تاتارغان يۈزلىرىنى قوللىرى بىلەن تۇتۇپ ھەسرەتلىنىپ: «بۇ يىل ئەتىيازغا چىقالمايدىغان بولدۇم... سىلى رازى بولسىلا مېنى ئەمرلىرىگە ئېلىپ سىلى بالا يۈزى كۆرەلمەي جىق دەرد تارتتىلا... ئىسىت، كۆزۈم ئوچۇق كېتىدىغان بولدۇم» دېدى ئۇ بىر كۈنى ناھايىتى تەستە قىينىلىپ. نۇرھاجىمىنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش كەتتى. «ئۇنداق دېمىگىن... خۇدانىڭ تەقدىرى شۇنداق ئىكەن، ئىلاجىم يوق... بۇنداق دېمە، خۇدا ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن قىلار.» ئەتىيازدا ھەمدىخان خېلى ئوبدان بولۇپ قالدى. «ئۇ ئۆيىنى، دوپپا بازىرىنى سېغىندىم. ئەمدى خۇدا ساقلىدى، ئۆمرۈم بار بولخشايدۇ» دېدى. دوختۇرمۇ ئارتۇقچە بىرنېمە دېمىدى. ئەمما نۇرھاجىنىڭ قولىقىغا «ئەمچەك راكى» دېگەن گەپنى ئېيتىپ ئاگاھلاندۇردى. راستىنىنى دېگەندە، ھەمدىخان نۇرھاجىمغا مانا شۇ سۆزدىن كېيىن قەدىرلىك بولۇپ تۇيۇلدى. مانا شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ نۇرھاجى ھەمدىخاننى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، يۈرەكنىڭ ئېچىشىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ ئىلگىرىكى چاغدا، ھەتتا ئۇنى دائىم قوچقىدا چاپىنىنىڭ پېشىدە ئۇخلايدىغان مۇشۇكچىلىك كۆرمىگەن. مۇشۇك ئۆزىنىڭ يېنىدا پۇشۇلدىسا رازى بولغان. ھەمدىخاننىڭ ئۇنداق قىلىشىنى پەقەت ياقتۇرمىغان. ھەمدىخان ئۇنىڭ نەزەرىدە مۇشۇ ئۆيدىكى ئەڭ ئارتۇقچە بولغان، ماڭسا

پۇتىغا پۇتلىشىدىغان، قارىسا كۆزگە سىغمايدىغان ئارتۇقچە نەرسە بولغان. مانا بۇ ئىككىيلەننىڭ ئۆمرىنىڭ كۆپى ئەنە شۇنداق ئۆتكەن. بىرى سەسكىنىش بىلەن، يەنە بىرى ئازاب، تەلمۈرۈش، قورقۇش، سىقىلىش ئىچىدە ياشىغانىدى. مانا ئەمدى ھەر ئىككىسى بىر - بىرىگە قەدىرلىك بىلىنىدىكى، نۇرھاجى ھاياتقا، ھەرقانداق ئىالغا ھازىر ھەمىدىخانغا كۆيىگەندەك كۆيمىگەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ قارىماققا كۆزى تويمايتتى. گەپ قىلىپ ئاغزى تالمىدى. پايپىتەك بولۇپ پۈتى ھارمىدى. ھەمىدىخاننىڭ ئۇنىڭغا، ھېلى ئۆزىگە تۈيدۇرماي ئۇ دۇنياغا كېتىپ قالىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. بۇرۇن، كۈنلەپ، ھەپتىلەپ گەپ قىلمىغان، ئايلاپ يۈزىگە تىكىلىپ قارىمىغان. ئاشنى ئىككى قوللاپ تەڭلىسە، قولىنى بىر ئىتتىرىپلا ئورنىدىن تۇرۇپ، قىزىق ئاشنىڭ سۈيىدە قوللىرى كۆيۈپ قاپارتما بولۇپ كەتسىمۇ، ئۆزىگە تەلمۈرۈپ، ئىچىۋېلىشقا يالۋۇرسىمۇ ئالىيمىپ قويۇپ چىقىپ كەتكەندە، ئۆزىنىڭ قانداق بىر بەندە بولغانلىقىنى ئويلىدى. راست، ئۇ چاغلاردا نۇرھاجى ھەمىدىخاننىڭ مۇشۇنچىلىك گۈزەل ئىكەنلىكىنى كۆرمىگەن بولغىيدى ياكى ئۇ چاغدا ھازىرقىدەك چىرايلىق، مېھرلىك بولمىغان بولغىيدى، بىراق ئۇ چاغدا ھەمىدىخان پايپىتەك بولۇپ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلغان. ئۇچىسىنى تۇتقان، پۇتىنى يۇغان، كەشنى كىيدۈرگەن، سالدۇرغان، ھەتتا سىرتقا تەرەتكە ماڭسا «سوغۇق تېگىپ قالىدۇ، بۇنىڭغا تەرەت قىلسىلا مەن تۆكۈۋېتەي» دېگەن. شۇ ئان نۇرھاجى دەرغەزەپ بولۇپ:

«مېنىڭ ئاشۇ هالغا كېلىپ قېلىشىمنى تىلەمىسەن، ئالۋاستى» دەپ دۇمبالىغان. ساتار مانا بۇ يەرگە كەلگەندە ئاجايىپ مۇڭلىنىپ، ئاۋازى شۇنچىلىك پەسلەپ تىترەپ كەتتىكى، گويا ساتار ئۆزى تىترەۋاتقاندەك بولۇپ كەتتى. بوۋاي كۆكسە، يۈلتۈزلارغا كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇپ تۇرۇپ قارىدى. ساتار توختاپ قالغاندەك، ئەمما يەنە توختىمغاندەك گويا بىراق، قويۇق چاتقاللار ئارىسىدىن ناھايىتى بوش، ئەمما يېقىملىق شالدىرلاپ ئېقىۋاتقان بۇلاق سۈيىنىڭ ئاۋازىدەك ئاڭلانماقتا. بوۋاي كۆزلىرىنى ئاچتى. كۆكتىكى نۇرغۇن يۇلتۇزلار ئىچىدە نېپىز ئاق بۇلۇت ئارىسىدىن غۇۋا چاقناپ تۇرغان يۇلتۇزلار ئارىسىدىن ئۇنىڭغا ھەمىدخاننىڭ چىرايى كۆرۈنگەندەك بولدى...

بىراق ھەمىدخاننىڭ تەرىتىنى تۆكۈۋاتىدۇ. ئەمما ھەمىدخان بارغانچە گۈزەللىشىپ كېتىۋاتىدۇ. ھەمىدخاندىن قاچان كىچىككىنە بىر ئىش چىقارىمىن دەپ، ئۇ ھەمىدخانغا تۆت كۆز بىلەن تىكىلىۋاتىدۇ. ھەتتا ھەمىدخان ئاغزىغا يېغىلغان ئاچچىق شۆلگەينى تۆكۈرمەكچى بولۇپ ياتقان يېرىدىن مىدىرلىۋىدى، يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى چىقىرىشقا ئۇلگۈرەلمەي بېشىدىن دوپپىسىنى ئالدى. «مىدىرلىمىغىن، ئۇزۇلۇپ قالسەن، مانا بۇنىڭغا تۆكۈرگىن»...

ساتار ئاۋازى يەر ئاستىدىن چىققان بۇلاق سۈيىدەك بىر پەسىيىپ، بىر ئۆڭچە كۆتۈرۈلۈپ داۋاملىشىۋاتاتتى. بۇ ئۆيدىن يەتتە قەدەم يىراقتىكى ئۆيدىن چىققان ئايال كىشىنىڭ چاڭىلداپ چىققان كۈلكە ئاۋازى نۇرھاجى بوۋاينىڭ پۈتۈن بەدىنىنى تىكەنلەشتۈرۈپ، ۋۇجۇدىغا مۇز-

دەك تىترەك ئولاشتۇرۇپ، ساتارنىڭ كامالچىسىنى تۇتقان قولى لاغلداپ تىترەپ، قولاشماي قالدى. شۇنىڭ بىلەن مۇڭلۇق ساتار ئاۋازى كېچىنىڭ ئاسمىنىدا غايىب بولدى.

× ×

تاڭ ئېتىپ باشقىدىن كەچ بولدى. ئادەت بويىچە ساتار مۇڭلىنىپ سايراۋاتىدۇ. تونۇش ئاۋاز، ئوخشاش رېتىمدىمۇ ئوخشاشمايدىغان يېڭى غەلىتە رېتىمدىمۇ سايراۋاتىدۇ. ھەربىر رېتىم ئۆزگىرىشى يۈرەكتىكى ھېسسىياتقا پەيدا بولغان يېڭى خىيال...

ھەمىدخان نىمجان ھالەتتىن خېلى تىرىلىپ، ئاۋۋال ئورنىدىن تۇردى. كېيىن بوسۇغا ئاتلىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن بولسا مىدىرلاپ يەنە دوپپا بازىرىغا چىقىۋالدى. نۇرھاجى ئۇنىڭدىن ئەندىشە قىلىپ قانچە توسسىمۇ «بىكارچىلىققا كۆنمەك بەك قىيىن ئىكەن» دەپ تۇرۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن بازارغا يېڭىباشتىن چىقىۋالدى، بىراق ئۇ خۇددى كۈزدە ئۇششۇك ئۇرغان چىلگە قونىقىنىڭ شېخىدەك قۇرۇپلا كەتكەن. سەللا شامال چىقسا ئۇچۇپ كېتىدىغاندەك ئادەمنىڭ كۆزىگە شۇنداق كۆرۈنەتتى. ئۇنى تونۇيدىغانلار، ئۇنى كۆرۈپ ھەيران بولغىنىدىن ئېچ ئاغرىتىشتى. نۇرھاجى ئۇنىڭدىن ئەندىشە قىلىپلا، قولى ئىشقا بارماي يۈردى. بىر كۈنى كەچقۇرۇن ھەمىدخان، كېيىملىرى كونىراپ ئۇچىسىنى

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ئاران يېپىپ تۇرغان 17 ياشلاردىكى قارىقۇمچاق سەھرا قىزنىڭ باشلاپ كىردى.

— بۇ ئەسلىدە بىر تۇل ئانىسى بار يېتىم قىز ئىكەن. بىر قىمارۋازغا ياتلىق بولۇپ، ئۇزۇن ئۆتمەي ئانىسى ئۆلۈپ كېتىپتۇ، ئېرى يېقىندا ئەردىن چىققان بىر جۈۋانغا بۇزۇلۇپ، بۇ خېنىمنى دۇمبالاپ يۈرۈپ خېتىمنى ئالاي دېگۈزۈپلا ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ. ئۇ تېنەپ يۈرۈپ شەھەردە يىراق بىر تۇغقىنىنىڭ ئۆيىنى پاناھلاپ كېلىپ ئۇلارنىڭ ئاشخانىسىدا ئىشلەپتۇ، بىراق ئۇ تۇغقىنىنىڭ ئوغلى ئاشخانىدا بولغاچقا، خوتۇنى بۇ خېنىمدىن كۈنلەپ تولا جېدەل قىلىپ، ئاخىر بۇ خېنىمنى داد دەپ گۈزۈپتىكەن، مەن ئەكىردىم، — دېدى ھەمىدىخان. نۇرھاجى ئۇنىڭغا ئارتۇق بىرنېمە دېمىدى. ئەمما خوتۇنىنىڭ كۆزدىكە بىر ھازا قاراپ قالدى.

— يېتىم ئىكەن، ھۇنىرىنى ئۆگىتىپ قويساڭ، ساۋاب بولار... — دېدى ھەمىدىخان ئىگىزىغاندەك قىلىپ. نۇرھاجى چوكانغا قارىدى. ئۇنىڭ غەرىبسىنىپ تۇرغان كۆزلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئانچە چىرايلىق قىز ھېساب لانمايتتى. ئۇ نېمە گەپ قىلىشنى بىلمەي، ئەمما بىرەر ئېغىز گەپ قىلىش لازىملىقىنى ئويلاپ:

— ئىتى نېمىكىن؟ — دېدى.

— ئىتى خانىمايىم.

— ھىم... ئوبدان قىپسەن. ساڭا بولسۇ ھېساب.

نۇرھاجى ئايالىنىڭ بۇ ئىشىنى ئارتۇقچە ھېسابلىدى. ئەمما ئۇنىڭ تۆت كۈنلۈكى قالغانلىقىنى بىلگەچكە، كۆڭلى

لهمىنى تارتسا شۇنى قىلسۇن دەپ ئويلاپ قالدى. خالە ئايىم قولى ئەپلىك، ئايىغى چاققان چوكانچاق بولۇپ چىقتى. ئۆينىڭ تۆر، تۆشۈك هەممە ئىشلىرىنى دېگۈدەك ئۆزى قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئەر - خوتۇن ئىككىيلەن ئۇنىڭغا ئوبدانلا كۆنۈپ قالدى. هەمىدخان دوپپىچىلىق هۈنىرىنى ئۇنىڭغا ئۆگەتتى. خانىايىمنىڭ قولى ئەمدى ئىشقا كېلىشىگە ئۇ يېقىلدى. ئۇنىڭ هالى بىراقلا بەتتەر-لىشىپ كەتتى. كېسەل ئەمدى ئۇنىڭ جېنىنى ئېلىپ ئاندىن جىمدىدىغاندەك قىلاتتى. دوختۇرلارمۇ ئۇمىدسىزلەنگەن كۆزىنى نۇرهاجىغا تىكىپ، بېشىنى چايقاپ چىقىپ كەتتى. نۇرهاجى هاياتىنىڭ ئاخىرقى بىرنەچچە تىنىقى قالغان ئايالغا زۇۋان سۈرۈشكە ماغدۇرسىزلىنىپ قاردى. خانىايىمۇ يامغۇردەك تۆكۈلۈپ يىغلاپ ئۇنىڭ بېشىدا تۇراتتى. هەمىدخان گەپ قىلىشقا ماغدۇرى يەتمىگەن، قىينالغان هالدا، ئېرىنىڭ قولىغا ئېسىلىپ ئۇزۇپ - ئۇزۇپ سۆزلىدى:

— ئەمدى... ئەمدى كېسىلىم پىشتى... مېنىڭ سىلىگە دەيدىغان ۋەسىيىتىم بار... سىلى مېنى ئەمرلىرىگە ئېلىپ ئۆمۈرلىرى بالىسىز ئازاب بىلەن ئۆتتى. مەن سىلىگە بىرەر پەرزەنت تۇغۇپ بېرىپ ئانىلىق قەرزىمنى ئادا قىلالمىدىم. ئاللادىن كېچىلەپ تىلىسەمۇ بولمىدى. سىلى تېخى ياش، ئوبدان تۇرىدىلا... ئۇنى ئەمرلىرىگە ئالسىلا خۇدا پەرزەنت ئاتا قىلغاي... مەن شۇ چاغدا سىلىدىن ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا رازى بولىمەن. مەن هەممە گەپنى خانىايىمغا تاپىلىدىم. ئۇ سىلىنىڭ خىزمەتلىرىنى ئوبدان قىلىدۇ. ئۇ ماڭا قەسەم

ئۇيغۇر كتاب توپلىغىنى
www.uyghurkitap.com

بەردى. خۇدا قىلىشماق تۇغۇل ئاتا قىلار... مەن سىلىنى رازى قىلالمىدىم... مەن سىلىنى رازى قىلالمىدىم...

— ھەمىدخان...، — نۇرھاجى ئاران شۇنى دېيەلىدى.

— ئاچا... ئاچا...

خانىئايىم ئۆزىنى ھەمىدخاننىڭ ئۈستىگە تاشلىدى.

× ×

نۇرھاجى ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى بىر قىسمىدا، يەنى، يېشى ئاتمىشتىن ئاشقاندا ئۇچ پەرزەنتلىك بولۇپ قالدى. خانىئايىم يىلدا بىردىن، ئىككى قىز بىر ئوغۇل تۇغدى. ئۇچ بالىنىڭ يېشىغا خانىئايمنىڭ يېشىنى قوشقاندا يىگىرمە بەشتىن ئاشمايتتى. خانىئايىم بارغانچە تولۇپ يېتىلدى. ھۆسنى بارغانچە گۈزەللەشتى، ئەرلەر ئىختىيارسىز ئۇنىڭ ئالدىدىن قارىسا بىرقانچە قارىۋالغۇسى، ئارقىسىدىن قارىسا تىكىلىپ قارىۋالىدىغان دەرىجىگە يەتتى. نۇرھاجى ئاتمىشتىن ئېشىپلا بىراقلا چاچ - ساقىلى ئۇچىتەك ئاقىرىپ، قېرىپ كەتتى. بوۋاي بولۇپ دۇمچىيىپ ھاسا تايانقا چۈشۈپ قالدى. ئۇ ئەمدى ئون قەدەم ئارتۇق ماڭسا، ھاسىراپ، دېمى سىقىلىدۇ. نەۋرە ئورنىدىكى بالىلىرى ئۇنىڭ قۇچىقىدا ئۇچىتەك ساقىلىنى سىيلاپ ئويناىدۇ. بوۋاي بالىلىرىغا قاراپ ھەممىنى ئۇنتۇپ زوقلىنىپ كۈلسە، ئايالىغا قاراپ ھەسرەت بىلەن ئۆرتىنىپ توختىماي ئۇھ

تارتىدۇ. ھەتتا كۆزىدىن تارامسلاپ ياش قۇيۇلۇپ، ئاق ساقىلىنى ھۆل قىلىدۇ. ئۇنىڭ دىلى چېكىلگەندەك ئىش قىلمىدى. ئاغرىسا تەرتىنى تۆكۈپ قاپىقى تۈرۈلمىدى. چاچ - ساقىلى ئۇچتەك ئاقارغان بوۋايغا خوتۇن بولۇپ قالغىنىدىن ھەسرەتلەنگەندەك قىلمىدى. كۈن بويى مۈگدەشلىرى، تۈن بويى خورۇلداپ ئۇخلاشلىرىدىن ئۇلۇغ - كىچىك تىنغاندىن باشقا، بوۋايدىن سەسكەنمىدى. ئەكسىچە، بارغانچە ئۇنى ياخشى كۆتتى. ئۇ دائىم چاڭىلداپ سۆزلەيتتى. ئۇ سۆزلىسە بوۋاينىڭ يۈرىكى جىغىلدايتتى. خانىئايىم چاڭىلداپ كۈلەتتى. بوۋاينىڭ يۈرىكى ئېقىپ ئوتقا چۈشۈپ كەتكەندەك بولۇپ تولغىنىپ كېتىدۇ. خانىئايىم دوپپا بازىرىنى بېشىغا كىيىپ كۈلىدۇ، سۆزلەيدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى بوۋاينىڭ يۈرىكىگە نەشتەردەك سانجىلىدۇ. خانىئايىم ئەينەك ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئۆزىنى تازا پەردازلايدۇ. كىيىمىنىڭ ئەڭ ئېسىلىنى كىيىدۇ. بوۋاي ئۆزىنى گويا كوچىدا يالىڭاچ قالغاندەك تىترەپ كېتىدۇ. كۆزىنى يۇمۇۋالىدۇ. بوۋاي بۇلارغا پەقەت چىداپ تۇرالمىدى. يېنىدىن پىچىقىنى ئېلىپ ئۆزىنىڭ قارنىنى يېرىۋالماقچى بولدى. ئەمما ماۋۇ چۆچۈرىدەك بالىلارغا كىم دادا بولىدۇ؟ ئىختىيارسىز ئۇ ھاسسىنى تۇرۇكلىتىپ بېرىپ پىچىقىنى چاقلىتىپ ئىنتايىن بەك ئۆتكۈرلەشتۈرۈپ كەلدى. تاڭغا يېقىن تەكىيە ئاستىدىن پىچاقنى ئېلىپ پۇشۇلداپ، مەززىلىك ئەتىر پۇرىقى تارقىتىپ ئۇخلاۋاتقان ئايالىنىڭ تولۇپ، لىغىلداپ تۇرغان ئاق كۆكسىگە توغرىلاپ بېشىدىن ئېگىز كۆتۈردى.

چۆچۈرمەك بالىلىرىغا تۈيدۈرماي تۈرىدى - دە، سىيلاشتۇرۇپ يۈرۈپ ساتارنى تاپتى. بۇۋاي ھەرقانچە پەم بىلەن ئورنىدىن تۇرغان بولسىمۇ، ئايالى ئويغىنىپ كەتتى.

× ×

بۇۋاي بىر كۈنى كېچىدە ئويغىنىپ ئايالىنىڭ يېنىدا يوقلۇقىنى بىلدى. ئورنىدىن تۇرۇپ ھويلىغا چىقتى، تەرەت خانىسىغا قارىدى، كۆرۈنمىدى. سىرتقا چىقماق بولۇپ ھويلا ئىشىكى يېنىغا كېلىشىگە، ئايالى بىلەن بىر ئەرنىڭ كۈسۈرلاشقان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— سەتلەشمىسلە... بولمىسا كىرىپ كېتىمەن. ئېرىم تۇرسا... يامان بولىدۇ.

— ھىم، شۇ بۇۋاي سېنىڭ ئېرىڭمۇ؟ ئېرى ئىمىش.

— ھەئە، ئۇ بەربىر ئۈچ بالىنىڭ دادىسى.

— خانىمايىم، سەن ماڭا مەن ساڭا كۆيگەندەك چىن يۈرىكىڭدىن كۆيمەيسەن، گوللايسەن.

— كىم شۇنداق دەيدۇ. يۈرىكىمنى كۆرسىتىشنىڭ ئورنى يوق.

— دائىم شۇنداق دەيلا، قانداق قىلىمىز ئەمدى، تەقدىر شۇنداق.

— دائىم تەقدىر شۇنداق دەيسەن. «ئەر قىلسا بالىغا، خوتۇن قىلسا ئەرگە»، مېنىڭ دېگىنىمدەك قىلساق، ئۇ قېرىنىڭ بىر كۈن بولسىمۇ ئۆمرى قىسقىراپ ئۆلىدۇ!

— ياق، ئېغىزلىرىنى چايقاپ گەپ قىلىسىلا، مۇشۇ-كەمدە بەك ھەددىلىرىدىن ئېشىپ كەتتىلە، خۇدايىم ئۇنىڭ ئۆمرىنى ئۇزاق قىلغاي...

سۆز ئۇزۇلۈپ قالدى. جىملىق باستى، بۇۋاينىڭ پىچاق تۇتقان قوللىرى بەزگەكتەك تىترەپ كەتتى.

— سىلى سەۋر قىلسىلا غوردىدىن ھالۋا پىشاتتى... خۇدا ساقلىسۇن، ئۆمرىنى ئۇزۇن قىلسۇن بىچارىنىڭ... خانىئايىمنىڭ مىشىلداپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

1986 - يىل 14 - دېكابر. قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئوغلىنىڭ سۆيگۈنى

ئەزىز جۈيجائىغا بىر پارچە خەت كەلدى. ئۇ خەتنىڭ ئاغزىنى ئاچماي تۇرۇپ، ئادرېسقا قاراپ، ئەجەبلىنىپ قالدى. ئوغلى ئوقۇۋاتقان مەكتەپنىڭ ئىسمى باشقا بولغاچقا، ئوغلۇمدىن كەپتۇ دەپ، ئۇزۇندىن بۇيان خەت يازمىغان ئوغلىغا رەنجىگەن كۆڭلى كۆتۈرۈلگەندەك بولۇۋىدى، خەت ئارىسىدىكى «چىمەنگۈل» دېگەن ئىسمىنى كۆرۈپ، ئىككىلىنىپ تۇرۇپ قالدى: «باشقا بىرىگە كەلگەن خەت بولمىغىيدى؟ ياق، بۇ مەكتەپتە مەندىن باشقا ئەزىز بولمسا، بۇ نېمىدەپ...» خەتنى يېزىق ئۈستىلىگە تاشلاپ قويدى. تاشلاپ بولۇپ يەنە قولىغا ئالدى. قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، خەتنى ئاچتى:

«ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئەزىز جۈيجاڭ. بۇ سالىمىنى پەقەت سىلى ئىلگىرى مۇئەللىملىكتىن ئىبارەت ئۇلۇغ كەسىپنى قىلغانلىقلىرى ئۈچۈنلا بەردىم. ئۆزۈم بىر ئەقلىي توشمىغان تەنتەك قىز ئوقۇغۇچىمەن. مەن مۇئەللىمنىڭ تەربىيىسىدە ئالىي مەكتەپكە كېلىپ ئوقۇشتەك شەرەپكە ئىگە بولغىنىم ئۈچۈن قەلبىمدىكى ئەڭ ئېسىل ھۆرمەت

تۆرىگە ئاتا - ئانام بىلەن مۇئەللىمنى تەزىمەن. شۇڭا بۇ خەتنى يېزىۋاتىمەن، بولمىسا بۇنىڭ، ئىنتايىن بىھۇدە، ئارتۇق ئىش ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىمەن.

ئەزىز جۇيجاڭ، سىلىنىڭ ئوغۇللىرى سىلىنىڭ ئەمەللىرىنى تىلغا ئېلىشنى بەك ياخشى كۆرىدۇ. مەن ئۆزۈمنى تونۇشتۇرسام، بۇ يىل ساق 20 ياشقا كىردىم. ئىسمىم — چىمەنگۈل.

چىرايىم ۋاي دېگۈدەك چىرايلىق بولمىسىمۇ، بويۇم ناھايىتى چىرايلىق، بۇنى مەنلا ئەمەس، ماڭا تونۇشلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق دېيىشىدۇ. ئۆزۈم شوخ، شوخلۇقۇم گاھىدا ئارتۇقچىلىقتەك تۇيۇلىدۇ. بەزىدە ئۆزۈمنى پۇشايمان قىلدۇرىدۇ. مەن يۈرىكىمدىكى گەپنى دېسەم، سەت ئادەمنى، كېلىشمىگەن چىرايىنى ياخشى كۆرمەيمەن. لېكىن مەن ھازىر بۇنىي ئويلاش ۋاقتى ئەمەس دەپ ئۆزۈمنى تەزگىنلەپ كېلىۋاتاتتىم. ئەمما سىلىنىڭ ئوغۇللىرى — رۇستەم مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك يىگىت بوپتۇ (يۈزۈم قىزىرىۋاتىدۇ). مەن ئۇنىڭدىن «دادىڭىزغا ئوخشىشامسىز؟ ئاپىڭىزغىمۇ؟» دەپ سورىسام، «دادامغا» دېدى. مەن سىلىنى رۇستەمدىنمۇ كېلىشكەن ئادەم بولسا كېرەك دەپ تەسەۋۋۇر قىلدىم. شۇنداق قىلىپ ئەك ئاۋۋال خىيالىمغا ئۈسۈپ كىردى. چۆچۈدۈم، خىيالىمدىن ھەيدەپ چىقاردىم. ئۆزۈمنى باستىم. ئەمما كېيىن ئۇ سايىدەك ئەگىپ يۈرگەندە، ئاخىر ئۆزۈمنى باسالمىدىم. كۆڭلۈمدىكىنى بىلدۈرۈپ شەپە بېرىپ قويغاندىن كېيىن، ئاندىن كەينىمگە كىرىۋالدىمكىن دېسەم، مەن ھەرگىز قاپىقىمنى ئېچىپ باققىنىمنى بىلمەيمەن. ئەمما ئۇ ئۆزى تۈرمۈشۇمغا سىڭىپ كىرگەندىن

كېيىن، مەن ئۇنى ھەيدەپ چىقىرالمىدىم. يۈرەك قەپىسىگە سولاقلىق سىرىم چىقماي تۇرمىدى. دېمەك، مەن دولقۇنلاپ تۇرغان تەبىئىي ھېسسىياتنى سۈنئىي توسۇق بىلەن توسۇۋالمىدىم. مەندە ئۇنى توسۇش ئىستىكى بولسىمۇ، يەنە چىقىشنى ئارزۇ قىلىدىغان تەلەك بار ئىدى. بىز ۋەدىلەشتۇق، قەسەم ئىچىشتۇق. ئەمما مەن مۇشۇنىڭدىن ئىلگىرى «ئۆيىڭىزدىكىلەر قوشۇلامدۇ؟ ئاۋۋال ئۆيىڭىزدىكىلەرنىڭ پىكرىنى ئېلىڭ» دېگەننى ئوتتۇرىغا قويىدۇم. ئۇ: «دادام قوشۇلسىلا، ئاپام مېنىڭ گېپىمنى يېرمايدۇ، مەن خەت يېزىپ سورايمەن» دېدى. ئاردىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي سىلىنىڭ خەتلىرىنى ماڭا كۆرسىتىپ، خۇشال بولغىنىدىن مېنى مۇجۇقلاپ كەتتى. «دادام قوشۇلۇپتۇ، ئۆزۈڭ تاللىغانىنى مەن رەت قىلمايمەن» دەپتۇ، دېدى. خەتنى كۆردۇم، راستتىنلا شۇنداق. مەن ھاياجانلانغانلىقىمدىن ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا تاپشۇردۇم. «ئاھ، نېمىدېگەن ئوبدان دادا...» مەن كۆڭلۈمدىكىدەك يىگىتنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشكىنىمدىن ئۆزۈمنى دۇنيادىكى بەختلىك قىزلار بىلەن سېلىشتۇردۇم. بىز ئىككىمىز ئاشىق - مەشۇقلار يەتمەكچى بولغان ھەممە ئارزۇ - تىلەكلىرىمىزگە يەتتۇق. مەن كۆرگەن شېرىن چۈشلىرىمۇ ھاياتىمدەك شېرىن ئەمەسلىكىنى ئويلىدىم. ئەمما بۇ شېرىن ھاياتىمنى ئەمدى نېمە دەي، ئۇ مېنى بىر يېرىم يىل ئەللەيلىگەندىن كېيىن شېرىن چۈشۈمنى بۇزۇۋەتتى. قېنى، مەن ئويلىغان بەختلىك ئائىلە؟ دادىسىدەك چىرايلىق بوۋاق؟...

ئۇ مېنى تاشلىدى. باشقا بىر سەت قىزنى (ئەمەلىيەتتە

چىرايلىق بولۇشى مۇمكىن. ئەمما كۆزۈمگە ئالۋاستى كۆرۈنىدۇ) تېپىۋالدى. مەن راستتىنلا چىدىيالمىدىم. مېنىڭ تۇنجى مۇھەببتىم قېنى؟ بۇرۇنقى مەن قېنى؟ ئەمدى مەندە نېمە قالدى؟ پەقەت توي قىلمىغانلا ئاتىقىم قالدى. «سەن نېمىدەپ مېنى داغدا قويىسەن؟» ئۇ سىلىنىڭ خەتلىرىنى كۆرسەتتى. «ئوغلۇم بولىدىغان بولساڭ، باشقا يۈرتلۇق پەرىزات بولسىمۇ قوي. ئۆز يۈرتلۇقىنى تاپ. مەن سېنى ياقا يۈرتلۇققا خوتۇن يەرلىكى قىلىپ بەرمەيمەن. گېپىمنى ئاڭلىمىساڭ ئاتا ـ ئانام بار دەپ ئويلىما». نېمىدېگەن بىمەنە، قەبىھ سۆزلەر؟ مۇئەللىم ۋاقىتلىرىدا بىزنىڭ مۇھەببتىمىزنى قوللاپ، شۇنچە چىرايلىق ئۇمىد بىلەن تولغان خەتنى يازىلا، ئەمەلدار بولۇپلا ئەجەب قوپال سۆزلەشنى ئۆگىنىپلا، مېنىڭ بىزنىڭ ئەمەلدارىمىزغا قارىتا ئىككى تۈرلۈك ھېسسىياتىم بار: بىرى، ئۇلار ئەمەل تۆتۈشتىن ئاۋۋال پىلە قۇرتىدەك يۇمشاق بولىدۇ. ئەمەلنى ئېلىپلا ئۇزۇنغا قالماي ئۆزىدىن ئىلگىرىكى ئەمەلدارلارنىڭ خۇيىغا ۋارىس بولىدۇ ياكى ئاشۇرۇۋېتىدۇ؛ يەنە بىرى، ئەمەل تۆتقان ھامان يۈرتۇازلىق كېسىلى باش كۆتۈرىدۇ. ئالدىنقىسىدىن كېيىنكىسى شۇنچىلىك قەبىھكى، مەن ئۇنى ھايات تىمىدىكى ئەڭ قەبىھ دۇشمەن كۆرىمەن. بۇنى خۇددى ئېچىرقىغان بۆرىگە، ئۆز بەدىنىدىكى گۆشنى ئۆزى پارچىلاپ، تاشلاپ بېرىپ، ئاغرىسىمۇ، قان ئاقسىمۇ، دەرمانى قالمىسىمۇ، بىردەم ھايات ياشۇيلىشقا ئۇرۇنۇش دېگەندىن باشقا نېمە دېيىش مۇمكىن! ئويلىسىلا، مەن قايسى يۈرتلۇق ئىكەنمەن؟ سىلى مۇئەللىملىك قىلغاندا سەبىي بالىلارغا

www.uyghurkitap.com

ئۇلارنىڭ يۈمران قەلبىگە نېمىلەرنى سىڭدۈرىدىلە؟ ئوغۇللىرىغا نېمىلەرنى دەۋەت قىلىۋاتىلا؟ دەسلەپ مەن كېرەك بولغانىدىم. ئەمدى يۈرتۇم كېرەك بولدىما؟ بىز 80 - يىللارنىڭ ياشلىرى يۈرتۇازلىقتەك نادان، جاھىل ھېسسىياتنىڭ سىلەردىن بىزگە قېلىشىنى ئەمەس، سىلەر بىلەن گۈرگە كىرىپ كېتىشىنى خالايمىز. بۇنى بىزگە مىراس قىلىپ كېتىپ، سىلەر بىزنى نېمە قىلماقچى؟... قايسى بۆرىلەرگە پارچىلاپ تاشلاپ بەرمەكچى؟...

مەن سىلىگە ھال ئېيتىپ، يىغلاۋاتمايمەن. ئوغۇللىرىدا مەن كۆتكەن مۇھەببەتنىڭ يوقلۇقىنى بىلدىم. ئۇنىڭ تېنىنى پارە - پارە قىلىپمۇ ماڭا سامان قەغىزىنىڭ تۈتۈرۇقىدەك ھەۋەستىن باشقا ھەۋەس تاپالمايمەن. ئۇنىڭدا ئەمدى ماڭا ھەۋەس قالغۇدەك ھېچ نەرسە يوق. مەن مۇھەببەتنى شۇنچىلىك قۇدرەتلىك ھېسابلايمەنكى، ۋاقتى كەلگەندە ئاتا - ئانىنىڭ سۆزى ئەمەس، ئۆزىدىن تانىدۇ، دەل مەن ئوغۇللىرى ئۈچۈن ئاتا - ئانامنىڭ سۆزىدىن كېچىپ، ئۆزىدىن كېچىشكە قاراپ كېتىۋاتاتتىم. مانا ئەمدى ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى چۈشەندىم. بىزنىڭ ئادەملىرىمىز نېمە ئۈچۈن بىر - بىرىگە ئىشەنمەي گۇمان ئىچىدە ياشايدىغاندۇ، دەپ ھەيران قالماسلىقىمنىڭ لازىملىقىنى ئەمدى بىلىۋاتىمەن. مەن سىلىدىن ئوغۇللىرىغا نەسىھەت بېرىپ، ئۇنىڭ مۇھەببىتىنى قايتۇرۇپ بېرىشلىرىنى تىلىمەيمەن. ماڭا خەير - سادىغا ئورنىدىكى مۇھەببەتنىڭ بېشىمدىن يۇلۇنغان بىر تال ئۆلۈك چاچتەك قىلچە كېرىكى يوق. مەن ھازىر پەقەت دادا - بالا ئىككىلارنىڭ مۇھەببەتنىڭ

نەمىلىكىنى بىلمەي، بولۇپمۇ سىلىدەك ئاشۇ ئوغۇلغا دادا بولغۇچىنىڭ مۇھەببەتنى چۈشەنمەي، مۇشۇ ياشقىچە ياشىغانلىقلىرىغا ئېچىنىمەن...

خەير، چىمەنگۈل».

ئەزىز جۈيجاڭ ئاق ئارىلىغان قويۇق ساقالىنى ئېڭىكىنى تاتىلاپ، ئېزىلىپ ئولتۇرۇپ كەتتى: ئەي رۇستەم، ئوينىغان كومېدىيەڭ نېمىدېگەن تەسىرلىك؟ دادائىغا تەقسىم قىلغان رولىڭ تېخىمۇ قالتىس بوپتۇ. رەزىل ئادەم تىلغا ئېلىنسا، كىشىلەرنىڭ ئېسىگە دەرھال مەن كەلگۈدەك دەرىجىدە بوپتۇ...

1986 - يىل 24 - دېكابىر. تەشقەر.

قەستكە ئۇچرىغاندا

هەق ئېگىلەر، سۇنماس.

— خەلق ماقالى

ئەزىز بوغالتىر ئىشخانىسىدىن ئاخىر چىقتى. ئۇنىڭ بېشى ساڭگىلىغان، چىرايى ئاچچىق ئەلەمنىڭ يامان خاپىلىقىدىن بىر تاتىرىپ، بىر قىزىرىپ باراتتى. ئۇنىڭ ئۆيقۇسىزلىقتىن قىزارغان كۆزلىرىدىن ئاچچىق ئەلەم بىلەن مۆلدۈرلەپ چىقىۋاتقان ياش مەڭزىنى بويلاپ، جاۋغىيىغا ئارقىلىق ئاغزىغا ئېقىپ كىردى. ياش شۇنداق تۇزلۇق، شۇنداق ئاچچىق ئىدىكى، خېلىدىن بېرى گېلىنى بوغۇپ ئەپەس ئالدۇرمايۋاتقان ئاچچىق ئەلەمدىنمۇ زەھەرلىك ئىدى. ئۇ، غەزەپ بىلەن يەرگە بىرنى تۆكۈردى - دە، ئۆزىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نۇرلۇق جامالىنى يوشۇرۇپ، پېتىپ كېتىۋاتقان قۇياشقا قارىغىنىچە، غەرب تەرەپتىكى يولغا چۈشۈپ مېڭىپ كەتتى.

كەينىدىنلا ئىشخانىدىن چىققان سەمىزلىكتىن

ئۆردەكتەك ئىغاكلاپ ئاران ماڭىدىغان بوغالىتىر سامساق، مىس چۆگۈندەك پارقىراپ تۇرغان تاقىر بېشىنى سىيلاپ تۇرۇپ، پاكار، ئەمما سېمىز گەۋدىسىنى قىمىرلىتىپ، كۆزىنى يېنىدىكى يوغان قورساق، بۇقا بويۇن ئۇلپىتى — ئامبارچى قادىرغا قاراپ قىسىپ قويدى - دە، ئەزىزنىڭ ئارقىسىدىن قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ كەتتى. سامساق يېراقلاپ كېتىۋاتقان ئەزىزگە قاراپ:

— ھىم، چىقىمچىنىڭ قۇيرۇقى بىر تۇتام، سەن سويىمەكنى ئاكاڭغا مۇشت ئات دەپ، كىم قويۇپتۇ؟! ھۇ ھارىمى... ھى - ھى...، — دەپ سەت ھىجايدى.

— پۇت ئاتماق چوڭغا، ئىتتىرىۋېتىدۇ توڭغا، توڭدىن قوپۇۋالغۇچە تېپىۋېتىدۇ سوڭغا... ھا - ھا...، — دەپ خۇشامەت بىلەن كۈلۈپ كەتتى قادىر.

× ×

ئەزىزنىڭ دادىسى ئابلىكىمئاخۇن مۇشۇ تەمىنلەش - سودا كوپىراتىپىنىڭ ھەممە خېرىدار ھۆرمەتلەيدىغان ۋە ياخشى كۆرىدىغان ئىلغار دۇكانچىسى بولۇپ، ئاق كۆڭۈل، سەممىي ئادەم ئىدى. ئۇ، بۇنىڭدىن بەش يىل ئىلگىرى سېنتەبىرنىڭ بىر كېچىسى ماگىزىنغا چۈشكەن تۆت ئوغرى بىلەن يالغۇز ئېلىشىپ قۇربان بولغانىدى. ئۇ، يەتتە بالىسى بىلەن ئايالىنى ۋە 81 ياشلىق ئانىسىنى تاشلاپ، ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلدى. ئەل - جامائەت بىر مۇھىم نەرسىسىدىن ئايرىلىپ قالغاندەك مۇسىبەتكە چۆمدى.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

بىچارە مەريەمخان ئۆزىنىڭ قەدىرلىك جان كۆيەرىدىن ۋاقىتسىز ياشلا ئايرىلىپ، يەتتە بالىسى بىلەن تۇل قالدى. ھۆكۈمەت ئېتىبار بىلەن قاراپ، چوڭ ئوغلى ئەزىزنى تولۇق ئوقتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ چىقىشىغىلا، قەيسەر دادىسىنىڭ ئورنىغا ئورۇنلاشتۇرغانىدى. ئەزىزمۇ دادىسىغا ئوخشاش ئاق كۆڭۈل، ئوچۇق چىراي، مۇلايىم يىگىت ئىدى. ئۇنىڭدىن نەرسە - كېرەك سېتىۋالغان خېرىدارلار بىر نەرسە سېتىۋالغۇسى بولمىسىمۇ، ئۇنىڭ بىلەن بىرەر - يېرىم دەم مۇڭدىشىۋالسا خىلىلا يايراپ قالاتتى.

«ئۆي تۇتماق — ئوت تۇتماق» دېگەندەك، ئەمدىلا 20 ياشقا كىرگەن يىگىت ئۆيلەنمەي تۇرۇپلا ئون جانلىق بىر ئۆينىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدى. پۈتۈن ئۆينىڭ خەج - خىراجىتى ئۇنىڭ ماڭاشىغا قاراشلىق بولۇپ، ئۇنىڭدىن كىچىكلەر بولسا (ئۇكىلىرى) ئوقتۇرا ۋە باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيتتى. ئانىسى بولسا كېسەلچان ئاجىز ئايال بولۇپ، باشقا تاپاۋەت قىلىشقا قۇربى يەتمەيتتى. ئەزىزنىڭ چوڭ ئانىسى بولسا، ئىزىغا تەرەت قىلىپ ياتقىغان مومای ئىدى. ئانىسى ئۇنىڭغا قارىسا بولمايتتى. شۇڭا، ئەزىزنىڭ ماڭاشى ئۇياقتىن بۇلىپ بولغۇچە بۇياقتىن تۆگەپ، ئائىلىنىڭ دەردىگە پېتىشىپ بولالمايتتى. قېينىم چىلىق كۆپەيگەنسېرى ئائىلىدىكىلەر كۈن سانىشقا چۈشەتتى.

ئەزىز ئىقتىسادچىل، ئاددىي يىگىت بولغاچقا، ھەرگىز بەتەجەللىك قىلمايتتى. ماڭاشىنى ئېلىپلا كوچىدىكى مەززە - لىك تاماقلار، گۆش - كاۋاپلارنىڭ پۇراقلىرى بۇرنىغا

گۈپۈلدەپ تۇرۇلۇپ، ئاغزىغا سېرىق سۇ يىغىلىپ، قانچە يېگۈسى كەلسىمۇ، قولىدىكى پۇلغا قاراپ، ئۆكسلىرىنىك كۆزلىرىنى جامدەك ئېچىپ، بارمىقىنى چىشلەپ، بويىنىنى قىسىپ تەلمۈرۈپ تۇرغان مەنزىرە كۆز ئالدىغا كېلەتتى - دە، «غۇرت»لا قىلىپ، ئاغزىغا يىغىلغان سېرىق سۈنى يۇتۇپ، قولىدىكى پۇلنى چىك سقىمدىغىنىچە ئۆيگە قايتىپ، بىر پۈكۈنمۇ ئېلىپ قالماستىن ئانىسىغا تاپشۇراتتى.

ئەزىز خىزمەتتە ئاكتىپ ھەم ئاددىل ئىدى. ئۇ، باشقا دۇكانچىلاردەك جىددىي مالنى كىشىلەرنىك كۆزىگە ئوت كۆرسىتىپ، ئارىلىقىتىن پارا ئۇندۇرۇۋېلىشنى بىلمەيدۇ. دادىسىنىك: «ھەرقانداق ئىشتا ۋىجدان بىلەن ئىش تۇتۇش كېرەك، ئادەم ۋىجدانىنى يوقاتسا ئۇنىك كوچىدىكى لالىما ئىتلاردىن نېمە پەرقى؟» دېگەن سۆزى ئۇنىك قۇلاق تۈۋىدە ھازىر ئېيتىلىۋاتقاندەك جارانلايتتى.

ئۇ، تەمىنلەش - سودا كوپېراتىپىغا كىرىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، نۇرغۇنلىغان يېڭىلىقلار ئۇنىك كۆزىنى ئالىچەك مەن قىلىۋەتتى. يېڭى ۋە يېتىشمەيدىغان مال كەلسە دۇكانىغا چىقمايلا تۇگەپ كېتەتتى. ئەزىزنىك قولىغا بىرمۇنچە ئىسمى بار، جىسمى يوق مال تالونى كىرىپ، «ماۋۇ 15 مېتر شىپۇن دۇخاۋىسىنىك پۇلىنى جىگىلى بېرىدۇ، ماۋۇ 20 مېتر شىپۇن دۇخاۋىسىنىك پۇلىنى مەن بېرىمەن، ئاۋۇ 25 مېترنىك پۇلىنى بوغالتىر بېرىدۇ» دەپ ئامبارچى بۇيرۇپ كىرەتتى - دە، ئىش تۈگەيتتى. «ئەتە ماگىزىنغا شىپۇن دۇخاۋىسى سالىدىكەن دەيدۇ،

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

بىرەر كىيىملىك ئېلىپ قويارسىز» — بۇ، دۇكانغا كىرگەن ھەربىر «يۇزلۈك» ئادەملەرنىڭ بۇيرۇتمىسى بولۇپ، ئەزىز دۇكانغا كىرگەندىن بۇيان تولا ئاڭلاپ كەلگەن يادا سۆز دېيىشكە بولاتتى. مانا، تاڭمۇ ئاتتى، دۇكانمۇ ئېچىلدى. كىشىلەر ئالدىراپ كىرىپ، سۆلىشىپ چىقىشتى. بىرقانچە ئون جۈپ كۆزلەر ئىنتىزارلىق بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلدى. بۇ چاغدا ئۇ باشقا قاتمال دۇكانچىلاردەك خېرىدارلارغا پەرۋاسىز قارىيالمىدى. خۇددى چايان ئارىسىدا قالغانىدەك، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىدىن سوغۇق تەر چىقتى. جىنايەتچىدەك يەرگە قاراپ، چوڭقۇر ئازابلاندى. بۇنداق قىلغان بىلەن خېرىدارلار ئۇنى چۈشىنەمدۇ؟! ئۇنىڭ قەلبىنى كىممۇ چۈشەنسۇن؟ ئۇلار پەقەت دۇكانچىلارنىڭ ھەممىسىنى «پاراخور» دەپ قارغىشىدۇ. كىشىلەرنىڭ نەشتەردەك تەنە سۆزلىرى، يۈرەكنى زىخ سانجىغاندەك ئازابلايدۇ.

ئەزىز ئۇزۇنغا قالماي، ئامبارچى ۋە بوغالتىرلارنىڭ «مۇرت»لىرى ئۇلەشكەن مالنى يايما قىلىپ ئولتۇرۇپ، باھاسىنى نەچچە ھەسسە ئاشۇرۇپ ساتقانلىقىنى كۆردى. ئۇ، غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، ئۆزىنى قويىدىغان جاي تاپالمىدى. ئۇ، بۇ ئىشنى يىغىندا ئوتتۇرىغا قويۇۋىدى، باشقىلارنىڭ قۇلىقىغا ياقماي، «سەت» كۆرۈنۈپ قالدى ھەم تەنقىد بىلەن بابلاندى. ئۇ، بۇ دەردىنى كىمگىمۇ ئېيتار؟ كىم ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىسۇن؟ «ھەممە ئادەم ياخشى يېسەم، ياخشى كىيىسەم» دەپ ئۆز نەپسىگە تارتىۋاتقان بۇ ئىدارىدە كىممۇ ئۇنىڭ دەردىگە يېتىدۇ؟ ھەتتا

بىرەر سۆز بىلەن تەسەللى بېرىدۇ؟

«ئەي يۇغان قورساقلار، سىلەرنىڭ قورسىقىڭلار، كىشىلەرنىڭ قان - تەرى ۋە ئۆزۈڭلارنىڭ قاقتى - سوقتىسى بىلەن تولغان! يۈزۈڭلاردىكى پارقىراپ تۇرغان سالپاق گۆشۈڭلار هالال ئەمگەكنىڭ هارام مەهسۇلىدۇر! تۇرۇلۇپ - تۇرۇلۇپ تۇرغان بوينۇڭلاردىكى هارام ياغلار قەرزدۇر!»

ئۇ، هەرقانچە ئويلىسىمۇ رەۋايەتلەردە ئېيتىلغان يۇغان ئەجدىهانىڭ ئاغزىدىن چىقالمىغان تاشپاقىدەك خىيالىنىڭ ئاخىرىغا چىقالمىدى. ئاخىر ئۇ، كوپىراتسىيىنىڭ ئۆزى كىرگەندىن بۇيانقى ئەھۋالىنى يېزىپ، رادىئو ئىستانسىسىغا ئەۋەتىش قارارىغا كېلىپ، ئون بەتتىن ئارتۇق ماتېرىيال يېزىپ، سەل كۆڭلى يېيىلىپ قالغانىدەك بولدى ۋە قەغەزگە قاراپ: «ئەي، رەھىمەتلىك ئاتا، سەن داۋاملىق ۋىجدان توغرۇلۇق سۆزلەپ، بۇ چايانلار ئارىسىدا قانداقمۇ پاتقان بولغىيدىڭ؟» دېدى پىچىرلاپ، بىراق ئۇ، دادىسىنىڭ يامانىنى بوش قويمايدىغان، ياۋاشنى بوزەك قىلمايدىغان، ناھەقچىلىكنىڭ يىلتىزىغا زەردە بىلەن پىچاق چاپىدىغان كىشى ئىكەنلىكىنى نەدىنمۇ بىلسۇن؟!

× ×

ئۇسسۇزلۇقتىن سارغىيىپ كەتكەن مايسىلارغا بىردىنلا شىپالىق يامغۇر ياغقاندەك، شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، نەق مالىيە ئىدارىسىنىڭ باھالاپ - سېلىشتۇرۇش گۇرۇپپىسى

كېلىپ قالدى. ئەزىزنىڭ چوڭ يۈرەكلىك بىلەن يازغىنىنىڭ ھەممىسىنى يىغىندا ئوتتۇرىغا قويدى. شۇنىڭ بىلەن جىگلى، ئامبارچى، بوغالتىرلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرى شۇ مەيداندىلا قاتتىق تەنقىدكە ئۇچرىغاندىن سىرت، ئومۇمىي ئۇقتۇرۇشتا ئېلان قىلىنىپ، بۇ ناچار ئىستىلنى پاش قىلغان ئەزىز ئابدۇكېرىم تەقدىرلەندى. خېرىدارلار ئەزىزنى ئەمدى چۈشەنگەن بولسا كېرەك، يىللىق كۆرۈشىدىغان ۋە بۇرۇنقىدەك ھۆرمەتلىشىدىغان بولدى.

جىگلىنىڭ، بولۇپمۇ ئامبارچى قادىر بىلەن سامساقنىڭ ئەل - جامائەت ئىچىدە چاۋىسى چىققا يېيىلىپ، خەلقنىڭ قارشىلىقى ۋە غەزىپى ئىچىدە كۆرسى پەسلەپ، ئىناۋىتى تۆۋەنلەپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلاردا ئۆچمەنلىك ۋە شۇملۇق غەرىزى ھۆكۈم سۈرۈشكە باشلىدى. ئەزىزنىڭ روھى خېلىلا كۆتۈرۈلۈپ، ئۆزىنى خاتىرجەم ھېس قىلىدىغان ۋە لايىقى رەيھانگۈل بىلەن خۇشال كىنو كۆرۈپ، كەلگۈسى توغرىسىدىكى شېرىن ئارزۇ - تىلەكلىرى ئۈستىدە كەڭ - كۇشادە، ئەركىن سۆزلىشىدىغان ھەم يېقىندا بولىدىغان توي مەرىكىسى توغرۇلۇق مەسلىھەت - پىلانلىرىنى مۇزاكىرىلىشىدىغان بولدى.

بىراق، خۇشاللىقنىڭ قايغۇسى، كۈلكىنىڭ يىغىسى بولغىنىدەك، بۇ كۈنلەرنىڭ ئۆمىرى ئۇزۇنغا بارمىدى. «ئەزىز ئابدۇكېرىمنىڭ ھېسابى كەم چىقىپتۇ، 2800 يۈەن كەم چىقىپتۇ» دېگەن گەپ بىردەمنىڭ ئىچىدىلا يۇقۇملۇق كېسەلدەك ھەممە يەرگە پۇر كەتتى. ئەزىزنىڭ ئانىسى ۋە چوڭ ئانىسى يىغا - زار بىلەن داد ئېيتقان بولسىمۇ،

هاقارەت ئىشتىپ قايتىشتى. كېچە - كۈندۈز خۇداغا سېغىنىپ يىغلاپمۇ باقتى. بىراق، يەنە كېمى كەم...

ياش يىگىت بۇ شۇملۇقنىڭ تېگىگە دەررۇلا يەتتى - دە، غەزەپتىن گېلىدىن تاماقمۇ ئۆتمىدى. ئۆزىنىڭ ساپ ۋە ساددا ۋىجدانى بىلەن قىلچىلىك ئىقرارمۇ بولمىدى. ئۆز ھەقىقىتىدە تېخىمۇ چىڭ تۇرۇپ، ئىپلاسلىق ئۇستىدىن كۈرەش قىلدى.

— ھۇ بەچچىغەرلەر؟! سىلەرنىڭ يالغانىدىن تالون ياساپ، مەندىن ئۆچ ئالماقچى بولغىنىڭلارنى كىم بىلمەيدۇ؟ — دېدى ئەزىز غەزەپ بىلەن قادىرغا تىكىلىپ.

— ئەي سويمەك، ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە، — دېدى قادىر چەكچەيگەن ھالدا، — ئەگەر داداڭنىڭ يۈزىنى قىلمىسام جۇمۇ! ماۋۇ تامغاڭنى كۆرمىدىڭمۇ؟ يەنە بېرىپ بوغالتىرنىڭ قولىدىكى بىلەن سېلىشتۇرۇپ باق.

ئەزىز نېمىمۇ دېيەلىسۇن؟! چۈنكى ئۇلارنىڭ قولىدا مال تۇرى، ئاي - كۈنى ۋە ئۆزىنىڭ تامغىسى بېسىلغان تالون يىرتقۇچ ھايۋانەك ھەيۋە قىلىپ تۇراتتى. كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، غەزىپى قاينىاپ تاشتى - دە، جېنىنىڭ بارىچە تاكاللىشىپ، ئۆز ھەقىقىتىنى سۆزلىدى. بىراق، ئۇ مال تالونىغا قاراپ دېيەلەيتتى؟ ئۇنداق مال ئالمىدىم دېسە، ئازراقى دۇكاندا تۇرمامدۇ؟ زادى قانداق قىلىپ كۆپەيتىلىپ قالغان - ھە؟! يەنە كېلىپ ئۆزىنىڭ قويغان قولى. بۇنىڭغا يەنە نېمە دېيەلىسۇن؟ ئاخىر ئاچچىق ئەلەم، غەزەپ - ئاچچىقلار ئۇنى ئىشخانىدىن پېنىپ چىقىشقا مەجبۇر قىلدى.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

×

×

كونىلاردا «ھەق ئېگىلەر، سۇنماس» دېگەن ماقال بار. ياش پرىكازچىك ئەزىز قانچىلىك ئازاب تارتسىمۇ، قانچىلىك بېسىم ۋە ئۆچ ئېلىش، ھەتتا خۇپيانە قەستلەرگە ئۇچرىغان بولسىمۇ، ئۆز ھەقىقىتىدىن تانمىدى. تەرسالىق قىلىپ يۇقىرى بىلەن تاكاللىشىپ باققان بولسىمۇ، تۇمشۇقىغا يەپلا تۇردى. بىرنەچچە قېتىم ئىدارە بويىچە كۆرەشمۇ قىلىنىدى. ھەتتا پرىكازچىكلىقتىن ئېلىپ تاشلىنىپ، ئىدارىسىنىڭ ئون نەچچە كىرا كالىسىنى باقىدىغانغىمۇ بۇيرۇشتى. قانداقلا بولمىسۇن ئۆز ئىشەنچىسىگە يۆلەنگەن ئەزىز ئىرادىسىدىن قىلچىمۇ يانماي، ئۆز رەقىبى ئۇستىدىن ئۇزلۇكسىز يۇقىرىغا خەت ـ چەك ئەۋەتىپ تۇردى. ئۇنىڭ بىرنەچچە ئايلىق ماڭاشى تۇتۇۋېلىنىغان بولسىمۇ، ئاخىر ھەقىقەت ئۆزىنىڭ ئېگىلگەن، لېكىن سۇنمىغان، تېخىمۇ تاۋلانغان گەۋدىسىنى ئېگىز كۆتۈردى. ئۇنىڭ يازغان ئەرز خەتلىرىنىڭ بىر پارچىسى ناھىيىلىك ئىنتىزام تەكشۈرۈش كومىتېتىغا يەتكەن ھامان تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى كېلىپ، ئەستايىدىل مۇزاكىرە ۋە تەكشۈرۈشكە چۈشتى. بىر ئايغا يېقىن تەكشۈرۈپ ئېنىقلاش ئارقىلىق مەلۇم بولدىكى، ئامبارچى قادىر بىلەن بوغالتىر سامساق، سەيگۈيۈەن جاپپارنىڭ بىرلىشىپ قاقتى ـ سوقتى قىلغان مال ۋە پۇلى جەمئىي 16 مىڭ يۈەنگە يەتكەن. 18 يىلدىن بېرى ئۇلار خىيانەتچىلىك، ئەتكەسچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ،

تەمىنلەش كوپىراتسىيىنى ۋە ئامىنى زور چىقىمغا ئۇچراتقان. ئەگە قەبىە ئۇسۇلى شۇكى، يالغان تالون ياساش ئارقىلىق پىرىكازچىكلارنىڭ خىزمىتىگە زەربە بېرىپ، ئۇزلۇكسىز ئۆچ ئېلىش بىلەن شۇغۇللانغان. تەمىنلەش كوپىراتسىيىنىڭ باشلىقلىرىمۇ ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ تۇرمىغان. ئاممىنىڭ پىكىر - تەلەپلىرىگە قۇلاق سالمىغان، ۋەھاكازالار.

ئەزىز ئەمدى بېشىنى كۆتۈردى. ئاچچىق ئەلەم، قايغۇ تۇمانلىرىنى باھار شامىلى ئۇچۇرۇپ كەتتى. ئۇ، ياشلىق باھاردا تۇنجى قېتىم قاتتىق ھاياجانلىنىپ، خۇشاللىق ياشلىرىنى تۆكتى. ئائىلىدىكىلەرنىڭ خۇشاللىقىنى كۆرۈپ، تېخىمۇ ئىلھاملاندى. ئۆز ئورنىغا كېتىپ پىرىكازچىك بولغىنىغا تېخىمۇ پەخىرلەندى. سۆيگۈنى رەيھانگۈلنىڭ كۆكسىگە ئۆز مەيدىسىنى ياققىنىدا بولغان خۇشاللىق، لەززەت، ھېسسىيات ۋە بەختلىك، مەنىلىك چاغلىرىچۇ تېخى!...

1981 - يىل دېكابىر. مەكىت - يانتاق.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

قاپاقباشلار

بۇ ئىشخانىدىكى ئالتە كىشى بىر - بىرىگە قارىشىپ يېڭى كەلگەن گېزىت - ژۇرناللارنى كۆرۈشۈپ ئولتۇرۇشاتتى. ژۇرنال ۋاراقلاۋاتقان بىر ياش بىردىنلا خۇشال ۋارقىرىۋەتتى.

— ۋۇي ئەيسا نۇر، ۋاي مۇسانۇركا سىلىنىڭ شېئىرلىرى، سىلىنىڭ شېئىرلىرى بېسىلىپتۇ.

ئوتتۇرا ياشلىق ياپما قاپاق ئەيسا نۇر كۆزلىرىنى چوڭ ئېچىپ ئورنىدىن قوزغىلىپ بولغۇچە ياش بالا ژۇرنالنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ بولدى. ئۇنىڭغىچە ئىشخانىدىكىلەر- نىڭ ھەممىسى بۇ يەرگە ئولاشتى.

ئەيسا نۇر ژۇرنال مۇقاۋىسىغا بىر قاراپلا، گېلىغا بىرنېمە تۇرۇپ قالغاندەك كېكىردىكىنى غىقىلدىتىپ تۇرۇپ ژۇرنالنىڭ ياش بالا ئاچقان ئوتتۇرىدىكى بېتىنى كۆردى. شېئىرلارغا سىنچىلاپ قارىدى - دە، جىممىدە ئولتۇردى. باشقىلارمۇ كۆرۈشتى.

— ۋاي ئەيسا نۇركا، بۇ شېئىرلارنى تازا ئوبدان يېزىپلىغۇ، قاچان قارىسا، ئۇنىڭغا مەدھىيە، بۇنىڭغا

مەدھىيە دەپ خاتىرە شېئىرى بىلەن پەند - نەسىھەت يازىتىلە، ماۋۇ شېئىرلار ئوبدان چىقىپتۇ جۇمۇ، — دېدى ئاردىدىن بىرەيلەن ئەيسا نۇرنىڭ مۇرىسىگە شاپىلاقلاپ.

— قەلەم ھەققى كەلسە، بىزنى بىر مېھمان قىلمىسا، شۇ چاغدا گېپىمىز بار، — دېدى يەنە بىرى تىلىنى چىقىرىپ كۆزىنى قىسىپ، ئەيسا نۇر يەنىلا جىممىدە شېئىرلارغا تىكىلىپ ئولتۇردى.

— ياۋالا ئەيسا كا، شېئىرلىرىدىن ھايا جانلىنىپ ئولتۇرۇپ كەتتىلە، بىر دېكلاماتسىيە قىلمامدىلا، بىزمۇ تەڭ ھۇزۇرلىنىپ، تەڭ ھاياجانلىنايلى، — دېدى بايا ماختىغان كىشى. شۇئان ھەممىسى تەلەپ قىلىشتى. ئەيسا نۇر ھەممىگە مەغرۇر كۈلۈمسىرەپ قاراپ گېپىنى قىرىپ تازا دولقۇنلۇق دېكلاماتسىيە قىلدى. دېكلاماتسىيە ئاخىرلاشقاندا، ئۇ ھاياجاندىن لەۋلىرى توختىماي تىترەپ، چېكىسىدىن تەر چىقىپ كەتكەنىدى.

— بەك ياخشى ئىكەن.

— ياخشى يېزىپلا.

— ھەقىقەتەن يازغان شېئىرلىرى ئىچىدە سەركەردە ئىكەن.

ئەيسا نۇر ھاياجانلىنىپ ئاغزى كۈلكىدىن يۇمۇلمىدى:

— بۇنىڭدىن ياخشىلىرىمۇ كۆپ. ئەمما ياخشىسىنى باسمايدۇ ئەمەسمۇ، ماۋۇنى قانداق بولۇپ بېسىپ سالدىكىن، بولمىسا بىزمۇ خېلى قەلەمى پىشقان شائىر. دائىم ھېيىت - بايراملىق شېئىر يازمايمىز. بۇنداقلىرىنى كۆپ باسمايدۇ. سەن مۇشۇنداق شېئىر يېزىپ كېتەرسەنمۇ دەپ

كۆرەلمەيدۇ ياكى ئۆزىدىن چىقمايدۇ.

— مانا بەسپتۇغۇ؟ — سوردى بىرەيلەن.

— ئەمدى سەل نومۇس قىلغان ئوخشايدۇ. نومۇس قىلىش كېرەك - دە، پاخال قىلۋەرمەي.

ئەيسا نۇر، ئاشۇ تەرىقسىدە قىزىپ بىر ھازا سۆزلەپ ئۆز ئەسەرلىرى ۋە مەتبۇئات ئورۇنلىرىنى بىرمۇنچە چۈشەندۈردى. ئەتىگەندە باشلانغان سۆز چۈشلۈك دەمئېلىشقىچە داۋاملاشتى. بۇ ئىشلار ئەنە شۇنداق ئۆتۈپ كەتتى.

ئايرىلىدىن قانچە ۋاقىت ئۆتتىكىن، ھېلىقى يېش بىر ئۇلتۇرۇپ قالدى. بىر ھازادىن كېيىن ئۇ ژۇرنالنى قارشىسىدىكى خىزمەتدىشىغا ئۇنسىز ئۆزىتىپ، ئۆزى ئوقۇغان بەتنى ئوقۇشقا ئىشارەت قىلدى. ئۇ ئوقۇپ بولغۇچە ھەممىسى:

— ۋاي نېمە ئىكەن، ئەجەب بەك قىزىقپ قاراپ كەتتىڭغۇ! — دېيىشىپ ئۇنىڭغا ئولاشتى. ئەيسا نۇرمۇ قىزىقىپ كەلدى:

— نېمەئىكەن ئۇ، قانداق ياخشى نەرسەئىكەن؟ — دەپ سوربغاچ ژۇرنالنى قولىغا ئېلىۋىدى، يەنە بىرەيلەن:

— ئەكىلىڭلار، مەن ئۇنىڭ بىر ئوقۇپ بېرەي، — دەپلا ئەيسا نۇرنىڭ قولىدىن ژۇرنالنى تارتىۋېلىپ ئوقۇدى:

جىددىي توزىتىش

ژۇرنىلىمىزنىڭ ئالدىنقى، يەنى 2 - سان 21 - بەتتىكى ئەيسا نۇرنى ئامىدا بېرىلگەن شېئىرنى ئەيسا تۇرنىڭ دەپ ئوقۇشىڭىزلارنى ئۈمىد قىلىمىز.

هەممەيلەن بىر - بىرىگە قارىشىپ قالدى.

— ۋاي بۇ، ئەيسا نۇر سىلى، قەلەم ھەقىقىتەن ئېلىپ خەجلەپ بولغانتىلە...— دەپ ئاغزىنى ئۆمەللىگەن بىردىنى يېنىدىكى يەنە بىرەيلەن بىقىنىغا نۇقۇپ سۆزىدىن توختىتىپ، ئەيسا نۇرنى ئىشارەت قىلدى. ئەيسا نۇر قىزىرىپ قانسىراتقان ئۆپكىدەك ئېسىلىپ كەتكەنىدى:

— مەن... مەن ئەسلىدە... قانداق دېگەن قاپاقباش نېمىلەر ئۇ. ھەممە ئىشنى ئۆزلىرى قىلىشىپ راست قاپاق باشلار ئىكەن، — ئەيسا نۇر غۇدۇرىدىغانچە يۈزىدىكى تەرلىرىنى سۈرتۈپ جايىغا كەتتى. ھەممەيلەن ئۇنسىز جايىغا قايتىشتى.

ئۇيغۇر كتاب توپلىغۇچى www.uyghurkitap.com

قەبرە ماجراسى

بۇنىڭدىن 100 يىل ئىلگىرى ياشاپ ئالەمدىن ئۆتكەن، بىر - بىرى بىلەن ھۆكۈمرانلىق تالاشقۇچى خانلىقلارنىڭ ئوك - تەتۈر ئۇرۇشلىرى ئىچىدە، يۈرتلارنىڭ تەكرار خانە ۋەيران بولۇشى بىلەن تەڭ ۋەيران بولۇپ ئىزى ئۆچۈپ كەتكەن بىر ئالىمنىڭ مازىرىنى قايتا ئەسلىگە كەلتۈرۈپ ياساش ئۈچۈن يۇقىرى ھۆكۈمەتتىن تەستىق ھەم بىرمۇنچە پۇل ئاجرىتىلدى.

تەستىقتا بۇ ئالىمنىڭ دۇنياغا مەشھۇر بولغان خەلق مارادا تەسىرى كۈچلۈك، كاتتا ئۇيغۇر ئالىمى ئىكەنلىكى، شۇڭا ئۇنىڭ قەبرىسىنىڭ ئەسلى ئورنىنى پات پۇرسەتتە تېپىپ چىقىپ، دەرھال ياساش كېرەكلىكى، ئالىمنىڭ قەبرىسىنىڭ ئىزىنى تېپىپ چىقىشتا تۆھپىسى چوڭ بولغانلارنىڭ ئىلمىي ھەم مەمۇرىي دەرىجىسى ئۆستۈرۈلگەندىن سىرت، يەنە ئۇلارغا 20 مىڭ سوم مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقى پەرمانغا ئېنىق يېزىلغانىدى. بۇ ئىشلار بۇ يەردە، ئالىم، پروفېسسور، شائىرلار ئىچىدە ناھايىتى چوڭ قىزغىن

بەس - مۇنازىرە قوزغىۋەتتى. پەقەلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ ئۇ-
يۇشتۇرۇشى بىلەن ھەر كۈنى ئۇلار بىر يەرگە يىغىلىپ
مۇزاكىرە، مۇنازىرە ئېلىپ باردى.

— بۇ ئاجايىپ كاتتا ئىش بوپتۇ.

— ئۇلۇغ ھۆكۈمىتىمىز ھەقىقەتەن دانا ئىش قىلاي
دەپتۇ.

— راستتىنلا كاتتا خاسىيەتلىك ئىش بوپتۇ.

— بۇ ھەقىقەتەن ئۇلۇغ ئىش، ئەمما بالدۇرراق
قىلىشقا تېگىشلىك ئىش ئىدى، ئەمدى بولسىمۇ بوپتۇ. بۇ
ئۇلۇغ ئالىملىرىمىزنىڭ ئىشىنى ئەسلى قانچە بالدۇر قىل-
ساق، شۇنچە ياخشى بولاتتى. ئەمدى ئەقلىغە كەپتۇ - دە.

— بۇنداق ئاسان ئىش يوق ئاغىنىلەر، ھۆكۈمەتنىڭ
ئەقلىغە ئاسان كېلىپ قالمىدى. مانا مەن نەچچە كەشىمنىڭ
سوئىي چۈشۈپ قېلىپ، ئاغزىمنىڭ نەچچە قات تېرىسى
چۈشۈپ، پاقالچاقلىرىم ئۇزۇلۈپ كەتكۈدەك بولۇپ يول مېڭىپ،
دېمىگەن باشلىق قالماي ئاندىن ئاران دېگەندە ھەل قىل-
دىم، — دېدى بىر پروفېسسور ھەممەيلەنگە ئاڭلىماي قال-
مىسۇن دەپ ئاۋازىنىڭ بارىچە توۋلاپ تۇرۇپ.

— ھە... ھە... ھە... بۇنىسى يالغۇز سىزنىڭ كۆچىڭىز
بىلەن ھەل بولدى دېگىلى بولماس. دەسلەپ بۇ ئالىم ھەق-
قىدىكى پىكىرنى سەمىگزگە مەن سالغاندىمەن؟ — دېدى يەنە
بىر ئالىم چىرايى ئۆڭگەن ھالدا كۈلۈمسىرەپ.

— سەمىگە سېلىش، يۇقىرى - تۆۋەن قاتناش بىلەن
بۇنچىۋالا ئىش ھەل بولاتتىمۇ؟ بۇنىڭدا ئەڭ مۇھىمى، ئادەم-
لەرنى، بولۇپمۇ يۇقىرىنى قايىل قىلغۇدەك ئىلمىي ئاساسى

بار، بەزەر ئىلمىي ماقالە ئېلان قىلىشاندا ئاندىن بىر گەپ بولار. بۇ ئىش ئۇ يەر - بۇ يەردە پاراڭ سېلىپ قويۇش بىلەنلا ھەل بولۇپ كەتمىدى. ئەڭ ئاۋۋال ئىلمىي ماقالىنى مەن بىرقانچە يىل ئىزدىنىپ يۈرۈپ يازغاندىن كېيىن، جامائەتچىلىكنىڭ دىققىتى - ئېتىبارىنى قوزغاپ ئاندىن ھەل بولدى دېگەن تۈزۈك، — دېدى يەنە بىر مۇتەخەسسىس پوكات دەك قىزىرىپ.

— ھەرقانداق مەسئۇلىيەت كەلسە، كالتەك شامىلى ئاۋۋال ھەممىزنەڭكىدىن بۇرۇن مېنىڭ چوقامغا تېگىشى مۇمكىن. چۈنكى بۇ ماقالىنى ئېلان قىلىشقا ھەممىدىن بۇرۇن جۇرئەت قىلغان مەن. بۇ ماقالىنى ھەممىنى ئۆز ئۈستۈمگە ئېلىپ نېمە بولۇپ كېتىشىمدىن قەتئىيىنەزەر، كۆكرەك كېرىپ مەيدانغا چىقىپ جامائەتچىلىككە تونۇتقان ئادەم مەن، مەن شۇ چاغدا ئۈستىلىمىڭ، ھەتتا بېشىمىڭ كېتىشىدىن قورقۇپ ئۇنى ئىزىغا باسۇرۇپ قويسام، ئىشىڭ بۇنداق تېز ھەم ئاسان ھەل بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى، — دېدى يەنە بىر ئادەم چەكچىيىپ تۇرۇپ.

— تۆھپە دېگەن ھەممە ئادەمنىڭ كۆزىنى قىزارتىدۇ. ئاشۇ ئىلمىي ماقالىنى ئېلان قىلىش مەسىلىسىدە، يۇقىرىنىڭ تەستىقىنى ئېلىشتا، مەن يۈرەكلىك ھالدا باشلىقىنىڭ ئالدىغا كىرىپ ۋاي دەپ يۈرۈپ چۈشەندۈرۈپ تەستىقلاتمىغان بولسام كاشكى، — دېدى يەنە بىر پروفېسسور دىمىغىنى قېقىپ.

— بۇنى تەستىقلىتىش شۇنچە ئاسان بولدىمۇ؟ كىمنىڭ قانچىلىك ئىش قىلغانلىقىنى ئەڭ مۇھىمى، ئۆزىمىز مەن قانچىلىك ئىش قىلدىم دېگەننى بىلىشىڭ بولىدۇ. تۆھپىنى

پەرقلەندۇرۇپرەك گەپ قىلساق بولارمىكىن، مۇشۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە نەچچە ئادەمنىڭ ئۆچ يىلدىن بۇيانقى جايلارغا بېرىپ ئىلمىي تەكشۈرۈش، يۇقىرى - تۆۋەنگە بېرىپ كېلىش، كامانداروپكا، ياتاق، قاتناش، باشلىقلارنىڭ ئالدىغا كىرگەندە ئەكىرىش ئۈچۈن تەييارلىنىدىغان سۆزلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ خىراجىتى چىقىمىنى مەن تەستىقلاپ پۇلنى مەن چىقارمىغان بولسام، قايسىڭىز مىللەت، ۋەتەن ئۈچۈن دەپ يېنىڭىزدىن سۇنۇق يارماق چىقىرىپ، مۇشۇ ئىشقا خالىسانە يول ماڭاتتىڭىز؟ دەسمايىنى مەن چىقىرىپ بەرگەندىكىن بولغاندۇ؟ قانداق دېگەن يۈزى قىزارمىغان گەپ بۇ. مەن گەپ قىلمىسام، — بۇ باشلىق تازا غەزەپكە كەلگەنىدى.

— ھەممە ئادەم ئۆزىنىڭكىنى بىلىدىغان، كۆرىدىغان، سۆزلەيدىغان گەپ ئىكەن. مەنچۇ، مەن بىر يەردە باش چۈشۈرۈپتۇمەنمۇ؟ — دەپ جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىراپ قاينىاپ كەتتى يەنە بىرەيلەن.

— ھاي - ھاي، ئىلمىيراق بولايلى، ھەممىمىز جامائەتچىلىككە تونۇلغان مەشھۇر ئەربابلار. بۇنداق سەتلەشمەك، خەق ئاڭلىسا «ۋاييەي، ئالىملىرىمىز مۇشۇنداق ئادەملەر ئوخشىمامدۇ» دەپ، بىزدىن نەپرەتلەنمەمدۇ؟

— شۇنى دەيمىنا.

— شۇ، مۇشۇ توغرا، تالىشىپ نېمە قىلىمىز؟

— مەنمۇ شۇنى دېمەكچىدىم.

— ھەممىمىز مىللەت ئۈچۈن، ۋەتەن ئۈچۈن دېۋاتىمىز. تالىشىپ نېمە قىلىمىز؟

— ياق، تۆھپە ئايرىم يېزىلىشى، پەرقلەندۈرۈلۈشى كېرەك. غوجى خامىنى قىلىدىغان ئىش يوق. ھەر ئادەمنىڭ تۆھپىسى بار - دە.

— شۇنداق قىلىش كېرەك. مېنىڭكىنى...

— مېنىڭچە...

— مەن...

بۇ بەس - مۇنازىرە ئاخىر قىزىشىپ، قىزىرىش، ئەنە، قىزىرىش، بىر - بىرىنىڭ يېغىرىنى ئېچىشقا، ئاخىر بېزىپ، مەزھەپ - گۇرۇھ بويىچە ۋارقىراپ - جارقىراپ، جارقىرىشىشقا ئايلىنىپ، بۇ ئالىملارنىڭ سۆھبەت يىغىنى ئەمەس، ياۋايى ھايۋانلارنىڭ ئۆزئارا ئولجا تالىشىپ بىر - بىرىگە ھۇجۇم قىلىشقا ئايلىنىپ كەتتى. شىرەگە مۇشتلاشلار، تىل سىلىشلار، ئىستاكان چېقىشلار، تاماكىنىڭ ئىس - تۈتەكلىرى يىغىن زالىنى بىر ئالدى. ئاخىر ھۆكۈمەت ھاۋالىسى بىلەن يىغىن باشقۇرۇۋاتقان ئاكادېمىك ئون نەچچە قېتىم ئون قويۇپ ۋارقىراپ - جارقىراپ غوۋغانى باستى.

— تىنچ... تىنچلىنىڭلار ئەپەندىلەر، تىنچلىنىڭلار. قانداق دېگەن گەپ بۇ، يېپىچى خوتۇنلاردىن ئېشىپ چۈشتۈڭلار. مۇشۇنداق قىلىدىغان بولساڭلار، بۇ يىغىنىنى مۇشۇ يەردە توختىتىمىز. بۇ قانداق ئەخلاق، قانداق پەزىلەت؛ مۇشۇ تۇرقىڭلاردا سىلەرنى قانداقمۇ ئالىم دېگىلى بولسۇن؛ نومۇس دېگەننى بىلەمسىلەر، بۇ تۇرقىڭلار بىلەن كوچىدىكى لۆكچەكلەرگە ئوخشىشىپ قالدىڭلار...

غوۋغا بېسىقتى. ئەمما كۆسۈرلاپ، بىر - بىرى بىلەن ھومىيىشلار، كۆسۈرلاپ قارغاشلار ئاڭلىنىپ تۇردى.

— سلەر بالا ئەمەس، ئادەم. ھېچقايسىڭلار مەن دېسە مەن دەيدىغان، بىر - بىرىڭلارنى ياراتمايدىغان ئادەم، كۆچ بىرلىكتە، دېگەننى ھەممىدىن سلەر بەك بىلىسلەر، بەك دەيسلەر. بۇ ئۇلۇغ ئالىمىمىزنىڭ قەبرىسىنى ياساپ ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى ھەل قىلىش ھەممىمىزنىڭ ھەر تەرەپلىمە تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىمىز بىلەن بولدى. مەن سلەرنىڭ ۋەكىلى، مىللەت شان - شەرىپىنى شەخسىي مەنپەئەت، شۆھرىتىڭلار ئۈچۈن ئايىغ ئاستى قىلماسلىقىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن، سلەر خاتىرجەم بولۇڭلار، ھېچقايسىڭلارنىڭ تۆھپىسى ئەنگە ئىلىنماي قالمايدۇ. بۇ يەردە بەك ۋاقىراپ سۆزلىگەنلەرنىڭ تۆھپىسى چوڭ، بوش سۆزلىگەنلەرنىڭ كىچىك، سۆزلىمىگەنلەرنىڭ يوق بولۇپ قالمايدۇ. كىمنىڭ تۆھپىسى قانچىلىك بولسا شۇنچىلىك بولىدۇ. سلەر خاتىرجەم بولۇڭلار ھەم بۇنداق سەت ئىشنى ئىككىنچىلەپ قىلماڭلار. بۈگۈن كەچ بولۇپ كەتتى، يىغىنىمىزنى ئەتە داۋاملاشتۇرىمىز.

× ×

— ئەمدى ئۇلۇغ ئالىمىمىزنىڭ قەبرىسى جايلاشقان ئورۇن ھەققىدە، ھەرقايسىمىز ئىلمىي تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئوتتۇرىغا قويايلى، — دېدى ئاكادېمىك.

— بۇنىڭغا تەكشۈرۈش نەتىجىسى ياكى باشقا ئۇزۇن ۋەز سۆزلەش ھاجەتسىز. تارىخىي خاتىرىلەردە ناھايىتى ئېنىق يېزىلغان. بۇ ئۇلۇغ ئالىم بىزنىڭ ناھىيىمىزنىڭ

ئاقدۆك دېگەن يېرىدە تۇغۇلۇپ ياشىغان ھەم شۇ يەردە ئالە
مدىن ئۆتكەن. ھازىرمۇ شۇ يەردە قەدىمىي مازار خارابىسى
بار. ئالىم ئۆزىنىڭ يۇرتى ھەققىدە يازغىنىدا: «مەن ئاق
دۆڭدە تۇغۇلدۇم» دەپ ئېنىق يازغان. قەبرىسىنى شۇ يەرگە
ياسايدىغان گەپ ـ دە، ـ دېدى بىر قېرى پروفېسسور.

ـ ئاقدۆك دېگەن، بىزنىڭ يۇرتتىكى ئاقدۆك
بولمامدۇ؟ بىزنىڭ يۇرتنىڭ جەنۇبىدا بىر مەشھۇر مازار خا
رابىسى، شەھەر خارابىسى ھەم ئۇلۇغ ئالىمنىڭ ھەقىقىدە
يۇرت چۆللىرى ئارىسىدا تارقالغان بىرمۇنچە كىشىنى قايىل
قىلىدىغان ھېكايە بار، ـ دېدى يەنە بىر ئالىم.

ـ بىزگە ھېكايە كېرەك ئەمەس. ئالىمنىڭ زادى
قايسى يۇرتلۇق، قەيەردە تۇغۇلۇپ، قەيەردە ئالەمدىن ئۆتكەنـ
لىكى كېرەك. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن تىل ئۆزگىرىشى
تۈپەيلى ئىسىملار ئۆزگەرگەن ئىشلار كۆپ. بەلكى ئۇ
ئاقدۆڭلۈك ئەمەس، ئايكۆللۈك ياكى ئاتدۆڭلۈك بولۇ
شى مۇمكىن. بۇ جايلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ يۇرتقا توغرا
كېلىدۇ. مازار خارابىسى دەيدىغان بۇلساق، بىزدە مازاردىن
تولا نېمە يوق.

ـ ئايدۆڭلۈك بولۇشى مۇمكىن. بىزنىڭ يۇرتتا يېرىم
ئاي شەكىللىك بىر دۆڭ بار. بىزنىڭ يۇرتنىڭ ئادەملىرى
ئاشۇ دۆڭنى ئەۋلىيا دۆڭى، دەپ تاۋاپ قىلىشىدۇ. ھەر يىلى
نوروز بايرىمىنى ئاشۇ دۆڭدە تىلاۋەت قىلىش، تاۋاپ قىلىش
بىلەن باشلايدۇ. ئاشۇ ئەۋلىيا دۆڭى دەل بىزنىڭ بۈيۈك ئا
لىمنىڭ قەبرىسى بولۇشىدا گەپ يوق.

ـ ئەپەندىلەر، بۇ گەپلىرىڭلارنىڭ ھېچقايسىسى ھېچ

كىمنى قايىل قىلالمايدۇ. بۇ سىلەرنىڭ گەپ يورغىلىتىدىغان سوروۇنىڭلار ئەمەس. بۇ گەپچە بىزنىڭ بۇ ئالىمنى ھەممىڭلار مېنىڭ يۇرتلۇقۇم دەپ ئۆز يۇرتۇڭلارغا تارتىۋاتىسىلەر. مۇشۇمۇ بىر ئىلمىي ئادەملەرنىڭ قىلمىقىمۇ؟ سىلەر مۇشۇ ئۇلۇغ ئالىممىزنىمۇ ئەمدى ئۆزۈڭلارنىڭ يۇرتۇازلىق تراكېدىيىڭلەرگە سۆرەپ ئەكىرمەكچىمۇ؟ مۇشۇ ئىستىلىڭلار بىلەن بۇ ئالىمنىڭ يۇرتىنى، قەبرىسىنى قانداقمۇ تاپقىلى بولسۇن؟ ئاسانلا، ئاددىيلا ئىشنى مۇرەككەپلەشتۈرۈۋاتىسىلەر. سىلەر ئومۇمىي مەنپەئەتنى مىللەت، ۋەتەن مەنپەئىتىنى ئاغزىڭلاردا ئەمەس، يۇرتۇڭلاردا سۆزلەڭلار. ئاقىدۆڭلۈك بواسا نېمە بوپتۇ، ئايدۆڭلۈك بولسا نېمە بوپتۇ. ھەممىسى بىزنىڭ ئۆز يۇرت ئەمەسمۇ؟ ئۆز قوۋمىمىزغۇ؟ كالتە سوقما گەپلەرنى قويۇپ، ھەرقايسىڭلار يازغان ئىلمىي قارىشىڭلارنى ئوتتۇرىغا قويۇڭلار، — دېدى ئاكادېمىك جىلە بولۇپ.

— مەن ئاۋۋال قويايى ...

— مەن ئاۋۋال قويايى.

— مەن قويۇشۇم كېرەك. ئالىم بىزنىڭ يۇرتلۇق تۇرسا، مەن تۇرۇپ، باشقىلار قويسا مەن ئۇچۇن ئۇيات بولىدۇ — دە.

— بۇ يەردە پىشقەدەم، ئىلمىي تەتقىقاتچىلىق تارىخى يۇقىرى مەنمۇ بار. بۇ ئالىم ھەققىدە ئىزدىنىۋاتقىنىمدا ھەرقايسىڭلار بالا ئىدىڭلار.

يېغىن كەيپىياتى يەنە بۈزۈلدى. ھەممىسى دان تالاشقان قۇشقاچتەك جاۋسىلدىشىپ، ھېچكىمنىڭ گېپىنى ئۇققىلى بولمىدى. ھەممە ھەر تەرەپتە قوللىرىنى شىلتىشىپ بىر — بىرىگە ھۇرپىيىشىپ جېنىنىڭ بارىچە توۋلىشاتتى. ئالدىدىكى شىرەگە دوكۇلدىتىپ ئۇرۇشاتتى. بۇ

ئۇيغۇرچە كتاب ئوقۇيدىغان تور بېكەتى www.uyghurkitap.com

رواز ئالا — چۈرۈگىلار ئىچىدىن بەقەت «مەن... مېنىڭ» دېگەن سۆزنىلا ئۇققىلى بولدى. ئوتتۇرىغا قويۇش مەسلىسىنى ئىككى كۈن تالىشىپ ئاۋازغا قويۇۋېدى، بۇمۇ ئۇنۇمى يوق ئىش بولدى. چۈنكى ھەممىسى ئۆزىگە، ئۆزىنىڭ يۈرتلۇقىغا ئاۋاز بەرگەنىدى. ئاخىر ئاكادېمىك ئۆزى بەلگىلىدى. دەسلەپ بەلگىلەنگەندە يەنە ئۆرىتۆپە بولۇۋېدى، ئاكادېمىك دەرغەزەپ بولۇپ ئالدىدىكى شىرەگە مۇشتلاپ تۇرۇپ:

— بولدى، بولدى. بۇ يەرنىنى توختاتتۇق. شىماللىقىنى بەلگىلىسەم جەنۇبلۇقلار يۈرتلۇقىغا يان باستى دېسە، جەنۇبلۇقنى بەلگىلىسە شىماللىقلار مۇناپىق دېسە، قاچان سىلەر كېلىشىم ھاسىل قىلغاندا، شۇ چاغدا ئاچىمىز. بولمىسا ئاچمايمىز. بىر يىل، بەش يىل، ئون يىل... قاچان كەلمەشەلىسەڭلار شۇ چاغدا يەرنى ئاچىمىز، — دەپ جاكارلىۋېدى، ھەممىسى بېسىقتى، سۈكۈت ئىچىدە ئاكادېمىكقا بويسۇنۇشتى. نۇرغۇن كۆزلەردە ياش يالتىرىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھالىغا ئېچىنغان بولۇشى مۇمكىن. ئاكادېمىك بىرىنى بەلگىلىسە يەنە بىرمۇنچە كۆزلەر ئۇنىڭغا خەنجەرەك تىكىلدى. ئاكادېمىك بۇ قاراشلارغا چىدىيالماي تورۇسقا قاراپ ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. بۇنىڭغىمۇ چىدىمىدى:

— بولدى، چەك تاشلايلى، چەك بويىچە سۆزلەيلى.

بۇ ئىشمۇ قاملاشمىدى. ئىلمىي دوكلات 15 كۈن بولدى. ئىلمىي دوكلاتنىڭ ھەممىسى دوكلاتبەرگۈچىنىڭ يۈرتى تەرەپتىن ئالىمنىڭ قەيرىسى تېپىلىپ كىمنىڭكىنىڭ راست ئىكەنلىكىگە

ئىشەنگىلى بولمايتتى. ھەممىسى بىر - بىرىدىن قايىل قىلارلىق. ئەمما ھېچقايسىسى بىر - بىرىگە قايىل ئەمەس ئىدى. ئاكادېمىك بۇ ئىشنى يۇقىرى دەرىجىلىك مۇشۇ ئىشقا مەسئۇل ھۆكۈمەت تارمىقىغا زارلىنىپ تۇرۇپ دوكلات قىلدى. مەسئۇل كادىر ئۇنىڭغا، ئوتتۇرىغا قويۇلغان ئىلمىي ماقالە، شۇنداقلا ماقالىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان جايلارنى تەكشۈرىدىغان بىر پەۋقۇلئاددە تەتقىقات گۇرۇپپىسى قۇرۇش توغرىسىدا يوليورۇق بەردى. بۇ ئىشقا ئۆزى بىۋاستە قوماندانلىق قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئاكادېمىك بۇ چارىدىن خۇرسەن بولۇپ، بۇ ئىش ئەمدى ئايىغىغا چىقىدىغان بولدى، دەپ سۆيۈنۈپ كەتتى. لېكىن بۇ ئىش تېخىمۇ مۇرەككەپلىشىپ، ھەممە ھەر تەرەپكە تارتىپ تېخىمۇ چىگىشلىشىپ كەتتى. ئەمدى ئالىم، پروفېسسور، مۇتەخەسسىسلەر بىر - بىرىنىڭ ئۇستىدىن تاكى مەركەزگىچە شىكايەت قىلىشقا ئۆتتى.

— پروفېسسور تاش ئەينى چاغدا پانتۇركىست ئىدى. ھازىر يەنە ئاشۇ تەرەپ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى كۈچلۈك. ئۇ چوقۇم جاسۇس بولۇشى مۇمكىن. ئۇنى تەكشۈرسە...

— ئالىم مۇستاپا ھەرقايسى ئالىي مەكتەپلەردە سۆزلىگەن لېكسىيىلەردە، ئوقۇغۇچىلارغا قۇتراتقۇلۇق قىلىپ، ۋەتەننىڭ بىرلىكىنى پارچىلايدىغان، مىللىي مۇستەقىللىك دەۋاسى قىلىدىغان زەھەرخەندە گەپلەرنى ئوچۇق - ئاشكارا تارقاتتى. ئۇنىڭدا سىياسىي قارا نىيەت ناھايىتى چوڭ، ئۇنى دەرھال نەزەربەند قىلىپ تەكشۈرمىسە... چوقۇم چوڭ چاتاق چىقىرىدۇ. ئۇ — مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئەڭ ياۋۇز

www.uyghurkitap.com

دۇشمىنى. ئۇ بارغانلا يەردە ئىناقسىزلىق ئۇرۇقىنى چاچىدۇ. چى قارا نىيەت...

— پروفېسسور داۋۇت ۋەتەن خائىنى بولغان بولسىمۇ، دانا پارتىيەمىز كەڭچىلىك قىلىپ ئۇنى كەچۈرگەن بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا تەبىئىتىدىن قالماي يازغان ماقالىلىرىدە ماھىيەت جەھەتتىن پۈتۈنلەي خەلقنى ئىسيان كۆتۈرۈشكە، سوتسىيالىزمغا، تۆت ئاساسىي پرىنسىپقا، كوممۇنىستىك پارتىيىگە قارشى تۇرۇشقا قۇتراتتى...

يۇقىرى دەرىجىلىك، ئوتتۇرا، تۆۋەن دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئورۇنلىرى، ھەتتا باشقىلارنىڭ ئىمزالىرىدا ياكى ئىمزاسىز دېگەندەك ئارقا - ئارقىدىن بىر - بىرىنىڭ ئۈستىدىن يېزىلغان شىكايەتلەر، بىر - بىرىدىن قەبىھ... قورقۇنچلۇق سۆزلەر يېغىپ كەتتى. بۇ شىكايەتلەر بىر يەرگە جەم قىلىنىۋىدى، ئالىم، مۇتەخەسسىس، پروفېسسورلار ئىچىدىن سادىق ئادەم تېپىلمىدى. بۇنىڭ پۈتۈنلەي ئويدۇرمىلار ئىكەنلىكى ھۆكۈمەتلەرگە ئايان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن يۇقىرى دەرىجىلىك ھۆكۈمەت مۇنداق بىر پەرمان چىقىرىشقا مەجبۇر بولدى:

بۈيۈك ئالىمنىڭ يۇرتى، قەبرىسىنى تېپىش ھازىرقى پەيتتە مۇمكىن بولمايدىغانلىقى ئۈچۈن ھۆكۈمەت خەزىنىسىدىن ئاجرىتىلغان بارلىق راسخوت ۋاقىتىنچە توڭلىتىلدى. ئالىمنىڭ يۇرتىنى، قەبرىسىنى تېپىش، ياساپ ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن بۈيۈك ئالىمنىزنى تەتقىق قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ئىلىمىز ۋە چەت ئەل

ئالىملىرىنى تەكلىپ قىلىش قارار قىلىندى. بۇنىڭ ئۈچۈن هازىر ئاجرىتىلغان مەبلەغگە يەنە ئۈچ هەسسە مەبلەغ سېلىش كېرەك. دۆلەت مالىيىسىدە بۇنى هەل قىلىش ئالدىمىزدىكى بەش يىل ئىچىدە مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا بۇيۇك ئالىمنىڭ قەبرىسىنى تېپىش، ياساش ئىشىنى يەنە ئون يىل كېچىكتۈرۈش قارار قىلىندى.

ئاكادېمىك باشلىق ئالىملارنىڭ هەممىسىنىڭ بېشى چۈشۈپ، كۆزلىرىدە ياش يالتىرىدى.

1987 - يىل 26 - فېۋرال. قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

پەۋقەت تاۋۇم يوق

كونا باشلىقىم بىلەن پات - پات بازاردا ئۇچرىشىپ قالىمەن. ھەر قېتىم ئۇچراشقانلىقىمنى ئەسلىسەم...

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ئۇكام، قانداق ئەھۋاللىرى، ئوبدان تۇرۇۋاتاملا. مانا بىردەمدىلا ئۆزگىرىپلا. سەھەرىگىلى تۇرۇپلا. سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختايدۇ. ئاۋۋال خۇدا، ئاندىن قالسا بىز... شۇ چاغدا مەن كۆچەپ ئاشۇ بەرىكەتـ سىز كەسپىتىن ئۆستۈرۈپ چىقمىغان بولسامزە، بۇ چاغقا بۇنـ چىلىك ئەپتىلىرى نەدە! يۈرمەمدىلا، بىردەم ئولتۇرمـامدۇق، يۈرسىلە.

شۇنداق قىلىپ ئولتۇرۇشۇپ قالدۇق. سورۇن كېڭىيىپ كېتىپ تەستە يىغدۇق. ھېساباتنى بوغۇش تەبىئىي يوسۇندا ماڭا قالغانىدى.

بىز يەنە ئۇچرىشىپ قالدۇق. بۇ قېتىم بىر توپ ئاغـ ىنىلىرى بىلەن بىرگە ئىدى.

— يۈرسىلە ئۇكام، بىردەم ئولتۇرىمىز. مانا، كاۋاپخاـ نىغا بارىمىز ئاغىنىلەر. مەن سىلەرگە تونۇشتۇرسام بۇ بالا

ماڭا ئۆز، ئۆز ئىنىمدەك. مەن ئۇنى ھازىر بىزنى مېھمان قىلىسەن دەپ كۆزىنى چىملىدىتىپ سالمايدۇ.

يەنە شۇنداق ئولتۇردۇق.

بىز يەنە ئۇچرىشىپ قالدۇق. كۆرمەسكە سېلىپ ئۆتۈپ كېتەي دېدىم، ئۇ قولۇمنىڭ بېغىشىدىن كاپىدە تۇتتى. ئۇ بۇ قېتىم ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن بىرگە ئىدى.

— ئۇكام يۈرسىلە، بىزنىڭ بۇ تۇغقانلار بىراقتىن كەپتۇ. بىزنىڭ يۇرتىنىڭ كاۋىپىدىن بىر تېتىتىپ قويای دەپ تۇرسام، سىلى كەلدىلە. ئىش ئوڭدىن كەلسە ئادەم نېمىنى ئويلىسا شۇ بولىدۇ، دەيدۇ. ئاكا، بۇ بالا ئۆزى ياش بولغىنى بىلەن ئابرويى بار، ئەمەلدار. قورسىقىدا ئۇمىچى بار. ئۇنى مەن يولىنى مېڭىپ ئۆستۈرۈپ قويغان. مېنىڭ كارامىتى بولسىمۇ، ئىككى ئېغىز گېپىنى قىلىپ، كەتمىنىنى چاپىدىغان ئادىمى بولمىسا ئىش ئاقمايدۇ. ھازىر مېنىلاپ قورسىقىدا ئۇمىچى بارلار پايتىمىسىنى سۆرەپ يۈرمەمدۇ؟ مانا مەن بۇ بالىنى ئۆزۈم يولىنى مېڭىپ ئۆستۈرگەن، بىز بىر - بىرىمىز ئۈچۈن جېنىمىزنى ئايىماىدىغان ئاكا - ئىنىلاردىن بولۇپ كەتتۇق.

كاۋاپخانىدىكى ھېسابات ماڭا بولدى. مۇشۇنداق ئۇچرىشىش خېلى بولدى. ئۇ ھەممىسىدە باشقىلارغا مەن ئۈچۈن يول مېڭىشتا چىقارغان كۈچىنى ھېكايە قىلاتتى. دەسلەپ بۇ ھەقىقەتتىن تەسىرلىنىپ كەتتىم. بارا - بارا ئاڭلاۋېرىپ زېرىكىدىغان بولۇپ قالدىم.

بىز يەنە ئۇچرىشىپ قالدۇق. بۇ قېتىم ئۇ، بىر توپ دوستلىرى بىلەن ئىدى.

— هه، مانا مەن سىلىگە گىپسنى قىلغان ھېلىقى مەن ئۆستۈرگەن بالا شۇ. مەن خېلى - خېلى ئادەملەرنى ئۆز ۋاقتىدا ئۇ يەر - بۇ يەر ئېچىق بېشىغا، قازان بېشىغا، چۆمۈچ سېپىغا ئىگە قىلغان. ھەممىسى تۈزكور چىقتى، ئەمما مۇشۇزە جىك ئوغۇل بالا چىقتى. ئۇكام، بۈگۈن تازا ۋاقتىدا كەلدىلە. مەن سىلىنى ئويلاۋاتاتتىم. كاۋاپخانىغا ماڭدۇق. كاۋاپچى بىلەن خېلى ئوبدان ئىكەنلا. كاۋاپ يەيلى، — دېدى.

— ئاپلا، تازا تاۋۇم يوق. ھازىر كاۋاپ يەپ قايتىپ كېلىۋاتىمەن.

— ۋاي، يۈرسىلە دەيمەن. كاۋاپ يەيمىز.

— ھازىر يەپتىكەنمەن. ئەمدى پاتقۇچىلىكى يوق.

مەن شۇنداق دەپ گەپنى قىسقارتىپ باشلىق بىلەن خوشلاشتىم. قۇلنقىمغا ئارقىمدىن ئېيتىلغان مۇنۇ سۆز كىردى:

— ھۇ خۇمسى، خۇمسىلىشىپتۇ، ئاينىپتۇ، ئادەم دېگەن ياخشىلىق قىلىدىغان نەرسە ئەمەس - دە!...

1987 - يىل 15 - فېۋرال.

«ئىمام» نىڭ «دەۋا»سى

ئەمەتنىڭ دادىسى مۇسۇلماندارچىلىقى قاتتىق، ئاق كۆڭۈل، ساددا ئادەم ئىدى. ئۇ ئۆز ئوغلىنىڭ بەختلىك بولۇشىنى كۆزلەپ، ئۇنىڭغا نامازنى ۋاقىدىلىرىنى ئۆگەتتى ۋە سەھەر قوپۇپ مەسچىتكە چىقىشنى ئادەت قىلىشقا زورلىدى. ئەمەت بارا - بارا قايىل بولۇپمۇ قالدى. چۈنكى ئۇ دادىسىنىڭ: «مۇشۇنچىلىك چېغىدىلا خۇدانى ياد ئەتسەڭ، كۈندە سەن ئاغزىڭدىن چۈشۈرمەي، چوڭ بولسام ئايروپىلان ھەيدەيمەن، دېگەن ئارزۇيىڭغا يېتىسەن» دېگەنىدى. شۇڭا ئۇ ئەتىگىنى تاڭ - سەھەردە ئۇيقۇسىزلىقتىن ئازابلانسىمۇ، دادىسىنىڭ سۆيلىشى بىلەن دادىسىغا ئەگىشىپ مەسچىتكە چىققىلى تۇرغىلى خېلى بولۇپ قالدى. ئۇ، مەسچىتتە نۇرغۇنلىغان يېڭىلىقلارنى كۆردى. مەسىلەن، ھەر ئەتىگىنى نامازنى ئوقۇلۇپ بولغاندا، يامان چۈش كۆرۈپ كۆڭلى غەش بولۇپ قالغانلار خەير - ساخاۋەت ئۈچۈن ئىمامغا پۇل، ئاشلىق بېرىپ دۇئا قىلدۇراتتى. بۇ ۋاقىتتا، ئىمام قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىۋاتسىمۇ، ئىككى كۆزى بارماقلىرى

ئارىسىدىن ئاچكۆزلۈك بىلەن ئالدىدىكى ۋەجىگە تەكىلەتتى. بۇنى ئەمەت كۆرۈپ قالاتتى...

× ×

بۇگۈن دادىسى بىتاب بولۇپ يېتىپ قېلىپ، ئەمەت يالغۇز مەسچىتكە چىقتى. مەسچىتكە يېقىن كەلگەندە، ئاچا يولدىن ئون يېۋەنلىك بىر پۇل تېپىۋالدى. پۇلنى قولىغا ئېلىپ ئەتراپقا قارىۋىدى، ھېچكىم كۆرۈنمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆلگۈرەلمەسلىكىدىن ئەنسىرەپ مەسچىتكە كىرىپ ئولتۇرۇپ بولۇپ، «ساۋاب»، «گۇناھ» توغرىسىدا ئىمام ۋەز ئېيتىۋاتقان پۇرسەتتە، مۆيسىپىتنىڭ قولىدىغا پۇل تېپىۋالغانلىقى توغرۇلۇق پىچىرلىدى. مەسچىتكە كەلگەن بىرەرسىنىڭ پۇلى بولسا تاپشۇرۇپ بېرىۋېتىدىغانلىقىنى دېدى. مۆيسىپىت كېشى ئورنىدىن تۇرۇپ سۆزلىدى:

— ھەم... جامائەت، — دېدى ئۇ كانىيىنى قىرىپ، — ماۋۇ يەردە بىر بالا پۇل تېپىۋاپتۇ. قايسىلارنىڭ پۇلى ئىدى؟ قاراپ بېقىڭلار!

بۇ گەپ بىلەن ھەممەيلەن خاتىرجەمسىزلىك بىلەن يانلىرىنى سىيلاشتۇرۇشتى. كېيىن ھېچكىمدىن سادا چىقماي تىنچىپ قالدى. ئىمامنىڭ يۆزلىرىگە تەبەسسۇم يۈگۈرۈپ كۆزلىرى پۇرلەشتى. شۇ ئەسنادا بۇلۇڭدىن يوغان سەللىلىك، كەكە ساقال نۇرقارى ئورنىدىن تۇرۇپ ئەنسىز ۋارقىرىدى:

— ۋاي، مېنىڭ يوق تۇرىدۇ، — دېدى. جامائەت ئارىسىدا غۇدۇڭ - غۇدۇڭ ئاۋازلار كۆتۈرۈلدى. چۈنكى

نۇرقارىنىڭ يالغانچى، ئاچكۆز ئادەملىكى ھەممىگە ئايان ئىدى. ئىمامنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇم دەرھال ئۆچۈپ، نۇرقارى غا سەسكىنىپ بىزار بولغان ھالدا كۆزىنىڭ قويۇقىدا قاراپ قويدى.

— قانچە پۇل ئىدى؟ — دەپ سورىدى مويسىپىت.

— ھە... ئە...— دەپ سوزۇپ، دۇدۇقلىدى نۇرقارى بەش كويلۇقتىن بە... بەش.

— ھە، ئۇنداق بولسا بۇ پۇل سىلىنىڭ ئەمەس ئىكەن. پۇللىرىنى كېچىدىن قۇشناچىم جۆندىگەن ئوخشايدۇ.

جامائەت پاراقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى. نۇرقارى ئوسال ھالغا قېلىپ غىدىڭ - پىدىڭ قىلماي ئولتۇرۇۋالدى. ئىمامنىڭ كۆزلىرى كۈلكىدىن ئەسكى جۇۋىنىڭ تۆشۈكىدەك قورۇلۇپ كەتتى. ئەمەتجان چېچەنلىك بىلەن بۇ ئىشلارغا زەن سېلىپ قاراپ تۇردى. نۇرقاردىن باشقا ھېچكىم پۇلى يېتەكەنلىك توغرىسىدا زۇۋان سۆزمىدى. شۇنىڭ بىلەن پۇل ئىمامغا دۇئا قىلدۇرۇلىدىغان بولدى. ئىمام ئون كوي پۇلنى قولىغا ئېلىپ خۇشاللىقىنى باسالمىغان ھالدا قوينىغا سالدى. ئاندىن قولىنى ئادەتتىكىدىن ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىلدى. كۆڭلىدە بولسا نۇرقارىنى مەسخىرە قىلىش بىلەن بەند ئىدى. دۇئا ئاخىرلىشىپ جامائەت تارقاش ئۇچۇن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ جايناماز لىرىنى يىغىشتۇرۇپ تۇرۇشىغا، كىيىملىرى كۈنىراپ، چاچلىرى چۈۋۈلغان، سەككىز ياشلاردىكى بىر قىز سەكسەنگە يېقىنلاپ قالغان، دۇمچەك، كۆزى ئەما بىر مەزلۇمنى يېتەلەپ كىردى. مەزلۇم كىرە - كىرمەستىن داد - پەريات سېلىپ يىغلاپ:

— ۋاي ياخشى نىيەتلىك بالىلىرىم، خۇدا ئۆمرۈڭلارنى ئۇزۇن، دۆلىتىڭلارنى زىيادە قىلغاي. مەندەك ئاجىزەگە بەرگەن كۈننى ھېچقايسىڭلارغا سالمىغاي. بايا مۇشۇ مەسچىت ئالدىدىكى كوچىدىن ئۆتكۈچە ئون كويلۇق بىر پۇلۇم چۈشۈپ قاپتۇ. بىرىڭلارغا ئۇچرىغان بولسا بەرسەڭلار، مەندىن يانمىسا، خۇدادىن يانار، — دېدى بوغۇلۇپ تۇرۇپ. ئەمەتجاننىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى.

— ئۇ پۇلنى مەن تېپىۋالغان، — دېدى زىل ئاۋازدا.

— رەھمەت ئوغلۇم، خۇدا مۇرادىڭنى ھاسىل قىلسۇن.

— ئىمامنى ئاخۇنۇم پۇلنى بەرسىلە، — دېدى ئەمەتجان ئىمامغا قاراپ. ئىمامنىڭ يۈزلىرى تارتىشىپ كەتتى.

— بۇ ئاللىقاچان، — دېدى ئۇ قوللىرىنى شىلتىپ، — ئاللانىڭ دەرگاھىغا ساۋاب سۈپىتىدە، بېشىڭغا سايە قىلىپ پۈتۈلۈپ بولدى. ئەمدى قايتۇرساق گۇناھ بولىدۇ، — دېدى ئۇنلۇك توۋلاپ. ئۇنىڭ ئاۋازى كارکىراپ قالدى. ئۇ گېپىنى تۈگىتىپ پېشىنى قېقىپ چىقىپ كەتتى، جامائەت جىمجىت تارقاشقا باشلىدى. ئەمەت غەزەپلەنگىنىدىن يىغلىۋەتتى. ئۇ ئاتىسىدىن پۇل ئېلىپ بەرمەكچى بولدى. ئۇ يىغلىغان پېتى مەسچىتتىن چىققاندا، كىمدۇر بىرىنىڭ:

«ھۇ نائىنساب، تويمىغۇر، ئۆيدە ئاشلىرى سېسىپ ئىتە چۈشۈپ كەتتى، يەنە تويمايدۇ!» — دېگەنلىرىنى ئاڭلىدى.

1982 - يىلى ئىيۇن. مەكىت - يانتاق.

كۆزلىرىمىز

ئۇنىڭ قورۇقلار ئىچىدىكى ياشاڭغىراپ تۇرىدىغان ئولتۇرۇشاڭغۇ كۆزلىرى. تار شىممىغا سىغماي قالغان ساغ رامغا تولا قاراپ، مېنى ئوڭايسىز ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى. بۇ ئادەمنىڭ قاراشلىرىدىن ئىچىم سىقىلىپ، تىنىقلىرىم يېتىش مەي قالدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، مېنىڭ بېشىمدىكى جۇغدا كەلگەن چاچلىرىم ئۇ ئادەمگە پۈتلاشقانىدەك ئىدى. بۇ ھۈرمەتلىك پروفېسسورنىڭ مەندىنمۇ بەك ئىچى سىقىلغانلىقى ئۇنىڭ تۇرۇلۈپ ئاپتاپتا قۇرۇپ قالغان قارىكۆسەي قوغۇنىنىڭ شاپىقىدەك يۈزىنىڭ زېرىكىشلىك تارتىشىپ كېتىشىدىن بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى تېخى ئېگىز پاشنىلىق مېغىز رەڭ شىبلىتىمغا چۈشكەندە غەلىتە قىلىپ كەتتى. ئۇ كۆزلەردىن مەسخىرە - نەپرەت ئالامەتلىرى چىقىپ تۇردى. ئۇنىڭ بۇ قاراشلىرىدىن مەن دەسلەپ ھودۇققان، تەرلىگەن، خىجىل بولغان، گويا گۇناھكاردەك تىكىلىپ قاريالمىغانىدىم. قورقۇنچاقنى قىستاۋەرسە باتۇر بولغانىدەك، مانا ئەمدى ئۇنداق بولمىدىم، ئەكسىچە، ئۇ

www.uyghurkitap.com

مەندىن قانچىلىك نەپرەتلەنگەن بولسا، مەنمۇ ئۇنىڭدىن شۇنچە نەپرەتلىنىپ قاردىم. ئۇنىڭ تىنچىق ئىسسىقتا چۆكۈرۈپ كىيىۋالغان سېرىكنا شەپكىسى بېشىنى تەرلىتىپ، چاچلىرى مۇشۇك يالاپ قويغاندەك ئىزىغا چاپلىشىپ قاپتۇ. يۈز - كۆزلىرى، بويۇنلىرىمۇ تەر. بۇنىمۇ ئاز دېگەندەك، ئۆرە ياقلىق خەنزۇچە چاپىنىنىڭ تۈگمىسىنى كالىيىغىچە چىڭ تۈگمىلىۋاپتۇ. چاپاننىڭ ياقىسى تەر ئۆتۈپ داپىنىڭ گەردىشىدەك قارامتۇل سېرىق بولۇپ قالغان. شەپكىسىنىڭ قىرلىرىمۇ ھەم شۇنداق. كۆز ئالدىمغا دەرھال مەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان «غىلاپ بەندىسى» دېگەن ئەسەردىكى بىلكوپ كەلدى. «ئۇيغۇر ئىچىدىن چىققان تازا بىلكوپسەن - دە، بىراق بىزدە بىلكوپلار ئازمۇ...»

— ئەي... ئوقۇدى، — يەنىمۇ بار دېگەن بىلەنزە، ئۇكام، بىزنىڭ ھازىرقى ياشلىرىمىز، ئۇيغۇرغا ئوخشاشماي قېلىۋاتىدۇ. مىللىي غۇرۇر دېگەن نەدە قالدى...

ئۇ ئادەم مىيىقىدا كۈلدى. كېيىن ھەسرەت بىلەن ئۇھ تارتىپ كەتتى.

— مۇشۇنداق بولۇپ كەتسە، بىز تۇغىشىمىز. مىللىي مەدەنىيىتىمىز بەربات بولىدۇ، — دەپ ئۆز - ئۆزىگە ئاغرىنى چاكىلدىتىپ سۆزلەپ قويدى.

— خېلى تۇزۇك، قابىلىيەتلىك، قولىدىن ئىش كېلىدىغان بالىلار ئادەمنىڭ كۆزىگە باشقا بىرنېمە كۆرۈنمىدۇ. راستىنى دېسەم ئۇكام سىزمۇ ئۆزىڭىز ئوبدان بالا. ھېچقانداق ئەيىبىڭىز يوق. ئەمما مۇشۇ كىيىملىرىڭىز بىلەن چېچىڭىز بىزنىڭ بۇ ئىدارىدىكىلەرنىڭ كۆزىگە پەقەت سىغ

مايدۇ، بولۇپمۇ مېنىڭ شۇنداق. تارزۇك كىيىمىڭىز، بولۇپمۇ ئاۋۇ بېشىڭىزغا بىرنېمە قوندۇرۇۋېلىڭ. بولمىسا ئىدارىمىزگە خىزمەتكە ئېلىش ئىشى بىكار بىرىنىڭ تۇرقىڭىزغا قاراپ قىلغان مايماق گېپىدىن بۇزۇلۇپ كەتسە ئوبدان بولمايدۇ... — دېدى ئۇ نەسىھەت قىلىپ قىزىشىپ سۆزلەپ. شۇ چاغدا ئىشىك چېكىلىپ قالدى.

— كىرىڭ، ھە.

— ئۆيگە ئاق شالىپە كىيگەن، چاقماق كۆڭلەكلىنى مېنىڭكىدەك تار شىمىنىڭ ئىچىگە تىقىۋالغان بىر يىگىت كىردى. سالام قىلىشتۇق. ئاۋۇ ئادەمنىڭ كۆزلىرى يېڭى كىرگەن ياشنىڭ بېشىدىكى شلەپىگە تىكىلىپ قالدى، ئۇنىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى بولغاي، چىرايى سۆرۈلىشىپ، قاپاقلىرى سېلىنىپ ئولتۇردى.

— ئۆزلىرى ئىدارە باشلىقى سېلىمكام بولاملا؟ — دېدى يىگىت.

— ھەئە، مەن شۇ.

— مەن ئۇنىۋېرسىتېتنى پۈتتۈرۈپ كەلگەن. ئىسمىم ئوبۇل تۇرغۇن.

— ھە... ھە... خەۋىرىم بار، ئاڭلىغان.

سېلىم ئوبۇل تۇرغۇنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە يەنە بىر سەپسالدى. نەزەرىنى يۆتكىشىمىزگە كۆزلىرىمىز ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مىڭ پاتمان خاپىلىق، نارازىلىق، رەنجىش بار ئىدى.

— سىز قايتىپ تۇرۇڭ. ئەتە باشلىقلار بىر يەرگە جەم بولۇپ سىزنى ئىدارىگە قوبۇل قىلىش مەسىلىسىنى مۇزاكىرىلىشىمىز. ئۆگۈنلۈككە جاۋابىنى ئالغىلى كېلىپ باقارسىز.

ئۇبۇل تۇرغۇن بىرنەمە دېمەكچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىدىيۇ، يۈزى قىزىرىپ كەتتىپ «ماقۇل» دەپ خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى. ئىشك يېپىلا - يېپىلماي، سېلىم قايناپ كەتتى:

— ماۋۇ ئىشنى كۆرۈڭ. بۇ بالىنىمۇ ئۇنداق ئوبدان، بۇنداق قابىل دەپ جىق بىر تەرىپىنى ئاڭلىۋىدىم. مانا كېسىۋالغان نەمىسىنى بىر كۆرۈپلا رايىم قىرىق گەز يېپنىپ كەتتى. بولدى، بۇ ئاداشمۇ ئۆزىگە يارىشىدىغان جاي تېپىۋالسۇن...

كۆزلىرىمىز يەنە ئۇچرىشىپ قالدى. ئۇنىڭ تازا سەپراسى توتقانىدى.

— مېنىڭچە، — دېدىم مەن، — بىز مۇشۇنداق ئىشلاردا — تۇرمۇشىمىزدىكى نۇرغۇن ئىشلاردا، ئۆزىمىزنى-ئۆزىمىز چۈشەپ قويىمىز. شۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن ئەركىنلىكىمىزنى ئۆزىمىز قۇربان قىلىۋېتىمىز. بۇنىڭ مېنىڭچە پايدىسىدىن زىيىنى تولا... كىيىنىش باشقىلارنىڭ كۆزىگە سىغىش ئۈچۈن بولسا، بۇ ئانچە ئادەللىق بولماس. كىمنىڭ كۆڭلى قانداق كىيىنىشنى خالسا شۇنداق كىيسە بولار، كىيىم - كېچەك ئادەمنىڭ يامان سۈپەتلىك بەلگىسى بولۇپ قالسا، ئىش ئادەل بولمايدۇ.

ئىدارە باشلىقى سېلىم ئاغزىنى كامارەدەك ئېچىپ ماڭا چەكچىيىپ قاراپ قالدى. كۆزلىرىمىز بىر - بىرىمىزگە تازا تىكىلىپ قالدى.

1987 - يىل 4 - مارت. قەشقەر.

يوپۇرماق تۇغۇلغاچ، پوتلا تۆكۈلدۇ

باهار شامىلى ئەجەبمۇ يېقىملىق تۇيۇلدۇك. يۈزۈمگە ئۇرۇلغان هامان سېنىڭ مەڭزىمگە يۈمشاق سۈركىلىشىڭ تۇنجى قېتىم قىزنىڭ مەڭزىمگە تارتىنىپ خۇددىنى بىلمەي سۆيۈپ قويۇشلىرىغا بەكمۇ ئوخشىشىپ كەتتى. بۈرنۈمغا ئۇرۇلغان پۇرىقىڭمۇ خۇددى شۇنداق مېنى سېغىنغان قىزنىڭ يۈرىكىنىڭ شىددەتلىك سوقۇشى، شېرىن هېسلار ئىچىده ئەسەبىيلەرچە هاسراپ تىنىشىدىن چىققان ئوخشىمامسەن؟ تەقدىر نېمىشقا دەل مۇشۇنداق چاغدا سەن ئاشۇ قىزنىڭ يېنىغا مېنى ئاپارمايسەن؟

بولدىلا، ئۇنى ئەمدى قىز سېغىنسۇنمۇ؟ ئەمدى ئۇنى قىز سېغىنماس. بالىسى، بالىنىڭ ئانىسى سېغىنار. ئۇ ئۆزى قىز سېغىنىدۇ. ئەمما قىزلارمۇ ئۆزىگە ئوخشاش دولقۇنلۇق هېسسىياتى تىنچىمغاننى سېغىنىدۇ. بۇ ئادەمنىڭ هېسسىياتىنىڭ دولقۇنلۇق چاغلىرى تۈگەپ، ئاستا لۆمشىپ ئاقىدىغان سۇغا ئوخشىغان پەيتى. بىراق يەنە پات-پات دولقۇنلۇق ئۆركەش ياسايدۇ. بۇ دولقۇنلۇق ئۆركەش ئۇنىڭ ئۆز جۇپتىگە

ئەمەس، نامەلۇم بىر قىزغا ياسايدۇ. ئۇنىڭ ئېگىدا ئەگىپ يۈرگەن ئاجايىپ گۈزەل لاتا پەتلىك قىزغا ئېرىشمەك بولۇپ دولقۇنلىنىدۇ. ئۇ بۇ قىزنى كۆز ئالدىدىكى ساناقسىز قىزلار توپىي ئىچىدىن ئىزدەيدۇ. بەزىسىنىڭ قېشى ئوخشىغاندەك، بەزىسىنىڭ كۆزى ئوخشىغاندەك، بەزىسىنىڭ رەڭگى ئوخشىغاندەك، يەنە بەزىسىنىڭ كۈلكىسى ئوخشىغاندەك، يەنە بەزىسىنىڭ بويى، كۆكۈلىكى ئوخشىغاندەك قىلىدۇ. ئەمما ھېچقايسىسى پۈتۈن ئوخشاشمايدۇ. ئۇ ھەربىر قىزدىكى كىچىككىنە ئوخشاشلىقنى يۇلۇۋېلىپ، ئېگىدىكى قىزنى ياسىماقچى بولىدۇ. بۇنى ئويلاپ ئۆزىچە كۈلۈپ كېتىدۇ... يەنىلا كۆزى قىزلارنىڭ توپىي ئىچىدە ئەگىيدۇ. قىزلارنىڭ بەزىسى ئۇنىڭ تىكىلىشىدىن دەررۇ ئۆزىنى قاچۇرۇپ، گويا شۇ پەيتىنىڭ ئۆزىدە ئۆزىگە بىر كۆزنىك تىكىلىپ قاراۋاتقانلىقىنى كۆرمىگەندەك يۈرۈۋېرىدۇ. بەزىسى قىزىرىپ يەرگە قارىۋالىدۇ. بەزىسى ئالىيىپ قويىدۇ. بەزىسى شوخلۇق بىلەن كۈلىسە، بەزىسى تەمە قىلىپ ھىجىيىدۇ. مانا بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭغا كۆز قىرىنى سالمايدىغان، ياشلىقىدىكى نېسىۋەگىنى ئېلىپ بولدۇك، ئەمدى قاراشقا ھەققىڭ يوق، دېگەندەك تۇيۇلىدۇ.

ئۇ نېمىشقا بىر بالىنىڭ دادىسى تۇرۇپ، ئايالى ۋە بالىسىغا ۋاپاسىز دولقۇنلۇق ھېسسىياتتا بولىدۇ؟ ئۇ بالىسىغا ۋاپاسىز ھېسسىياتتا ئەمەس. بەك ئۇنداق دەپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ. ئۇ ھازىرچە تېخى ياش، بالا مېھرىنى تېخى تولۇق ھېس قىلالىغىنى يوق. ئەمما ئۇنىڭ قاتمال بەدىنىدە لىغىرلاپ تۇرغان نازۇك ھېسسىياتى — ئۆز ئېگىسى بويىچە ئېيتساق، كۆكلى ئۆز ئايالىدىن سۇ ئىچمەيدۇ. ئۇ

ئۆزىنى سۈيى قۇرۇغان كۆلچەكتىكى نەمجان بېلىققا ئوخشىتىدۇ. بۇ بېلىق تەشنالىق ئىلكىدە دائىم ئاغزىنى ماكلىدىتىپ ئېچىپ ياتىدۇ. ئۇنداقتا بۇ كۆلچەكنىڭ سۈيىنى كىم قۇرۇتتى. ھەر ئىككىسى تەڭ قۇرۇتتى دېسەك بۇلارمۇ ياكى ئايالى قۇرۇتقانمىدۇ ۋە ياكى تەقدىر قۇرۇتقانمىدۇ؟ بۇ ئايالنىڭ چېكىدىن ئاشقان گۇمانخور، ئەسەبىي مۇھەببىتى قۇرۇتتى؟ ئۇنىڭدىن ھەتتا ئايال زاتى ئۇچىنى زىننەتلەيدىغان رەڭدىن تارتىپ چىشى جىنسلىق ھايۋانغىچە كۈنلىدى دېسە بولار. مانا ئۇنىڭدىكى ئەسەبىي سۆيگۈ. ئۇ ماڭسا ئاسمانغا ياكى پۈتىنىڭ ئۇچىغا قارىسا، ئۆزىنى ئەركىن ھېس قىلدى، خالاس. ئۇمۇ دەسلەپ ئۆز ئايالى بىلەن بولغاندا ئۆزىنى سۈيىي سۈزۈك قۇرۇمىاس بۇلاقتا ئۆزۈپ يۇرگەن بېلىقتەك ھېس قىلغان، خۇشال يايرىغان، ئەمما يىل ئۆرۈلۈپ ئۆيىگە يېڭى يىل كالېندارى ئاسقاندا كالېنداردىكى قىزنىڭ سۈرىتىنى ماختىغاندىن باشلاپ، ئايالىنىڭ تۈگمەس خىيالىدىن چاچرىتىپ چىقارغان غوۋغاسى بۇ بۇلاقنىڭ سۈيىنى دەسلەپ لېيىتتى، ئاندىن كۆزىنى ئەتتى. كۈندىن ـ كۈنگە سۈيىنى قۇرۇتتى. ئۇ ئەسەبىيلىشىپ ھازىرقى جېنى بارلىكى ھەممە نەرسىنىڭ ئۆزىنى چۈشەپ تۇرغان ساناقسىز چۈشەكلەرنى، ئەھمىيەتسىز بوغقۇچلارنى ئۈزۈپ ئۆزىنى بەخىراماں ھېس قىلىشقا تىرىشىدىغان زامان ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇدى. ئۇ ھازىر ئەنە شۇنداق ھالدا، بۇ كۆلچەكتىن قۇتۇلاي دېسە قۇتۇلالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن سۇسىز كۆلچەكنىڭ ئۇنىڭغا مېھرى چوڭقۇر. مانا شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ، ئۆز ئايالىنىڭ قالايمىقان چىرماپ قويغان بوغقۇچلىرى ئېچىدە

تۇرۇپ ئۇ بۇلىقنى تاپالمىغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. بۇلاق ئىزدەيدۇ. ئەگەر ئۇ بۇلاقنى كۆزىگە چېلىقتۇرغان ھامان بارلىق كۆچىنى يىغىپ نېمە بولۇپ كېتىشىدىن قەتئىيىنەزەر، بىر يۇلقۇنۇپلا بوغقۇچلارنى پاراسلىتىپ ئۆزۈپ ئاشۇ كۆلچەككە ئۆزىنى ئاتىدۇ.

باھار شامىلى ئۇنى ئەنە شۇنداق ھېسسىياتلىق قىلىپ كۆزىنى يۇمدۇرۇپ قويىدى. ئۇ مەستخۇشلۇقتىن ئويغىنىپ كۆزىنى ئاچتى. ئالدىدا گۈزەل ئاق قۇدەك ئاي پەرى تۇرىدۇ. بۇ تونۇش پەرى. ئۇ ئىزدىگەن، پەقەت ئادەمگەرچىلىك ئۈچۈن ئىزدىمىگەن ئاي پەرى. ئۆز ۋاقتىدا ئۆزىنى كۆزگە ئىلمىغان، ياراتمىقان ئاي پەرى. بۇلاقنىڭ سەكرىدىم دەپ خۇددى ئۆزىگە ئوخشاش سۇسىز كۆلچەككە سەكرىگەنئاي پەرى. ئۇ ئۇنى كۆرۈپ چۆچۈر بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىندى.

— مەن بىلمەپتۇمەن. دوختۇرخانىدا ياتقىلى ئۇزاق بوپتۇ. ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ؟ بىلگەن بولسام بالدۇر يوقلاپ كىرەتتىم پەرىدە.

— سىزمۇ بارئىكەنسىز - ھە؟! ئوسمان، — پەرىدىنىڭ كۆزىگە شۇ ئان غىللىدە ياش كەلدى. «دوختۇرخانىدا ئىكەنلىكىنى بۇرۇنلا بىلگەنىدىم پەرىدە. كىرەي دېسەم ئۆزۈمنى، سېنىمۇ ئايىدىم. چۈنكى ھەر ئىككىمىز بوغقۇچلاقلىق. ئەمما ئىككىمىز بىر - بىرىمىز ئۈچۈن بوغقۇچ ئۈزەلمەيمىز. چۈنكى ئەينى چاغدا سەن ئۆزۈڭنى ئاسماندا پەرۋاز قىلىدىغان چىرايلىق، مېنى سېسىق كۆلدە قۇمۇچاقتىن تۆرەلگەن پاقا ھېسابلايتتىڭ. ئەمدى چۈشەنگىنىڭ بىلەن كېيىن يەنە چۈشەنمەيسەن. سەندە بىر بۇغدايدا پەرۋاز قىلىپ، بىر

بۇغدايدا موللاق ئاتىدىغان، ھاياتىدا مۇشۇنداق تەكرار موللاق ئېتىپ، تەكرار پەرۋاز قىلىپ ياشايدىغانلاردىن، ھازىر موللاق ئاتقان پەيتتىكى مېنىڭ پەيى سوزۇپ پەرۋاز قىلىشىنى باشلىغان پەيتىم. ھازىر مەن بىلەن كۆككە پەرۋاز قىلىشقىلا قىزىقسەن. قانات ـ قۇيرۇقۇڭ تەڭشەلگەن ھامان سېنىڭ نەزەرىڭدە مەن يەنىلا پاقا ياكى ساڭا ئۇچۇپ يېتەلمەيدىغان ئاقسا بولۇشۇم مۇمكىن.» پەرىدىنىڭ كۆزلىرىدىكى ياش قانداق تېز پەيدا بولغان بولسا، شۇنداق تېز غايىب بولدى. شۇنداق، ئۇ ھەرگىزمۇ موللاق ئاتقىنىنى بىلىندۇرمەيدۇ. يەنىلا پەرۋاز قىلىۋاتقانىدەك كۆرسىتىدۇ. ئوسماننىڭ يۈرىكى ئۆز ۋاقتىدىكىدەكلا ئۇنىڭغا تەلپۈنىدۇ. قەلبىدىكى كونا دولقۇنلار قايتىدىن پەيدا بولۇپ ئۆركەش ياسىدى.

ــ يولدىشىڭىز بىلەن ياخشى ئۆتۈۋاتقانسىلەر؟

ــ ئۆزۈم بىلەنمۇ ياخشى ئۆتەلمەيدىغان ئوخشايمەن.

پەرىدە ھەسرەت بىلەن تولغان كۆزلىرىنى ئوسماندىن قاچۇردى. يەرگە بىر قاراپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئوسمانغا تىكىلدى. ھەسرەتنىڭ ئورنىنى سېغىنىش ئىگىلىگەنىدى. بۇ كۆزلەر ئوسمان تۇنجى قېتىم ئۆزى تالاي خىيال قىلغان ئېگىدىكى قىزنىڭ كۆزىگە ئوخشىشاتتى.

ــ ئۆزىڭىزچۇ؟ ئايالىڭىز بىلەن ياخشى ئۆتۈۋاتقانسىز؟ بالا بولغاندىكىن ياخشى ئۆتمىسىمۇ بولمايدۇ، ــ بۇ گەپ- لەرنى دېۋاتقاندا پەرىدىنىڭ سەل قورۇلۇپ رەڭگى سۇسلاپ قالغان لەۋلىرى تىترەپ كەتتى.

ــ يامان ئەمەس.

پەردىنىڭ كۆزلىرىگە شادلىق ئولاشتى. مەگرى تەبەسسۇم بىلەن تومۇلاقلىشىپ قالدى. ماڭا ئاتاپ ئالما سويۇۋاتقان قوللىرىمۇ سۇس تىترەپ كەتتى.

— ئوبدان بوپتۇ. ياخشى ئۆتكەنگە يەتمەيدۇ.

— ئەمسە، ئۆزىڭىز نېمىشقا ياخشى ئۆتمىدىڭىز؟

— شۇ، بىر - بىرىمىزنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقىپ بولالماي، — پەردىنىڭ قوللىرى ئالما سويۇشتىن توختاپ، ماڭا ھاكۇبقىپ قاراپ قالدى.

— قايسىڭلار بەكرەك دېگەن يەردىن چىقالماي قالدىڭلار؟

پەردە قىزىرىپ كەتتى.

— مەن ئەسكى بولغاندىكىن.

ئۇ شوخلۇق بىلەن كۈلۈپ قويدى. ئوسمانىنىڭ ئەھۋالىنى ئانىسى ئوبدان چۈشىنىدۇ. ئۇ بۇنىڭدىن بىر ھەپتە ئىلگىرى ئوسمانىنىڭ ئەڭ يېقىن بىر ئاغىنىسىگە «پەردە دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدى. ئوسمانجان ھەر كۈنى يوقلاپ تۇرسۇن» دەپ تېلېفون بەرگۈزگەنىدى. ئوسمان شۇ ئان ئانىسىنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلگەنىدى. ئەمما پەردىنىڭ ئاجىزلىشىپ كەتكىنىنى بىلمىگەنىدى. بۇنىڭدىن يېرىم يىل ئىلگىرى ئانىسىنىڭ پەردىنى قايتىدىن تولا ئېغىزغا ئالىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ كۆڭلىگە گۇمان چۈشكەنىدى. پەردىنىڭ ئېرىدىن ئاجرىشىپلا، ئوسمان ئىشلەيدىغان دوختۇرخانىغا كىرىپ ياتقانلىقى ئوسمانىنى ئۆز گۇمانىغا ئىشەندۈردى.

— قانداق كېسەل بولدىڭىز؟

— نېرۋا خاراكتېرلىك يۈرەك.

— ياش تۇرۇپ...

— بۇنداق كېسەل ئادەملەرگە ياش چېغىدىلا چاپلىشىدىغان ئوخشايدۇ. قېرىغاندا يۈرەك كېسىلى بولغانلارنىڭ تولىسى ياش چېغىدا بولغانلارمىكىن دەيمەن.

— قانچىلىك داۋالىنىسىز؟

— ساقايغۇچە.

— دورىسى پايدا قىلىۋاتامدۇ؟

— ھېچ بىلمىدىم، يېتىۋاتىمەن.

ئوسمان پەرىدىگە سىنچىلاپ قارىدى. ئۇنىڭ چىرايىدا سېغىنىش، ھەسرەت، يەنە پەرۋاسىزلىق، زېرىكىش، شوخلۇق دېگەنلەر ئارىلىشىپ ئۆز نۆۋىتىدە جىلۋە قىلىپ تۇردى.

بۇ كېسەلگە، دوختۇر، دورىدىن كۆرە، ئۆزى تىرىشقان ياخشى. بولمىسا ئۇنۇمى ياخشى بولمايدۇ.

— پەرىدىنى ئۆزلىرى داۋالىغان بولسىلا ئاسان بولاتتى، تونۇش - بىلىش بولغاندىكىن ئوبدانراق دورىلار بىلەن داۋالايلا، — دەپ كۈلۈمسىرىدى پەرىدە ئۇنىڭغا ياشلىق ئايال ياتاقدىشى. ئوسمان ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى.

— مەن كۆز دوختۇرى، پەرىدىنىڭ كېسىلى باشقا - دە.

پەرىدە ياتاقدىشىغا ئالىيىپ:

— ۋايجان ئايىم ئاچا، ئەجەب ئاغزىلىرىغا كەلگەننى دېۋېرىدىكەنلا، — دېدى.

ئايال خىرىلداپ كۈلۈپ كەتتى. پەرىدىنىڭ چىرايىمۇ ئاجايىپ نۇرلىنىپ كەتتى.

— مەن چىقاي، يەنە كىرىپ تۇرارمەن.

— بىرەم ئولتۇرسىلا، پەرىدە يىغلايدۇ.

ئايال سەممىيلىك بىلەن ئوسمانغا قاريدى. ئوسمان ئۇنايسىز ھالدا قالدى. پەردە ئۈندىسىز ھالەتتە:

— ئىشى ئالدىراش، مۇشۇنچىلىك ۋاقىت چىقىرالمىغىنىمۇ چوڭ ئىش، — دېدى. ئوسمان بىر نەرسە دېمەكچى بولۇپ ياتاقتىن چىقتى. باھار شامىلى تېرەك پوتلىلىرىنى ئۇچۇرۇپ تاشلىماقتا ئىدى.

— بىردەمدە ياز بولدى. تېرەك پوتلا تاشلاپتۇ، — دېدى ئوسمان قىلغۇدەك گەپ تاپالماي.

— يوپۇرماق تۇغۇلغاچ شۇنداق بولغانىدۇ، — دېدى پەردە تېرەكنىڭ ئۇچىغا قاراپ.

— يەنە كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بۇ يوپۇرماق خازاللىق بولۇپ، خۇددى پوتلىغا ئوخشاش ئۇچىدۇ. تېرەك يەنە يېڭى پوتلا، يېڭى يوپۇرماق، يەنە خازاڭ چىقىرىدۇ، — دېدى ئوسمان.

— ئۇ چاغدا ھەممىسى تەڭ خازاڭ بولىدۇ. ھازىر يېڭىدىن پوستىنى يارغان يوپۇرماق نېمىدېگەن چىرايلىق، گۈزەل. سىز يېڭى چىققان گۈزەل يوپۇرماقنى ياقتۇرماس بولۇپ قالدىڭىزما؟ — پەردە ھەسرەت بىلەن سۆزلىدى.

— ياق، گۈزەللىكنى بارغانچە چوڭقۇر ھېس قىلىمەن، ئەمما قورقىمەن، — دېدى ئوسمانمۇ چوڭقۇر، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ.

— نېمىشقا؟ — پەردە «شارت» قىلىپلا ئارقىسىغا — ئوسمانغا بۇرۇلدى. ئۇنىڭ دولىسىغا يېيىلىپ تۇرغان دولقۇنسىمان چاچلىرى، سىلكىنىش بىلەن يۈزىنى بۇلۇت ئايىنى توسقاندەك توسۇپ قويدى.

— چۈنكى ھەممە ئادەم گۈزەللىككە ئىنتىلىدۇ. ھەممە كۆز ئاشۇنداق يۈمران، گۈزەل يوپۇرماققا تىكىلىدۇ. بۇلار- نىڭ ھەممىسى ئاشۇ گۈزەلنىڭ بىر - بىرىگە ياۋۇز خېرى- دارلىرى، ئەنە شۇ ئادەملەر كۆپ تىكىلگەن يەر — بەختسىز- لىك، پاجىئە يۈز بېرىدىغان يەر...

شامال كۈچەيدى، سانا قسىز تېرەك پوتلىلىرى بىر - بىرىگە ھەسرەت بىلەن تىكىلىپ قالغان كۆزلەر ئالدىدىن ھەر خىل شەكىلدە پىرقىراپ ئۇچۇشقا باشلىدى.

1987 - يىل 7 - ئاپرېل. قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

سېغىنىش كۈيى

مۇڭلۇق مۇزىكا ئاۋازى مېنى ئويغاتتى. مەن قەيەردە ياتتىم؟ ئۆزۈمنىڭ ئۆيىمۇ ئەمەس. ئۆيۈمدە ياتمايدىغانلىقىمنى بىلىمەن. نەمما كىمنىڭ ئۆيىدە ياتتىم، ئۆينىڭ ئىچىگە تېخى تولۇق يورۇق چۈشمىگەن، ھەممە نەرسىنى پەرق ئېتەلمىشىم تەس. پەقەت تۆت تامنىڭ بېزەلمىگەن يەرلىرىلا ئاقىرىپ كۆرۈندى، قالغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى غۇۋا كۆرۈنىدۇ. مەن ئامراق مۇزىكا كۆزۈمنى يۇمدۇرۇپ قويدى. بۇ سېغىنىش كۈيى ئىدى. مەن بۇ مۇزىكىنى ئىنستىتۇتتا ئوقۇۋاتقان چېغىمدىلا لېنتىغا ئېلىۋېلىپ دائىم ئاڭلىغان، ئاڭلاپ قانمايتتىم. ئۇ چاغدا مەن دائىم قاقاسلىقتىكى جىمجىت، سۈگەت، تېرەك بىلەن ياشىرىپ تۇرغان، قىشتا ئېتىز - ئېرىقلىرى يېراقتىن ئاقۇچ كۆرۈنىدىغان مۇز بىلەن قاتقان، يازدا ئېرىق - ئۆستەڭلىرىدە لاي سۇ توختىماي ئېقىپ، ئەتراپى يېشىللىققا پۈركەنگەن يېزامنى، تونۇش ئېتىز، كۆۋرۈك، ئېچىق بېشى، دوقمۇشتىكى كىچىك كىنە ياغاچ ھارۋىنىڭ چاقى سۈندۇرۇۋەتكەن، قۇرۇپ كەتـ

مەي دوڭغاق بولۇپ ئۆسكەن قەرى جىگدىنى، ئاتا - ئانام ئۆينىڭ چىراغىداي قەلبلىرىدىكى ئۈمىدلەرنى چاسا تۇرۇپ كەتكەن، تاغ ئاسلىرى، ئىككى سەپرىلىق تۇخۇملايدىغان مەللەك مېكسيان، ئادەمگە يانىدىغان قەزىل خوراز... ئاكا - ئىنىسى، ئاچا - سىڭىل، تۇغقانلار... دائىم كەندىر بىلەن بۇغداي، قوناقنى ئارىلاشتۇرۇپ قوماچ قورۇپ بېرىدىغان چوڭ ئانام، ئىشقىلىپ ھەممىسى... ئاغىنىلىرىمنى سېغىنىپ مۇشۇ مۇزىكىنى ئاڭلايتتىم، مۇشۇ مۇزىكىنى ئاڭلىساملا گويا ئاشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى، بەزى ئۇنتۇغان نەرسىلەرمۇ، سېرىق پاقالچاق، تۆت كۆزلۈك ئىت، ئۆگزىدە لەگلەك ئۈچۈرۇپ، تۆكلۈككە سېپىلىپ كېتىپ پۇتۇم سۈنغىلى تاس قالغانلىقى، مەكتەپتىن يانغاندا يول بويىدىكى غىلتاڭ يالغۇز مەھەللىدىكى نەشە چېكىپ كۈن بويى ئۆگزىدە ئاپتاپقا قاقلىنىپ كۆڭلەك باقىدىغان نۇرەڭ ئالىغايغا توڭ غورا ئېتىپ قىقاسلاپ كۆلۈشلىرىمىز ھەممىسى كۆز ئالدىمىزدىن ئۆتەتتى. مېنىڭ بۇ مۇزىكىنى ئاڭلاپ قانمايدىغانلىقىم، زېرىكمەيدىغانلىقىم، زېرىكتۇرۇۋەتكەن. مەن ئاڭلاۋاتسام ئۇلارنىڭ ئىچى پۇشۇپ كەتكەن، ھەتتا سوقۇشۇپمۇ قالغانىدىم. ھازىر ئوقۇشۇم تۈگەپ ئۆز يېزامدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتىمەن. ئەمما بۇ مۇزىكىنى، ئاشۇ مەكتەپتە ئىلىۋالغان لېنتىنى يەنە ھەر كۈنى بىر قېتىم، يەنە كېلىپ ئەتىگەنىدە ئاڭلاشنى ئادەت قىلىۋالغانىدىم. سۈيىمدە بىر ئويغىنىمەن - دە، چالا ئويقۇلۇق ھالدا بېشىمغا ئەكىلىۋالغان ئۇنىئالغۇنى ئۆزۈم ئاڭلىغۇدەك قويۇپ، بۇ مۇزىكىنى ئاڭلايمەن...

مۇزىكا ئاخىرلىشىپ خىيالىمۇ ئۆزۈلۈپ قالدى. لاپ

قىلىپ كۆزۈمنى ئاچتىم، يانغا قارىدىم، ياتقان ئورنۇم يالاچ سۈپا ئىدى. مېنىڭ يېنىمدىلا ئاياغقا تۇرۇپ قويۇلغان يوتقان بوش ئىدى. ئۇنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى بىر ئورۇندا ماڭا تونۇش، بۇرۇنقىدىن تولۇپ سەمرىگەن، كۆلۈپ تۇرىدىغان چىراي كۆرۈندى. گۈزەل، يۈرىكىم دۈكۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. بىر كېچە ئۇنىڭ بىلەن بىر ئورۇندا يېتىپ تۇمەنۇ، كېچىچە ئۇنىڭ بىلەن قومۇشلۇقتا، قوملۇقتا، سۆگەتلىكتە قوغلىشىپ يۈرۈپ چۈشەپتۇمەنۇ، ئەجەبا، يېنىمدا ياتقىنىنى بىلمەي ئۇخلاپتۇمەن، بەلكى كېچىچە ئۇمۇ مېنى چۈشەپ چىققاندۇ.

— ئۇكلىنىپ قاپسىزما؟ — گۈزەل ماڭا تونۇش، ئەمما مەن تۆت يىل ئالتە يېرىم ئاي ئاكلىمىغان، مەن ئامراق ئاۋازدا بۇ گەپنى قىلدى. بۇ ئاۋازلا ئەمەس، مۇشۇ گەپمۇ مەن ئۈچۈن شۇنچە كۆپ ئېيتىلغانىدى. مەكتەپتە بەش يىل جەريانىدا ئۇ بۇ گەپنى پەقەت ماڭا قانچە قېتىم دېگەن بولغىيدى. ئۇ بۇ گەپنى پەقەت ماكىلا مۇشۇنداق تەلەپپۇزدا، مۇشۇنداق هاياجان ئىچىدە دېگەنىدى. هازىر ئارىدىن بىر مۇنچە ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. يەنە ئۇنتۇپ قالماپتۇ. مەن بېشىمنى ناهايىتى تەستە لىكشىتالىدىم. ئۇ شۇنچىلىك ئوماق كۆلدەكى، تەكشى ئاپئاق چىشلىرى بويىقتەك قىزىل لېۋى بىلەن شەبنەم تامچىسى پىلدىرلاپ تۇرغان بىر تال گۈل ئېچىلغاندەك بولدى. مانا بۇ كۆلكىمۇ ئۆزگەرمەپتۇ. قىلچە ئۆزگەرمەپتۇ. بۇ كۆلكىگە مەن ئەجەبمۇ ئامراق ئىدىم. بۇ كۆلكىنى دائىم كۆرۈپ تۇرغاچقا گۈلزار-لىقتا ياشاۋاتقاندەكلا ئىدىم.

— بۇ مۇزىكىنى...، — مەن ئاران مۇشۇ گەپنى دەپ بولغۇچە ئۇ جاۋاب بەردى. تاسىم تولىمۇ ئېغىر. گەپنى ئېزىپ چاپناپ قىلىمەن. ھەرقانداق ئادەم مەن بىر ئېغىز گەپ قىلىپ بولغۇچە بەش ئېغىز گەپ قىلالايدۇ. مەن كىچىكىدىلا ئۆزۈمنىڭ باشقا بالىلاردەك چاقماقتەك سۆزلىيەلمەيدىغانلىقىمدىن نارازى ئىدىم، ئازابلىناتتىم. بىر قېتىم ئاكام بىلەن جېدەلىشىپ قېلىپ ئىككىمىز ئانام ئالدىدا تەڭشىكايەت قىلىپ، مەن گېپىمنى دەپ بولغۇچە ئانام ئاكامنىڭ گۇناھىنى ماڭا ئارتىپ قىلغان يالغان گېپىگە ئىشىنمەي، مەن گېپىمنى دەپ بولغۇچە تاقەت قىلالماي، مېنى شاپىلاق بىلەن بىرنى ئۇرغان، بۇ ناھەق جازاغا چىداپ تۇرالماي بىر كۈن كەچكىچە ھېچ نەرسە يېمەي دۇم يېتىپ يىغلىغانىدىم. چوڭ ئانام ئانامنى ئەيىبلىگەندە، مەن چوڭ ئانامدىن ئۆزۈمنىڭ نېمىشقا ئاستا گەپ قىلىدىغانلىقىمنى سورىدىم. چوڭ ئانام چېچىلىپ تۇرۇپ: «ئاناڭنىڭ كاساپىتى. ئانا بولغۇچى بالىنى تۇغۇپ تۇنجى گەپ قىلغاندا تىلىنى چاپناپ گەپ قىلسا، بالا مۇشۇنداق بولۇپ قالىدۇ. سەن تۇغۇلغاندا ئاناڭ شۇنداق قىلغان بولغىيدى. مېنىڭ يوق لۇقۇمدا» دېدى ئىچىنى ئۇۋۇپ. مەن شۇنىڭدىن تارتىپ خېلى چوڭ بولغۇچە ئانامغا دائىم: «سەن نېمىشقا مېنى تۇغقاندا تىلىڭنى چاينىغان» دەپ غەلۋە سالغانىدىم. مەن ھەر قېتىم مۇشۇنداق قىيىن ھېس قىلغان چاغلىرىمدا كىچىكلىكىمدىكى ئاشۇ ئىش غىل - پال قىلىپلا كۆڭلۈمدىن كېچىدۇ.

— ھەر ئەتىگىنى ئاڭلايمەن...

نېمىدېگەن ئوخشاشلىق. خۇددى كېلىشۈالغاندەك.

لېكىن مەن بۇنى ئېغىزىمدىن چىقارمىدىم.

— ھەقىچان ئۇزۇندىن بۇيان ئاكلىمىغانسىز؟ يەنە قويايمۇ؟

مەن دەرھال بېشىمنى لىڭشىتتىم. گۈزەل يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، لېنتىنى ياندۇرۇپ سالدى. مەن دەررۇ كۆزۈمنى يۇمۇۋالدىم. ئاپئاق بىلەكلەر، قارا چاچ، يۇمىلاق يۈز، ئۇزۇن بويۇن، بۇرۇنقىدىن پەسلىگەن، ئەمما ئىككى تەرەپكە يېيىلىپ، تېخىمۇ تولغان يەڭسىز ئىچ كۆڭلەكىكە سىغماي لىغىرلاپ تۇرغان كۆكرەك، ھەممە ئەزايىم قىزىپ، چىشلىرىم كىرىشىپ، پەيلىرىم تارتىشىپ قالغاندەك بولدى. لېكىن كۆزۈمنى ئاچمىدىم. مۇزىكا بايىقىدىنمۇ سەل يۇقىرىراق ئاۋازدا ياڭرىغىلى تۇردى. قېنىم قاينىپ، تىترەك تۇلاشتى. بىر كۈچ مېنى ئاشۇ تەرەپكە تارتىدۇ. مەن ئۇخلاپ چۈشۈمدىمۇ ئېرىشەلمەيدىغان، مەن كۆپ خىيال قىلغان، ئەمما ئۈمىد كۈتمىگەن پىنھان چاغ، بىر يەرلىرىمدىن، مېڭەمدىنمۇ، يۈرىكىمدىنمۇ، تومۇرۇمدىنمۇ بىر غايىب ئاۋاز، ئۆزۈمنىڭمۇ ياكى باشقىمۇ بىر ئاۋاز مېنى ئۈندەيدۇ. رىغبەتلەندۈرىدۇ. يەنە تېخى ئەۋرىشىمدەك بارغانچە ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەن مۇزىكا «تۇر، بارغىن، پەقەت بىر يۇمۇلىساڭلا، قولۇڭنى سوزساڭلا، سەن كىچە - كۈندۈز تەشنا ئاشقىنىڭ يېنىغا بارىسەن. قانىتىم بولسا ئۇچۇپلا بارسام دېگەنىدىڭ، بارغىن، ئۇمۇ ساڭا تەشنا... تەشنالىقتا كۈتۈۋاتىدۇ. غەيرەت قىل. ئۇمۇ سېنى سېغىنىدۇ. سېغىنغاچقا، سېغىنىش كۈيىنى ياڭرىتىپ، سېنى غەپلەتتىن ئويغاتتى. ئايال كىشىدە ئۇنىڭدىن ئارتۇقى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.» مەن مىڭ سۆرىلىپ

ئىزىمغا قايتقاندەك بولدۇم. كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا قاردىم. ئۇ گويا نادىر سۈرەتتەك، پەرىزاتنىڭ ھەيكىلىدەك تورۇسقا قاراپ سوزۇلۇپ ياتىدۇ. ئۇمۇ مۇزدىكا ئىچىگە شۇڭغۇپتۇ. ھەربىر تىنىقى ئادەتتىن تاشقىرى كۆكنى كۆتۈرىدۇ. بۇرۇن تۆشۈكلىرى كېڭىيىدۇ. بىر كۈچ مېنى لوكىدا ئورنۇمدىن تۇرغۇزدى. ياغاچ سۈپا غىچىرلاپ كەتتى. شۇ ئان پۇشايمان قىلىپ قانداق تېز تۇرغان بولسام شۇنداق تېز يېتىۋالدىم. مۇزدىكا ياڭرىماقتا. يۈرەك سوقۇشۇم تېخىمۇ تېزلەشتى. «نېمىشقا باشقا ئۆيگە ئورۇن سالمىغاندۇ؟» بۇ خىيالىم دەرھال كۆپۈككە ئايلاندى. چۈنكى بۇ پەقەت بىرلا ئېغىز ئۆي. بارى - يوقى شۇ. بۇ ئۆي پەقەت مۇشۇ بىرلا... مەن باشقا نەرسىنى ئويلاشقا ئۇرۇندۇم. نېمىنى ئويلايمەن. بىزنىڭ مەكتەپنىڭ ئىلمىي مۇدىرى ئۆز يۈرتىنى پاناھ تارتىپ مۇشۇ مەكتەپكە يۆتكىلىپ كەلدى. مەن گۈزەلنىڭ مۇشۇ ناھىيىدە بارلىقىنى، بىزنىڭ مەكتەپتىكى لەر ئىلمىي مۇدىر بىزنىڭ ئارقىسىدىن مۇشۇ ناھىيىگە كەلمەكچى بولغاندىلا، ئۆزۈمنىڭ گۈزەل بار ناھىيىگە باردىغانلىقىنى بىلىپ خۇشال بولغان، قايغۇرغان، ئۇنى كۆرەلەرمەنمۇ؟ ناھىيىنىڭ قەيىرىدىدۇ، توي قىلدى دەپ ئاڭلىدىم، سەمرىپ كەتكەنمىدۇ؟ سۈزۈك، خالىسز يۈزىگە داغ، قورۇقلار چۈشكەنمىدۇ؟ مىجەزى يەنە ھازىرمۇ مۇلايىم، خۇشخۇيمىدۇ ياكى تۇرمۇش، جەمئىيەت ئۇنى باشقىچە قىلىپ قويغانمىدۇ؟ ئۇ مېنى كۆرسە، مەسلەن، ئىككىمىز تاسادىپىي ھالدا ماگىزىندا، ئادەملەر ئارىسىدا ئۇچرىشىپ قالساق، قانداق بولۇشۇپ كېتەرمىز؟ مەكتەپتىكى چاغدىكى

www.uyghurkitap.com

دەك قوللىرىمىزنى تازا چىڭ سىقىپ، قايرىشىپ، كۆلۈشۈپ چاقچاقلىشىپ، شۇنچىلىك يېقىن تۇرۇپ كۆرۈشەرمىزمۇ، ياكى پەرۋاسىز، سىپايە، قورۇنۇش، ھودۇقۇش، غەم - ئەندىشە ئىچىدە كۆرۈشەرمىزمۇ، ياكى ئۇ كۈندەشلىكى يامان ئەردىن بىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان بولسا، تونۇماسلىققا سېلىپ كېتىپ قالارمۇ؟ دېگەن ئەندىشىلىك خىيال بىلەن كۆڭلۈمنى غەم تۇمانلىرى قاپلىغان ھالەتتە كەلگەنىدىم، ئويلىمىغان يەردىن گۈزەل تېخى يەنە مۇشۇ گۈزەل بىلەن بىر يۇرتلۇق ساۋاقدىشىمىز ياقۇپ دېگەن تۆگە لەقەملىك قارىۋاي ساۋاقدىشىمىز بىزنىڭ ئىلمىي مۇدىر يۆتكىلىپ كەلگەن مەكتەپتىن چىقىپ قالدى. بىز خۇشلۇقسىزدا... مەن خۇشلۇقۇمدا قار - شۇرغان بولۇۋاتسا ئىچىپتۇمىز، تازا ئىچىپتىمەن. بىزنىڭ كۆلۈشتىن، بىر - بىرىمىزنىڭ مەكتەپتىكى ئىشلىرىمىزنى، گۈزەل ئەسلىمىلەرنى يادلاشتىن باشقىغا چۈلىمىز تەگمىدى. خۇشلۇقۇمدا ئىچىۋەردىم. يېغلىغانلىقىم چالا كۆرگەن چۈشۈمدەك ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. قالغىنىنى بىلمەيمەن. مەن قانداق بولۇپ ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىگەندىمەن. قانداق قىلىپ گۈزەل مېنى بۇ ئۆيگە ئەكىرىپ ياتقۇزغاندۇ؟ ئۇنىڭ ئېرى كىمدۇ؟ ئاۋۇ بۆشۈكتىكى بالا ئۇنىڭ، ئۇلارنىڭ... ئۇ ئېرى ئالدىدا قانداق قىلىپ، نېمىدەپ مېنى ئەكىرگەندۇ ياكى ئۇ بۇ ئۆيدە ئېرىنى باشقۇرامدىغاندۇ؟ ياق، ياق، ئايال كىشى ئېرىنى باشقۇرغىنى تەقدىردىمۇ، مەيلى ئۇ ساۋاقدىشى بولسىمۇ، ئەرگە يات بولغان ئادەمنى قوندۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭ ئېرى كىمدۇ؟ ياقۇپ تۆگىمۇ؟ ياق، ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس.

تۇ بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تولۇق بىلمىدۇ. بۇنداق بولۇشى
پەقەتلا مۇمكىن ئەمەس، ياقۇپ تۆرە... ياق... ياق... مەن
مەكتەپتە سېغىنىش كۈيىنى دائىم ئاڭلاش جەريانىدا گۈزەل
مۇ بۇ مۇزىكىغا ئامراق بولۇپ قالغان. مەندىن لېنىنىنى
دائىم سورىۋېلىپ ئاڭلىغان. كېيىن كۆچۈرۈپ بەرگەنىدىم.
بىز ئەنە شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بىر - بىرىمىز بىلەن ئاشۇ
مۇزىكا ئارقىلىق باغلىنىپ قالغان. كېيىن بىزنى ساۋاقداش-
لار ھەر ئىككىمىزنى «سېغىنىش كۈيى» دەپ چاقىرىدىغان
بولغان. گۈزەلمۇ، مەنمۇ خۇددى ئۆز ئىسىمىمىزنى چاقىرغان-
دەك پەرۋاسىزلا «ھە» دەپ جاۋاب بەرگەنىدۇق. ئوقۇش
پۈتتۈرىدىغان چاغدا بىز ناھايىتى كۆپ دەرد - ھەسرەت
ئىچىدە، نەچچە كېچە كىرپىك قاقماي ئايرىلدۇق. ئۇ بىرلا
قىز. ئاتا - ئانىسى قەيرى، مەن بىلەن تۇي قىلىپ بىزنىڭ
يۇرتقا بېرىشقا ئۇنىڭ ئىمكانىيىتى يوق. مەنمۇ ئاتا -
بوۋامنىڭ ئەنئەنىسى بويىچە يۇرتۇمدىن، ئاتا - ئانامدىن
ئايرىلىپ ئۇنىڭ يۇرتىغا بارالمايمەن. بىز ئەنە شۇنداق
ئايرىلىشقانىدۇق. ئايرىلىش كۈنى ئاز قالغاندا، بىز مەكتەپ
باغچىسىدا بىرنەچچە كېچىنى كىرپىك قاقماي، گېپىمىز
تۈگىمەي، تىنىقمىمىزنى پۇراپ ئۆتكۈزدۇق. ئاخىرقى كۈنى
ھەر ئىككىمىز ھازىرغىچە جۈرئەت قىلمىغان ئاخىرقى سىزىق-
نى بۇزماق بولدۇق. ئەمما مەن شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئالدىدا
خىجىل بولغىنىمدىن يەرنى قاسىپ، چىنار دەرىخىگە ئۈسۈپ
يىغلاپ كەتكەن، ئۇ ماڭا چىڭ يېپىشقان ھالدا تەسەللى
بەرگەنىدى. ئاشۇ چاغدا مەن قاتتىق روھىي زەربىگە
ئۇچرىغانىدىم. گۇناھكاردەك بېشىم چۈشۈپ، ئۇنۇم چىقمىغان،

ئۇيغۇر كىتاب ئوپۇن بېكىتى www.uyghurkitap.com

هەتتا كۆزەل بىلەن ئاپتوبۇستا خوشلىشۇۋېتىپ، بىر - بىرىمىزنىڭ قولىنى چىڭ سىقىشىپ ئايرىلغانىدىمۇ ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىيالمىغانىدىم. هەتتا كۆزەل شۇنچە يىلىنسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىمىغانىدىم، مەن ئۆزۈمنى ئەر چاغلىمىغان، ئاجىز بىر بەندە چاغلىغان. بۇ زەربە مېنى تۆۋەنلەشتۈرگەنىدى. كېيىن بىرەر ئايال ماڭا گەپ قىلسىمۇ يۈرىكىم جىغ قىلىپ، قىزىرىپ كەتكەنىدىم... نەچچە قېتىم «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلىغا خەت يازماق بولۇپ نومۇس قىلىپ يازمىغان. بىر چاغلاردا بۇنىڭ نورمال ھادىسە، ياشلىقتىكى بىرەر قېتىملىق پىشكەللىك ئىكەنلىكىنى چۈشەنمىدىم، لېكىن كۆزەلنى، ئاشۇ ئىشنى ھەربىر ئويلىغىنىمدا يۈرىكىمدىكى يارا ئېچىشقاندەك بولىدۇ...

ياغاچ سۇپا غىرىسلاپ كەتتى. مەن خىيالىدىن ئويغاندىم. كۆزەل ھەرىكەتكە كەپتۇ. ئۇ ئۆز يوتقىنىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، مېنىڭ يېنىمدىكى بوش ئورۇنغا كەلدى. بۇ چاغدا ئۆيگە خېلىلا يورۇق چۈشكەنىدى. مۇزىكا تازا قايناق ئەۋجىگە چىقتى.

— مەندىن ھېچقانداق ئەھۋال سورىمايسىزغۇ؟

كۆزەلنىڭ كۆلۈپ تۇرغان چىرايىنى ۋىللىدە قىزىللىق ئىگىلىدى، ئۇ تېخىمۇ كۆلدى. ئەمما شۇ ئان كۆزىدىن ياش سىرغىپ چىقتى. قولۇم شۇ ئان ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى ياشنى سۈرتتى. ئۇنىڭ تىترەپ تۇرغان قوللىرى قولۇمنى يۈزىگە چىڭ باستى. بۇرۇنقى تونۇش قىلىقلار، تونۇش يۈزلەر، كۆزلەر، تىنىقلار، ئۇ قولۇمنى چىڭ تۇتۇپ پۇرىدى.

— سېغىنىش كۈيىنى تېخىچە تىڭشاپسىز - دە؟...

— ھەرقانداق ياخشى مۇئەككىمۇ، يېڭى مۇزىكىمۇ بۇنىڭدىن ياخشى، بۇنىڭدىن يېڭى ئەمەس. سىزچۇ.. سىز ئۇنتۇپ كەتكەنسىز، — دېدى ئۇ تىترەك پەس ئاۋازدا.

— ياق، ياق، بۇ مەن ئۈچۈن ئۆمۈرلۈك ھايات مۇزىكىسى، ھايات كۈيى.

— ئاڭلاۋەرگەنسېرى كونا، زېرىكەرلىك تۇيۇلمامدۇ؟

— نېمە دەۋاتىسىز؟... ھەرقانداق يېڭى مۇزىكا بۇنىڭ ئورنىنى ئالالمايدۇ. ئاڭلىغانسېرى شۇنچە...— مەن سۆزلىيەلمىدىم.

— مەنمۇ...

ھەر ئىككىمىزنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلدى. ئۇ قولۇمنى چىڭ تۇتقانچە كۆكسىگە باستى. نېمىدېگەن تۇنۇشلۇق. مەن ھەممىنى ئۇنتۇدۇم. ئۇنى باغرىمغا باستىم.

— يولدىشىڭىز قېنى؟

— ئۇما؟ ئۇ ھازىر چەت ئەل تىلى ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا بارىمەن دەپ، ھەر كۈنى يىغىدىن كېيىن ئىشخانىسىغا چىقىپ ئىمتىھانغا تەييارلىق قىلىۋاتىدۇ.

— قەدىرلەشكە تېگىشلىك ياخشى خىسلەت، ياخشى يىگىتكە ئوخشاپسىز. ئۇنىڭ ئىسمى نېمە؟

— ۋۇي، تېخى بىلمەمسىز؟ ياقۇپ تۆگە ئەمەسمۇ...

تازا ئەجەللىك پەشۋا يېگەنىدەك ۋاراقىرىۋەتتىم. «ئۇ، ئۇ ھەممىنى بىلەتتى، ھەتتا ئۇ مېنىڭ سىنىپ بويىچە ئەڭ جان دوست ساۋاقدىشىم ئىدى. سىرلىرىمىز بىر - بىرىمىزگە شۇنچە ئايان. ھەتتا مەن ئىنسانغا تېنىماسلىقىغا ئۆزۈمگە ۋەدە بەرگەن، گۈزەلنىڭ ئالدىدا بولۇنغان سەتچىلىكنى

ئۇيغۇرغا دېگەن. ئۇ ماڭا تەسەللى بەرگەن. پەقەت ئىككى يىلدىن بېرى خەت يېزىشالمىغانىدۇق.» مەن ئۆيدىن قانداق چىققىنىمنى بىلمەيمەن. قار ئوشۇقتىن ئېشىپتۇ. كائىنات قاشتېشىدىن ياسالغاندەك شۇنچە كۆركەم. مەن ئىشىك تۈۋىگە چىقىپ چوڭقۇر بىر تىندىم. ئۆيدىن سېغىنىش كۈيى ئۇزۇلمەي ياڭرىماقتا...

1987 - يىل 22 - ئاپرېل. قەشقەر.

جىن چاپلاشقان ئايال

1

ئېيتە، سەن جىنمۇ، مەن جىنمۇ؟ سەن قورقۇنچلۇقمۇ، مەن قورقۇنچلۇقمۇ؟ سەن ئىپلاسمۇ، مەن ئىپلاسمۇ؟ سەن چىرايلىقمۇ، مەن چىرايلىقمۇ؟ ھەممىسى يالغان، قۇرۇق گەپ. چىراي دېگەن نېمە ئۇ؟ چىراي، ئىنسان، ھەممە ھايۋاناتقا، جانسىز گىياھلارغا بەختسىزلىك كەلتۈرگۈچى ئالۋاستى، رەھىمسىز جاللاتنى چىللاپ كەلگۈچى شۇم شايا تۇن! سېھىرلەنگەن شايا تۇن. ھايا تتا كىم چىرايلىق بولسا، شۇ بېشىنى يېدى. قايسى دەرەخ چىرايلىق بولسا، كۆچى بارلار ئۆرۈپ ئاستىغا باستى. قايسى گىياھ چىرايلىق بولسا، ئۇنى يۇلۇپ كۆڭلىنى خۇش ئەتتى. قايسى گۈل چىرايلىق بولسا، ھەممە قۇرت ـ قوڭغۇز، ئۇچار ـ قانات، ئادەملەر ئاربىسىدا تالاشتا، چەيلەشتە ھالاك بولدى. ھەممىسى ئىپلاسلىق! ئېھ!... بىچارە چىرايلىقلار، بىچارە ئاجىزلار، تەقدىرسىز بەختسىزلەر! بىز ھەممە ئىنتىلگەن دەسلەپكى چاغلارغا

غادىيىپ، خۇيلىنىپ، ئەركىلەپ كۈلۈپ خۇدىمزنى بىلمەيمىز. بەزىدە مۇڭلىنىمىز، ھايانتتا گويا ھەممىنىڭ بېشىغا دەسسەپ ماڭغانىدەك بولىمىز. ئەمما بۇ مەغرۇرلۇقنىڭ ھايات دېگىزىدا قاينامدا قالغان چىرايلىق بوتۇلكىدەك، مەڭگۈ ياكى چۆكەلمەي، ياكى ئاقالماي، بىر پەلەكتە كۆتۈرۈلۈپ، بىر چوڭقۇرغا چۆكۈرۈلۈپ ئارام تاپالماي ھەسرەتتە ئۇپراپ تۇرگەيمىز، ياكى خادا تاشلارغا ئۇرۇلۇپ، كۈكۈم - تالقان بولىمىز، ياكى ھېچ ئىگىسىز ياشايمىز.

مانا مەن چىرايلىق، ئەركەكلەر ماڭا قانداق ئامراق، ھەممىسى ماڭا كۆيۈككەن، ھەتتا ئىت - مۈشۈكمۇ ئادەمدەك سۆزلىيەلىگەن بولسا، ماڭا كۆيدۈم دەيتتى. مەن بىر گۈزەل ئايال. كۆز ئالدىمدىكى سانىقسىز كۆيگەن ئەركەكلەرنىڭ قانچىسىنى، قايسىنى تاللاي؟ مەن سانىقسىز بۆرىلەر ئارىسىدىكى بىچارە قوزىغا ئوخشىشىپ قالدىم. بۇ سانىقسىز بۆرىلەر ئارىسىدىن قايسىسى ماڭا ئۆمۈرلۈك دوست، ھەمراھ بولىدۇن! ھەممىسى نەپسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن. ئۇيىتە، قايسىڭ بۆرە ئەمەس، قايسىڭ ماڭا ھەقىقىي دوست؟... چىقمىدى، تاپالمىدىم.

ئەركەكلەر ئارىسىدا كېپىنەكتەك. ئۇچتۇم، كۆز سالدىم. پەقەت كېپىنەك بولغىنىم ئۈچۈنلا، ھېچقانداق گۈل كېپىنەكنىڭ ئۆزىدىن ئايرىلمايدىغان دوست بولۇشىغا ئىشەنمىگەنىدەك، ئىشەنمىدى. بىر گۈلگە كېپىنەك ئۆمۈرلۈك دوست دەپ، قانچە قادىلىپ چاپلاشسىمۇ، گۈل كېپىنەكنى ھېلى ئۇچىدۇ، ھازىر كېتىدۇ دەپ ئەندىشە ئىچىدە ياشايدۇ. كېپىنەك كۆزىنى يۇمۇۋالسا باشقا گۈلگە قاراۋاتقانىدەك،

بۇرنىنى تۇتۇۋالسا باشقا گۈلدىن پۇراق ئېلىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. ئىسىت چىراي، مانا بەرگەن چىرايىنى جانلىقلا ئەمەس، قاقاسلىققا بەرسەڭچۇ! بۇ قاقاسلىق قاقاس تۇرۇپمۇ بەختسىز قاقاسلىق بولغاندىكىن، گۈزەل تۇپراق بولۇپ بەختسىز بولسا كاشكى.

ئاھ، دادام دېگەن ئەبلەخ نېمىشقا كېلىشكەن ئەر بولغانسەن؟ ھۇ ئانام دېگەن ئەقىلسىز نېمىشقىمۇ گۈزەل بولغانسەن! ئىككىڭ نېمىشقىمۇ كۆيۈشكەنسەن. ئىككىڭ بەختلىك بولدۇڭما، ئىككىڭ مەن بەختسىز ئاجىزەڭنى تاشلاپ، بىرىڭ گۈزەللىك ئۈچۈن جېنىڭنى گۈزەللىك ئۈچۈن ئەسەبىلەرچە ئۆزىنى ئۇرغان تەلۈلەرگە ئۇرۇپ كۆكۈم - تالقان بولدۇڭ؛ بىرىڭ گۈزەل بولغىنىڭ ئۈچۈن تالان - تاراج ئېچىدە گۈزەللىكىڭنى بۇ دۇنياغا سىغدۇرالماي ئۇ ئالەمدە ئارامىلىق ئىزدەپ بالدۇر كەتتىڭ. مانا مەن قانداق بولدۇم؟ نۇرغۇن كۆرۈمسىز ياكى سەت ئەمەسلەر ئارىسىدا بەختسىز يېتىم قالدىم. ئۇ چاغدا مەن تېخى ئۆزۈم تۆرەلگەن يىلتىزنىڭ قايسى ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىغان گۈلنىڭ غۇلىدىكى يېڭى تۆرەلمە ئىدىم. ياش نوتا باشقا شاخقا ئۇلاق قىلسا بىلمەي كۆكلەۋەرگەندەك، مەن باشقا يېڭى ئاتا - ئانام تەرىپىدىن يېغىۋېلىندىم. مەن پەقەت ئۆز ئاتا - ئانام مۇشۇلار دەپتۇمەن. ئەينى چاغدا، كىچىك چاغدا، غۇنچە ۋاقتىمدا مۇتلەق شۇنداق ئويلايتتىم. ئەمما پورەك بولۇپ ئېچىلىپ، ئەركەك لەرنىڭ قولىغا سوۋغا قىلىپ تۇتۇلىدىغان گۈل دەستە بولۇپ تىزىلىدىغان چاغدا، ئاندىن بىلدىم، بىلىپ قالدىم.

مەن سۆۋغا قىلىنغان. ماڭا ئىنتىزار، مەن بىزار ئەركەكنىڭ ئالقىنىغا چۈشكەندە، ئاندىن شۇنداق بولدى.

— ۋايجان، ۋاي دادا! ماڭا ئەركەك جىن چاپلاشتى، ماڭا جىن چاپلاشتى...! ياق - ياق، ماڭا جىن چاپلاشمىدى، ئادەملەر تۆھمەت چاپلاشتى. ماڭا ھېچ يەردە جىن چاپلاشقىنى يوق. مەن ساق، مەن ساقلا بىر ئادەم. مەن ساق ئادەمنى نېمىشقا جىن چاپلاشقان دېيىشىدۇ؟ مېنى نېمىشقا ئادەملەر ئارىسىدىن جىن - شايتانلار دۇنياسىغا ئىتتىرىۋېتىدۇ؟...

رىزۋان، تارغىنا بىر ئېغىزلىق ياتاق ئۆيىدە ئەنە شۇنداق چىگىلىشىپ كەتكەن خىيال ئىچىدە، كونا ياغاچ كارىۋات ئۈستىدە تولغىنىپ ياتىدۇ. ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈلىدۇ. ئۇ ھەر ئۆرۈلگەندە كارىۋات ناله - زار قىلىپ غىچىرلاپ تۇرىدۇ. ئۇ ھەقىقەتەن تولىمۇ گۈزەل ئايال ئىدى. ئۇ ئەسلى ئوقۇتقۇچى ئىدى. تېرەكنىڭ قاراپ كۆلىدىغان بولۇپ روھىي كېسەلگە گىرىپتار بولغاندىن كېيىن، مەلۇم ۋاقىت داۋالىنىشقا چىقىرىشقانىدى. ئۇ ئاتا - ئانىسى بىلەن خېلى بۇرۇنلا ئادا - جۇدا بولۇشقان. چۈنكى ئۇ ئاتا - ئانىسىنى كۆرسىلا ئېسىلغىلى، ئۇرغىلى، تىللىغىلى تەييار. شۇڭا ئۇنى يالغۇزلا بىر ئېغىز ئۆي ئايرىپ بېرىپ، يالغۇز چىقىرىپ قويۇشقان. ئۇ مۇشۇ ئۆيدە يالغۇز تۇرىدۇ. قورسىقى ئاچسا تاماق ئېتىپ يەيدۇ. ئىچى پۇشسا بازار ئايلىنىدۇ. ئۇنى - بۇنى كۆرىدۇ. ئاللىكىملەر بىلەن خىيالىغا كەلگەنچە مۇڭدىشىدۇ، سۆزلىشىپ قويىدۇ. بىر ئوبدان

سۆزلەۋېتىپ، ئاللىكىملەرنى تىللاپ قويىدۇ. شۇنىڭ بىلەن سۆھبەت بۇزۇلىدۇ. ئۆيىدە بالىچىلاپ باققان سوك پاقلىنى بار. پاقلان رىزىۋانغا ئانىسىغا ئەگەشكەندەك بوينىدىكى تۇچ قوڭغۇراقنى جىرىڭلىتىپ ئەگىشىدۇ. رىزىۋان ئۇنى دالا، ئېتىز ـ قىر، ئورمانلارغا ئاپىرىپ بېقىپ كېلىدۇ. پاقلان تېز چوڭىيىپ، بەكلا سەمرىپ قويغا ئايلىنىدۇ. بۇ جەريانىدا رىزىۋان پاقلانغا تالاي دەرد ـ ئەلەمنى بەزىدە يىغلاپ، بەزىدە كۈلۈپ، بەزىدە ناخشا ئېيتىپ دەپ بېرىدۇ. پاقلان قوي بولۇپ كەتكەندە، ئۇ ھەسرەت بىلەن: «ئىسىت، چوڭ بولمىساڭ ئوبدان بولاتتى، چوڭ بولۇپ نېمە قىلاتتىڭ، دەرد تارتقىلى چوڭ بولسەن. قوزا بويىچە، ھېچ بولمىسا پاقلان بويىچە تۇرۇۋەرسەڭ ئوبدان بەختلىك بولاتتىڭ. مەنمۇ كىچىك چېغىمدا، بالا چېغىمدا غەمسىز، بەختلىك، ئاتا ـ ئانام ماڭا مېھرىبان، مەنمۇ ئاتا ـ ئانامغا شۇنچە ئامراق ئىدىم. چوڭ بولۇپلا جاھاننىڭ خاپىلىقى مېنى تۇگەشتۈردى. ئاتا ـ ئانامچۇ؟!...»

ئۇ ھەسرەت بىلەن چوڭ قوي بولۇپ كەتكەن پاقلىنىنى كۆز يېشى قىلىپ تۇتۇپ تۇرۇپ:

ـ مەن ساڭا غەزەل ئوقۇپ بېرەي پاقلىنىم، بىز ئەمدى بۇ دۇنيادا مەڭگۈلۈك جۇدالىشىدىغان بولدۇق. سەن ھېلىلا قاسساپنىڭ پىچىقىدا بوغۇزلىنىسەن. چۈنكى سەن سېمىز، خۇددى مەن چىرايلىق بولغانغا ئوخشاش.

ئايرىلغانغا ئۆلمەيمەن،
ئۇقمەمگە يىغلايمەن.

ئۇ تالاي پاقلانلارنى چوڭ قىلدى، يەنە باقتى، يەنە ساتتى. ئۇ دائىم ئاشۇ ئىككى مىسرا غەزىلىنى خۇددى نەچچە ئونلاپ قېتىم پاقلان چوڭ قىلىپ ساتقانغا ئوخشاش قايتىلاپ ئوقۇيدۇ. بەزىدە ئاھاڭىنى تاشلاپ، گەپكە ئوخشاش دەپ قويىدۇ. بەزىدە يەنە ئاھاڭغا سېلىپ غىڭشىپمۇ قويىدۇ. گاھى ئۇنلۇكمۇ ئوقۇيدۇ. گويا كاككۇك دائىم بىر خىل ئوخشاش رېتىمدا سايرىغانغا ئوخشاش، ئاشۇ ئىككى مىسرانى قايتىلايدۇ. ئاشۇ مىسرانى قايتىلىغاندەك يەنە نۇرغۇن كۆڭۈللۈك ـ كۆڭۈلسىز ئىشلارنىمۇ تەكرار ئەسلەپ قويىدۇ.

2

يېرىم كېچىدە ھامان ئۇنىڭ كۆزىگە كېچىدىكى ئىشلار كۆرۈنىدۇ، ئۇچرايدۇ. مانا ھازىرمۇ جېنىنىڭ بارىچە چىرقىراپ كەتتى. مانا بۇ ئەنسىز چىرقىراش ئۇنى ھەم ئۆڭ ۋەھشىيانە قىينىغان، ھەم چەكسىز خۇشال قىلغان. تەنلىرىدىن جىرتىلداپ قان چىققان، بەدەنلىرى تىلىنغان، يۈز ـ كۆزلىرى كۆكىرىپ قانىغان، چەكسىز ئاغرىق ئىچىدە قىينالغان بولسىمۇ، يۈرىكى خۇشاللىق، قورقۇش، ھاياجان ئىچىدە تېپچەكلىگەن.

ئۇ تۇنجى قېتىم توي قىلغانىدا 17 ياش ئىدى. ئۇ توي قىلغىنىغا رازى ئەمەس ئىدى. كۆڭلىدە بىرىنى ئىنتايىن ياقتۇرۇپ يۈرگەن بولسىمۇ، ئۇنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا پېتىنالماي، پەقەت: «توي قىلمايمەن» دېيەلمە

گەن. ئەما توي بولغانىدى. ئۇنى ئەمرىگە ئالغۇچى ــ ئابرويلۇق بىر ئەمەلدارنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن كادىر ئوغلى ئىدى. رىزىۋان ئۇنى تۇنجى قېتىم كۆرۈپلا ھۆ قىلغۇسى كەلگۈدەك سەسكىنىپ، دانىخورەك باسقان بۇ يۈزگە قارىغۇسىز بولغانىدى. تويىنىڭ تۇنجى كېچىسى ئۇ ئۆزىگە ھەمراھ بولغان يەڭگىلەرگە چىڭ چاپلىشۋېلىپ، ئېرىنى يېنىغا يولاتمىدى. ئىككىنچى ئاخشىمى ئېرى يېقىنلىشىدى: «ۋاقىرايمەن» دەپ تەھدىت سېلىپ، ئۆزىمۇ، ئېرىمۇ تاڭنى كىرپىك قاقماي، بىر - بىرىگە قولاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ، رىزىۋان تۈگۈلۈپ، چىڭ پۈركىنىپ، ئېرى گىلەم ئۈستىدە تولغىنىپ يېتىپ تاڭ ئاتقۇزدى. ئۇچىنچى كۈنى يەنە شۇنداق قىلىشىدى، ئەرلىك نەپسىگە ئېغىر كەلگەنلىكتىن، ئېرى غەزەپ بىلەن: «قانداق دېگەن تۈگىمەس ئەن خۇلق - ناز» دەپلا پومىداقلاپ، دۇمبىسى، باشلىرىغا سۆيۈپ كەتتى. رىزىۋان دېگىنىنى قىلدى. ئۇ، شۇنچىلىك دەھشەت قورقۇنچ، تەلۈلىك بىلەن چىرقىرىدىكى، بىرئاز توختاپمۇ قالمىدى ياكى پەسلەپمۇ قالمىدى. ئېرى چۆچۈپ ئۇنى قويۇۋەتتى. ئۇ بىر تەرەپتىن، ئايالىنىڭ تەلۈلىكىدىن قورقسا؛ يەنە بىر تەرەپتىن، يان ئۆيدىكى ئاتا - ئانا، ئاكا - سىڭىللارنىڭ ئاڭلاپ قېلىشىدىن نومۇس قىلغانىدى. ئۇ كۆڭلىدە يان ئۆيدىكىلەرنىڭ ئاڭلىغانلىقىنى پەرەز قىلدى. چۈنكى خوتۇنىنىڭ چىرقىرىشىدىن يىراق - يېقىندىكى ئىتلار ھاۋشىشىپ، قوندىقتىكى توخۇلارمۇ چۆچۈشۈپ قاتتىق قاقىلداپ كېتىشتى. قوتاندىكى قويلار ئەنسىز مەرەپ كەتتى. بۇ كېچە يەنە تولغىنىش، دىڭ تۇرۇش ئىچىدە ئۆتتى.

ئەتىسى ئېرى كېلىن بويى غەزەپلىنىپ ھاراق ئىچتى، مەست بولدى، قېيىن ئانىسى رىزۋانغا تەنە بىلەن نەسىھەت قىلدى. بۇ كېچە ئېرى ئۇنىڭ قاتمۇقات كىيىۋالغان كىيىملىرىنى يىرتىپ تىتما قىلىۋەتتى. ئاخىر ھاراقنىڭ كۈچى تەسىر كۆرسىتىپ ئۇخلاپ قالدى. بۇ جەريانىدا رىزۋاننىڭ قوللىرى قايىرىلدى، بەدەنلىرىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىلىرى كۆكەردى. يەنە چىرقىرىدى. ئېرىنىڭ يۈز - كۆزلىرى تاتىلىنىپ قىيما - يارما قىلىندى. قولى چىشلەندى. رىزۋان كېچىچە ئاغرىق ئازابىدىن ئىڭراپ چىقتى. ئۇ ئازاب ئىچىدىن پەقەت بىرلا نەرسىنى، يەنى، ئۆزىنىڭ يېرىكسىدە چوڭقۇر ئورناشقان بىر چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرسىلا ھەممە ئازابى ئونتۇلىدۇ.

— رىزۋان، خام خىيال قىلما، سەن دېگەن كىچىك بولسىمۇ، بىر ھۆكۈمەت ئەمەلدارىنىڭ قىزى. مەن بولسام قېقىندى - سوقۇندى بولۇپ چوڭ بولغان ئىگە - چاقسىز يېتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە قولۇمدا ھۈنىرىم يوق. پەقەت ئوشۇق ئېتىشنى بىلىمەن. كۈنۈم تاۋكا ئۈستىدە «دەتتىكام» دەپ مەيدەمگە مۇشتلاش بىلەن ئورۇش - تالاش، مۇشتلىشىش، سوقاقخانا ئىچىدە ئۆتىدۇ. مەن سېنى ئالالمايمەن. سەنمۇ ئۆزۈڭگە ئوخشاش بىلىملىك كادىرغا تېگىپ، بەختلىك ئائىلىدە ياشا. ئۆزۈلۈشۈپ كېتەيلى... قايسى ئاي، قايسى كۈنلۈكتە بىر - بىرىمىزگە كۆيۈشۈپ قالغانىدىمىز؟ ياتاللا...

— ئۇبۇل، سىز ئوغۇل بالىمۇ نېمە؟

رىزۋان غەزەپ بىلەن ئۇنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىپ، يۇلقۇنۇپ بوشاندى - دە، مايىتارتىپ ئارقىسىنى قىلىۋالا

دى. ئۇبۇل چىڭ يۈمۈۋالغان كۆزىنى ئاچماستىن، ئاۋازى بوغۇلغان هالدا جاۋاب بەردى:

— ئاتا - ئانام، ئۆي - ماكانىم بولمىغاندىكىن، مۇشۇ كېنىگىچە نېمە بولسام بولدۇم. ئوغرىمۇ بولدۇم، ئىتمۇ بولدۇم، هايۋانمۇ بولدۇم. ئىشقىلىپ جاهاندىكى هەممە مەرەزدىن بولدۇم. سەن نېمە دېسەڭ دېۋەر. مەن سېنى ئالالمايمەن. ئۆزۈمگە تۇشلۇق خوتۇن لازىم. مەن بېشىمنى تاشقا ئۇرۇۋالسامۇ سېنى ئالالمايمەن.

هەر ئىككىسى جىم بولۇپ قېلىشتى، ئېزىلىشتى. رەزدۇان سۆگەتتىنىڭ يېرىك تېنىنى قۇچاقلاپ ئاۋازىنى چىقارماي يىغلىدى. ئۇبۇل يەنە بىر تېپ سۆگەتتىنىڭ غولىغا يۆلىنىپ زوڭ ئولتۇرۇپ، ئاچچىق كۆك تاماكا يۆگەپ پۈشۈلداپ چېكىپ ئولتۇردى.

— سەن هازىرچە ئاتا - ئاناڭ بېرىمەن دېۋاتقان ئەرگە تەگ، مەنمۇ بىر خوتۇن ئالاي، كېيىن هەر ئىككىمىز ئاجرىشىپ كېتەيلى. شۇنداق قىلساق، كېيىن ئىككىمىز...

— بۇنىڭدىن باشقا ئامال يوقمۇ؟

— سېنىڭ ماڭا تېگىشىڭنى يالغۇز ئاتا - ئاناڭلا ئەمەس، خەلقى ئالەمنىڭ راۋا كۆرمەيدۇ. هەممە خەق سېنى كۆڭلى پەس دېسە، مېنى ئايلاندۇرۇۋاپتۇ، جېنىغا تۇشلۇق ئىش قىلماپتۇ، دەپ نەپرەت ئوقۇيدۇ. بۇنداق ئازابقا سەنمۇ، مەنمۇ چىدىيالمايمىز.

— ياقا يۇرتقا چىقىپ كېتەيلى.

— خوتۇننى ئارقىغا سېلىپ يۈرۈپ مۇساپىرچىلىق

قىلغىلى بولمايدۇ. ئىشقىلىپ بۇنداق قىلغانىڭ پايدىسى يوق. زور پىشكەللىكىگە ئۇچرايسەن. چوقۇم پۇشايمان قىلسەن، بىر زامان ئۆتكەندىن كېيىن چوقۇم پۇشايمان قىلسەن. سەن جاھانىڭ ئىسسىق - سوغۇقىنى كۆرمەي چوڭ بولغان. جاپاغا چىدىيالمايسەن. سېنى جاپاغا قويغان مەنمۇ چىدىيالمايمەن. سەن پۇشايمان قىلساڭ، مەن ئۆلسەم بولىدۇ!

— ھەرگىز... قەسەم قىلىمەن.

— توختا، ماقۇل، سەن پۇشايمان قىلما، ئەمما بالا - چاقىلىق بولساق، بالىلىرىمىزمۇ، ئۆزىمىزمۇ جاپاغا قالىمىز. ئىشقىلىپ مەن جىق ئويلىدىم. ئىككىمىزنىڭ ئارىلىقىمىز- دىكى ھاڭنى مەن مەڭگۈ تولدۇرالمايمەن. جاھاندا قايسى ئاشىق - مەشۇق مۇرادىغا يەتكەن؟ ھازىرچە ھەر ئىككىمىز ئازابلانساقمۇ، بىر زامانلار ئۆتكەندىن كېيىن، بەلكى ھازىرقى ھالىمىزنى ئويلاپ كۈلگىمىز كېلەر. كۆڭلۈڭ قويمىسا، مەن دېگەندەك قىلايلى. ئەرگە تەگ.

رىزىۋان، قايتىدىن ئۆكسۈپ يىغلىدى:

— سىزمۇ خوتۇن ئالامسىز؟

— ئۆزۈمگە تۇشلۇقتىن.

— ياق، ياق. مېنىڭ كۆزۈم كۆرمىسۇن. خوتۇن ئالسىڭىز، مەن چىداپ تۇرالمايمەن.

— ئەمىسە، مەن ئۆيلەنمەي تۇرۇپ چوكان ئالمەنمۇ؟

رىزىۋان زۇۋان سۈرمەي ئۇبۇلىنىڭ كۆزىگە بىرھازا تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ قالدى.

— مەن پەقەتلا ئۆزۈمنى تۇتقۇزمايمەن.

— بۇنىڭغا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. بىرمۇنچە پۇل خەجلەپ خوتۇن ئالغان ئوغۇل بالا بوش قويمايدۇ.

— مەن قەسەم قىلىپ بېرەي، يانچۇقۇمدا تۆز بار. تەرىتسىمۇ بار.

رىزىۋان كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە يانچۇقىدىن بىر توقاچنى ئېلىپ «گاچچىدە» دەسسەپ ئېزىۋەتتى.

— ساق ـ سالامەت سىزگە تەگمىسەم، كۆزۈم كۆر بولۇپ، زۇۋانىم دارغا تارتىلسۇن! سامانىدەك سارغىيىپ، قاقشالدەك قۇرۇپ ئۆلەي.

ئۇبۇل رىزىۋاننى باغرىغا باستى:

— خۇدايىم مۇرادىمىزغا يەتكۈزەر. ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ كۆڭلىگە ئىنساپ بېرەر.

— خۇدايىم بۇيرۇسا...

3

ئەتىگەندە پۈتۈن ئەزاسى لوقۇلداپ، سىيرقىراپ ئاغرىپ، ئۇستىخانلىرى ئېغىرلىشىپ قوپقان رىزىۋاننىڭ بېشىمۇ ئاجراپ كەتكۈدەك ئاغرىپ كەتتى. ئېرىنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈزلىرى قالايمىقان تاتىلانغان، ئانچە ـ مۇنچە قان ئۈيۈپ قالغانىدى. قېيىن ئانىسى يان ئۆيدە تۇرۇپ، بار ئاۋازى بىلەن قاينىاپ، كېيىن كاللىسى قىزىپ، رىزىۋاننى تىللاپ كەتتى. رىزىۋاننىڭ قۇلىقىغا بۇ گەپلەر ئانچە كىرمىدى. ئۇنىڭ بىردىنلا ئېرىگە ئىچى ئاغرىدىيۇ، يەنە نەپرەتلەندى. ئۇ چۈشكىچە

ئۇ يان - بۇ يانغا ئۆرۈلۈپ يەتتىپ بېقىپ، چۈشتىن كېيىن ئۇنسىزلا يامانلاپ كەتتى. ئۇ ئۆيگە بېرىپ، ئاتا - ئانىسىدىن بىرمۇنچە پەند - نەسىھەت، تەنبىھ ئالغاچ، ئۆگزىنى داۋاملىشىپ كەلگەن ئادەت بويىچە بىرمۇنچە ئۆزىنى بىلەن ئېرىنىڭ ئۆيىگە ئەكىلىپ قويۇلدى. ئېرى قېيىن ئانىسىنىڭ يەملىشىپ كەلگەن چىرايلىق گەپلىرى بىلەن كۆڭلى ئارام تېپىپ، خېلى ئېچىلىپ قالغانىدى. ئەمما، كەچتە يەنە پەشۋا يەيدى. ئۇمۇ بىر ئەر بولۇپ قالغىنى ئۈچۈن زەردىسى قاينىپ، بىردىنلا سەۋر قاچىسى يېرىلىپ، ۋەھشىي يىرتقۇچ قىياپىتىگە كىردى. بىرھازا پوممىداقلىشىپ رىزىۋاننى باغلىدى. رىزىۋان چىرقىراپ، ئالەمنى مالەم قىلىۋەتتى. كېچىدە بۇ دەھشەتلىك چىرقىراشتىن پۈتۈن ئائىلىدىكىلەر، يېرىم - يالىڭاچ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، ئوغلى بىلەن كېلىنى ياتقان ئۆينىڭ ئىشىكىنى قېقىشتى. ئەمما، ئەسەبىيلىكى تۈتقان ئوغلى ئىشكىنى ئاچمىدى. ئۇ جېنىنىڭ بارچە «ئىشكىنى قىلىش» دەپ ۋارقىرىدى. جېنىنىڭ بارچە «ۋايجان، ئادەم ئۆلدى، مېنى قۇتۇلدۇرۇڭلار!» دەپ نالە قىلىۋاتقان رىزىۋاننىڭ ئاغزىغا لاتا تىقتى. رىزىۋاننىڭ ئاۋازى ئۆچتى. ئەمما يەنىلا يۈلقۇنۇپ، يۇمۇلىنىپ، تېپىچەكلەپ قارشىلىق قىلدى. ئېرى ئۇنى ياتقان ئورنىدىن سۆرەپ يېرۇپ، تەستە دېگۈدەك ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدىكى نەقىشلىك تۈۋرۈككە تاڭدى. كارىۋات ئاستىدىن ئالدىن تەييارلاپ قويغان ئىككى قوزۇقنى تۈۋرۈكنىڭ ئىككى تەرىپىگە قېقىپ، ئىككى پۇتىنى كېرىپ قوزۇقىغا تېڭىشقا باشلىدى. ئاتا - ئانىسى ئۆينىڭ ئىشكىنى

دوكۇلدىتىپ ئۇرۇپ: «بولدى قىل، شۇمپەن بولامسەن؟» دەپ ئەنسىرەپ ۋارقىرىغىلى تۇردى. ئانىسى ھۆكۈرەپ يىغلاپ يالۋۇردى. ئەمما ئوغلى: «ئىشىكنى قىلىش، مەن ئوغۇل بالا، بۇگۈن نېمە بولسام بولدۇم» دەپ ۋارقىردى.

ئۇ رىزىۋاننىڭ قاتمۇقات كىيىمۋالغان كىيىملىرىنى رەھىمسىزلىك بىلەن يىرتىپ تاشلىدى. رىزىۋان تولغىنىپ، يۇلقۇنۇپ باقتى. چىڭ تېكىلغانلىقتىن، ئۇ ھېچبىر قىمىرلىيالمىدى. ۋارقىراي، چىرقراي دېسە ئاۋازى چىقمىدى. ئىلگىرىكى چاغلاردا چۈشىدە قارا بېسىپ قالسا، ۋارقىراي دېسە ئاۋازى چىقمىغانىدى. ئەمدى ئوڭىدىمۇ ئاۋازى چىقمىدى. ئۇنىڭ بۇلاقتەك كۆزلىرىدىن ياش تامچىلىرى ئارقا - ئارقىدىن ئېقىپ چىقىپ، ئاغزىغا كەپلەنگەن رومىلى ئارىسىغا سىڭىپ كەتتى. بۇ رومال ئۇنىڭ تويلۇق رومىلى، ئىلگىرى ئۇنىڭ بېشىغا چىگىلىپ، ئۇنىڭ ھۆسن - لاتاپىتىنى گۈزەللەشتۈرگەنىدى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ زۇۋانىنى ئۆچۈرگۈچى بولدى. رىزىۋان ئاساسەن ئانىسىدىن تۇغما ھالەتكە كەلتۈرۈلدى. ئۇ، تۇغۇلۇپ، چوڭ بولۇپ يات جىنسنىڭ تۈنجى قېتىم يالىڭاچ ھالەتتە ئالدىدا تۇرۇشى ئىدى. نومۇس قىلسىمۇ يېپىۋالالمايدۇ. ئىلگىرى چۈشىدە كۆپ ئادەملەر ئارىسىدا يالىڭاچ قېلىپ، ئۆزىنى يوشۇرغىلى يەر تاپالمىغانىدى. ئەمدى ئوڭىدا شۇنداق بولدى. ئۇنىڭ ئېرى كىيىملىرىنى سېلىشقا باشلىدى. رىزىۋاننىڭ كۆزلىرى ھېلىلا چانقىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك چەكچەيدى. چىرايى يېلىنغاندەك تۇس ئالدى. ئېرىنىڭ كۆزىگە بىچارىلىك بىلەن شەپقەت تىلەپ تىكىلدى. ئەمما

ئۇيغۇر كتاب ئوقۇش تورى www.uyghurkitap.com

ئېرىنىڭ قان تولغان كۆزلىرى، ياۋۇزلۇق يېغىپ تۇرغان
تەلەتىدىن مېھىر - شەپقەتنىڭ كۆلەڭگىسىنى كۆرەلمىدى.
ئەمدى ئۇنىڭ چىرايى چەكسىز غەزەپ ۋە نەپرەتكە
تولدى. كۆزلىرىدىن ئۈمىدسىزلىك ياشلىرى تۆكۈلدى.
ئېرى ئۇنىڭ تەلمۈرۈشلىرىگە پەرۋا قىلماي ئەڭ ئاخىردا
كالتا ئىشتىنىنى سالاي دەۋاتقاندا، ئىشىك ئۇلگۈچىكىدىن
ئاجراپ، ئۆيگە ئاتا - ئانىسى ئالاقازاده بولغان هالدا
كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئېرى دەرھال كارىۋاتقا ئۆزىنى
دۈم تاشلاپ يېغا ئارىلاش ۋارقىرىدى:

— دادا؟ خوتۇن ئالغانىنىڭ سازايى. ماڭا خوتۇن
ئەمەس، جىن تەگكەن قىزىل ساراڭنى ئېلىپ بېرىپتىكەنسەن،
ئۇ، ئادەم سۈرەتلىك ئالۋاستى...

— بالام، سەن...

— يوقات! كۆزۈمدىن يوقىتىش. ئەمدى چىدىغۇچىلىكىم
قالمىدى. ئەگەر ئۇنى يوقاتمايدىكەنسەن، مەن يوقىلىمەن!
رىزىۋاننىڭ قېيىن ئانىسى دەرھال كېلىنىنى ئۆز
دالدىسىغا ئالدى.

4

— ئاھ، ئەجەبمۇ سېغىنىدىم مېنىڭ ئوبۇلۇم. مەن
قەسىمىنى ئورۇندىدىم. ئەمدى بولار؟

— سەن توغرىدا تېخى ئاتا - ئاناڭنىڭ غەزىپى
بېسىلمىدى، مەنمۇ توي قىلدىم. ئاتا - ئاناڭنىڭ ئۆپكىسى
بېسىققۇچە چىداپ تۇر. بىر مەزگىلدىن كېيىن، بۇ ئىشلار

ئۇنتۇلغاندا، مەنمۇ خوتۇنۇمنى قويۇۋېتەي، ئاندىن مۇرادىمىز ھاسىل بولار. ھازىر مېنىڭ ئېتىم چىقىدىغان بولسا، تىنالماي تۇرغان ئاتا ـ ئاناڭ بىز ئويلىمىغان بالادىن بىرنى تېرىمسۇن.

رىزۋان، ئۇبۇلنىڭ مەيدىسىگە بېشىنى قويۇپ ئۇنسىز ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدى. كېيىن بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

رىزۋاننىڭ ئانىسى باخشىغا ھال ئېيتتى. ياخشى قىزنىڭ ئەركەك جىنى بارلىقىنى، بۇ ئەركەك جىن قىزنىڭ كۆزىگە ئەرلەرنىڭ سەت كۆرىنىپ، ئەرگە تەگكۈزمەي قىزنى ئۆزى خوتۇن قىلۋالغانلىقىنى ئېيتتى. شۇنىڭ بىلەن رىزۋاننىڭ تۇغ باغلاپ پېرە ئويناتتى. جىننى ئاق توخۇ، كۆك كەپتەرگە كۆچۈرۈپ باخشى ئەكەتتى.

رىزۋان ئۈچ ئاي پەرز تۇتقاندىن كېيىن، ئەرنىڭ گېپىنى پۈرىتمۈدى، رىزۋان قارشىلىق بىلدۈرمىدى. ئاتا ـ ئانا قىزنىڭ كېسىلىنىڭ ساقايغانلىقىدىن كۆڭلى ئارام تاپتى. ئۈچ خوتۇن قويغان، ئوتتۇرا ياشلىق، قول ـ ئىلكىدە بار بىر سودىگەر بىرمۇنچە خېرىدار ئىچىدىن تاللۇۋلىندى. بۇ چاغدا رىزۋاننىڭ گېپى بىلەن، ئۇبۇل ھامىلدار ئايالىنى قويۇۋەتتى. رىزۋان ئانىسىغا ئۇبۇلنىڭ گېپىنى كىشى ئارقىلىق دېگۈزۈۋىدى، قوپاللىق بىلەن رەت قىلىنىپ، رىزۋان كۆڭلى پەسلىكتە راسا ئەيىبلەندى. دادىسى نومۇس قىلىپ كېتىپ، ئۈچ كۈن ئاغرىپ دۇم يېتىپ، دۇم قوپتى: «شۇنچە چىرايلىق ئوماق قىزنىڭ كۆڭلى نۇرغۇن ئابرويلۇق ئادەملەرنى ياراتمايلا، ئاشۇ قىمارۋاز يېتىمئوغلاقىغا چۈشەمدۇ، ئەي خۇدايىم! ماۋۇ چاھاننىڭ ئىشىنى كۆر!»

ئۇيغۇر كتاب نەشرياتى www.uyghurkitap.com

ئۇبۇل، رىزىۋاننىڭ ئاتا - ئانىسىغا كىشى قويۇپ بۈرۈن - قۇلىقىدىچە دەشنەم يېدى. رىزىۋان سودىگەر بىلەن تۆي قىلدى. سودىگەرمۇ دەسلەپ پەشۋا يېدى. كېيىن ئۇ رىزىۋاننى ئۇخلىتىپ قويۇپ خوتۇنلىدى. رىزىۋان شۇنچىلىك ئۆكسۈپ، ھۆڭرەپ يىغلىدىكى، كىسلى تۇتۇپ، چىشلىرى كىرىشىپ قالغاندىن كېيىنلا ئۇنى ئۆچتى. شۇنىڭدىن بۇيان ئۇنىڭ كېسلى تۇتىدىغان بولۇپ قالدى. ئىرىنى كۆرسە، دەسلەپ غەزەپتىن يېۋېتىدىغاندەك چەكچەيدى، كېيىن كۆزىنىڭ قارىسى تارتىلىپ، چىشى كىرىشىپ، كېسلى ئوڭايلا تۇتىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئىرىگە دائىم ياۋۇز دۈشمىنىگە تەكىلگەن قىساس ئالغۇچىدەك چۆكۈر ئۆچمەنلىك، ياۋۇزلۇق بىلەن تەكىلدۇ. تىللايدۇ، قارغايدۇ. تاتىلاپ، تېپىچەكلەپ ئۇنى ئۆزىگە يېقىن يولاتمايدۇ. كېيىن بىردىنلا ھالسىزلىنىپ، چىشلىرى كىرىشىپ، كۆزىنىڭ قارىسى تارتىلىپ كېتىدۇ.

سودىگەر رىزىۋاننى قويۇۋەتتى. بۇ چاغدا ئۇبۇل ئايالى بىلەن يارىشىپالغان بولۇپ، بالىسىنى باققانىدى.

رىزىۋان ئۇزۇنغا قالماي، تېرەككە قاراپ كېلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ناخشىسى كىچىك بالىلارنىڭمۇ قۇلىقىغا سىڭىپ قالدى:

ئايرىلغانغا ئۆلمەيمەن،
ئەقىدەمگە يىغلايمەن.

1987 - يىل 19 - مارت. قەشقەر.

غۇر - غۇر شامال

— قانداق، بەك قارايسىنا؟ سەمرەپ قاپتۇمەنمۇ؟ سەن بىلەن ئوقۇغان چېغىمدا كۆزۈم چامغۇر ئورىسىدەك. ياش قۇرۇمايدىغان، بېشىم قاپاقتەك، بوينۇم ساپاقتەك، بىردەم توق، بىردەم ئاچ، ئاۋاق بالائىددىم، كۆرۈۋاتسەن، مانا ئەمدى ئېغىرلىقىم ساق 184 جىك كېلىدۇ. كومىشىرىم ھەلەپ سېۋىتىدەك چوڭ ھەم يۇمىلاق، مەگىزىم بۇرۇنقىدەك زەپىران ئەمەس، خورازنىڭ تاجىسىدەك قىزىل، قورسىقىممۇ ئاتنىڭ توڭرىدەك ساڭگىلىدى. بىزنىڭ سەھرادا ھەرقانداق قىز، جۈۋان كۆرسە، كۆزى قىزارماي قالمايدۇ. سىلەر شەھەرلىكلەر ئورۇق، خادا پاچاق، تەمبۇر قوڭ بولۇشنى. كىيىمنى پۇڭلەپ، پارقىرىتىپ، دەزمالالاپ كونا كىيىمنى يېڭىدەك قىلىپ كىيىشنى يارىشىملىق دېگەنبىلەن، بىزنىڭ سەھرادا تازا تولۇپ سەمرىگەن، قورسىقى ئالدىغا ساڭگىلىغان، ساغرىسى تامبىلىغا پاتمىغان، تامبىلى سۆڭگىچىدە تۇرمىغان، چاپىنىنىڭ كىندىك ئۇستىدىكى تۆگمىسى يەتمەي ئېتىلمىگەن، ماڭساق چاتىرىقىمزىنى كەرىپ، ئۇزۇندەكتەك ئىغالاپ، قو-

لمەزنى ئارقىمزغا تۆتۇپ، مەيدە يانچۇقىمزدىن ئون كويلۇق پۇلنىڭ پومپىيەپ تۇرغان بۇرجەكنى، تامبلىمىز- نىڭ سول تەرىپىدىن ئاشنىمىز يېگىدىن كەشتىلەپ توقۇپ بەرگەن ياغلىقنىڭ چۇچىسىنى، سول تەرىپىمزدىن تەخەينىڭ ساغرىسىغا نەقىش چىقىرىپ، يېرىم گەز بوي تاسما ساڭگىلىتىپ، غىلاپلىق پىچاق ئاسقان بېلىمزگە شىپۇن دۇخاۋىسىدا بەلباغ باغلاپ، بىرەر يېرىم جىڭ كاساڭ ئوچا پاقلان گۆشى ياكى پۇتۇن پىشۇرۇلغان تونۇر كاۋىپىنى تۇگۈپ، بۇرۇتىمزنى پارقىرىتىپ، تۇمشۇقىمزنى ئۆستۇن كۆتۈرۈپ ماڭغانىنى ياريشىملىق دەيمىز. سەن ئەمدى شەھەرلىك بولۇۋېلىپ كۆلمە. بۇرۇتۇمنى سېرىق مۇشۇكنىڭكىدەك، تايىنى يوق دەپ زاڭلىق قىلمۇاتامسەن، ئىشقىلىپ نېمىلا بولسۇن تويدۇم، ساڭا ئوخشاش غەيرىي مىجەز، كوسا بولۇپ، كۆندە قىرسام بولامتى؟ چوكانلارنىڭ مەكزىگە ساقال- بۇرۇتۇڭ سانجىلىپ تۇرمىسا ھېساب بولمايدۇ، شەھەر ئايال- لىرىغا ئوخشاشمايدۇ. ساقال - بۇرۇت دېگەن ئەركەكنىڭ زىننىتى ئۇ، ساڭا بەرگەن قومۇشتەك ساقالنى ماڭا بەرسىچۇ! تەكشەلمىگەن جاھان - دە، بۇ! سۈيى بار يەرنىڭ ئوتى يوق، سەن قېرىپ بولالماي ئىنجىمارۇق ئايالىڭنىڭ تاپا- تەنىسىدىن، ۋايسىشىدىن قۇتۇلالماي ھەيران، مەن بۇ سا- قىلمىنى ئۆستۈرۈپ خېنىملارغا يارىتالماي ھەيران. بىزگە بۇنداق ياريشىملىقنى بىزنىڭ يېزىنىڭ باشلىقلىرى ئۆگەتكەن، بىز ئۇلارنى دورايمىز، ئۇلار نېمە قىلسا، بىز شۇنى قىلىمىز. ئۇلار ئەنە شۇنداقنى ئۆگەتكەن، قارىغىنا، ماۋۇ كىنوئالغان بىرنېمەكنى، بىز كىچىك چاغدا ھەر ئىككىمىز شاپاق دوپپىمىزغا،

خالتا كۆڭلىكسىمزگە ئۆرۈك ئېلىپ قاچاتتۇق. كۆردىك تۇمەن قىسمىزدىن بىرى چىقىرىپ، يوقىتى مەرەز قىلىپ تېپىپ، رو - رو ئويناپتۇق، سەن ئوقۇپ شەھەرلىك بولۇۋېلىپ، شەھەرلىكچە تار تامبلىڭنىڭ يانچۇقىغا قولۇڭنى سېلىپ، خوتۇن خەقتەك بىرنېمىلەرنى سۆزلاپ، چېچىڭنى تاراپ، چىرايلىق بولۇپ، بىردەم ئورۇسنىڭ قالپىقىنى، بىردەم يەنە بىرنىڭ پەيشەنبىلىك رېپىددەك شەپكىسىنى كىيىۋالىسەن. مەن يەنىلا قىشتا ئىسسىق قوزا تېرىسىنىڭ تۇمىقىنى، يازدا غىش كاككۇكىگۈللۈك شاپاق دوپپا كىيىمەن. ھۆكۈمەت بەلباغ باغلىغاچقا، ساقال قويماي ئايال خەقتەك يۈرگەچكە، تازا ئەركەكچىلىكى، نوچىلىقى يوق، سەنمۇ بىر ھۆكۈمەت - دە! قارىسام، كۆزۈڭ گۆردىن ئېچىۋالغاندەك، خۇددى مېنىڭ كىچىك ۋاقتىمدىكىدەك زەپىران، كىچىكىگىدە خېلى خۇلەك بىرنېمەئىدىڭ، خۇددى قاسساپنىڭ گۆش چايناپدىغان كۆتىكىدەك. مانا ئەمدى ئاپتاپپەرەسنىڭ شېخىغا ئوخشىشىپقاپسەن، ئەتىيازدا قەلەندەر زەينىڭ قۇيۇنىدا قالساڭ گەپ يوق داڭقان چۆلگە، باشقايدىم ئاتام مازىرىغا ئاپىرىپ تاشلايدۇ! سەن شەھەرلىك، قورسىقىڭغا يېمەي، سىقىپ سۈيىنى يالاپ، قىلىنى قىرىق يېرىپ، ياسىنىش، كىيىم، ئۇپا - ئەڭلىك ئېلىشقا پۇل خەجلەيسەن. يەيدىغىنىڭ خام تۇرۇپ، قىزىلمۇچ شۇ. شۇڭا مۇشۇنداق بولۇپ قالغان ئادەمسەن. كۆردۇڭمۇ، مەن نېمىگە ئوخشايمەن، ئەگەرچەندە، ماۋۇ سەن كىيگەن كىيىمنى شۇ تاپتا مەن كىيىدىغان بولسام، مۇشۇ يېزىلىقلار شۇ ئان مېنى قەيەردىن كەلگەن دېۋالىدۇ ياكى سۇ ئىدارىسىنىڭ بىر قوينىڭ گۆشى قېرىنىغا يېرىم كېلىدىغان باشلىقىمدۇ

ئۇيغۇرچە كتاب ئوقۇيدىغان ئۇيغۇرلار تورى www.uyghurkitap.com

دەپ، ماڭا دەرھال يېغا - زار بىلەن داد ئېيتىپ كېلىدۇ، نېمە، دەمسەن، مەن سېنى 15 كۈن ئوغلاق گۆشى بىلەن باقمىسام، قۇيۇن ئەپقاچىدىغاندەك تۇرىسەن، نېمە دەيسەن، سۇ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى دەمسەن، سۇ ئىدارىسىنىڭ باشلىقى ئەمەس، ھازىر سەن ماڭا بىر ئۆستەڭنىڭ مىراپلىقىنى ئېلىپ بېرەلىسەڭ، پەقەت بىر ھەپتىلىك مىراپلىقىنى ئېلىپ بېرەلىسەڭ، مەن ساڭا گەپ يوق 10 مىڭ كوي بېرىمەن. نېمىشقا دەيسەن، ھازىر ھوقۇق كىمدە؟ مىراپتا! بىر ئۆستەڭنىڭ سۇ ھوقۇقىنى تۆتە قېنى، پۇتۇن يېزا كەينىگىدىن قانچۇق ئىنتا كۆچەك ئەگەشكەندەك ئەگىشىدۇ. سەن پادىشاھ، پادىشاھسەن، سۇ پادىشاھى. بىزنىڭ بۇ يەردە سۇ ئادەمنىڭ قېنى بىلەن باراۋەر. سۇ — جان، سۇ — بايلىق. سۇ بۇلسا يېرىڭ بار، زىرائىتىڭ بار، كىيىمىڭ يېگى، نېنىڭ پۇتۇن، كۆرۈڭاتسەن، قاغجىراپ ياتقان، ئۇرۇق سالالمىغان پايخان تالا يەرنى. يەرنى ھۆددىگە بەرگەن بىلەن سۇ يوق. سۇ بولمىسا ھەممە يوق، كۆردۈڭمۇ، سۇسىزلىقتىن سارغىيىپ ئۆلۈڭاتقان بۇغداي مايسىسنى. ئىسسىق سۇ بولغان بولسا ئۇنىڭدىن ئالتۇندەك دان تۆكۈلۈشى تۇرغان گەپ دېگەنە، كۆردۈڭمۇ، سۇ بولغان بولسا ئاشۇ بېلىقنىڭ ئاغزىدەك چاك - چاك يېرىلىپ كەتكەن يەرلەرنى كېڭەز تېرىيتتۇق. سۇ، سۇ، ھەممىلا يەردە سۇ، بۇ يۇرتنىڭ شور پېشانىلىكىنى بىر دېمە. ئىچەي دېسەڭ بىر تېمىم سۇ يوق، باراي دېسەڭ دەريادا يولۇڭ يوق. ئەتراپىمىزدا ئىككى دەريا سۇ! ئەمما بىزگە سۇ يوق، ھەممە يەرنىڭ ئاغزى نىمجان بېلىققا ئوخشاش ئېچىقلىق، ئەگەر شۇنداق يەرنى باغلاپ ئۇرۇق

پاتۇرۇۋالغىلى سۇ بولىدىغان بولسا، دېھقان جان كەتسىمۇ بېرىدۇ دېگىنە. ئۆتكەندە، ئىسمىنى دېمەي، بىر ئادەم مۇشۇ يەردە مىراپقا بىر پاقلان يېگۈزۈپ، ئون مو يېرىنى سۇغىرىپ، تېرىۋالدى. بىرى ئىككى تۇپ تېرەك، يەنە بىرى يەنە بىر ئىش قىلىپ مىراپقا نېمە چىرايلىق كۆرۈنسە شۇ، شۇنىڭ سۈيى بار. ھۆكۈمتىمىز ئۇنىڭدىن قىزىق، ئۆتكەندە تازا ئۇچ تاسماق يەرنى سۇ ئۆتۈتىدە سۇغىرىپ، ھەيدەپ، ئۇرۇق پاتۇرۇۋالىلى دېسە، ۋاي، نەق مەيدان، كۆرگەزمە، ئانامنىڭ ئېمى، دەپ تۇزلە دېدى. بۇ خەقمۇ تازا قاتمال، تازا 20 كۈنگىچە تۇزلىگىلى سالدى. گۈلدەك چالما بولسا ياراتماي قەتئىي ئۇرۇق سالغىلى قويمىدى. چۈننىنىڭ قانىتىدەك ئەخلەت بولسا، يەرنى سۈپۈرگىلى سالدى. بىر قىر سەل قىڭغىر كەتسە شۇنىڭ كاشىلىسى بىلەن يەنە ئۇرۇق سالغىلى قويمىدى. بىرىنىڭ پۇتسە، يەنە بىرىنىڭ پۇتمەي، كەينىگە كەتتى. ئانىسىنىڭ سۈپرىسىنى رۇسلىغاندەك رۇسلايمەن دەيدۇ. سۈپرىدىنمۇ چىقىدۇ بىرەر يېرىم قىرىندا دېگەن. نەق مەيدان دېگەن يەرنى ھۆددىگە بەرمەستىكى گەپ. پىت ئادالانسا سۈزگۈچ سالمىسمۇ بولىدۇ. دېھقان خەق دېگەن ئانا ـ مانىسىدىن ئېتىزلىققا دېھقانچىلىققا تۇغۇلىدىغان نەرسە. ئۇنىڭغا نەق مەيدان ئېچىپ، كۆرسەتمىسە، ئۆزلىرى بىلمەي قالاتتىمۇ؟ شۇنداق قىلىپ، نەق مەيدىنىنى ساق 20 كۈندە ئاچتى، قاغجىرىغان يەرگە داقا ـ دۇمباق بىلەن ئۇرۇق سالدى. يەرنىڭ ئۇلارنىڭ داقا ـ دۇمبىقى بىلەن نېمە كارى، ئېشەكنىڭ قۇلىقىغا ساتار چالغاندەك ئىش

بولدى - دە! يەرنىڭ ئوسىسى كەتسە، تېرىغان ئۇرۇق ئۇنەتتىمۇ؟ ئۇجمە ياغىچىدىن ياسالغان تاختىدەك تۈزلەپ سۈپۈرگەن يېرىدىن مىت قىلىپ بىر تال مايسا ئۇنگەن بولسا كاشكى. مانا ئەمدى بۇنىڭ جاۋابكارلىقى ھېچقانداق يوغان قورساق غوجامغا كەلمەيدۇ، يەنە شۇ بىچارە ئانىسىدىن تۇغۇلغان گۇناھى بار دېھقانغا كېلىدۇ. ۋاي قىلمىغان دېھقان، ئەتمىگەن دېھقان، ھەممە گۇناھ شۇ دېھقاندا. ئوغۇل تۇغسا ئۆزىدىن، قىز تۇغسا ئۆزگىدىن! ۋاي بىچارىلەرەي! غوجاملارغا نېمە؟ ئۇلار تازا 2000 — 3000 ئادەمنىڭ قاراسلاپ ئۇرۇلغان چاۋكى، باشلىق غوجاملارنىڭ قوينىڭ پايخىنىنى غاجاپ ئولتۇرۇپ ماختىغان سۆزلىرى، خۇشامەتچىلىرىنىڭ چىشىنى كولاپ ئولتۇرۇپ قىلغان يالغان - ساختا مەدھىيىسى، غەلىبە دېگەن شۇ. ۋاي سۇ، ۋاي سۇ. ئاڭلىسام ئالەمنى سۇ كۆتۈرۈپ تۇرارئىمش. بىر يەردىن پوسسىدا سۇ چىقسا خەقنىڭ يۈرىكى يېرىلىپ كېتەرمىدى؟ دەريالاپ سۇ ئاقىدۇ، ئۇ سۇ قەيەرگە كېتىدىكىنىتاڭ؟! مانا بىزنىڭ يېزىنىڭ سۇ كۆرمىگىلى يېرىم يىلدىن ئاشقان يەرلىرى بار. ئۆتكەندە يېزىلىقلار چاپانلىرىنى ئۆشىنىسىگە سېلىپ ناھىيىگە بېرىپ بىر ھەپتە دەۋا قىلىپ ياتتى. يەرگەن بۇقا سۈيدۈكىدەك سۈيى يېتىشمەي 18 ئادەم قاش - قاپاقلىرىنى يېرىپ، پۇت - قوللىرىنى چاناپ، دوختۇرخانىدا ياتتى. ئىككىسى كەتمەن يەپ ئېچىق بېشىدىن گۆرگە بېرىپ ياتتى. تۆتى تۈرمىگە. يازدا ئەر خەق قەيەردە دېسە، دەريا بويىدا! سۇدىن قورقۇپ، كەلكۈندىن قورقۇپ يېز بويى يېزىنىڭ پۈتۈن جىگدە، تېرەك، سۆگەتلىرىنى كېسىپ دەريا

چىقىلىۋىسىغا تۇرمەل تاشلاپ، پاشىغا يەم بولۇپ، يېزىنى ئاقلاپ قويىدۇ. ئەتىيازدا يەرگە قويىلاي دېسە سۇ يوق. نېمە، بۇ گېپىمدىن زېرىكتىڭما؟ سەنمۇ بىر ھۆكۈمەتنىڭ ساقلىي يوق ئاقساقلى. بىز دېھقانلارنىڭ دەردىمىزنى ئاڭلاپ قالساڭ، غوجاڭغا يولۇقساڭ، ھېچ بولمىسا سىلەر سۇغا چۈشىدىغان مۇنچاڭلارنىڭ سۈيىنى بۇ ياققا ئېقىتىۋەتسەڭلىمۇ كىگىز ئورنى يەرنى تېرىۋالساق شۇ ھېساب. يەنە شۇ تېرىغان پاختا، ئاق مومىنى سىلىنىڭ قەغەزگە تېگمىشىمىز. يەنە شۇ قەغەزنى شەھەرگە بېرىپ ئۆتكۈزىمىز شۇ. نېمە، بەرگەن نۆۋەت سۈيىنى كىم قويىدۇ دەمسەن، ئانىسىنىڭ يېلىم چۆچىكىدەك كۆلچەكتىن چۈشۈرۈپ بەرگەن بۇقا سۈيدۇكىدەك بېشى بار، ئايىغى يوق سۇ نېمىگە يېتەتتى؟ بارنى ئوغرى ئالدى، يوقنى رەمبال دېگىنە. نۆۋەت كەلگەن ھامان نۆۋەتنىڭ نۆۋىتى داستىخىنىغا قاراپ بەلگىلىنىدىغان گەپ. سۇنى كىم قويىدۇ؟ قاسىاپ گۆش يېگۈزۈپ، ناۋاي سامسا يېگۈزۈپ، ساتىراش باش چۈشۈرۈپ ئالىدۇ. تولدۇرۇپ قويۇشىدۇ. ھازىر دېگەن سۇغا مەسئۇل باشلىق، مىراپ دېگەنلەر بىر تۇل خوتۇنغا سۇ بەرسە، ھېچ بولمىسا بىر توخۇسى، بەش تۇخۇمى بولىدۇ. ئالماي بەرمەيدۇ. سۇنى ھۇنەرۋەن ـ كاسىپلار قېنىپ ئىچەلەيدۇ. ھاشاردا ئۇلار يوق، نېمىشقا يوق، گۆش، سامسا، ئاش ـ تاماق... تامچى ھاشار ئۇچۇن تام سۇقۇپ بېرىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ھاشارغا ھېساب، ئانىسىغا ھېساب، ھېساب... بۇ تۇگىمەس ھېساب... گەپ تولا دەيمەن.

مېنىڭ ئەھۋالىمنى دەمسەن، مېنىڭ ئەھۋالىمۇ قىزىق،

مېنىڭ بۇرۇن قانداقلىقىمنى سەن ئوبدان بىلىسەن، مەن نېمە؟ تۆل خوتۇنىڭ يېتىم ئوغلى، ئوقۇغىنىم باشلانغۇچ مەكتەپ-سىنىڭ 4 - سىنىپى. خەت - پەت دېگەننى ئۇنتۇغان بىلەن ئۇنتۇمخانىڭ ئارىلىقىدا بىلىمەن. سەن دەپ باقە، مەن قانداق قىلىپ مۇشۇنچىلىك كۈنگە ئېرىشتىم. ئىسىت، ئانام رەھمەتلىك مانا ئەمدى بۇلغان بولسا، دۆلىتىمنى كۆرگەن بولسا نېمە بولاتتى؟ ئەينى چاغدا يېرىم قاچا يارما، پۇچۇق زاغرىغا زار بولۇپ، كۆرمىگەن كۈنى قالماي بۇ ئالەم بىلەن خوشلاشتى. ئانامنىڭ دۇئاسى بەرىكەت تاپتى. رەھمەتلىك كېچە - كۈندۈز جايناماز ئۈستىدە يىغلاپ ئول تۇرۇپ ماڭا دۇئا قىلاتتى. مەن يېتىم قالغاندىن كېيىن، ئاۋۋال تۆمۈرچىگە شاگىرت بولدۇم، قارىسام تۆمۈرچىنىڭ بولقىسى يامان ئىكەن. بولقىسىدىن بىكار بولسا، خوتۇنىنىڭ يۇندىسىنى تۆكمىسەم بولمايدىكەن. ھۇنەردىن تولا ئۇششاق ئىش، ھېلى قوينى ھەيدەپ جاڭگالغا مېڭىۋاتقان، ھېلى كالىغا ھەلەپ ئېتىۋاتقان، ئېشىكىنى ھەيدەپ كۆمۈر كۆيدۈرگىلى كېتىۋاتقان، ھارۋىسىنىڭ ئوقى سۇنۇپ كەتسە جاڭگالدا ئاچ قېلىۋاتقان. بىر قىش ئاشۇنداق جان قىينىپ بىر ھۇنەرنى ئۆگىنىپ، نان تېپىپ يېيىلىگۈدەك ئەمەسمەن. تامچىغا شاگىرت بولدۇم، ياز بويى چۆكتۈر ئازگالدىن، سېغىز لايدىن چىقالماي، سوغۇم ئېشىپ، ئاغزىمدىن شۆلگەي ئېقىپ، چۈشىنى قونسا شۇنى قورۇغىدەك ماداريم قالماي لايدەك ياتتىم. مۇنداقلا ئوقۇشسام، بىزنىڭ قۇرۇلۇش كۆتۈرە ئالغان ئۇستامۇ ئەسلىدە مەندىنمۇ ئۆتە گومۇش، ئىچكىرىدىن بىر يەردىن ئېقىپ كەلگەن قەلەندەر ئىكەن. بىر باشلىقنىڭ

ئۆيىده بىر مەزگىل مەدىكار بولۇپ ئىشلەپ بۇرۇتىدىن ئۆتۈۋاپتىكەن. ئۇ باشلىقنىڭ ئەرگە بېرەلمەي ئولتۇرۇپ قالغان گاچا بىر سىگلىسى بار ئىكەن. باشلىق سىگلىسىنى ئۇنىڭغا نىكاھلاپ بېرىپ، بىر مەزگىل تامچىلارنىڭ كەينىگە ھۇنەر ئۆگىنىشكە سېلىپ قويۇپ، ئاز - تولا قۇرۇلۇشنىڭ كىچىك تىلىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن قۇرۇلۇش ئىلىپ بېرىپ، ئىش تاپالمىغان ئۇستىلارنى ئالدىغا سېلىپ قويۇپتىكەن، مانا ئەمدى، ئاشۇنداق، قارىسا كۆز يەتمەيدىغان كاتتا باي بولۇپ كېتىپتۇ. بىز قۇرۇلۇش قىلغان يېرىمىزا مەكتىپىدە ئەپەندىچىلىكنى قامىلاشتۇرالماي، قېقىندى - سوقۇندى بولۇپ، نېنىنى تېپىپ يېيەلمىگەن بىر لامزەللە ئەپەندى بارئىكەنمىش. ئۇ ھازىرقى ناھىيىلىك بانكىسىنىڭ بىر كالتە باشلىقى، ھاكىمنىڭ غەيرىي دىندىكى بىرى بىلەن تۇتۇلۇپ قالغان، ئۈچ قېتىم تۇغۇپ قويۇپ، بىر بالىنى خالاغا، بىر بالىنى قوناقلىققا تاشلىۋەتكەن قىزىغا ئىلىنىپ قېلىپ ئاپتىكەن، ئۇزۇنغا قالماي يېزىدىن شەھەرگە، شەھەرگە بولغاندىمۇ بانكىغا ئورۇنلىشىپ، خوتۇنىنىڭ دۆلىتىدە ئۈرۈمچىگە بېرىپ ئىككى يىل ئوقۇپ كېلىپ مانا ئەمدى بانكا باشلىقى بوپتۇ. مۇنداق ئەتراپقا قارىسام، بۇنداق ئىش خېلى جىق ئىكەن. خوتۇنىنىڭ دۆلىتىنى كۆرۈۋاتقانلار ئاز ئەمەس ئىكەن. شۇنداق قىلىپ كۆڭلۈمگە بىر جىن كىردى. مەن دەسلەپ خۇدۇمنى بىلمەي، ناھايىتى چوڭ يەرگە، ناھىيىدە بىر كالتە ئاقساقالنىڭ ئوغلىغا كىردىم. بۇ ئادەم كالتە باشلىق بولغىنى بىلەن مال - چارۋىغا ئامراق بېدىك ئىكەن. ھەر يەكشەنبە ئۇلاغ بازىرىدىن چىقماي مال ئىلىپ - سېتىپ،

هېلى ئېشەك ئېلىپ كالىغا، كالىدىن ئاتقا ئۆرۈپ، قوي
بورداپ ساتىدىكەن. مەن ئۇنىڭ ئالتە ئەرگە تېگىپ چىققان
تۆت بالىسى بار جىرتاق قىزىنى كۆزلەپ بۇ ئۆيگە يېقىن
لاشتىم. بۇ قىزى كوچىغا چىقىپ قالغانراق بىرنېمىنى
كۆزۈمنى يۇمۇپ مەيلى، دېدىم. مەندىن چوڭ بولسا بوۋ
مامدۇ، ساۋاب تاپارمەن. ئەڭ مۇھىمى، دۆلەت كۆرەرمەن،
دېدىم. سۆز توشۇدۇم، مال - كالىسىغا كېچە - كۈندۈز
ئېشەكلىك هارۋا بىلەن يېزىدىن ئوت توشۇدۇم. كالىسىغا
هەلەپ ئەتتىم، قويلىرىنى باقتىم، ئېغىلدا يېتىپ، مال -
چارۋىسىغا كېچە - كۈندۈز هېزى بولدۇم. ناشتا - ناۋاسىز،
ئىسسىقسىز، ئاچ قالسامۇ، ئۇيقۇسىز قالسامۇ غېلىق قىلماي
ئىشلىدىم. مال ساتقاندا، ئالغاندا ئۇلاغ بازىرىدا مال،
كالىسىنى يېتىلىدىم. هەممىسىگە چىشىمنى چىڭ
بېسىپ چىدىدىم. مەقسىتىم، ئاشۇ جىرتاق خېنىمغا ئېرىشىش
ئىدى. يېرىم يىلدىن كېيىن، كەچتە مىتىلداپ جىم تۇرماي
دىغان بۇ خېنىمغا ئىلىنىشىمۇ قالدىم. ئەمەلىزە، بۇ خېنىم
مېنى پەقەت ئىچ پۈشۈقى قىلىدىغان ئويۇنچۇق ئورنىدا
كۆردى. بەزىدە تېخى مېنى دەللە ئورنىدا كۆردى. مۇنداق
رەپتارىغا قارىسام، ئۇ سەت تېخى مېنى ياراتمايدىكەن.
ئەر قىلىشتىن نومۇس قىلىدىكەن. ئۆمىدنى ئۈزۈپ، سەن
بولمىسا باشقىسى يوقمىدى؟ يالغۇز سەنلا ئەمەلدارمىدىڭ،
ئەمەلدار دېگەن يالغۇز بازاردا ئەمەس، يېزىدىمۇ بار.
مەن يېزىلىق بولغاندىكىن، سەن بازارلىقنىڭ خۇي - پەيلى
بىلەن ئەپلەشمەك تەس ئىكەن، يېزىدىن چىقماسمىدى، مەن يې
زىغا غېپىدە تىكىۋەتتىم. يېزىلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ، ئاخىر بىر

شۇجىنىڭ ئۆيىنى تاپتىم. قارىسام مەن ئىزدىگەن يەر دەل شۇ، شۇجىنىڭ بىر قولى چولاق، ئەرسىز ئولتۇرۇپ قالغان تازا سەت بىر قىزى بار ئىكەن. مال - چارۋىسى، يەرلىرى تازا كۆپ، توخۇ - غازلىرى، سۆگەت، تېرىكىنىڭ سانى ھېسابسىز تازا باي بىر ئائىلە ئىكەن. ھەر يىلى 10 مىڭ كويلاپ تۇخۇم ساتىدىكەن، تۇمەنلەپ تېرەك، سۆگەت بادرىسى ساتىدىكەن. بۇغداي - قوناقنى پايخانلاپ ئېلىپ ساتىدىكەن. ئونلاپ مەدىكارنىڭ ئايىغى ئۆزۈلمەيدىكەن. مەن تازا بىر يىل بېشىمنى ئىچىمگە تىقىپ تازا ئىشلەپتىكەنمەن، ئۇ ئادەمگە ياراپ قالدىم. ئۇنىڭ ئۇستىگە سەت قىزىنى مەدھىيىلەپ يۈرۈپ، كۆيدۈم خېنىم، پىشتىم خېنىم دەپ بەرسەم، ئۇ قىزمۇ ماڭا مەيلى بار چىقتى. شۇجى ئاتامۇ مېنىڭ ئىشىمغا مۇشۇنىڭدەك كۆيۈنىدىغان ئادەم يوق دەپ، مېنى كۆيئوغۇل قىلمۇالدى. ئىككى يىلدىن كېيىن، مېنى 20 مو يەر، 5000 كوي پۇل، تۆت كالا، 15 قوي، ئەللىك تەك توخۇ - غاز بىلەن بۆلەك چىقاردى. ئەمما مەن ئىش قىلمايدىغان بولدۇم. تازا كېلىشتۇرۇپ بىر ئايۇان - ساراي سالدۇرۇپ بەردى. باللىق بولۇپ كەتتىم. ئۇلاغ بېقىش، ئېتىز - ئېرىق، ھەممە ئىشلارنى قېيىن ئاتامنىڭ مەدىكارلىرى قىلىدۇ. مۇنداق قارىسام كەنتنىڭ كىنوسىنىڭ ئېپى بارەدەك قىلىدۇ. چۈنكى، مەھەللىمۇمەھەللە ئايلىنىپ كىنو قويسا بىر تەرەپتىن، چۆنتەككە پۇل چۈشىدىغان گەپ ئىكەن؛ يەنە بىر تەرەپتىن، چوكان - قىزلار بىلەن تونۇشۇپ ھال - مۇڭ قىلىشقىلى بولىدىغان گەپ ئىكەن. ھېچ ۋاقىتتا تالاغا چىقارمايدىغان جۇۋان - قىزلار دېگەن كىنوغا

چىقالايدۇ، قېيىن ئاتامغا دەپ يوقىلاڭ پۇلغا كەنتنىڭ كىنوسىنى
ھۆددىگە ئالدىم. يەنە ھۆددىگە مۇشۇ كەنتىكە 15 قېتىم
كىنو قويۇپ بەرسەم ھۆددىدىن خالاس بولىمەن. شۇنداق
قىلىپ ناھىيدە بىر ھەپتە كىنو قويۇشنى ئۆگىنىپ كېلىپ،
كونا كىنوچى بالىنى يانداقچىم قىلىپ، ئايلىقىغا 45 كوي
بېرىپ، يېزىمۇيېزا ئايلىنىپ كىنو قويىمەن. قىز -
جۇۋانلاردىن ئاشنام تولا دەيمەن. خەقلەر مېنى گۇناھنى
يۇدۇپ يۈرىدىغان شەيتاننى بوينۇغا مىندۇرۇۋالدىڭ، دەيدۇ.
ساۋابنى دېگەن مەن تاپىمەن. ئاينىڭ بېشى، يىلنىڭ
دوقمۇشىدا بولىدىغان مەشرەپتە ئاران بىرەر ئۇچرىشالايدى-
غان ئاشىق - مەشۇقلار بىنىڭ كىنوىمىنىڭ باھانىسىدە
ئۇچرىشىۋالىدۇ، قېنىشىۋالىدۇ، دېگىنە. مەنمۇ شۇ، خوتۇن
دېگەن ئۆيدە بالا بېقىپ ئولتۇرىدىغان گەپ. ساناپ كەل-
سەم مېنىڭ ئاشنامنۇ تولا دەيمەن. دېھقان خەقنىڭ يامان
بولۇپ كەتتى. بەلەن كىنو ئەكىلمىسەم كۆرمەيدۇ. فىلىم
ئامبارچىسى غوجامنىڭ نەپسى يامان. ھازىر ھەممە يەردە
قول ئالدىغا ئېگىلىدىغان، قۇرۇق گەپ قۇلاققا ياقمايدىغان
بولۇپ كەتتى. قۇرۇقلا ئىككى قولنى بۇرنىغا تىقىپ، فىلىم
ئىجارىسىنىلا ئاپارسا، نەدە تايىنى يوق فىلىمنى
بېرىدۇ. ھەر بارسام بىرەر پۇت گۆش، ياغاچ، بادرا، يازدا
قۇرغۇن - تاۋۇز ئاپىرىمەن. ھېچنېمە ئالمىغاندا بەش -
ئون سامسا، بىرەر - ئىككى بوتۇلكا پىۋا ئاپارمىسام بىكار.
ئۆتكەندە باشقا يېزىلىق قوڭالتاق بىر تاغار پاختا ئالغاچ
كەپتىكەن. نەق باشلىق بار يەردە باشلىقنى بىلمەي بېرىپ
تىكەن، فىلىم ئامبارچىسى كىنوچىلاردىن پارا ئالىدۇ، دېگەن

گەپ تارقىلىپ كېتىپتىكەن. فىلىم ئامبارچىسى بۇ پاختىنى باشلىق كۆرۈپ قالغاچقا ئالماي، رادىئو - گېزىتلەردە «پارا يېمەيدىغان پاك كومپۇنىست» دەپ، ھېلىقى بىر تاغار پاختىنىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ تەقدىرلەندى. ھازىر ئۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىدارىنىڭ خىزمەت ئىلغارى. نېمە، شۇنىڭ دىن كېيىن ئالمىدى دەمسەن، تازا ئالدۇ، قاملاشتۇرۇپ جايىدا بېرەلسەڭ، بۇسىنى چىقارمىساڭ تازا ئالدۇ. ئۇ ھازىر پۇللۇق، قەۋەتلىك ئۆي سالدى. سەككىز بالا، بىكار ئايال، بىر كىشىلىك ماڭاش بىلەن نەدە قەۋەتلىك ئۆي سالالايدۇ؟ مانا، ماڭا 100 تال سۆگەت بادرىسى بۇيرۇدى. ئاپارمىسام ماڭا فىلىم يوق دېگىنە. قانداق قىلىمىز؟ جاھانىنىڭ ئەلمى - تەلىمىنى بىلىپ، مۇشۇنداق كۈن كۆرۈۋاتقان گەپ. جاھانىنىڭ رەپتارى شۇنداق. سەندەك ئوقۇغان كادىردىن ئوننى باقالايمەن. بۇ جاھان دېگەن مۇشۇنداق جاھان ئىكەن...

1987 - يىل 21 - ئاپرىل. قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

ئاخشامقى پەرىشتە

تومۇز يېقىنلاپ كەلگەن ئاخشاملىرى سالقىن بولىدۇ. ئۇنىڭ راھىتى ھەقىقىي راھەت. مەجنۇنتال، چىنار، يەنە پاكار ئۆسكەن ئارچا. ئۇ يەر - بۇ يەردە ئۈزۈم ساپاقلىرى دەك سائېگىلىشىپ كەتكەن سېدە چېچەكلىرىنىڭ ئاجايىپ مەززىلىك پۇرىقى، ئايىنىڭ دەرەخ شاخلىرى ئارىسىدىن چۈشكەن كۈمۈش تەڭگىدەك شولىسى، ئادەمنىڭ يۈزىنى سىيپاپ. قىزنىڭ يۈمشاق چاچلىرىنىڭ يېگىتنىڭ مەڭزىگە ئۇرۇلۇشىدا ھاسىل بولغان ھېسسىيات دولقۇنلىرىدەك شېرىنلىق، مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى لەززەت، راھەت كېچىنىڭ راھىتى.

ئەكبەر خۇشال ھېسسىياتلار دولقۇنى، تاتلىق سېزىم بىلەن خوشلاشقان كۆزلىرىنى يېرىم يۇمۇپ، بۇرنىغا گۈپۈلدەپ ئۇرۇلۇۋاتقان خۇش پۇراقلارنى، ساپ ھاۋانى تازا سۈمۈردى. ئۇ ھازىر بۇرۇنقى ئاشقى، تۇنجى قېتىم مۇھەببەت باغلىغان قىزنىڭ يېنىدىن چىققانىدى. ئۇ قىز بىلەن ساق يېرىم كۈن مۇڭداشتى. دەسلەپ ئۇلار كوچىدىلا دوقۇرۇشۇپ قالـ

غانىدى. بۇ چاغدا ھەر ئىككىسى ئەڭ دەسلەپ كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەن نەرسە، ئەگەر يىراقتىنلا كۆرۈپ قالغان بولسام، بىر تەرەپكە ئەگىپ كەتكەن بولسام، ئەگەر ئەگىپ ئۆتۈپ كەتكۈدەك يول بولماي قالسا كەينىمگە يېنىپ كەتكەن بولسام بوپتىكەن، دېگەن ئوي بولدى. بۇنداق ئۇچرىشىپ قېلىشنى ئىلگىرى خىيال قىلىشقان بولسىمۇ، ھودۇقۇپ كەتتى. بۇلۇپمۇ قىز ھودۇقۇپ كەتتى. نېمە دەيدىغانلىقىنى بىلمەي قالدى. ھازىر ئەمدى پۈشايمان قىلدى. ئەمما كېيىككەنلىكىنىمۇ دەرھال ھېس قىلدى. ئۇ، خىزمەت بىلەن بۇ شەھەرگە كېلىشنى بىلگەن كۈندىن باشلاپ غەم - ئەندىشىگە چۈشكەنىدى. چۈنكى ئۇ، ئەكىبەرنىڭ مۇشۇ شەھەردە ئىكەنلىكىنى چوڭ ئانىسىدىن كۆپرەك ئاڭلىغان، شەھەردە ئۇچرىشىپ قالسام قانداق قىلارمەن؟ ئىلاجى بار ئۇچراشماي، ئەگەر ئۇچرىشىپ قالغان تەقدىردە كۆرمەسكە سالاي، سالاملاشماي، تونۇمايدىغان كىشىدەك ئۆتۈپ كەتەي دېگەن، ئەمما شۇ زامان ئىككىلىنىپ قېلىپ، كۆرۈشسەم بۇلارمۇيا، سالاملاشمىساق ئادەمگەرچىلىكتىن چىقىپ كەتكەن بولارمەن. چۈنكى ئۇنىڭ بىلەن كىچىكمىدىن تارتىپ بىلىشمەن. ئاتا - ئانىمزنىڭ قويۇق باردى - كەلدىسى بار. ئەمما كۆرۈشسەم، ئۇ مەن سالام قىلسام كۆرمەسكە سېلىپ مېنى ئوسال ئەھۋالدا قالدۇرارمۇ ياكى غەزەپ بىلەن ھومىيىپ كېتەرمۇ؟ غەزىپىگە پايلىماي «نۇر ھايات دېگەن سەنمۇ؟» دەپ ئىنتايىن يامان گەپ بىلەن ئاغزىنى بۇزۇپ تىللىۋېتەرمۇ؟ ياكى مەسخىرە بىلەن مېنى تاشلاپ تېخىچە بىرەرسىنىڭ پېشىنى تۇتالماي يۈ-

www.uyghurkitap.com

رۇپسەنغۇ دەپ زەھەرلىك ھىجىيارمۇ ياكى... ياق، مۇ-
كىن ئەمەس، بۇنىڭدىن باشقىسىنىڭ بولۇشى مۇمكىن
ئەمەس. ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قېلىشتىن پايدا يوق، دەپ
ئويلىغان. ئەمما ئۇ ئۆز ۋۇجۇدىدا ئەكبەرگە يېقىن ھېس-
يات‌تىكى ناھايىتى كۈچلۈك بىر تەلەپنۇشنىڭ تېخىچە
يوشۇرۇنۇپ ياتقانلىقىنى، بۇ ھېسسىياتنىڭ تۇرۇپ - تۇ-
رۇپ ئۇنى سېغىندۇرىدىغانلىقىنى، يىراقتىن كۆرۈشلىش، دوست-
لىرىنىڭ ئۇنىڭ توغرىسىدا سۆزلىشىشىنى، كۆپرەك، ئۇزاقراق
سۆزلىشىشنى ئىزدەيدىغان بىر ھېسسىياتنى بىلگەنىدى. سىرتتا
بىر كىملەر تونۇمايدىغان ئادەملەرنىڭ ئاغزىدىن ئاشۇ ئىسىم
چىقسا ۋۇجۇدىنىڭ ئىختىيارسىز بىر خىل يېللىق سېزىمگە
بەرداشلىق بېرەلمەي تىترەپ كېتىدىغانلىقىنى، بۇنى پەقەت
توسقىلى، باسقىلى، باشقۇرغىلى بولمايدىغان ھېسسىيات
ئىكەنلىكىنى ئويلاپ ئىنتايىن ئازابلانغان، ھەسرەتلەنگەن.
خېلى بۇرۇنلا پۇشايمان قىلىپ، يېزىپ بولۇپ سالمىغان
خېتىنى يەنە قايتىلاپ ئوقۇغانىدى. ئاخىر ئۇ بۇلارنىڭ
ھەممىسىنىڭ يەتكىلى بولمايدىغان ئارزۇ، تۇتەك ئارىسىدىكى
غايىبانە خىيال، خىيال بىلغاندىمۇ پەقەت ئۆزىدىكى
يوشۇرۇن خىيال ئىكەنلىكىنى بىلىپ، بارمىقىنى قاتتىق
چىشلەپ يىغلاپ كەتكەنىدى. كېيىن ئۇ ئەكبەر توغرىسىدا
يامان خىياللارنى قىلغان. ئۇنىڭ ئەيىب - نۇقسانلىرىنى
لېۋىنى چىشلەپ تۇرۇپ رەتكە تىزىپ چىققان. بۇلارنىڭ
ھەممىسىنى ئۆزىچە خاتىرىلىگەن. يوغانباش. كىچىك تۇرۇپ
چېكە چاچلىرى تۆكۈلۈپ، سەت قېرى پاينەكباشلارغا ئوخ-
شىشىپ قالغان. ئۆزىنىڭ بۇدۇر چاچلىرىغا ماس كەلمەيدۇ.

دۆڭ پېشانە. ئىككى قېشىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كىچىككىنە يۇل-غۇن بالچۇقى يىرتىۋەتكەن تارتۇقى بار. ئۇنىڭ ئۈستىگە دائىم قاپىقى تۈرۈلگەن، پېشانە قاشلىرى ئارىلىقى سەت قورۇقلار بىلەن تولغان. يۈز تېرىسى ياخشى ئەمەس. ئۆڭى يامان بولغاچقا، پاشا چاقسىمۇ تارتۇق بولۇپ ساقىيىپ، يۈزلىرى چوڭ - كىچىك تارتۇق، يارا ئىزلىرى بىلەن تولغان. سەل يادىسا، بۇ تارتۇقلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىنى ئاشكارىلايدۇ. مەڭزىنىڭ قېنى بار دېگەنسىلەن، ساقلى شەھەرگە كىرگەندىن بۇيان سارغىيىپ سەت سېرىق ساقال بولۇپ قاپتۇ. سەمرىپ ئوتتۇرا بويى پاكارلاپ خۇددى چاققا ئوخشىشىپ قاپتۇ. كەينىدىن قارىسا بەئەينى قېرى ئادەم. ئادەملەرگە سەممىي، تۈز، راست گەپ قىلىشۇاتقان دەك كۆرۈنگىنى بىلەن، ئىچى ھىيلە - نەيرەڭ بىلەن تولغان... بۇلارنى يېزىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە چىداپ تۇرالماي يېزىۋاتقان قەلىمىنى سۈندۈرۈپ ئوچاقتا تاشلىۋەتتى. خاتىرىنى يىرتىپ، تىتىپ يېغلىۋەتتى. مەن نېمىشقا بىكاردىن خەقنى ھاقارەتلەيمەن، تۆھمەت قىلىمەن، ئۇ ماڭا نېمە يامانلىق قىلغان؟ بۇلارنىڭ ھەممىسى ھەسەت-خورلۇق. پۇشايماندىن كېيىن چىققان ئۆچمەنلىك، رەزىل-لىك. كىچىك تۇرۇپ، ياش تۇرۇپ، تېخى قىز تۇرۇپ بۇ نېمىدېگەن كۆڭلى قارىلىق. ئاھ، مەن نېمىشقا تۇغۇلۇپ قالغاندىمەن؟ نېمىشقا مېنى كىچىكىمدىلا بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەتمىگەن بولغىيدى. ئۆزۈمدىن كەتتى. ئۇ تازا يىغلىدى. نەچچە كۈن يىغلىدى. يىغلاۋېتىپ شەھەرگە يولغا چىقىدىغان كۈننىڭ بالدۇرراق كېلىشىگە تەقەززا بولۇۋاتقانلىقىنى،

www.uyghurkitap.com

هودۇقۇۋاتقانلىقىنى هېس قىلدى. ئۇ تازا يىغلاپ، بىر چاغلاردا ئۆزىدە ئاجايىپ بىر جاسارەتنىڭ تۇغۇلغانلىقىدىن خۇشال بولۇپ، بىردىنلا كۆڭلى يورۇپ كېلىۋەتتى. گويا بايا تىن بېرى يىغلىمىغاندەك، بەلكى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ياشلار بەزمىسىدىن خۇشال قايتقاندەك كېلىۋەتتى. ئورنىدىن دەرھال تۇرۇپ كېتىپ ئەينەك ئالدىغا باردى. بۇ چاغ يېرىم كېچىدىن ئاشقان، ئالەم ئۈيقۇدا ياتقان چاغ، ئۇ ئۆزىمۇ ئېچ كىيىم بىلەن يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىققانىدى. ئۇ ئەينەك ئالدىغا كېلىپ بىر ھازا ئۆزىنى كۆردى. كۆلۈپ باقتى. قاپىقىنى سوزۇپ باقتى. سەل تۇرۇپ باقتى. يېرىم تەبەسسۇم قىلدى، قاقاقلاپ كۈلۈپ، چىشلىرىنىڭ قانچىلىك كۆرۈنىدىغانلىقى، ئاغزىنىڭ قانچىلىك چوڭلۇقىنى ئېچىلىدىغانلىقى، لېۋىنىڭ قانچىلىك نېپىزلەيدىغانلىقى قاتارلىقلارنى كۆردى. كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ قاراپ باقتى. ئىزا تارتقاندا قايسى شەكىلدە، لېۋىنى چىشلەپمۇ ياكى يۆزىنى قوللىرى بىلەن يېپىۋېلىپمۇ، ئۇ بۇلارنى بىر غايىۋى كۈچ بىلەن ئەكىبەر بىلەن كۆرۈشكەندە قانداق تۇرۇش كېرەكلىكىنى تەتقىق قىلىۋاتاتتى. ھەممىنى، ھەر-بىر ھەرىكىتىنى، ئەكىبەرنىڭ چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەل-تۈرۈپ تۇرۇپ قىلدى. ئەكىبەر ئۆزىگە تازا قارىمايۋاتقاندەك، باشقا تەرەپكە قارىۋېلىۋاتقاندەك قىلدى. ئېسىگە چامادانغا سېلىپ ساقلاپ كېلىۋاتقان ئەكىبەرنىڭ سۈرىتى كەلدى. دەرھال چامادانىنى ئېچىپ، ھەممە كىيىملىرىنى پىرقىرىتىپ تاشلاپ، چامادىنىنىڭ ئەڭ ئاستىدىن بۇرۇنقى كۈندىلىك خاتىرىسى ئارىسىدىن ئەكىبەرنىڭ قاپىقىنى

تۇرۇپ چۈشكەن سەكسەز سۈكلۈق سۈرىتىنى چىقاردى، ئۇنى ئەينەك ئالدىغا ئەكىلىپ، ئۆزىگە قارىتىپ قويۇپ، بايىقى ھەرىكەتلىرىنى قايتا دوردى. ئەكىرگە گەپ قىلدى:

«سۆيۈملۈك ئەكىرەم» ... ياق... ياق... بۇنداق دېسەم بولمايدۇ. پەقەت قاملاشمىغان لاۋزىلىق. ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنىڭ قەدىرىنى پەسلەتكەنلىك. ھەرگىز يۈرىكىمدىكىنى ئۇنىڭغا بىلدۈرۈپ قويماسلىقىم كېرەك.

«ئوبدان ئەكىرەم» ... ياق... ياق... بۇمۇ بولمايدۇ. ئەمىسە، نېمە دېسەم بولار. بۇنىڭدىن باشقا نېمە دەيمەن. نېمە دېسە مۇۋاپىق بولىدىغاندۇ، بېرىدىن سورايمۇ؟ ياق، ياق، بۇ، خەقتىن مەسلىھەت سورايدىغان گەپ ئەمەس. بىر قىز ئۆچۈن بۇنىڭدىن ئارتۇق نومۇس بولماس. يەرگە قاراپ تۇرۇپ:

«مېنى كەچۈرۈڭ» ... ئوھۇي، بۇنداق دېسەمۇ بولمىغۇدەك... ئۆز ۋاقتىدا مەن خۇدۇمنى بىلمەي قاپتۇمەن. گۆدەك ئىكەنمەن. ئۇچۇشنى بىلمەي، چۈشۈشنى بىلمەپتىكەنمەن. خەقلەر كۆرەلمەسلىك قىلىپ ئۇنى - بۇنى دېسە، خەقنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ كېتىپ، تېخىمۇ ياخشىنى، يۇقىرىنى ئىزدەپتۇمەن. ئۆز ئاچام ماڭا دۇشمەنلىك قىلىپ ئازدۇرسا، ئېزىپ ئۇنىڭغا يول قويۇپ، سىزدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسىنى تاپقىنىمغا خۇشال بوپتۇمەن. ئىككى ئەرگە تەگكەن، بىر بالىسى بار ئاچام: «سىڭلىم، ئۇزاق مۇددەت توي قىلماي ئوقۇماقچى. ئوقۇش ئۈچۈن زېھنىنى يىغىپ ئۆگىنىش كېرەك. شۇڭا ئۇ ھەممىدىن، ئەڭ مۇھىمى، مۇھەببەتتىن ۋاز كەچمەكچى، سىزنىڭ ئوبدانلىقىڭىزغا

چىدىماي، مېنى ئاچا، سەن ئۇنىڭ بىلەن تۇي قىلغىن، ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن ئاكا - سىڭىل بولايلى... بۇلارنىڭ ھەممىسى خۇدا بۇيرۇغان بولسا... ئاچام ئويدۇرۇپ چىقارغان. مەن پەقەت ئۇنىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن ماقۇل بولغان. بۇ ئىش سىزنىڭ ئىززەت - نەپسىڭىزگە قاتتىق ھار كەلدى. ھاقارەتلەنگەن ھېس قىلىپ، غەزەپ بىلەن كۆلۈپ قويۇپ، گەپ قىلماستىن كېتىپ قالدىڭىز. شۇنىڭدىن كېيىن بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىز بۇزۇلدى. مەن سىزگە ئۆمۈر بويى يۈز كېلەلمەيمەن ھەم ھەسرەت - نادامەت بىلەن بۇ ئالەمدىن ياش ۋاقتىمدىكى مۇشۇ تۇنجى قەدىمىمنىڭ خاتالىقىدىن كەلگەن بەختسىزلىك ئىچىدە ياشاپ كېتىمەن، بۇلارنى سىز كۆڭلىڭىزدىن چىقىرىۋەتكەن تەقدىردىمۇ، ياق... ياق... سىز پەقەت كۆڭلىڭىزدىن چىقىرىۋېتەلمەيسىز. بۇ زەربىنىڭ تېزى ھازىرغىچە يۈرىكىڭىزنى تىترىتىۋاتىدۇ. تۇمان تېخى تاراپ كەتكىنى يوق. مەڭگۈ تاراپ كەتمەسلىكى مۇمكىن. مەنمۇ ھەم شۇنداق. ياق... ياق... بۇ بەك ئۇزۇن گەپ بولۇپ كەتتى. بۇنى كۆرۈشۈپلا قانداق دېگىلى بولسۇن، مەسىلەن، كوچىدا، يولدا ئۇچراشقاندا! قانداق دېگىلى بولسۇن! ئۇنىڭ ئۈستىگە كۆرۈشۈپلا بۇنداق دېسە، سارائىدەك ئىش بولمامدۇ. ئۇ چوقۇم، بۇ قىز سارائ بويتۇ، دەيدۇ. يېگىت تەرەپ بۇ ئىش توغرىسىدا ئاۋۋال ئېغىز ئېچىپ، گەپ چوقۇرلاپ مەلۇم باسقۇچقا يەتكەندە، يېگىت سۆزلىشىمنى تەلەپ قىلغاندا، شارائىت پىشىپ يېتىلگەندە شۇنداق دېيىش مۇمكىن. كوچىدا، يولدا، ئادەملەر ئارىسىدا بۇنى دېيىش، ئارتىس سەھنىدە يالغان

مۇھەببەت ئىزھار قىلغانغا ئوخشاش ئىش. خالىي جاي تېپىش، ئۇنىڭ بىلەن خالىي جايدا ئۇچرىشىش مۇمكىن ئەمەس، پەقەت مۇمكىن ئەمەس...

ئۇ بىردىنلا ئۈمىدسىزلىنىپ، يەنە ئاسماندىن يەرگە چۈشۈپ كەتكەندەك، ئېچىلىپ - يېيىلىپ، يايرىغان روھى چۈشۈپ، ئەينەك ئالدىدىن قايتىپ كېلىپ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، يوتقانغا پۈركىنىپ يەنە يىغلىدى. بىردەمدىن كېيىن يوتقاندىن چاچراپ تۇردى. ياشلىرىنى سۈرتۈپ ئەينەك ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. بىراقلا خالىي جايدا ئۇچرىشىدىغان گەپ نەدە، ئەخمەق. ئاۋۋال كوچىدا، يولدا، بىرەر سورۇندا تاسادىپىي كۆرۈشىدىغان گەپ. ئۇ بايىلا ئەكبەر بىلەن قەتئىي كۆرۈشىش، سالاملىشىش قارارىغا كەلگەنىدى؛ كېيىن ئۈمىدسىزلىنىپ يەنە ئۈمىدلەنىدى. ئۇ تىرناقلىرىغا خېنە قويىدى، قېشىنى ئىنچىكىلەشتۈردى، لېۋىنى بويىدى، يۈزىگە پەردازلىدى، چېچىنى مايلىدى، ھەر خىل پاسونىدا ياسىدى. سەككىز قېتىم كىيىم يەڭگىشلىدى، تاڭ ئاتقىنىنمۇ بىلمىدى. كېچىچە ئەكبەر بىلەن دەسلەپ كۆرۈشۈپ قالغاندا قانداق كىيىم بىلەن، قانداق ھالەتتە تۇرۇپ كۆرۈشىش، باشتا قايسى گەپنى قىلىش مەسلىسىنى قاتتىق باش قاتۇرۇپ پىلانلىدى. بۇ شەھەرگە كىرىشتىن 15 كۈن بۇرۇن بولغان ئىش. ئۇ 15 كۈنگىچە مىڭ قېتىم ئۆزگەردى. ئۈمىدلىنىپ، كۆڭلى يايراپ، ئۇسسۇل ئويناپ، ناخشا توۋلىدى، سۈرەتنى تۇتۇۋېلىپ تانسا ئويناندى. ئاخىر شەھەرگىمۇ كەلدى، ئەمما شەھەرگە كېلىپ بارغانچە ئۈمىدسىزلىنىپ، روھىي چۈشۈپ كەتتى. ھەر كۈنى قارىسا

ئادەملەر دېگەندەك، بىر خىل جىددىيلىك، بىر - بىرىدىن ئالدىراش، ھەممە ئۆز ئىشىغا ئالدىراش، ئۇنى دەسلەپ يالغۇزلۇق قىينىدى، زېرىكتۈرىدى، يۇرتىنى سېغىندى، مەقسەتسىز ئايلاندى، ياسىنىپ باقتى، ئۇنى - بۇنى كۆردى، چىرايلىق كۆرۈنگەننى ئېلىپ كىيدى، ئۇنى - بۇنى يەپ كۆردى، ھېچقايسىسى ئەمەس، يىغلىدى، ئۆزىنى تاشلىدى، يەنە ناھايىتى چىرايلىق ياسىنىپ شەھەر ئايلاندى، بىرەر يولدا، باغچىدا، ماگىزىندا، كوچىدا ئۇچراپ قېلىشنى ئارزۇ قىلىپ ماڭدى، بىر كىملەرنى ئوخشىتىپ ئىختىيارسىز كەينىدىن قوغلىغاندەك مېڭىپ يېنىدىن يانداپ ئۆتتى. تىكىلىپ قاراپ باقتى. يات جىنس جاۋابەن قارىۋىدى، ئىزا تارتقىنىدىن خۇددىنى يوقىتىپ قويدى. ياتقىغا كىرىپ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، ياستۇقىنى مۇشتلاپ يىغلىدى. ئاخىر ئۇ ھېچنېمىنى ئويلىمايدىغان، زېرىكمەيدىغان، سېغىنمايدىغان بولدى. مانا شۇ پەيتتە ئۇ پەرۋاسىز ئۆزىگە ھېچقانداق پەردازمۇ قىلمىغان، قېشىنى تۈزىمىگەن، كىرىپكىنى قايرىما قىلمىغان، سۈرمە تارتمىغان، تىرنىقىغا خېنە قويمىغان بىر ھالەتتە ئەكبەر بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى. مۇشۇنداق ھالەتتە بولغاچقا، يىراقتىن كۆرۈپ قالغان بولسا، چوقۇم قېچىپ كەتكەن بولاتتى. دوقمۇشۇپلا قالدى. ھەر ئىككىسى ھودۇقتى، تەمتىرىدى، قىزىرىشىپ كەتتى. كۈلۈمسىرەشكەن بولسىمۇ، ھېچ قاملاشماي يىغلىغانغا ئوخشىشىپ قالدى. بىر - بىرىنىڭ گەپ قىلىشىنى كۈتۈشۈپ ئاغزىنى ئۆزەللەشتى. لېكىن ھېچقايسىسىدىن گەپ چىقمىدى، گەپ قىلىشۈندى،

تەڭلا ئەھۋال سورىشىپ قالدى. ھەر ئىككىسى ئوڭايسىز ھالەتتە ئۆزلىرىنىڭ بۇ قىلىقىدىن تەڭلا كۆڭلۈپ سېلىشتى. ئەكبەر قويۇق ئۆسۈپ كەتكەن ساقاللىرى ئارىسىدىن ئاپ-ئاق، تەكشى ئۆسمىگەن چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلدى. شۇنىڭ بىلەن ئاردىدىكى ھەممە نەرسە، بىر خىل غەلىتە پەردە ئويلىمىغان يەردىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئۇلار بىر - بىرىنى تەكلىپ قىلىشمىغان ھالدا، ئۆزىچە بىر - بىرىگە يېقىن، قەيەرگە بارىدىغانلىقىنىمۇ سوراشماي، قەيەرگە كېتىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلىشمەي، چىنار، مەجنۇنتال، ئاي ھەم چىراغ يورۇقىنى توسۇپ غۇۋالاشتۇرۇپ قويغان پىيادىلەر يولىدا يانداشىپ مېڭىشتى. ئادەملەر شالاڭ، ھاۋالانغىلى چىققانلار، نەۋرىسىنى ئويناتقىلى چىققان قېرىلار، پارىڭى تۈگەمەيدىغان قىز - يىگىتلەر ئاندا - ساندا ئۇچرايدۇ. ئۇلار پاكار، پۇراقلىق ئارچىلار يېنىدا ماڭدى. يول كۈندۈزدىكى بىر - بىرىنىڭ تاپىنىغا دەسسىشىپ كېتىۋاتقان ساناقسىز ئاياغلار، شاۋقۇن - سۈرەنلەر دەستىدىن ھالىدىن كېتىپ جىمجىت سۈزۈلۈپ ياتىدۇ. نۇرھايات ئەكبەرگە سىنچىلاپ قاراپ، ئۇنىڭ جۈدەڭگۈ، ئورۇق ھەم قورۇق، ساقال ئارىسىدا قالغان چىرايىدىن غەزەپ ئەمەس، ھەسرەت، سېغىنىش، مەيۈسلۈك، ھارغىنلىق چىقىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا قاراپ ئىچى سىيرىلدى. ئۇنىڭ مەنىۋى ئەمگەك ئېزىۋەتكەن، ئۇنىڭغا ئېسىلىپ يىغلىغۇسى كەلدى، يەنە ئۇنىڭدىن بۇرۇنقى ئىرادىنىمۇ كۆردى. ھەممە يېرى ئۆزگىرىپتۇ. يەنە شۇ بويىنى قاتتىقلىق، مۇز قاپاقلىقى ئۆزگەرمەپتۇ. ئەكبەر نۇرھاياتقا قاراپ

سوغۇقلا بىر كۈلدى:

— سەمرەپ تۇرۇپسىز، ئوماقلىشىپ، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ قاپسىز. خېلى بەك ئۆزگىرىپسىز، — دېدى.

— سىزمۇ بەك ئۆزگىرىپسىز، — دېدى نۇرھايات ئۆزىنى تۇتۇشقا قانچە تىرىشسىمۇ بارغانچە تىترەپ كېتىۋاتقانىدى.

— ھە، مەن قانداق ئۆزگىرىپتۇمەن؟ — دەرھاللا قىزىقسىپ سورىدى ئەكبەر.

— قېرىپ كېتىپسىز، ھازىرلا تۇرمىدىن چىققان ئادەمگە ئوخشىشىپ قاپسىز.

ئەكبەر كۈلۈۋەتتى. نۇرھاياتمۇ يېخىلداپ كۈلۈۋەتتى. ئەكبەرنىڭ كۈلكە ئاۋازى ئۇنىڭ بەدىنىگە يېڭى بىر تىنىچ رەكنى تارتىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار گويا ئارىلىقىتا ھېچقانداق كۆڭۈلسىزلىك بولمىغاندەك پەقەت ئۇزاق ۋاقىت ئايرىلىپ كەتكەن ئاشىق - مەشۇقلاردەك چاقچاقلىشىپ، كۈلۈشۈپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشىپ سۆزلىشىپ كېتىشتى. يولنىڭ بىر يېرلىرىگە بارغاندا ھارغانلىقلىرىنى بىلىشىپ، ئارچا تۈۋىدىكى چىملىق قاشتا ئولتۇرۇشتى. يېقىنلا يەردىكى كېچىلىك يېمەكلىكلەر دۇكىنىدىن ئۇسسۇزلۇقىغا مېۋە شىرىنىسى، پىۋا ئەكىلىپ ئىچتى...

ئەكبەر نۇرھاياتنى ياتقىغا ئاپىرىپ قويۇپ، خۇشلىق كاتىكىدىن چىقالمايدىغان سولتەك خورازلىرى بەستە چىللىغىلى تۇردى. ئەكبەر شۇنداللا، بىلىكىدىكى

سائەتكە قاربدى. كېچە سائەت ئۇچتىن 15 مىنۇت ئېشىپتۇ. دېمەك، تاڭ ئېتىشقا يەنە ئۇچ سائەت قاپتۇ. ئۇ ئىشكى ئالدىغا كېلىپ بىردىنلا روھىي چۈشۈپ، قىزىغان بەدىنى سوۋۇغاندەك ھېس قىلدى. ئەندىشىلىك خىيالالرمۇ، ئايالغا قانداق جاۋاب بېرىش كېرەكلىكىمۇ يادىدىن كەچكەندە، كۆڭلى تېخىمۇ پاراكەندە بولدى. ئۇ ئىشك ئالددا پۇتى تالغۇچە ئىككىلىنىپ تۇرۇپ، ئاخىر ئىشكىنى چەككەچ ئايالىنى چاقىردى. ئۇ بايا كېلىۋېتىپ ئۆينىڭ چىرىغىنىڭ ئۆچۈرۈلمىگىنىنى كۆرۈپ ئايالىنىڭ يالغۇزچىلىقتا قورقۇپ، چىراغنى ئۆچۈرمەي ئۇخلىيالمىغىنىنى بىلگەنىدى. ئۇ دائىم كەچ ئۆيگە كىرگەندە ئايالى شۇنداق قىلىدۇ، گۇمانلىنىپ ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشىدۇ، مايىتارتىدۇ. دائىم كەمىستىش نەزەرى بىلەن تىكىلىدۇ. مىيقىدا كۈلىدۇ. بۇلارنىڭ كۆڭۈل لۇك چاغلىرىدىن كۆڭۈلسىز چاغلىرى كۆپ بولىدۇ. بىر خىل بۇرۇقتۇملۇق ھېس قىلىشىدۇ. ئەكىبەرنىڭ ئايالى خىلى ئۇزۇندىن كېيىن ئىشكىنى ئاچتى. چىرايىدىن قورقانلىقى، ئېرىگە بولغان نارازىلىقى ھەم كۆزلىرىدىن قاتتىق غەزەپ، گۇمان يېغىپ تۇرىدۇ. ئەڭ ئاۋۋال ئۇ ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئاشكارىلاپ، قورقانلىقىدىن ھەممىنى ئۇنتۇپ، ئۆزىنى ئەكبەرنىڭ قۇچىقىغا ئېتىپ، بېشىنى مەيدىسىگە قويدى:

— ۋايجان، ئۇھ، قورقۇپ ئۆلەي دېدىم. مۇشۇ چاغقىچە قەيەردە يۈردىڭىز؟ ياكى ئۇخلىيالمىغان...

تەنە ھەم تەقەززالىق ئارىلاشقان بۇ سۆز ئاشۇ يەرگە كېلىپلا ئۇزۇلۇپ قالدى. ئايالى دەرھاللا قوللىرىنى ئاجرى-

www.uyghurkitap.com

شەپ نەرى داجىدى. ئەمدى ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئاجىزلىقنى گۇمان ھەم غەزەپ قاپلىغانىدى. چىرايى تاتىرىپ، لەۋلىرى تىترەپ كەتتى.

ــ ئەجەب ... ئەجەب خۇش بۇي پۇراپ كېتىپسىزغۇ؟ ...

ئۇنىڭ ئاۋازى ئۆزگىرىپ كەتتى. ئەكسىچە قاتتىق چۆچۈدى. ئەمما دەرھال خاتىرجەم ھالدا كۆزىنى يۇمۇۋالدى. ئۇنىڭ ئېسىگە ئايالىغا جاۋاب بەرگۈدەك، ئايالىنى قانائەتلەندۈرەلىگۈدەك ھېچقانداق گەپ كەلمىدى. راست، ئۇ سەزمىگەن ئېسىل پۇراق. ئۇنىڭ ئورنىدا جاۋاب بەردى. ئاھ ... تۇرمۇش... بەختسىزلىك... بەختسىزلىك ئىچىدىكى يېڭى تېپىلغان كونا بەخت...

1987 - يىل ئاپرىل.

قىيامەتتە قالغان سەھرا

(پوۋېست)

كىملەرنىڭ ئەزىزلىرى
كىملەرگە خار بولماپتۇ!...
— خەلق

I باب

1

بىر كۈن باشلىنىپ ئاخىرلاشسا، كىشىلەر مەشرىقتىن كۆتۈرۈلۈپ، كۆككە يەتكەندە تۇلىدۇ، ئاخىر پەسلەپ مەغرىبكە ئولتۇرۇش ئالدىدا يەنە ئەتىگەن كۆتۈرۈلگەن چېغىدەكىدەك شەپەق نۇرىنى زېمىنگە، شەھەرگە، سەھرالارغا، دەشتلەرگە، باغۇ بوستانلارغا تارىتىدۇ ـ دە، ئاندىن تۈن باشلىنىدۇ، دەپ ھېسابلىشىدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئىنسانىنىڭ ئۆمرىمۇ ئاشۇ قىسقا بىر كۈنگە ئوخشىشىدۇ. ھايات‌مۇ ئاشۇ قۇياشتەك ئۆز

ئۇيغۇرچە كتاب ئوقۇيلۇق www.uyghurkitap.com

ئېگىدا خۇشال پەيدا بولۇپ زېمىنگە، زېمىننىڭ سەھرالىرىغا، شەھەرنىڭ نۇر چاچىدۇ، ئاخىر يەنىلا ھاياتقا تويماي، كەچكى قۇياشتەك ئالەم بىلەن قايغۇ ئىچىدە خوشلىشىپ، قارانغۇ گۆرگە كىرىپ كېتىدۇ. بۇنى بەزىلەر بىلگى ئويلايدىغاندۇ، ئەمما كۆپ كىشىلەر ئويلىمىسا كېرەك، ھايات بەزىدە، ئەمدىلا كۆتۈرۈلگەن قۇياشنىڭ قارا بۇلۇت ئارىسىدا قېلىپ ئۆزى ئارزۇلاپ چىققان زېمىننى كۆرەلمىگىنىگە، زېمىنگە جامالىنى كۆرسىتىش ئىستىكىگە يېتەلمىگەنلىكىگە ئوخشىشىپمۇ قالىدۇ. بۇ ھايات ئاشۇ قارا بۇلۇتلار ئىچىدە — زۇلمەت ئىچىدە ئۆتىدۇ، ھاياتنىڭ يورۇقلۇق چاغلىرىدىن ئۈمىدى ئۈزۈلىدۇ، ئەمما كۈن سەل كۆككە ئۆرلىگەندىن كېيىن بولسا، قارا بۇلۇتلار يىمىرىلىپ ئۇ ئۆزى زېمىنگە كۈن بولۇپ كۆرۈنۈپ، شۇ بىر كۈننىڭ قالغان قىسمىنى يورۇقلۇق ئىچىدە ئاخىرلاشتۇرىدۇ.

ھايات قۇياشى زەڭگەر، ئاقۇچ مەشرىق ئۇپۇقىدىن زېمىننىڭ زوقى كەلگۈدەك قىزىل قان رەڭگى، ئالتۇندەك گۈزەل ئوماقنىڭ تولغان يۈزىدەك كۆتۈرۈلۈپ، پۈتكۈل ھاياتنىڭ زۇمرەت ئاسمىنىدا ھەممىنىڭ كۆزىنى چاقنىتىپ، بېشىنى قايدۇرۇپ، پېشانىسىنى كۆيدۈرۈپ يۈرىكىنى قىزىتىپ، تىكىلىپ قارىمىغۇسىز دەرىجىدە بىغۇبار ئۆتۈپ، مەغرىبكە يەنە ئاشۇنداق ساياھەتلىك باش قويىدۇ، مانا بۇ جاھاندىكى ئەڭ بەختلىك ئىنسانلارنىڭ ھاياتىغا ئوخشىشىدۇ، تەقدىرىمىزنىڭ خوجايىنلىرىنىڭ خۇشال ـ خۇراملىق ھاياتىغا ئوخشىشىدۇ. ئۇلار نېمىگە خۇشال؟ نېمىگە بەختىيار؟! ئۇلار ئەركىن... ھاياتنىڭ قۇلى ئەمەس، بەلكى خوجايىنلىرى

بولۇپ ئۆتتى. قىلىمەن دېگەننى قىلالىدى، ئارمىنى نېمە بولسا شۇنىڭغا يەتتى. بۇ قۇياشقا قارا بۇلۇتلار، قارا بورانلار توسالغۇ كۆرسىتەلمىدى، ھاياتنىڭ لەززىتىنى ئېلىپ تۇغۇلۇپ ھاياتنىڭ لەززىتى بىلەن كەتتى. ئۇلار زېمىنگە سەلتەنەت بىلەن كەلدى. سەلتەنەت بىلەن ياشىدى. يەنە سەلتەنەت بىلەن كەتتى. ھايات قۇياشى بەزى كۈنلىرى بەختسىز قارا قۇللارنىڭ تەقدىرىدەكمۇ ئۆتىدۇ، قۇياش مەشرىقتىن قارا بۇلۇتلار قارا تۇمان ئىچىدە تۇغۇلۇپ، پۈتۈن بىر كۈن زېمىنگە ئۆزىنى كۆرسىتەلمەي، زېمىنمۇ ئۇنى كۆرەلمەي كەچ بولىدۇ. بۇ كۈن زاۋال تاپىدۇيۇ يوقىلىدۇ. مۇنداق كۈنلىرى كىشىلەر كۈن چىقمىدىمكىن دېسە، زېمىنده غەل - پال يۈرۈق بولىدۇ. كۈندۈزندەك كۆرۈنىدۇ، چىقتىمىكىن دېسە، كۆككە قانچە زەن سېلىپ قارىسىمۇ كۈننى كۆرەلمەيدۇ. بەزىدە ھە، كۈن بار ئىكەن دېسۇن دېگەندەك، كۈن قارا بۇلۇتنىڭ نېپىز يېرىدىن غەل - پال كۆرۈنۈپ قويۇپ يوقىلىدۇ. بۇ كۈن مانا مۇشۇنداق ئاخىرلىشىدۇ. مانا مۇنداق كۈن ھاياتتا ئۆز ئەركىنى تاپالمىغان، مەھكۇم، دۇنيادىكى بەختى ئەڭ قارا بولغان ئىنسانلار — مىللەتلەرنىڭ ھاياتىغا ئوخشىشىدۇ. كۈن بۇنداق چىقمىسا، مۇنداق تاڭلار ئاتقۇچە ئاتمىسا، بۇنداق كۈندۈز بولغۇچە بولمىسا بولامدۇ؟ ياق، بۇ بىچارە كۈن يەنىلا زېمىنده ياشاشنى خالايدۇ. ئۇ ئۈمىد بىلەن مەشرىقتە دۇنياغا كۆز ئاچىدۇ، كۆز ئېچىشىغلا قويۇق قارا بۇلۇتلار ئارىسىغا كىرىپ قالىدۇ. دەسلەپ قايغۇرىدۇ. ئىگىلەپ يىغلايدۇ، تېپچەكلەيدۇ، ئەمما ئۇ، شۇ ئان زاكىلىنىدۇ. ئاغزىغا

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

بەزدە ئانسىنىڭ ئەمچەكى سېلىنسا، بەزدە قۇرۇق ئېمىزگە سېلىپ پەپلىنىدۇ. ئانسىنىڭ ئەمچىكىدىن كۆرە، قۇرۇق ئېمىزگە شۈمۈپ ياتقىنىغان ۋاقىتلىرى كۆپ بولىدۇ. قۇياش، قويۇق بۇلۇت هېلى تارار، زەڭگەر ئۇپۇقىنىڭ جامالىنى هېلى كۆرەرمەن، سەل كۆرەرمەن، هەرقانچە بولسىمۇ كۆرەرمەن دېگەن ئۈمىدته ياشايدۇ، كۈتىدۇ، ئۇ شۇنداق كۈتۈپ بىر كۈننىڭ — يەنى، ئۆز هاياتىنىڭ ئاخىرلىشىپ قالغىنىنى بىلمەي، مەغرىبنىڭ قارا كۆلەڭگىسى ياق، قارا گۆرنىڭ ئاغزى كۆرۈنگەندىلا، ئاندىن پۈتمەس - تۈگىمەس دەرد - هەسرەت، ئارمان ئىچىده شۇ كۆرۈنگەن گۆرگە كىرىپ كېتىدۇ. ئىنسانلار مۇشۇنداق، دۇنياغا بىرلا كېلىپ ئاچچىقان ئاشۇ كۈنگە ئوخشاش، ئاشۇ بىر كۈنلۈك هاياتقا تويماي، ئارماندا كېتىدۇ. جەبىر - زۇلۇم، قارا كۈن ئىچىده ياشىغانلارغۇ ئەلۋەتته شۇنداق، هاياتىدىن مەمنۇن ئۆتكەنلەرمۇ يەنىلا هاياتقا تويماي ئارماندا كېتىدۇ، ئادەملەر بۇ ئالەمنى «جەننەت بىلەن دوزاخ ئارىسىدىكى تۆت كۈنلۈك ئالەم» دېيىشىدۇ. بۇ قانداقچە تۆت كۈنلۈك ئالەم بولسۇن! ئەي، هاماقەت ئىنسانلار! سائا هېچكىم تۆت كۈنلۈك ئالەمده ياشا، دېمىدى، پەقەت بىر كۈنلۈك ئالەمده ياشاشقىلا ئىمتىياز بەردى، هاياتىڭ بىر كۈنگە ئوخشىشىدۇ. بىلگىن، بۇ كۈنۈڭ نەدىمۇ جەننەت بىلەن دوزاخ ئارىلىقىدا بولسۇن؟ ئەجەبا، سەن جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ ئاشۇ بىر كۈنىنىڭ ئىچىده ئىكەنلىكىنى بىلمىسەڭ - هە! بىلمىدىڭمۇ؟ كۆرمىدىڭمۇ؟ كۆرمىگەن بولساڭ كۆرۈۋال، بىلمىگەن بولساڭ بىلىۋال! سەن ياشاۋاتقان هاياتىڭ ئۆزى — جەننەت بىلەن دوزاخ.

قارا! ئۇ — كۈن بويى راھەت - پاراغەت، ئەيش - ئىشرەت ئىچىدە ياشايدىغانلار، قولىنى قەيەرگە سوزسا شۇ يەرگە يېتىدىغان، ئوبدان تاماق يەيدىغان، ياخشى كىيىم كىيىدىغان، سۇدا ئۇزگىلى پاراخوتلىرى، ئاسماندا ئۇچقىلى ئايروپىلانلىرى، باشقىلارنى بوزەك قىلغىلى ھىيلە - نەيرەڭگە باي پولات مۇشتلىرى، ئۇچىسىنى تۇتقىلى خوتۇن - قىزلىرى بولغان، ئالەمنى كەزسە ئالەم كېمىلىرى بولغان، نېمىنى خالىسا شۇنى قىلىپ ياشاۋاتقانلار — جەننەتتىكىلەر ئەمەسمۇ؟ سەن دېۋاتقان جەننەتتىكى راھەت - پاراغەت شۇ ئەمەسمۇ؟ ئەمدى دوزاختىكىلەرچۇ؟ ئاشۇ جەننەتتىكىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا مىجىقى چىقىپ، پاسكىنا سۇدىكى قۇرتتەك ئۆمىلەپ يۈرگەنلەر، جەننەتتىكىلەرنىڭ مېشىدە كۆمۈر بولۇپ كۆيۈۋاتقانلار، ئۆز ئانىسىغا، ئۆز بالىسىغا، مەسۇم قىزلىرىغا، سىڭلىسىغا، ئوماق خوتۇنلىرىغا، ھەتتا ئۆز تېنىگە ئىگە بولالماي، بارى - يوقىنىڭ ھەممىسىنى جەننەتتە ياشاۋاتقانلارغا قۇربان قىلىپ بېرىۋاتقان بەختى قارا مەخلۇملار ئەمەسمۇ! ۋاي ھاماقەتلەر، سەن تارتىدىغان دوزاخ ئازابى بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق بولارمۇ؟ يەنە نېمە دېيىشىۋاتىسەن؟ بولدى ئەمدى بىلجىرلاشما! «تەڭرى ئۇلارنىڭ بۇ دۇنيالىقىنى بەرگەن، بىزنىڭ ئۇ دۇنيالىقىمىزنى بەرگەن. ئۇلارغا چىراي نۇرىنى، بىزگە بولسا ئىمانىنى» دېيىشسەن... ئەي، پېلىكى يىگىلەپ قالغان خام قاپاقلار! دۇنيادا سىلەردىنمۇ ئارتۇق ھاماقەتلەرمۇ بارمىدۇ؟ ئەي ئىنسان، سەن جەننەتنى قاراڭغۇ گۆرنىڭ ئىچىدىن تاپامسەن؟ قاريغاندا، مەن قاپاقباش ئوخشايمەن. توغرا، سىلەرنىڭ جەننىتىڭلار ئاشۇ گۆردە ئەمەسمۇ!

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

گۆرده گەدىنىگىلارغا دەسسەپ تېرغىلىپ تۆمۈر تاپالىدىن، گەجگەگىلاردىن نەختاپ تۈرغان تۆمۈر مۇشتتىن قوتۇلۇپ، پۈت - قولۇگىلارنى ئۈزۈن سۇنۇپ بەخىرامان ياتسىلەر ئەمەسمۇ؟ جېنىگىلار تېنىگىلاردىن ئاجرىغاندىن كېيىن، ئەلۋەتتە گۆرگە كىرىسىلەر، ئۇ گۆر سىلەرنىڭ. ئۇنى بىر كىم تارتمۇالالمايدۇ، ئۇ گۆر بىر پۈتۈن ئۆزۈگىلارغا تەۋە. ئۇ يەردە تېنىگىلار ئارام تاپىدۇ، جېنىگىلار بار ۋاقتىدا، پۈت - قولۇگىلارنى ئۇنچىلىك سوزۇپ ياتالمايسىلەر - دە! بۇ كىچىككىنە گۆر، ئۆرە تۇرسىگىلار بېشىگىلار تاقىشىدىغان، يانغا ئۆرۈلسەگىلار سۆڭگۈچىگىلار ئۇرۇلىدىغان يەر بولسمۇ، ئەمما ئۆزۈگىلارنىڭ ئىلكىدە بولىدۇ... كەچۈرۈگىلار، مەن سىلەرنىڭ جەننىتىگىلارغا ھاقارەت كەلتۈرۈپ قويدۇم، سىلەرگە يۈز كېلەلمەيمەن ھەم سىلەر ياشاۋاتقان، ياشىماقچى بولغان جەننەتتە ياشاشنى خالىمىغان بولغىنىم ئۈچۈن، جېنىم تېنىمدىكى چاغدا مەن مۇشۇ جەننەتنىڭ ھۆزۈرىنى سۈرمەكچى بولغىنىم ئۈچۈن، ئىرقىمىز، قېنىمىز، دىنىمىز بىر بولسىمۇ، تۇتقان يولىمىز، كىرمەكچى بولغان جەننىتىمىز باشقا - باشقا بولۇپ چىقماۋاتىدۇ. خەير، خۇداغا ئامانەت، قىيامەت كۈنى مەھشەر-گاھتا، خۇدا قازى، جانابىي روسۇلىللا شاپائەتچى بولغاندا كۆرۈشەرمىز. مەن شۇ چاغدا، خۇدا ھەم روسۇلىللانىڭ ئالدىدا پانىي دۇنيانىڭ دۇزاخ ھەم جەننەتلىرى توغرىسىدا، پۈتكۈل جاھاندىكى جانلىق ھەم جانسىز مەۋجۇداتلار توغرىسىدا سۆزلەيمەن، ھەقنى — ئۆزۈم كۆرگەن، بېشىمدىن ئۆتكەن لىرىنى قويماي سۆزلەيمەن...

2

مەن چۈشۈمدىن ئويغىنىپ كەتتىم، قارىسام، تاڭ ئېتىپ قاپتۇ. بەرھەق ئادەم ئىمىنى ئويلىسا، شۇنسى چۈشەيدىغان گەپ، مەن دائىم. جەننەت بىلەن دوزاخ، قىيامەت قايىم بولغان چاغ ھەقىقەت بىلەن ئادالەتسىزلىكنىڭ سوراق - سوئالى بولمىدىغان مەھشەرگاھىنى ئويلىغىنىم ئۈچۈن دائىم قىيامەت قايىم بولۇپ، ئاسمان - زېمىننىڭ نالە - پەريادلىغانلىقىنى، يۇلتۇز، كۈن، ئايىنىڭ پارە - پارە بولغان ۋاقتىنى چۈشەيمەن، ئۆزۈم سەھرادا تۇغۇلۇپ ئۆسكىنىم ئۈچۈن قىيامەت كۈنى ئاشۇ سەھرادا يۈرۈپ، مەھشەرگاھ، قىيامەت ئاشۇ سەھرادا بولۇۋېتىپ چۈشەيمەن. مەن كىچىكىمدە دوزاخ ئازابىدىن ئۆلگۈدەك قورقاتتىم، گۇناھكار دوزاخقا كىرىدىغان بولغىنى ئۈچۈن ماڭا يەرگە قاتتىقراق دەسسەپ سالسىمۇ گۇناھ بولىدۇ، دېيىشكەنىدى. شۇڭلاشقا، يەرگە قاتتىقراق دەسسەشتىنمۇ ئېھتىيات قىلىپ، يولدا ماڭسام خۇددى پىلىسراتتا ماڭغاندەك شۇنچە ئاۋايلاپ، شۇنچە پەملەپ ئاستا دەسسىدىم. بۇنداق ماڭسام، قازان بېشىدىن سۇپا ئالدىغا چۈشكۈچە ئاران باردىكەنمەن، ئۇھ، بۇ ئىشتىن خۇيىمۇ زېرىكتىم، بىراق دوزاختىن قورقماندىن كېيىن نېمە ئامال؟ بىر كۈنى كېتىپ بارسام، بىرقانچە ئادەم ئۆي سالىمىز دەپ ئۆينىڭ ئۇلىغا يەرنى تىترىتىپ گۈپۈلدىتىپ قاڭ ئۇرغىلى تۇرۇپتۇ. مەن «دوزاختىن قورقمامسىلەر؟» دېسەم، ئۇلارنىڭ ھەممىسى قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ كېتىشتى، تەرلەپ قارا تەرگە چۆمگەن

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىرى تەرلىرىنى سۈرتۈۋېتىپ: «ئەي بالا، بالا ـ ده، سەن، كۆر-
مەيۋاتامسەن، هەم گۇناھ قىلىۋاتىمىز، هەم دوزاخ
ئازابى تارتىۋاتىمىز، دوزاخ هەرقانچە بولسا
مۇشۇنداق بولارا!» دېدى. ئاغزىمنى ئېتىۋالدىم. هىم، ماۋۇ
ئاغزى بالانى كۆرۈڭ! شۇنچىۋالا گەپنى ئاغزىدىن چىقىرى-
ۋاتقىنىنى... دوزاخ دېگەن خۇدانىڭ دەرگاھىدا تۇرسا! ۋۇي
راست، خۇدانىڭ دەرگاھى قەيەردىدۇ؟ ئاسمانىدىمۇ ياكى زېمىن-
دىمۇ؟ بۇ سوئالنى ئويلاپ هېچ يەردىن تاپالمىدىم. ماقۇل،
ئاسمانىدىمۇ دەيلى، ئەمىسە، ئادەملەر ئۆلسە ئاسمانغا ئاچقىپ
دەپنە قىلماي، يەرگە دەپنە قىلىدۇغۇ؟ جەننەت بىلەن
دوزاخ چوقۇم زېمىنده بولىدىغان ئوخشايدۇ. بۇ سوئالىمغا
چوڭ ئاناممۇ جاۋاب بېرەلمىدى، بېرەلمىدىلا ئەمەس، قورقۇپ
چەكچەيگىنىچە ياقىسىنى تۆتۈپ قالدى. جېنى چىقىپ
كەتمىگىنى دەپ قورقۇپ، مېنىڭ جېنىم چىقىپ كەتكىلى
تاسلا قالدى. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ سوئالنى هېچكىمدىن سورى-
مىدىم، سورىساممۇ جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ قالدىم.
بارا ـ بارا... جەننەت بىلەن دوزاخنى بىز ياشاۋاتقان هايات شۇ
ئىكەن، دېگەن تونۇشقا كەلدىم، مانا ئەمدى قېرىپ ئۆلەر
ۋاقتىم يەتتى، بۇگۈن ئۆلمەنمۇ، ئەتىمۇ، هازىر ئۆلمەنمۇ،
هېلىمۇ؟ مەن بىلمەيمەن، پەقەت خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. ئۆلۈ-
دىغان ۋاقتىم يېقىنلاشقانسېرى جەننەت بىلەن دوزاخ
توغرىسىدا كۆپ ئويلايدىغان، ئويلىغانسېرى كۆپ چۈشەي-
دىغان بولۇپ قالدىم. ئەمدى ئۆلىدىغان ۋاقتىمدا ئىككىلىنىپ
قېلىۋاتىمەن، مەن ئۆلگەندىن كېيىن يەنە كۆرىدىغان جەن-
نەت بىلەن دوزاخمۇ بارمىدۇ؟ مەن ئاخىر مۇنداق جىددىي

قارارغا كەلدىم. مەن پۈتۈن ئۆمرۈم بويى كۆرگەن جەننەت بىلەن دوزاخنى ھازىر ئەسلەپ ئولتۇرۇپ خاتىرىلەۋالاي. ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنلىرى چۈشۈمگە كىرىۋاتقاندەكىن، مۇتلەق تولۇق دېگىلى بولمىسىمۇ، خېلى تولۇق خاتىرىلەۋالغىلى بولىدىكەن. ئۇ دۇنياغا بارغاندا، راستتىنلا جەننەت بىلەن دوزاخ بولۇپ قالسا، ئىككى ئالەمدىكى جەننەت، دوزاخلارنى سېلىشتۇرۇپ پەرقىنى تاپاي... تولۇق سېلىشتۇرالمايدىغانلىقىم ئۈچۈن ئەپسۇسلىنىمەن. چۈنكى، مەن جەننەتنىڭ راھىتىدىن كۆرە، دوزاخنىڭ ئازابىنى كۆپ تارتتىم. ئۇ دۇنيادا چوقۇم ياكى جەننەتكە، ياكى دوزاخقا كىرىپ قېلىشىم مۇمكىن. ئەگەر ھەر ئىككىسىگە كىرىپ قالسام مەيلى، ئۇ چاغدا ھەممىنى بىلۋالمەن، پەرقىنى تېپىۋالمەن، ھازىر دۇنيادا ئىلىم - پەن ساھەسىدىكى ئادەم بىلىپ بولمايدىغان تەتقىقات تۈرلىرى كۆپمىپ كەتتى. ئەمما ھېچقانداق ئالىم، كەشپىياتچى جەننەت بىلەن دوزاخنى تەتقىق قىلمىدى ياكى قىلسىمۇ بىر باشقا ئاچقال مىدى. بۇ ئىش ماڭا نېسىپ بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس... ئۆمۈر بويى ئىلىشىپ، ئارمانغا تۈشلۇق دەرمان بولماي، بىر باشقا ئاچقالمىغان ئىلىم - پەننىڭ چوققىسىغا چىقىش ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئېشىپ، دۇنيادىكى ئەڭ كاتتا ئالىملارنىڭ تۆرىدىن ئورۇن ئالسام، ھازىرقى زامان ئۇيغۇرلىرىدىن دۇنيانىڭ دىققىتى - ئېتىبارىغا ئېرىشكەن بىرمۇ ئالىم يوق، شۇڭا بۇ مىللەت ئىنسانلار ئۇنتۇپ كېتەي دەپ قالغان قەدىمىي مىللەت بولۇپ قالدى، دېگەن قالپاقنى ئىرغىتىپ تاشلىيالسام ئەجەب ئەمەس... ئەمدى خاتىرىلەشنى باشلا-

سام بولغۇدەك. بەزىدە بۇ خاتىرىلىرىمنى ئەسلىمىلەردىن يۈلۈپ چىقسام، بەزىدە چۈشۈمدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ چاچراپ قوپۇپ خاتىرىلىۋالاي. بولمىسا، ئۇلىدىغان ۋاقىتقىچە تېز تۇتۇش قىلمىسام، بۇ جەننەت بىلەن دوزاخ دېگەن نەرسە لەرنىڭ سىرى مەڭگۈ ئېچىلماس تىلسىم بولۇپ، ئىنسانلارغا تەھدىت بولۇپ تۇرۇۋېرمىسۇن يەنە!...

3

... خىيال.

بىراق سەھرانىڭ قارا قىشتىكى گۈگۈم ۋاقتى. يالـ ڭاچلانغان دەرەخلەر زېمىنگە ئېتىلىپ كېلىۋاتقان قاراڭغۇلۇققا، مازارلىقنىڭ تۈۋ - شادىلىرىدەك سۈرلۈك كۆرۈنۈپ، گۆرىـ تان جىمجىتلىقىغا چۆمگەن، دوختۇرخانىنى بولسا ھەقىقىي گۆرىستانلىققا ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى. چۈنكى، يېقىندىن يۇيان پارتلىغان تەرەپبازلىق ھەرىكىتى ئاخىر قورال تۇتۇپ ئۆزئارا، خەلق بىلەن خەلق بىر - بىرىنى قىرىدىغان توپىلاڭغا ئايلانغان بولۇپ، يىراقتىن قارىسا ئىككى دەريانىڭ قايچىسىدا خۇددى دېگىز - ئوكيانلاردىكى قەدىمىي دېگىز چىلارنىڭ دېگىز بورىنىغا دۇچ كەلگەندە پاناھلىنىدىغان كىچىك ئارىلىدەك كۆرۈنىدىغان كىچىككىنە ناھىيە ياغاچ تىقىپ كوچىلىۋەتكەن ھەرە ئۇۋىسىغا ئوخشىشىپ قالغانىدى. ئادەملەر بىر - بىرىنى كۆرسىلا، زەھەرلىك نەشتىرىنى سانجىدىغان بولۇپ قالغانىدى. مانا شۇ سەۋەبتىن، سەل كەچ بولۇپ بولغۇچە، تەرەپ - تەرەپتىن «پاڭ - پۇڭ» قىلىپ مىلتىق ئاۋازى

ئاڭلىنىپ، ھەچكىم سىرتقا چىقىشقا پېتىنالماي، ئىشكلىرىنى چىڭ تاقىشىپ ئولتۇرۇشىدۇ. مانا بۇ بىز كۆپىنى قىلىۋاتقان دوختۇرخانىمۇ شۇنداق. شۇ تاپتا، ئۇنىڭدا داۋالىنىدىغان كېسەل مۇ يوق، دوختۇرلىرىنىڭ بەزىلىرى پىپەن - كۆرەش سەھنىسىدە تازا پىپەن قىلىنىپ، ئەبجىقى چىقىرىلىپ، بېشىدىكى ئۈزۈن قالپاقنىمۇ ئالماستىن، تۆرمىگە، بەزىلىرى ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا سەپەر قىلغان، بەزىلىرى بۇ ئالەمدىن تويۇپ ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلغان، بەزىلىرى، يىراق يۇرتلار، بەزىلىرى تەكلىماكان توغرىلىقىغا قېچىپ جېنىنى قوغدىغان، بەزىلىرى ئاچچىقىغا پايلىيالماي تۆپىلاكچى تەرەپنىڭ قايىسىنى قىستاپ ئۆز تەرەپكە بولشىشقا زورلىسا، شۇ تەرەپكە ئۆتۈپ، قولىغا قورال ئېلىپ جەڭچىگە ئايلىنىپ كەتكەنىدى. دوختۇرخانىدا بولسا، كېسەلمەن، قېرى ئايال دوختۇرلاردىن پەقەت بىرنەچچىسىلا قالغان بولۇپ، ئۇلار كۈن بويى دەككە - دۈككە ئىچىدە، ئۆيدىن چىقماي قوماچ قورۇغاندەك ئېتىلىۋاتقان ئوقلارنىڭ ھېلى قايسىبىرى كېلىپ جېنىمىزنى ئالارکىن دەپ، سۈپىھانىاللانى مىڭ قېتىملاپ ئوقۇپ، ئۆي ئىچىگە كولىۋالغان مۇداپىئە لەخمىلىرىدە ئولتۇرۇشاتتى. سىرتتا بولسا، دوختۇرخانا پاراس - پۇرۇس قىلىپ ئېتىلغان ئوقلار ۋە ئاللا - توۋا ساداسى ئىچىدە ھېلى بىر نەرەپنىڭ قولىغا ئۆتسە، ھېلى يەنە بىر تەرەپنىڭ قولىغا ئۆتەتتى. مانا بۇگۈن چۈشتىكى يېرىم سائەتلىك جەڭدە، ئىككى تەرەپنىڭ بىرقانچە پىداكارى «سەنشىك» ئۈچۈن، «سەنسۇ» ئۈچۈن دەپ شوئار توۋلاپ بەردى... بۇگۈنكى جەڭدە دوختۇرخانىنى سەنسۇچىلار سەنشىكچىلار-

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

لىك قولىدىن تارتىۋالدى. غەلىبە قىلغان تەرەپنىڭ ئادەم
لىرى بىر - بىرىنى قۇچاقلاپ تەبرىكلەشسە، مەغلۇپ بولغان
تەرەپنىڭ ئادەملىرى بارمىقىنى چىشلەپ چىكىنىپ چىقىپ
كەتتى.... ئارىدىن يەنە ھەپتە ئۆتتى....

ئاسمانىنى قاپقارا بۇلۇت قاپلاپ، زېمىنىنى زۇلمەت ئۆز
قوينىغا ئالدى، دوختۇرخانىنىڭ يوغان ياغاچ دەرۋازىسىنىڭ
بالا ئىشىكىنى بىرى ئاستا ئېچىۋەتتى، بىرقانچە ئادەم تە
سىقىلاپ دەرۋازا ئېچىگە غىپلا كىرىپ كەتتى. ئۇلار تۆۋە
دۇرماي بېرىپ، بىرقانچە ھاڭۋاقتى قاراۋۇلنىڭ بېشىغا تاغار
كىيدۈرۈپ، موكلا باسقاندىن كېيىن، ھەممىتا شېرىن
ئۇيقۇدا ياتقان ئۇچ ياتاقتىكى پىداكارلارنى قىپىيالە
ڭاچ ھالدا يوتقاندا ياتقان پېتى ئەسىر ئالدى. ئوتتۇرا
بوي، دىققاق كەلگەن بىرى ئىككى ئادەمنى باشلاپ باشقا
ئۆيلەردىن خېلى ئالاھىدە پەرقلىنىدىغان بىر ئۆيگە مايە
مۇنىنىڭ چاقنالىقىدا باردى - دە، گۈپۈلدىتىپ ئىشكىنى
ئۇردى، ئىشىك ئېچىدىن ھىم ئېتىلگەنىدى، بىرى دېرىزىگە
باردى، دېرىزىمۇ پولات چىۋىق بىلەن توراقلىق چىقتى،
مىلتىق پاينىكى بىلەن ئىككىنى ئۇرۇش بىلەن ئىشىك پا
چاقلىنىپ، ئوتتۇرىدىكى ئىككى تال شال سۇنۇپ، ئادەم
پاتقۇدەك كامار ئېچىلدى. بىر ياش يىگىت كىرمەكچى
بولۇۋىدى، ھېلىقى ئوتتۇرا بوي كىشى ئۇنى مەيدىسىدىن
بىر ئىتتىرىپلا يانغا ئۆتكۈزۈۋەتتى. شۇ ئان، «پاك - پۇك»
قىلىپ ئىككى پاي تاپانچا ئوقى ئىشكىنىڭ كامىرىدىن
ئېتىلدى — ھېلىقى كىشى ئۆي ئىچىگە قارىتىپ تاپانچىدىن
ئىككى پاي ئوق ئۇزدى. شۇ ئان ئۆي ئىچىدىن كىچىك

بالىنىڭ قىرىلداپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئاندىن بىر ئايالنىڭ ناله - پەريادى كۆتۈرۈلدى. ئۇي ئىچىدىن بىر ئەرنىڭ:

— ئۆيده كىچىك بالا بىلەن ئايال كىشى بار... بۇلار گۇناھسىز، ئاتقان ئوقۇڭلار ئايالغا تەگدى...— دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

— نۇردۇن، ياخشىلىقچە قورال تاپشۇر، بولمىسا ئۆيۈڭ بىلەن قوشۇپ پارتلىتىۋېتىمەن. بۇگۈن مەن سېنىڭ تۇخۇمىڭغىچە قۇرۇتىۋەتكىلى كەلدىم، مېنى كىمكى دەپ قالسىما، مەن يۈسۈپ! يۈسۈپنى تونۇدۇڭمۇ؟

ئۇي ئىچىده بالىنىڭ يىغىسىدىن باشقا ئاۋاز يوقالدى. پەقەت بالا خىرىلداپ يىغلىماقتا. يۈسۈپ يەنە ۋارقىرىدى:

— ئەي نۇردۇن، جاۋاب بېرەمسەن — يوق، ئەگەر يەنە جىم تۇرۇۋېرىدىكەنسەن، پارتلىتىمەن، مانا قولۇمدا بومبا! پىلىكىنى تارتىۋەتسەملا ئىش تۈگەيدۇ...

— ئەگەر يۈرىكىڭ تاش بولۇپ قېتىپ كەتكەن بولسا، پارتلىتىۋەت! ئاتقان ئوقۇڭ ئايالىڭ سارەمگە تەگدى. قىزىڭ نەنسە يىغلاپ تۇرۇپتۇ. ئاڭلاۋاتامسەن، يىغلاۋاتقان سېنىڭ قىزىڭ — نەفسەڭ! پۈشتۈڭدىن تامغان يۈرەك-باغرىڭ! ھازىر مېنىڭ قۇچىقىمدا. مەيلى ئوق ئات ياكى پارتلات، بەرىبىر، ھەممىمىز تۈگىشىمىز.

يۈسۈپنىڭ بېشىدا چاقماق چېقىلغاندەك بولۇپ يۈردكى «قارت» قىلىپ ئاغدى. يۈرىكى ئۆرتەپ كېلىۋاتقان تۈگمەس دەرد - ھەسرەت چوغىدا يالقۇنجىغان غەزەپ يالقۇنى، ئۇنىڭ تۇرتكىسىده پۈتۈن جىسمى تومۇرىدا قالغان قان،

ئۇيۇشۇپ كەتكەن ھەربىر ھۈجەيرىسىدىكى ۋولقاندەك پارتلاشقا تاز قالغان كۈچ بىردىنلا غايىب بولۇپ، پۈت - قوللىرى خېمىرىدەك بۈشىمشەپ كەتتى. ئۇ دەرمانىدىن كەتتى، پۈت - قوللىرى لاغلداپ تىترەپ پۈتۈن ئەزايىنى «بۇزۇندە» سوغۇق تەر باستى. ئاگلىغانلىرىم راست ئىكەن - دە. ئۇ راست-تىنلا ئۇنىڭ خوتۇنى بولۇپ قالغانمىدۇ؟ ئۇ شىرىدەك ھۆر-كىرىگىنىچە ئاشۇ ئالدىدا گۆردەك سۈرلۈك تۈرغان ئىشكىنىڭ چېقىلغان كامىرىدىن ئېتىلىپ كىرىپ، قانخور رەقىبى، ئەشەد-دىي ياۋۇز، قارا نىيەت — نۇرىدۇنىڭ كانىيىدىن سەققانچە، ياق، ئەرەب مۇشۇكلىرىنىڭ مۇسۇلمانلارنى قاينىتاۋاتقان ياغقا تاشلاپ ئۆلتۈرگىنىدەك، ئۇنى جاھاندىكى ئەڭ قەبىھ ئۇسۇل بىلەن ئۆلتۈرمەكچى بولدى. ئۇنىڭ مېڭىسى چاراسلاپ كەتتى. مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭ خوتۇنىنى يۇلۇپ كېتىشى مۇمكىن ئەمەس. بىراق، ساددا ئايال ئۇچۈن ئېيتقاندا، مۇنداق بولۇشمۇ مۇمكىنغۇ، ھاياتتا بۇنداق ئىشلار ئازمۇ، ئۇ تاۋاقتىكى ئاشتەكلا بىر ئايال ئىدى. ئېرى ئۆلۈپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا يېڭى ئەر چىقىپ، ئالدى - كەينىگە قارىماي تېگىۋېرىدۇ، ئۇيغۇر ئاياللىرى ئۇچۈن ئەرسىز ياشاش ئانىدىن يېتىم قالغان سۈك قوزىدەكلا بىر ئىش. قوزا ئانا مېھرىگە، ئانىنىڭ ئۆز ھالىدىن خەۋەر ئېلىشىغا موھتاج بولغىنىدەك بىر ئىش... بىراق مەن ئۆلمىگەن تۇرسام...

تۇيۇقسىز ئۆيۈ ئىچىدىن قىزچاقنىڭ «ئانا... ئانا!...» دەپ ۋاتتىق چىرقىرىغىنى، يۈرەكنى ئېزىدىغان يىغىسى ئاڭلاندى. يۈسۈپنىڭ قېنى قاينىدى، ئۇنىڭدىكى ئاتىلىق

غۇرۇرى، ۋىجدانىي قەرزى قىستاپ، ئۇنىڭ قارا مىلتىقىنى چېكىمگە يەتكۈزدى. ئۇ غالجىر بۇقىدەك ھۆركىرىگىنىچە، ئىشىككە ئۆزىنى ئۇردى، كۆزىنى يۇمۇپ ئاچقۇچە، ئىشىك قاراسلاپ سۇنۇپ، ئۇ ئۆيگە يېنىچە يىقىلدى. ئۆي ئىچى گۆردەك قاراڭغۇ بولۇپ، ھېچ نەرسىنى ئىلغا قىلغىلى بولماي قالدى. نەفەسە! نەفەسە بىر تەرەپتە قىرىلداپ يىغلاۋاتىدۇ. راست، ئۇنىڭ قىزى نەفەسە... گەرچە ئۇنى كۆرمىگىلى ئىككى يىل بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئۇنىڭ يۈرىكى تونۇدى، ئۇنىڭ تىنىقىنى ئاتىلىق مېھرى سەزدى، ئۇ چاچراپ ئورنىدىن تۇردى - دە، ئۆزىنى قىزى يىغلاۋاتقان تەرەپكە ئاتتى. ئەمما شۇ ئان ئۇنىڭ يوتىسى قاتتىق بىر نەرسىگە ئۇرۇلۇپ ئاغرىقى مېڭىسىگە چىقتى. ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۆيگە باستۇرۇپ كىردى. بىرنەچچە قول چىرىغى ئۆي ئىچىنى تەكلا يورۇتتى، شالدىن تۇزۇلگەن ئېگىز كارىۋاتتا، كارىۋاتنىڭ تامغا تاقالغان يېرىدە قانغا بويالغان بىرئايال نەپىسى سىقىلغان ھالدا ئىڭراپ ياتىدۇ. ئۇنىڭ بەدىنىدىن ئاققان قان ئاستىدىكى ئىران نۇسخىلىق گىلەمگە يېيىلغانىدى... يىغلاۋاتقان قىزچاق بولسا ئانىسىنىڭ ئۇستىگە ئۆزىنى تاشلاپ قىرقىراپ يىغلىماقتا. چىراغ يورۇقىدا يۈزۈپ ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى ئاقساقلىغان ھالدا ئۆي ئىچىنى چاقماق تېزلىكىدە ئاختۇردى، لېكىن ئۆيدىن نۇردۇنىڭ سايىسىنىمۇ تاپالمىدى. غەزەپتىن، يۈزۈپنىڭ چىشلىرى كارسىلداپ، پۇت - قوللىرى تىترەپ كەتتى. ئۇ بىر قاراشتىلا قىزى ۋە ئۆز ئايالى سارەمنى تونۇغانىدى، سېغىنىش، چەكسىز خورلۇق، ھەسرەت ئۇنىڭ يۈرىكىنى

ئۆتمىتۆشۈك قىلىۋەتتى... ئۇنىڭدا چەكسىز ئۆچمەنلىك غالىب كېلىپ، ھايات-مەدىكى ئەڭ ئەشەددىي دۈشمىنى نۇرىدۇندىن ئىنتىقام ئېلىش ئۇنىڭ مۇقەددەس غايىسى بولۇپ قالغانىدى. مانا ئەمدى ئۇ ھەتتا ئۆيدىكى قازانىنىڭ تۈۋىدىن تاپتا بەختسىز قىزنىغا بولغان چەكسىز سېغىنىشى ھەممىنى، ئۆچمەنلىكنى، يوتىسىنىڭ لوقۇلداپ ئاغرىۋاتقانلىقىنى، ھەممە، ھەممە ئازابنى بېسىپ چۈشتى. ئۇ قىزىنى ئانىسىنىڭ ئۈستىدىن كۆتۈرۈپ ئېلىپ باغرىغا مەھكەم باستى. قىز ئۆزىگە ئاتونۇش بولغان، ئەپتىدىن قورقۇنچ-لۇق، ۋەھشىيلىك چىقىپ تۇرغان بۇ كىشىنىڭ قۇچىقىدا تېپىرلاپ، ھە دەپ ئانىسىغا تەلپۈنۈپ: «ئانا... ئانا... ھە... ھە... ئانا!...» دەپ تېخىمۇ قاتتىق يىغلىدى. يۈرىكى ھەرە چاقىقاندەك ۋىژىلدە قىلىپ كەتتى، كۆزىدىن باش تارتىلاپ تۆكۈلدى، ئۇ زەئىپ ھالدا ئىگىراپ ياتقان سارەمگە قارىدى، ئوق ئۇنىڭ قولتۇق ئاستىغا تەگكەن بولۇپ، قان كۆپ ئېقىپ كەتكەچكە، چىرايى ئۆلۈكنىكىدىن ئايرىغۇسىز دەرىجىدە تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ نۇرسىز كۆزلىرىنى يۈسۈپكە تىكىپ، قۇرۇپ كەتكەن لەۋلىرىنى تەستە مىدىرلىتىپ، بىر نەرسىلەرنى دېۋاتىدۇ... يۈسۈپنىڭ كۆز ئالدى قارائۇغۇلاشتى. سارەمنىڭ ئاي - كۈنى يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ سارەمگە قارىغۇدەك تاقىتى قالمىغانىدى.

— مانا بۇ يەردىن قېچىپتۇ، — دەپ بوش ۋارقىرىغان ئاۋاز يۈسۈپنى چۆچۈتۈپ ھوشىغا كەلتۈردى. ئۇ ئالدىراپ

قالغان بولسمۇ، تېپىرلاپ ئۆزىنى ئەپقېچىپ تۇرغان قىزنىڭ ئانىسىنىڭ قېنى بىلەن بويالغان يۈزىگە يۈزىنى يېقىپ، ئۇنى كارىۋات ئۈستىگە قويدى - دە، ئىچكىرى ئۆيگە يۈگۈردى. بۇ ئۆيدە سۇپا، سۇپا ئۈستىدە ئورۇن - تۆشەكلەر تۇرىدۇ... ئىشىكنىڭ كەينىدە ئەۋرەز* ئۈستىدىكى شال ئۆرۈپ ئېلىۋېتىلگەن بولۇپ، ئاستى قاراڭغۇ لەخمە ئىدى.

— مانا مۇشۇ يەردىن قېچىپتۇ.

«خەپ نۇردۇن، سەن تۇلكىنى توزاقتا چۈشۈرەلمەيدىغان بولسام، يۈزۈپ دېگەن ئىسىمنى يۆتكىۋېتىمەن!...»

يۈزۈپنىڭ گېپىنىڭ ئايىغى چۈشە - چۈشمەي، سىرتتا پاراسلاپ ملتىق ئېتىلدى، بىرمۇنچە ئادەم بىر - بىرىنى تىللاپ، ۋارقىرىشىپ - جارقىرىشىپ بارغانچە، يۈزۈپلەر تۇرغان ئۆيگە يېقىنلىشىپ كەلدى. سىرتتىن يۈزۈپنىڭ بىر ھەمراھى ھاسىراپ ئالاقزادە بولۇپ يۈگۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

— ئىش بولمىدى، چاققان بولۇڭلار! قورشاۋدا قالدۇق. ھەممەيلەن جىددىيلىشىپ يۈزۈپكە قارىدى.

— ھەر ھالدا لەخمىگە چۈشۈڭلار! — دېدى يۈزۈپ.

— بۇ خەتەرلىك يۈزۈپكا! — دېدى ئېگىز بوي بىرى.

— مەن چۈش دېگەندىكىن چۈش! — بوغۇلۇپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى يۈزۈپ.

— ئۇلار بىزنى بۇلەخمىنى تاپالمىدى دەپ ئويلايدۇ. تېز بولۇش! نېمە قاراپ تۇرىسىلەر؟ تېز بولۇش. ئېگىچە-سىگىلىگىنىڭ

---

*ئەۋرەز — جەنۇبىي شىنجاڭ دېھقانلىرى مۇنچا ئورنىدا يۇيۇنۇش ئۈچۈن ياسىغان شاللىق ئورەك — ئاپتور.

ئۇيغۇر كتاب توپلىمى www.uyghurkitap.com

هەققى بولسىمۇ چۈشە! مېنىڭ گېپىم ھېساب. ئۆلمەي دېسەڭ، چۈش.

شۇ چاغدا سىرتتىن ئۈيغۇرچە ـ خەنزۇچە ۋارقىراشقان ئاۋازلار ئاڭلىنىشقا باشلىدى. «ئەي، سەنشىكچى سولتەكلەر، تەسلىم بولۇش! بىزنىڭ قورشاۋىمىزدا قېلىشتىڭ... ياخشىلىقچە قورال تاپشۇرۇپ تەسلىم بولساڭ بىزنىڭ توپقا قوشۇلسەن. بىز ــ ئىنقىلابچىلار، سىلەر ــ ئەكسىل ئىنقىلابچىلار! ۋاقتىدا ھوشۇڭنى تېپىش!...» دېگەن چۈقان-سادا كۆتۈرۈلۈشكە، قول چىرىغىنىڭ يورۇقى دېرىزىدىن ئۆيگە ئىچىگە چۈشۈشكە باشلىدى. يۈسۈپنىڭ دەھشەتلىك ئەلپازىنى كۆرۈشكەن يېگىتلەر لەخمىگە چۈشتى. يۈسۈپ دىڭگوسلاپ سىرتقى ئۆيگە چىقتى ـ دە، ئانىسىنىڭ ئۈستىدە تېخىچە قىرقىراپ ئاۋازى پۈتۈپ يىغلاۋاتقان ئارەسىدە مەسۇمەنى ئېلىپ باغرىغا بېسىپ بىرنەچچىنى سۆيۈۋېتىپ، يېنىدىن بىر كاللەك پۇلنى چىقىرىپ تېخىچە جان تەلپۈز قىلىپ ئىڭراۋاتقان ئارەمگە قاراپ:

ــ رازى بول ئارەم، ھەممىسى ئاشۇ نۇردۇننىڭ كاساپىتى، مەن ئۇچۇرەندى ھەزىلە كتىن ئىنتىقام ئالماي، بۇ دۇنيادا ھايات ياشىيالمايمەن. خەير، خۇدا ئامان قىلسا، ئۆلمىسەك كۆرۈشەر-مىز، مەن سېنىڭ بۇ نېچىسىنىڭ ئۆيىدە ئىكەنلىكىگە ھازىرغىچە دەرگۇماندا بولغانىدىم، مانا ئەمدى ئىشەندىم، ئاتقان ئوقۇم ساڭا تېگەر دەپ خىيالىمغىمۇ كەلمەپتۇ، ــ دېدى. كۆزىدىن تارىلاپ قۇيۇلۇۋاتقان ياش ئۇنىڭ يۈزىنى پۈتۈنلەي ھۆللىۋەتكەنىدى، ئارەم تەستە زورۇقۇپ سادا چىقاردى:

ــ مەن... رازى... سىز... ھەقلىق...

شۇ ئان بىرنەچچە قارا سايە ئىشىككە يېقىنلاپ كەلدى.

سەزگۈر يۈسۈپ بويندىكى ئاپتوماتتىكى بىر دېسكا ئوقنى تاتا تلىتىپ ھاكىرىقاي ئوچۇق تۇرغان ئىشىكتىن چىقىرىپ ئېتىۋەتتى. شۇ زامان «ئەيىبلا!» «ۋايجان!» دەپ بىرنەچچە ئادەمنىڭ نالە - پەريادى كۆتۈرۈلدى. نەفسە قورقۇپ، تېخىمۇ چىرقىراشقا باشلىدى. سىرتتىن: «ئوق چىقارماڭلار! ئۆيدە كىچىك بالا بار، بۇ سولتەكلەر ھېچ يەرگە قېچىپ كېتەلمەيدۇ» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. يۈسۈپ: «خەير، خۇداغا ئامانەت» دېدى - دە، ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ ئەۋرەز لەخمىسىگە ئۆزىنى ئالدى.

4

خىيال بىلەن چۈش ئارىلىقىدا.

كىچىككىنە باش پاتقۇدەك تۈگۈلۈكتىن غۇۋا يورۇق چۈشۈپ تۇرىدىغان تارغىنا بىر زەي پۇراپ تۇرىدىغان ئۆيدىكى كارىۋاتتا سارەم ھوشسىز ياتىدۇ. ئۇنىڭ يېنىدا قىزى نەفسە قېتىپ ئۇخلىماقتا، سارەمنىڭ چىرايى ناھايىتى تاتىرىپ كەتكەن بولۇپ، ئاسما ئوكۇل قويۇپ قويۇلغانىدى. ئۇنىڭ بېشىدا، يېشى ئەللىككە يېقىنلاپ قالغان سېمىز، چېچىنىڭ تەڭدىن تولىسى ئاقىرىپ كەتكەن سېلىمىخان كۆزى ياش يۇقى، قاپىقى ئىشىشىغان ھالدا: «توۋا - توۋا، ھەممە بەختسىزلىك مۇشۇ سارەمگە كېلەمدىغاندۇ؟» دەپ ھەسرەتلىنىپ ئولتۇرىدۇ. سېلىمىخاننىڭ يولدىشى تاھىر ئەپەندى سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئوقۇغان پېشقەدەم دوختۇرلاردىن بولۇپ، ھازىر تاھىر ئەپەندى

ئۇيغۇر كتاب توپ بېكىتى
www.uyghurkitap.com

«شيۇجېڭجۇيىچى ئۇنسۇر» بولۇپ تۇرمىگە ئېلىنغان. سېلىمخان خىزمىتىدىن، ھەتتا ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقىرىلىپ، ماۋۇ دوختۇرخانىنىڭ چايخانىسى قېلىنغان زەي ئۆيگە كۆچۈرۈلگەن... ئېرىنىڭ ئۆلۈمى - تىرىكىدىن خەۋىرى يوق. ئىككى بالىسى قىزىل قوغدىغۇچى بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن چەك - چېگرىسىنى ئېنىق ئايرىغانىدى. سېلىمخان دوختۇرخانىدا سارەمنىڭ بىردىنبىر مۇڭداشچىسى، سىرداش دەردمىنى ئىدى. ئۇلار بىر قاچا تاماقنى ئادەتتە قىسىنىدىغان قوشنىلار ئىدى. بولۇپمۇ ئۇ ھەممە نەمىسىدىن ئايرىلغاندىن بۇيان، سارەمنىڭ يار - يۆلەكتە بولۇشى بىلەن كۈن كەچۈرۈۋاتاتتى. سارەم نۇردۇن بىلەن بىر ئۆيگە كىرگەندىن بۇيان، ئۇ ئىسيانچىلارنىڭ زۇلۇمىدىن قۇتۇلغان، سارەم ئۇنىڭغا سايە بولغانىدى. گەرچە ئۇ ئەسكى زەي ئۆيدە ئولتۇرسىمۇ، ناھىيىلىك ئىنقىلابىي كومىتېتنىڭ ئەزاسى بولغان نۇردۇننىڭ ئايالىنىڭ ھىمايىسىدە مۇنچىلىك ئولتۇرۇپتۇ. بولمىسا بۇ چاغقا قايسىبىر ئۆزگەرتىش مەيدانىغا سۈرگۈن قىلىنغان بولاتتى. توپىلاڭ پارتلىغاندىن بۇيان، نۇردۇن ئۆيدە تۇرالمايدىغان بولۇپ قالدى. كۆپ چاغلاردا، سارەم سېلىمخاننىڭكىگە ھەيدەپ چىقىرىلىپ، ئۆيگە ئىشتىن سىرتقى سەنئەتئەترىتىنىڭ ئىنقىلابىي ئارتىسلىرىنىڭ كۆتۈۋېلىشىدا، قوراللىق مۇھاپىزەتچىلەرنىڭ ھىمايىسىدە كاتتا مېھمانلار مېھمان بولۇپ كېتىدۇ. سارەم بولسا پەقەت نۇردۇننىڭ ئۆي ساقلىغۇچىسى، خالاس. ئۇ سېلىمخانغا دەريا - دەريا ياشلار تۆكۈپ دادلايدۇ. ئۆز ئۆيىدىن كېچىچە قىزلارنىڭ چاڭلىدىغان خۇشال كۈلكە ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ، ئۇ كىرپىك

قاقماي چىقىدۇ، ئىككى دەردەمەن تۇنىنى تاڭغا ئۇلايدۇ. نۇردۇنمۇ سېلىمىخاننىڭ سارەمدىن ئىبارەت بۇ پۈتلىكاشاڭ دىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئۆز ئىشلىرىنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشىغا ياردەم بەرگىنىدىن رازى. ئۇ دائىم بىرمۇنچە قورالىق كىشىلەر بىلەن ياشىلا قىزلارنى ئۆيگە باشلاپ كەلگەندە، «سارە، سەن ئاۋۇ قىزنىڭ ئۆيىگە چىقىپ يات!» دەيدۇ. سارەم دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، ئۇنىسىز ھالدا نەفىسەنى ئاچىقىپ كېتىدۇ. بەزىدە سېلىمىخاندىن خىجىل بولۇپ، «سەلەرگە كاشىلا بولماي ئىچكىرىكى ئۆيدە ئوخلاي» دەيدۇ. شۇ ئان نۇردۇن قاپىقىنى تۇرۇپ: «بىزنىڭ ئىشلىرىمىز قەتئىي مەخپىي، چىق دېگەندىن كېيىن چىق!» دەيدۇ. سارەم قايتا سۆز قىلىشقا پېتىنالماي، ئۆزىگە قاراپ ئېغىزلىرىنى قولى بىلەن ئېتىۋېلىپ كۈلۈشۈۋاتقان ئەركە - نايناق قىزلارغا يەر ئاستىدىن قاراپ قويۇپ چىقىپ كېتىدۇ. ئۇ بوسۇغىدىن پۈت ئېلىشىغلا، ئۆيدىن ئېرىنىڭ قىزلار بىلەن قوشۇلۇپ قاقاقلاپ كۈلگەن ئاۋازىنى، قىزلارنىڭ «تازىمۇ ھېيلىگەر جۇمۇ نۇردۇنكا سىز!» دېگەن ئاۋازىنى، نۇردۇنىنىڭ «بۇكالۋا خوتۇن مۇشۇنىڭغا شۈكرى قىلسا بولىدۇ» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلايدۇ. بۇ چاغدا ئۇ نۇردۇنىدىن ئىچ - ئىچىدىن يىرگىنىدۇ. يۈسۈپنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان سەمىمىي قارا كۆزلىرىنى ئېسىگە ئالىدۇ. رەھىمەتلىكنىڭ ياتقان يېرىنىڭ جەننەت بولۇشىنى تىلەيدۇ، بىراق، ئاخشام يۈسۈپ كېلىپ قالدىغۇ؟ راست، يۈسۈپمىدۇ ياكى ئۇنىڭ روھىمىدۇ، ياكى ئۇ گۆردىن تىرىلىپ چىققانمىدۇ؟

ئىشىك غىچىرلاپ ئېچىلدى. سېلىمىخاننىڭ خىيالى

www.uyghurkitap.com

بۆلۈندى. نۇردۇن كىردى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىككى قورالسىز كىشى يۈز - كۆزى تاياق زەربىسىدىن يېرىلغان، كىيىملىرى يىرتىلغان، ئوتتۇرا ياش بىر كىشىنى ھەيدەپ كىردى. نۇردۇن ئىككى بېقىنىغا ئىككى تاپانچا ئاسقان، رەسمىي ھەربىي ئادەمدەك سالاپەتلىك ئىدى. ئۇ سېلىمىخانغا سۇرۇك قاراپ:

— تېخى ئۆلمىگەندۇ؟ — دېدى.

سېلىمىخان بېشىنى چايقىدى.

— قورسىقىدىكى پۇشتۇمىنىڭ ھۆرمىتىنى دەيمەن - دە، بولمىسا بۇ تاپانچا ماڭا كېرەكى يوق. ماۋۇ گېزەندىنىڭ قېنى ئوخشاش ئىكەن، ئېلىپ سېلىپ بېقىڭ، ئەجىلى توشمىغان بولسا ھايات قالار، بولمىسا مەيلى.

نۇردۇن سۆزىنى تۈگىتىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. ئىككى كىشى ھېلىقى گېزەندىنىڭ قوللىرىنى قايرىپ ئەكەلدى. سېلىمىخان:

— ئۇنداق قىلساڭلار قانداق قان ئالغىلى بولىدۇ، — دېدى. ئۇ ئىككىسى سېلىمىخانغا بىرنېمە ھوميىشتى - دە، گېزەندىنى قويۇۋەتتى.

5

خىيال...

زامانغا لايىق ئازادە، يورۇق ئۆيدىكى بىر يالغۇز كىشىلىك كارىۋاتتا، يۇمشاق چوڭقۇر قايغۇ - ھەسرەتكە چۆمگەن ھالدا بىلىگىچە يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كارىۋات جازىسىغچە يۆلەنگەن ھالدا ئولتۇرىدۇ. بۇ ئادەم قارىماققا

قاپقارا ساقاللىرى ئۆسۈپ يېرىم غېرىچقا يەتكەنلىكى ئۈچۈن، 40 ياشلاردىن ھالقىغان ئادەمدەك كۆرۈنىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا ئۇ، ئەمدىلا ئوتتۇز ئىككىگە ئۇلاشقان قېرى كىشى ئىدى، بىر خىل قەيسەرلىك يېغىپ تۇرغان چېھرىدىن چىرايلىق يارالغان ئەرلەردە بولمىدىغان گۈزەللىك، كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان سۈمبات بار ئىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپ، قاپاقلىرى ئىششىغانىدى. بۇنىڭدىن ئۈچ يىل ئىلگىرى «يەرلىك مىللەتچى»، «قاتىل» دېيىلىپ تۈرمىگە تاشلانغانىدىمۇ، ئاتىسى ئۇنى ۋە ئانىسىنى تاشلاپ سوۋېت ئىتتىپاقى ئارقىلىق تۈركىيىگە چىقىپ كەتكەنىدىمۇ، ئۇ شىنجاڭ تىببىي ئىنستىتوتىدا ئوقۇۋاتقانىدا، ئانىسى «ۋەتەن خائىنىنىڭ ئايالى» بولۇپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغانىدىمۇ ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش چىقمىغان، قەلبىدە، يۈرىكىدە دەريا ـ دەريا يىغلىغان بولسىمۇ، كىرپىكىدىن ياش تېمىتمىغانىدى. ئىنستىتوتتا بىرگە ئوقۇپ يۈرگەن قىزى ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن «ۋەتەن خائىنىنىڭ ئوغلى» دېگەن يىرگىنىپ ئۇنى تاشلاپ، مەكتەپتە بىر كالتە باشلىقنىڭ شوپۇر ئوغلىغا تېگىۋالغانىدىمۇ، ئۇ پەقەت ئازابلىق كۈنلۈپ قويۇپ، قاۋاقخانىغا كىرىپ بىرنەچچە سەر ھاراق ئىچىۋېلىپ، قار لەپلىدەپ يېغىپ تىزدىن ئاشقان ئۇرۇمچى كوچىسىدا كېچىچە ئايلىنىپ تاڭ ئاتقۇزغانىدى. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ئۆز يۇرتى، تۇغۇلغان ئانا تۇپرىقى ـ گۈزەل قەشقەردە قالماي، ئەڭ يىراق تەكلىماكان قۇملۇقى ئارىسىدىكى ئىككى دەريا يانقىسىغا جايلاشقان، بۈككىدە قەدىمىي توغراقلىق ئىپتىدائىي ئورمان ـ چاتقاللار ئارىسى

ئۇيغۇر كتاب توپلاش بېكىتى www.uyghurkitap.com

دېدى بۇ قاتتىشى ئەگ قولايسىز بولغان دولان دىيارىغا، ئۆزگىچە مەدەنىيەتكە ئىگە بولغان بۇ قەدىمىي ئۇيغۇر قەبىلىسىنىڭ ناھىيىسىگە كەلگەنىدى. ئاق كۆڭۈل، ساددا، مېھماندوست دولانلىقلار ئارىسىدا، ئۇ كېچىلەپ، ھارغىنىنى بىلمەي، يۈرت بويىچە سورۇن تارتىپ، دولان مەشرەپى ئويناپ، خۇشال قاقاقلاپ كۈلۈپ يۈرۈپ، ھەممە ئازابنى، ھەممە ھىجراننى ئونتۇپ، ئۆز بەختىنى تاپقانىدى. ئەنە شۇ بەخت ئىچىدە يەنە بەختسىزلىكمۇ بولدى... سەرتتا ئاتنىڭ دۈپۈرلىگەن تۇياق ئاۋازى ئونىڭ خىيالىنى ئۇزۇپ قويدى. ئۇ دەررۇ قولىدىكى سازەم بىلەن نەغمىسىنى قۇچقىدا تۇتۇپ چۈشكەن سۈرەت ئۈستىدىكى ياشنى سۈرتۈپ، ئۇنى پورتمانغا سېلىپ قويۇن يانچۇقىغا سالدى. ماۋزىر ئاسقان بىر يىگىت جىددىيلەشكەن ھالدا ئىشىكتىن كىرىپ:

— يۈسۈپ دوختۇر، سىلىگىيۇەنلەر سىزنى يوقلاپ كەلدى، — دېدى. يۈسۈپ ئونىڭغا قاپىقىنى تۈرۈپ، چىقىپ كېتىشكە ئىشارەت قىلدى. يىگىت دەرھال كەينىگە يېنىپ چىقىپ كەتتى. شۇ ئان تولۇق قوراللانغان سالاپەتلىك ئىككى كىشى ئونىڭ ئارقىسىدىن ھەممىلا ئۇزۇن قونچلۇق كاۋاكاز ئۆتۈكى كىيىپ، ئۆتۈك قونچىغا ماۋزىر، خەنجەر قىستۇالغان، بەللىرىگە تىزىق ئوقلارنى تاسما ئورنىدا باغلاپ يالىڭاچلانغان ماۋزىرلارنى قىستۇالغان، سىرىق تۈچ غىلاپلىق قىلىچ ئاسقان، بىر - بىرىدىن قاۋۇل، بەستە لىك كەلگەن، چىرايىي سۈرلۈك سەككىز نەپەر ئەزىمەت ئۇيغۇنىڭ تۆت تەرىپىگە يىيىلىپ پۇتلىرىنى كەرگىنىچە، قوللىرىنى بېلىدىكى يالىڭاچ ماۋزىرغا قويۇپ سۈرلۈك

قارىشىپ تۇردى. ئالدىدا كىرگەن ئىككى گىشىنىڭ ئالدىدىكىسى 34 - 35 ياشلاردىكى ئوتتۇرا بوي، سېمىز، قاراقاش، ساقاللىق، سەل قىزارغان قوڭۇر كۆزلىرىدىن بىر خىل پاراسەت چاقناپ تۇرىدىغان كىشى — كاستۇمىنىڭ ئىچىدىكى ياقىسىغا كانۋا يېپتا گۈل ئىشلەنگەن كۆڭلىكى ئۈستىدىن ئوق تىزمىسىنى تاسما قىلىپ باغلاپ، كىچىك كۆن قاپلىق تاپانچا ئېسىۋالغان، ئۆسكىلەڭ قارا چېچى ئۈستىدىن بادام دوپپىنى باستۇرۇپ كىيىۋالغان بولۇپ، ئۇ — رازاق ھېكىم ئىدى. ئۇنىڭ يېنىدىكى كىشى ئېگىز، زىلۋا بوي، ئۇزۇن پاقالچاق كەلگەن بولۇپ، بېشىغا قارا سارجىدىن كەپكە كىيگەن، كۆك سوكنىدىن قىلىنغان ئۆره ياقىلىق چاپان كىيگەن، ئىككى مۈرىسىدىن ئىككى يېنىغا ئىلىنغان ماۋزىرنىڭ تاسمىسى پارقىراپ تۇرىدۇ. بىلىمگە بولسا پارقىراپ تۇرغان ئوق تىزىقى تاسما باغلىغان، قولىدا ئالتە قىرلىق قىلىپ توقۇلغان جەرەن مۇگىۋزى دەستىلىك كالتە قامچا، پۇتىدا ئۇزۇن قونچۇلۇق كاۋكاز ئۆتۈكى ۋال - ۋۇل پارقىراپ، ماڭغاندا غىرىسلاپ ئاۋاز چىقىرىپ تۇرىدۇ. مانا بۇ نەرسىلەر ئۇنىڭ ئەمدىلا يىگىرمە ئۈچ تىن ئاشقان يېشىغا، خەت تارتقان يۇمران مايسىدەك قارا بۇرۇتلۇق، بۇغداي ئۆڭلۈك چىرايىغا بىر خىل سۈرلۈك سالاپەت بېغىشلىغانىدى. بۇ يۇمىلاق كەلگەن قارا كۆزلىرىدىن چېچەنلىك ھەم قارامتلىقى چىقىپ تۇرىدىغان يىگىت زىيا ئىمىن ئىدى. ئۇنىڭ قاراشلىرىدىن مەغرۇرلۇقى، يەنە ئادەتتىكى سۆز بىلەن ئېيتقاندا، مەمەدان، پوچىلىقى، ئۆز ئەتراپىدىكى كۆپ نەرسىلەرنى كۆزگە ئىلماس

لمقى چىقىپ تۇراتتى، يۈسۈپ ئۇلارنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن قوزغالماقچى بولدى، يوتىسىدىن كىرگەن ئاغرىق زىڭىلداپ مېڭىسىگە چىقىپ تولغىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايى پۈرۈ-لۈپ كۆز ۋە بۇرۇن ئەتراپى تاتىرىپ تەر تەپچىردى، ئۇ بۇ ئىككىيلەنگە چىرايىنى ئېچىشقا قانچە تىرىشسىمۇ، لېكىن چېھرىگە يالغان تەبەسسۇم بېرەلمىدى. رازىق ھېلىم دەرھاللا:

— بولدى قوزغالمىسىلا، غەزەپلىرىگە پايلىماي ئالدى-راپ قويىلا - دە، بۇ ئىشقا سىلى قول سالمىسىلىمۇ بىزنىڭ بۇرادەرلەر دېگەنلىرىدەك قىساس ئېلىپ بېرەتتى... ھەرھالدا بىئەجەل چۈشۈن 40 يىللىق قىرغىنىدىمۇ ساق قاپتۇ دېگەندەك ساق چىقىپلا.

— ھىممىتىگلارغا ئاپىرىن، ھا... ھا... ھا...

رازىق ھېكىم قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. زىيا ئىمىنمۇ دىمىغىدا كۈلۈپ قويدى. يۈسۈپ مېھمانلىرىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن كۈلدى. كۆڭلىدە بولسا، ئۇلارغا گۇمان ھەم نارا-زىلىق پەيدا بولدى. ئۇ، ئۇلارنىڭ كەلگىنىدىن بىزار بولغان-دەك ئىدى، ئۇيۇنىڭ تۆت تەرىپىدە رىۋايەتلەردىكى مونكىر - نەكىرلاردەك سۈرلۈك قارىشىپ تۇرغان كىشىلەرگە تولىمۇ نارازى بولغان ھالدا قاراپ قويدى. كۆڭلىدە بولسا: شۇنچىلىك ئىشنى كەتكەن بارمۇ؟ دەپ ئويلىدى. بىر - بىرىدىن سەزگۈر بۇ ئىككى مېھمان دەررۇ يۈسۈپنىڭ كۆڭ-لىدىكىنى بىلىپ، بىر - بىرىگە قاراشتى. زىيا ئىمىن مۇھاپىزەتچىلەرگە قامچىسى بىلەن چىقىپ كېتىشكە ئىشارەت قىلدى، ئۇلار دەرھال ئۆيدىن چىقىپ، ئىشىك تۈۋىدىلا

ئۆي ئىچىگە قارىشىپ تۇردى. رازىق ھېلىم بىلەن زىيا ئىمىن يۈسۈپنىڭ قارشىسىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرۇشتى. رازىق ھېلىم:

— پۇتلىرى سۇنمىغاندۇ؟— دەپ سورىدى، ئەمەلە يەتتە ئۇ، يۈسۈپنىڭ پۇتىنىڭ سۇنغانلىقىنى ئاڭلىغاندا، پەقەت يۈسۈپنىڭ چىرايىدىكى مىڭ پاتمان خاپىلىق سەۋەبىدىن ئاردا شەكىللەنگەن سوغۇق كەيپىياتنى تۈگىتىش ئۈچۈن سۆزنى مۇشۇ گەپتىن باشلىغانىدى.

— ياق، — دېدى يۈسۈپ قولى بىلەن يوتىسىنى سىيلاپ تۇرۇپ، — سۆڭەككە بىرئاز دەز كېتىپتۇ، چوڭ چاتاق يوق.

رازاق ھېكىم خاتىرجەم بولغاندەك بېشىنى لىڭشىتتى. زىيا ئىمىن ئورنىدىن تۇرۇپ قولىدىكى قامچىنى ھاۋادا پىرقىراتقاچ، تامنىڭ تورۇسىغا قاراپ سۆزلىدى. قامچىنىڭ پىرقىرىشىدىن بىر خىل ئۈشقىرتقان ئاۋاز چىقىپ ئۆي ئىچىدە كۆكۈيۈننىڭ غوكۇلدىشىدەك بىر خىل ئاۋاز چىقىشقا باشلىدى.

— يۈسۈپكا، بىز سىزدىن بىز بىلەن بىرگە ئۇرۇش قىلىشىڭىزنى تەلەپ قىلمايمىز. پەقەت بىزنىڭ ئاغرىق - سىلاق، يارىدار بۇرادەرلىرىمىزنى ساقايتىپ، ئۇرۇش قىلالايدىغان قىلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمىز. سىزنىڭ تۇنۇگۈن كېچىدىكىدەك ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن ئۇرۇش قىلىشىڭىز ھېنىڭ سەپرايىمنى ئۆرلەتكەندى، بىراق ھەرىكىتىڭىز چاققان ھەم باتۇر بوپتۇ. مەن ئادەملىرىمنىڭ سىزدەك يۈرەكلىك بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمەن. بىراق، ئۇنداقلار بارماق بىلەن ساناقلىق. مەن بىر قوماندان بولۇش سۈپىتىم

بىلەن سىزگە شۇنى ئېنىق بىلدۈرۈپ قويايكى، بۇنىڭدىن كېيىنكى ۋەزىپىڭىز بىزنىڭ ئاشۇ بارماق بىلەن ساناقلىقلا بۇرادەرلىرىمىزنىڭ ھالى خەتەرگە يولۇققاندا، ئۇلارنى ھەرقانداق ئامماللار بىلەن ساقايتىش. باشقا ئادەتتىكىلەرنى داۋالايدىغانغا دوختۇر كۆپ، سىزنى بۇ يەرگە بىز تۇرمىدىن ئاشۇ مەقسەتتە قوتۇلدۇرۇپ چىققان ئۆزىڭىزنىڭ قانۇن بويىچە ئۇلۇمگە ھۆكۈم قىلىنغان جىنايەتچى ئىكەنلىكىڭىزنى بۆشۈكتىن تۆشۈككىچە ھەممە بىلىدۇ. تەشۋىقاتىمىز سىزنىڭ غەلىبىلىك ھالدا تۇرمىدىن قېچىپ چىقىپ، بىزنىڭ توپىمىزدىكى بىر پىداكار قەھرىمانغا ئايلانغانلىقىڭىزنى، ھەتتا تۇنۇگۈن كېچە تۆت ئادەم بىلەن دوختۇرخانىغا — 300 نەپەر داڭدار لوبونىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ كىرىپ، ئون نەچچە لوبونى ئۆلتۈرۈپ، لوبولارنىڭ ئۈستىنى ۋەيران قىلىپ، غەلىبىلىك قايتىپ چىققانلىقىڭىزنى كاناي ئارقىلىق قايتا - قايتا جاكارلىدى. لوبولارنىڭ مۇھىم بىر كاتتىبىشى نۇردۇن سىزنىڭ ھەيۋىڭىزدىن قورقۇپ كامارىدىن چىقالمايۋاتىدۇ. دېمەك، سىز ھازىر ئۇلۇمگە ھۆكۈم قىلىنغان مەھبۇس، تۇرمىدىن قاچقان جىنايەتچى. شۇنداقلا بىزنىڭ ئىنقىلابىي توپىمىزدىكى غوللۇق سەركەردە! بىزدىن ئۆزىڭىزنى تارتمىشقا يەنە ئورۇن قالمىدى، بىز چوقۇم غەلىبە قىلىمىز، بىزدىن گۇمانلانمىسىڭىز بولىدۇ، بۇرۇن ئادەملىرىمىز ئاز، پەقەت بىرنەچچە تال قارا كۆسىيىمىز بار ئىدى، ئاجىز ئىدۇق، ھازىر بۇرادەرلەر تەرەپ - تەرەپتىن توپلاندى، ئادەم كۆچىمىز كۆپەيدى، ھەممە يەردە بىزنىڭ بۇرادەرلەر

بار، ياغاچ، تۆمۈر، مەش كانايلىرىدىن ئېسىل قوراللارنى ياساپ بېرىپ چاسا ھەربىي قىسمىدىكى ھەربىلەردىن بىرمۇنچە ئېسىل يېگى قوراللارنى* غەنىيمەت ئەكەلدۇق. ھازىر مەيلى ئادەم، مەيلى قورال جەھەتلەردىن بولسۇن، بىز لوبولاردىن قېلىشمايمىز، بەلكى ئۈستۈن تۇرىمىز. ھازىر نۇرغۇن يۇرتلارغا بىزنىڭ ئىگىدارچىلىق قىلىۋاتقانلىقىمىز — بۇنىڭ ئىسپاتى. توپىلاڭ ھامان بېسىقىدۇ، ئەمما بىزنىڭ ھەرىكىتىمىز ئىنقىلابىي ھەرىكەت. ھۆكۈمەت چوقۇم بىزنىڭ ھەرىكىتىمىزنى قوللايدۇ. بىز پرولېتارىيات ئىنقىلابچىلىرى.

زىيا ئىمىننىڭ سۆزى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، سىرتتا «پاڭ - پۇڭ» قىلىپ ئارقا - ئارقىدىن ئېتىلغان مىلتىق ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ئۇنىڭ سۆزىنى ئۈزۈپ قويدى. ئۇ ئىشىك تۈۋىدە تۇرغان ئىككى يىگىتكە جىددىي قاراپ:

— سىلەر ئىككىڭلار يۈسۈپ دوختۇرنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىڭلار! ئۇنىڭ بىخەتەرلىكىنى ياخشى قوغدىمايدىكەنسىلەر، تاناپكىلارنى تارتىمەن، — دېدى.

— چوقۇم دېگىنىڭىزدەك قىلىمىز، — دەپ تىك تۇرۇپ جاۋاب بەردى ئىككى يىگىت. زىيا ئىمىن ئارقىغا بۇرۇلۇپ يۈسۈپكە قاراپ:

— ئەسلى بۇ گەپنى قىلماسلىقىم كېرەك ئىدى، بىراق سىزنىڭ پوزىتسىيېڭىز مېنى سۆزلىتىپ قويدى. مەن زىيا ئىمىن ھايا تىلا بولىدىكەنمەن، كۆپ ئۆتمەي نۇرغۇن دېگەن

---

* 1969 - يىلى سەنشىن تەرەپ ئازادلىق ئارمىيىنىڭ چاسىدا تۇرۇشلۇق قىسمىدىن قورال بۇلغان — ئاپتور.

نامەرد خۇمسىنى تۆتۇپ ئالدىڭىزغا ئەكىلىپ بېرىمەن. شۇ چاغدا ئۇ، خەلقى ئالەم ئالدىدا سىزنىڭ قارىلانغانلىقىڭىزنى، بىگۇناھ ئىكەنلىكىڭىزنى ئۆز ئاغزى بىلەن سۆزلەيدۇ. ئۇ ئۆز ئاغزى بىلەن سىزنى قارىلىغاندىن كېيىن، ئۆز ئاغزى بىلەن ئاقلايدۇ، شۇ چاغدا سىز ئۇنى نېمە قىلسىڭىز ئۆزىڭىزنىڭ ئىشى. مەن سىزنى تۇرمىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئاچقىمغان بولسام، ئۇ ئاللىقاچان سىزنى ئۆلتۈرۈپ بولغان بولاتتى. ھۆكۈمەت قالايمىقانچىلىقنى بېسىقتۇرغاندىن كېيىن، چوقۇم سىزنىڭ گۇناھسىزلىقىڭىزنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئۇ چاغدا چوقۇم سىز مەندىن خۇش بولىسىز. ماقۇل، خوش ئەمسە، مەن كەتتىم، — زىيا ئىمىن سۆزىنى تۈگەتتى - دە، جىممىدە يەرگە قاراپ ئولتۇرغان يۈسۈپكە لاپپىدە بىر قاراپ قويۇپ، ئاندىن رازىق ھېكىمگە قاراپ قويۇپ ئالدىراپ چىقىپ كەتتى. يۈسۈپ بېشىنىمۇ كۆتۈرمەي زىيا ئىمىنگە خوشمۇ دەپ قويماي يەرگە قارىغىنىچە ئۇندىمەي ئولتۇرۇۋەردى. رازاق ھېكىم چوڭقۇر بىر تىندى - دە، گېزىت قەغىزىگە ئورالغان، چېكىپ يېرىملاشقان كۆك تاماكىسىنى قاتتىق بىرنى شوراپ يەرگە تاشلاپ دەسسەپ ئۆچۈردى، ئاندىن يۈسۈپنىڭ پېتىپ ئولتۇرۇپ كەتكەن قىياپىتىگە قاراپ:

— ھە، سىلى بىز كۆپنى كۆرگەن، زىيا ئىمىنگە قارىغاندا بىرنەچچە ئىشتاننى كۆپ يىرتقان ئادەمسىز. ئۇ تېخى بىزگە قارىغاندا سويمەك بالا. ئەمما ئۇنىڭدا يېتىپ ئاشقۇدەك ئەقىل - پاراسەت بار ھەم قارامىلىقمۇ بار. ئاق كۆڭۈل، ساددا، كۆڭلىگە كەلگەننى ئايىماي

دېۋېرىدۇ. ناھەق بۇشنى كۆرسە چىداپ تۇرالمايدۇ. شۇ زامان كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، مەيلى ئۇ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر قىلچە ئايىپ ئولتۇرمايدۇ، باشقىلار يامان كۆنگە، ئېغىر كۈنگە قالغاندا ئۇچ ئاغرىتىدۇ. مۇجەزى ئىتتىك بولغاچقا، مەكتەپتە تولا جېدەل چىقىرىپ مەكتەپتىن ھەيدەلگەن. مانا ھازىر ئۇ يەنە ئۇستى - ئۈستىگە بولۇۋاتقان ئېغىر ناھەقچىلىككە چىدىماي، قورال كۆتۈرۈپ مەيدانغا چىقىپ، ناھەقچىلىكنى تۈگەتمەكچى بولۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىشىمىز كېرەك. بىرلا يېرى ئاغزى ئىتتىك، كۆكۈلىرىگە ئالمىسىلا، مېنىڭچە، زىيا ئىمىندىكى بۇ مۇجەزنى قورقۇمسىز ئادەملەردىكى ئارتۇقلۇق دېيىشكە بولار، دەپ قارايمەن. قانداقلا بولمىسۇن، ئۇ بىر باتۇر ئەزىمەت. بۇ مېنىڭ ئېتىقادىم، ياۋۇزلۇقتا چېكىدىن ئاشقان ئىسيانچىلار مېنى ئادەم چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئازابلىدى، ئۇردى، بارمىقىمغا يېگىنە سانجىپ، ئاغزىمغا يۇگەن سالدى، بەدىنىمگە قىزىتىلغان تۆمۈرنى ياقتى. مەن بۇ جازالارنى پەقەت ئۆزۈم قويغان كىنولاردىلا كۆرۈپ كەلگەنىدىم، بەزىدە قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتىم، نەپرەتلىنەتتىم، غەزەپىم قاينىاپ تاشاتتى، ئاخىر ئۆز بېشىمغا كەلدى... چىداپ تۇرالماي، قولۇمغا قورال ئېلىپ، ئۆزۈمنى قوغداشقا مەجبۇر بولدۇم. ئادەملىرىمىزنىڭ ئادەمدەك ياشىشى ئۈچۈن ۋەھشىيلىك، ياۋۇزلۇقلارنى بۇ زېمىنىدە تۆگىتىش ئۈچۈن مەيدانغا چۈشتۈم، زىيا ئىمىن ھەم مەندە بۇنىڭدىن باشقا غەرەز يوق. ئادەملەر بىزنى قانداقتۇر بىر قارا نىيەتى بار، ھۆكۈمەتكە، پارتىيىگە قارشى دەپ چۈقان سېلىۋاتىدۇ.

www.uyghurkitap.com

هەتتا پارتىيەمۇ بىزنى ئاشۇنداق چۈشىنىپ، ئاشۇ قارا نىيەتلەرنىڭ سۆزى بويىچە ۋاقتى كەلگەندە بىزنى ئەكسىلئىنقىلابچى دەپ باستۇرۇشى مۇمكىن. بىراق بىز، جۇملىدىن، مەن بىر نامرات ئىزىلگەن دېھقان بالىسىنى پارتىيە تەربىيىلىدى. پارتىيە تەربىيىسى ئاستىدا ئۆسۈپ چوڭ بولدۇم. پارتىيە مېنى ئوقۇتتى، مۇھىم خىزمەتكە قويدى، مېنى بەختلىك كۈنگە ئىرىشتۈردى. ئاشۇنداق تۇرۇقلۇق مەن ئاش بەرگەن قازاننى چېقىپ، قانداقمۇ پارتىيە ـ ھۆكۈمەتكە قارشى تۇراي؟ مەن ھەرگىزمۇ ئۇنداق قىلمايمەن، پارتىيە ـ ھۆكۈمەت، خەلقنىڭ ئاخىر مېنى چۈشىنىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن...

رازاق ھېكىم سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، كۆزىدىن تارىلاپ ياش قۇيۇلدى، ئۇ سۆزىنى توختىتىۋالدى ھەم يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى چىقىرىپ كۆزىنى سۈرتتى. چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ئىشىككە ماڭدى. بوسۇغىغا بارغاندا يەنە ئارقىسىغا قاراپ:

ـــ مەن قولۇمغا قورال ئېلىپ ئۆزۈمنى قوغدىمىغان بولسام، نۇرغۇن ئادەملەردەك ناھەق ئۆلگەن بولاتتىم. بىراق، بىرنەچچە كۈن بولسىمۇ خاتىرجەم ھايات ياشاشنى ئويلايمەن. سىزمۇ شۇنداق، ھازىر سىز بىلەن مەن قوراللىنى تاشلاپ ئوتتۇرىغا شۇنداق چىقساق، بىزنى خۇددى چۈننى ئۆلتۈرگەندەك بىردەمدە ئۆلتۈرىدۇ! ئويلاپ باقارلا...

رازاق ھېكىم شۇلارنى دەپ سۆزىنى تۈگەتتى ـ دە، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

II باب

خيالللار.

كېچه يەنه ئادەتتى بويىچه كۆڭۈلسز باشلاندى، تەكلماكان گىرۇپكىگه جايلاشقان بۇ سەھرادىنمۇ زېمىندىكى بارلىق سەھرالارنىڭ كېچىسىگه ئوخشاش، تەرەپ - تەرەپتىن لالما ئىتلارنىڭ قالايمقان كاڭشىشلىرى، ئېشەكلەرنىڭ ھاڭراشلىرى، كالىلارنىڭ مۆرەشلىرى، ئادەملەرنىڭ سوزۇپ ئېيتىدىغان ناخشىلىرى، بىر - بىرىنى قوپال تىللاشلىرى، چاقچاق قىلغانلىرى ئاڭلىنىشقا باشلىدى، قاياقتىندۇر يۇرتقا شۇملۇق تىلەيدىغان خورازلارنىڭ ئەل ياتقۇ بولا - بولمايلا چىلاشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. بۇ سەھرانىڭ ھازىر باشقا سەھرالارغا ئوخشاشمايدىغان بىرلا يېرى بار. ئۇ بولسىمۇ كېچه بولا - بولمايلا، تەرەپ - تەرەپتىن ۋاڭشىپ ئېتىلىۋاتقان ئوق ئاۋازلىرى، كىشىلەرنىڭ جېنىنىڭ بارچه بىر - بىرىنى «قىزىل»، «قارا» سۆزلەر بىلەن بولۇشغا تىللاشلىرى، بىردە قايسىبىر ئۆيدىن ھارامزادە زوراۋان تەرەپپازلارنىڭ شەھۋانىي كۈلكىلىرى، ئايالللارنىڭ يالۋۇرغان نالە - پەريادى، قىزلارنىڭ جېنىنىڭ بارچه چىرقىرىغان ئاۋازى، ئۇنىڭدىن كېيىن بولسا يەنه پاراسلاپ ئېتىلغان ئوق ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. بىردەمدىن كېيىن كىشىنى ئىنتايىن قورقۇنچقا

سالىدىغان ئېغىر جىمجىتلىق باشلىنىدۇ، ھەتتا سەھەر مەركىزىدىكى بۇ بازار تىنىقى توختاپ قالغان ئادەمدەك تىمتاسلىققا چۆمىدۇ. كىشىلەر مانا مۇشۇنداق ئېغىر سۈكۈت، كىشىنىڭ ئىچىنى ئېلىشتۇرىدىغان مازار جىمجىتلىقىدىن قورقۇپ، ئۆلۈم ۋەھىمىسى ئىچىدە مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ تىرىلىشىدۇ. شۇنداقلا قارىسا، بۇ بازار ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى چىشلەپ غەمسىز ئۇخلاپ قالغان بوۋاقتەك كۆزى سۈزۈلمەگەن بوۋاق كۆزىنى ئېچىپمۇ، يۇمۇپمۇ ئۇخلاۋەرگەندەك كۆرۈنىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا، ئۇ خارامۇش بولغان، بىر-بىرىگە كۆزىنى چەكچەيتىپ، ئۇنىسىز خىرىس قىلىۋاتقان بىر جۈپ ئىتنىڭ ئوتتۇرىسىدا تالاشتا قالغان، لايغا مىلەنگەن تاپقا ئوخشىشىدۇ. مۇشۇنداق ئېغىر جىمجىتلىقتىن كېيىن، ئايىغى چىقمايدىغان قاتتىق كوچا سوقۇشى بولىدىغانلىقىنى ھەممە بىلىدۇ. بۇنداق ئۇرۇش بىر بولىدۇ، بولدى، كىشىلەر كېچىچە ئۆي ئىچىگە كىرىۋېلىپ ئوشۇققىچە زەي ئۆرلەپ چىققان ئورىغا كىرىۋېلىپ، تىقىلىشىپ كىرپىك قاقماي ئولتۇرۇشىدۇ. بۇ كۆرۈنۈشلەر قۇم ئاستىدا قېلىپ تىلسىم بولۇپ كەتكەن تەكلىماكان شەھىرىنىڭ ئۇستىگە ئاپىرىدە بولغان بۇ يېزىنىڭ قىياپىتىنى ئوتتۇرا شەرقتىكى ئۇرۇش ئوچىقى بىرۇتقا ئوخشىتىپ قويغان، بۇ جاي ئوتتۇرا ئاسىيادىكى كىچىك بىرۇت بولۇپ قالغانىدى. كىشىلەرنىڭ ئۇرۇشتىن يوشۇرۇنۇشى ئادەمنىڭ كۆلكىسىنى قىستايتتى. كوچىدا، ئۆگزىدە سوقۇش بولۇۋاتسا، ئادەملەر ئۆيدىكى چاقماقنى ئوربىغا كىرىۋالاتتى. بۇ خۇددى ئۇششاق بالىلار تولا قوغلاپ ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن قېرى مېكىيانىنىڭ ئىلاج

سىز پاخالغا بېشىنى تەگكۈلۈۋالغىنىغا ئوخشىشاتتى. بۇگۈن كەچمۇ يەنە كەچچە ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان سوقۇش باشلاندى. نۇرغۇن بازار ئاھالىسىگە ئوخشاش قاتمۇقات مۇداپىئە ئىچىدە تۇرۇۋاتقان دوختۇرخانا ئىچىدىكى كېچىككىنە زەي ئۆيدە ياكى ئۆلمەي، ياكى تىرىلمەي نىمجان ھالەتتە، بىر ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى يېرىم ئېچىپ، بىر ھوشىدىن كېتىپ ياتقان سارەمنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىۋاتقان سېلىمىخان كەچلىك ئۇرۇش باشلىنىپ ئىشىك تۆۋىدىلا «تاتاتلاپ» ئوق ئېتىلىشىغا، ئوقتىن قورقۇپ، سارەم ياتقان كارىۋات ئاستىغا كىرىپ، ئەسكى - تۈسكى سېلىپ قويىدىغان چوراق يۈلغۇن سېۋىتى ئىچىدە تۆگۈلۈپ يېتىۋالدى. سارەم يېرىم كېچە بىلەن يەنە ھوشىغا كەلدى. ئۇنىڭ ئۆڭى تاتىرىپ كەتكەن، نېپىز لەۋلىرى قۇرۇپ پوستەك بولۇپ كەتكەنىدى. كۆزلىرى بولسا ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن. ئۇ مانا ئەمدى ئاغرىق سەزمەكتە، پۈتۈن بەدىنى لوقۇلداپ، تېنىى كۆيۈپ ئاغرىماقتا. تولغاق قورسقىنى مۇجۇۋاتىدۇ. ئۇ سەل ئېسىگە كېلىپلا، قىزى نەفىسىنى ئېسىگە ئالدى، مىدىرلايلا دېۋىدى، مىدىرلىيالمىدى، گەپ قىلاي دېسىمۇ ماغدۇرى يەتمىدى. ئۇ ئامالسىز يېتىپ قۇلىقىنىڭ يېنىدىلا يېنىك پۇشۇلداۋاتقان ئاۋازنى، قىزىنىڭ تىنىقىنى بىلدى. نەفىسە ئىككى كۈندىن بېرى تولا يىغلاپ چارچاپ، ھازىر ئانىسىنىڭ يېنىدا لايەك يېتىپ ئۇخلاماقتا ئىدى. ئىشىك تۆۋىدە قولاقنى يارغۇدەك ئاۋازدا ئېتىلىۋاتقان ھەر خىل ئوق ئاۋازى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىغا قىلچە تەسىر كۆرسىتەلمىگەنىدى. ئۇ خۇددى باغدا يۆلەنچۈكتە

يەتتىپ ئانىسى ئېيتقان ئەللەي ناخشىسىنى ئاڭلاپ يەتتە ئۇخلاپ قالغان بوۋاقلا ئوخشىشاتتى. سارەم نەفسىدىن خاتىرجەم بولدى. بىراق، گۈگگا تۇمان ئىچىدە قويۇق قوڭۇر رەڭ چاچ - ساقلى ئۆۋرۈپ كەتكەن، كۆزىدىن ئوت يېنىپ تۇرىدىغان يۈزۈپنىڭ چېھرى ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا ئىنتايىن روشەن بۇيۇڭ سۈرەتتەك پەيدا بولدى. ئۇ ياكى كۆلمەيدۇ، ياكى سارەمگە ئۆز ئادىتى بويىچە مۇلايىم تەبەسسۇم بىلەن قارىمايدۇ، ياكى ئاچچىق غەزەپ - نەپرەت بىلەن قارىمايدۇ، پەقەت ئىپادىسىزلا قارايدۇ. ئۇنىڭ يېنىدا بىردىنلا ئومۇق نەفسىنىڭ ئاق پوستلاق چېھرىسى پەيدا بولدى. يۈزۈپ قىزىنى كۆرۈپ، قويۇق ساقاللىرى ئارىسىدىن ئاپئاق چىشلىرىنى كۆرسىتىپ كۈلدى. يۈز - كۆزىنى بېسىپ پاخپىيىپ كەتكەن چاچلىرىنى قولى بىلەن ئارقىسىغا تاراپ قىزىنى مەھكەم قۇچاقلىدى، ساقاللىق يۈزىنى قىزىنىڭ يۈزىگە ياقتى، قىزىنى هارماي سۆيدى، قىزچاق هارماي ۋىلىقلاپ كۈلدى، كىچىككىنە قوللىرى بىلەن ئاتىسىنىڭ ئۆزۈپ كەتكەن ساقلىنى تارتتى. ئاتا قىزىنىڭ بۇ قىلىقىدىن قاقاقلاپ كۈلدى. بۇ كۈلكە سارەم كۆرگەن ئىككىنچى كۈلكە بولىدۇ. تۇنجى قېتىم ئۇ سارەم بىلەن تۇغمەس مۇھەببەت پاراڭ لىرىنى سېلىپ كېتىپ بېرىپ قەستەنگە سارەمنى ئۆستەڭگە ئىتتىرىۋېتىپ ئۆزىمۇ كىيىم - كېچىكى بىلەنلا ئۆستەڭگە سەكرەپ سارەمنى بالىچىلاپ قۇچىقىغا ئېلىپ قاشقا ئالـ چىقىۋېچە، سارەم هەم ئۇنىڭ مەيدىسىگە مۇشتلاپ تېپىچەك لەپ، هەم ئادەتتە ئۆزىنىڭ كەمدىن كەم پەقەت

يۇسۇپ ئۇچۇنلا ئىشلىتىدىغان ئەڭ قاتتىق سۆزى بولغان «قېلىن» دېگەن سۆزنى قايتا - قايتا دېگەندە، يۇسۇپ ئەنە شۇنداق قاتتىق ئېچىلىپ - يېيىلىپ قاقاقلاپ كۈلگەنىدى. يۇسۇپ ئادەتتە پەقەت كۈلمەيدۇ، يۇسۇپ ئۇ چاغدا ئەنە شۇنداق قاتتىق ئېچىلىپ - يېيىلىپ قاقاقلاپ كۈلگەنىدى، يۇسۇپ ئادەتتە پەقەت كۈلمەيدۇ، كۈلسىمۇ ناھايىتى ئاددىيلا تەبەسسۇم قىلىدۇ. ئۇ كۈلكىنى قاتتىق ئۆچ كۆرىدۇ. كۈلگەنلەرنى كۆرسە ھەممىسى «ھاماقەتلەر، كۈلۈپلا ئۆتۈشنى بىلمىدۇ» دەيدۇ. بىر كۈنى سورىدىم:

— سىز نېمىشقا شۇنچە كۈلگۈدەك ئىشقىمۇ كۈلمەي، بۇتتەك قاراپ تۇرىسىز؟ — دېدىم، ئۇ:

— ئۆزۈمۈمۇ ئانچە ئۇقمايمەن، ئەمما كۈلكىنى ئۆچ كۆرىمەن. بۇ مېنىڭ ئەرلەر تولا كۈلسە ئۆزى كۈلكىگە قالىدۇ، دېگەن قاراشتا بولغانلىقىمدىن ئەمەس، ئەمما كۈلكىنى ھېچ خالىمايمەن، — دېگەنىدى، سورىدىم:

— پەقەت كۈلمەمسىز؟ — دەپ قايتىلاپ سوردىم.

— بەلكى شۇنداق بولۇشى مۇمكىن، ئەمما ھازىر بۇنىڭغا بىر نەرسە دېيەلمەيمەن.

— ئوھوش. ئەمما، مۇمكىن دېگەن نېمىدېگەن گەپ ئۇ؟ مەن بۇنداق گەپلەرنى چۈشەنمەيمەن، زادى قاچان كۈلىسىز؟ شۇنى سورىۋالاي!

— جەننەتكە كىرگەندە! تولۇق قاقاقلاپ، بار ئاۋازىم بىلەن كۈلىمەن.

— سىزچە، جەننەت زادى قەيەردە؟

— ھە، ئۇ بالىشقا بىر دۇنيادا!

— باشقا بىر دۇنيادا؟! — سارەم تېڭىرقاپ قالدى، — باشقا بىر دۇنيا دېگەن قانداق دۇنيا ئۇ ياكى تاغاملار ئۇ دۇنيا دېگەن دۇنيا شۇمۇيا؟

— ياق، ئۇ دۇنيادا ئەمەس، مۇشۇ دۇنيادا، ئۇ ئادەملەر ئۆزى ياراتقان دۇنيادا. غەيرەت قىلسا بۇ دۇنيانىڭ ئىچىدە جەننەتنى چوقۇم ياراتقىلى بولىدۇ.

— ھمم. — سارەم تۇمشۇقىنى ئۇچلىدى، — قانداق دېگەن گەپ بۇ؟ ئۆزىمۇ، مەنمۇ ئۇيغۇر تۇرۇپ گېپىنى چۈشەنگىلى بولمايدۇ يا، بۇ كىشىنىڭ! ئادەملەر جەننەت ياسىيالامدۇ؟ جەننەت خۇدانىڭ ئىلكىدە، ئادەم ئۆلگەندە ياكى جەننەتكە، ياكى دوزاخقا كىرىدىغان گەپ. نەدىمۇ ئادەم جەننەت، دوزاخ ياسىيالايدىغان ئىش بولسۇن؟ مېنى ئوقۇمىغان ساۋاتسىز سەھرالىق قىز دەپ مازاق قىلىۋاتامسىز؟ بۇنچىلىك ئىشنىمۇ بىلمەمدۇ ئادەم؟

سارەم دومسايدى، مايىتارتىپ كەينىگە ئۆرۈلۈۋالدى. يۈسۈپ شۇ ئان سارەمنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ ئۆزىگە قاراتتى:

— سارەم، مەن كىچىككىنە ياشلىق ھاياتىمدا كۆپ مازاق قىلىشقا ئۇچرىغان ئادەم! مەن كىشىلەرنى مازاق قىلماسلىققا قەسەم قىلغان. بۇ مېنىڭ راست گېپىم. مەن سىزگە راست گېپىمنى ئېيتسام، جەننەت بىلەن دوزاخنى ئادەملەرنىڭ ياسىغىنىنى ئاڭلىغانلا ئەمەس، كۆرگەن، كۆرۈۋاتىمەن، سىزمۇ كۆرۈۋاتىسىز. مانا بىز تۇرۇۋاتقان يەر ھازىر قىيامەت قايىم بولۇۋاتقان يەر...

— جەننەت دوزاخنى ئۆزى ياسايدۇ؟... قىيامەت

قايىم بولۇۋاتقان يەر؟!...

سارەم يۈسۈپنىڭ چاقچاق قىلمايۋاتقان، سەمىمي سۆزلەۋاتقانلىقىغا ئىشەنسىمۇ، ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئىشەنمىدى ھەم چۈشەنمىدى.

— ئۇنداقتا جەننەتنى سىز بىلەن مەن ياسىيالايمىزمۇ؟

— ياق، سىز بىلەن مەندەك نۇرغۇن ئادەم بىر نىيەتكە كەلگەندە ياسىغىلى بولىدۇ.

— ئەمسە، مۇشۇنداق ئاچارچىلىقتىن ئۆلۈپ كېتىۋاتقان ئادەملەر بىرلىشىپ جەننەت ياساپ باياشات ياشىسا بولمامدۇ؟

— .....

— ئادەملەر دوزاخنى نېمىشقا ياسايدۇ؟

— ئۆزلىرىنى قىينىش ئۈچۈن.

— سارىڭ بولمىسا، نېمىشقا ئۆزىنى قىينايدۇ؟

— .....

— دوزاخ ياسايدىغان ئادەملەر كۆپمۇ؟

— ھەم ئاز، ھەم كۆپ.

سارەمنىڭ سەپرايى ئۆرلىدى.

— بۇ نېمىدېگەن گەپ؟ ھەم ئاز، ھەم كۆپ... مۇشۇمۇ گەپ بولدىمۇ؟

يۈسۈپ بۇلۇتلۇق ئاسمانغا قاراپ تۇرۇپ چۈشەندۈردى:

— ئۇلار ئۆزى ئاز بولسىمۇ، دوزاخنى ئۆزى ئازابلىماقچى بولغان كۆپ ئادەملەرنىڭ قولى بىلەن ياسايدۇ.

— خەقنى نېمىشقا ئازابلايدۇ؟

يۈسۈپ دەرھال سارەمگە ئىشارەت قىلدى.

— سارەم بولدى، ئەمدى بۇ گەپلەرنى سورىماق ھەم بۇ گەپلەرنى قەتئىي ئاغزىكىزغا ئالغۇچى بولماڭ! بۇ مېنىڭ سىزگە تۇنجى قېتىم دېگەن مەخپىي گېپىم بولۇپ قالسۇن. بۇ گەپلەر ئاغزىكىزدىن چىقىپ كەتسە بولمايدۇ. بۇ مېنىڭ سىزگە ئامانىتىم. قاراڭ، تاماق ۋاقتى بوپتۇ، ھەممە ئادەم داس - تەلەڭگىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ كومۇنا ئاشخانىسىغا ئۇماچقا كېتىپ باردۇ. يۈرۈڭ، بىزمۇ بېرىپ ئېلىۋالايلى، سەل كېچىكسەك، كېچىچە ۋاسا ساناپ چىقمىز.

سارەم خۇشال بولۇپ مېڭىپ بولدىيۇ:

— ئالدىدا بېرىۋالسام مېنى پومېشچىك دەپ تىللايدۇ، — دېدى كۆزىگە ياش ئېلىپ.

— مەن كاپالەتلىك قىلىمەن، يۈرۈڭ! مەن بار يەردە ھېچكىم سىزگە بىرنېمە دېيەلمەيدۇ، — دېدى يۇسۇپ.

— سىز بىلەن ماڭسام ئىزا تارتمامدىمەن؟

— ئۇنداق بولسا مەن ئالدىڭىزدا كېتىۋېرەي، سىز ماۋۇ قوناقلىقنىڭ ئاۋۇ چېتى بىلەن مېنى ئىزدىگەن بولۇپ ياتقىمغا كىرىڭ. ياتقىمدا ھېلىقى نۇردۇن دېگەن سەپ دىشمىمۇ بار.

— ئۇ تازىمۇ قاملاشمىغان يېتىمدەك تۇرىدۇ.

— ئىچى تارراق ھېس قىلدىم، لېكىن ئۇنىڭ ئىچى تار بولسا، بىز بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى؟ ئۆزىنىڭ ئىچى ئۆرتىلىپ تۇرۇۋېرىدۇ، خالاس.

2

غۇۋا چۈش.

قاتتىق تۇتقان تولغاق سارەمنى ھوشىدىن كەتكۈزۈۋەتتى. قارىغاندا، ئوقنىڭ زەربىسىدىن بالا مۇددەتتىن بۇرۇن تۇغۇلىدىغاندەك تۇرىدۇ. بىر مامات ئۇستىدە تۇرغاندا، يەنە بىر ھايات ـ مامات جېڭىگە بۇ بىچارە بەرداشلىق بېرەلەرمۇ؟...

بىر دەھشەتلىك پاجىئەنىڭ ۋەھىمىلىك كۆلەڭگىسى يۈسۈپنىڭ ھارغىنلىق، غەزەپ، خورلۇق ئارىلىشىپ كەتكەن ئاجايىپ سۈرلۈك قىياپىتىدىن مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ. ئۇ ئۆيگە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئۆيگە كىرگەندە، سارەم كىچىككىنە نەپىسەنىڭ سېكىلىكىنى ئايرىپ، كىچىككىنە قىلىپ، ئۇنىڭ خۇددى يېڭى پىلەك تارتقان ھەشقىپىچەكنىڭ يۇمران غولىدەك ئىككى تال چېچىنى چىرايلىق ئۆرۈپ قويۇۋاتاتتى. يۈسۈپ ئىشكنى ياپتى ـ دە، ئىشىككە يۆلىنىپ، كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزاسى بىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەپ تۇراتتى. بېشىدىكى ئاق سىما، ئۇچىسىدىكى ئاق خالات، بويىنىدىكى پىلاناسكوپ (يۈرەك ھەرىكىتىنى تەكشۈرۈچ) لار شۇ پېتى ئىدى. سارەم دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭدىن ھال سورىدى. نەپىسە «دادا» دېگىنىچە ئۇنىڭ ئالدىغا بارىدى. پۈتلىرىدىن قۇچاقلاپ، چوڭ قارا كۆزلىرى بىلەن ئاتىسىغا تىكىلدى. ئەمما يۈسۈپنىڭ ئادەتتە ئىشتىن قايتىپ كىرگەندە ھېچنېمىگە قارى-

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ماي ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلگەن ئوماق قىزى نەفىسەنى بىر
هازا قۇچقىغا ئېلىۋېلىپ باغاشلاپ ئەركىلىتىپ سۆيۈپ
ئويناتتىپ كېتىدىغان ئادىتى بۇگۈن كۆرۈنمىدى. قىزچاق
ئاتىسىنىڭ ئۆزىگە تۇنجى قېتىم پەرۋاسىز قارىغانلىقىنى
كۆرۈپ، بارمىقىنى چىشلىدى، ئانىسىغا قاراپ كۆزىگە ياش
ئېلىپ دومايدى، سارەم نەفىسەنى قۇچقىغا ئېلىپ،
يۇمۇشىنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— بىر يېرىڭىز ئاغرىمدا؟

يۇمۇپ بېشىنى چايقىدى.

— ئەمسە، بىرەر كۆڭۈلسىزلىك بولدىما؟

يۇمۇپ ئۇندىمەستىن جىمىدە تۇردى. سارەمنىڭ
ئۆڭۈلى ئۆچۈپ كۆزلىرى سەل يوغىناپ كەتتى.

— ئادەمنى دەككە - دۈككە قىلماي دېمەمسىز؟ زادى
نېمە ئىش بولدى؟...

يۇمۇپ قوللىرى بىلەن چاچلىرى چۈشۈپ، پېشانىسى
يارغانچە بېشى ئۇستىگە قاراپ كېڭەيگەن، ئاق ئارىلىغان
چاچلىرىنى چىڭ سىقىمدىدى، ئاندىن ئىككى چېكىسىنى
قاتتىق ئۇۋۇلدى. بىراق يەنىلا كۆزىنىمۇ ئاچماستىن جاۋاب
بىمز تۇردى. سارەم ئۇنسىز تۇرغان ئېرىدىكى تاسادىپىي يۈز
بەرگەن بۇنداق ئۆزگىرىشتىن تەڭسىز بالا - قازانىڭ شەپە-
سىنى سەزگەندەك ئەندىكىپ كەتتى ھەم ھۇ تارتىپ يىغ-
لىغانچە بېرىپ كارىۋاتتا تەتۈر قاراپ ئولتۇرۇپ ئۆكسۈشكە
باشلىدى:

— چۈشۈمۇ نەچچە قېتىم بۇزۇلغان، غېرىب - غۇربا-
لارغا سادىغا بەردىم. قاپىقىم توختىماي تارتقىلى تۇرغىلى

ئىككى ئايدىن ئاشقانىدى، زادى كۆڭلۈم تۇيۇپلا تۇراتتى، ماڭا كېلىدىغان كەلگۈلۈك ئەمدى بار ئوخشايدۇ...

يۈسۈپ ئۇستىدىكى خالات، پىلانداسكوپلارنى ئېلىپ ئۆينىك بىر تەرىپىدىكى كونا شىرەنىك ئۈستىگە تاشلىدى ھەم ئىنتايىن روھسىزلانغان ھالدا ئاستا مېڭىپ ئانىسى بىلەن تەڭ قىرىلداپ يىغلاۋاتقان نەفسەنى قۇچقىغا ئېلىپ ئۇنىڭ ياش بىلەن يۇيۇلۇپ توقاچتەك قىزىرىپ كەتكەن ئوماق مەڭزىگە يۈزىنى ياقتى، ئالدىرىماستىن ئۇزۇن-ئۇزۇن بىسرنەچچىنى سۆيدى، ئاندىن قول ياغلىقىنى چىقىرىپ ئۇنىڭ يۈزىنى سۈرتتى.

— سارەم، يىغلاۋەرمەي ماڭا قارا! تۇت ماۋۇ ياغلىقتا كۆزلىرىڭنى سۈرتۈۋالغىن! — يۈسۈپ ئىنتايىن بوش، زەئىپ ئاۋازدا سۆزلىدى،—بىلىسەن، تولا يىغلىغان ئادەمنى كۆرسەم سەپرايىم ئۆرلەيدۇ. يىغلىمىغىن، يىغلىساڭمۇ بەربىر بولىدىغان ئىش بولىدى... ئۇنى يىغا بىلەن توسقىلى بولارمىدى! شۇڭا ھازىرنىڭ ئۆزىدە مەن سېنىڭ ۋە قىزىمنىڭ بەختسىز بولۇپ قېلىۋاتقىنىڭلاردىن قايغۇرۇۋاتىمەن.

سارەم بېشىنى كۆتۈرۈپ ئىرىگە گاڭگىرىغان ھالدا قارىدى. يۈسۈپ باشقا تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ:

— ھەرقاچان، بىرەر سائەتتىن كېيىن قولغا ئېلىنىشىم مۇمكىن...، — دېدى.

— ھە؟! — سارەم قاتتىق چۆچۈپ ۋارقىرىغىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — سىزنى نېمىشقا قولغا ئالىدۇ؟ ياكى سىز ئوغرىلىق قىلمىسىڭىز، ياكى قاتىللىق قىلمىسىڭىز؟

— ھېسابتا مەن قاتىللىق قىلغان بولدۇم. مەن

ئۇيغۇر كتاب نەشرياتى www.uyghurkitap.com

ئوپېراتسىيە قىلغان بىر خەنزۇ ئالىم تۇيۇقسىز ئۆلۈپ كەتتى. ئۇ تەكلىماكاننى گېئولوگىيىلىك تەكشۈرۈشكە ماڭغان ھېلىقى تۆگىلىك خەنزۇلارنىڭ باشلامچىسى ئىكەن. تۇنۇگۈن ناھىيە ئۇلارنى داغدۇغىلىق يەرگە ئېچىپ ئۇزىتىپ قويغانىدى، يولغا چىقىش ئالدىدا تۇيۇقسىز ئاغرىپ يىقىلىپتۇ. تەكشۈرسەم، جىددىي خاراكتېرلىك سوقۇر ئۆچەي بوپتۇ. ئوپېراتسىيە قىلىپ سوقۇر ئۆچەينى ئېلىۋەتسىلا ئوڭشىلىپ كېتەتتى، مەن بۇ قارىشىمنى ئوتتۇرىغا قويدۇم، شۇ چاغدا بۆلۈمىمىزنىڭ ھېلىقى ناشكەر مۇئاۋىن مۇدىرى نۇردۇن ئۇنى ئون ئىككى بارماق ئۆچەي يارىسى چىقىرىپ ئوپېراتسىيە قىلمىسۇن دەپ، ئوكۇل بىلەن داۋالاپ ساقايتقىلى بولىدۇ، دەپ داۋراڭ سالدى. مەن جىددىي ئوپېراتسىيە قىلمىسا، كېسەلنىڭ ھاياتىدىن ئايرىلىدىغانلىقىنى ئېيتتىم. شۇ چاغدا يۇقىرىدىن قانداقلىكى چارە - ئامال بولسا ئىشقا سېلىپ كېسەلنى چوقۇم قۇتۇلدۇرۇۋېلىش لازىملىقى، ئۇ كىشىنىڭ ئىنتايىن مۇھىم پەن - تېخنىكا خادىمى ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە ئەسكەرتىپ بۇيرۇق كەپتۇ. ناھىيە باشلىقلىرىنىڭ ھەممىسى تېپىرلىشىپ كەتتى، ھېچقانداق ۋاقىتتا نۇردۇننىڭ سىزىقىدىن چىقماي ئۇنى قولتۇقلىۋالىدىغان دوختۇرخانا باشلىقى تاساديپىي مېنىڭ قارىشىمغا قوشۇلدى. شۇنىڭ بىلەن كېسەل ئوپېراتسىيە قىلىندى. ئوپېراتسىيىنى مەن قىلدىم. ھەقىقەتەنمۇ سوقۇر ئۆچەي چىقتى، ئوپېراتسىيە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى. كېسەلنىڭ ئەھۋالىمۇ خېلى ياخشى ئىدى. بىراق ئارىدىن يېرىم كۈن ئۆتكەندە تۇيۇقسىز ئۆلۈپ كەتتى. نۇردۇن قاتارلىقلار ناھايىتى قۇتراپ كېتىپ

ۋاتىدۇ. قانداقتۇر مەندە «قارا نىيەت» بار ئىمىش... باش قىلارمۇ مېنىڭ سىياسىي ئارقا كۆرۈنۈشۈمنىڭ ئىنتايىن خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ناھايىتى چۆچۈشۈپ كېتىپتۇ. يۈقىرىدىن بۇ مەسىلىنى قاتتىق تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدا بۇيرۇق كەپتۇ. مەن بۇنىڭدا چوقۇم بىر ئويۇن بارلىقىنى سەزدىم، بۇ چوقۇم نۇردۇننىڭ... سارەم يەنە ھوشىدىن كەتتى.

3

غۇۋا يورۇتۇپ تۇرغان شام يورۇقىدا يۈسۈپ قېتىپ ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭ پورتىمانىنىڭ ئارىسىدا سارەمنىڭ قۇچىقىدا كىچىككىنە نەفىسە، ئۇنىڭ يېنىدا يۈسۈپ مۇلايىم كۆلۈمسىرەپ ئولتۇرۇپ چۈشكەن سۈرەت تۇرىدۇ. ئۇنىڭ سۈرەتنى تۇتقان قولى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەپ تۇراتتى، بۇنىڭدىن سەل ئىلگىرى، ئىككى مۇھاپىزەتچىنىڭ ھەمراھلىقىدا تولۇق قوراللانغان، چىرايى ئادەتتىن تاشقىرى جىددىي ھەم سۈرلۈك تۇس ئالغان رازاق ھېكسم كىرىپ ئاۋۇال پۇتىنىڭ ياخشى بولغان - بولمىغانلىقىنى سورىدى. يۈسۈپ پۇتىنىڭ سەل تالغاندىن باشقا ھېچقانداق ئالامەتلەر يوقلۇقىنى ئېيتتى. رازاق ھېكسمنىڭ چىرايىغا سەل تەبەسسۇم يۈگۈرگەندەك بولدى:

— رەھمەت سىزگە يۈسۈپكا، رەھمىتىمىزنى ئامان بولساق كېيىن باشقىدىن دېيىشۇالىمىز. ئەتە - ئۆگۈننىڭ ئىچىدە زولىقۇمدا* قاتتىق تۇتۇشىدىغاندەك تۇرىمىز. بۇ

*زولىقۇم — مەكىت ناھىيىسىنىڭ شەرقىي شىمالىغا تەخمىنەن 60 - 70 كىلومېتر كېلىدىغان تەكلىماكان قۇملۇقىغا جايلاشقان يۇرت. 1969 - يىلى بۇ يەردە توپىلاڭچى ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا زور كۆلەملىك قانلىق جەڭ بولغان.

قېتىمقى ئۇرۇشقا خوجايىنلىرى قاتاردا رەقىبىگىز ئۇردۇنىڭ قاتنىشىدىكەن، بەلكى ئامىتىمىز كېلىپ قالسا، ئۇ ئىپلاسنىڭ ئەجىلى ئاشۇ نەس باسقان قۇملۇقتا بولۇپ قالار، ئۇلۇكى قاغا ـ قۇزغۇنلارغا يەم بولۇپ كېتەر. بىزمۇ بۇ تەقدىردىن قۇتۇلالماسلىقىمىز مۇمكىن. مېنىڭ سىزنىڭ يېنىگىزغا كىرىشىمدىكى ئاساسىي مۇددىئايىم سىز بىز بىلەن، شەخسەن مەن بىلەن ھەربىر قەدەمدە بىرگە تۇرۇپ ئۇرۇشقا قاتنىشىسىز، مەن شۇنى ئۈمىد قىلىمەن، بۇ مېنىڭ سىزگە ھەم ئىلتىماسىم، ھەم بۇيرۇقۇم!...

رازاق ھېكىم شۇلارنى دېدى ـ دە، چىقىپ كەتتى. يۇسۇپنىڭ ۋۇجۇدىدىن شىددەتلىك بىر قايغام ئېقىم پەيدا بولدى. ئۇنىڭ مۇشتۇملىرى چىڭ تۈگۈلدى، كۆزلىرى بىر كىچىكلەپ، بىر چەكچەيدى. ئۇ، قويۇق قوڭۇر بۇرۇتى ئاستىدىن قىزىرىپ سەل تۆۋەنگە سوزۇلغان كالپۇكىنى چىشلىدى، چىڭ تۈگۈلگەن مۇشتۇمى ئۈستىدىن كۆپۈپ چىققان تومۇرلىرى بارغانچە كۆكىرىپ ئوسما رەڭگىدە، خازاڭ تاشلىغان دەرەخ شاخلىرىدەك كۆرۈندى. مانا بۇ ئۇنىڭ قەتئىي قارارغا كەلگەنلىكىنىڭ ئالدىنقى شەپىسى ئىدى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا سىرتتىن بىر ئىتنىڭ غەزەپ بىلەن بوغۇلۇپ قاۋغانلىقى، ئۇنىڭغا ئارىلىشىپ بىر ئايالنىڭ ئىتقا كايىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، بۇ ئاۋاز ــ ئادەملەر نۇرغۇن قېتىم ئاڭلىغان، ئەمما ھېچ ئېتىبارسىزلا بىر سۇ ئىچىم

ۋاقىت ئىچىدە ئۇنتۇلۇپ كېتىدىغان ئاۋاز ئىدى. بىراق، ھەر قېتىم ئىت قاۋىغان ئاۋاز بىلەن ئايال كىشىنىڭ ئاۋازى ئارىلاش ھالدا ئاڭلانسا، يۈسۈپ ھاياجانلىناتتى. قانىلىرى ئۇرغۇيتتى. ۋۇجۇدى، ئەڭ ئاچچىق، ئەڭ نازۇك سېزىملار ئىلكىدە لەرزىگە كېلەتتى. ئىت قاۋىسا، ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا ئورۇقلاپ، سۆڭگەچلىرى ئۇششاق بالىلار چامغۇر سانجىپ يەيدىغان يۇلغۇن چوكىسىدەك بولۇپ قالغان، تولا زەنجىر تارتقانلىقتىن، بويۇنلىرىنىڭ تۆكى چۈشۈپ قىپقىزىل قاقاچ يارا بولۇپ كەتكەن، كۆزلىرى چوغدەك قىپقىزىل ھەم كىچىك كۆزى ئۈستىدە كۆزىگە رەڭداش بىر چىمدىم قېشى بولغان، پېشانىسىدە بارماقتەك ئېقى بار، قورساقلىرى غال تەكتەك چىڭ يۆگەلگەن، قۇيرۇقىنىڭ ئۇچى ئاق قوڭۇر، يىراقتىن قارىسا، خۇددى تۆت كۆزى بار ئاجايىپ قورقۇنچلۇق بىر مەخلۇقتەك كۆرۈنىدىغان بىر ئىتنىڭ ئۇنىڭ ئالدىغا شىددەت بىلەن ئېتىلىپ كېلىۋاتقانلىقى كېلەتتى. بۇ كۆرۈنۈش ئۇنى شۇركەندۇرۇپ چۆچۈتۈۋېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ كۆرۈنۈش ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرىپلا ئالىدۇ. ئۇنى ئويلىماي دېسىمۇ يەنىلا ئويلايدۇ. تۇرمىدە ياتقان ئاشۇ كۈنلەردە، قارلىغاچ قانىتى قىلىپ باغلىنىپ ئۆلۈم ھۆكۈمى ئېلان قىلىنىۋاتقان سوت سەھنىسىدىمۇ بۇ ھەم ئاچچىق، ھەم شېرىن ئەسلىمىلەرنى ئۇ ئويلىماي تۇرالمىغان. ئىت ئاۋازى، ئايال ئاۋازى قەيەردە ئاڭلانسا، شۇ ئان ئۇنىڭ خىيالىدا شۇ كۆرۈنۈش پەيدا بولىدۇ...

يۈسۈپ تۆگىمەس - پۈتمەس دەرد - ئازابلارنى كىنە

www.uyghurkitap.com

دىك قېنى تۆكۈلگەن ئانا يۈرتى قەشقەرنىڭ ئۆمۈچۈك
توربەدەك ئوڭغۇل - دوڭغۇل قىستاڭ كوچىلىرىغا تاشلۇۋېتىپ،
قۇلىقىم ئاڭلىمىسۇن دەپ ئەڭ يېراق تەكلىماكان قۇملۇقى
نىڭ ئارىسىدىكى بوستانلىق سەھرالىغا كېلىپ ئۆزىنىڭ خىز-
مەت ۋە جەمئىيەت ھاياتىنى باشلاپ بىر ئاي بولغاندا،
بىر ئەتىگىنى دوختۇرخانا باشلىقى ئۇنى ئىشخانىسىغا
چاقىرتتى. ئوقۇش پۈتتۈرۈش، خىزمەت تەقسىماتى جەريا-
نىدا، بۇ «ۋەتەن خائىنى»نىڭ بالىسىنىڭ ئاتا - ئانىسى
بىلەن مۇناسىۋىتىنىڭ زادى بار - يوقلۇقى، ئۇلارنى سېغى-
نىدىغان - سېغىنمايدىغانلىقى، خەت يازغان - يازمىغانلىقى
قاتارلىق ئادەمنىڭ ئىچىنى ئىلەشتۈرۈۋېتىدىغان سوئاللار
ئۇنىڭدىن بەكمۇ كۆپ سورالغانىدى. ئۇ باشلىقنىڭ يېنى-
دىن بۇ باشلىقنىڭ يېنىغا، ئۇ ئىشخانىدىن بۇ ئىشخانىسىغا
تولا چاقىرتىلىپ، تولا مەسىلە تاپشۇرۇپ، ئاتا - ئانىسى
بىلەن بىرگە بولغان كۈنلىرىنى مەجبۇرلاشلار ئىچىدە تولا
ئەسلەپ، بەزىدە ئەسلىگەندە سېغىنغان بولۇپ چىقىپ قېلىپ،
بىرىنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسىگە، يەنە بىرىنىڭ قوپال
مۇئامىلىسىگە تولا ئۇچراپ، باشلىق ئىشخانىغا چاقىرتىلا،
ئۆزىگە بولىدىغان ئايىغى چىقمايدىغان تۈگىمەس سوئال -
سوراقنىڭ شەپسىنى بىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. يۈسۈپ بۇ
سوئال - سوراقلارنىڭ ئايىغى چوقۇم مۇشۇ يېراق
سەھرالىغىمۇ يېتىپتۇ، دېگەن قاراشقا كېلىپ، قەلبىدە مىڭ
پاتمان ئازاب چېكىپ، يەنە جاۋاب بېرىشتىكى كەيپىياتىنى
تىزگىنلەش، تەمكىن، جاسارەتلىك بولۇش قاتارلىق ئىشلاردا
ئىدىيە جەھەتتە تولۇق تەييارلىنىپ، باشلىق ئىشخانىسىغا

كىردى. ئاھ... مانا باشلىقنىڭ، مانا بۇ ئاق كۆڭۈل باشلىقنىڭ چىرايى قايغۇلۇق، سۈرلۈك تۇس ئالغان. ئۇنىڭغا چوقۇم «ئاتا - ئاناڭ بىلەن مۇناسىۋەتنى چوقۇم ئۈزدۈڭمۇ، سېغىنامسەن؟» دېگەن سوئاللارنى سوراش تەس كېلىۋاتسا كېرەك. ئىنسان ئۆچۈن دۇنيادا ئەڭ قەبىھ پاجىئەلەر ئىچىدە «ئاتا - ئانامدىن تاندىم، ئۇنى مەڭگۈ ئۇنۇتۇر بويى سېغىنمايمەن» دېيىشتىن، بۇ سۆزنى ئاغىنىڭ كۆكسىدىن ئاق سۈتنى شورىغان ئېغىزدىن چىقىرىشتىن ئارتۇق پاجىئە بولامدۇ؟ كىممۇ ئاتا - ئانىسىدىن تاندۇ؟ كىم ئاتا - ئانىسىنى سېغىنمايدىكەن؟ ئەي يالغان گەپكە، پەردازلانغان «ھەقىقەت»كە ئامراق ئادەملەر! سىلەر ئۆزۈڭلار ئاتا - ئاناڭلاردىن تانغانمۇ؟ ئاشۇنداق قارا يۈزلۈكلەرنى قىلغانمۇ؟ سىلەر سىياسىي بېسىم بىلەن ئۇنىڭ ئاغزىنى تاندۇرالغان بىلەن يۈرىكىنى تاندۇرالايتتىڭلارمۇ؟ مەيلى چەت ئەلدە بولسۇن، مەيلى گۈلەختە ياتقىدىغان قەلەندەر بولسۇن، ئاتا - ئانا دېگەن بەربىر ئاتا - ئانا - دە! ئۇنى سېغىنماي مۇمكىنمۇ؟ بالىدىكى يۈرەك ئاشۇ يۈرەكلەرنىڭ جەۋھەرلىرىدىن پۈتكەن ئەمەسمۇ! ئەي، سىلەر يالغانغا زورلاپ، يالغانغا ئىشىنىدىغان بەندىلەر! يۇسۇپ يىغلىۋېتىشتىن ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇرالمىدى. باشلىقنىڭ ئاغزىدىن «ئاتا» سۆزى چىققان ھامان، ئۇ ئاۋازىنى گۈلدۈرمامىدەك قويۇپ بېرىپ، بار ئاۋازى بىلەن يىغلىۋېتىدۇ. مانا بۇ يۈرەكتىن چىققان ھەقىقەت، بەلكى بۇ ھەقىقەتنىڭ ئىسيانى بولىدۇ. بۇ يىغىنىڭ ئاخىرى نېمە بولۇپ چىقىدۇ؟ زىندان! بۇ ئاقىۋەت ئۇنىڭغا شۇ ۋاقىتتا كىشىلەر ئىچىشكە مەجبۇر بولۇۋاتقان كومىۋنا

ئاشخانىسىنىڭ سۈپۈرگە توغراپ ئەتكەن كىيىمىنى ئۈمىچىدەك تەييارلا! مەيلى، زىندان ئۈنىڭغا ئاتا - ئانىسىدىن تانىمىغانلىق جىنايىتىنىڭ جازا مەيدانى بولسا، مەيلى... ئەمەلىيەتتە ئۇ يەردە كىشىنىڭ نەپسىنى سىقىدىغان مۇناق ئېغىر سىياسىي ھاۋا يوق... ئۇ يەردە كۆك پىتلار ئۆمىلەپ يۈرگەن تام - تورۇسلارغا قاراپ خالىغانچە خىيال سۈرگىلى بولىدۇ. يۈسۈپ كىرىپ كېتىشىگىلا ئارقا چوققىسىنىڭ چىملا قالغان دوختۇرخانا باشلىقى قولىدىكى ھۆججەت بىلەن بۇرنىنىڭ ئۈچىغىلا سىيرىلىپ چۈشۈپ قالغان كۆزەينىكىنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ، يۈسۈپنى ئۈستەلگە ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى. شۇ چاغدىلا يۈسۈپ ھەربىي فورمىدىكى تەتۈر ئۈستىخان ئۆزىدىن بىرنەچچە ياش چوڭ بىر قارىمۇتۇق يىگىتنى كۆردى. بىر قاراشتىلا ئۇنىڭ ھاكاۋۇر بىر نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلدى، ئەمما يەنىلا سالاملىشىپ قويماقچى بولۇپ سەل ئېگىلەي دېگۈدەك، ئۇ ئەتەي كۆرمىگەن بولۇۋالدى. يۈسۈپنىڭ غۇرۇرىدە ئاچچىقى كەلدىيۇ، ئىچىدە كۈلدى. «دۇنيادا مۇنداقمۇ ئاجىز بىچارە مەخلۇقلار بولىدۇ. ئىسىت، سىلەرنىڭ ھالىڭلارغا» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى ئۇ. شۇ چاغدا دوختۇرخانا باشلىقى ئايال كىشىنىڭ ئاۋازىدەك ئىنچىكە ھەم مۇلايىم ئاۋاز بىلەن يۈسۈپنىڭ تۇرمۇش، خىزمەت ئەھۋالىنى سوردى. بىلمەيدىغان ئادەم بۇ ئىشخانىنىڭ ئىشكى ئالدىدىن ئۆتۈپ قالغۇدەك بولسا، بۇ ئىشخانىدا بىر ئايال كىشى سۆزلەۋاتىتۇ، دەپ ئويلاپ قالغۇدەك، دېگەنىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى يۈسۈپ ۋە جاۋاب بەردى:

— كۆزلىرى كۆرۈۋاتىدۇ، كېلىۋاتقان كېسەللەر ناھايىتى كۆپ، ياتاق يېتىشمەيۋ، كارىدوردا، ھەتتا سىرتتا يېتىۋاتىدۇ. بىز زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ داۋالاۋاتىمىز. بىراق كېسەللەرنىڭ ساقىيىش نىسبىتى ئاز، ئۆلۈش نىسبىتى يۇقىرى بولۇۋاتىدۇ. كېلىۋاتقان كېسەلنىڭ 60 پىرسەنتى ئاشقازان كېسىلى، 20 پىرسەنتى قارا شامال كېسىلى. بۇ كېسەلنىڭ ھەممىسى كومۇنا ئاشخانىسىدىكى تاماقلارنىڭ سۈپۈرگە بىلەن چامغۇر تۇغراپ قورۇلغان كېپەكتە ئەتكەن ئۇماچ ۋە پىياز بىلەن ئەبجەش قىلىپ ئېچىتىلغان قوناق ئۇندا قىلىنغان موما بولغانلىقىدىن كېلىپ چىققان.

— بولدى، بولدى، — دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ بۇ گەپلەرنى ئاڭلاشقا تاقىتى قالماي، كۆزىنى يۇمغان ھالدا گۆشلۈك ئالقانلىرى بىلەن كوسا ئېگىكلىرىنى سىلاپ سۆزلىدى، — بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا چۈشىنىشلىك، جۇڭگو تەۋەسىدە ياشاۋاتقان ھەممە ئادەم بۇ ئىشلارنى چۈشىنىدۇ. بولۇپمۇ بىزنىڭ بۇ چەت - يىراق سەھرادا تېخىمۇ شۇنداق. گېپىمنىڭ بېلىگە قېقىۋەتتى، دەپ رەنجىپ قالماڭ، مەن ھېچكىمنى رەنجىتىپ قويۇشنى ياقتۇرمايمەن. ئەمما بۇ گەپنىڭ بېلىگە قېقىۋېتىش سىزگە كۆپ پايدىلىق بولىدۇ. ياش ئادەم بەك ھېسسىياتلىق كېلىدۇ، ئەمما ھېسسىياتىڭىز ھازىر زىل سىياسىي ۋەزىيەتكە ماسلاشقىنى ياخشى. بۇنىڭدىن كېيىن بۇ كېسەللەر نېمە سەۋەبتىن بولۇۋاتىدۇ، دەپ سوراسا، سىياسەتكە قېيىپ كەتمەي، ئۆز كەسپىي تىلىمىز بويىچە

«ئوزۇقلۇق نورمال ئەمەس، قۇۋۋەت كەمچىل» دېسىگىزلا بولدى، قالغان سۆزنىڭ ھەممىسى ئارتۇقچە. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ھازىر دورىمۇ، دوختۇرمۇ كەمچىل، ئاساسىي تەۋەررۇكلىرىمىزنىڭ بىرى سىز بولۇپ قالدىڭىز، ئاغزىڭىزنىڭ يېغى مەھكەمرەك بولمىسا، ۋاقتى كەلگەندە، بۇ بىزنىڭ تەۋەررۇكىمىز ئىدى، دەپ بېشىمىزنى تاشقا ئۇرۇۋالساقمۇ بىكار. ھە راست، سىزنىڭ كاللىڭىز قالغىنىنى بىلمەيدۇ. چاقىرىشىمدىكى سەۋەب، سىزنى ئىنتايىن مۇھىم پەۋقۇلئاددە ۋەزىپە بىلەن ئۇخلاپ چۈشىڭىزدىمۇ كۆرمىگەن جايغا — تەكلىماكاننىڭ ئەڭ ئىچكىرىسىدىكى تۈمەنتال دېگەن يېزىنىڭ بىرىنچىسى دېگەن كەنتىگە ئەۋەتمەكچى بولۇۋاتىمىز. ئۇ يەردە ئومۇمىيۈزلۈك قارا كېزىك كېسىلى تارقىلىپ، ئادەملەر ئاساسەن يېقىلىپتۇ. بۇ بىر چوڭ بالا ـ قازانىڭ باشلىنىشى. خۇدادىن باشقىنىڭ كۆچى يەتمەيدىغان بىر ئاپەت... ئۇ يەردىكى پۈتۈن تەييارلىق ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى يۇقۇمۇلۇق كېسەللىكنىڭ ئالدىنى ئېلىش پونكىتى بىلەن يېزا دوختۇرخانىسى مۇۋاپىق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ ئىشلەۋاتىدۇ. ئۇ يەرگە كىرىپ چىقىشلاردىن تارتىپ سۇ ـ يېمەكلىكلەرگىچە چەكلەندى. ھەممە ئىشلار ئاساسەن مۇۋاپىق كېلىۋاتىدۇ. سىزنىڭ ۋەزىپىڭىز پەقەت داۋالاش ھەمدە ئۇ يەردىكى تىببىي خادىملارغا يېتەكچىلىك قىلىش. بۇ ئادەتتىكى ئىش ئەمەس. سىزلا ھۆددىسىدىن چىقالايسىز. ماۋۇ يىگىت بىلەن تونۇشۇپ قويۇڭ! ئىسمى — نۇردۇن، ھەربىي سەپتىن يېڭى بوشىنىپ كەلگەن. ھۆكۈمەت بىزگە دوختۇر بولۇڭ دەپ بېرىپتۇ، لېكىن دوختۇرلۇق ساۋاتى يوق، ئۆگىتىڭ.

ئاندىن سىزگە يارەملىشىدۇ. ھېچ بولمىسا، دورا ساندۇقىنى كۆتۈرۈش، شېرىس قاينىتىش دېگەندەك ئىشلارغا سالسا ئىزمۇ سىزگە ئارامچىلىق بولىدۇ. يەنە، مەسىلەن، خەتەرلىك ئۆلۈكلەرنى ھاكلاپ دېزىنفېكسىيە قىلىپ چوڭقۇر كۆمۈش ئىشلىرىدىمۇ بۇ كىشىگە تايانسىڭىز بولىدۇ. كۆردىڭىزمۇ، تازا تەتۈر ئۇستىخان كۈچتۈڭگۈر ئادەم، ھەربىي سەپتە چوڭقۇر ئورا كولاشنى ئۆگەنگەن. ئاشۇ خەتەرلىك ئۆلۈكلەرنى چوڭقۇر كولاپ كۆمۈشتە نۇرغۇنلىرى گۆركار قىلىۋالىسىز.

باشلىق شۇنداق دەپ خىرىلداپ كۈلدى، ئۆزى ئاغزىڭىزنىڭ بوغقۇچى چىڭ بولسۇن دەيدۇ، خەقنىڭ كۆڭلىنى ئاياشنى بىلمەي كۆڭلىگە نېمە كەلسە شۇنى دېۋېرىدىغان ئادەم ئىكەن بۇ، دەپ ئويلىدى يۈسۈپ ھەم نۇرغۇنلىغا قارىدى. نۇرغۇن ئۆپكىدەك ئېسىلىپ قىزىرىپ كەتكەن بولۇپ، چىرايىدىن غەزەپ يېغىپ كېتىۋاتاتتى. يۈسۈپ ئوڭايسىزلاندى، باشلىق يەنە سۆزلىدى:

— ھە، غەزىپىڭىز كېلىۋاتامدۇ يېگىت؟ رەنجىمەڭ! بىز ئەسلى سىزنى قوبۇل قىلالمايتتۇق. چۈنكى، بۇ ھەربىي لاگېر ئەمەس، ئادەم داۋالايدىغان ئورۇن ئىدى. سىزنىڭ بۇ ئىشتىن قىلچە خەۋىرىڭىز يوق. سىزنى يۇقىرىدىن بىزگە تاڭدى، ئامال يوق. دەرۋازا ساقلاشقا قويايلى دېسەك، دەرىجىڭىز چوڭ ئىكەن. شۇڭا، سىزنى بىر مەزگىل ئۆگىتىپ دوختۇر قىلىۋالايلى، دېدۇق. شۇكرى قىلسىڭىز بولىدۇ. بۇ ھۈنەر ئانچە ئاسان ئەمەس. يەنە دەپ قويايلى، مەن بايا گېپىمنى قىلغان يۈسۈپ مۇشۇ! بۇنىڭ ھەرقانداق گېپىدىن چىقمايسىز، نېمىگە بۈيرۇسا، شۇنى قىلىسىز، بىلدىڭىزمۇ؟

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

بولدى، سىز چىقىپ ئەتە يۈسۈپ بىلەن يولغا چىقىشقا تەييارلىق كۆرۈڭ!

نۇردۇننىڭ چېكىلىرىدىن تەر بۇژۇلداپ چىقىپ كەتكەن بولۇپ، پۇشۇلداپ تىنغانچە باشلىققا تىكىلىپ قالغانىدى. باشلىق ھېچ پەرۋاسىز ئۇنى يەنە بىر قېتىم چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇغاندىن كېيىن، ئۇ ئاندىن چىقىپ كەتتى. بۇ ھالدىن يۈسۈپ ئىنتايىن خىجىل بولدى ھەم ئىزا تارتىپ گەدەنلىرىنگىچە قىزىرىپ كەتتى. تازىمۇ قوپال، كۈسا بولغان بىلەن يۈزىدە تۈكى بار ئادەمكىنە بۇ؟ قىزىل يۈزلۈك ئادەم يۈزمۇ يۈز قاراپ تۇرۇپ قانداقمۇ بۇنداق گەپلەرنى قىلالايدۇ! باشلىقلىقنىمۇ شۇنداق يۈزسىز ئادەملەر قاملاشتۇرالايدۇ، دەپ ئويلىدى يۈسۈپ. نۇردۇن چىقىپ كېتىشىگىلا باشلىقنىڭ چىرايىدىكى سوغۇقلۇق پۈتۈنلەي يوقلىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى بىر خىل مۇلايىم تەبەسسۇم ئىگىلىدى، ئۇ قوللىرىدىن قاس چىقىرىپ تۇرۇپ:

— قارىڭ ئۇكام، بۇ ئەسكەر بولغان سولتەكلەر قانچىلىك بىرنەمىلەر ئىدى؛ بىرەر يەردە ئادەم كۆرگەزمىسى بولسا، قويغۇدەك قۇرۇق سۆلتىلا بار ئىكەن، خالاس. ئۇنىڭدىكى ھاكاۋۇرلۇقچۇ تېخى! ئالمايمىز دەپ شۇنچە چىڭ تۇرسام، ۋاي، ئۇ بولسام، بۇ بولسام، ئارزۇيۇم دوختۇر بولۇش ئىدى، بەك قىزىقاتتىم، دېدى، بوپتۇ، ياش بىر تەرسە ئىكەن، بىزنىڭمۇ بالا - چاقىمىز بار ئەمەسمۇ، دەپ ماقۇل بوپتۇمەن، بۇ گۈينىڭ كاززاپ چولە ئىكەنلىكىنى نەدىن بىلەي! دوختۇرخانىغا كۆتىنى پاتۇرۇۋېلىپلا، خوتۇنىنى ئۇرۇپ ئىككى بالىسى بىلەن مەجبۇرى قويۇۋېتىپتۇ.

ئايالى بىر يېتىم، ئاتا - ئانىسى يوق چوكان ئىكەن، ئال دىمغا كېلىپ يىغلاپ كۆپ ھال ئېيتتى. بۇ ئەسكەرگە شۇنچە نەسىھەت قىلدىم، زادى گەپ يېمىدى. بىرئاز ئۇچۇقداپ قويدۇم، ئەمما شەخسىي تۇرمۇشقا بۇنىڭدىن ئارتۇق ئارىلاشقىلى بولامدۇ دەيسىز؟ ھېلىقى بىچارە ئايالنى ئىدارىنىڭ چايخانىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، بىر ئېغىز ئۆينى ئولتۇرۇشقا بەردىم. ئۇ ئۆز يۇرتىدا ماكانسىز سەرگەردان بولۇپ قالسا، بولمايدۇ - دە! شۇنچە ئادەملەر ئۇياق - بۇ- ياقتىن ئېقىپ كېلىپ ئورۇنلىشىپ بىزگە باشلىق بولۇۋاتـ مامدۇ. ھا... ھا... ھا... دېگەنىلەن مېنىڭ ئاغزىمنىڭ بوغقۇچى سېنىڭكىدىن بوش - دە! ياكى قېرىپ قالدىمۇ، ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ سەپرالىشىپ ئاغزىم ئېچىلسىلا سۆز- لەپ قالىدىغان بولۇپ قالدىم. بىرئاز چارچاپمۇ قالدىم. گەپ شۇ! ئەتە يولغا چىققىن، نۇردۇننى چىك تۇت! ئان- دىن بۇ يەردە سىياسەت توغرىسىدا ئېغىز ئاچمىغىن، ھە راست، سەنلىسەم خاپا بولامسەن؟ مەن يېقىن ئادىمىمىنى، مەسلەن، ئاتا - ئانام، بالام، ئاكا - ئىنىم... دوستلىرىمنى سەنلەيمەن. رەنجىمىگىن، ئۇ تۇتامى يوق بىر ئەسكى نەر- سەئىكەن. سۆزۈڭگە دىققەت قىل. بۇنىڭ قولىدىن ھەرقانداق ئەسكىلىك كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ. كىچىكىمدە ئاتام «پورداق يۇز ئادەمدىن ۋاپا كەلمەيدۇ» دەيدىغان. ئۇنىڭ يۈزىنى كۆردۈڭمۇ؟ ھە، بايا دېگەنلىرىڭگە ئەمدى قوشۇمچە قىلاي، ئادەملەردىكى بارلىق كېسەل ئاشۇ كومۇنا ئاشخانىسىنىڭ ئۇماچ قازىنىدىن كېلىۋاتىدۇ. پۈتۈن قۇۋۋەت بېرىدىغان نەرسىلەر بۇ زېمىندىن ئەكىتىلىدى. ئاللا ھۆكۈمەتنىڭ

www.uyghurkitap.com

كۆڭلىگە ئىنساپ بېرەر، بۇ سىياسەت. ماقۇل، خۇداغا ئامانەت!...

ئىشىك قاتتىق تاراقلاپ ئېچىلىپ، يۈسۈپنى قاتتىق چۆچۈتىۋەتتى. تۆت چاپارمەن بىر ئېغىر ياردارنى ئەكىرگەنىدى. يۈسۈپ بىر قاراپلا ئۇ كىشىنى تونۇدى. بۇ روزى مەتمىنلەرنىڭ ئەترايقا داڭقى كەتكەن مەرگىنى — ئاۋۇت پوۋان ئىدى، ئوق ئۇنىڭ ئۇچەي - باغرىنى تېشىغا چىقىرۋەتكەنىدى. چىرايى قاربداپ، غەزەپتىن كۆزىگە قان تولغان مۇھەممەد ئىمىن ئالدىراپ كىرىپ كەلدى:

— يۈسۈپكا، ھەممە ھۇنەرىڭىزنى ئىشقا سېلىپ ئاۋۇت پوۋاننى چوقۇم قۇتۇلدۇرۇۋېلىڭ!

4

مانا بۇگۈن ئىككى كېچە، بىر كۈندۈز بولدى. سارەم يەنە ھوشىغا كېلىپ، يەنە ھوشىدىن كېتىپ، سەكراتتا تۇرۇۋاتىدۇ. سىرتتىكى قالايمىقان ئېتىشۋازلىق بارغانچە ئەۋج ئالغىلى تۇردى. سارەم بۇگۈن تاڭ - سەھەرگە يېقىن يەنە ھوشىغا كەلدى. بۇ چاغدا، نەفىسە شۇ مېھرىبان ئانىنىڭ يېنىدا يېنىك پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى. ئۇ بوشقىنا جۆيلۈپ، چۈشىنىكسىز بىرنەرسىلەرنى دەپ ئۇخلايدۇ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىدۇ، بىردە كۈلۈمسىرەپ، چىرايى ئاپرېل تېمىدا تولۇپ ئېچىلغان بىر تال گۈلگە ئوخشاش ئېچىلىدۇ؛ بىردە جۇدۇن سوققان يۈمران ياپراقتەك قورۇلۇپ كېتىدۇ. بىراق ئانا ئۇنىڭ ئومىاق چىرايىنى كۆرۈشكە شۇ تاپتا

هەرگىزمۇ قادىر ئەمەس. ئۇنىڭدا پەقەت كۆز ئالمىسى ئۇستىدىكى ئېغىرلاشقان قاپاقنى ئاران كۆرەلىگۈدەكلا مادار بار، ئازراق ئويلىيالايدۇ... خىيالىمۇ قالايمىقان... ھېلى ئۇ رەڭدىكى ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشت ئېسىگە كەلسە، ھېلى بۇ رەڭدىكى ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشت... ھەممىسى ئوخشاش ئاچچىق سەرگۈزەشتلەر... ئېسىگە كېلىپ تۇرىدۇ. «ئەجەبا، يۈسۈپ ئۆلۈپ بولۇپ يەنە تىرىلدىمۇ؟ ئاللا ئۆلگەن ئادەمنى يەنە قايتا تىرىلدۈرەرمۇ... ياكى ئۇ ئۆلمىگەن بولغىيدىمۇ؟ ئۇنىڭ ئۆلگىنىنى كىم كۆردى؟ نۇردۇن. ئاشۇ لەنىتى نۇردۇن، ۋۇجۇدى پەسلىكتىن... ئىپلاس ھېسىلىگەرلىكتىن پۈتكەن نۇردۇن... كۆرگەن، شۇ دېگەن. يەنە... يەنە ھېلىقى نۇردۇننىڭ دوستى ــ سېمىز تۇرمە باشلىقىمۇ بار.»

يۈسۈپ قولىغا ئېلىنىپ كەتكەندىن كېيىن، سارەم ئۇچۇن ئادەم چىدىغۇسىز جاپالىق كۈنلەر باشلاندى. ئۇ ئائىلە ئايالى بولغاچقا، تۇرمۇشتا ھېچقانداق يار ـ يۆلەك سىز قالدى. ئۇنىڭ بىردىنبىر يۈسۈپتىن باشقا پاناھچىسى بولغان تاغىسى پومېشچىك بولغاچقا، تاغىسىنىڭ تارتىۋاتقان كۈنلىرى قاشىستلار لاگېرىدىكى ئەسىرلەرنىڭ كۈنىدىنمۇ بەتتەر ئىدى. ئۇنىڭ سارەمگە پاناھ بولغۇچىلىكى يوق، ئىككى چۆمۈچتىن بېرىلىدىغان قوناق كېپىكى ئۈمىچىنى ئېچىپ، كېچە ـ كۈندۈزلەپ تەكلىماكان چۆللىرىكى ئېچىدە يېرىم چارەك ئېغىرلىقتىكى كەتمەننى چېپىپ بوز يەر ئاچىدۇ، تاغىسىنىڭ چۆچۈرىدەك ئۇچ بالىسى بىلەن تولا يىغلاپ كۆزى تۇتۇلۇپ قالغان ئايالى ئاساسەن تىلەمچىلىك

بىلەن كۈن كەچۈرۈۋاتقىلى خېلى كۈنلەر بولۇپ قالغان. ئەينى چاغدا، پومېشچىك بولغىنى ئۈچۈن يۇسۇپلەر ئۆلارغا ئانچە - مۇنچە پاناھ بولماقچىمۇ بولغان، ئەمما چەكلىمىگە ئۇچرىغان. ئەگەر يۇسۇپ سەل كۆچىسە ئۆزىنىڭمۇ ۋەتەن خائىنىنىڭ ئوغلى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىگە يېتىپ ئاشقۇدەك دەرد تېپىۋالغان بولاتتى. مانا شۇ سەۋەبتىن سارەم دائىم ھەسرەت بىلەن ئەينى چاغدا دەرۋازىسى ئالدىن جەرەن مۇڭگۈزدە ياسالغان ساپايىسىنى سوقۇپ ئۆتىدىغان دەرۋىشنىڭ مۇنۇ سۆزلىرىنى ئەسلەيدۇ: «زامان ئاخىر بولغاندا، ئات تۇيىسىقى يەر بىكار قالمىغاي، قوي ئۈستىدە تورغاي ئۇۋا سالغاي، ئىنسان - دىيانەت قالمىغاي، ئەر-كەك زاتى تېرەككە چىقىۋالسا، قىرىق خوتۇن بىر ئەرگە تەلمۈرۈپ تېرەك يىلتىزىنى يېگەن بىلەن كولىغاي، قىرىق ئادەم بىر تۇپ بۇيا ئاستىدا سايىدىغاي، ھېچكىم - ھېچكىمنىڭ ھالىغا يېتەلمىگەي، زېمىننى پىتنە - پاسات، ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىق، پەسكەشلىك، ۋەھشىيانەت بېسىپ، ئادەملەر بىر - بىرىنى يېيىشىپ كەتكەي... ئەنە شۇ چاغدا قىيامەت قايىم بولغاي...» مانا ھازىرقى ئىشلار شۇ زامانىي ئاخىرنىڭ ــ قىيامەت قايىمنىڭ ئالامەتلىرىمىدۇ؟ سارەمگە ھازىر ھېچقانداق ھايات يولى قالمىغاندى. ئۇ تۇغۇلغانـ دىمۇ مىڭ پاتمانلاپ پاجىئە ئۈستىگە تۇغۇلغان، پاجىئە ئىچىدە چوڭ بولغان، مانا پاجىئە ئىچىدە بىر بالىلىق بولغانىدى، يەنە پاجىئە ئىچىدە ھاياتى ئاخىرلىشىش گىردابىغا كېلىپ قالدى.

تۇمەنتال يېزىسىنىڭ بىرئېغىز دېگەن جايىدا توخ-

تاش باي دەيدىغان ناھايىتى چوڭ بىر باي بولۇپ، ئۇ 60 ياشقا كىرگەنىدە، ئاقدۆڭلۈك بىر بەگنىڭ قىزىغا مەشرەپتە كۆزى چۈشۈپ قېلىپ، ئۇنىڭ ناھايىتى نۇرغۇن مال - دۇنيا بىلەن ھەشەمەتلىك تۇي قىلىپ، 15 كېچە دولان مەشرەپى قىلىپ بېرىپ ئەمرىگە ئالغان. بىر يىلدىن كېيىن، بۇ قېرى ئەر بىلەن ياش ئايالىدىن ئايدەك بىر قىز تۇغۇلغان، مانا بۇ سارەم ئىدى. بىراق سارەم تۇغۇلۇپ، بىر قاپاق پىششىقى ئۆتمەي، كومۇنىستلار دەريادىن ئۆتۈپتۇ دېگەن گەپنى ئاڭلاپلا ئۇنىڭ ئاتىسى ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئانىسى باشپاناھسىز، خارلىق ئىچىدە قالغانىدى. ئۇ، پىپەن - كۆرەش سەھنىسىدىن چۈشەلمىدى. سارەم بىر يېرىم ياشقا كىرگەن يىلى، ئانىسى بىر شۆپۈر بىلەن قېچىپ كەتتى. سارەم ئەنە شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، پومپىشچىك تاغىسىنىڭ پاناھىغا قالدى. مانا ئەمدىچۇ؟ تۇرمۇشى غورىگەل بولسىمۇ، ئاچ ئەمەس، كىيىمى كونا بولسىمۇ، يالىڭاچ ئەمەس بولۇپ قالغانىدى، ئىناق ئەر - خوتۇنلارنىڭ بەختلىك ئائىلىسى بۇ ئائىلىنىڭ تۈۋرۈكى بولغان يۈسۈپتىن ئايرىلىپ پۈتۈنلەي ۋەيران بولدى، سارەم ئۆلۈمۇ؟ سارەم ئۆلۈش بىلەن مانا بۇ بەختلىك ئائىلىنىڭ بىر جۈپ ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ غۇنچىسى بولغان نەفىسە كىمگە قالىدۇ؟ ئۇ كىمنىڭ پاناھىدا ئۆسىدۇ؟ يۈسۈپنى ساقچىلار باغلاپ ئېلىپ ماڭغاندا، ئۇ ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ «سارەم، نەفىسە سىزگە قالدى، ئۇنى ئوبدان تەربىيلەپ قاتارغا قوشۇڭ، بۇ زېمىندىن ئىزىمىز ئۆچۈپ كەتمىسۇن» دېگەنىدى. ياشاش كېرەك، ھايات

قانچه جاپالىق بولسىمۇ، ئۆلمىسلا ئىشلار يەنە ئۆز يولىنى تاپار... هاياتتا ياخشى ئادەملەر گويا ئاسماندىكى يۇلتۇزدەك هەم ساناقسىز، هەم ئاز تېپىلىدۇ. بىراق ئۇلارنىڭ تولىسى ئاقار يۇلتۇزلارغا ئوخشاش ھاياتنىڭ مەلۇم باسقۇچلىرىدا ئېقىپ چۈشۈپ كېتىدۇ. دوختۇرخانىدا سارەمگە هېسداشلىق قىلىدىغان ياخشى دوختۇرلار، دوختۇرخانا باشلىقى، ئاندىن سېلىمىخان ئەر - خوتۇنلار بار ئىدى. ئۇلار سارەمگە قولىدىن كېلىشىچە ياردەم بەردى، تەسەللى بەردى، دوختۇرخانا باشلىقى ئۇنى ئىدارە ئىشخانىسىغا ئورۇنلاشتۇردى، هايات تۇغىمەس دەرد - ئەلەملەر ئىچىدە ئۆتسىمۇ، يەنە بىرئاز ياشاشنىڭ يولى ئېچىلدى. بۇ مەزگىلدىكى سارەمنىڭ مۇڭدىشى، دىلكەشى سېلىمىخان بولدى. ئەتىگەن - كەچنىڭ هەممىسىدە سارەم ئۇنىڭ ئۆيىدە، قاچانلا بولمىسۇن نەفىسە سېلىمىخانىنىڭ قولىدا ئەركىلىتىلەتتى، دوختۇرخانىدىكى ياش سېستىرا قىزلارمۇ نەفىسىنى ئەپقېچىپ كۆتۈرۈۋېلىپ بېقىشىدۇ. كۆرگەنلا كىشىنىڭ بۇ ئوماق قىزغا زوقى كېلىدۇ. ئۇنى بىردەم قۇچقىغا ئېلىپ ئەركىلەتكۈسى كېلىدۇ. چىرايلىق بالىنى كۆرگەن يېتىلگەن قىزلار چىرايلىق بالىنى كۆرسە يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىكى نازۇك هېسسىرى ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ كەلگۈسىدە نامەلۇم ياخشى يېگىت بىلەن بەختلىك ئائىلە قۇرۇپ مانا شۇنداق ئوماق بالىغا ئانا بولۇشنى، بالىغا ئۆزىنىڭ دادىسىنىڭ قانچىلىك ئامراق بولىدىغانلىقى، ئىسمى، كۆيدۈرىدىغان قىلىقلىرى، كىنىم - كېچەكلىرى، ئويۇنچۇقىنى، ياتقۇزىدىغان بۆشۈكى... هەممىسىنى شېرىن

ئارزۇ قىلىدۇ، مانا بۇنداق رومانتىك، مۇقەددەس خىيال ئادەمنىڭ ئىچىنى كۆيدۈرگۈدەك چىرايلىق، ئوماق بالىلار-نى كۆرگەندىلا قوزغىلىدۇ. نەفىسە مانا شۇنداق قىز. شۇڭا ھەممە ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ، كۆتۈرىدۇ. سارەمنىڭ ئېچىنىشلىق، ھەسرەتلىك خىياللىرىنى مانا شۇ نەفىسەنىڭ تاتلىق كۈلكىسى، چۈچۈك سۆزلىرى قوغلايدۇ. دەسلەپ ئۇنى غەمكىن تەبەسسۇم قىلدۇرىدۇ. كېيىن رەسمىي كۈلدۈرىدۇ. ئاندىن يەنە بۇقۇلداپ يىغلىتىدۇ. كېيىن، مانا بۇنداق كۈنلەر... شىددەتلىك شۇنىڭغاندىن كېيىن كۆتۈرۈلگەن قارا بوراننىڭ ئىلكىدە قالغان كۈنلەر باشلاندى. بىر قېتىملىق قاتتىق يەر تەۋرەش دولقۇنىدا تاسقالغان جاھان، ھاياتتا يېڭى خارابلىك، يېڭى خارابلىك ئىچىدە، جەڭدە چالا ئۆلۈك قالغان ئەسكەرنىڭ قاغا - قۇزغۇننىڭ ئالەمچە غوۋغاسى ئارىسىدىن بوش ئاڭلانغان ناله - پەريادىدەك، دوزاختا يىلان - چايان، تۆمۈر توقماق ئاستىدا يانجىلىۋاتقان گۇناھكار-نىڭ ئازابلىق تىنىدەك تىتما - تالاڭ قىلىنغان بىر ھايات باشلاندى. ئۇلۇغ ئىنقىلاب پارتلاپ، ئىسيانچىلار ھەممىنى ۋەيران قىلدى. سېلىمىخانمۇ، ئەر - خوتۇن دوختۇرخانا باشلىقى قاتارلىق ھەممە پېشقەدەم دوختۇرلارمۇ - توقاي قىلىندى، تەلەيلىكلىرى تۈرمىگە، قالغانلىرى تەكلىماكان چۆللۈكىگە يول ياساش، ياغاچ كېسىشكە ئەۋەتىلدى، ئەۋەتىلگەندىمۇ تازا پىپەن - كۈرەش قىلىنىپ ئەبجىقى چەمبىلغاندىن كېيىن ئەۋەتىلدى. بۇ بوراننىڭ بىر يەردىكى چاقپەلىكى نۇردۇن بولدى، ئۇ بىرلا دومىلاپ دوختۇرخانا

باشلىقى، ناھىيىلىك ئىنقىلابىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، ئىسيان چىلارنىڭ ئاساسلىق يېتەكچىسى بولدى. ئۇ ئەڭ ئاكتىپ پىپەن قىلدى، ئەڭ ئاكتىپ ھالدا چاقتى، ئۇردى. ئۇ ئەڭ باتۇرانىلىك بىلەن كونا گېزەندىلەرنىڭ ئاغزى - بۇرنىدىن قان چىقاردى. سارەممۇ قايتىدىن ۋەتەن خائىنى، يەرلىك مىللەتچى، پومېشچىكنىڭ پۇشتى دېگەن بەتنامىلار بىلەن جاۋابكارلىققا تارتىلىپ، ئاشخانىنىڭ يۇندىپۇرۇشلۇقىدىن بىكارلاندى، غۇربەتچىلىك ئىچىدىكى پاجىئە يەنە باشلاندى. بىراق، بىردىنلا پاجىئە ئۇستىدىن شىددەتلىك چاقماق بىلەن قوشۇلۇپ، باشنى ئايلاندۇرۇۋەتكۈچى مۆلدۈر يېغىدى. ھېچقاچان كۆز قىرىنى سالمايدىغان نۇردۇن سارەمنىڭ غېرىبلىق باسقان، شامال ئۇچۇپ تۇرغان بىر ئېغىزلىق ئەسكى ئۆيىگە ھەجىيىپ دېگۈدەك كىرىپ كەلدى. سارەمنىڭ تەنلىرى زەھەرلىك چۈمۈلە كۆكسىگە چاپلىشىۋالغاندەك تارتىشىپ چىممىدە قىلىپ كەتتى. ئۇ ئەينى چاغلاردىمۇ ئۇنىڭ يالغۇز ئۆيىگە ھەجىيىپ كىرىپ، شېرىن - شەربەت گەپلەرنى قىلىپ، مەقسىتىنى ئاقتۇرالماي بۇرنىغا يېگەنىدى. بۇ توغرىسىدا سارەمگە ئويلاشقا ھازىر ۋاقىت يوق ئىدى. چۈنكى ئالدىدا مەغرۇر ھەجىيىپ تۇرغان بۇ مەخلۇقنىڭ ئاشۇ پېت كۆزىدىن سارەمگە بىر شۇملۇق بارلىقى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئايان بولدى. سارەم ئۇنىڭغا سالاممۇ قىلمىدى، ئورنىدىنمۇ تۇرمىدى، ئورۇنمۇ كۆرسەتمىدى. نۇردۇن قوللىرىنى كەينىگە تۈتۈپ ئۆينىڭ تام-تورۇسلىرىغىچە ئېچىنغان ھالدا قاراپ چىقتى. ئۇنىڭ چىرايىدىن چەكسىز مېھرىبانلىق يېغىپ تۇرىدۇ. ئۇ بىردەم سارەمنىڭ

تەكلىپىنى كۈتۈپ، ئۇنىڭدىن سادا چىقمىغاندىن كېيىن، چىرايى ئۆڭۈپ يانچۇقىدىن كۆك تاماكا بىلەن گېزىت چىقىرىپ تاماكا ئوردى. ئاستا بېرىپ ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىدا توپا بېسىپ تۇرغان كىچىك يىغما ئورۇندۇقنى ئەكىلىپ ئۇستىدىكى قېلىن بىر قەۋەت چاڭ - توزانىنى سۈرتۈۋېتىپ، سارەمنىڭ ئۇدۇلىغا يېقىن قويۇپ ئولتۇردى. سارەم يالت قىلىپ ئۇنىڭغا ئىچىدە تولۇپ كەتكەن نەپرەت نەشتىرىنى... سانجىدى ــ ئۇنىڭ سايە تاشلاپ تۇرغان قايرىما كىرپىكلىرى ئاستىدىكى قاپقارا چوڭ كۆزلىرىدىن قۇيىلىش ئۇرىدا يالت قىلىپ چاقنىغان قىلىچ ئۇچىدىكى ئەكس ئۇردەك نۇر چاقناپ كەتتى. ئۇردۇن تاماكىنى قاتتىق - قاتتىق شوراپ، ئىنتايىن قايغۇلۇق ھالدا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ كەتتى. ئانىسىنىڭ پوكىنىغا بېشىنى قويۇۋالغان نەفىسە ھەيرانلىق، قورقۇنچ ئىچىدە پات - پات قاپقارا كۆزلىرىنى توسۇۋالغان چاچلىرى ئارىسىدىن ئۇردۇنغا يېتىرقاپ قارايتتى. ئۇردۇن گەپ قىلىش ئۈچۈن بىرنەچچە قېتىم ئاغزىنى ئۆمەللەتتىيۇ، يەنە ئاغزىدىن گەپ چىقىرالماي ئۇلۇغ - كىچىك تىندى. بىرىنچى تاماكىنى چېكىپ بولۇپ، يەنە ئىككىنچىسىنى ئوردى. يەنە چەكتى. يەنە تۈگىدى، يەنە چەكتى. ئۆيىڭ ئىچىنى ئاچچىق بىر قەۋەت كۆكۈچ ئىس قاپلىدى. نەفىسە بىرقانچە قېتىم قاتتىق يۆتىلىپ، كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى، ئەمما يىغلىمىدى. گويا ئانىسىنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلگەندەك، ئانىسىنىڭ بارغانچە ھەم تېز، ھەم قاتتىق سوقۇۋاتقان يۈرىكىگە مەڭگۈنى چىڭ چاپلاپ ئىسسىق

تىنىقلىرى بىلەن ئانىسىنىڭ كۆكسىنى پۈراپ تۇردى. نۇردۇن بولسا بېشىنى چاتىرىقىغچە ساڭگىلىتىپ ئۇندىمەي ئولتۇردى. سارەمنىڭ ئۇگىلىرى قېتىپ، بىر ياقىقا قاراپ ئولتۇرغاچقا، بوينى قاتتىق تالدى، ئىچى سىقىلىپ ھېچ بولالمىدى. ئاخىر:

— نېمە ئىش بىلەن كىردىڭ؟ نېمانداق ئولتۇرۇۋېرىسەن؟ — دېدى. نۇردۇن بېشىنى كۆتۈردى. ئىككىسىنىڭ كۆزلىرى ئۇچراشتى. سارەمنىڭ كۆزىدىن چەكسىز نەپرەت يېغىپ تۇراتتى، چىرايى بولسا خوراز تاجىسىدەك قىزىرىپ كەتكەنىدى، نۇردۇننىڭ كۆزىدە دەسلەپ غەلىتە بىر نۇر چاقناپ، بىردىنلا قايغۇلۇق تۇسكە كىردى. ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. سارەم يۈزىنى دەرھال يەنە باشقا ياققا بۇرىۋالدى. نۇردۇن يەنە بوغاز ئىنەكتەك بىر پۇشۇلداپ، چوڭقۇر تىنىۋەتكەندىن كېيىن:

— مېنىڭ سىزگە قاتتىق ئېچىم ئاغرىيدۇ. نېمىلا بولمىسۇن، يۈسۈپ مېنىڭ دوختۇرلۇقتىكى ئۇستازىم، شۇنداقلا ھاياتىمدىكى ئەڭ يېقىن ئاغىنەم ئىدى، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن بەختسىزلىككە مېنىڭ قاتتىق ئېچىم پۇشتى. ئەسلى بۇرۇنلا، مېنىڭ سىزگە ھالىڭىز نېمە بولۇۋاتىدۇ، دېيىشىم كېرەك ئىدى. بىراق يۈسۈپمۇ، سىزمۇ چۈشەنمەيدىكلار. شۇڭا...

— ئەجەب چىڭ تۇۋىدىن ھوشۇر تاز قوپتى دېگەندەك، بۇگۈن ئېچ ئاغرىتىپ قاپسەنغۇ؟ بىزگە ئېچ ئاغرىتقۇچى بولما! ئۆمۈر بويى موھتاجلىقتا ئۆتسەممۇ، ساڭا ھەرگىز ھال ئېيتمايمەن! — دېدى سارەم كۈچىنىپ تۇرۇپ بو-

غۇق ئاۋاز بىلەن. ئۇ بولسا، ئۇنداقمۇ تەلەتنى ئۆزگەرتە
مەستىن ئېغىر - بېسىق ھالەتتە يەنە سۆزلىدى، —
ياشلىقا پايلىماي قىلىپ سالغان كىچىككىنە
خاتالىقىم يۈرىكىڭلاردىن مەڭگۈ چىقمايدىغان ئوخشايدۇ.
مەن ئۇ ئىشلارنى ئاشۇ يەتتە يىل ئىلگىرىلا كۆڭلۈمدىن
چىقىرىۋەتكەن. يەتتە يىل ئىلگىرىلا...

سارەمنىڭ كۆزئالدىسىغەرمەندە كۆرۈنۈشلەر بىلەن توسۇلدى.

يۈسۈپ بىلەن نۇرىدۇننىڭ بىر ئېغىزغا كەلگىنىگە
بىر ئايدىن ئاشتى. سارەم، ھەر دائىم كەچ ئەل ئايىغى
بېسىققاندا، يۈرىكىدە يالقۇنجاۋاتقان قۇدرەتلىك بىر ئوت
لۇق سېزىمنىڭ تەپتىدە، ئىختىيارسىز يۈسۈپ بىلەن نۇرىدۇن
نىڭ يېتاق ئۆيىگە — ئەترەت ئىشخانىسىغا كېلەتتى.
يۈسۈپنىڭ ئوكۇل يېڭىلىرىنى قاينىتىپ، دورىلارنى قە
غەزگە ئورىشىغا، كىيىملىرىنى يۇيۇش ئىشلىرىغا قارىشاتتى.
يۈسۈپ ئەتىگىنى توخۇ چىللاش بىلەن تەڭ تەكلىماكاننىڭ
قويۇق توغراق، يۇلغۇن، كۆك يانتاق، سۆكسۆك، قومۇش
باسقان ئېگىز - پەس دۆڭلىرىگە، چېتى كۆرۈنمەس قۇم
لۇق، چاتقاللار، سېپىق سۇنىڭ قاڭسىق پۇرىقى كېلىدىغان
يېكەنلىك كۆللەرگە تارقاق جايلاشقان دېھقانلار، چارۋە
چىلارنىڭ ئۆيلىرىگە دورا سومكىسىنى بىر مۇرىسىگە، ئوۋ
مىلتىقىنى بىر مۇرىسىگە ئارتىپ چىقىپ كېتەتتى. بىر ئۆيە
دىن يەنە بىر ئۆيگە بېرىش ئۈچۈن ئاز دېگەندە ئىككى
سائەت ئات بىلەن نۇرغۇن ئېگىز - پەس دۆڭلەردىن،
قۇملاردىن، چاتقاللاردىن، سۇلاردىن ئۆتۈشكە توغرا كېلەتـ
تى. يولدا دائىم قاۋان توڭگۇز، بۆرە، ئىتلارنىڭ ھۇجۇمىغا

ئۇيغۇرچە كىتاب ئوقۇش پروگراممىسى www.uyghurkitap.com

ئۇچراپ، بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىك، خىيىم - خەتەرگە ئۇچراشتىن خالىي بولالمايتتى. شۇڭا، بەزىدە ھەتتا يېرىم كېچىدە ھېرىپ ھېچ ھالى قالمىغان ھالەتتە كېلەتتى - دە، كىيىملىرى بىلەنلا خام خىشتا ياسىلىپ ياخال سېلىپ ئۈستىگە كىگىز تاشلانغان سۇپىغا ئۆزىنى تاشلاپ ئۇنتايىن ھارغىن ھالدا ئۇيقۇغا كېتەتتى. بىرەمدىن كېيىنلا يەنە ئويغىنىپ، ئەتە باردىغان يەرنىڭ پىلانى، دورا تەييارلاش، ئوكۇل يېگۈنسىنى قاينىتىشلار دېگەندەك ئىشلارغا تۇتۇناتتى. ئۇردۇن بۇ يەرگە كېلىپ ھېچ كارغا كەلمىدى. ئۆزى قىتمال غىلتاڭ بىرنەرسە بولغاچقا، ئۇردۇن ئاپارغانلا يەردە ئاچلىق، نامراتلىق، قارا كېزىكتىن بىر تەرەپ، بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغان بىچارە دېھقانلارغا بىرمۇنچە پۇ ئېتىپ، ئۆزىنى كۆرسىتىپ سۆزلەپ، تۇخۇمنى، توخۇسىنى پىشۇرغۇزۇپ يېۋالاتتى، قېتىقىنى ئىچىۋالاتتى، بەزىدە تېخى كۆزىنى غەلىتە قىلىپ، ساددا خوتۇن - قىزلارغا چېقىلىپمۇ قويىاتتى. ئىشىنى قىلىپ بولۇپلا كۆزىنى قىزارتىپ: «مەن بولسام گاڭ قىزىل پرولېتارىيات ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان، تەركىب ئايرىشتا بىزنىڭ ئۆيدىن زادى ئىككى پارچە كونا كىگىز، بىر جوغىسى ئۇچۇپ كەتكەن چۆگۈن، ئۇچ يوتقان - كۆرپە چىققان. مېنى باشلىقلا چېقىشتۇرساڭ، نېمە قىلالايتتىڭ؟ يەنىلا ساڭا پايدىسى يوق» دەپ، يۈسۈپكە ھۆرپىيەتتى. يۈسۈپ بۇلارنى جىممىدە تۇرۇپ ئاڭلىدى. ئۇردۇنغا تىكىلىپ قاراپ قويدى - دە، ئۇنسىز ھالدا ئەتىگىنى ئۇنى ئويغاتماستىن كېتىپ قالىدىغان بولدى. ئۇردۇن بارىمەن دېسىمۇ

ئاپارمىدى. نۇردۇن بىرنەچچە كۈن لاغايلاپ قىلغىلى ئىش تاپالمـاي يـۈردى، بـىر كۈنى يۈسۈپكە: «مەن نېمە ئىش قىلسەمەن، مېنىڭ غوجام» دېۋىدى، يۈسۈپ: «مۇشۇ ياتاقنـى باق» دېدى. ئىش تۈگىدى. نۇردۇن لاغايلاپ ئەزالار قارا تەرگە چۈمۈپ بوز يەر ئاچقان يەرلەرگە بـاردى، مەھەللە ئايلاندى، لېكىن ئۆزىگە ھەمراھ بولغۇدەك بىكار ئادەم تا-پالمىدى، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ كۆڭۈللۈك تاماشا مەيدانى — ئەترەت ماخوسى ئىچىدىكى كومموُنا ئاشخانىسى بولدى.

ھېرىـپ ئېـچىشقىنىغا قارىـماي يـاغـاچ ئايـاغلىرىنى كـۆتۈرۈپ دۇرۇلدەپ يۈگۈرۈشۈپ توپلىنىپ يولغا يىقىلىپ — قوپۇپ كەلگەن، ھېرىپ — ئاچقان، قارا تەرگە چۈمگەن دېھـقانلارنىڭ ئۇماچ قازىنىغا ئـۈزۈم ساپـىـقـىـغـا ئولاشـقـان چۈشىنىدەك ئولىشىپ بىر — بىرىنى قالايمقان ئىتتىرىشى، بىر — بىرىنى تىللاشلىرى، مۇشتلاشلىرى... ئۇماچ تالىشىپ باش — كۆزىنى قان قىلىشلار... بىراۋ يېرىم تاۋاق ئۇماچـنى تاۋاق بىلـەن بـىـراۋنـىڭ بېـشـىـغا ئۇرۇۋاتقان، ئۇماچ ئۇنىڭ باش — كۆزىنى زەھەردەك كـۆيدۈرۈپ ساقىپ ئۇنى ئوق يېگەن تـوڭگـۇزدەك چىرقىرىتىپ يـەردە يۇمـىلاتقان، سۇغا سەكرەتكەن... «ئەي، سەن پومپىچىك، بىز كەمبەغەل دىـن ئاشقـانـدا ئـىـچ. ئۆت بۇياقتا، ئەي، بـاي دېھقان، سېنىـڭ ئاش ئـىـچىدىغان تاۋىقىڭ ئەجەب يوغانكىنا؟ سې-نىڭ يەيدىغان ۋاقتىڭ ئۆتۈپ كەتتى، چىق سـورۇننى پا-خال قىلمـاي!» دېـگـەنـدەك سـۆزلەر ئۇمـاچ قازىنىدىكى قاينىماۋاتقان تۇزسىز ئۇمـاچتىنـمۇ بەكرەك قاينايتتى. مانا بۇلار نۇردۇن ئۈچۈن ئەڭ كۆڭۈللۈك تاماشا ئىدى... كېيىن،

ئۇيغۇرچە كتاب ئوقۇيلۇق
www.uyghurkitap.com

ئۇ يېزىنىڭ گالغا ئامراق، ئويۇنقىپى، يوغان قورساق، ئۆزىگە ئوخشاش ئالىجوقا بىر مۇئاۋىن يېزا باشلىقى بىلەن چىقىشىپ قالدى. مۇئاۋىن يېزا باشلىقى كېيىك گۆشىگە بەك ئامراق، نۇردۇن بولسا ئۇستا مەرگەن... ئىككىسى ئىككى ئاتقا مىنىۋېلىپ كەڭرى چاتقاللارغا بىر كىرىپ كەتسە، ئۇۋ ئۇۋلاپ ئۇچرىغان ئۆيلەرگە كىرىپ ئۇۋ گۆشلىرىنى يېپ تويۇپ كېكىرىپ، خۇشى تۇتسا، كېچىچە بەزمە - باراۋەت قىلىپ مەشرەپ ئويناپتتى، خۇشى تۇتسا، خوتۇن - قىزلارغا چاقچاق قىلاتتى. يېزىنى قارا كېزىك بېسىپ، كىشىلەر ئۆلىمەن دېۋاتسا، مانا بۇلار ئويناشتى، بەزىدە بارغان يەرلىردە قونۇپ قېلىشتى، بەزىدە كېلىشتى. نۇردۇن بۇنداق ئەپلىك ئىشقا بۇرۇنراق تۇتۇشمىغىنىغا پۇشايمان قىلدى.

5

بىر كۈنى ئۇ تويۇپ كېكىرىپ، ياتقىغا كەچ قايتىپ كېلىپ، كۆزلىرىنى بىرقانچە قېتىم ئېچىپ - يۇمۇپ ئۆيى ئوتتۇرىسىدا تاقىچىنىڭ قوزۇقىدەك تۇرۇپ قالدى. ئۆيدە، ئۇچىسىغا يەرلىك كۆك سەگەزدىن كۆڭلەك كىيگەن، پەرىزاتقا ئوخشىشىدىغان زىلۇا بىر قىز ئۇنىڭ كۆزىدىن ئوت چاقنىتىۋەتتى. ئۇنىڭ چېچەن، ئويناق قارا كۆزى، تال - تال تۆكۈلۈپ تۇرغان قارا كىرپىكى، قىيما قېشى، سەل قورۇلغان، ئەمما لالىدەك قىزىرىپ تۇرغان نېپىز لېۋى... تارتىنچاق يېزا قىزى... سەھرادا قومۇشلۇق مەھەللىدە ئۇغۇلغان، سالماقلىق قۇمدا چوڭ بولغان،

كۆك قومۇشلار ئارىسىدا تولۇپ ئېچىلغان بىر تال قىزىل گۈل... بۇ چۆلنىڭ نەرىدە ئېچىلغانلىقىدۇ ياكى مۇشۇ يېرىدە ئۆسكەنلىكىدىن قۇمغا كۆمۈلۈپ كەتكەن تىلسىم شەھەر — قۇياش شەھىرىدىن چىققان پەرىزاتمىدۇ؟ ماۋۇ يەتمىش يېرىگە ياماق چۈشكەن سەگەز كۆڭلەك ئەجەب يارىشىپ تۇغۇ بۇ بايقۇشقا! نۇردۇن شۇنچە ئالا قويماي كەزگەن بۇ سەھرادا بۇ قىز قايسى بۇلۇڭدا قېلىپ، ماۋۇ يۇسۇپ دېگەن بوقتۇرمىغا قەيەردە ئېزىپ يولۇققاندۇ؟ نۇردۇن كىرگەندە، قىز يۇسۇپنىڭ چاتقال ئىلىۋالغان چاپىنىنى يامىاپ ئولتۇراتتى. يۇسۇپ بولسا سۈپىدا پۇتىنى ئۇزۇن سوزۇپ، بەشىنى ئالقىنى ئارىسىغا ئېلىپ ئوڭدا يېتىپ، تورۇسقا قارىغانچە خىيال سۈرۈپ ياتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆيىدە بۇ ھالدا ئولتۇرۇشى كونا ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ قىياپىتىگە نېمىدېگەن ئوخشىشىدۇ ـ ھە! يۇسۇپ بىر قاراپلا ھەممىنى چۈشەندى. يۇسۇپ بۇ چىرايلىق پوستلاقنى ئۆزىگە بۇ دەرىجىدە ئۆگىتىۋاپتۇ ـ دە! نۇردۇننىڭ ئېچىنىڭ بىر يېرلىرى پۈژۈلدە قېلىپ قالدى...

قىز نۇردۇننى كۆرۈش بىلەن ئورنىدىن دىككىدە تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈزى خۇددى تىرىنقىدىكى خېنىدەك قىزىرىپ كەتتى. ھودۇقىنىدىن قولىدىكى چاپان يەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇنىڭ تېقىمىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان تۇم قارا ئىككى ئۆرۈمە چېچى، زىلۋا بېلى، تومىلاققىنا ساغرىسى ئۇستىدە ماڭىسمۇ ئۇسسۇل ئويناۋاتقاندەك ئەۋرىشىم بولۇپ كۆرۈنەتتى. نۇردۇننىڭ ئېچىرقىغان ھېجاق كۈلكىسىنىڭ يېرىمى تۇگەپ بولغۇچە، قىز ئۆيدىن چىقىپ بولغانىدى. يۇسۇپ

ئۇيغۇر كتاب ئويۇن بايلىقى
www.uyghurkitap.com

ئورنىدىن ئىتتىتىك تۇرۇپ نۇردۇننى كۆردى، ئۇنىڭ يۈزى گىمۇ سەللا قىزىللىق ئولاشتى، ئۇ كالىچىيىپ تۇرغان نۇردۇنغا كەلدىگمۇ؟ دېگەندەك بىلىنەر - بىلىنمەس باش لىڭشىتىپ قويۇپ سىرتقا چىقىپ كەتتى. سىرتتىن يۇڭۇپ ئىك «سارىم... سارىم!...» دەپ توۋلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئەمما قىزدىن ھېچقانداق سادا چىقمىدى. نۇردۇن ئېڭىكىنى سىقىمدىغان ھالدا ئاچچىق بىر نەرسە چاينىۋالغاندەك: «مەن ئۇ ئۇۋلىدىم، كىيىك ئۇۋلىدىم دەپ يۈرۈپتىكەنمەن، ئەسلى ئوۋچى — كىيىك ئۇۋلىغۇچى يۇڭۇپ ئىكەن ئەمەسمۇ. ئەجەب يامان. پۇختا بىر بوقتۇرمىكىنا بۇ؟ قىزلار دېگەن مەندەك شوخ يېگىتكە ئامراق بولىدىغان. ماۋۇ لامزەللە بۇ تومۇ- چۇقنى قانداق ئىندەككە كەلتۈرۈۋالغانىدۇ؟» دەپ قالدى، يۇڭۇپ ئۆيگە كىرىپ كەلدى:

— نېمانداق بۇتتەك تۇرۇپ كەتتىڭ؟ چىراغنى يېقىۋەتسەك بولمامدۇ؟ — دېدى يۇڭۇپ ھەم ساپال چىراغنى يانداۋردى. نۇردۇن ئورنىغا كېلىپ سۆزلىدىن بۇرۇن ھېچ- نېمە گەپ باشلىدى. ئۇنىڭ كۆلكىسى يۈزىگە تولمۇ ياسالما تۇيۇلدى، ئۇ كۆلۈپ تۇرسىمۇ چىرايىنىڭ بوزۇرۇپ كەتكىنىنى كۆرۈپ، يائاللا، ئىچىڭ زەھەر خالتىسى - دە، سېنىڭ، خۇدا سېنىڭدەك ئادەملەرنى ئازراق ياراتقان بولسا سىمۇ جاھان مۇشۇنداق بولۇپ كەتمەس ئىدى، دەپ ئويلىدى.

— ھە، ئاغىنە، بۇ سەھرايى قىيامەتنىڭ قايسى بۆلۈكى - پۇچقاقلىرىدىن تېپىپ ئۆگىتىۋالدىڭ بۇ گۈزەلنى؟ بوش ئەمەس جۇمۇ سەن!

— مېنى بوش دەپ كىمدىن ئاڭلىغانىدىڭ؟ ياكى

بىرەر ئىشتا بوشلۇق قىلغىنىمنى كۆرگەنمىدىڭ؟ جاھانىدا ئىككى خىل ئادەم بىلەن خۇشۇم يوق: بىرى، تولا ھېچ-نېمىدىغان ئەر كىشى بىلەن؛ يەنە بىرى، بوش ئادەملەر بىلەن! ئەپسۇس، ئاللا جاھاندىكى ئادەمنىڭ مۇتلەق كۆپلىرىنى ھېجايغاق، بوش ياراتقانىكەن. ئامالسىز ئۇلار بىلەن بىللە ياشىماق كېرەك بولىدىكەن. مېنىڭچە، ھەممە ئەسكىلىك مۇشۇ ئىككى خىل ئادەمدىن چىقىدۇ، دەپ قارايمەن، — دېدى يۈسۈپ. نۇردۇن تاتىرىپ كەتتى. ياكى كۈلۈشنى، ياكى قاپىقىنى تۈرۈشنى، ياكى بولمىسا يۈسۈپنىڭ مۇشۇ گېپىگە دال بولالىغۇدەك گەپ ئىزدەشنى بىلەلمەي، غىدىق-پىدىق قىلىپ، يەنە كالچىيىپ بىرنى ھېجايدى:

— ھى... ھى... ھى... يۈسۈپ كارامەت نېمە — دە، سەن! گەپ قىلمايسەن، گەپ قىلساڭ ئۆتىنى يارغۇدەك سەپسېق گەپ قىلىسەن.

يۈسۈپ بىردىنلا قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى.

— نۇردۇن، بۈگۈن تۇنجى قېتىم گەپىنىڭ سەپسىقى دېگەن سۆزنى ئاڭلاۋاتىمەن، لېكىن قارا، بۇ سۆزۈم ماڭا ھېچقانداق سەپسىق تۇيۇلمايدۇ. ماقۇل سېنىڭ دېگىنىڭچە بولسۇن، ئەمما بۇ سۆزۈم نېمىشقا ساڭا سەپسىق پۇرايدۇ ياكى سەن...

— بولدى، بولدى. سەن بەك چوڭقۇرلاپ كېتىۋاتىسەن دېگىنە، سەن ئۇ قىزغا كۆيۈپ قالغان ئوخشىمامسەن؟

— ھەئە، كۆيۈپ قالدىم، — چىرايىنى قىلچە ئۆزگەرتمەستىن جاۋاب بەردى يۈسۈپ. نۇردۇننىڭ يۈرىكى چۈچۈلە ياققاندەك بولۇپ كەتتى. ئۇ زورىغا كۈلدى.

— قېلىن بىر ئاداش ئىكەنسەن، قىلچە ھېيىقماي كۆيۈپ قالدىم دەيدىكەنسەن، پەردىشەپلىكرەك گەپ قىلمامسەن؟ — دېدى نۇردۇن.

— سەن يۈزۈڭنى داپتەك قىلىپ شۇنداق دەپ سورىساڭ، مەنمۇ شۇنداق جاۋاب بەرمەمدىمەن؟ سېنىڭ نەزىرىڭدە سەن ئۇنداق گەپلەرنى دېسەڭ، سەن ھېچنېمە بولمايسەن، مەن قېلىن بولىمەنما؟ — دېدى يۈسۈپ. نۇردۇن گەپتە كەتكۈزۈپ قويغىنىنى سېزىپ ھېجايدى.

— كىمنىڭ قىزى ئىكەن؟

— توختاش بەگنىڭ.

— نېمە، ئاشۇ پوھېشچىكنىڭ قىزىغا كۆيۈپ قالدىڭمۇ؟

— ھەئە.

— قورقمامسەن؟

— پوھېشچىكتىن قورقامدىم؟ ھازىر پوھېشچىكتىن قورقمايمىز، ئۇنىڭ ئۇستىگە توختاش بەگ ئاللىقاچان ئۆلۈپ بولدى، بۇ قىز بولسا تاغسىنىڭ ئالدىدا چوڭ بولغان تۇرسا...

«پوھېشچىك» دېگەن سۆزنى ئاڭلاش بىلەنلا يۈسۈپنىڭ يۈرىكىنى بىر نەرسە تاتىلىغاندەك بولۇپ كەتتى. نۇردۇن بولسا: ماۋۇ كالۋاغا قاراڭ، ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغان دەيدۇ، تېخى مۇشۇنچىلىك ئىشنى بىلمەيدۇ، مۇشۇ باھانە بىلەن ئۇنىڭ تازا بىر رايىنى ياندۇرۇپ، ئۇ گۈزەلنى ئۆزۈم قولۇمغا كىرگۈزەي، دېگەننى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.

— قارا يۈسۈپ، ئۆزۈڭنىڭ سىياسىي جەھەتتىكى باشقا دەردىڭمۇ يېتىپ ئاشىدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، پوھېشچىكنىڭ

قىزى بىلەن يۈرسەك، ساڭا يەنە قانداق گەپلەر كەلمەيدۇ دەيسەن؟ ئەگەر سەن ئۇ پومېشچىكنىك قىزى بىلەن، مەسىلەن، ھازىر يۈرۈۋاتسەن، كېيىن توي قىلساڭ، سىياسىي جەھەتتە ئۆمۈر بويى باش كۆتۈرەلمەيسەن. پارتىيەگە ئۆتسەڭ ئۆمۈر بويى تېرىقچىلىق ھوقۇق تۈتمەن دېيىشىڭ مۇمكىن ئەمەس، شۇڭا، كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرمەي، بۇ قىزنى دەرھاللا تاشلا. خەق ئۇقسىلا سۆز - چۆچەك بولۇپ، يەنە بىرمۇنچە چەتكە قېقىشلارغا، پىپەن - تەنقىدكە قالىسەن. — دېدى نۇردۇن ئىنتايىن كۆيۈنگەن قىياپەتتە. يۈسۈپ نۇردۇن بىلەن بۇ يەرگە كەلگەندىن بۇيان تۇنجى قېتىم ئۇزۇن ھەمدە ھالقىلىق نازۇك مەسىلىلەر ئۈستىدە سۆزلىشىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ، ھېسسىياتىنى باسالماستىن، ئېھتىياتنى ئونتۇپ قېلىپ سۆزلىۋەتتى:

— پومېشچىكنىك قىزى؟ ئۇ تۇغۇلۇپلا بىر ياشقا كىرە - كىرمەيلا، ئاتا - ئانىسى پومېشچىك بولۇپ پۈتۈنلەي ۋەيران بولدى. ئۇ چىدىغۇسىز كۈلپەت، ئاچلىق، يالىڭاچلىق، موھتاجلىق ئۈستىگە تۇغۇلدى. راھەت - پاراغەتنىك نېمىلىكىنى، ھەتتا ئاتا - ئانا مېھرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۇ بىلمەيدۇ. پۈتۈنلەي خارۇزارلىق ئىچىدە قېقىندى - سوقۇندا بولۇپ چوڭ بولغان بىر قىزنى يەنە پومېشچىكنىك پۇشتى بولغىنى ئۈچۈن پومېشچىك دېسە، بۇ قانداقمۇ ئادالەتلىك بولىدۇ؟ مېنىڭچە، ئۇ مۇشۇ ئېزا بويىچە ئەڭ كەمبەغەل، ھەتتا ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىدىن تارتىپ ھەممە نېمىسى يوق. ئۇ ئاتا - ئانا، ھەممە نېمىدە گاداي! ئۇ، سىياسىي بېسىمغا ئۇچرىدى، ئەكسىچە،

ئۇيغۇر كتاب توربىتى www.uyghurkitap.com

هۆكۈمەت ئۇنىڭغا يېتىملار قاتاردا مۇئامىلە قىلىشى كېرەك ئىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ھېچقانداق ئېسىلزادىلەرگە خاس نازۇكلۇق، مىشچانلىق يوق. پۈتۈنلەي مىسكىنلىك، بىچارىلىك، دىلى سۇنۇقلۇق، غېرىبلىق، دەرد - ھەسرەت تولۇپ ياتىدۇ. ئۇنى قانداقمۇ پومېشچىك دېگىلى بولسۇن؟ ھازىر ھەممە كەمبەغەل دېھقانلارنىڭ پومېشچىكلارغا غەزەپ - نەپرىتى بار، ئۇلارنى دائىم پىپەن قىلىۋاتىدۇ. ئاشۇ قىزنى مانا بۇ پومېشچىك، بۇنى پىپەن قىلىڭلار، دېسە، كىم ئۇنى چىش يېرىپ سىرنىمە دېيەلەيدۇ؟ ئۇنى ئۇلار پىپەن قىلمايدۇ، ئەكسىچە، بۇ باشپاناھسىز يېتىمگە ئۇلار ئىچ ئاغرىتىدۇ. تاغىسى ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالمايدۇ، كۆرەش سەھنىسىدىن، ئېغىر ئەمگەكتىن باش كۆتۈرەلمەيدۇ، تاغىسىنىڭ ئايالى بولسا، ئۇنى ئىنتايىن يامان كۆرىدۇ. سەۋەب، تاماق يەيدىغان يەنە بىر ئېغىز ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئېغىر كېلىدۇ. تار ئۆيگە بىر جان ئارتۇق كېلىدۇ. ھازىر بىر جان ئادەمنىڭ كۆپ بولۇشى زۇلۇم چېكىۋاتقان، ئاچ - يالىڭاچلىق ئىچىدە ئۆتۈۋاتقان مۇنداق پومېشچىك ئائىلىسى ئۈچۈن ئەمەس، باشقا دېھقانلار ئۈچۈنمۇ ئېغىر كېلىدۇ. راستىنى ئېيتسام، مەن ئۇنى چىن يۈرىكىمدىن ياخشى كۆرۈپ قالدىم. بۇ بەلكى ئۇنىڭ گۈزەللىكتە ئۇيغۇر ئاياللىرىغا ھەقىقىي ۋەكىللىك قىلالىغۇدەك بولغانلىقىدىندۇر ۋە ياكى ئۇنىڭ ئاشۇ ئېچىنىشلىق تەقدىر ئىچىدە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان ھاياتىدۇر. ئۇ بالىلىق دەۋرىدە بۇ ھاياتتىن ئېلىشقا تېگىشلىك بولغان نۇرغۇن نېسىۋىسىنى ئالالمىغان...مانا ئەمدىلىكتە ھەتتا مۇھەببەت

هوقۇقىغىمۇ ئېرىشەلمىسە، ئۇنىڭ تەقدىرى بىز دائىم تەشـ
ۋىقات قىلىدىغان نېگىر قۇللىرىدىنمۇ بەتتەر بولۇپ قالمامدۇ؟
ئۆزۈم تارتىشقا تېگىشلىك بولىدىغان دەرد - ھەسرەتكە
كەلسەم، ئۇنىڭ مۇھەببىتى ئالدىدا بۇ دەردلەر مۇشۇ
يېزىنىڭ پاشىلرىنىڭ چېقىپ ئۆتكىنىچىلىكلا بىر ئىش
بولار. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ياغۇز ماددىي گۈزەللىكلا ئەمەس،
ئەقىل - پاراسەت، ساپ ۋىجدان، ئەخلاق، ئىشقىلىپ
ھەممە خىسلەت تېپىلىدۇ. ھېلىمۇ ۋەتەن خائىنىنىڭ ئوغلى
بولغىنىم ئۈچۈن سىياسىي جەھەتتە ئۆمۈر بويى باش
كۆتۈرەلمەي ئۆتۈشۈم، ئازاب چېكىشىم تاۋاقتىكى ئاشتەك
تۇرغان گەپ، پارتىيىگە كىرىش، ھوقۇق تۇتۇش دېگەن
نەرسە مېنىڭ قارىشىمچە، بىر كەسىپ ئەھلى ئۈچۈن ئېيتقاندا،
ئارتۇق ھەۋەس. بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزدە سەن بىرەر كەسىپتىن
سەللا نەتىجە قازانساڭ، بۇ ئىشىڭنى ئاخىرغىچە باشقا ئا-
چىقىشقا بەل باغلىغان بولساڭمۇ، ئاشۇ كىچىككىنە نەتى-
جەڭ ئۈچۈنلا سېنى بىرەر ئەمەل بىلەن تارتۇقلىشىدۇ.
شۇنىڭ بىلەن ئايىغى چىقماس يىغىنلار قاينىمىغا كىرىپ
قالىسەن. قىزىققان كەسىپڭ ئانىسىدىن ئايرىلغان يېتىم
قوزىدەك بولۇپ قالىدۇ. مەندەك بىر دوختۇر ئۈچۈن ئېيتـ
قاندا، ئەڭ ئاساسىي قىزىقىش دوختۇرلۇق كەسپى بولۇشى كېرەك.
خەلقىمىز ئارىسىدا ساقايتىش تامامەن مۇمكىن بولىدىغان يۇقۇم-
لۇق كېسەللەر كەڭ تارقىلىپ تۇرۇۋاتىدۇ. پەقەت دوختۇر بىلەن
دورىنىڭ كەمچىلىكى تۈپەيلىلا نۇرغۇن كىشىلەر ۋاقتىسىز
ئۆلۈپ كېتىۋاتىدۇ. بۇنداق شارائىتتا، قايسى ھوقۇقنى
تۇتسەن، نېمە ئۈچۈن تۇتسەن؟ بۇ ھوقۇقنى كىملەر

www.uyghurkitap.com

ئۇچۇن تۇتسەن؟ هازىر، توّت يانچۇقلۇق چاپان كىيىپ، ياقىسىغچە تۇگمىلەۋالغان، شەپكىسىنى قىڭغىر كىيگەنلەرنى خەلق «باشلىق» دەپلا چۈشىنىدۇ. نۇرغۇن كىشىلەر هوقۇق تەمەسىدە ئەنە شۇنداق ياسىنىشنى قانداقتۇر هوقۇق تۇتۇشنىڭ بەلگىسى قىلىۋېلىشتى. هەممە ئادەم پەقەت هوقۇققىلا قىزىقسا، هوقۇق تۇتۇش ئۇچۇن ئۆگەنسە، هوقۇق تۇتۇش ئۇچۇن ئىشلىسە، ئۇ چاغدا خەلقنىڭ تەقدىرى، مىللەتنىڭ مەنپەئىتى ئاشۇ ئازغىنا هوقۇقنىڭ تۇگمەسىگە تالاشلىرى ئىچىدە كۆمۈلۈپ قالمامدۇ؟ دېمەك، مەن كەسىپ ئەهلى بولۇشنى، مۇهەببىتىمنىڭ، ئائىلە تۇرمۇشۇمنىڭ ئىگىسى بولۇشنى خالايمەن. بىزنىڭ جەمئىيىتىمىز گەرچە هەتتا هەربىر تال گىياهقىمۇ سىياسىي مۇئامىلە قىلىدىغان بولسىمۇ، مەن مۇهەببىتىمدە دۇچ كېلىدىغان سىياسىي توسۇققا ئانچە ئىتىبار بېرىپ كەتمەيمەن، — يۈزۈپ بىردىنلا سۆزىدىن توختاپ قالدى، ئۇ ئەمدى كاللىسىنىڭ قىزىپ ئارتۇق سۆزلەپ كەتكىنىنى سەزگەندى. دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ «نۇردۇننىڭ ئالدىدا ئاغزىڭنىڭ بوغقۇچى چىڭ بولسۇن، ئۇ تۇتامى يوق قارا يۈز بىرنېمىدەك قىلىدۇ» دېگەن سۆزى ئىسىگە كېلىپ، ئۇنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى. ئۇ نۇردۇننىڭ چىرايىدىكى ئالامەتلەرگە دىققەت قىلدى. نۇردۇن ئاغزىنى كامارداك ئېچىپ تۇرۇپ قالغانىدى، يۈزۈپنىڭ سۆزىدىن توختاپ قالغىنىنى كۆرۈپ دىمىغىدا بىرنى كۈلدى ـ دە:

— ئىككىمىزنىڭ جەمئىيەتكە نىسبەتەن تۇتقان ۋە ۋە تۇتماقچى بولغان يولىمىز، ھەتتا ھەۋىسىمىزنى نېمىگە ئوخشىتىش مۇمكىن؟ مەسىلەن، مەسىلەن، ھە...

— ئوت بىلەن سۇغا، — دېدى يۈسۈپ.

— ھەببەللى، مەنمۇ شۇنداق دېمەكچىدىم.

— شۇنداق، سېنىڭ دېگەنلىرىڭنى ھېچبىر چۈشەنمىدىم. ئەگەر چۈشەنسەم دېسەم، بۇلارنى ھازىرقى نازۇك سىياسەتكە پۈتۈنلەي زىت ئىدىيىلەر... دەپ قارايمەن.

يۈسۈپنىڭ كۆزىدىن ئوت چاقنىدى.

— ھە، يۈسۈپ، مەن بۇنى باشقا يەردە سۆزلەپ ئولتۇرمايمەن، چۈنكى بۇنى سۆزلەشنىڭ ماڭا پايدىسىدىن زىيىنى تولا بولىدۇ. يامانغا يولۇققاك يارىسى يۇقار، دېگەن شۇ. مەن ئۇنچىۋالا بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرىدىغان تەنتەكلەردىن ئەمەس. شۇنداق قىلىپ، سۆزۈڭنىڭ مەقسىتى، سارەم دېگەن ئۇ سەھرالىق گۈزەل چۆل مەلىكىسىنى ئەمرىگە ئېلىش ئىكەن. مەن يەنە دەپ قويۇشنى خالايمەن، مەيلى ئۇ سارەم ئادىشىپ دوزاخقا كىرىپ قالغان جەننەت پەرىسى بولسۇن، قەتئىينەزەر، بەربىر «پومپىچىك» دېگەن تەبىقىگە مەنسۇپ قىز. سېنىڭ بۇنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىڭنى سورايمەن. ئىلاجى بولسا، سەن ئۆز كىندىك قېنىڭ تۆكۈلگەن قەشقەرنىڭ گۈزەللىرىدىن بىرىنى تاپقان بولساڭ، ياخشى بولاتتى...

ئۇيغۇر كتاب ئوپ بېكتى
www.uyghurkitap.com

III باب

1

ــ ئەي، قولىدىن كەتكەن جەننىتىنى قايتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ئىچىدە ئوغا قاينايدىغان پومبىشچىكنىڭ ئوخۇمى! سەن مۇشۇ جىن ـ شەيتانلارغا ئوخشاش چىرايىڭ بىلەن پىزنىڭ ئۈستا دوختۇرىمىز يۈسۈپنى ئازدۇردىڭما؟ ئەگەر غىرت قىسىپ يۈرمەيدىغان بولساڭ، جاجاڭنى يەيسەن، ــ دېدى، كىچىككىنە خام كېسەكتىن قوپۇرۇلۇپ پاخالدا پىچ پىلغان ئۆيگە بوراندەك كىرىپ كەلگەن قارا كۆسەي كەنت باشلىقى يەرگە قاراپ ئولتۇرغان سارىمگە قوللىرىنى شىلتىپ. سارىم يەردىن بېشىنى ئۈستۈن كۆتۈرمەي «خوش» دېدى. كەنت باشلىقىنىڭ يېنىدا ئۇردۇن مەغرۇر ھەجىمىپ تۇراتتى. ئۇ بۇگۈن ئۆزىنى ئالاھىدە پەرزاتلىغاندى، ئۇ ھېيت ـ ئايەملەردە مېھماندارچىلىققا بارغاندا كىيىدىغان، ئەينى زامانىڭ ئەڭ ئەتىۋار رەختى بولغان سىيامبۇدىن تىكىلگەن سېرىق ئەسكەر فورمىسىنى كىيىۋالغان بولۇپ، بۇ كىيىم ئۇنىڭ تەتۈر ئۇستىخىنىغا خېلىلا سالاپەت كىرگۈزگەنىدى. كەنت باشلىقى كۆلۈڭ ئالدىدا ئولتۇرغان سارىمنىڭ تاغىسىنىڭ ئايالىغا قاراپ:

ــ ئەي، پاخما باش قارىغۇ پومبىشچىك قېرى. ماۋۇ ئېلىنمىغان پاسكىنا گىنى تۈزۈك باشقۇرالىساڭ باشقۇر، بولـ

مىسا خەلقنىڭ غەزەپ يالقۇنى ئىچىدە كۆيۈپ كۈل بولسەن! ــ دەپ ۋارقىرىدى. ئايال:

ــ خوش، ئوبدان، غوجام، رەھىم قىلسىلا، بىز چوقۇم ياخشى ئۆزگىرىمىز، ــ دېدى. ئايال شۇنداق دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ تەمتىلگىلى تۇردى. سارەم دەرھال ئايالنى يۆلەشتۇردى. ئايال:

ــ ھوي يەر يۇتقۇر ئىت سوك. نەمدى بىزگە بۇ دەردنى ئەسەرنى تېرىدىكمۇ؟ ــ دېگىنىچە ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ بىر سىلكىشلىۋەتتى، جېنى ئاران قالغان سەگەز كۆڭلەك يىرتىلىپ، سارەمنىڭ ئالمىدەك كۆكسى شۇنداقلا ئېچىلىپ قالدى. سارەم ۋايجان دېگىنىچە، كۆك سىنى قوللىرى ۋە سەگەز كۆڭلىكىنىڭ يىرتىقلىرى بىلەن توسۇپ، ئەرلەرگە كەينىنى قىلىۋالدى. ئايالنىڭ قولىغا ئۇنىڭ ئۇزۇن چاچلىرى ئىلىنىشىپ قالدى، ئۇ سارەمنىڭ چېچىدىن تولاپ تۇتۇپ بىر تارتىۋەتتى، سارەم قاتتىق چىرقىراپ ئۆكسۈسىغا يىقىلدى. ئۇ ئاغرىقتا چىدىماي، بىر قولىدا يەڭگىسىنىڭ قولىغا ئېسىلىۋەتتى، كۆكسىنىڭ بىر تەرىپى يەنە ئېچىلىپ قالدى، شۇ ئان ئۇنىڭ كۆزى كۆك سىگە ئېچىرقاپ قاراۋاتقان بىر كۆز بىلەن ئۇچراشتى ــ دە، قولىنى دەرھال تارتىۋېلىپ كۆكسىنى توستى. ئايال ئۇنىڭ چېچىدىن سۆرەپ، سىلكىشلەپ، ئۇنىڭ نازۇك كۆكسى، قورساق ــ بىقىنلىرىغا پۈتىدىكى ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن ياغاچ كەش بىلەن قالايمىقان دەسسەپ تەپتى. قىز بولسا ۋارقىرايتتى، چىرقىرايتتى، تولغىناتتى، ئەمما ئازابلاۋاتقان چېچىغا ئېسىلمايتتى، قورساقلىرىنى مۇجۇقلىمايتتى. پەقەت

كۆكسىنى چىڭ ياپقان هالدا تولغىنىپ ياتاتتى. نۇردۇن دەرهال بېرىپ، قارىغۇ ئايالنىڭ ئامبۇردەك قىسۋالغان قوللىرىدىن سارەمنىڭ چېچىنى ئاجراتتى - دە، سارەمنى يۆلەپ تۇرغۇزماقچى بولدى، ئەمما سارەم خۇددى قارچىغا دىن ئۆركۈگەن توشقاندەك، دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيىنىڭ بۇلۇڭىدىكى ئەسكى - تۈسكىلەر ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ دۇم يېتىۋالدى. قارا كۆسەي كەنت باشلىقى ئايالىنىڭ يۈزىگە ئىككى كاچات سالدى:

— هۇ ئۆلگۈچە ئۆزگەرمەيدىغان قېرى، ئاغزىڭدا ئۆزگىرىمەن دەپ مىڭ قېتىم قەسەم قىلىسەن. يەنە قاراپ تۇرساق، ئادەم ئۇرىسەن! بىزگە قېيىدىغىنىڭمۇ بۇ، ئاڭلاپ قوي، سېنىڭ ئادەم ئۇرىدىغان ۋاقتىڭ كەلمەسكە كەتتى، نۆۋىتىڭ ئەمدى بىزگە كەلدى! — قارا كۆسەي كەنت باشلىقى ئايالىنى ئۇرماق بولۇپ يەنە كېلىۋىدى، نۇردۇن ئۇنى توسۇپ:

— هە، كەنت باشلىقى، بۇ خوتۇن بۇنىڭدىن كېيىن ئۇرمىسۇن، دىققەت قىلسۇن، بولدى قىلىڭ! — دېدى.

كەنت باشلىقى نۇردۇنغا خۇشامەت كۆلكىسىدىن بىرنى كۆلۈۋەتكەندىن كېيىن ئايالغا قاراپ قاپىقىنى تۇرۇپ:

— شۇنداق، ئەي، پومېشچىك قېرى، ئەگەر يەنە ئادەم ئۇرۇپ ئۆگىنىپ قالغان قولۇڭ قىچىشىپ كېتىپ بۇ قانچۇقىنى يەنە ئۇرىدىغان بولساڭ، سېلىم پومېشچىكىتەك قەلەندەرزەينىڭ پاشىسىغا يەم قىلىمەن، ئاڭلىدىڭمۇ؟

— خۇش غوجام، دېگەنلىرىدەك بولغاي، — دېدى ئايال قول باغلاپ. كەنت باشلىقى بىلەن نۇردۇن كۆز

ئۇرۇشتۇرۇۋالغاندىن كېيىن، كەنت باشلىقى ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. نۇردۇن ئىنتايىن مۇلايىملىق ۋە مېھرىبانلىق بىلەن ئايالنى يۆلەشتۇرۇپ كۇلۇكنىك ئالدىغا ئەكىلىپ ئولتۇرغۇزدى. ئايال ئولتۇرغاندىن كېيىن، نۇردۇنمۇ ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ:

— مەن يۇسۇپ دېگەن بىلەن بىرگە كەلگەن دوخ تۇر بولىمەن، يۇسۇپ دېگەننى مەن ناھايىتى ئوبدان بىلىمەن. ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشىمۇ ئىنتايىن يامان ئەرسە. ئۇنىڭ دادىسى ۋەتەن خائىنى، ئۆزىمۇ ھۆكۈمەتكە قارشى ئەكسىيەتچى ئەرسە. ئۇ قىزىڭنى يامان ئازدۇرۇۋاپتۇ... — نۇردۇننىڭ ئاۋازى بىردىنلا پەسلەپ گېپى كۇس - كۇس پاراڭغا ئايلاندى. ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان سارەم كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇلار تەرەپكە قارىدى، نۇردۇن ئۇنىڭ تاغىسىنىڭ ئايالىنىڭ قولتۇقىغا ھە دەپ بىرنەرسىلەرنى دەپ كۇسۇلداپ دېۋاتىدۇ. ئايال بولسا، چىرايلىرىغا تەبەسسۇم ئولاشقان ھالدا ھە دەپ بېشىنى لىڭشىتىپ ئۇنىڭ سۆزىنى ماقۇللىماقتا ئىدى، سارەم ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىيالمىغان بولسىمۇ، كۆڭلى ئۇيۇپ كەتتى، تاغىسىنىڭ ئايالى بىلەن نۇردۇن ساق ئىككى ئاش پىشىم كۇسۇرلاشتى. ئاخىر ئايال ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى، نۇردۇن ئۇنى يۆلەشتۇردى... ھەم ئىشكىتىن چىقىرىپ قويدى. ئۇلار سىرتقا چىققاندىن كېيىن، نۇردۇن يانچۇقىدىن بىر سىقىم پۇلنى چىقىرىپ ئايالنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى:

— خاتىرجەم بول ئاچا، گېپىم گەپ. مەن ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن كۆيۈپ قالدىم... سەنمۇ ۋەدەكىدە تۇرىدىغانلا

بولساڭ، هەممە ئىشلىرىڭنى ئۆزۈم ئوڭشايمەن.

ئايال خۇشال كۈلۈپ پۈلنى جىلىتكىنىڭ قويۇن يانچۇقىغا تىقىپ، تامنى تۈتۈپ ئىشكتىن يىراقلاپ كەتتى.

يۈسۈپ بۈگۈن خېلى بالدۇر قايتتى، ياتاقتا خېلى بىر چاغلارغىچە شېرىن خىيال سۈردى. ئۇ كۆزىنى يۇمسىمۇ، ئوكۇل بوتۇلكىسىغا قارىسىمۇ، سارەم شۇ يەردىن چىقىپ ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ قارايتتى. سارەم ئۇنىڭغا چوڭقۇر تەكلىپ قارايدۇ - دە، ۋىللىدە قىزىرىپ يەنە باشقا ياققا قارايدۇ... يۈسۈپنىڭ ئىچى تىتىلداپ ئورنىدىن تۇردى. سىرتقا چىقتى. سارەم ۋەدىسى بويىچە كېلىدىغان قارارىدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ كېلىپ كۆندىكى ئادىتى بويىچە ئۇنىڭغا ئوكۇل يېگىنىنى قاينىتىپ بېرەتتى. بۈگۈن ... يۈسۈپ بىر بەسپ، ئىككى بەسپ سارەمنىڭ مەھەللىسىگە، ئاندىن ئىشكىگە كېلىپ قالدى. ئۆيىدە دۇرۇكلىگەن ئاۋازدىن باشقا ئاۋاز چىقمايدۇ. قورتلاپ كەتكەن ئەسكى ئىشىك ئىچىدىن چىڭ تاقالغان، ئۆي ئىچىدىن ھە دەپ ھاسىرىغان، دۇرۇكلەپ ئۇرۇلغان ئاۋازلا ئاڭلىنىدۇ. ئۆي ئىچىنى نامازشام قاراڭغۇلۇقى باسقان. يۈسۈپنىڭ كۆڭلىگە سەل ئەندىشە چۈشۈپ ئىشكىنى خېلى قاتتىق قاقتى. دۇكۇلدىگەن ئاۋاز بوقىلىپ، ئۆي ئىچىنى گۆرستان جىملىقى باستى، يۈسۈپنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشتى. ئىشكىنى تېخىمۇ قاتتىقراق ئۇردى. ئۆيدىن:

— ۋاي، ئۆلمىگۇر قارىغۇ پوھىشچىك قېرى، بىردەم تەخىر قىل، بۇ جاھىل قانچۇقۇڭ ھېچ بوي بەرمەيۋاتىدۇ. مەن ئۇنى چوقۇم...

نۇردۇننىڭ بوغۇق ئاۋازىنى يۈسۈپ شۇ ئان تونۇدى،

ئۇ غەزەپ بىلەن ئىشىكنى شۇنداق قاتتىق تەپتىكى، ئاران تۇرغان قوناق شېخىدەك ئىشىك قاراسلاپ ئۇلگۈجىكىدىن سۇنۇپ گۆردەك قاراڭغۇ ئۆي ئىچىگە قاڭقىپ چۈشتى. يۈسۈپ توشقانغا ئېتىلغان قارچىغىدەك ئۆيگە بۆسۈپ كىرىدى - دە، ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرغان نۇردۇننى بىر كاللا قويۇش بىلەن ئوكدىسىغا ئۇچۇرۇۋەتتى. نۇردۇن پۈرلىشىپ بېرىپ تۆشۈككە — كرېست شەكلىدىكى ياغاچ تۈۋرۈكىكە ئېسىقلىق تۇرغان چويۇن داڭقانىنىڭ بېشىغا يېقىلىپ چۈشتى. يۈسۈپ ئۇنىڭ يەرلىك يېرىگە تازا كەلتۈرۈپ ئىككىنى دەسسىگەندىن كېيىن، ياقىسىدىن تۇتۇپ بېشىنى داڭقانغا ئۇستۈرگىلى تۇردى.

«ۋاي... ۋايجان، ئادەم ئۆلدى... قۇتۇلدۇرۇڭلار!...» دېگەن ئاۋاز مەھەللىنى بىر ئالدى.

2

— ئۇ ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار... مەن ئۇنى ئاللىقاچان ئېسىمدىن چىقىرىۋېتىپ، يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا يۈسۈپكە دوستلۇق ئورناتقان. بىراق ئەر - خوتۇن ئىككىگە لار ماڭا ھازىرغىچە نەپرەت، ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ كەلدىڭلار. بىراق مۇنچۇ، مەن يۈسۈپنىڭ چوڭقۇر بىلىملىك، يۈكسەك پەزىلەتلىك، ۋىجدانلىق ئادەم ئىكەنلىكىگە چىن كۆڭلىمدىن قايىل. قەلبىمدە ئۇنىڭغا زور ھۆرمەت ساقلانغان. بىراق، ئادەم ھەرقانچە ئەقىللىق بولسىمۇ، ھەممىگە توغرا

ئۇيغۇر كىتاب ئوپۇسى www.uyghurkitap.com

هۆكۈم قىلالمايدۇ. بىر ئادەمنىڭ تارىختىكى بىرەر بىلىم-
بىلىمەي قىلىپ سالغان بىرەر ئىشلىرىغا قاراپ، ئۇ ئادەمگە
ياكى ئۇنداق، ياكى مۇنداق دەپ باھا بېرىۋېتىش كۆپ ھاللاردا
خاتا بولۇپ چىقىدۇ. بىر ئادەمنى چۈشىنىشتە ئۇنى ئۇزۇن
يىللىق ئەمەلىيەت داۋامىدا سىناپ، ئاندىن باھا بېرىسە
ئادىل بولىدۇ. مانا مەن يۇسۇپنىڭ ھېلىقى ئوپېراتسىيىدە
بەختسىزلىككە ئۇچرىغىنىدىن كېيىن، يۈرىكى - تۆشۈكى
قاتقاپ بارلىق تىرىشچانلىقلارنى كۆرسىتىپ ئۇنى قۇتۇلدۇ-
رۇشقا ئۇرۇندۇم. ئەمما بۇلارنىڭ ھەممىسى بىكارغا كەت-
تى، — نۇردۇن سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ئاياللار-
نىڭ تۇغما تەبىئىتى بويىچە سارەمنۇ ھېچ بىرداشلىق
بېرەلمەستىن، بايا تىن بېرىقى پەرۋاسىز، مەغرۇر، غەزەپ،
نەپرەت بىلەن تەتۈر قاراپ ئولتۇرغۇدەك ماجالىنى يوقتىپ،
نەپسىنى چىڭ قۇچاقلىغىنىچە ھۆ تارتىپ يىغلاپ كەتتى.
ئۇ شۇنچىلىك قاتتىق يىغلىدىكى، ئۇنىڭ بارغانچە تولۇپ
يېتىلگەن زىلۋا بەدەنلىرى توختاۋسىز لاغىلداپ تىترەيتتى،
نۇردۇننىڭ كۆزلىرىدىنمۇ ياش سرغىپ چىقىپ خونچا
ئاياغدەك سالپاڭ گۆشلۈك يۈزىنىڭ يېرىمىغا كېلىپ توخ-
تاپ قالدى، ئۇ بوغۇق ئاۋازدا:

— مەن سىزگە بىر شۇم خەۋەرنى يەتكۈزمەي تۇرالـ
مايمەن، يۇسۇپ تۇرمىدە تۇيۇقسىز مېڭىسىگە قان چۈشۈپ
قازا قىپتۇ، — دېدى.

سارەم ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، بىرنى چىرقىراپلا هو-
شىدىن كەتتى.

— نېمە؟ تېخىچە ئۆلمىدىما؟ — غەزەپتىن بىر كۆكرەپ، بىر تاتىرىپ كەتكەن نۇردۇن قولىدىكى رومكىنى جاققىدە شىرەگە قويۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— مەن ساڭا شۇنى تەكرار دەپ قويىاي، مەن سارەگە ئەينى چاغدا شۇنداق قاتتىق كۆيۈپ قالغانىدىمكى، يۈسۈپ مېنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرگىلى تاس قالغاندىمۇ، خەلقى ئالەم ئالدىدا شەرمەندە قىلغاندىمۇ، مەن ھەممە ئازابنى سارەمنىڭ ئىشقى ئالدىدا ھېچ نەرسىگە تەڭ قىلمىغان. ئۇلار ئىككىسىنىڭ ماڭا سالغان ھېسابسىز دەرد ـ ھەسرىتى مېنىڭ يۈرىكىمنى ھەرە كۆنىكىدەك قىلىۋەتتى. تارتقان ئازابىمنىڭ يېرىمنى سەن تارتقان بولساڭ، بۇ چاققىچە سۆڭىكىڭ تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكەن بولاتتى. مەن ئۆلمەي ياشاۋاتىمەن، چۈنكى، مەن ئىنتىقام ئالماقچى، مەن قۇرئان تۇتۇپمۇ، تۇزغا سىيىپمۇ قەسەم قىلغان! يۈسۈپنى ئۆلتۈرۈپ، سارەمنى بىر قېتىم ئەرىمگە ئېلىپ خوتۇن قىلمىغۇچە مېنىڭ دەردىم چىقمايدۇ، ئەمدى چۈشەندىڭمۇ؟

نۇردۇن قوللىرىنى شىلتىپ ئالدىدا ئولتۇرغان 40 ياشلاردىن ئاشقان تاقىرباش تۈرمە باشلىقىغا ۋارقىرىدى. تۈرمە باشلىقىنى تەر باسقانىدى. ئۇ يەرلىشىپ قالغان ئاغزىنى تەستە ئېچىپ:

— نۇر چاڭۈبي، سەۋر قىلايلى! ئۇنى ئادەم چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئۇردۇق، قىينىدۇق، كېچە ـ كۈندۈز يېتىپ

ۋاتقان يېرى قارا نومۇرلۇق كامېر، ھەتتا بۇگۈن ئۇچ كۈن بولدى، تاماق بەرمىدۇق، ھوشسىز ياتىدۇ. لېكىن ئۆلمەيۋاتىدۇ، — دېدى ئۇ تاتارغان ھالدا.

— ئۇنى چوقۇم ئۆلتۈرۈشىمىز كېرەك. ئۆزىمۇ ئۆلۈشكە تېگىشلىك نەرسە. ئۆلدى دېگەن سۆز خەلق ئارىسىدا تارقىلىشى، بۇنىڭغا سارەم ھەم ئۇنىك يېقىن دەرددىشى سېلىمخان قېرى ئىشىنىشى كېرەك. شۇنىڭدىن كېيىن، ئاندىن ئاخىرقى قەدەمنى بېسىشقا ئىمكان تۇغۇلىدۇ.

— يۈسۈپنىغۇ ئۆلتۈرمىسەكمۇ يېقىندا ئۆزى ئۆلىدۇ، ئەمما ھازىر سارەم ئەينى چاغدا سىز كۆيگەن سارەم ئەمەس. گەرچە ئۇ، ھازىرمۇ يەنىلا شۇنداق چىرايلىق بولغىنى بىلەن، بىر بالىسى بار ئايال - دە! — دېدى تۇرمە باشلىقى. ئۇردۇننىك سەپرايى ئۆرلىدى:

— خاپا بولماك، بەك كالۋا ئادەم ئىكەنسىز، سىزگە قىلغان گەپنى مۇشۇ تامىمۇ چۈشىنەر ئىدى، لېكىن سىز چۈشەنمىدىڭىز، مەن ئۇنى خوتۇن قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، ئازابلاپ ئىچىنى خۇن قىلىش ئۈچۈن، مېنى شۇنچە سەۋداغا سالغان ئاشۇ شەيتان چىرايىنى خازان قىلىش ئۈچۈن ئالىمەن. ئۇ مېنىك ئالدىمدا يۈسۈپ بىلەن قانداق ئويناغان بولسا، مەنمۇ ئۇنىك ئالدىدا چىرايلىق قىزلارنى ئەكىلىپ ئويناپ ئىچىنى زاردابقا تولدۇرۇپ، ئۇنى سەۋدايى قىلىۋېتىمەن.

— ئەمدى چۈشەندىم، ئۇنداق بولسا سىز ھازىردىن باشلاپ يۈسۈپنى ئۆلدى دېگەن خەۋەرنى سىرتقا تارقىتىۋېرىك، خاتىرجەم ئىشىڭىزنى باشلاۋېرىك، قالغان ئىشلار

ئۆز يولى بىلەن بولىدۇ، ــ دېدى تۇرمە باشلىقى.
نۇردۇننىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى.
ــ ئەمسە، گۇۋاھلىق بېرەلەمسىز؟
ــ بولىدۇ.
ــ قاچان؟
ــ ئەتە.
نۇردۇن تۇرمە باشلىقىنى چىڭ قۇچاقلاپ:
ــ دوستلۇققا يارايسىز جۇمۇ، قىلغان ياخشىلىقىڭىزنى يەردە قويمايمەن. پات ـ ئارىدا ج خ ئىدارىسىگە باشلىق بولىدىغانلىقىڭىزنى ئويلاۋېرىڭ! ھا... ھا... ھا...
تۇرمە باشلىقى نۇردۇن بىلەن خۇشلىشىپ چىقىپ قاندا ئۇستىدىن تاغ غۇلىغاندەك بولدى. «ياۋالا، شۇنداقمۇ بەتنىيەت ئادەم يارالغان بارمۇ، خۇدا بۇنداق ئىچى قارا ئادەم بولۇشتىن ساقلىغايسەن. ھېسابى بار جاھان بۇ! قىلغان ـ قىلغانىڭ بولۇپ كەتمەيدۇ. ھېچبىر ئۆچ ـ ئاداۋىتىم يوق بىر بىچارىنى يامانلىغا يانتاياق بولۇپ ئۆلتۈرەمدىم؟ ياخشى كۈنىڭ يامىنىدا، نۇردۇندەك كۆڭلى قارا ئادەمدىن ۋاپا كېلەمدۇ؟ بۇ مەسئۇلىيەتنى ماڭا ئىتتىرىپ قويۇشتىن يانمايدۇ. يۈزۈپ ئۆلمىسۇن! قارىغاندا ئۇ گۇناھسىز... نۇردۇنىڭ سۈيىقەستىگە ئۇچرىغانلىقى مانا مەن دەپ تۇرمامدۇ!» تۇرمە باشلىقى گويا يامان چۈشتىن چۆچۈپ ئويغانغاندەك بولۇپ، تېز ـ تېز مېڭىپ كەتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

قاتتىق بۇقۇلداپ يىغلاۋاتقان ئاۋازدىن سەل ئىسسىغە كەلگەن سارەم، ئۆزىنىڭ بېشىدا سېلىمىخانىنىڭ ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، سېلىمىخانىنىڭ بوينىغا ئىسىلىپ يىغلاپ كەتتى:

— ۋاي ئاچا، ۋاي جېنىم ئاچام! مېنىڭ مۇڭداشچىم ئاچام! ۋاي مېنىڭ غەمخانەم ئاچام! مەن نېمە بولدۇم؟ مەن خۇدانىڭ ئالدىدا قانداق گۇناھ قىلغاندىمەن ئاچا...

— سەۋر قىل سىڭلىم، سەۋر قىل، خۇداغا شۈكرى قىل. ئالدىڭدا مانا گۈلدەك قىزىڭ تۇرۇپتۇ. قىزىڭغا قارا، ياش جېنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىسۇن! ئىنسان بىر كامارىدىن چىقىپ يەنە بىر كامارغا كىرگۈچە تېخى نى ـ نى كۈنلەرنى كۆرىدۇ. شۈكرى قىل. سەۋر قىلساڭ ھەممە ئىش ئوڭۇشلۇق كېتىدۇ.

سارەم سېلىمىخانىنىڭ بوينىغا ئىسىلىپ بىر ھازا ھۆمۈدەپ يىغلىغاندىن كېيىن، ئاۋازى پۈتۈپ، ھالسىزلىنىپ يەنە ئىزىغا يىقىلدى، ئۇ يېشى قۇرۇپ ئىششىغان كۆزلىرىنى سېلىمىخانىغا گۇمان نەزىرى بىلەن تىكىپ ناھايىتى زورۇققان ھالدا دېدى:

— ئاچا، سىز مېنىڭ يۈرىكىمنىڭ ھەممە يېرىنى بىلىسىز. مېنىڭ سىزدىن يوشۇرىدىغان ھېچقانداق گېپىم يوق.

— شۇنداق سىڭلىم. بىزنىڭ بىر ـ بىرىمىزدىن يوشۇرىدىغان ھېچقانداق سىرلىرىمىز يوق، — دېدى سېلىمىخان.

— مەن يۇسۇپنىڭ ئۆلگەنلىكىگە ئىشەنمەيمەن. بۇ سۆزنى نۇردۇننىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغانلىقىم ئۈچۈن ئىشەنمەيمەن، يۈرىكىم ئاشۇنداق سەزدۈاتىدۇ.

سېلىمخاننىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش كەتتى.

— ھامان دېمىسەم بولمايدۇ سىڭلىم، بۇ سۆزگە ئىشەنگىن. بۇگۈن چۈشتىن ئىلگىرى تۇرمە باشلىقى بىلەن ئىككى گۈندىپاي يۇسۇپنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى ئەكەلدى. ئۇنىڭ ئاربىسىدا يۇسۇپنىڭ قول ياغلىقىغا قان بىلەن يازغان خېتىمۇ بار ئىكەن، — دېدى سېلىمخان.

سارەم ئورنىدىن يېرىم تۇرۇپ ھالسىزلىنىپ يەنە ئىزىغا يىقىلدى.

— قېنى، ئۇنىڭ كىيىم - كېچەكلىرى؟ قېنى، ئۇنىڭ خېتى؟ قېنى، ماڭا كۆرسىتىڭ ئاچا! مەن ئۇنى پۈرسۈالاي، ئۇنىڭ پۈرىقىنى پۈرسۈالاي!...

سېلىمخان قان، قاقاچىلار، لاي، قېتىپ كەتكەن سېسىق پۈراقتىن ئادەمنىڭ قۇسقىسى كەلگۈدەك دەرىجىدە يىرتىق، پىت، سىركىلەر مىغلداپ تۇرغان شۇ كۆڭلەك، چاپان، دوپپا، ئۆتۈكلەرنى بىر بوغچىنىڭ ئىچىدىن چىقاردى. كىيىملەردىن ئارىلىشىپ كەتكەن سېسىق پۈراق بىقىسىپ چىقتى. سارەم بىر قاراشتىلا تونۇدى. مانا ئاۋۇ سارەم ئۆز قولى بىلەن تىككەن بادام دوپپا، ياقىسىغا، يەڭ ئۇچلىرىغا ئۆزى گۈل ئىشلەپ تىككەن پاكىچۇ كۆڭلەك، چاپىنى، ئۆتۈكى ھەمىسى، ھەمىسى دەل شۇ... تونۇشلۇق نەرسىلەر...

ئۇيغۇر كتاب توربىتى www.uyghurkitap.com

«ئاھ... يۇسۇپۇم... مېنىڭ ھايات-
يۈرىكىم... مەن ساڭا...» سارەمنىڭ ئاۋازى ئۆزى ئاڭلا-
غۇدەكمۇ چىقمىدى. بار ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ تۇرۇلدى.
ئاۋازى چىقمىدى، يىغلىدى، كۆزىدىن ياش چىقمىدى. ياش
قۇرىغانىدى... يۈرىكى يىغلىدى. گويا جېنى چىقىپ
كەتكەندەك ھەممە، ھەممە قېتىپ قالغاندەك، توختاپ
قالغاندەك بولدى. ئۇنىڭ ھازىر ھېچ نەرسىگە دەرمانى
يەتمەيتتى. ئەمما ئۇنىڭ چوكىدەك قالغان ئىنچىكە بار-
ماقلىرى يۈسۈپىنىڭ ھەممە كىيىملىرىنى ۋە ئۆتۈكىنى
ئاغزىغا، بۇرنىغا يېقىن تۇتۇۋالغانىدى. ئۇ پۇرىماقتا،
ئۆينىڭ ئىچىنى بىقىستۇەتكەن ئادەم تىنىشى مۇمكىن
بولمىغان پۇراقنى پۇرىماقتا. ئۇنى بارغانچە قېنىپ سۈ-
مۈرمەكتە. نىمجان يۈرىكىنى جاھانىنىڭ كۆزلىرىدىن توسۇپ
تۇرغۇچى كۆكسى ئۇستىگە بار كۈچىنىڭ ھەممىنى يىغىپ
باسماقتا. سېلىمخان دېمى سىقىلىپ يۆتىلىپ، ئىچىدىكى
ھەممە نەرسە قومۇرۇلۇپ ئاغزىغا كەپلىشىپ قالغاندەك،
بىرنەچچە قېتىم قۇرۇق ھۆ قىلىپ، ماغدۇرسىزلانغان ھالدا،
ئۆينىڭ ئىشىك - دېرىزىسىنى ئېچىۋەتتى. ئۆيگە شۇ ئان
غۇر - غۇر شامال كىرىپ ئۆينىڭ ئىچىدىكى بۇرۇقتۇم
قىلغۇچى پۇراق ئاستا - ئاستا يېنىكلىدى. سارەم بىقىپ
كەتكەن كىيىملەر ئىچىگە بېشىنى پۈتۈنلەي تىقىۋالغانىدى.
سېلىمخان ئۇنىڭ تۇنجۇقۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، كە-
يىملەرنى ئېلىۋەتمەكچى بولۇپ خېلى ھەپىلىشىۋىدى،
سارەمنىڭ چىڭ قامالىغان قوللىرىدىن ئاجرىتالمىدى.
ئۇنىڭ ئاغزى - بۇرنىدىن سەل نېرىراق قىلىپ قويماقچى

بولۇۋىدى، بۇ مۇمكىن بولماي قالدى. مانا شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، سارەم شۇنچىلىك شۇكلىشىپ كەتتىكى، ھەتتا ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن دىلكەشى سىلىمخانمۇ ئون ئېغىز گەپ سوراسا يېرىم-يارتا زەئىپ ئاۋازدا بىر ئېغىز جاۋاب بېرىدىغان ھالغا كەلدى. ئۇ ئادەم خالىمايدۇ، يالغۇز ئولتۇرۇشنى، يالغۇز قېلىپ خىيال سۈرۈشنى، خىيال ئىچىدىن يىغا تېپىپ قېنىپ يىغلىۋېلىشنى، يەنە شۇ خىيال ئىچىدىن كۈلكە تېپىپ ئۆزىلا كۈلۈشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇنىڭ مەنىۋى دۇنياسىلا ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ گۈزەل ساپ ھاۋالىق بۈككىدە گۈللەر، شېرىن مېۋىلىك دەرەخلەر قاپلىغان، سۈزۈك سۇلىرى شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان، تۈمەن خىل قۇشلار سايرىشىپ تۇرغان خىلۋەت گۈزەل ماكان. بۇ يەردە ئۇ يالغۇز، ياق، يۈسۈپجان كۆيەرى بىلەن قول تۇتۇشۇپ بىرگە سەيلە قىلىدۇ، قاقاقلاپ كۈلىدۇ، چاقچاق لىشىدۇ، بىر-بىرى بىلەن مۆكۈمۆكۈلەكلىشىپ ئويناپ، بىر-بىرىنى قوغلايدۇ، بۇلاق سۈلىرىنى بىر-بىرىگە چېچىشىپ ئۇستىنى ھۆل قىلىشىدۇ. ئاخىر يۈسۈپ ئۇنى تۇتۇۋالىدۇ. قويۇق ئۆسكەن كاككۇكگۈللەر ئۇستىدە يۇمىلىتىدۇ. ئۇنىڭ تاپىنىغا يېتەي دېگەن بۇستان چاچلىرىنى بوينىغا يۆگىۋېلىپ بىرگە يۇمىلايدۇ. ئۇنىڭ قويۇق مايسىدەك ئۆسكەن بۇرۇتلىرى سارەمنىڭ كۆزلىرىگە، مەڭزىگە، لېۋىگە، بوينىغا، ئاخىر كۆكسى ئارىسىدا چۆكۈپ كېتىدۇ. سارەم قاتتىق چۆچۈپ بىر يۇلقۇنۇپلا يۈسۈپتىن ئاجراپ قاچىدۇ، قاچىدۇ... قېچىپ كېتىۋېتىپ پۇتلىشىپ، قويۇق ئۆسكەن قىياقلار ئارىسىدا سوزۇلۇپ ياتقان يۈسۈپنىڭ ئۈستىگە يىقىلىدۇ.

مانا ئەمدى ئۇنىڭدا يەنە قاچقۇدەك مادار قالمىدى
ھۆل بولۇپ كەتكەن كىيىملىرى ئۇنىڭ بەدەنلىرىگە چاپ
لىشىپ كەتكەنىدى. ئۇ بايا تۇنى بەرى بەدىنىنىڭ
توڭلىغانلىقىنى، سەل ئېچىشۋاتقانلىقىنى ھېس قىلغانىدى.
مانا ئەمدى قىياقلار ئارىسىدا ھەممە يېرى خۇددى قۇمغا
كۆمۈلگەندەك قىزىرىپ كەتتى. ئىسسىق بىر ئېقىم ئۇنى
دەرماندىن كەتكۈزدى، بەدەنلىرىنى بۇزۇپ تەر باستى.
ئاخىر دەرماندىن كەتتى. ئۇ مۇشۇ كۈنگىچە قىياقلار
ئارىسىغا يىقىلغان، يۇمىلغان بۇنداق لەززىتى مەست
قىلارلىق ئىسسىقلىقنى ھېس قىلمىغان، بۇنچىلىك تەرلە-
مىگەنىدى. ئۇ بىلدى، بۇگۈن قىياقلىق ئارىسىدا، ئۇنىڭ
تىنىقىدا يۈزۈپنىڭ كۈچلۈك تىنىقلىرى بار... مانا بۇ
قىياقلىق سارەمنىڭ ئېسىدە مەڭگۈلۈك خاتىرە بولۇپ
قالدى... جاھان قىزلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئەنە شۇنداق
ئۇنتۇلماس بىردىن خاتىرىلىرى چوقۇم بولىدۇ. ئۇ خاتىرە
يۈرىكىدە مەڭگۈلۈك ئىز قالدۇرىدۇ. ئۇ خۇشال چاغلىرىدا،
پىغانلىق كۈنلىرىدە ئاشۇ خاتىرىنى ۋاراقلىغاندا، ئۇنىڭدا
يەنە كۈچلۈك ھارارەتلىك لەززەت ئۇرغۇپ چىقىدۇ. سا-
رەمۇ ئاشۇ قىياقلىق لەززىتىنى ھازىرمۇ خىياللىرى
ئارىسىدىن سۈمۈرىدۇ. ئۇنىڭ كۆڭلى گەپ قىلمايدۇ. گەپ
ئۇنى تاتلىق ئەسلىمىلەر خاتىرىسىدىن سۆرەپ ئاچقىپ،
ھازىرقى دەھشەتلىك رېئاللىق پاتقىقىغا تاشلايدۇ. ئۇ
رېئاللىقتا راستىنلا يامان كۈنگە قالدى. ئۇ ئادەملەرنى
خالىمىغاچقا، سېلىمىخانمۇ ئۇنىڭ كۆزىگە كىرىۋالماسلىق،
ئۇنى ئۆز ھالىغا قويۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا ئانچە

كىرمەيدىغان بولدى ھەم ئۇنىڭ ھالىمۇ بارغانچە بەتتەرلىشىپ، باشقا كىشىلەر بىلەن سۆزلىشىش، ئالاقىلىشىش ئەركىنلىكى ئېلىپ تاشلاندى. شۇ چاغدا، كۆزدە باش ئۇستىدە ئۇچۇپ يۈرىدىغان قومۇش توزغاقلىرىدەك «بۇزۇق ئۇنسۇر» لۇق قالپىقىدىن بىرى ئۇچۇپ كېلىپ، بۇ بىچارە ئايالنىڭ بېشىغا كىيدۈرۈلۈپ قالغانىدى، سارىم ئىنتايىن يامان كۈنگە قالدى. ئاچلىق ئۇنىڭ ئۈستىدە ۋەھشىي چىلىۋېرىدەك ھۈۋلىماقتا. يىللاردىن بېرى ئەسكى قەغەز كۈرۈپكا ئىچىگە تۆكۈپ قۇيۇغان سېرىق قۇناق كېپىكى بىلەن بۇغداي كېپىكى ئارىلىشىپ كەتكەن نان كۆيۈكلىرىمۇ، دەرەخنىڭ يېڭى يوپۇرمىقى، سۈپۈرگە، كاۋا، چامغۇر، بۇغداي ئارىسىدىن يۇلۇۋېلىنغان قارىمۇق يوپۇرماقلىرى بىلەن تېجەپ ئارىلاش قاينىتىپ يېيىلىپ تۇگىدى. كومۇنا ئاشخانىسى مەزگىلىدىكى ئاچارچىلىق مەدەنىيىتى ئىنقىلابىدا سارىمغىلا كەلگەن ئەمەس ئىدى. ئۇ يەنىلا ئومۇمىيۈزلۈك باشلاندى. خەلق يۈرتىنى تاشلاپ، ھەر تەرەپكە قاچقىنىچە ماڭغىلى تۇردى. كىشىلەر ئارىسىدا ئوغرىلىق ۋە ۋەھشىيلىكلەر ئەۋج ئالدى. بىراۋ ئاشلىققا چىدىمايلا بىراۋنىڭ توخۇسىنى ئوغرىلاپ قويۇپ، ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلدى. بىراۋ ئامباردىن سېپىق قۇناقتىن بىر تەلپەك ئوغرىلاپ قويۇپ، تۈرمىگە ماڭدۇرۇلدى. ئەترەتنىڭ چارۋا قوتانلىرىدا، ئامبارلىرىدا، كالا قوتانلىرىدا ئوغرىلىق تازا ئەۋج ئالدى... خېلى ئوبدان ئادەملەرمۇ بۇنىڭدىن خالىي بولالمىدى.

سارىم بىر ھەپتىنى چامغۇر، سۈپۈرگە، كاۋا غاجاق

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

يەپ ئۆتكۈزدى. ئەمما ئۇنىڭ بەدەنلىرىنى چاقا بىسىپ كەتتى، كىچىككىنە نەفىسىنىڭ بەدەنلىرىدىن ھۇررەك يارا ئۆرلەپ، ھۇررەكتىن دەسلەپ سېرىق زەردار سۇ ئاقتى، ئارقىدىن يارا يېرىڭلاپ ئەتراپى ئاق پوستەك - قىزىل پوستەك بولۇپ كەتتى. سارەم كىچىسى ئۇخلىماي ئالاغا ناله قىلدى:

«ئى ئالا، بىزمۇ سېنىڭ بىرلىكىڭگە ئىشىنىدىغان، ساڭا سەجدە قىلىدىغان مۇسۇلمان بەندەڭ ئىدۇققۇ؟ ئاجىز بەندەڭنى مۇشۇنچىۋالا خارۇ زار قىلغان بارمۇ؟ ئالدىڭدا قانداق بىر ئېغىر گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولغىيدۇق؟ گۇناھكار بەندەڭنى ئەپۇ قىلغايسەن، ئاسانچىلىق بەرگەيسەن! ئاجىز بەندەڭنى خارۇ زار قىلىۋەرمىگىن، ھەرقانچە غەزىپىڭ كەلگەن بولسىمۇ، ئەمدى ئەپۇ قىلغىن، گۇناھىمنى كەچۈرگىن...» سارەم گېپىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالماستىن جايناماز ئۈستىگە يېقىلدى. نەفىسىنىڭ ئۇۋاقلىغىچە كەتكەن ۋۇجۇددىن چىققان يىغا ئاۋازى ئۇنىڭغا ئادەملەر تەرىپىدىن يەرگە تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن بىچارە كۆچۈكنىڭ يەر ئاستىدا جېنى چىقماي ئازابلانغاندا چىققان غىڭشىش ئاۋازىدەك بولۇپ ئاڭلاندى.

4

ھايات يەنىلا تەكرار ئادىتى بويىچە ھەممە يەردىن ئاڭلىنىۋاتقان ناله - پەريادنى ئېچىدە داۋام قىلماقتا، كىشىلەر قورساق غېمىدە ئالدىراشماقتا، بىر ۋاخ توق كېكىرىش

ئۇچۇن تىرناقلىرىدىن قان جىرىتىلداپ چىقىشقا قارىماي تىرماقداپ يۇرۇشىدۇ. بۇ سەھرانىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرى، قۇملۇقلىرى، سازلىقلىرى، قومۇشلۇقلىرى، باغلىرى، دەرەخلىرى، ھەتتا ئۇچار - قانات، ھايۋانلىرى ئۆيلىرىدىن كۈندۈزى گۈلدۈرماما دەك جەڭگىۋار ھايات شاۋقۇنى، داغدۇغىلىق ئىنقىلابنىڭ جەڭگىۋار ساداسى، كېچىسى بولسا، مۇڭلۇق ئەسنەش، ئاللانى سېغىنىش، ياغۇنچاقنىڭ كۆڭۈلسىز ئاۋازى كېلىدۇ. كالىلار مۆرەپ باقىدۇ، قويلار قوتاندا ئۇياق - بۇياققا ئۇرۇلۇپ مەرەيدۇ. جان - جانىۋارلار دان تالىشىپ جاۋۇلدىشىدۇ، ئادەملەر ئېغىر ئەسىنىشپ ئېڭىكىدىن قاس چىققان ھالدا «ئەستاغپۇرۇللا شەيتان» دېگەن زەئىپ ئاۋاز بىلەن خىتاب قىلىدۇ. ئاخىر قورساقنىڭ خورەكتەك ئاڭلىنىدىغان كورکىراشلىرى ئىچىدە ئۇيقۇغا كېتىدۇ.

سارەم بىردىنلا مانا مۇشۇنداق يامان كۈن ئىچىدە ياخشى كۈنگە ئېرىشىپ قالدى. نۇردۇن ئۇنىڭ ھالىدىن پۈتۈن ھوقۇق كۆچى بىلەن خەۋەر ئىلىشقا باشلىدى. بىر چاڭگال پۇل كۆتۈرۈپ چىقىپ بىر تەلىپەك سېرىق قوناق تاپماق بەسى مۇشكۈل بولۇۋاتقان بۇ كۈنلەردە، ئادەملەر «نۇر چاڭۇبي ئەۋەتتى» دەپ، خالتىلاردا ئاق ئۇن، تۇنىكە تۇڭلاردا مېغىز يېغى، قويلارنىڭ پۈتۈن ئۇچىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ، سارەمنىڭ تىللىشىغا، سۈپۈرگە بىلەن ئۇرۇشىغا قارىماي ئۇنىڭ ئۆيىدە تاشلاپ كېتىدۇ. سارەم ئۇلارنى ئەسكى پايتىمىنى چۆرىگەندەك، ئىشىك تۈۋىگە ئاچىقىپ چۆرۈۋېتىدۇ. كىشىلەر كېپەك تاپالمايى كۆزلىرى پىلدىرلاپ

قىلىۋاتقاندا، سارەمنىڭ بۇ قىلىقى ھەممە كىشىنىڭ ئەيىبلىشىگە ئۇچرىدى. بولۇپمۇ ھەممىدىن بەك ئەيىبلىگىنى ئۆزىنىڭ يېقىنى سېلىمخان بولدى. «بۇ ئاش، گۆش، ياغدا نېمە گۇناھ. ئۇ مېڭە ئەسكى بولسىمۇ يەنىلا سىزگە نىسبەتەن ياخشى مۇئامىلىدە بولدى. قاراڭ، ماۋۇ بىچارە نەفسىنى! ئۇ شۇنداق پوسمىلاق قىز ئىدى. ئاچلىق ئۇنى ئاۋاق قىلىپ قويدى. قارا شامال، قوتۇر كېسەللىرى چېقىپ، بارغانچە يەرگە كىرىپ كېتىۋاتىدۇ. كۆزلىرى گەجگىسىدە قاينىاپ، پىلدىرلاپلا قالدى. ئاداۋۇتتىم بار دەپ، ئاچلىقتىن ھەممىلار ئۆزىمەكچىمۇ؟ بۇنى خۇدا راۋا كۆرمەيدۇ. بۇنى نۇردۇن دېگەن نائىنساپ كاززاپنىڭ دىلىغا خۇدا سالدىمۇ، ئۆزىنچە سىزگە غەمخورلۇق قىلىۋاتىدۇ. ئۇنداق قىلمايلى، ھەر ئىشنىڭ يولى بار. سىز يېمىسىڭىز، نەفسە بىلەن مەن يەيمەن.» سارەم سېلىمخانغا بويىنىغا گىرە سېلىپ قاتتىق ھۆ تارتىپ يىغلاپ كەتتى. دېمەك ئاچلىق ئۇنى نامەرد نېنىنى يېيىشكە مەجبۇرلىدى. ئۇنىڭدا ئاچلىقتىن ئۆلۈش نىيىتى يوق، ھايات قانچە رەھىمسىز بولسا، ئۇنىڭ ھاياتقا بولغان مۇھەببىتى، ياشاش ئىستىكى شۇنچە ئاشىدۇ. ئۇنىڭ ئىزى ئۆچمەسلىكى، يۈسۈپنىڭ قۇرىغان تېنىدىن كۆكلەپ چىققان يۇمران نوتا نابۇت بولماسلىقى ئۈچۈن نېمىلا بىلەن بولمىسۇن جاننى قوغداپ، ھايات ياشاش كېرەك! «ئېغىز يېمىسە يۈز ئۇياتتى.» نۇردۇن ئاستا ـ ئاستا پەردە ئارقىسىدىن چىقتى، سېلىمخانىنىڭ ھايەجانلىشى بىلەن ئۇ سارەم بىلەن نەفسىنىڭ ھايات سەھنىسىگە كىرىپ كەلدى. ئۇ ئادەتتى بويىچە ھېچىيەپ

كىرىپ كېلىدۇ. سېلىمخان تاماق ئەتكەچ، سارەمنى ھەيدەپ ئېلىپ چىقىدۇ، تاماق پىشقاندا، ئۇلار يېيىشىدۇ. نۇردۇن ئۇزۇندىن ئۇزاق ئۆزىنىڭ ئىشىدىن چۈشۈپ جەمئىيەت، ھايات ھەققىدە سۆزلەيدۇ، ئۇنىڭ دېگەنلىرىنىڭ ھەممىسى ئورۇنلۇق بولىدۇ. بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئادەمنىڭ ھاياتى پەقەت بىرلا كېلىدىغانلىقى، بۇ ھاياتنىڭ تولىمۇ قىسقا ئىكەنلىكى، شۇ قىسقا ھايات ئىچىدە ياشلىقنىڭ گويا يالت قىلىپ كۆزىنى چاقناتقان بىر نۇرەكلا قىسقا بولىدىغانلىقى، شۇڭا ھاياتتا پەقەت خۇشال ـ خۇرام ياشاشقىلا بولىدىغانلىقى، ئۆزىنى بىھۇدە ئازابلاپ ئۆتۈشنىڭ تولىمۇ ئەخمەقلىك بولىدىغانلىقى توغرىسىدىكى سۆزلىرى سېلىمخاننى تولىمۇ قايىل قىلىدۇ. سارەمنىڭ ئىچىدە بىر يەرلىرى نۇردۇننىڭ سۆزىنى ئورۇنلۇق دېگۈسى كېلىدۇ، ئەمما ئىچ ـ ئىچىدىن چىقىۋاتقان يىرگىنچلار ئۇنىڭ بۇ خىياللىرىنى پۈشايمان بىلەن ئاخىرلاشتۇرىدۇ. نۇردۇن دائىم كىچىككىنە نەپەسنى قۇچىقىغا ئېلىۋېلىپ چوڭقۇر مېھرى بىلەن سۆيىدۇ، ئەركىلىتىدۇ. ئاچچىقىپ كېتىپ ئوينىتىدۇ. نەپەسنىڭ قولى قايىقىنى كۆرسەتسە، شۇ ياقتا ئاپىرىدۇ. نېمىنى كۆرسەتسە، شۇنى ئېلىپ بېرىدۇ. سارەم بۇنى توسۇشقا ئامالسىز قالدى. تىللاپمۇ، قېيداپمۇ، كىنايە قىلىپمۇ مانا بۇ مېھىر ـ شەپقەتتىن قۇتۇلالمىدى. خۇشامەت بىلەن ھىجىيىشلار، يېقىنچىلىقلار، ياخشى يېمەكلىكلەردىن ئۇ بىزار. بولۇپمۇ، ئۆزىنىڭ سۈپۈرگە قاينىتىپ يېگەن كۈنلىرىگە قايتا ئېرىشىشنى ئويلايدۇ. ئەمما ئۇ بۇ مەقسىتىگە يېتەلمىدى، قاچسۇنمۇ؟ قەيەرگە قاچىدۇ، يىراقلارغا قاچسىچۇ؟

ئۇ نەفسە بىلەن قەيەرگىمۇ قاچالار؟ نەفسەھازىرلۇردۇنىي
بىردەم كۆرمىسە، «دادام، دادا قېنى؟» دەپ غەلۋە قىلىدۇ.
نۇردۇن نەفسىنى ئەركىلىتىپ «قەزىم» دېگەن نەفسە
«دادا» دەپ چاقىرغاندا، سارەمنىڭ بەدەنلىرى تىكەنلىشىدۇ،
شۇركىنىدۇ، يىرگىنىدۇ، يۈرىكى جىغىلدايدۇ، نەپسى سىقىلىدۇ،
ھالسىزلىنىپ ھاسىراپ ئىزىغا ئولتۇرىدۇ، تەرگە چۆمىدۇ،
بىراق قىز ئۇيقۇسىدىن ئويغانسىمۇ، «دادا»، «دادام قېنى...»
دەپ يىغلايدۇ. كۆز ياشلىرى تولۇپ بارغان ئالمىدەك
يۈزلىرىنى يۇيىدۇ. ئانا چەكسىز ئازاب ئىچىدە تولغىنىدۇ.
ئانىنىڭ كۆز يېشى يوق يۈرىكى پۇچۇلىنىدۇ. ئەي، سەبىيلىك،
گۈزەلكلىك! يەنە ئاتا مېھرىدىن مەھرۇم بولغان، ئاتا مېھ-
رىگە تويمىغان، قانمىغان سەبىي قەلب! ياتىنىڭ مېھرىبانلىقى
سېنىڭ يۇمران، ساددا يۈرىكىڭگە سىڭىپ كىردى، سېنى
مەست قىلدى. ئازدىڭ، مانا ئەمدى ئۆز ئاتاڭنى ئۇنتۇپ،
يات بىرىنى ئۆزۈڭگە ئاتا قىلدىڭ! ئۇنىڭ سېنىڭ تېرەڭ
بىلەن گۆشۈڭ، تومۇرۇڭ، قېنىڭغا ئارىلىشىپ يۈرىكىڭنى
مۇجۇيدىغانلىقىنى، سېنى نابۇت قىلىدىغانلىقىنى، ئەسلى-
ۋەسلىڭنى قۇرىتىدىغانلىقىنى بىلمىدىڭ. بەلكى سەن
ئېسىڭنى تاپقاندا كېچىككەن بولارسەن! ئۇ چاغ سېنىڭ
دەرد - ھەسرەت، ئوغا قازىنىدا قاينايدىغان ۋاقتىڭغا توغرا
كېلەر... سەبىي يۈرەكىنىڭ ئېزىشى ئانىنىڭ يۈرىكىدە
چايانىڭ ئۇۋا سالغىنىغا ئوخشاش بىر ئىش بولدى.
نۇردۇن ئاخشىمى تاكى نەفسە ئۆز قوچىقىدا ئۆزىگە چىڭ
گىرە سېلىپ ئۇخلىغانغا قەدەر، سارەمنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرىدۇ.
ئانا ئوڭى ئۆز باغرىدا ئۇخلىتىشقا قانچە ئۇرۇنسىمۇ، بالا

هەرگىز ئۇنىمايدۇ. ئانا ئىچىدە قان يىغلايدۇ. ئەمدى ئۇخلىدىمىكىن دەپ نۇردۇننىڭ قۇچىقىدىن ئېلىشىغا نەقىسە قىرقىراپ ئويغىنىدۇ - دە، «دادا... دادا» دەپ ئۇنىڭغا چىڭ يېپىشىدۇ. بىر ھازا يىغلاپ، يەنە ئۇيقۇغا كېتىدۇ. ئاننىڭ يۈرىكى ھەرلەنمەكتە. «ئى ئاللا، ئۆز دادىسىنىڭ رەقىبىگە سەبىي قەلبىنىڭ مېھرىنى شۇنچىلىك باغلامسەن؟ شۇنچە دەردۇئەلەم يەتمىگەنمىدى؟ ئەمدى بۇنى كۆرسىتەمسەن؟» ئانا بالىدىن كەچمەكچى، بىراق «سارەم، نەقىسە ساقا قالدى، ئۇنى ياخشى تەربىيىلىگىن. مەندىن رازى بول، ئىزىمىز ئۆچۈپ كەتمىسۇن!» دېگەن سۆزلەر ... بۇ سۆزلەرنىڭ يۈسۈپىنىڭ كىيىملىرى ئارىسىدىن چىققان قول ياغلىقتا قايتا يېزىلىشى، بۇ سۆزلەرنىڭ قۇلاق تۈۋىدە ياڭراپ تۇرۇشى ھەم ھىدى پۇراپ تۇرىدىغان قول ياغلىقتا يالىتىرىشى... قانلىق خەتلەر ئۇنىڭ ئالقىنىدا تۇرۇپتۇ. ئۇ ئەقىدە، ۋىجدان، بۈرچ يىپلىرىدا چىڭ باغلانغان! بۇنى ئادا قىلماي، ئۇ قەيەرگىمۇ بارالايدۇ؟ كۈن، تۈن، ئاي، پەسىللەر ئۇنى جۇۋازغا كۆنگەن ئۆكۈزدەك، قەپەسكە قونغان قۇشتەك، قۇللۇققا كۆنگەن مەھكۇملاردەك قىلىپ بېزەپ قويدى، مانا بۇ بېزەكلەر ئۇنى بىر يېرىم يىل ئىچىدىلا ئاشۇنداق ياساندۇرۇپ قويدى. ئۇ ھازىر ئاسمان كۆمتۇرۇلسىمۇ، زېمىننى سەل باسسىمۇ مىت قىلماس يېڭى مىجەزگە، سۆزلىمەس ئېغىزغا، ئىشتىن بوشىماس قۇلغا ئىگە بولدى. كىشىلەرگە ئاربلاشمايدۇ. ئۇنى تولا ئۆرتىگەن دەردلەر مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئۆچۈن غەزالانغانغا ئوخشاشلا ھەم تەبىئىي، ھەم نورمال ئەھۋال بولۇپ قالدى. تېخى

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ئۇ هازىر سەمرىپ باشقىچە يېگىدىن ھۆسنگە تولۇپ قالدى. ئەمما ئۇ، بۇرۇنقىدەك ئۆزىنى تۇزىمەيدۇ، ھەمىسىنى بولۇشىچە ئارتىۋالىدۇ، لېكىن ئاي قارا بۇلۇت ئارىسىدا بۇلىنىپ بەربىر ئاي - دە! ئۇنىڭ ئايدەك جامالى مۇشۇ قاملاشمىسلىق ئىچىدە يەنە باشقىچە لاتاپەت بىلەن كۆزگە كۆرۈنىدۇ. مانا هازىر نەفىسىمۇ خېلى چوڭ بولۇپ قالدى. ئۇ نۇردۇنىدىن قىلچە ياتلىق ھېس قىلمايدۇ. نۇردۇنمۇ بۇ ئۆيگە بىمالال ئۆز ئۆيىدەك كىرىپ چىقىپ ئۆبرىدۇ. هازىر سارەم تۇرۇۋاتقان ئۆي توپا ئاستىدا قالغان زەي بىر ئېغىز ئۆي ئەمەس، بەلكى ئازادە ئۇچ ئېغىز يورۇق ئۆي! ئۆي ئىچى رەتلىك، زامانغا لايىق بېزەكلەر بىلەن تولغان. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى نۇردۇن كەلتۈرگەن. هازىر ئۇ بۇ ئۆينىڭ ئەزاسىلا ئەمەس، بەلكى خوجايىنى. بىمالال كىرىپ چىقالايدۇلا ئەمەس، بەلكى ئايىغى ئۈزۈلمەس ئەر - ئايال دېھقانلارنى باشلاپ كېلىدۇ. سارەم قول كۆيدۈرۈپ تاماق ئېتىدۇ، يۇندىپۈرۈشلۈق قىلىدۇ. مېهمانلىرىنى كەچە - كۈندۈز ئۇخلىماي كۈتىدۇ. بەزىدە مېهمانلار مەست بولۇشۇپ ئۆيدە پېتىشماي يېتىپ كېتىدۇ. ياش ناخشىچى قىزلار، ئەمەلدارلار، ئۇسۇلچى داڭدار ئايالار هەممىسى بار... بۇنداق چاغلاردا، سارەم نەفىسىنى ئېلىپ سېلىمخانىنىڭ ئۆيىگە چىقىپ قونىدۇ. تېخى بەزىدە نۇردۇن پىكاپىدىن ياش چىرايلىق قىزنى قولتۇقلاپ چۈشۈرۈپ ئۆيگە ئېلىپمۇ كىرىدۇ. سارەمگە تاماق بۇيرۇيدۇ. سارەم تاماق قىلىپ بەرگەندىن كېيىن، نەفىسنى ئېلىپ سېلىمخانىنىڭ ئۆيىگە يېنىپ چىقىدۇ. بۇ ئىشلار مانا شۇ

بىر يېرىم يىل ئىچىدە بولۇپ ئۆتتى. بىر كۈنى سېلىمخان:
— ئەمدى دېمىسەم بولمىدى سىڭلىم، جەمئىيەتتە سۆز - چۆچەك يامراپ كەتتى. بۇنى سەنمۇ ئوبدان بىلىسەن. سەن ياش، هامان تۆشۈك مارجان يېپقا ئۆتكۈزۈلمەي قالمايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن توي قىلمىساڭ بولمىدى، ئۆلگەننىڭ كەينىدىن ئۆلگىلى بولمايدۇ. ئەسكى دېسەك، بۇ زاماندا ئوبدىنى نەدە؟ بىلگىلى بولمايدۇ، ياساپ سوقتۇرارنىڭ ئورنى يوق....— دېدى.

سارەم هېچقانداق ئىپادىسىز كۆزلىرىنى سېلىمخانغا بىر هازا تىكتى، ئەمما گەپ قىلمىدى. گويا ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى چۈشەنمىگەندەك قاراپ قويدى.

5

توي بولدى. توي ناهايىتى داغدۇغىلىق بولدى. پۈتۈن دولان تويغا كەلدى. يانتاقنىڭ يېگىتلىرى مامۇت شەخى، قالۇنچى ئىسمايىل قالۇن، راۋابچى مەمەت تۇر-دىلاردىن تارتىپ تۇمەنتال، قۇمقىسار، غازكۆلنىڭ نەغمىچىلىرى، ئوغلاقچىلىرى، ماكسۇر شەيخىنىڭ ناغرا-سۇنايلىرى... نەچچە مىڭ كىشىلىك مەشرەپ تارتىشتى، نەچچە يۈز چەۋەندازلار ئوغلاق تارتتى... نۇردۇن دۇخاۋا بەلباغلار * ئارىسىدا كۆمۈلۈپ قالدى. سارەم ئۇچۇن بۇ

* دولانلىقلار توي قىلغاندا قاتناشقۇچىلار يېگىتنى قوتلۇقلاپ بەلباغ باغلىشىدۇ.

www.uyghurkitap.com

تويني هېچنېمه دېگىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ هېچ نەرسىنى بىلەن كارى بولمىدى، تويىنى مۇبارەكلەپ كۆلكە - چاقچاق قىلغانلارغا هاڭۇبقمپ قاراپلا قويدى، تەنىلرى ئاچكۆز ئىت سۆڭەك غاجىغاندەك، چاڭگال ئارىسىدا قىسلغان مۇزدەك شىرقىراپ كەتتى. ئۇ هېچ ساداسىز، خاتىرجەم ئىدى. توي بولۇپ بىر هەپتىدىن كېيىن، ئالۋاستىدەك چېچى چۈۋۈلغان بىر سېستىرا قىز كۆزگە قان تولغان هالدا كىرىپ، نۇردۇننىڭ ياقىسىغا ئېسىلىپ قورسىقىنى كۆرسىتىپ، سارەمنىڭ ئالدىغا تىزلىنىپ ئۆزىنى شاپىلاق دېغان هالدا:

— مەن بۇ كاززاپ شەيتان ئوغرىنىڭ دامىغا چۈشۈپ، نومۇسۇمنى بۇلغاپ سېلىپ، ئۇنىڭ قۇلى بولۇپ قالدىم! يۈسۈپكام هەم سىزگە ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا يۈز كېلەلمەيمەن. يۈسۈپكام بۇ مۇناپىقنىڭ قارىسىغا كەتتى. ئۇ ئوپېراتسىيە قىلغان كېسەلگە، مانا بۇ دۆيۈز بىر زەهەرلىك ئوكۇلنى ماڭا سالدۇرغان!... شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشى ئۆلۈپ كەتتى. مەن ئوكۇلنى سالمايمەن دېسەم، ئۇ مېنى ئالمايمەن دەپ قورقۇتتى. مەن ئۇنى ئۇ چاغدا تاكى مۇشۇ كۈنگىچە ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرۈپ قالغانىدىم. ئۇ مېنى مۇشۇ كەمگىچە خوتۇن قىلىپ كەلدى. مانا ئەمدى مەن ئۆلىمەن. مەن بۇ هېيىلىگەر شەيتانىنىڭ ئالدام خالتىسىغا چۈشتۈم... يۈسۈپكامغا ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيا يۈز كېلەلمەيمەن، ئۆلۈشتىن ئاۋۋال مەن سىزگە شۇنى دەپ قويايي، بۇ ياۋۇز بەتنىيەت شەيتاندىن قۇتۇلۇڭ! بولمىسا، ئۇ سىزنى خاراب قىلىۋېتىدۇ...— دېدى. نۇردۇن ئۇ قىزنىڭ چېچىدىن تۇتۇپ ئاغزىنى قولى

بىلەن تۆتۈپ:

— ھۆ ئەرۋىسىدىن ئازغان جالاپ، ئۆزۈڭنى چاپ لىمىغان مەن قالدىمۇ؟ — دېگىنىچە، ئۇنى تالاغا سۆرەپ چىقىپ كەتتى. مۆرددەك قېتىپ قالغان سارىم «خاراب... خاراب...» دەپ پىچىرلاپ مىيقىدا كۈلۈپ قويدى.

ئۆيىنىڭ ئوستىگىلا چۈشكەن بىر بومبىنىڭ پارتلىشى بىلەن ئۆيىنىڭ لىم تۆۋرۈك ياغاچلىرى قاراسلاپ سۇنۇپ، ئۆي بېسىپ چۈشتى. جان ھەلقۇمىدا قالغان سارىم يۇقىرىقى خىياللار ئارىلاش چۈشى بىلەن مەڭگۈ ئۇيقۇدالاشتى. سىرتتىكى ئېتىشۇازلىقىتىن قورقۇپ، نەفسىنى سۆرەپ كارىۋات تېگىگە كىرىۋالغان سېلىمىخان تىرىك گۆرگە كىرىۋالغاندەك، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە قالدى، نەفسە قاتتىق چىرقىراپ كەتتى.

IV باب

1

— نېمانچە ھايا جانلىنىپ قاراپ كېتىسىز بۇ قاقاسلىققا؟ كۆز ئالدىڭىزدىكى نامراتلارغا، نامراتچىلىقتا، ئاچارچىلىقتا قالغانلارغا ئېچىنىۋاتامسىز؟ ھەرھالدا ئەڭ دەھشەتلىك كۈنلەر — كومۇنا ۋاقتى ئۆتۈپ كەتتى. مەن ئوغلۇم ئەسقەر تۇغۇلغاندا، كۆك پىت باسقان بىر قوتۇر پاقلاننى

400 كويغا ئالغان، كېيىن يەنە بىر خورازنى 80 كويغا، بىر زاسۇيىنى 75 كويغا ئالغانىدىم. ھەر ھالدا ھازىر بىر پاقلان 40 - 50 كويغا، بىر خوراز ئون كويغا، بىر زاسۇي 15 كويغا كېلىدۇ. ئۇ كۆنلەرنى ئادەم ئويلىسىمۇ قورقىدۇ... راست، بىر قېتىم، سېرىق بۇيىدىن بىر بۇرادەر ماخۇر ئەكەپتىكەن، بىر ۋاخلىق ئۇماچنى، ئۇندىن قىلىنغان بولسا كاشكى، سۇپۇرگە توغراپ قاينىتقان كېپەك دەڭا، ئۇنى ئېشەكىكە بېرىپتۇمىز، ئىككى يىل شۇنىڭ دەردىنى تارتتىم، — دەپ، چوڭقۇر بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ سۆزدىن توختىدى رازاق ھېكىم. ئۇنىڭ چىرايىدىن ھېچقانداق بىر جىددىيلىك ياكى بىسەرەمجانلىق كۆرۈنمەيتتى. ئەكسىچە، شۇنچە خاتىرجەم ھەم مەغرۇر ئىدى. ئۇنىڭ بەستىدە پارقىراپ تۇرغان، ئۈست - ئۈستىلەپ باغلاپ ئېسىلغان ئوق تىزىقلىرى، قىستۇرۇلغان قاپلىق ھەم قاپسىز تاپانچىلار، كىچىك قول بومبىسى بار ئىدى. بۇ نەرسىلەر ئۇنىڭ قاۋۇل بەستىنى تېخىمۇ سۈرلۈك كۆرسىتەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل قەتئىيلىك چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاستىدىكى ئۇزۇن يايلىسى تىزىغىچە چۈشكەن ئاق ئات شۇنچە چېچەن، شۇنچە شاش، يورغىلايتتى، پات - پاتلا كۈچلۈك كىشنەيتتى. رازاق ھېكىم بىلەن يانداش ئالا پاچاق ئات بىلەن كېتىپ بارغان يۈسۈپنىڭ قولىغا رازاق ھېكىمنىڭ بىر ئېغىزمۇ سۆزى كىرمىدى. ئۇ خام كېسەكتىن ھەم لاي تامدىن قوپۇرۇلغان، تاملىرى ساپلا قۇشقاچ كامىرى بىلەن تولغان پاكار - پاكار ئۆيلەرگە، ئۆيلەرنىڭ ئالدىدا قاپقارا قوللىرىنى ئاغزىغا تىقىپ ئۆزلىرىگە قور-

قۇمسىراپ قاريشىپ تۇرغان قىپچالىكاچ بالىلارغا قارىماقتا ئىدى. بالىلار شۇنچىلىك ئوروق ھەم جانسىز كۆرۈنەتتىكى، بەللىرى خۇددى قومۇشتەك ئىنچىكە، پاقالچاقلىرى چوكىدەك ھەم قارا، بوينى تارتىشقان، باشلىرى يوغان، كۆزلىرى ئولتۇرۇشاڭغۇ، چاپاق باسقان، بېشىدا چاقا، تاز، يىرىڭلىرى ئاق پاخشەك ئۆرلەپ كەتكەنىدى. يۈزۈپ كۆزىنى يۇمدى، نەفسە خىيالغا كەلدى. كۆزلىرىدىن ياش ساقىپ چۈشتى، ئۇنىڭ كۆڭلى بۇزۇلغانىدى.

«ئاھ... مىللىتىم، بىچارە مىللىتىم، نادان مىللىتىم!... چوڭلىرىمىز قالايمىقان ئۇرۇشۇپ، بۇ سىياسىي قارىغۇلۇقنىڭ قىرغىنچىلىقىدا ئۆلۈپ تۈگىسەك، مانا بۇ بالىلارنى كىممۇ تەربىيىلەر؟ ئۇلار نېمە بولۇپ كېتەر؟ ئاھ، يۇرتۇم! ئاھ، سۆيۈملۈك تەكلىماكانىم، تاملىرى، ئىشكىلىرى، ھەتتا ئىتىنىڭ يالاقلىرىغىچە ئالتۇن بولغان دىيارىم!...* سېنىڭ ئىزىڭ راستىنلا بۇ قارا بورانلاردا قۇم ئاستىغا بارغانچە چۆكۈپ، ئىنسانىيەت دۇنياسىدىن بارغانچە يىراقلاپ كېتەرسەنمۇ؟... بىز نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتىمىز؟ دۇنيا ئەللىرى نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ؟ بىز قانداق ئۇرۇش قىلىۋاتىمىز، دۇنيا ئەللىرى قانداق؟...» يۈزۈپ قوللىرى بىلەن يۈزىنى توسۇۋېلىپ خۇددى كىچىك بالىدەك ھۆمۈدەپ يىغلىۋەتتى. رازاق ھېكىم ئاۋۇ دېھقان بالىلىرىغا ئېچىنغان ھالدا بىر قاراپ قويغاندىن كېيىن، يېنىدىكى كانۇبىي — ئابدۇرېشىتقا:

---

* تەكلىماكان ئاستىدىكى شەھەرنىڭ تاملىرى، ھەتتا ئىت يالىقىغىچە ئالتۇندىن ياسالغان دېگەن رىۋايەت خەلق ئارىسىدا كەڭ تارقالغان.

— ئاۋۇ بالىلارغا بىردىن گىرده تارقىتىپ بەرگىن! — دەپ بۇيرۇق قىلدى. ئابدۇرېشىت:

— خوپ، — دەپلا ئېتىنىڭ بېشىنى ئارقىغا بۇراپ ماڭدى. رازاق ھېكىم يۈسۈپكە قاراپ بىرنەرسە دېمەكچى بولۇپ يەنە دەرھال ئارقىغا قاراپ:

— ھوي، ئابدۇرېشىت، ئاۋۇ پىششىق قوي گۆشىدىنمۇ بىر پارچىدىن قۇشۇپ بەر، — دەپ تاپىلىدى، ئاندىن يۈسۈپكە:

— بۇ نامرات، بىچاره دېھقان بالىلىرىغا قاراپ قىزىڭىز يادىڭىزغا كېلىۋاتىدۇغۇ دەيمەن؟ بىراق بىز ھەپتىده قازىنى بىر قېتىم ماي كۆرمەيدىغان، ئۇماچ - يارما بىلەن سېرىقتال جان ساقلاۋاتقان دېھقانلىرىمىزنى قانداقمۇ ئېچ ئاغرىتىپ، كۆز يېشى قىلىپ، ئۇماچ - يارمىدىن قۇتۇلدۇرۇپ بولالايمىز؟ بۇ ئاللانىڭ پېشانىمىزگە پۈتۈۋەتكەن تەقدىرى ئوخشايدۇ، ئۇنى ئۆزگەرتىش بەندىنىڭ قولىدىن كېلىدۇ دەمسىز؟ مەسىلەن، ھازىر بىزنىڭ يىل بويى تۆت سەر گۆش يېمەي ئۆتىدىغان دېھقانلىرىمىز كۆرمىگە! ئۇلارنى قانداق قىلىمىز؟ ھازىر بىزنىڭ قولىمىزدىكى يېزىلاردا، بازاردا سېدا - سېتىق قىلىشقا رۇخسەت قىلىۋىدۇق، ھەر- قايسىسى ئۆز ھۈنىرىنى ئىشقا سېلىپ بازاردا تىجارەت قىلىۋىدى، خەقنىڭ قولى ئاز بولسىمۇ پۇل كۆردى، قورسىقى ئاز بولسىمۇ تويدى، ئاغزى گۆشكە تەگدى. ھازىرقى سىياسەت بويىچە ئەگەر بىز ئۇنى بۇرۇۋازىيە، قاراڭغۇ بازار دەپ قاراپ، ھەممىنى بوغۇپ قويساق، كىشىلەر ئاچلىقتىن ئۆلمەمدۇ؟ بۇ قانداقمۇ ئادەمنىڭ ئەقلىغە سىغىدۇ؟

— بىز ھازىر زولىقۇمدىكى ئۇرۇشقا جاننى ئالقانغا ئېلىپ قويۇپ كېتىۋاتىمىز. كىم بىلىدۇ، ھازىر ھايات سۆزلىشىۋاتىمىز، يەنە بىر ئاش پىشىم، بەلكى ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ۋاقىتقا قالماي. قۇملۇقتا قان ئېچىدە بۇ دۇنيا بىلەن مەڭگۈ خوشلىشىمىزمۇ تېخى! لېكىن سىز گۈيا ئاش نىسى بىلەن ئۇچراشقىلى كېتىۋاتقان بوز يىگىتتەك خۇشالسىز، — دەپ گەپنى بۇرىۋەتتى يۈسۈپ. رازاق ھېكىم بۇ كەمسۆز ئادەمنىڭ گەپلىرىدىن قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى.

— نېمىشقا خۇشال بولماي؟ ئادەمدەك ياشاش ئۈچۈن ياشاشقا يول قويمىغانلار بىلەن ئېلىشقىلى كېتىۋاتىمەن! شۈكا، خۇشالمەن... دەسلەپتە غەزىپىم كۈچلۈك بولسىمۇ، ئوق ئاۋازىدىن ئۆلگۈدەك قورقماندىم، ھازىر بىر يېرىمگە ئوق تەگسە، قىزىق چاي ئىچكەندەك بولۇپ قالىمەن. ھا... ھا... ھا...

ماشىنا، ئاتلىق بولۇپ ئۈچ يۈزدەك ئادەمدىن تەركىب تاپقان بۇ قوشۇن توپىلىق يولدا، قويۇق چاڭ - توزان ئىچىدە ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. كۈن چۈشتىن قايرىلغاندا، ئۇلار بۆرىئېغىز يېزىسىغا يېتىپ كەلدى. يۈسۈپنىڭ توپا باسقان چىرايىنى ئىنتايىن كۈچلۈك ھاياجان چىرمىدى. ئۇ چېقىق پاكار ئۆيلەرگە، ۋەيرانە تاملارغا، غۇربەتچىلىك، خارابىلىك، غېرىبلىق باسقان مەھەللىلەرگە، ھەتتا ھەربىر دەرەخ، ھەربىر قومۇشقا، ھەربىر قامىقاق، يانتاق، ئوتلارغا قىزىقىپ، يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك تەكىلەتتى...

قويۇق چاڭ - تۇماندىن ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرگىلى بولمىسمۇ، ئۇنىڭلا بىر قىزىرىپ، بىر تاتىرىپ كېتىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇ پۇچۇق تامغا، ئۇنىڭ جەنۇب تەرىپىدە سوزۇلۇپ تۇرغان باغقا قارىدى. بۇ يېزا چېتىدە چوقچىيىپ تۇرغان يولدىن، ھەممىدىن يىراق ئۆيگە قاراش بىلەن تەڭ، ئۇنىڭ يېرىكى تېپچەكلەپ كەتتى... قومۇشلار ئارىسىدىن بىر چىراي... ئۇ شۇنداق نۇرلۇق، شۇنداق گۈزەل چىراي ئىدىكى... خۇددى قومۇشلار ئارىسىدىن ئۇنۇپ قالغان كاككۇكگۈلدەك... سارەمنىڭ چىرايى كۆرۈندى، ئۇ قومۇشلار ئارىسىدا بىر كۆرۈنۈپ، بىر كۆرۈنمەي، بىردە مەرۋايىتلىق مەخمەل دوپپىسىنى، بىردە قىرىق ئۆرۈملۈك ئۇزۇن بوستان چېچىنى، بىردە ئەتلەس كۆڭلەكنىنى نامايان قىلدى. بۇ دەل يۇسۇپ ئېلىپ بەرگەن ئەتلەس كۆڭلەكى... ئەنە قارا بويناق ئۇنىڭ ئالدىدا يۈگۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ. قاۋاپ كەلدى، ئاۋازى ئاڭلىنىۋاتىدۇ، ئۇ كۆرۈنمىگەن بىلەن قويۇق قومۇش شىلدىرلاۋاتىدۇ. گويا قومۇش ئۇنىڭ ئالدىغا سىلكىنىپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ. يۇسۇپ كۆزىنى چىڭ يۇمدى، لەززەتلىك ئەسلىمە ئۇنىڭ مەنىۋى دۇنياسىغا، قەلب بوشلۇقىغا شۇڭغۇپ كىردى. ئۇنىڭ سىماسى شۇنچىلىك يارقىن، كۆركەم ئىدىكى، گويا مۇشۇ قومۇشلۇق چۆلدىكى بۇلۇق ئۆسكەن كاككۇكگۈللىرىگە، مۇشۇ تەكلىماكان قوملۇقىدا مەغرۇر ئۆسكەن چۆل كېۋەزىنىڭ تولۇق ئېچىلغان گۈلىگە ئوخشىشاتتى...

2

يۇسۇپ تومۇز ئاپتىپىدا، قويۇق قومۇشلۇق ئارىسىدا ئاتنى ئاستا ماڭدۇرۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ مۇرىسىدىكى ئوۋ مىلتىقىنىڭ ئوچى كۈن نۇرىدا قارامتۇل پارقىرايدۇ. قويۇق قومۇشلار ئىنتايىن سۈرلۈك، ئادەمنى بىر خىل ئەنسىزلىككە سالىدۇ. ئۇنىڭ ئارىسىدىن بىردە، ۋىشىلداپ خۇددى رېلىستا كېتىپ بارغان تېز سۈرئەتلىك پويىزدەك كېتىۋاتقان يىلانغا يۆلۈقسا، بىردە، چىرىلدىغان چۆل تورغىيىنىڭ باش ئۇستىدە ئايلىنىپ، ئۆزىنىڭ ئۇۋىسىدىن قىزغىنىپ ئېتىلىشىلىرىغا دوچ كېلىدۇ. بىردە، قۇرۇپ قالغان قومۇش دۆۋىسى ئىچىدىن سۈرۈپ چىقىرىلغان قىرغاۋۇل پالاقلاپ چىقىپ، ئاتنى ئۈركۈتۈۋېتىپ ئۇچۇپ كېتىدۇ ـ دە، ئون ـ يىگىرمە گەز يەرگە ئۇچۇپ بېرىپ قونۇپ قويۇق قومۇشلار ئىچىدە كۆزدىن غايىب بولىدۇ. ئەيتاۋۇر، ھېلى قارا داڭگال كاۋىدەك تۇگۈلۈپ ئۇچلۇق تمكەنلىرىنى بۇرتۇپ قوپۇرۇۋالغان كىرپە، سۈرلۈك خىرىس قىلىۋاتقان نوغۇچ قۇيرۇق تۈلكە، ھاسىراپ، جاۋىقىدىن پىل چىشىدەك ئۇزۇن ئۆتكۈر ئەگمە چىشلىرىنى چىقىرىپ شالىنى ئېقىتىپ ياتقان قاۋان توڭگۇز، توشقان، كېلە دېگەندەك نەرسىلەر ئۇچرايدۇ. مانا بۇلار بىپايان تەكلىماكان قومۇشلۇقىنى ئارامگاھ قىلىۋالغان بولۇپ، ئادەمگە ماڭدامدا ئۇچراپ تۇرىدۇ. ھەممىسى ئۆز يولى بىلەن ئادەمگە خىرىس قىلىدۇ، ئېتىلىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ھەممىدىن غالجىر بولغىنى، خەتەرلىكى قاۋان

توڭگۇز، ئۇ ھە دېگەندىلا قانغا تولغان كۆزلىرىنى چەك-
چەيتىپ، سەت ھۇۋلاپ چىرقىرىغانچە ئېتىلىپ كېلىپ
ئۆتكۈر، ئۇزۇن چىشلىرى بىلەن ئادەمنىڭ، ئاتنىڭ قارنىنى
چۈۋۈپ، قورساقلىرىنى يىرتىۋېتىدۇ. بۇ سىرلىق قوموشلۇقتا
يۈزۈپنىڭ تەنلىرى ئەيمىنىپ ئۇنى تەر بېسىپ كەتتى.
ئۇ ئات ئۈستىدە مىلتىقىنى بەتلەپ ئۇياق - بۇياققا قارايتتى،
يېنىدا يالكى ئارقىدا تورغاي يالكى توشقان «شالدۇر -
شۇلدۇر» قىلسىلا، مىلتىقىنى شۇ يەرگە قارىتىپ، چەكچىيىپ
قاراپ كېتەتتى، بەزىدە ۋارقىراپمۇ، بەزىدە ئوق چىقىرىپمۇ
سالدى، كېيىن يەنە ئۆزىدىن نومۇس قىلدى. ئۇ يولغا
چىقىش ئالدىدا مۇدىر: «يوللىرىمىز پۈتۈنلەي ياۋا توشقان،
ياۋا توڭگۇز، تۈلكىلەر سالغان چىغىر يول... بىز بۇ يولغا
كۆنۈك، لېكىن سىرتتىن يېڭى كەلگەن ھەرقانداق ئادەمنىڭ
ماڭسا قورققۇسى كېلىدۇ ھەم خەتەرلىك... شۇڭا مىلتە-
قىڭىزدا ئوق بەتلەكلىك بولسۇن! ئۆزىڭىزگە ئوبدان ھېزى
بولۇڭ! پومېشچىك، باي دېھقان، بۈزۈق ئۇنسۇرلار
قولىدىن كەتكەن جەننىتى ئۇچۇن كېچە - كۈندۈز چىشلىرىنى
بىلەپ تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ نىيىتى يامان، بىز كەمبەغەل
دېھقان، تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلارنى چاينىپ پۈركۈۋەتسە
دەردى چىقمايدۇ. شۇڭا بۇ جەھەتتىمۇ سەگەك بولۇشىڭىزغا
توغرا كېلىدۇ» دېگەنىدى.

يۈزۈپ ئىچىدە، نۇردۇن دېگەن تىرىكتاپ لەقۋانى
ئۇنىمسا سۆرەپ تۇرغۇزۇپمۇ بولسا ئېلىۋالمىغىنىغا پۇشايمان
قىلدى. ئۇ، بۇ جاڭگالغا كېلىپ بەدىنىنى چېقىپ ھارىرەك
قىلىۋەتكەن پاشىدىن بىزار بولۇپ، بۇ يەرگە كەلگەنـ

لمكىدىن پۇشايمان يەپ، ياتاقتىن چىققىلى ئۇنىماي يېتىۋالغانىدى. دوختۇرخانا باشلىقى ئۇنى باشقۇرۇش هوقۇقىنى يۈسۈپكە بەرگەنىدى، ئۇنى مەيلىگە قويۇۋەتكەندىن كېيىن، هەممە ئەيىب ئۆزىدە! يۈسۈپ ئۆزىنى ئەنە شۇنداق ئەيىبلەپ يۇرۇپ، ئېگىز بىر قۇمالىغۇ دۆڭگە چىقىپ قالغىنىنى بىلمەي قالدى. بۇ دۆڭنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىدە ئېگىز ئۆسكەن قومۇشلار بار ئىدى. باشقا يەرلىرىنى پۈتۈنلەي ئاق يانتاق، چېقىر تىكەن، شالدىر بۇيا، قامىاق بېسىپ كەتكەن بىر دۆڭ ئىدى. شىمال تەرىپى سازلىق بولۇپ، سازلىقنىڭ تەسكەي يەرلىرىدە قويۇق يۇلغۇنلار ئۆسكەن، ئۇنىڭ ئايىغ تەرىپى چەت — ئۇچى يوق قويۇق توغراقلىققا تۇتىشاتتى. توغراقلىقتىن هەر خىل قۇشلارنىڭ سايراشلىرى، جەرەن كاكىللىرىنىڭ بوم ئاۋازدا مەرەشلىرى ئاڭلىنىدۇ. بۇ ياقتىكى يۇلغۇنلۇقتا، بوز گۈلۈك ئاق ياۋا توشقان، بېغىرتاق كۇۋشكەل، قىرغاۋۇل، ئاندا - مۇندا چۇغۇندەك ياۋا كەپتەرلەر يايلاشماقتا ئىدى. يۈسۈپ گويا بىر تەبىئىي هايۋانات باغچىسىغا كىلىپ قالغاندەك، بۇ مەنزىرىلەرگە تويماي هاڭۇبقىپ قاراپ، پۈتۈن ئەس - يادى بىلەن مەهلىيا بولۇپ قالدى. بىردىن، ئاستىدىكى قارا جەدە ئات قاتتىق بىر كىشنەپ چىچاڭلاپلا، هەممىنى ئۇنتۇپ بىخەستە ئولتۇرغان يۈسۈپنى قويۇق يانتاق ئۆستىگە تاشلىدى - دە، شەرق تەرەپتىكى قۇملۇققا قاراپ خىرقىرغانچە چېپىپ چىقىپ كەتتى، يۈسۈپ يەرگە ئانچە قاتتىق چۈشمىگەنىدى، ئەمما ئاق تىكەنلىك زەھەرلىك تىللىرى ئۇنىڭ دۇمبە، بويۇن، تاغاقلىرى

www.uyghurkitap.com

ربغا بىراقلا سانجىلىپ دۇمبىسىدىن قاتتىق ئاغرىق كىرىپ كەتتى، يۈسۈپ ئاغرىقىغا چىدىماي ۋايسىپ ۋارقىراپ كەتتى. چۆچۈش ئاغرىقىتىن غالىب كەلدى، ئۇ، چىشىنى چىشىغا بېسىپ بىر يۇلقۇندى - دە، ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ دۇمبىسىگە چىڭ يېپىشقان تىكەنلەر شاخلىرى بىلەنلا سۈنۈپ ئۇنىڭ دۇمبىسىدە قالدى. ئارقىدىن قارىغاندا، ئۇ خۇددى مۇشۇ زېمىندىكى ئاق يانتاق ئۇنۇپ كەتكەن كونا ئۆينىڭ تېمىغا ئوخشىشىپ قالغانىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرا - تۇرمايلا، پاكۇ - پۇك قىلىپ ئىككى پاي ئوق چىقىرىۋەتتى. ئۇنىڭ دۇمبىسىگە گويا نۇرغۇن ھەرە قونۇۋېلىپ نەشتىرىنى تارتىنماستىن سانجىۋاتقاندەك بولۇۋاتاتتى، ئۇ تولغىنىپ كەتتى. ئات بولسا، قويۇق قومۇشلارنى بۆسۈپ قۇملۇققا قاراپ بەدەر چېپىپ يىراقلاپ كېتىۋاتاتتى. يۈسۈپ ئەتراپىغا قارىدى، ھېچ نەرسە كۆرۈنمىدى. ئايىغى ئاستىدا قومۇش شىلدىرلىدى، ئۇ شۇنداق بىر قارىدى - دە، ئاغرىقنىمۇ ئۇنتۇپ «ۋاي» دەپ بىر ۋارقىرىدى - دە، دۆڭدىن قويۇق قومۇشلۇق ئارىسىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئۇنىڭ ئايىغىدا، بىلەكتەك چوڭلۇقتا بىر ئاق يەر يىلىنى ئاغزىدىن قاپقارا نەشتىرىنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا ئېتىلىپ كەلگەنىدى... يۈسۈپ بارلىق ئاغرىقىنى ئۇنتۇدى، دۇمبىسىگە چاپلىشىپ قالغان يانتاق تىكەنلىرىنى ئېلىۋېتىش نىمۇ، دۆڭدىن پەسكە سەكرىگەندە بىقىنىغا قاتتىق تەگكەن داڭگالنىڭ ئاغرىقىنىمۇ، قېچىپ كەتكەن ئاتنىمۇ ئۇنتۇدى. بىرلا نەرسە — زەھەرلىك يىلان پەيدا قىلغان قورقۇنچ ئۇنىڭ كاللىسىنى ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى، ئۇ ئۆزىـ

دىن ئىككى - ئۈچ گەز ئېگىز قومۇشلۇقتا شۇنچىلىك تېز يۈگۈردىكى، قومۇشنىك ئۆتكۈر تىغىدەك يوپۇرماقلىرى ئۇنىڭ يۈز - قۇللىرىنى ئۈست - ئۈستىلەپ تىلىپ، پۈتۈنلەي قانغا بويۇۋەتتى، پاتاسلار ئۇنىڭ بېشىنىڭ جۇلۇقىنى چىقىرىۋەتتى. بىردىنلا ئۇ ئۈيەر - بۈيەردە چاكاندا بىلەن سۆكسۈك ئۇۋىنىپ قالغان ئاق پوستەك ئۆرلەپ كەتكەن شورلۇققا چىقىپ قالدى. بۇ شورلۇق خېلى كەڭرى دائىرىدە بولۇپ، بىر ئۇچى قۇملۇققا، بىر تەرىپى بىر خام كېسەكلىك پاكارغىنا ئۆيىنى ئوراپ تۇرغان كىچىككىنە باغقا تۇتىشاتتى.

يۈسۈپ ئەنسىزلىك بىلەن ئارقىغا قارىدى، قومۇش لەرزان شامالدا يەنىلا يىلان ماڭغاندەك شىلدىرلىماقتا ئىدى. ئۇ چىلىق - چىلىق سۇ بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇ ئۆيىنى كۆرۈپ: ئىلايا شۇكرى، ھەرقانداق بولسا ئۆيگە ئۇچرىدىم، بولمىسا بۇ جاڭگالدىن قانداق قۇتۇلۇپ چىقار ئىدىم! دەپ ئويلاپ، ئىنتايىن چارچىغان ھالدا ئاران - ئاران مېڭىپ ئۆيگە يېقىنلاشتى. ئۇنىڭ يۈزلىرى قىپقىزىل قانغا بويىلىپ كەتكەن بولۇپ، تىلىنغان يەرلىرىگە شور توپىلار قونۇپ، جان چىققۇدەك ۋىژىلداپ ئېچىشىۋاتاتتى. ئۇ باغنىڭ يېنىغا يېقىنلاپ بارمايلا، باغنىڭ قاغىلەك جىگدە ئازغانلىرىغا يامىشىپ ئۆسكەن چىگىلىك چىتلىقى ئارىسىدىن بىر قارا بوينىق تايغان ئېتىلىپ چىقتى - دە، يۈسۈپ ئۆزىنى ئوڭشاپ ئۆشىنىسىدىكى مىلتىقىنى ئېلىشقا ئۇلگۈرە - ئۈلگۈرمەيلا، ئۇنىڭ كۆتۈرگەن ئوق قولىدىن كاپلا قىلىپ ئالدى... ئىت شۇنچىۋالا ۋەھشىي ۋە غالجىر

ئىدىكى، ئۇنىڭ قەلبىنى بىر چىشلەش بىلەنلا بىلەكتىڭ تېرىسىنى ھۆل بادرىنىڭ سوپىقىنى سويغاندەك، جەينەك كىچە سۈيۈپ ساقىلىتىپ قويدى، ئاندىن ئېتىلىپ، مۇرىسى، قورساقلىرى، پاقالچاقلىرىنى قېيما قىلمۇەتتى. ئۇ بىرنەچچە قېتىم ئاتتىق ۋارقىرىدى - دە، جىمىپ قالدى. باغدىن 16 - 17 ياشلاردىكى بىر قىز خۇددى كەپسىنەكتەك يۆگۈرۈپ چىقىپ، ئىتنى ھەم تۆۋلاپ، ھەم تىللاپ يېتىپ كەلگەندە، يۈسۈپ ھوشسىز ياتاتتى.

3

يۈسۈپ ھوشىغا كەلگەندە ئۆزىنى تورۇسلىرى ئىستىن قارايغان، يىكەن بىلەن توغراقنىڭ بىلەكتەك ئەگرى بادىرىلىرى بىلەن يېپىلغان، ئۆگزىسىدە باش پاتقۇدەك كىچىك كىنە بىر تۆڭلۈكى بار، تار ھەم قاراڭغۇ بىر ئۆيدە كۆردى. ئۆينىڭ بۇلۇڭ تورۇسلىرىدا ئۆمۈچۈك تورلىرى ساڭگىلىشىپ تۇرىدۇ. تەر ھەم تەرنىڭ پۇرىقى ئارىلىشىپ ئاجايىپ بىر خىل سېسىق پۇراق دىماغقا ئۇرۇلىدۇ. ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا قىشتا ئوت قالىنىپ ياز كىرگەندىن بۇيان چېقىۋېتىلگەن تام مەش تۇراتتى. يۈسۈپنىڭ بەدەنلىرى ئۆزىنىڭ ئەمەستەك سىيرقىراپ ھەم لوقۇلداپ ئاغرىماقتا ئىدى. سېسىق پۇراقتىن يۈسۈپنىڭ كۆڭلى ئاينىپ ھېچ بولالمىدى.

— ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟ — دېدى ئۇ بوغۇق ئاۋازدا، ئۇنى شۇ ئان يۆتەل تۇتۇپ قاتتىق يۆتىلىپ كەتتى، يۆتىلىش بىلەنلا بەدەنلىرىدىكى يارىلارنىڭ ھەممىسى بىراقلا

ئاغرىپ، ئاغرىقتىن ۋاز كەچتى. شۇ ئان ئۆيگە ئۇزۇن سەگەز كۆڭلەك، كونىراپ كەتكەن مەرۋايىتلىق قىزىل دۇخاۋا دوپپا، كەپكە پۇچقاقلىق يېشىل بويالغان ماتا تامبال كىيگەن بىر قىز كىرىپ كەلدى، يىغلىغان بولسا كېرەك، بۇلاقتەك قارا شەھلا كۆزلىرى سەل قىزارغان، ئەمما ئۇنىڭدىن ئاجايىپ بىر خىل نۇر چىقىپ تۇرىدۇ. يۈزىنىڭ تېرىسى بۇغداي ئۆڭ، ئەمما خالىس، شۇنچىلىك سىلىق، لالىدەك قىزىل لەۋلىك ئاغزى، كىچىككىنە زىننىقى... ئۇنىڭدىن ئىشتەلىپ، ئاجايىپ بىر خىل گۈزەللىك چاقناپ تۇراتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قايغۇلۇق چىرايىدىن چەكسىز قورقۇش چىقىپ تۇراتتى، يۈزىدە ئىختىيارسىز ھالدا يۈزىنى سىيلىدى، ئۇنىڭ ئاغزى ئەتراپىغا پۈتۈنلەي قورقاق يارىسى چىقىپ كەتكەنىدى. ئۇ قىزغا قاراپ ھەيران قالدى. «تۇۋا، ئاجايىپ گۈزەل قىزكىنا... مەن ئۆمرۈمدە، مەسىلەن، ئالىي مەكتەپتە... ئۇرۇمچىدە... قەشقەردە... بۇنداق قىزغا ئۇچرىمىغان، بۇ يەردە تەكلىماكاندا... قۇملۇق جاڭگالدا ھە؟...» يۈزىدىكى ئاغرىقنى سەل ئۇنتۇغاندەك بولدى. قىزنىڭ ئەپتىدىن ئىنتايىن قورقۇپ كەتكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ سەل ئېگىلگەن بۇرنى ئۇچىدىن تەر تەپچىرەپ، چېكىسىدىن مونچاقتەك تەر تامچىلىرى چىقىپ تۇرىدۇ. قىزنىڭ بۇ قىياپىتىگە ئاجايىپ بىر نازۇك ھېسسىيات يۈشۇرۇنغان، تېل بىلەن ئىپادىلىگۈسىز گۈزەللىكە ئىگە، يۈزىدە قىزغا شۇنچىلىك بېرىلىپ قاراپ قالغانىدىكى، ئۇنىڭ ئازابلىرى گويا ئۇنتۇلغانىدى. كۈندە ئۇنىڭ كۆزىگە كۆرۈنۈپ تۇرىدىغىنى كۆپ مەھەللىدىكى كېرىپ

چىقىش مەنئى قىلىنىپ، قويۇق قاغا جىگدە تىكەنلىرىدە توسۇۋېتىلگەن قارا كېزىك بار ئۆيلەردىكى ئادەملىك رەڭ گىدىن پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ، كەچ كۈز ئۇششۇكىدىن قاريىپ، كۆكىرىپ، سارغىيىپ كەتكەن چىرايلار، ياكى جان چىقماي، ياكى تىرىلمەي كۆزلىرى پىلدىرلاپ، ئېغىزلىرى قورۇلۇپ يەم لىنىپ قالغان كىشىلەر، تۇرماي جۆيلۈيدىغان، قوۋۇرغىلىرى سانجىپ چىقىن ئاستىدا قالغان بالىلار، تازدىن قورۇلۇپ ھالسىز مونەكتەك بولۇپ قالغان قىزلار... ئىدى. مانا بۇ مەنزىرىلەر... بۇلارنىڭ ھەممىسىگە قاراپ ئۇ ناھايىتى ئازابلىناتتى. چالا ئۆلۈك ھالىتىگە كېلىپ، چىۋىنغا يەم بولۇۋاتقان بۇ ئادەملەرمۇ دۇنيادىكى نۇرغۇن بەختلىك ئادەملەرگە ئوخشاش ياشاش، ئادەمدەك ياشاش ھوقۇقىغا ئىگە ئىدى، ئۇلار دۇنياغا شۇنىڭ ئۈچۈن كەلگەنىدى، بىراق بۇ كىشىلەر مانا مۇشۇنداق، ئۆلۈم بىلەن ھاياتنىڭ ئارىلىقىدا گال قېتىراقتا غىرىدالغان كالىلاردەك ياشايتتى. دېمەك، قارا كېزىك ــ ۋابا باسقان بۇ سەھرادا مانا مۇنداق بىر تال قىممەتلىك گۈلمۇ ئۆسكەنىكەن ــ دە! ئاشۇ كىشىلەرنى كۆرۈپ ھاياتقا، مۇشۇ زېمىنگە ئۈمىدسىز چەكسىز ئازاب بىلەن قارايدىغان بولۇپ قالغان يۈسۈپ بۇ زېمىنده مۇنداقمۇ جانلىنىك بارلىقىنى كۆرۈپ ھەيران قالدى. ئۇ دائىم: ۋاي پەشانىسى شورلۇق، ھەممە يېرىنى كۆڭۈلسىزلىك، بەختسىزلىك باسقان زېمىنىم، ئەمدى ساڭا كەلمىگەن مۇشۇ قارا كېزىك قالغانمىدى؟ دەپ ئويلايتتى. مانا ئەمدى ئاشۇنچىۋالا بەختسىزلىك ئىچىدە بەخت، ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە ئۈمىد بار ئىكەن ــ دە! يۈسۈپنىڭ قەلبى

خۇشاللىق بىلەن لىق تولدى.

— قىزچاق، ئىسمىڭىز نېمە؟

— سارىم! — دەپ جاۋاب بەردى قىز سەل قىزىرىپ. ئەمما ئۇ ئۆزىگە تۇغۇلۇپ چوڭ بولغانىدىن بېرى تۇنجى قېتىم مۇنداق يىللىق مۇئامىلە قىلغۇچىغا ھەيرانلىق بىلەن قىزىقىپ تىكىلدى.

— ئىسمىڭىزمۇ ئۆزىگىزگە ئوخشاش چىرايلىق ئىكەن! — دېدى يۈسۈپ سارەمگە كۆزىنى مىت قىلماستىن قاراپ. سارەم يەرگە قارىۋالدى. ئۇنىڭغىچە ئۆيگە چوڭى سەككىز-توققۇزلاردا، كىچىكى ئۈچ - تۆت ياشلاردا بىر قىز، ئىككى ئوغۇل كىرىپ كەلدى. باللارنىڭ ھەممىسى يالىڭاچ بولۇپ، بەدەنلىرى ئاپتاپتا كۆيۈپ، يۈز تېرىلىرى سويۇلۇپ پوستەك بولۇپ قالغانىدى. باللار شۇنچىلىك ئوروق ھەم ئاجىز ئىدىكى، بىر نەرسىگە سەل پۈتلاشسىلا يىقىلىپ كېتىدىغان-دەك كۆرۈنەتتى. سارەم باللارنى قوغلىماقچى بولۇۋىدى، يۈسۈپ توسۇپ قويدى.

— ئاتا - ئانىڭىزنىڭ ئىسمى نېمە؟ — شۇ ئان قىزنىڭ چىرايىدىكى خىجىللىق قايغۇلۇق تۇسكە ئالماشتى.

— مېنىڭ ئاتا - ئانام يوق، تاغامنىڭ ئالدىدا تۇرۇۋاتىمەن.

— تاغىڭىزنىڭ ئىسمىچۇ؟

— بارات خالقۇش، — قىز تاغىسىنىڭ ئىسمىنى ناھايىتى تەسلىكتە ئاغزىدىن چىقاردى، ئۇنىڭغا تاغىسىنىڭ ئىسمىنى ئاغزىدىن چىقىرىش ناھايىتى تەس كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى بىر تاتىرىپ، بىر قىزىرىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كەينى-

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

دىنلا كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرغان بالىلار قاسماق باسقان قاپقارا قوللىرىنى ئاغزىغا سېلىپ ھەر خىل شەكىلدە تۇرۇشاتتى، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن شالى قۇيۇلۇپ تۇرىدۇ. يۈزۈپ قىزنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ، تاغىسىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىشتا ئىزا - نومۇس ئىچىدە ناھايىتى ئازابلىنىۋاتقانلىقىنى دەرھال سەزدى. چۈنكى، ئۇ زامانلاردا، پومېشچىك، باي دېھقان دېگەن بۇ ئىسىملار شۇنچىلىك قورقۇنچلۇق ئىدىكى، بۇ ئىسىمنى شۇ نامغا مەنسۇپ كىشىلەر ئۇچۇن ھەر قېتىم ئاغلاش يۈرىكىنى بىر قېتىم چايان چاققانغا باراۋەر بولاتتى. «ئەي پومېشچىك!» دېگەن بىر چاقىرىش ئاغلانسا، بۇ يەردىكى ھەربىر دەرەخ، قومۇش، قۇملۇق، سازلىق، زەيلىك كۆللەر، ھەتتا ھەربىر جانىۋارغىچە ئۇنىڭغا چەكسىز نەپرەت بىلەن قاراۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. «كىمنىڭ بالىسى؟ پالانى پومېشچىكنىك! ئەي ئىتنىڭ كۆچۈكى!...» دېگەن سۆزلەر، چەكسىز نەپرەت بىلەن قاراشلار، مانا بۇلار سىياسىي ئېڭىسادتىن قىلچە خەۋەرسىز سەبىي بالىلار ئۇچۇن نەچچە ھەسسەپ ئازاب ئىدى. ئاتا... ئانا... سەن نېمىشقا پومېشچىك، مېنى ھەممەبالىلار ئۇردى، تىللىدى. مېنى ئارىسىغا قوشمىدى، مەكتەپتە مېنى ھەممىسى تىللايدۇ، ئورۇندۇقتا ھېچقايسىسى مەن بىلەن ئولتۇرغىلى ئۇنىمايدۇ، مېنى خام كېسەكتە ئولتۇرغۇزدى، مېنى كىچىك پومېشچىك دەپ پىچەن قىلدى، «شەرق قىزارىدى» ناخشىسىنى ئوقۇغاندا، مېنى ئارىسىدىن چىقىرىۋەتتى. ھەممە بالىلارنىڭ ئاتىسى كەمبەغەل دېھقانىكەن، سەن نېمىشقا پومېشچىك بولۇپ قالغان؟ پومېشچىك دېگەن ئادەمنىڭ

قېنىنى شورايدىغان پارازىت دەيدۇ، سەن ھەممە ئادەمنىڭ قېنىنى ئىچىپتىكەنسەن، قانىنمۇ ئىچكىلى بولامدۇ؟ بالىلار مېنى كىچىك پومېشچىكنى يوقىتايلى! دەپ قۇرۇپ قالغان كالا تېزىكى بىلەن چالما - تېزەك قىلغانىدى، قانغا بويىلىپ كەتتىم، قان تاتلىقمىدۇ. ئاتام ئىچىپتىكەن، مەنمۇ ئىچىپ باقاي دەپ ئىچسەم، ناھايىتى تۇزلۇق، قاۋۇق ئىكەن... مېنى توپ ئويناشقا، پىئونېرلىققا قوشمايدۇ. سەن پومېشچىك بولماي، كەمبەغەل بولغىنا ئاتا! بولمىسا مەكتەپكە بارمايمەن...» مانا بۇ نارەسىدە پومېشچىكلارنىڭ مۇشۇ ئىسسىدىن تارتىۋاتقان ئازابلىرى! يۈسۈپ يېزىغا كېلىشىگە، يېزا باشلىقى ئەڭ ئاۋۋال پومېشچىكلارنى چاقىرتىپ كېلىپ، باشلىرىدىكى بۆكسىلەرنى ئېلىۋېتىپ، قىزىق قۇم ئۈستىگە يۈكۈندۈرۈپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئۇلارنى يۈسۈپكە بىر - بىرلەپ تونۇشتۇرغانىدى. «مانا بۇلار بىزنىڭ يېزىدىكى كەڭ كەمبەغەل دېھقان، تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلارنىڭ ئەڭ ئەشەددىي دۈشمىنى، پرولېتارىيات دىكتاتۇرىسىنىڭ پولات مۇشتى ئاستىدا ئىشلەيدىغان پومېشچىك ئۇنسۇرلار... بۇلار ئىنتايىن ياۋۇز، قەبىھ، ھىيلىگەرلەر... بۇلارنى ھازىر ئوبدان تونۇۋېلىڭ ۋە بۇلارغا قەتئىي يېقىنلاشماڭ! ئالدام خالتىسىغا چۈشۈپ كەتسىڭىز بولمايدۇ، قاتتىق ھەزەر ئەيلەڭ. خۇدايا توۋا، ئىتتىرىۋەتكەننى ئىت يېمەپتۇ، دېگەندەك، بىزنىڭ شۇنچىۋالا كەمبەغەل دېھقان، تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلىرىمىزغا چاپلىشىپ ئۇلارنى ئۆجمە تۆككەندەك يىقىتىۋەتكەن بۇ قارا كېزىك، بۇ ئاپەت بۇ ئۇنسۇرلارنىڭ ھېچقايسىسىغا تەگمىگىنىنى كۆرمەمسىز! بۇنىڭغا مەن

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

هەيران! بۇ كېسەل ياكى ماۋۇ نەمىلەرگە، ياكى ئۇلارنىڭ كۆچۈكلىرىگە تەگمىدى، ساق يۈرىدۇ. بۇ ئەبلەخلەر ھازىر ئەترەتلىرىمىزنىڭ ئاساسلىق ئەمگەك كۈچلىرى بولۇپ قالدى. سىنىپىي كۆرەش ئىنتايىن كەسكىن، ھە، بۇلارمۇ مۇبادا قارا كەزىك بىلەن يېقىلىپ قالسا، داۋالىماق، ئۇلارنى داۋالاشقا بولمايدۇ.» گەپ بۇ يەرگە كەلگەندە، يۈسۈپ بۇ ئاغزى بىر ئېچىلسا توختىمايدىغان يېزا باشلىقىنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى: «بولدى، ھەممىنى تونۇۋالدىم، لېكىن دوختۇرنىڭ ۋەزىپىسى كېسەلنى داۋالاپ ئادەمنى قۇتۇلدۇرۇش. ماڭا سىنىپىي كۆرەش دەرسىنى ئۆتۈۋەرمىسىڭمۇ بىلىمەن. مېنىڭ ۋەزىپەم مەيلى ئۇ قانداق تەركىبتىكى ئادەم بولسۇن، كېسەللا بولىدىكەن، داۋالاش. بۇ پارتىيەمىزنىڭ سىياسىتى. سىز ئاساسلىق ئەمگەك كۈچىمىز مۇشۇلار، دەيسىز. بۇلار ئۆلسە، ئەمگەكنى كىم قىلىدۇ؟ ناننى كىم تاپىدۇ؟ ئىلاجى بار بۇلار ئۆلمىسۇن، ئىشلىسۇن» دېدى يۈسۈپ. يېزا باشلىقى ئاغزىنى كامارىدەك ئاچقانچە ھاڭۇبقىپ قاراپلا قالدى: «سىنىپىي كۆرەش ئېغىر ناچار بىر دوختۇرکىنا ماۋۇ» دېدى ئىچىدە. شۇ چاغدا، قىزىق قۇم تىزلىرىنى كۆيدۈرۈپ ھالىنى قويماي كالپۇكلىرىنى چىڭ چىشلەپ ئولتۇرغان، باشلىرى مىس قازانىنىڭ تۈۋىدەك قارا پارقىرايدىغان ئەرلەر، چاچلىرى پاخپىيىپ سېرىق قۇيرۇقىنىڭ چاڭگىسىدەك بولۇپ كەتكەن ئاياللار يەردىن باشلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ ھارغىن چىرايدا نۇرسىزلانغان چوڭقۇر كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا شەپقەت تىلىگەندەك تىكىلىپ قاراشتى. شۇ ئان يېزا باشلىقى: «كۆر-

دىگىنىمۇ بۇلارنى! سەللا پۇرسەت بولسا، ئېشكى تۆت چىشلىق بولۇشىدۇ، باش كۆتۈرىدۇ، ئۇلۇغ پرولېتارىيات دىكتاتۇرىسىنى ئاغدۇرغىلى ئۇرۇنىدۇ» دەپ، يەنە ئەزۈيىلەپلا كەتتى. ئەنە شۇلار ئىچىدە ۋىجىككىنە كەلگەن قويۇق قارا ساقاللىق بىر كىشىنى يېڭا باشلىقى: «ماۋۇ بارات خالقۇش، بۇنىڭ ئاكىسى جىنايىتىدىن قورقۇپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان، ئۆلمىگەن بولسا، ياقۇپ جىڭجاڭ، خاتىپ مىرابلار قاتاردا ئېتىلاتتى» دېدى.

— سىزمۇ كەمبەغەل دېھقانما؟ — دەپ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش ئاقتۇرغان ھالدا سورىدى سارەم. يۈسۈپ جاۋاب بەرمەستىن ئۇنىڭغا ئۇنسىز قاراپ تۇرۇپ قالدى. شۇ چاغدا، ئاۋۇ قارىشەپ تۇرغان بالىلار «قورسىقىم ئاچتى» دەپ كەينى - كەينىدىن غەلۋە قىلغىلى تۇردى.

— ماڭ يۈگۈر، غورا پۈتاپ يە، — دېدى سارەم.

— قورساقنى ئاغرىتمىدىكەن... نان... نان...

سارەم قىزىرىپ يۈسۈپكە قاراپ كۈلۈمسىرىدى، ئەمما بالىلارغا غەزەپ بىلەن ھوماىدى.

— مېنىڭ دورا سومكام قېنى؟ — دەپ سورىدى يۈسۈپ.

سارەم ئۇنىڭ دورا سومكىسىنى ئەكىلىپ بەردى، يۈسۈپ ئۇنىڭ ئاغزىنى ئاچتى، بىرنەچچە دورا بوتۇلكىلىرى چېقىلىپ، دورىلار چېچىلىپ كېتىپتۇ. ئىسپىرت شېشىسىگە دەز كېتىپ، ئازراق تۆكۈلۈپتۇ، ئۇ، يان تەرىپىدىكى بىر يانچۇقىدىن گېزىتكە ئورالغان سېرىق قوناقنىڭ زاغرىسىدىن بىرنى چىقاردى. بۇ يۈسۈپنىڭ چۈشلۈك نورمىسى ئىدى. بالىلارنىڭ كۆزلىرى خۇشاللىقتىن پارقىراپ كەتتى.

— ياق، ئۇنى بىرەمەك!...— دېدى سارىم دەرھال.

— بىلمەن، ئۇچ كۈندىن بۇيان، ئەترەتنىڭ ئوزۇقلۇقى ئۈزۈلۈپ قېلىپ، كوممۇنا ئاشخانىسىدىن كەمبەغەل دېھقانلارغا ئىككى ۋاختلىق تاماق بېرىۋاتىدۇ، پومېشچىكلارغا بولسا بىر ۋاختلا...— دېدى يۈسۈپ.

— بۈگۈن بەرمىدى... بۈگۈن يەتمىدى دەپ بەرمەيدى، — دېدى چوڭ ئوغۇل قولىدىكى زاغرا پارچىسىنىڭ بىر تال ئۈۋىقىنىمۇ يەرگە چۈشۈرمەسلىك ئۈچۈن ناننى چاڭگالاپ يەپ تۇرۇپ. شۇ چاغدا سىرتتىن قارا بويناق قاتتىق قاۋاپ، بىرمۇنچە ئادەملەرنىڭ «ئۇنداقچى پومېشچىك، بۇنداقچى پومېشچىك» دەپ تىللىغان ئاۋازى ئاڭلاندى «پاك!» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ. قاتتىق قاۋاۋاتقان ئىت نالە - يەريات قىلىپ ھۇۋلاپ غىڭشىپ كەتتى. يەنە بىر پاي ئوق ئېتىلدى، ئىت جىمىقتى. سارەمنىڭ چىرايى تاتىرىپ، شۇنداق دەھشەتلىك تۈسكە كىردىكى، ئۇنىڭغا قارىغان ئادەم يېغلاپ تاشلىشى مۇمكىن ئىدى. ئۇ بىردىنلا يۈسۈپنىڭ ئالدىغا تىزلاندى:

— ئوبدان ئاكا، سىز مېنى قوتۇلدۇرۇۋېلىڭ! ئۇلار تاغام بىلەن يەڭگەمنى بىر ھەپتىدىن بۇيان كېچە - كۈندۈز ئېتىز بېشىدىن ئۆيگە كەلتۈرمەيۋاتىدۇ، مېنى بەك ئورۇشىدۇ... بەك ئورۇشىدۇ... مەن... مۇشۇ قېتىم تاياق يېسەم، ئورنۇمدىن تۇرالماي ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن... ئىتنى چىڭ باغلىمىدىڭ، دەپ چوقۇم مېنى بەك ئورىدۇ.

— سارەم، ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ...

— نېمە دەۋاتىسىز دوختۇر، — رازاق ھېكمىنىڭ سوئالى يۈسۈپنى ئىسىگە كەلتۈردى. ئۆزىنىڭ بۇ ھالىدىن خىجىل بولغان يۈسۈپ غەمكىن كۈلۈمسىرەپ:

— ھېچ نەرسە دېمىگەندەك قىلمەن، — دېدى.

— سارەم ئورنىڭىزدىن تۇرۇڭ... دەپ ناھايىتى ئەندىكىپ كەتتىڭىز، ئۇ مۇشۇ بىپايان قومۇشلۇق ئارىسىدا كۆزىڭىزگە كۆرۈنۈۋاتامدۇ؟

— ئاۋۇ كۆرۈنگەن ئەسكى تام ئۇنىڭ بۇرۇنقى جايى ئىدى، — دېدى يۈسۈپ.

— ھە... شۇڭا بەك قاراپتىكەنسىز - دە، بارغۇڭىز كېلىۋاتامدۇ يا؟

— ھەئە.

— ھازىر يۈرۈشمىز جىددىي، ئەگەر ئۇرۇشتا شېھىت بولماي غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلسەك، ئۆتەر يولىمىزدا كىرىپ ئۆتەرمىز، — دېدى رازاق ھېكىم. بىراق رازاق ھېكمىنىڭ دېگىنى پەقەت ئاشۇ بىرىپغىزنىڭ، شور توپىلىق يولى، ئاشۇ يول بويىدىكى چەكسىز كەتكەن سازلىق، قومۇشلۇق دۆڭلەر ئارىسىدا پەقەت بىر قېتىملىق تىلەك ساداسى بولدى، خالاس. يۈسۈپ ئاشۇ زولىقومۇغا بىر كەتكىنىچە، ئىككىنچى قېتىم قايتىپ كەلمىدى. ئۇ شۇ قېتىملىق توپىلاڭ تارىخىدىكى مەشھۇر ئۇرۇشنىڭ ئەڭ بەختسىز قۇربانى بولۇپ، ئاستىدىكى قارا جەدە ئېتى بىلەن ئاشۇ چەكسىز قومۇلۇقتا مەڭگۈلۈك ماكان تۇتۇپ، قەبرىسىز قالدى... ئۇنىڭ پۈتۈن ئارزۇ-

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ئارمانلىرى، دەرد - ھەسرەتلىرىنى ئاشۇ بىپايان قۇملۇق
ئۆزىنىڭ شۇنچىۋالا كەڭ قوچىقىغا سىغدۇرۇپ كەتتى...
دەھشەتلىك بورانلار ئۇنى يېپىنچىسىز قالمىسۇن دەپ،
قۇملارنى كۆچۈرۈپ كېلىپ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئېگىز قىلىپ
تىكلىدى. ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى كىشىلەر ئانچە بىلىپ كەتمىدى.
كىشىلەر ئۇنى پەقەت «تۇرمىدىن چىقىپ ئۇزۇنغا قالماي
يوقىلىپ كەتتى» دېيىشىدۇ. كېيىنچە بولسا، ئۇنىمۇ دېيىش
مەيدىغان بولۇشتى. دېمەك ئۇ ئۇنتۇلۇپ كەتتى. ئۇنىڭ
سەپداشلىرىنىڭ تەقدىرى ئۇنىڭدىن پەرقسىز بولدى. قولغا
ئېلىنىدى، ئېتىلدى، تۇتۇلدى... بۇ كۈنلەردە ئامەتلىك بولغان
سەنسۇ دېگەن تەرەپ قولىدىكى قوراللىرىنى ھۆكۈمەتكە
تاپشۇرۇپلا قۇتۇلدى. ئۇلار ھېچقانداق دەخلىسىزلا ئۆز ئۇر-
نىغا قايتىپ، غەلىبە شادلىقى ئىچىدە خىزمەت قىلدى.
نۇردۇنمۇ ئەلۋەتتە خوجايىنلىق ئورنىغا كەلدى، ئۇنىڭدا
ھېچقانداق بەختسىزلىكنىڭ دېگى قالمىدى، پەقەت زولىقۇم
ئۇرۇشىدا ئوڭ قۇلىقىدىن ئايرىلىپ قېلىپ، كىشىلەر ئارىسىدا
«نۇردۇن چوناق» دېگەن نامى قالدى. ئۇرۇشتىن بىكار بولۇپ
قولىنى يۇيۇپ، مەنسەپ ئۈستىلىگە كەلگەندە، سارىم ئاللا-
قاچان قارا تۇپراققا كىرگەنىدى. نۇردۇن چوناق بۇ يەردە
مەنسەپ ئۈستىلىگە ئولتۇرا - ئولتۇرمايلا ۋىلايەتتە قايسىبىر
باشقارمىغا مۇئاۋىن باشلىق بولۇپ تەيىنلىنىپ كەتتى.
خەق ياقىستى تۇتقانچە قالدى... شۇنداق قىلىپ، ئۇنىڭ
بۇ قەدىمىي دىيارىدىن ئىزى ئۆچتى.

۷ باب

1

تورغاي چۈچۈلاپ، چالا ئۇيقۇلۇق بولغان مەزگىل. ئۇپۇقتا ئاقۇچ تۇمانلار پەيدا بولۇپ، يۇلتۇزلار ناھايىتى روشەن نۇرلانغانىدى. باش كۆزدە شەبنەم چۈشۈپ، شور توپلىق يولنىڭ ئۈستىنى چاڭ كۆتۈرۈلمىگۈدەك ھالدا نەمدىگەنىدى. پولدا پاكارغىنا بىر ئايىغى يېنىك ئېشەك مىنىۋالغان سېلىمىخان قۇچقىدا نەفىسىنى تۇتقان ھالدا، پات - پات تىللاپ ماڭاتتى. ئۇ، باش - كۆزىنى كونا ئۆكۈپ كەتكەن چاقماق يوللۇق يىپ ياغلىق بىلەن چىڭ ئورىۋالغان، ئاغزىنىمۇ ياغلىقىنىڭ بىر ئۇچى بىلەن چىگىۋالغانىدى. قۇچقىدا بولسا 11 ياشلىق نەفىسە پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا، ئېشەكنىڭ پاقالچاقلىرى شەبنەمدىن ھۆل بولۇپ پۈتۈنلەي لاي بولۇپ كەتكەن، ئەتراپتىن كۆز شامىلىدا شىلدىرلىغان قومۇشنىڭ ئاۋازى، ئاندىن ئۇششاق بالىلار ئۇچۇرغان قەغەز قارلىغاچتەك بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر لەيلەپ سايرىشىپ يۈرگەن تورغاينىڭ سايرىشى، يىراقلاردىن ئىتنىڭ ئۇيقۇلۇق قاۋىشى ئاڭلىنىدۇ. قومۇشلۇق دۆڭ ئارىسىدىن ئېچىرقىغان تۆلكىنىڭ ھۇۋلىغان ئاۋازى كېلىدۇ. سېلىمخان تۇنۇگۈن كەچ نامازشام مەزگىلى بىلەن بىر يېقىن

دېهقان تۇغقىنىنىڭ مۇشۇ ئېشىكىنى سۇراپ ناھىيىدىن يولغا چىققانىدى. ئۇ چوڭ يول بىلەن ماڭماي، يانتاقتىنلا ئۇدۇل چاپاقكۆل ئارقىلىق جىرىڭلىمنىڭ چىغىر يولى بىلەن چىققانىدى. بىر خىل كۆچ كېچىچە ئۇنىڭ كۆزىگە ھېچ نەرسىنى كۆرۈندۈرمىگەن، ھېچ نەرسىدىن قورقمىغان، ئالدىغا ئېلىۋالغان نەفسىنى باغرىغا چىڭ بېسىپ، شۇنچە قورقۇنچلۇق قۇمۇشلۇقلار، دۆڭلەرنى كېزىپ مېڭىۋەرگەن، قولىدىكى يۈلغۇن زىخى بىلەن ئېشەكنى تولا زىخلاپ ئۇجىنى يېغىر قىلىۋەتكەنىدى. مانا تاڭغا يېقىن، ئۇ بىرئېغىزغا يېتىپ كەلدى. ئۇ قۇمۇشلۇق دۆڭلەر ئارىسىغا تارقاق جايلاشقان پومزەك - پومزەك ئۆيلەرنىڭ قايسىغا بېرىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. ئۇيۇق خىيالا سۈزۈلگەن بۇلسىمۇ، ئۆيلەر يەنىلا قارىيىپ كۆرۈنەتتى. يىراقتىن ئاقۇچ كۆرۈنىدىغان شەرقىي جەنۇبتىن سۈزۈلگان تۆگە لۆكسىدەك قۇملار كۈل رەڭ تۈستە كۆرۈنەتتى، سېلىمخاننى بىردىنلا سۇر باستى. قۇمۇشلار شامالدا شىلدىرلىغاندىن باشقا يەنە، قانداقتۇر بىر ئاڭلىنىشقا مۇشۇ تەرەپتىن، يەنە بىر ئاڭلىنىشقا ئالدى تەرەپتىن، يەنە بىر تېگىشسا ئارقا تەرەپتىن ئايىغ تاۋۇشى كېلىۋاتقاندەك شىلدىرلىغان ئاۋاز كېلەتتى. خۇددى قۇمۇشلۇق ئارىسىدىن نۇرغۇنلىغان ئايىغ تاۋۇشى كېلىۋاتقاندەك بىلىنىدۇ. سېلىمخاننى قاتتىق سۇر بېسىپ، پۈتۈن ئەزاسىدىن تەر چىقىپ، گەدىنىدىن سوس ھور كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. ھېلىلا قۇمۇشلۇقتىن بىرى ئېتىلىپ چىقىپ ئۇنى بوغۇۋېتىدىغاندەك، يۈرىكى ئاغزىغا قاپلىشىپ زۇۋان سۈرەلمەي قېتىپ قالدى. ئۇزۇن يول بېسىپ ھارغان،

تەر باسقان ئېشەكمۇ جىممىدە تۇراتتى، ئۇنىڭ پات - پات ئۇياق - بۇياق لىكىلدىتىپ قويىدىغان سالپىيىپ كەتكەن لابدۇر قۇلىقىنىڭ كەينىدىن ھور كۆتۈرۈلەتتى. سېلىمىخان قورقۇنچتىن نەفسىنى چىڭ قۇچاقلىۋالدى. كۆڭلىدە بولسا مۇشۇ قومۇشلۇقتىن سەكرەپ چىقىپ ئۆزىنى بۇلايدىغان بۇلاڭچىغا يالۋۇرىدىغان گەپلەرنى تەييارلىدى: «ئوبدان ئۇكام، مەن ياشىنىپ قالغان ئايالمەن، مەندە ھېچ نەرسە يوق. مانا مۇشۇ قوتۇر ئېشەك، ماۋۇ نارەسىدە قىز، باشقا ھېچ نەرسە يوق، ماڭا رەھىم قىل! بۇ يېتىم قىزنىڭ ئاتىسى روزى مەھتىممىن توپىلاڭدا ئۆلۈپ كەتكەن، ئانىسىمۇ شۇنداق، بۇنى مۇشۇ يەردىكى چوڭ ئاتىسى — بارات خالقۇشقا تاپشۇرۇپ بەرگىلى ئەكەلگەنىدىم، ماڭا رەھىم قىل. ئۇچامدىكى كىيىمىمۇ كونا، جۇلۇقى چىقىپ كەتكەن، ئىشلەتمەيسەن، مەن ساڭا ئاتا - ئاناڭنىڭ ھەق ھۆرمىتى ئۈچۈن دۇئا قىلاي...» ئۇپۇق سۈزۈلدى، قۇملارنىڭ چوقۇ قىلىرى ئاقاردى، ئەتراپقا ئاقچىلىق يېيىلدى، خورازلار بەس - بەستە چىللاشقا باشلىدى. بامداتقا قوپقان كىشىلەرنىڭ ئىشىكلىرى غىچىرلاپ يېپىلغان ئاۋازى، كىشىلەرنىڭ يۆتەل ئاۋازى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. قارىيىپ كۆرۈنىدىغان خام كېسەك پاكار ئۆيلەرنىڭ ئەتراپىدىكى تېرەك، جىگدە، سۆگەتلەرنىڭ غوللىرى ئېنىق كۆرۈنۈشكە، ئۇ يەر - بۇ يەردىن پىلدىرلىغان چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. سېلىمىخان قاتتىق توڭلاپ، بارغانچە جالاقلاپ تىترەشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ئۇستىبېشى پۈتۈنلەي شەبنەمدىن ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. يول بويىغا دۆۋىلەنگەن قەغدىن ھور

بىلەن بىرگە قىغ پۇرىقى كېلىدۇ. ئاۋۇ قۇملۇقنىڭ سازلىقلا
تۇتىشىدىغان تەرىپىدىكى بىر پارچە قونا قىلىقتىن ئاق قۇش
قاچلار جاۋىلداشقا باشلىدى. ئۇپۇق ئەمدى ئوتقا شتەك
قىزاردى، ئۇپۇققا باغلانغان بىرقانچە قارا بۇلۇتمۇ قىزار-
غانىدى. قومۇش پوپۇكلىرىدىكى، دەرەخ، تېرەك، جىگدە
يوپۇرماقلىرىدىكى شەبنەم تامچىلىرى پارقىراشقا باشلىدى.

قۇملۇق ئارىسىدىكى بۇرۇلۇشتىن كەينى - كەينىدىن
خىننىيادىن* چىققان ئوتۇنچىلارنىڭ ھارۋىسى چىقىپ
كەلدى، ئالدىدىكى ھارۋىدا كالا بىلەن ئېشەك يانداپ
قوشۇلغان بولۇپ، ھارۋىكەش ئاق تۇمىقىنى بايتال كۆتى
قىلىپ قىستۇرۇۋالغان، ھارغان بولسىمۇ «بايان» غا توۋلاپ
كەلمەكتە ئىدى. سېلىمخان يولنىڭ ئوتتۇرىسىدىلا تۇرۇپ
قالغىنىدىن خىجىل بولۇپ، ئويلىنىپ تۇرماستىنلا شەرقتىكى
چوڭ چىغىر يولغا ئېشىكىنى ھەيدىدى، ئۇ ئېشەكنى بىر -
قانچىنى ئۇرغان بولسىمۇ، ماڭمىدى. يېغىرغا بىر زىخلە
ۋىدى، ھارغىن ئېشەك سالپاڭ قۇلىقىنى بىر سىلكىپ پۇرقىرىتىپ
ھالسىز بىر ھاللىز ئېتىپ** ئىنتىك ماڭدى. قومۇشلۇق، سازلىق
بوز دوڭ، قۇملۇق يوللار ئەنە شۇنداق ئۆزگىرىپ ماڭمدۇ. بۇ
چىغىر يول خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلدى، سېلىمخان ئالاھازەل
بىر ئاش پىشىم ماڭغاندىن كېيىن، يەنە بىر پارچە قومۇش

---

* خىننىيا — تەكلىماكانىنىڭ ئەڭ چوڭ توغراقلىقىنىڭ بىرى بولۇپ،
بۇ مارالبېشى بىلەن مەكىتنىڭ ئاساسلىق يېقىلغۇ بازىسى — ئاپتور.

** ھاللىز ئېتىپ — مەكىت شۇنسىدە چىچاڭشىش، سەكرەش دەنسى
سىدە — ئاپتور.

لۇقما چىقتى. يەنە بىرتاز ماڭغاندىن كېيىن، بىر دۆڭدىن ئۆتۈشىگىلا، ئەتراپىنى پۈتۈنلەي توغراق ئورمانلىقى قاپلىغان بىر مەھەللىگە كەلدى. ئۇي ئەتراپىدا خەندەكلەپ بېسىۋەتكەن پىچان دۆڭىسى، ھەربىر پىچان دۆڭىسى يېنىدا بىردىن ئىت باغلاقلىق تۇراتتى. ئىتلار سېلىمخاننى كۆرۈش بىلەنلا يېۋېتىدىغاندەك بەس - بەستە زەنجىرلىرىنى تارتىپ قاۋاشقا باشلىدى. بۇ ئىتلارنىڭ ئەپتىدىن شۇنچىلىك ياۋاي يىلىق ھەم غالجىرلىق چىقىپ تۇراتتى. سېلىمخان قورقۇپ كېتىپ، ئېشەكتىن يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى. نەپەسنى ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ، قورقۇش، ھەيرانلىق بىلەن ئەتراپىغا قاردى. ئۇلار تۇرغان يولنىڭ بويىدىلا بىر كىچىك كۆل بولۇپ، كۆلدە قارا قومۇش ھەم جامكا ئۆسكەن، بىر خىل سېسىق پۇراق كېلەتتى، كۆل سۈيى سۈزۈك ئىدى. ئەمما، يېگىنە ئۇچىدەك ئۇششاق ھاشاراتلار ئۈزۈپ يۈرەتتى. ئالتە-يەتتە ياشلاردىكى، قىپيالىڭاچ، بەدەنلىرى قېرى جىگدىنىڭ غولىدەك قارا بىر ئوغۇل بالا يۈگۈرۈپ چىقتى - دە، ئۇلارغا كۆزىنىڭ چاپقىنى ئادالىغاچ قاراپ تۇردى، بالىنىڭ چىرايىدىن بىر خىل ياۋايىلىق چىقىپ تۇراتتى. سېلىمخان بېشىدىكى ياغلىقىنى ئېلىپ يۈز - كۆزلىرىنى ئېچىپ ياغلىقىنى قايتىلاپ ئېڭىكىدىن چىگىكەندىن كېيىن بالىغا دوختۇرغا خاس يۇمشاق كۈلكىسى بىلەن قاراپ:

— ئوغلۇم، ئۆيدە ئاتا - ئانىڭىز بارمۇ؟ — دەپ سورىدى.

بالا كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ بىر ئالىيپ قويدى - دە، قومۇشلىرى ئورۇۋېتىلگەن دۆڭدە داڭقاندەك

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

چۈشكەن يوغان ئاق شەبنەم كاۋىسى يېشىغىلا ئولتۇرۇپ، سېلىمىخانغا ئالدىنى قىلغان هالدا تەرەت قىلغىلى تۇردى.

— بالام، ئۆيدە ئاتا - ئانىڭىز بارمۇ؟

بالا يەنە جاۋاب بەرمىدى. ئۇ هە دەپ كۆزىنى ئۇۋۇلغاچ ئىنجىقلايتتى، ئىتلار توختىماستىن زەنجىر تارتىپ قاۋشۇۋەردى. ئۇلار ئېغىزلىرىدىن كۆپۈك چاچرىتىپ قاۋايتتى. مەھەللىنىڭ ئالدى قىبلە تەرەپتە بولغاچقا، هېچبىر ئۆينىڭ ئىشىكىنى كۆرگىلى بولمايتتى. سېلىمىخان يانىدىكى بىر يالغۇز ئاياغ چىغىر يول بىلەن ئايلىنىپ مەھەللىنىڭ ئالدىغا بارماقچى بولۇپ تۇرۇۋۇدى، يان تەرەپتىكى توغراق لىمقىتىن ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى:

— هۇ ئۆلگۈر قوتۇرلار! زۇۋانىغا بالا تەگدى، بىر كېچىدىلا زۇۋانىڭ تۈتۈلۈشۈپ هەممىڭ ئۆلسەڭمۇ قۇتۇلاتتىم، قۇلاق - مېڭەمنى ئايلاندۇرۇپ بېشىمدا تۈگمەن چۆگىلەتتىدۇيا خۇددى...

ئۇزۇن چېكىت گۈللۈك ئاق چىت كۆڭلەك، قىزىل شەنبىزە تامبال كىيگەن بىر چوكان ئۇچىسىغا داستىخان سېلىپ بىر قاپاقنى كۆتۈرگەن هالدا چىقىپ كەلدى، ئۇ هە دەپ ئىتنىڭ يەتمىش پۈشتىغىچە تىللاپ قارغايتتى، سېلىمىخاننى كۆرۈش بىلەنلا، ئۇ كۆڭلىكىنىڭ ئىزمىسى ئېتىلىمگەن ياقىسىدىن كۆرۈنۈپلا قالغان كۆكسىنى يېشۈردى، ئاندىن ئاستا سېلىمىخاننىڭ ئالدىغا كېلىپ سالاملاشتى هەم قاپاقنى ئۆشنىسىدىن يەرگە قويدى:

— هە، بۇ كاساپەتلەرزە بايانىڭ بۇيرىغى سىلىگە قاۋاپتىكەن - دە! بىر كىمنى ئىزدەپ كەلگەنما؟

— هەئە، سىڭلىم، بىلمىگەن يەرنىڭ ئوي - چوڭقۇرى تۇلا دەپ، بارات خالقۇشنى ئىزدەپ كەپتىم، — دېدى سېلىمخان.

— سىلى ئۇنىڭ نېمىسى بولىلا؟ — سورىدى چوكان.

ئۇ گەپ قىلسا ئاغزى بىر تەرەپكە مايىماق كېتەتتى.

— يىراق بىر تۇغقىنى ئىدىم.

— هە، شۇڭا بىلمەپتىكەنلا - هە! ئۇ ئادەم بۇلتۇر ئورمىدا ئۆلۈپ كەتكەن.

— نېمە بولۇپ؟ — ئالدىراپ سورىدى سېلىمخان، ئۇنىڭ يۈرىكى جىغىدە قىلىپ كەتتى.

— هە، سۆزلەپ كەلسەم گەپ تولا! ئۇ ئادەم پوھىشچىك ئەمەسمىدى، شۇ بۇلتۇر ئورمىدا، ئورما راسا قىزىۋاتقان كۈنى، شۇ كۈنى ئورمىچىلارغا چىلگە تارقاتقان، دەل شۇ كۈنى... قائىدە بويىچە، پوھىشچىك، بۇزۇق ئۇنسۇر، باي دېھقانلارغا يېرىم كىشىلىك نورما بېرىلىدۇ ئەمەسمۇ! شۇ كۈنى ئىسسىق كارامەت بەك بولۇپ، هەممەز يەرنى كولاپ سۇ قۇيۇپ شۇ يەرگە كىرىۋالدۇق، ئەمما بارات خالقۇش قاتارلىق ئۆچ خىل ئۇنسۇرلارنى ئەترەت باشلىقى دەم ئالدۇرماي ئورمىغا سالدى، چىلگە تارقاتقاندا، هەممەز: «ئۇلارمۇ ئادەم بولغاندىكىن بىردىن بەرمەسەكمۇ، ئاشۇ تۇققۇز ئۇنسۇرغا چىلگىدىن بىرنى بېرەيلى، ئاغزى ئەم بولسۇن، زەي سۇنى ئىچىۋېرىپ باغزى قۇرتلاپ ئۆلىدۇ» دېسەك، «ئۆلسە ياخشى، كاپىتالار بولمىسۇن، سىنىپىي كۈرەشنى ئۇنتىۋاتىلار» دەپ ئۇنىماشمىدى. ئۇ

بىچارىلەر قىزىق يوبدانىنى* ئىچىپ ئورمىنى ئورۇۋەردى، چۈشتىن كېيىن، ئەي، ھەممە بالا شۇ چۈشتىن كېيىن يۈز بەردى... ئەترەت باشلىقى ئۇنىچۇالا ئاشۇرۇۋەتمەسلىكى كېرەك ئىدى. ئۇلار ئىشلىيەلمەي ھالىدىن كېتىپ يىقىلىپ قېلىپ ئورنىدىن تۇرالماي «كىچىككىنە دەم ئېلىۋالايلى» دېۋىدى، ئەترەت باشلىقى ئۇلارنى ئۇرۇپ ـ تېپىپ تىللىدى، ئەمما ئۇلار ئورنىدىن تۇرالمىدى، ماغدۇر يوق ـ دە! شۇنىڭدىن كېيىن، مانا ئەمىسە دەم ئېلىش! دەپ ئەترەت باشلىقى بىر ـ بىرىگە چېتىپ پۈت ـ قولىنى چۈشەپ ئىسسىقتا ياتقۇزۇپ قويىدى. پېشىن بولغاندا قارىساق، تۆتىگە ئىسسىق ئۆتۈپ، ئاغزى ـ بۇرنىدىن قان كەتتى، قۇستى. كۆزىنىڭ قارىسى كېتىپ قاپتۇ، بىزنىڭ يالىڭاياغ دوختۇر ئۇلارنى داۋالىدى. ھېلىقى بارات خالقۇشقا ئىسسىق ئۆتمىگەن بىلەن ئورما ئورغىدەك ھالى يوق ئىدى. سىلى بىلەملا، بىلىمەملا، ئورمىغا دېگەن ئادەمنىڭ ئادىمى كېرەك، كۈچ كېرەك. ئەما، بارات خالقۇش چىشىنى چىشلەپ ئورما ئوردى. كەچتە ئەترەتنىڭ قېرى بىر قوتۇر بايتىلغا ئىسسىق ئۆتۈپ كېتىپ ئۆلتۈرگەنىدى، ئەترەتتىكى ئەزالارنىڭ ھەربىرىگە ئالتە سەردىن گۆش كېلىدىكەن، ئۆچىرەتتە تۇردۇق. بارات خالقۇش قائىدىنى ئۇنتۇپ قالدىمۇ، بەش خىل ئۇنسۇرلارغا يېرىم نورمىدىن باشقىنى بەرمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، كەمبەغەل دېھقانلار

---

* يوبدان — يەرلىك دېھقانلارنىڭ قوناق ئۇنىدا قىلىپ ئىچىدىغان ئوگرە ئورنىدىكى تامىقى — ئاپتور.

ئارىسىدا قاتار بولۇۋاپتۇ. بىر كەمدە رەتنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ قاپتۇ، ئۇنى كۆرۈپ ئەترەت باشلىقىنىڭ ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۇچتى ـ دە، ياقىسىدىن سۆرەپ تارتىپ بىرنەچچىنى ئۇردى، ئاغزى ـ بۇرنىدىن ئوقەتەك قان كەتتى، خۇددى گۇداڭ يالىغان ئىتقا ئوخشىشىپ قالدى، ۋاي بىچارە خالقۇشەي، ئۇنداق قىلمىسمۇ بولاتتى، ئۆزىمۇ داۋىخور نەرسە زادى، يەنە: «ئۇ بولسام، بۇ بولسام، باللىرىمنىڭ ئاغزى گۆشكە تەگمىگىلى ئالتە يىل بولدى، بىرەر ـ ئىككى سەر ئىلتىپات قىلسىلا!...» دەپ تۇرۇۋالدى. ئەترەت باشلىقى ئۇنى يەنە ئۇردى، تەپتى، تىللىدى. بارات خالقۇش يەردە دومىلاپ تۇرۇپمۇ يىغلاپ يالۋۇردى... ئاخىر، ئەترەت باشلىقى قانداق قىلدى، دېمەملا؟ ئاتنىڭ كۆتىنى كېسىپ كېلىپ: «مانا، مانا يە! سېنىڭ يەيدىغان يېرىڭ مۇشۇ! ئۆزۈڭمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشايدىغان نەرسە!» دېدى، ۋاي خالقۇشەي، ئۇنداق بولغىنى بىلەن ۋىجدانى بار خالقۇش ئىكەن، بۇ ئىش ئۇنىڭغا ناھايىتى هار كەلدى بولغاي، ئورنىدىن تۇرغانچە: «سېنىڭ ئالدىڭدا هايۋانچىلىك قەدىرىم يوقمۇ مېنىڭ! دېۋەتتى. بۇ گەپ ئەترەت باشلىقىنىڭ تىتاڭ تومۇرىغا تېگىپ كەتتى بولغاي: «ۋاي ماۋۇ ئەبگا پوممېشچىكقا تىل چىقتى، سەندىن هايۋان ياخشى، ئىت ياخشى» دەپ، ئۇنى ئۇرغىلى يۈگۈرۈۋىدى، باشقا ئەزالار ئەمدى بولدى قىلسىلا، ئۇنىڭ تاياق كۆتۈرگۈچىلىكى قالمىدى، دەپ توسۇپ قويدى. ئەترەت باشلىقى: «يوقال، بۇ يەردىن يوقال، كۆزۈمدىن يوقال، هېلى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن پوممېشچىك» دېدى. شۇنىڭ بىلەن بارات خالقۇش ئورنىدىن

تۇرۇپ ئورغىقىنى ئېلىپ، ئاغزى - بۇرنىدىن قان ئېقىۋاتقان
ھالدا كىچىك بالىدەك ھۆركىرەپ يىغلاپ كەتكىلى ماڭدى.
ئەسلى بارات خالقۇش كەتمىسە بولاتتى. ئەتىرەت باشلىقى
غەزىپىنى باسالماي ئۇنداق دېگىنى بىلەن كەتمىسە، يەلكى
غەزىپى بېسىلىپ قالاتتى. ئادەتتە ئۇ دائىم ھەممىنى، يالغۇز
بەش خىل ئۇنسۇرنىلا ئەمەس، كىم ئاچچىقىنى كەلتۈرسە،
شۇنى ئۇراتتى. ئۇرغاندىمۇ ئاچچىقى چىققۇچە ئۇرىدۇ. گەپ
قىلماي، سۆز يانداۋرماي قول باغلاپ تۇرۇپ بەرسە، ئۇرۇپ
بولغاندىن كېيىن، ئاچچىقى يانىدۇ. ئاياللار ئاچچىقىنى
كەلتۈرسە، ئېتىزلىق، دۆڭلۈك، ئوي ھەممە يەردە ئۇلارنى
بېسۈبىلىپ ئاياغ ئاستى قىلىپ ئاچچىقىنى چىقىرىدۇ.
قارشىلىق قىلسا، ئېغىر ئىشلارغا سالىدۇ. شۇڭا ھېچكىم
ئۇنىڭغا چېقىلالمايدۇ. ھەتتا تەكىلىمىمۇ قارىيالمايدۇ. بۇ
ئەتىرەتتە، ئۇنىڭ ئاستىغا چۈشمىگەن ياش ئاياللار يوق.
ئەرلەر بولىدۇ، ئەمما بىلىكىدىن تۇتالمىغاندىكىن ھېساب
ئەمەس - دە! كىممۇ تۇتالايدۇ ئۇنى؟ ئاچچىقىنى ئىچىگە
يۇتماقتىن باشقا ئامال يوق. ھە، ماڭا بەك قارايسىزغۇ؟
ھەنمۇ ئۇچ قېتىم ئۇنىڭ ئاستىدا قالدىم. باشقا ئادەمگە
دېۋېرىمەن، ئېرىم بولىدۇ، ئەمما كۆڭلىدە شۇ... ۋاي...
ۋاي، مەن سۆزلەپ نەلەرگە كەتتىم؟ ھە، شۇنداق قىلىپ،
رەھمەتلىك خالقۇش كەتمىسە بولاتتى، مۆمىن ئادەم ئىدى.
شۇنداق قىلىپ ئۇ كەتتى، ئۇ ئادەتتە يەرگە قاراپ
ناھايىتى ئاستا، ئالدىرىماي ماڭاتتى. ئۇ چاغدا بولسا،
شۇنچىلىك ئېتىتىك ماڭدىكى، ھەممەمز ھەيران قالدۇق.
ئادەتتە ئۇ ماڭسا يەرگە قاراپ بېشىنى كۆتۈرمەي ماڭاتتى،

ئۇ چاغدا ئۇ بەشىنى شۇنداق تىك تۇتۇپ ئىتتىك ماڭدىكى، ۋاي - ۋاي، نېمىگە ئوخشىتاي، ئاپلا، ھە، تېرەكتەك دەي، چۈشىنەۋالسىلا - ھە، شۇنداق ماڭدى! ئادەتتە خەق گەپ قىلسا، جاۋاب بەرمەيتتى، خەققەمۇ ئايدا - يىلدا بىر ئېغىز گەپ قىلمايتتى. مۇشۇ يىللاردا ئۇ شۇ كۈنى ئەڭ كۆپ گەپ قىلدى، كېتىپ بېرىپ ناھايىتى كۆپ گەپ قىلدى. لېكىن ھېچقايسىمىز ئۇنىڭ بىر ئېغىز گېپىنى چۈشىنەلمىدۇق. ئەتىرەت باشلىقى ئۇنى قەيەرگە باربىمەن؟ ئارقاڭغا يان! دەپ بىرقانچە قېتىم قاتتىق ۋارقىرىدى. بىراق ئۇ جاۋابمۇ بەرمىدى. توختاپ قاراپمۇ قويمىدى، ئارقىغىمۇ يانمىدى. بارغانچە قىلىۋرغىدەك ماڭدى، ئۇ كوپىراتسىيە — كېمۇنا قۇرۇلۇپ تۇنجى قېتىم ئەتىرەت باشلىقىنىڭ گېپىنى يىرىۋەتتى. ئادەتتە ھېچكىمنىڭ، ھەتتا كىچىك بالىنىڭمۇ گېپىنى يىرمايتتى. ئەتىرەت باشلىقىنىڭ بەك ئاچچىقى كەلدى. ئۇ ئادەتتە بەك ئاچچىقى كەلسە، ئىشتىنىغا سىيىۋېتىدىغان ئادەم ئىدى. شۇ چاغدىمۇ ئىشتىنىغا سىيىۋەتتى. ئۇ بارات خالقۇشنىڭ ئارقىسىدىن قوغلىدى. ھەتتا بەش قەدەم قالغۇچىمۇ توختاپ دەپ ۋارقىرىسىمۇ ئۇ خالقۇش توختىمىدى، ئارقىسىغىمۇ قارىمىدى. ئەتىرەت باشلىقى يېتىشىپ بېرىپ، ئۇنىڭ كۆتىگە شۇنداق تېپىۋىدى، ئۇ ئاران جېنى قالغان بىچارە خالقۇش بىر باغ بۇغداي ئۈنچىسىدەك ئالدىغا ئۇچۇپ چۈشتى. ئۇ دۇم يىقىلغانىدى. ئەتىرەت باشلىقى ئۇنى خۇددى ھە... خۇددى بېشىگىنى يەيدىغان بالا تەگكۈر خۇددى نېمىدەك، ھە، راست سار چۈجىنى قاماللىغاندەك قاماللاپ گەدىنىدىن ئېلىپ دەس تۇرغۇزۇپ، قورسىقىغا بىر

قويۇۋېدى، ئۇ يەنە بىر باغ بۇغداي ئۇنچىسىدەك ئارقىغا ئۇچۇپ كەتتى، خۇدايىم تەۋۋا، ئەي، بالا تەڭگۈرەي! بىز يۇگۈرۈشۈپ ئۇلارنىڭ يېنىغا كەلگەنىدۇق، ھەممىمىز: ئەي، مۇسۇلمانلار، ئاجرىتىۋېتىڭلار، بەربىر ھەممىمىز مۇسۇلمان ئەمەسمۇ؟ مۇسۇلمان بىر - بىرىنى ئۇرسا ئېغىر گۇناھ بولىدۇ. بۇنداق گۇناھتىن ئاللا ئۆتىمەيدۇ. ئاۋۇ بىچارە ئۆلۈپ قالاي دېدى، ئىتتىك ئاجرىتىۋېتىڭلار، دەپ ۋارقىراشتۇق. ئەمما بىرىمۇ ئاجرىتىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. ئەركەك دېسە ھەر دىۋىدەك ئەرلەر بار، بىراق نېمە، ياغاچ قازان... ياق، ياق، ئېشەك تۆشۈك كۆۋرۈكتىن بىر ئۆتىدۇ. ھەممىمىز ئەتىرەت باشلىقىنىڭ خۇيىنى ئوبدان بىلىمىز. ئاچچىقى يانمىغۇچە، بىر كىمدىن ئاجرىتىۋەتسە، ئارىچىغا ئالتە تاياق دەپ، ئاجراتقۇچىنىڭ ئانىسىدىن تۇغۇلغىنىغا پۇشايمان قىلدۇرۇۋېتىدۇ. شۇڭا، ھېچكىم ئاجراتمىدى. ئە... شۇنداق قىلىپ... ئەجەب خالىقۇش جۇمۇڭ! ئۇنىڭ شۇ چاغدىكى چىرايىنى ھېچكىم ئېنىق كۆرەلمىدى، يۈز - كۆز-لىرى پۈتۈنلەي قان ئارىلاش لاي بولۇپ كەتكەنىدى. بەلكى ئۇنىڭ چىرايى بەك سارغىيىپ كەتكەن، خۇددى ئۆلۈكنىڭكىدەك بولۇپ قالغان بولغىيدى، ئۇ تاياقتىن تۆگۈلۈپلا قالغانىدى. ئە... چۈغۇنىدەكلا قالغانىدى... ئەجەب خالىقۇش، ئەتىرەت باشلىقى ئۇنى يەنە يۆلەپ تۇرغۇزۇپ قويۇپ، ئۇرۇش ئۈچۈن شۇنداق قولىنى كۆتۈرۈشىگە، بۇ خالىقۇش... ئۆلۈمجان بولۇپ قالغان خالىقۇشقا بۇ كۈچ قەيەردىن كەلدى ياكى خۇدا مەدەت بەردىمۇ؟ قولىدىكى ئورغاق بىلەن شۇنداق بىر سالماسمۇ! ۋاي -

ۋاي بىر دېمىسلە، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق!... ئەجەپ قارام خالقۇش ئىكەن بۇ؟ تېخى ياۋاشتەك قىلىۋىدى، شۇنچە تاياق يەپمۇ قولىدىكى ئورغاقنى تاشلىماپتىكەن... ئەترەت باشلىقىمۇ ئۇنى كۆرمەپمىتكى، كۆزىگە بىرنېمە كىرىپ قاپمىتكى، ئاچچىقى كەلسە كۆزىگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيتتى ئۇنىڭ يېكى خالقۇشنى ئۇنداق قىلار دەپ ئويلىماپمىتكى... خالقۇشنىڭ ئورغىقى ئۇنىڭ قارنىنى بۆسۈۋەتتى... ۋاي ئانامەي، نېمىدېگەن دەھشەت، ئادەمنىڭ قاراشقىمۇ قورقۇسى كېلىدۇ. مەن شۇنىڭدىن كېيىن بىر يىلغىچە، ئېرىمنىڭ قوچىقىدا ياتسامۇ قورقۇپ يۇردۇم، قەيەرگە قارىسام، چىپىلداپ قان ئېقىۋاتقان چىراي، يىرىدە يېيىلىپ ياتقان، ئۇچەي - باغرى چۈۋۈلۈپ كەتكەن جەسەت... چەكچىيىپ قالغان كۆز، ۋاي - ۋاي، ھازىرمۇ قورقۇۋاتىمەن... بەك قورقۇنچلۇق! تولا ئويلاپ، تولا قارا بېسىپ ئۆلەيلا دېدىمغۇ شۇنىڭدىن كېيىن... نېمە كارىم مېنىڭ! مەن نېمە بالاغا قالدىم؟ لېكىن شۇنداق دېسەممۇ ئويلىماي تۇرالمايمەن. شۇنداق قىلىپ، خالقۇش باتۇر ياق، ياق، سارىڭ تەلۈە ئەترەت باشلىقىنىڭ قارنىنى بۆسۈۋېتىپ، ئۇنى ئۆلتۈردى. قانداق يىقىلدى دېمەملا، تېخى ئەترەت باشلىقى «ۋاي... ۋايجان، مەن ئۆلدۇم، رازى بولۇڭلار!» دەپ ۋارقىرىۋىدى، خالقۇش ئۇنىڭ كانىيىنى سىقىۋانچە ئۈستىگە بېسىپ چۈشتى. ھەممىمىز قېتىپلا قالدۇق، خالقۇش ھېلى قوپار، سەل تۇرۇپ ئورنىدىن تۇرار، ۋاي بىچارە خالقۇشەي، ئەمدى ھالىڭ نېمە بولار؟ ھۆكۈمەت سېنى قانداق ئۆلتۈرەر، جېنىڭ قايسى ھالدا چىقار؟

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

دېدۇق. ئەمما، خالقۇشنىڭ شۇنچىۋالا ئاچچىقى بارلىقىنى
ھېچقايسىمىز ئويلىماپتىكەنمىز. شۇنداق قىلىپ، خالقۇش
ئەترەت باشلىقىنىڭ ئۈستىدىن قوپمىدى، كانىيىنى بە
سەققانچە، ممدىرلاپمۇ قويمىدى. ئىككى ئاش پىشىم ۋاقى
ئۆتتى، ھېچكىم ئاجرىتىشقا جۈرئەت قىلالمىدى، ئەركەكلەر
بارالمىدى، خالقۇشمۇ جىممىدە ياتتى. ئاخىر مانا مە
ئايال بولسامۇ باردىم، يېنىغا باردىمۇ، چىرقىرىۋەتتىم.
خالقۇشمۇ، ئەترەت باشلىقىمۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچ
قېتىپ قاپتۇ. ئورمىلىقتا قىيامەت قايىم بولدى. ئەر - ئايال
قېرى - ياش ھەممىمىز يىغلىدۇق، شۇنداق قاتتىق
يىغلىدۇقكى، بۇغدايلىق، قومۇشلۇق، قۇملۇقمۇ يىغلاۋاتقان
دەك تۇيۇلدى. مەن شۇ چاغدا يۈرىكىمگە قولۇمنى سېلىپ
باقسام خالقۇش ئۇچۇن يىغلاپتۇمەن، ئەترەت باشلىقى
ئۇچۇن كۆلۈپتۇمەن. كېيىن بىلسەم، ئەترەت بويىچە
ھەممىمىز يىغلىماپتۇمىز، بەك خۇش بوپتۇمىز. ئەترەت
باشلىقىنىڭ ئۆلۈمىگە خۇشلۇقىمىزدىن يىغلاپتۇمىز. شۇنداق
قىلىپ، رەھمەتلىك خالقۇشنى يۇيۇپ تاراپ نامىزىنىمۇ
چۈشۈرمەستىن، ئۆلۈكى يۇراپ كەتكۈچە پىپەن قىلىپ،
چوڭقۇر مازارلىققا ئەمەس، تىكەنلىككە كۆمۈۋەتتۇق. ۋاي
خالقۇش، رەھمەتلىك خالقۇش! ھازىرمۇ ئۇنى پىپەن
قىلىمىز، زەھەرلىك تىكەن، دەپ، ئاغزىمىزدىن ئاقمىغىنى
قالماي تىللايمىز، ئىچىمىزدىكىنى ئۆزىمىز بىلىمىز. سىلەر
تۇغقىنى بولغىنى ئۈچۇن يۈرىكىمدىكىنى دېۋاتىمەن، بۇ
مېنىڭ يۈرىكىمدىكى گەپ ئەمەس، ھەممىمىزنىڭ، ئەترەت
تىكى ھەممىمىزنىڭ يۈرىكىدىكى گەپ. ئۇ بىزنىڭ

قەھرىمانمىز، ياغ پۇراتساقمۇ، نامىزىمىزدىمۇ ئۇنىڭ روھىغا مەدەت، ماكانىغا جەننەت دەيمىز، مەجلىستە بولسا قارغايمىز. ئۇ دېگەن كارامەت ئادەم ئىكەن، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئەترەت باشلىقىنىڭ كانىيىدىن ئۇنىڭ قولىنى ھېچقانداق قىلىپ ئاجرىتالماي، قولىنى ئاخىر كېسىپ ئاجراتتۇق. شۇنداق! خۇدايىم بۇيرۇغان بولسا، مانا ھازىر كۈن چىقىپتۇ، تەرىتىم بىلەن دېڭاتىمەن، شۇنداق بولدى... ئەترەت باشلىقىنى بولسا ناھىيە بويىچە چوڭ يىغىن ئېچىپ، ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ، ئىنقىلابىي قۇربان دەپ تەزىيە بىلدۈرۈپ، ھەممە كادىرلارنى ئۇنىڭدىن ئۆگىنىشكە چاقىرىپ، ئاندىن كۆمدۇق. نەزىرىسىنى بەش كالا بىلەن، قىرقىنى يىگىرمە ئۆچكە، تۆت كالا، 500 مېتر رەخت، ئون تاغار گۈرۈچ بىلەن قىلىشتى. قەبرىسىنى سېمونت دەمدۇ بىرنېمە بىلەن قاتۇردى. تېخى ئۆگىنەرئىمىش!... بۇ ناھىيىدىكى ھەممە كادىر ئۇنىڭدىن ئۆگەنسە، دېھقانلارنى ئۈرۈپ ئۆلتۈرسە، خوتۇنلىرىنى... ۋاي ئەجەب كاپشىپتۇمەن، ئىش ۋاقتى بولدى. ھېلى غالچا كېلىدۇ! بۈگۈن مەن ئاشۇ خالىقۇشنىڭ ئۆيىي تەرەپكە قوناق ئورغىلى بارىمەن، ئۆيىي ئارقىلىرىدا قالدى. تەتۈرىگە مېڭىپلا، بايا ئۆيىنى سۈرىغانتىلە، شۇنداقمۇ؟ مانا مەن مۇشۇ بىر قاپاق سۇنى ئەكىرىمەن - دە، قازانغا قۇيۇپ بېرىپ، بالىلارغا يارما قاينىتاقاچ تۈرۈگلار، دەپ چىقىمەن، خالقۇشنىڭ خوتۇنى ھازىر قارىغۇ بولۇپ قالدى، شۇ تۆلا يىغلاپ دېسىلە. ھازىر ئىككى چوڭ بالىسى ئۇنى تاشلاپ بىر ياققا قاچتى، كىچىك ئوغلى يېتىلەيدۇ، تىلەمچىلىك

قىلىدۇ... مانا ھازىرلا چىقىمەن! — چوكان سۆزلىگەنچە قاپاقنى يۇدۇپ تۇغراقلار ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. سېلىمىخاننىڭ كۆز ياشلىرى يۈزلىرىنى يۇغاندى. نەفسە بولسا تېخىچە توختىماي قاۋاۋاتقان ئىتلاردىن قورقۇپ، بېشىنى سېلىمىخاننىڭ قولتۇقىغا تىقىۋالغاندى.

2

— نېمە، سارە ئۆلۈپ كەتتىما؟! — مەينىساخان ئىسىملىك سارەمنىڭ تاغىسىنىڭ ئايالى كىردىن قاپقارا پارقىراپ كەتكەن قۇراق تەكىيىدىن بېشىنى سەل كۆتۈرۈپ زەئىپ ئاۋازدا سۆزلىدى. ئۇنىڭ سۆزىنى يېقىن ئولتۇرغان سېلىمىخان يېرىم - يارتا ئاڭلاپ چۈشىنەلمەي، پەرەز قىلىۋالدى. نەفسە قورقۇنچتا، بۇ ئايالغا قاراشقا پېتىنالماي، سېلىمىخاننىڭ پوكىنىغا چاپلىشىۋالغاندى. ئايال تىتىلىپ مازلىرى چىقىپ قالغان سەگەز يوتقاندا يەنە بىر ئالتە - يەتتە ياشلاردىكى يۈزلىرى قاپقارا بالا بىلەن ياتاتتى، ئۇنىڭ ئىچىدىن سىيسىق تەر ھەم تەرەت پۇرىقى، ئوچاق بېشىدىكى ياغاچ ئايال ۋە بىر بېشى يېرىلىپ كەتكەن كاساڭدا چۈنىلار غۇڭۇلداپ ئۇچۇشۇپ يۈرۈشىدۇ. ئۆي ئىچى شۇنچىلىك قاراڭغۇ ھەم زەي، تورۇسنى كۆرگىلى بولمايدۇ. شالاقلاپ كەتكەن ئىشىك شاللىرى ھەم ئەسكى ماز بىلەن يېپىپ قويۇلغان تۆڭلۈكتىن ئازغىنا شولا چۈشىدۇ. ئايالنىڭ چاچلىرى چىگىشلىشىپ، خۇددى ئوچاق

ئالدىغا دۆۋىلەنگەن پاخالدەك مالۋاراپ تۇرىدۇ. كۆزلىرى نۇرسىز قېتىپ قالغان ھالەتتە ياشاۋاتقىراپ تۇرىدۇ. جانسىز كىرپىكلىرى پۈتۈنلەي چاپاق ئارىسىدا قالغان، مەڭىز سۆڭىكى ئورۇق ئىنەكتەك سۆڭگىچىدەك چوقچايغان، قوۋۇزى ئىچىگە سۈمۈرۈلگەن، قىسقىسى، تىرىك مۇردىغا ئايلانغانىدى. ئۇ ئاغزىنى تەستە مىدىرلاتتى:

— ھەممىسى ئۆلۈپ تۈگىدى... مەن بىلەن ماۋۇ ئىتتەك كۈچۈكى ئىككىمىز سۆرىلىپ يۈرىمىز... بىزمۇ پات-يېقىندا ئۆلۈپ تۈگەيمىز... مېنىڭ كۆزۈم يوق، مەن قاراڭغۇ زۇلمەت ئىچىدە ياشايمەن، ماۋۇ يېتىم ئوغلۇم بولمىغان بولسا، بىز ئاللىقاچان ئۆلۈپ تۈگەيتتۇق، ئاچلىقتىن ئۆلۈپ تۈگەيتتۇق... مېنىڭ مۇشۇ شۇمتەكمىدىن باشقا ھېچ نەرسەم يوق، سارە مېنى ئونتۇپ كەتكەن... مەن ئونىڭدىن خاپا بولمايمەن. چۈنكى، مەن ئونى دائىم ئۆلگۈدەك دۇمبالايتتىم. ئۇ مەندىن بالدۇر كېتىپتۇ... ياخشى قىز ئىدى. بۇ دۇنيادا ياخشىلار ئۆلۈپ تۈگەپ، ئەسكىلەر مۇشۇنداق ئىتتەك تاپىدەك سوزۇلۇپ قالىدىغان گەپ ئىكەن!... ماڭا بېرىدىغان ئىنسان يوق، تېپىپ يەي دېسەممۇ قۇربىم يەتمەيدۇ. ماڭا ئىچ ئاغرىتىدىغان ئادەم بۇ زېمىنده يوق... خەقتىن خاپا بولغىلى بولمايدۇ. ئۆزىنىڭ قورسىقىنى تويدۇرالماي، ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان ئىكەنلىكىنى ئونتۇپ، ھالال بولامدۇ، ھارام بولامدۇ، گالدىن ئۆتكەنىڭ ھەممىسىنى يېۋېرىدۇ، ئەسلى ئۇلارمۇ يېمەيدۇ، قورساق يامان ئوغرى ئىكەن. ماڭا ئالدىدا، ياتسا ئۇستىدە... جان ساقلاش ئۈچۈن يېيىشكە مەجبۇر...

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بۇنداق تۇرۇپ، كاناي ياغلىغلى ياغ يوق، سۇناي ياغلىغلى ياغ نەدە تۇرۇپتۇ، دېگەندەك بىر گەپ... مۇشۇ بالام مېنى يېتىلەپ ئالدىمدا ماڭىدۇ، مەن تىلەيمەن، ئادەت بويىچە چاشگاھىمچە تىلىسەك، بىر قېتىم قورساق تويدۇرغۇدەك نەرسىنى ئاران تاپىمىز. چاشگاھىدىن كېيىن، خەقنىڭ ئىشىكىگە بارسا، نان بېرىش تۈگىۋل تىللاپ ھەيدەيدۇ. بۈگۈن ئۇچ كۈن بولدى، مىجەزىم قوداڭشىپ، تۇرغۇدەك مادارىم يوق، تىلەمچىلىككە چىقالمای ئاچ ياتىمىز، ئەمدى ئۆلىدىغان بولدۇم، دەپ خۇش بولسام، جان چىقمايۋاتىدۇ... جانمۇ چىڭ ئىكەن، ئىنسانىڭ جېنى ئىتنىڭ جېنىدىنمۇ چىڭ ئىكەن! ئاغىلاۋاتامسىز، ئۇچ كۈندىن بۇيان ئاغزىمىزغا گىياھ سالمىدۇق. ئاۋۋال يەيدىغان نەرسىگىز بولسا بېرىڭ! سارە يېنىمدا بولغان بولسا، ئوغرىلىق قىلىپ، ياق، ئۇ چىرايلىقىنى ئوغرىلىققىمۇ سالمايتتىم، مەن ئۆمرۈمدە ئۇنداق چىرايلىق قىز كۆرمىدىم... يىگىتلەرنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىپ، نان تېپىپ بەرگەن بولاتتى، ئاچ قالمايتتىم. نەدىن كەلدى بىر تاپىنى تۆشۈك قەشقەرلىك!... ئۇنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇپ ئىلىۋالدى. مەن ئۇنى ياتلىق قىلمايتتىم، نان تاپقىلى سالاتتىم... ھە، ئۇنىڭ تىزىمۇ چىرايلىقمۇ؟... ۋاي، مېنىڭ ماغدۇرۇم قالمىدى، نان بارمۇ؟... ۋاييەي... ۋاي، ئىتنىڭ جېنى نېمىگە تارتىشىدىغانسەن؟ مۇشۇ كۈنىنى كۆرگىلىمۇ؟... چىرايلىق ئاياللار بۇزۇلۇپ كەتتى... ھەممىسى قورساق ئۇچۇن... بىر تۇغرام نان ئۇچۇن! نېنى بارلار... كادىرلارغا بىز نان ئۇچۇن قىر بېشىدا... قوناقلىقتا... كېۋەزلىكتە...

كۆك يانتاق تۆۋىگە موكىدە ياتىدۇ... بىچارىلەر... نېمە ئىلاج؟... ئەرلىرى ھاشاردا... باللىرىنى باقمىسا بولامدۇ؟ ئاچلىقتىن ئۆلىدۇ... ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئوغرى بولۇپ كەتتى... ۋايىيەي... نان...

سېلىمخان خۇرجۇنىدىن سېرىق قوناقنىڭ نېنىدىن بىرنى چىقىرىپ:

— مانا نان، نان يەڭ ئاچا! — دەپ تەڭلىدى.

— قېنى... قېنى... نان قېنى... سىزنى خىزىر ئەۋەتتىمۇ؟... خۇدايىمغا ئازايىم كەتتىمۇ؟

ئۇ قوللىرىنى ھەر تەرەپكە سوزۇپ نانىنى ئېلىپ بولغۇچە، ئۇنىڭ يېنىدا ياتقان ئوغۇل كاپ قىلىپ ئېلىپ، ئېچىرقىغان ھالدا يالماپ يۇتۇشقا باشلىدى. سېلىمخان يەنە بىر زاغرىنى ئېلىپ مەينىساخانىڭ قولىغا تۇتقۇزدى، ئانا - بالا ئىككىيلەن نانىنىڭ بىر تال ئۇۋىقىنىمۇ چۈشۈرۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن دۇم ياتقان ھالدا، چاڭگىلىدا چىڭ سىقىملاپ يالماپ يۇتۇشقا باشلىدى... سېلىمخانىڭ كۆزلىرى ياشقا تولۇپ، بۇرنى ئېچىشىپ كەتتى، كۆزىنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە، ئانا - بالا نانىنى يەپ تۈگىتىپ، تاماقلىرىغا چاپلىشىپ قالغانلىرىنى شوراشقا باشلىدى. بالا ئورنىدىن چىقتى. ئۇ قىپيالىڭاچ ئىدى. ئۇ، ئاستىغا كۆرپىگە چۈشۈپ كەتكەن نان ئۇۋاقلىرىنى بىردىن ئېلىپ ئاغزىغا سېلىشقا باشلىدى، مەينىساخان سەل جانلىنىپ يەنە سۆزلەشكە باشلىدى:

— خېنىم، خۇدا ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن قىلسۇن! چىققان دۆڭلىرىنى ئېگىز، دۆلەتلىرى زىيادە بولسۇن... كۈن ئالسىلا، توپا ئالسىلا ئالتۇن بولغاي. دۇنيا شۇنچىۋالا بىۋاپا

بولسمۇ، ئادەم يەنە مۇشۇ دۇنياغا تويمايدىكەن... خۇدا مەندەك ئاجىزنى يوقلىغانلىرى ئۈچۈن دوزاخ ئازابىغا — مەندەك كۈنگە قالمىغايلا! خېنىم، سىلى بايا نەفسىنى مۇشۇ يەردە، مېنىك يېنىمدا قويۇپ كەتكىلى كەلدىم دەيلا، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق ئاچا، سىلىگە تاپشۇراي دەپ ئەكەلدىم.

مەينىساخان بىرئاز جىممىدە ئولتۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ:

— مېنىك ھالى ـ كۈنۈم مۇشۇ. بۈگۈن سىلى نان بېرىپ سەل تىرىلىپ قالغىنىم بىلەن، ئەتە ـ ئۆگۈن ماڭا كىم نان بېرىدۇ؟ كىم مېنى يوقلايدۇ؟ مەن ئۆلمەن، نېمە دەپ بۇ قىزىمنى ماڭا بېرىلا؟ ئەلۋەتتە سارەم بىلەن تۇز ـ تائام يېيىشكەن، بىر ـ بىرىگىلارنىك ھال ـ مۇڭىغا يېتىشكەندىكىن، قازانلىرىنىك چۆرىسىدە ئاشقان ـ تاشقانىنى يەپ چوڭ بولۇپ قالسا، بۇنىڭدىن يانمىسا خۇدادىن يانار. ھېچ بولمىسا قېرىپ ـ چىرىگەندە، ئۆلگەندە بولسىمۇ ئانام ئىدى دەپ يىغلاپ قويسا، روھلىرىغا ئاتاپ دۇئا قىلىپ قويسىمۇ ھېساب ئەمەسمۇ؟ بۇ بالا مەن بىلەن تۇرسا چوقۇم ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كېتىدۇ، قىساسى بولۇپ قالىدۇ، — دېدى مەينىساخان.

سىلىمخان گېپىنى قەيەردىن باشلىشىنى بىلمەي، بىر ھازا يەرگە قاراپ ئولتۇرغاندىن كېيىن:

— سىلى دېمىسىلىمۇ بۇنداق ئالتۇندەك قىزىنى باقماي قالمايتتىم. بۇرۇنلا مېنىك مۇشۇنداق قىزىم ياكى ھېچ

بولمسا نەۋرەم بولسا دەپ ئارزۇسىنى يەيتتىم. ھوناق - ھوناققا كەلمىدى. يولدىشىم ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا ئەكتىلگىلى ئۇچ يىل بولدى. ئۆلۈك - تىرىكلىك كىشىدىن خەۋەرسىزمەن. مەن بولسام، نازارەت ئاستىدا دوختۇرخانىدا تازىلىق قىلىۋاتاتتىم. ئالدىنقى كۈنى كېچە تۇيۇقسىز دوختۇرخانىسىنىڭ دورا ئامبىرىغا ئوت كېتىپ، ھەممىسى پارتلاپ كۆيۈپ تۈگىدى. يەتتە ئادەم ئۆلۈپتۇ. شۇ يەردىلا، ئۇچ ئادەمنى قولىغا ئالدى، تەكشۈرۈۋاتىدۇ. ئۆزۈمنى ئۇقمىدىم. ئاڭلىسام، بۇنىڭ جاۋابكارلىقى ماڭىمۇ كېلىدىكەن. مۇشۇ بىر - ئىككى كۈن ئىچىدە مەنمۇ بۇ يورۇق دۇنيادىن قاراڭغۇ كامارغا كىرىپ كېتىدىغاندەك تۇرىمەن. شۇڭا، مۇشۇنچىلىك ۋاقتىمدا بۇ قىزنىمنى سىلىگە تاپشۇراي دەپ كېلىشىم... ھەرقاچان بۇ چاغقا مېنى ئىزدەپ بارمىغان يېرى قالمىغاندۇ؟ نېمە بولۇشۇمنى خۇدا بىلىدۇ... ئاللا سالامەت قىلىپ نېسىپ بولسا، ئۆلمىسەك، يەنە كۆرۈشەرمىز. ياراتقان خۇدا بىزنى بىر يولغا سالار... ئەگەر خۇدايىم كۆڭلىگە ئىناپ بېرىپ مۇشۇ كۈنۈمنى يەنە بەرسە، بۇ قىزنىمنى نان تىلەپ بېرىپ بولسىمۇ ئۆزۈم باقىمەن، ئىلاجىم يوق...

سىلىمخان سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ئۆزىنى توختىتىۋالالماي ھۆمۈدەپ يىغلاپ كەتتى. نەفسىمۇ سىلىمخانغا چىك چاپلىشىپ يىغلاپ كەتتى. مەينىساخان ئاغزىنى كامارەك ئېچىپ قاراپلا قالدى، ئۇنىڭ كۆزلىرى مىدىرلىمايتتى. ھېچقانداق ھېسسىيات ئىپادىسى كۆرۈنمەيتتى. ئۇنىڭ ئاغزى مىدىرلىغاندەك قىلدىيۇ، ھېچقانداق گەپ

چىقمىدى. چىقتى دېگەندەمۇ، ھېچ نەرسىنى چۈشەنگىلى بولمىدى. ئاخىر ئۇ ئاۋازىنى چىقىرىپ سۆزلىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى بوغۇق چىقتى.

— ۋاي ئاللا، بۇ خاپىلىق بىزنىڭ مۇشۇ سەھرايى قىيامەتتە بار دېسەم، ئاشۇ ئوقۇغان ئادەملەر ئاڭسىدەمۇ بارىكىنا... ۋاي ئۆلگۈرلەر... بەتنىيەت كاپىرلار... ئۇندىداق بولسا بوپتۇ... بۇ قىزغا خۇدايىمنىڭ ئاتىغان بىر كۈنى باردۇ. بۇ ئىككىسى بىلەن ئاچ قالساقمۇ ئۆلمەسمىز، ئۆلسەك خۇدانىڭ جېنى، ئۆزى بەرگەن، ئۆزى ئالىدۇ... بۇمۇ ئاللانىڭ بەندىلىرىگە كۆرسىتىدىغان ئالامىتى ئوخشايدۇ. بۇنىڭغىمۇ شۈكرى! كىمنىڭ ئەزىزلىرى كىمنىڭ ئالدىدا خار بولماپتۇ، دېگەن شۇ... ۋاي ئاللا، كۆزۈم ئوچۇق بولغان بولسا سىلىنى بىر كۆرۈۋالغان بولسام... ئەگ ئاۋۋال كۆزۈمدىن خەۋەر بەردى... مېنىڭمۇ ۋاقتىم ئاز... قانداق قىلىمىز؟ بىزدىن كېيىن قالسا، بېشى باش، پاقالچىقى تاش بولار...

كەچ پېشىنگىچە سېلىمىخان كۆرۈنۈشىدىن يېشى ئاتمىش تىن ئاشقاندەك كۆرۈنىدىغان، ئەمەلىيەتتە بولسا ئەمدى قىرقتىن ھالقىغان مەينىساخانىنىڭ باش - كۆزىنى يۇيۇپ - تاراپ، ئۆزى خۇرجۇندا ئەكەلگەن سەرىق قونا قنىڭ يېرىم چارەك ئۇنىدا ئاۋۋال قىزىل بۇغداچ قولاقلىرىنى پوتاپ كىرىپ مونەك ئېتىپ بەردى، كېيىن نان يېقىپ بەردى، نەپسە ناھايىتىمۇ كەمسۆز، چىرايى مىسكىن، ناھايىتى قورقۇنچاق ئىدى. ئۇ سېلىمىخان ئوچاق بېشىغا بارسا، ئوچاق بېشىغا، تۆشۈككە بارسا، تۆشۈككە بېرىپ، ئۇنىڭ

پىشىدىن زادىلا ئاجرىمىدى. ئۇ بۇ يەردىكى ھەممە نەرسىگە شۇنچىلىك ياتسىراپ قارايتتىكى، سېلىمخاندىن بىر قەدەم ئايرىلسا ھېلى ماۋۇ تورۇسنىڭ ياغاچلىرى قىساقتەك ئېگىلىپ، يېكەن قومۇشلار ساڭگىلاپ شىلدىرلاپ توپا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئىستىن قارايغان تورۇسى بېسىپ چۈشىدىغاندەك، ھېلى ئاۋۇ قاراڭغۇ بۇلۇڭدىن قانداقتۇر بىر بەتبەشىرە مەخلۇق سەكرەپ چىقىپ يالماپ يۇتىدىغاندەك، ھېلى ئاۋۇ ھەر خىل قورقۇنچلۇق ئاۋازلار ئۇزۇلمەي ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان سۈرلۈك قومۇشلۇقتىن ئانىسى ئېيتىپ بەرگەن چۆچەكتىكى كۆزلىرى پىيالىدەك، ئاغزى داڭقاندەك، ئارقا تەرىپى كۆكتەي ئالۋاستى چىقىپ ئۇنىڭ گېلىدىن بوغۇپلا ئۆزىنىڭ خالتىسىغا سېلىۋېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇ مەينىساخانغا قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي قالدى. ئۇ بىر قېتىم «قېنى، سەن مېنىڭ كىچىك سارەم» دەپ قۇچقىنى ئېچىپ ھەر تەرەپكە تەلپۈنۈۋىدى، شۇ ئان چىرقىراپ يىغلاپ كەتتى. سېلىمخان ئۇنى شۇنچە پەپلەپ ئالداپمۇ مەينىساخاننىڭ قۇچقىغا بېرىش تۈگۈل ئۇنىڭغا قاراشقىمۇ كۆندۈرەلمەي، ئىچى سىيرىلدى... قەلبىنى ئاچچىق بىر سېزىم چۈلغىدى، جىلە بولدى. يەنە جىمىپ چوڭقۇر خىياللىغا چۆمىدى. نەپەسە ھە دەپ ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلايتتى، ھەر قېتىم كۆچەپ يىغلىغاندا، يۈرەكنى ئېچىشتۇرۇپ: «ۋاي ئانا، قېنى سەن ئانا، قېنى سەن، مەن قورقۇۋاتىمەن، مېنىڭ قورققۇم كېلىپ كەتتى... سەن قەيەردە؟» دەپ بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ يىغلايتتى. سېلىمخان ئۇنى باغرىغا بېسىپ يىغلاپ كەتتى: «ۋاي بالام، ئوماق

قوزام، مانا مەن ئاناڭ... ئاناڭ سېنى تاشلىمايدۇ... سېنى ھەرگىز يالغۇز قويمايدۇ... قورقمىغىن، مەن سېنىڭ يېنىڭدا... مەن سېنى ھەرگىز يالغۇز تاشلىمايمەن... بىراق... ۋاي ئالا... ھېچقانچە بولسىمۇ رەھىمىڭ كەلمەسمۇ، مۇشۇ نارەسىدىگە رەھىمىڭ كەلمەسمۇ... ئەي، يالماۋۇز دۇنيا... ھەرقانچە باغرىڭ تاش بولسىمۇ، ماۋۇ نارەسىدىنىڭ نىداسىنى ئاڭلىمامدىغانسەن؟ ئۇ ئالا ئاتا قىلغان بار ئاۋازى بىلەن ئانىسىنى چاقىرىۋاتىدۇ... ئۇنىڭ گۆدەك قەلبى ئۇچۇن ئۇنىڭغا ئانا كېرەك! شۇ بىچارە بالىنىڭ نالىسى ئۇچۇن بولسىمۇ مېنى پالاكەت ئازگىلىدىن چىقارغىن، تۆھمەتخورلارنىڭ سېھرىي جادۇسىنى پارە - پارە قىلغىن، چاۋنىسىنى چىتقا يېيىپ، شەرمەندە قىلغىن!...» سېلىمىخاننىڭ قۇچىقىدا قاتتىق يىغلاپ تېلىقىپ ھارغان نەپەسە يىغلاپ - يىغلاپ ئۇخلاپ قالدى. ئۇ شۇنچىلىك ئورۇق ھەم يۇمران ئىدىكى، ئاق بەدەنلىرىنىڭ ھەممە يېرىدىن سۆڭەك كۆرۈنەتتى، نەپەسە تولۇق ئۇخلىغاندىن كېيىن، سېلىمىخان ئۇنى ئەسكى - تۈسكىلەر ئارىسىدىن ئەپچىل ئورۇن راسلاپ ياتقۇزۇپ قويۇپ، ئۇنىڭ بېشىدا بىر ھازا چوڭقۇر خىيال سۈرۈپ ئولتۇردى، ئاردىدا بىرقانچە قېتىم ئۇنسىز يىغلىۋالدى. مەينىساخان خېلىلا روھلىنىپ قالغاندى، نەپەسنىڭ يىغىسىدىن كېيىن ئۇ جىممىدە ياتىدۇ. ئۇ خۇددى ئۇلۇكتەك قېتىپ ياتاتتى... سېلىمىخان مەينىساخاننى پاكىز يۇيۇپ ياساپ تارانداۋردى،

ئۇ خېلى ئادەم ئىسكەتكە كىردى، ئۇنىڭ ئوغلىنىمۇ يۈيۈنـ
دۈردى، مەينىساخانغا نەفسىنى قانداق قىلىپ بولمىسۇن
ئۆزىگە كۆندۈرۈپ ئەمەك قىلىشنى قايتا ـ قايتا تاپىلاپ،
يېنىددىكى ئون سوم پۇلنى ئۇنىڭغا قالدۇرۇپ، نەفسىنىڭ
ئوخلىغان پۇرستىدە خوشلاشتى. ئۇ ئىشكتىن چىقىش ئال
دىدا، ئۆزىنى زادىلا توختىتالالمىدى، ئاۋازىنى چىقىرىپ
سالماسلىق ئۈچۈن يانغىلىنىڭ ئوچىنى قاتتىق چىشلىۋالدى.
ئىشىككە باردى، بىر پۈتىنى بوسۇغىدىن ئالدىرى، يەنە
ئارقىغا قايتتى. خاتىرجەم ئوخلاۋاتقان نەفسىنى سۆيمەك
بولۇپ ئاغزىنى نەچچە قېتىم ئاپاردى، ئەما سۆيمىدى،
يەنە كۆزىنى چىڭ يۇمۇپ ئىشىككە ماڭدى، يەنە قايتتى.
يەنە باردى، يەنە قايتتى... ئاخىر ئېشىكىگە مىنىپ
قومۇشلۇق ئارىسىدىكى چىغىر يولغا چۈشكەندە، كۈن قۇمـ
لۇق ئۈستىگە ئولتۇرماقتا ئىدى. كەچكى كۈننىڭ نۇرى
ئالدىدىكى يوپۇرماقلارنى قىزارتىۋەتكەنىدى. ئۇنىڭ يۈرىكى
ئارقىسىغا تارتىشماقتا، قاتتىق سوقماقتا... قومۇش «شـ
ىدق» قىلسا ياكى ئېشەك پۇشقۇرسا، يۈرىكى ئېغىپ ئار-
قىغا قارايدۇ. ھېلى نەفسىنىڭ يىغلىغان ئاۋازى كېلىدـ
غاندەك، ھېلى «ئانا... ئانا... مېنى تاشلاپ كەتمە، مېنى
ئالغاچ كەت...» دەپ، قومۇشلار ئارىسىدا يىغلاپ قۇپۇپ
يۈگۈرۈپ كېلىدىغاندەك تۇيۇلاتتى... ئاخىر ئۇ ئۆيى
بىپايان قومۇشلار ئارىسىدا كۆرۈنمەي قالدى.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

VI باب

1

— ۋاي يېتىمئوغلاق جىن، مەن ساڭا نەچچە قېتىم دېدىم، ماۋۇ بالا گىلەم ئۈستىنى نېمە قىلىۋېتىپتۇ ـ ھە؟ مەن سېنىڭ قۇلىقىڭنى ئوبدان سۈزۈپ، ياكى گەپ ئاڭلايدىغان قىلدىمەن، ياكى يولۇۋالىمەن. يېڭى كەلگەن ۋاقتىڭدا، پىت بېسىپ ئۆلەي دەپ قاپتىكەنسەن، مانا ئەمدى توڭۇرلىرىڭ ئېرىپ، پىتتىن قۇتۇلۇپ، ئادەم سىياقىغا كىرىپ قالدىڭ، گەپ ئاڭلىماس بولدۇڭ ـ ھە؟ خەپ توختاپ تۇر، مەن سېنى...

بالىنىڭ لاتىلىرىنى يۇيۇۋاتقان نەفىسە ئىچكىرىكى ئۆيدىن ئېتىلىپ چىققان قاريىخاننىڭ غەزەپلىك ئەپتىدىن قورقۇپ، دىر ـ دىر تىترەپ كەتتى، ئۇ ئورنىدىن دەس تۇرديۇ، لاغىلداپ تىترەپ بىر ياقتا، مەسىلەن، تالاغا قېچىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. قاچسىلا، بۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتكىنى ھېساب بولۇپ قېلىپ، كوچىدا قېلىشتىن قورقاتتى. مانا ئۇ ھازىر 11 ياشقا كىرگەن بولۇپ، بويىلرى خېلىلا ئۆسۈپ، يۈمىلاق ئاق يۈزلىرى سەل سۈزۈلگەن، سولغۇن سېرىق يۈزلىرىگە ئەت قونۇپ، مەڭزلىرى خېلى قىزارغان... مانا ماۋۇ قاريىخان دېگەن ئايال ئېيتقانىدەك، ئادەم سىياقىغا ئەمەس، خېلى گۈزەل سىياققا كىرگەنىدى. قاريىخان

يۇزىنىڭ ئۆڭى تېگى - تېگىدىن كۆك، پېشانە يۇزلىرىدە يىلان قاسىرىقىدەك ئالا - پاساق بولۇپ قارا داغ توختاپ قالغان، يۇزىنى، تۇمشۇقلىرى ئۇستىنى پۈتۈنلەي قارا سەپ كۆن باسقان، سائىتىگە نەچچە قېتىم سۈرتىدىغان نەرسە لىرىنى سۈرتۈپ يۇزىنى ئاقلاپ تۇرىدىغان، پاكار، ساغرىسى لاپچىيىپ ئېغىناقلاپ ماڭىدىغان ئايال. كۆزلىرى ھەر ھالدا قارا بولسىمۇ، خۇددى پاقا تېشىۋەتكەن قارا كۆكچى قوغۇنىنىڭ بۇرنىدەك كۆرۈنىدۇ. قاشلىرى سۈيۇق بولغانىنىڭ ئۈستىگە، ئايالىلارغا خاس ئەمەس. تازا قۇيۇپ قويغان ئەرنىڭكىدەك كەڭرى سۈيۇق. شۇڭا، دائىم دېگۈدەك، يۇقىرى - تۆۋەن قاشلىرىنى يۇلۇپ ئىنچىكە قىلماقچى بولىدۇ. يەنە كۆكلىدىكىدەك قاش چىقىرىدۇ. ئۇنىڭ ئېرى مۇشۇ گۇڭشې سودا كوپېراتىپىنىڭ بوغالتىرى بولۇپ، تازا تۈل خوتۇنىنىڭ بادىكىدەك قورساق سالغان، قارا چوقۇر بىرنېمە. يۇقىرىغا خۇشامەت، تۆۋەنگە ھەيۋە قىلىش مۇناسىۋىتىگە تازا پىشقان كونا تاز بولۇپ، تازلىرى سايغان بولسىمۇ، ئىزى قالغان، يەنى، تۈكسىز مىس بېشى دائىم ماي تەپچىرەپ پارقىراپ تۇرىدۇ. گەدىنى قېرى بۇقىنىڭ بوينىدەك تۇرۇلۇپ، سالۇاراپ تۇرىدۇ. ماڭسا ئېغى بىر گەز تامبلىنى ئۈستۈن قىلىش بىلەن، گەپ قىلسا، دائىم شىلدىكلەپ تۇرىدىغان بۇرنىنى تارتىش بىلەن ئاۋارە... ئۇنىڭ يەنە بىر باشقا ئادەملەردىن پەرقى شۇكى — گەپ قىلسا ساقلىغا تۈكۈرۈپ، «ئاندىنزە، ئاندىنزىگە» دېگەن سۆزىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ. مانا بۇ كىشىنىڭ ئىسمى پازىل، مۇشۇ زامانىنىڭ تىلى

بىلەن ئېيتقاندا، ئۇ كىشىلەر ئارىسىدا، ئالدىدا ھىجىيىش، تەزىم بىلەن، كەينىدە ھومىيىپ ئېچىدە تىللاش بىلەن ئىناۋەت تاپقان. ئۇنىڭ قولىدىن مۇشۇ گۈڭشېنى تەمىنلەيدىغان، مۇشۇ گۈڭشېنىڭ ئادەملىرىنى تەمىنلەيدىغان ھەممە نەرسە چىقىدۇ. ھەممە نەرسە ئۇنىڭ قولىدىكى ئەلگەكتىن ئۆتىدىغان بولغاچقا، بۇ كىچىككىنە يۇرتنىڭ خاقانلىرىمۇ، گادايلىرىمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ - كېتىپ تۇرىدۇ... مانا بۇ كېلىپ - كېتىشلەر پۈتۈنلەي قاقتى - سوقتى يولى بىلەن بولىدۇ. بۇنىڭغا پازىل پىشىپ كەتكەن. كىشىلەر ئۇنى كۆرسە، پۈكلىنىپ تەزىم بىلەن، ئانىسىنى ئېمىپ ياقلان بولغان بوۋاقنىڭ قولىدەك بوغۇم - بوغۇم گۆشلۈك قولىنى تاۋاپ قىلىپ كۆرۈشىدۇ: «ۋاي پازىل چوڭ، ئەسسالامۇئەلەيكۈم، قېنى كېلىسلە!» ئۇ، بۇنداق سۆزلەرنى تاڭ سەھەردىن تارتىپ ئېغىر ياتارغىچە نەچچە قېتىم ئاڭلاپ، قۇلاقلىرى ئېتىلىپ كەتكۈدەك چۈگۈلداپ كېتىدۇ. شۇڭا، خۇددى بالىسى نېمىنى كۆرسە، شۇنىڭ غەلۋىسىنى قىلسا قۇلاق سالمىغان كىشىدەك پەرۋاسىز كېتىۋېرىدۇ. سالام قىلغانلار بولسا، ئالدىدىن ئۇدۇل ئۆتۈپ بولغۇچە پۈكلىنىپ، ھەر خىل شەكىلدە ھىجىيىپ تۇرۇشىدۇ. ئالدىدىن ئۆتۈپ بەش قەدەم ماڭغاندىن كېيىن، كۈلكىسى ئۆچۈپ: «ھۇ چويۇن باش تاز، سەن پازىل خىڭرىق، پازىل تۆكۈرۈك، بۇنىڭ ھالىنى تېخى!» دەپ ئېچىدە مىڭنى تىللايدۇ. «پازىل چۈك»، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ ئالدىدا ئاتايدىغان تىلى بويىچە ئاتايلى، ئەسلى ئاتا - ئانىسىدىن يېتىم قېلىپ ئىتنىڭ كۆنىنى كۆرۈپ، ئەتراپتىكى ماخوسىدا

قىشتا ساماندا، تەزەكتە ئوت قالاپ ئىسسىنىپ، يازدا يامغۇردا تونۇردا پاناھلىنىپ چوڭ بولغان، تاز يىرتىلىرى ئېقىپ تۇرىدىغان، يۇقۇپ قالىدۇ دەپ، ھېچكىم ئىشىكىگە يېقىن يولاتمايدىغان ھالدا چوڭ بولغانىدى. كېيىن، كەچ كۈرستا ئوقۇپ ساۋاتلىق بولدى، خېتى چىرايلىق بولغىنى ئۈچۈن ئەزالار ئۇنى ناھىيىدىكى يېرىم يىللىق بوغالتىر تەربىيىلەش كۇرسىغا قول كۆتۈرۈپ سايلاپ ئەۋەتىپ بەردى. ئۇ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئەترەتنىڭ نومۇر قويىدىغان بوغالتىرى بولدى، ئۇنىڭ نومۇر قويۇشى ئەزالارنىڭ كادىرلارنىڭ كۆڭلىگە يېقىپ قېلىپ، دادۇي بوغالتىرى بولىدى، بۇ چاغدا ئۇ 25 ياشتا ئىدى. ھالا بۇگۈنگە كەلگەندە، ئۆزىدىن بەش ياش چوڭ قارىيىخانغا ئاشىق بىقارار بولۇپ، ئۇنى گاچا ئېرىدىن ئازدۇرۇپ، كىشىلەرنىڭ تىلى - لەنەتلىرىگە قارىماي، نىكاھىغا ئالدى. بۇ قېتىقى يامان خوتۇننىڭ ئايىغى ياراشمىدى، ئۇزۇنغا قالماي ئۇنىڭ ھېسابىتى كەم چىقىپ، خىيانەتچى بولۇپ، يېرىم چارەكلىك كەتمەن بىلەن كۈنلۈكچى خوتۇننىڭ ئازابىغا قالدى. كۈندۈزى ئېتىزغا چىقسا، ئېغىر ئەمگەكتىن مۈكچىيىپ ئاران ئۆيگە كىرسە، ئاخشىمى خوتۇنىنىڭ: «ئۇنىڭغا قارىدىگىيا، بۇنىڭغا سالام قىلدىگىيا، پالانى ساڭا گەپ قىلسۇا-تىدۇ، پالانى خوتۇن ساڭا گەپ قىلدىيا» دەپ كېچىچە سوراق - سوئال قىلىشىغا ئۇچراپ، جەڭگە - جېدەل بىلەن ئۇيقۇسىز قېلىپ، ئەسكى خوتۇننىڭ ئازابىدىن ھەۋلى مونەكتەك قورۇلۇپ قالدى. ئۇ پات - پات ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ «تۇۋى... تۇۋى... باشتىن كەلمىگەن تەلەي...

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ئاندىنىزىگە تۇق» دەپ ئۆزىگە ئۆزى دەرد تۆكىدۇ، تەسەللى بېرىدۇ. بۇ ئازابلار ئاز دېگەندەك، شۇنداق ئېتىزغا چىقسا، ئۇنى قەستەن مازاق قىلىپ، ئايالى بىلەن جېدەلگە سېلىپ تاماشا كۆرىدىغان ساپ - ساپچى ئايالىلار ئۇنىڭغا تازا مەيدىسىنى قوپۇرۇپ تۈرۈپ ئەركىلەپ چاقچاق قىلىشىدۇ. ئېغىزلىرىنى تۈتۈپ، تېلىسقىپ كۈلۈشىدۇ. ئايالى بولسا شۇ ئان ئۇنىڭ يالغىسىدىن ئالىدۇ. يۈزلىرىنى تاتىلاپ، قېيماچىيما قىلىدۇ، باشلىرىنى چىشلەپ يېغىر قىلىۋېتىدۇ. ئاندىن ئاۋۇ ئېلىنمىغان ئايالالارنى بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ تازا قاپساپ چىرقىراپ تۈرۈپ تىللايدۇ، ئاپىرىپ ئاق يانتاققا سۈۋاشقا، ئاۋۇ زەيكەش بويىدىكى كېسەكچىگە يېلىنىشقا بۇيرۇيدۇ. ئايالالار بۇ سېسىقچىلىققا تېرىكمەيدۇ، ئەكسىچە، تېخىمۇ قاقاقلىشىپ كۈلۈشىدۇ... مانا بۇ، بۇ ئىككى ئەر - خوتۇننىڭ بىر كۈنى، ھاياتى... پازىل ئۆلۈۋالماقچى بولدى، ھەممىدىن كېچىپ دورا ئىچىش ئۈچۈن بوتۇلكىنى قولىغا ئالغاندا، بوينىغا سىرتماق سېلىش ئۈچۈن ئارغامچىنى ئالغاندا، سۇغا سەكرەش ئۈچۈن يارداڭنىڭ بېشىغا بارغاندا، جان ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىدىن تاتلىق بولۇپ كېتىپ، بۇنىمۇ قىلالمىدى. ئاخىر بېرىپ ئەتىرەت چوڭلىرىنىڭ ئالدىدا ھۆكۈرەپ يىغلاپ تۇرۇپ، داد ئېيتتى. باشلىقلار ئۇنىڭ ھالىنى ئاڭلاپ، تازا كۆزلىرىدىن ياش چىققۇدەك قاقاقلىشىپ كۈلۈشۈپ كەتتى - دە، «ھە... پازىل چوڭ، ھەۋلى مونەك ئاداش، خېلى تۈزۈك نېمەئىدىگىلار... ھاي دېسە ئۇنسماي ئالتە ئەرگە تەگكەن خوتۇننى ئېلىپ، ھېساباتسىلار كەم چىقىپ، بىر توقۇناقتا مېنىپ،

تاز كاللاكلارنى قاشلاپ، ئېتىزلىققا چىقىتىكلار... مانا ئەمدى ئاھ... ۋاھ، دەپ غېرىپ - سەنەمدەك دوست تار-تىشىپ ئالغان خوتۇنۇكلارنى باشقۇرالماي، بىزگە ھال ئېيتتىكلار. بىز بېرىپ ئۇرۇپ بېرەيلمۇ ئۇنى! كۆز ئالدىڭلاردا نى - نى ئوبدان قىزلار سايىدەك ئەگىشىپ يۈرسە، كۆزۈكلىگە كۆرۈنمىدى، ئەمدى بۇ نېمىدېگەن گەپ؟» دېيىشتى. «ئۇنداق چىرايلىق قىزلار مېنى يارىتامدۇ؟» دەپ يىغلامسىراپ گۆلەيدى پازىل. كادىرلار تېخىمۇ قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى: «ۋاي پازىل چوك، راست دەيسەن، خەلق ئارىسىدا ‹قوناق تاپساك غازغا بەر، قىزىك بولسا تازغا› دەيدىغان گەپ بار ئەمەسمۇ! ھەممە خەقنىك گېپى سېنىك ئالقىنىڭدا تۇرسا، ساڭا كىممۇ قىزىنى بەرمەسۇن؟ شۇ چاغدا بىرمۇنچە كىشى بىزگە سېنى كۈيئوغۇل قىلىۋالساق دەپ نىيەت بىلدۈرۈپ، بىزنى مېھمان قىلىپ، بىرمۇنچە چىقىمدار بولغان. قىز - جۈۋانلارنىك مېغىز - تۆخۈملىرىنى سەن تاز كۆرمەي، بىز يېدۇق... ھا... ھا...»، «ئۇنداق قېرىنى قويۇۋېتىمەن!...» قوقاسقا كۆمگەن تۆخۈمدەك پاققىدە ئېتىلىپ ئورنىدىن تۇردى پازىل قەتئىي نىيەتكە كېلىپ. «ھاي... ھاي، پازىل چوك، ئاخۇنۇم كۈلمەيدۇ، كۈلسە تېلىقىپ قالىدۇ، ھەسىنىكام تۆت سەردە قىزىپتۇ، دېگەندەك، ئەمدى سەكرەپ قەيەرگە باراتتىك؟ خو-تۇنۇك ياراشقان ئىنەكتەك تۇغۇۋەتتى، قۇچىقىدا ئالتە ئايلىق بولۇپ بولغۇچە، قورسىقىدا ئۈچ ئايلىق بولۇپ، بىر يىلدا ئىككى، ئىككى يىلدا چۆچۈرىدەك ئۈچ بالا بولدى! يەنە باردۇ ھەر قاچان، ئەمدى قويۇۋەتسەك،

ئاۋۇ چۈجىلىرىڭنى كىم باقىدۇ؟ قېنى، ئۇ قولۇڭدىكى ئالتۇن ئاچقۇچ؟ ئەمدى ساڭا قارىيخاندەك خوتۇن ئىسلا تەگمەيدۇ، ئاغزىدا چىشى يوق قېرىلارمۇ سېنى ياراتمايدۇ - دە، ها... ها... ها... بولدى قىل! ئۆزۈڭ تاپقان بالاغا... بىزگە دەۋا قىلساڭ بىز نېمە قىلالايتتۇق؟... سەنمۇ ئېتىزغا چىقساڭ، خەقنىڭ خوتۇن - قىزلىرىغا كۆزۈڭنى قىزارتىما! ئاياللار ساپلا سېنىڭ گېپىڭنى قىلىدۇ. ھەممىنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋالدىڭمۇ - ھە؟... ها... ها... ها...»، «نەدە؟ مەن ئاياللارغا گەپ قىلىش تۈگۈل، قارىشىمۇ قورقىمەن»، «ئۇنداق بولسا قارىيخان نېمىشقا كۈندە ياقاڭدا ئىلەكتۈچ ئۇچىدۇ؟ ئانىسى ئۇنى ئىلەكتۈچتە تۇغۇپ تىكەنمۇيا!» «تاڭ، شۇ ئاندىنزىگە... تۈف.» كادىرلار چاقچىقىنى توختاتتى: «ئەي... تاز! بىز ئوبدان بىلىمىز، قارىيخان ئۇچىغا چىققان داۋىخور، ئانچە - مۇنچە بىقىنلىرىغا تەگكۈزۈپ قويمىساڭ، سېنى بوزەك قىلغىنى قىلغان... بۇرۇنقى ئالتە ئېرىنىڭ، ھەتتا سەن تارتىۋالغان گاچا ئېرىنىڭمۇ ھېچقايسىسى ئۇنىڭ سەندەك بوش قويمىغان. ئۆزۈڭمۇ ناھايىتى بوش بىسرىنىمە، ساڭا ئوخشاش موللا پوك - پوكنى تاپالماي يۈرگەن خوتۇن ئۇ، ئانچە - مۇنچە بىقىنلىرىغا تەگكۈزۈپ قويمىساڭ، سېنى بوزەك قىلغىنى قىلغان. سەندىن ئاجرىشالمايدۇ، ئۇچ بالا بىلەن ئۇنى كىم ئالاتتى؟ ئاجرىشالمايدۇ...»، «ئاجراشما، تېخى ياخشى... ئاندىنزىگە... تۈف» دەپ خوشاللىقتىن گەدىنىنى قاشلىدى پازىل. «ھوي تاز! ئوردۇم دەپ ئۆلۈر تۇرۇپ قويما يەنە! ئۆلتۈرۈپ قويساڭ، بىزنى شېرىك

قىلساڭ، ئۇ چاغدا كۆتۈڭگە بورا يۆگەپ ئوت قويمىز. ئۆلۈپ قالارمىكىن دەپ قورقساڭ، ئۇ سېنى تامبىلىنىڭ بېغىغا ئېسىۋالىدىغان ئاچقۇچلا قىلىۋالىدۇ. ئۆلمەيدىغان يېرىگە سېلىپ ئادەم قىل ئۇنى! سېنىڭ تايىقىڭ قارىيخان ئۇچۇن پاشا چاقماقچىلىك بولالمايدۇ. ئاڭلىدىڭمۇ؟» پازىل گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇش بولۇپ يۈگۈرگىنىچە ئۆيگە كەلدى. پازىل كۈلۈپ كىرگىنى ئۇچۇن قارىيخاندىن ئاغزى - قۇلىقىغچە دەشنەم يېدى. تازا سالماقچى بولۇپ دېۋەيلەپ كېلىۋىدى، قارىيخان قورسىقىغا بىر ئۇسۇپلا، ئۇنى ئوڭدىسىغا ئۇچۇرۇۋەتتى. پازىلنىڭ بېشى كۈلۈڭدىكى قوقاسقا تىقىلىپ قېلىپ پۇچىلىنىپ، جىن بوغۇۋەتكەندەك تېپچەكلەپ چىرقىراپ كەتتى. قارىيخان ئۇنى يەنە بىر قولىدا بىر تارتىش بىلەن ئەسكى تەكىيىنى تاشلىغاندەك، سۇپا ئۈستىگە تاشلىدى. پازىل كونا تامنىڭ چالمىسىدەك گۇپپىدە يەرگە چۈشۈپ، ئىچى قاداق بولۇپ كەتتى. كادىرلارنىڭ پازىل توغرىسىدا يەنە بېشى ساقايماي، تازا جەھلى قاتتى. دەل شۇ چاغدا، ھەرقايسى ئورگانلارغا كەمبەغەل دېھقان ۋەكىلى چىقىش بۇيرۇقى كەلدى. بىردەمۇ بولسا كۆزىمىزدىن نېرى تۇرۇپ، قۇلىقىمىز تىنچىسۇن دەپ، ئۇنى تەمىنلەش - سوۋا كوپپراتىپىغا كەمبەغەل دېھقان ۋەكىلى قىلىپ چىقىرىپ بەردى. پازىل گۇڭشې تەمىنلەش كوپپراتىپىغا بېرىۋېلىپلا «قارىينى قويۇۋېتىمەن» دەپ تېپچەكلەپ يۈردى. بۇ چاغدا بالا تۆت بولغانىدى. قارىيخاندىن ئاجرىيالىسۇن نەدىمۇ ئۇ! قارىيخان دادۇي كادىرلىرىنىڭ پازىلنى بۇزغانلىقىنى، قۇلىقىنى تولغاپ

ئۆزىنى قويدۇرۇۋەتمەكچى بولغانلىقىنى، گۈڭشې، ھەتتا ناھىيىگىچە ئەرز قىلىمەن دەپ، دادۇي كادىرلىرىنىڭ بۇرنىدىن بۇلاق چىقاردى. قارىيخان كۈدە - كۆرپىسىنى كۆتۈرۈپ تەمىنلەش - سودا كوپىراتىپىغا — پازىلىنىڭ يېنىغا كۆچۈپ باردى. تازا غول ئادەم بار يەردە پازىلىنىڭ ياقىسىدىن ئېلىپ يۈزلىرىگە تۈكۈرۈپ، مەيدىسىگە قىزىل بەلگە ئاسقان بۇ ھۈرمەتلىك كەمبەغەل دېھقان ۋەكىلىنى تازا شەرمەسار قىلدى. مانا شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، پازىل يېڭىدىن ئادەم بولدى. يۇقىرى - تۆۋەن قاتراپ يۈرۈپ، كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇشقا، مۇناسىۋەت - مۇئامىلىگە پىشىپ كەتتى. ئىككى سوم تاپسا، بىر سوم قەرز ئېلىپ، بىر قېتىم ئېغىز مايلاشقا ئامراق بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ تەمىنلەش كوپىراتىپىنىڭ ئادىمى بولۇپ قالدى.

2

سېلىمخان نەفىسنى مەينىساخانىنىڭ يېنىدا قويۇپ بىر كەتكىنىچە، ئىز - دېرەكسىز يېتىپ كەتتى. كۈز كەتتىپ، قىش كەلدى، قىش ئۆتۈپ، ئەتىياز كەلدى. سېلىمخاننى كۈتۈپ مەينىساخانىنىڭ تاقىتى تۈگىدى. نەفىسە بولسا، ئېگىز دۆڭگە چىقىپ بار ئاۋازى بىلەن: «ئانا... ئانا!...» دەپ توۋلىدى. سادا بولمىدى، يىغلىدى، قاقشىدى، مەينىساخان پەپلەپ ئالدىپمۇ ئۇنى پەس قىلالمای، ئاچچىقى كېلىپ تازا بىر سىلكىشلىۋىدى، قورقۇشتىن نەفىسنىڭ ئۈنى ئۆچتى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، بۇ ياۋاش

ڤوزا مەينىساخانىنىڭ يېنىدا كىرپىدەك قورۇلۇپ، ساماندەك سارغىيىپ، غېرىبلىق، ئاچ ـ توق ھاياتنى باشلىدى. مەينىساخان تىللىسا، بۇينىنى قىسىپ، بارمىقىنى چىشلەپ، يوغان كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ قاراپ تۇردى، ماڭسا ھاسا بولۇپ پول باشلىدى، ئەتىيازغا ـــ سېرىقتال كۆنگە كەلگەندە، مەينىساخان ئاجىزلاپ بارغانچە تۆگىشىپ كەتتى. ئۇلار ھازىر سەرگەردان، ئۆي ـ ماكانسىز ئىدى، ئۆيلىرى سالا ئېتىزلاشتۇرۇشتا چېقىپ تۆزلىۋېتىلدى. پومېشچىك، تىردكتاپ پومېشچىكقا ھېچكىم ماكان بەرمىدى، قىشچە قەيەردە كەچ بولسا، شۇ يەردە يېتىپ ـ قوپۇپ تىلەپ، ئۆز يۇرتىدىن يىراق باشقا بىر ناھىيە تەۋەسىگە كېلىپ قالدى. تىلەپ ـ تىلەپ بىر گۈڭشېغا، گۈڭشې كوپېراتىپىنىڭ ئاشخانىسىغا كىرىپ، قورساقلىرى تازا يوغان، ئۆزى پاكار، قارا چۇقۇر پازىلغا يولۇقتى. نەفىسە چوڭ بولۇپ ئۇنىڭدەك سېمىز ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. شۇڭا ئۇ ھەيران بولغىنىدىن پازىلغا تىكىلىپ قاراپلا قالدى، پازىلمۇ قولىنى ئارقىسىغا تۇتۇپ، ئاشخانىدىكى ئاشپەزلەرنى ئاغزىغا كەلگىنىچە تىللاپ يۈرەتتى. ئاشخانىغا دېۋانە تولۇپ كەتكەنلىكىدىن، ئاشپەز ھاماقەتلەرنىڭ دېۋانىلەرنى قوغلىمىغانلىقىدىن قاقشاپ يۈرەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن، پاقالچاقلىرى بىر ـ بىرىدىن قاسماق، بىر ـ بىرىدىن ئاۋاق، بىر ـ بىرىدىن مەينەت، ئالدى بەش ياش، كەينى ئۈچ ياش ئۈچ بالا ئەگىشىپ، پاقالچاقلىرىغا يامىشىپ «دادا... دادا...» دەپ يۈرەتتى. پازىل دېۋانىلەرنى ئۆزى ھەيدەشكە باشلىدى. ئۇ دۆشكەلەيتتى، تىللايتتى. نەفىسە قورقمىدىن مەينىساخانغا

چىك چاپلىشۇالدى. قولىددىكى پۇچۇق تاۋاق يەرگە چۈشۈپ چېقىلىپ كەتتى... شۇ چاغدا پازىل بىلەن ئۇنىڭ كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالدى. پازىل ھەيران بولۇپ، نەفىسگە تەكىلىپ قارىغانچە يېقىنلاپ كەلدى، نەفىسە قورققىنىدىن تىزگۈلۈپلا قالدى.

پازىل مەينىساخانغا، ئوغلىغا، نەفىسگە قاراپ قالدى... ئۇلارنى باشقا دۇنيالىرىنى قوغلىغاندەك قوغلىمىدى، ئەكسىچە، بىر تاۋاقتىن ئۈستىگە يېرىم سېرىق قوناق زاغرا پارچىسى بېسىلغان لەگمەن ئاچچىقىپ مېھمان قىلدى. مەينىساخان بىلەن بىر نەرسىلەرنى دېيىشتى، مەينىساخان خۇشاللىقتىن نەفىسنى سىيلاشتۇرۇپ تېپىپ: «تەلەيلىك قىزىم» دەپ سۆيدى، پازىل چوڭ ئاشخانىدىن يېرىم خالتا ئاق ئۇن ئاچچىقتۇرۇپ مەينىساخانغا تۇتقۇزدى، مەينىساخان: «تەلەيلىك قىزىم، بەختلىك قىزىم، خۇدايىمغا ئازابلىك يېتىپتۇ، ئاناڭنىڭ ــ سارەمنىڭ روھى، ئاتاڭنىڭ روھى قوللاپتۇ» دەپ، بىرمۇنچە دۇئا قىلىپ نەفىسنىڭ باش-كۆزىنى سىيلاپ، ئۇنىنى يۈدۈپ كېتىپ قالدى، نەفىسە يىغلىماقچى، ئەگەشمەكچى بولدى، ئەمما مەينىساخاننىڭ: كۇنە دە مۇشۇنداق قورسىقىغا تويغۇدەك لەگمەن بېرىپ باقىدۇ. ئىسسىق ئۆيدە، يۇمشاق ئورۇندا ياتسەن، دېگىنىنى ئويلاپ، پازىل چوڭغا قورقۇمسىراپ بىر قاراپ قويدى، گەپ قىلمىدى. مانا شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، نەفىسە پازىل چوڭنىڭ بالا باققۇچىسى، سەككىز بالىنىڭ ئورۇن ــ كۆرپىسىنى يىغىشتۇرۇپ، يۇندىسىنى تۆككۈچى، پازىل چوڭنىڭ دېدەكى بولۇپ قالدى.

3

تاشلاپ كەتكەن ئەسلى گېپىمىزنى تاپايلى!...

قارىيخان بوراندەك ئېتىلىپ، ئىچكىرى ئۆيدىن چىقىپ، كاپ قىلىپلا نەفسىنىڭ قۇلىقىدىن تۇتتى. ئۇنىڭ قۇلىقىنى شۇنچىلىك سوزدىكى، نەفسە ئاغرىقىدا چىداپ قانچە ئاۋاز چىقارماي دېسىمۇ «ۋايجان... ۋاي قۇلىقىم!» دەپ چىرقىرىۋەتتى. «ئاغزىڭنى يۇم يۈزى قېلىن پاسكىنا!» «چاڭ!» قىلىپ تەستەك بىلەن نەفسىنىڭ ئاغزىغا بىر كاچات سالدى. نەفسىنىڭ ئۇنى ئىچىگە چۈشتى. ئەما قەپەسكە سولانغان كەپتەردەك بۇقۇلداپ يىغلىدى. ئاغزىدىن قان چىقتى. شالى بىلەن قوشۇلۇپ كىيىمىگە تامدى. قارىيخان ئۇنىڭ قۇلىقىنى شۇنچىلىك قاتتىق سوزدىكى، غېرىچقا يەتكىلى تاسلا قالدى. ئۇنىڭ قۇلىقى «چۇڭ» قىلىپ ئۈت ئىسقىرتقاندەك بىر ئاۋاز بىلەن تەڭ، غوكۇلداپ كەتتى، شۇ ئان ئۇنىڭ قۇلىقىدىن قان ساقىدى، قارىيخاننىڭ ھۇقۇشنىڭكىدەك چىرقىراق ئاۋازى پەسلەپ كەتكەندەك بولدى. قۇلىقىغا بىگمۇ تىققاندەك بىر ئاغرىق كىرىپ كەتتى. نەفسە ئاغرىقىدا چىدىماي، يەنە قاتتىق يىغلاپ تېلىقىپ كۆكسىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن كۆپۈك كېلىپ كۆزىنىڭ قارىسى كەينىگە كەتتى. شۇ ئان جىممىدە بولۇپ كەتتى. چىرايى تازا بىر قارىداپ، كېيىن بۇرنىنىڭ ئۇچىدىن تەر تەپچىرەپ سارغىيىشقا باشلىدى. قارىيخان قورقۇنچتىن چەكچىيىپ قاراپ قېتىپلا قالدى. نەفسە يەردە سوزۇلۇپ

www.uyghurkitap.com

ياتاتتى، ئۇنىڭ ئاغزىدىن بارغانچە كۆپۈك ئەدەب بۇرۇن پەيدا بولدى. چىشلىرى كىرىشىپ قالدى. قارىيخان بىر- دىنلا بېشىغا مۇشتلاپ: «ۋاي مەريەمخان... ۋاي مەريەم- خان... ماۋۇ يەرگە كىرسىلە، ماۋۇ بىرنېمە ئۆلگىلى ياتتىمۇ نېمە؟ بۇ ئۆلسە مەن قەيەرگە بارىمەن، بالىلىرىم قەيەردە قالدۇ؟ ۋاي مەريەمخان، ماۋۇ جىن نېمە بولدى... ۋاي خۇدايىمەي» دەپ ۋارقىراشقا، تۇنۇگۈن ئۇرۇشۇپ پوقلىشىپ كەتكەن قوشنىسى مەريەمخاننى بار ئاۋازى بىلەن توۋلاشقا باشلا- دى. مەريەمخان ئىچ كۆڭلەك، يالىڭاياغ ھالدا ھويلىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ كەلدى. ئۇ ئوتتۇرا ياشلىق، ئېگىز بوي، سوزۇق يۈزلۈك ئايال ئىدى. ئۇ يەردە كۆكىرىپ جىممىدە ياتقان نەفسىنى كۆرۈپلا، پېشانىسىگە پاقىدە بىرنى ئۇردى - دە: «ۋاي ئىسىت بىچارە قىز!» دېۋەتتى. ئۇ دەر- ھال يېنىدىن ياغلىق ئىزدەپ تاپالمىغاندىن كېيىن، كۆڭ- لىكىنىڭ ئېتەكى بىلەن ئۇنىڭ ئاغزىغا كەپلىشىپ قالغان قان ئارىلاش كۆپۈكىنى سۈرتتى. ئاندىن ئوڭدا قىلىپ چېكسىنى ئۇۋۇلاشقا باشلىدى. بىر ھازادىن كېيىن، نەفىسە نىڭ كىرىشكەن چىشلىرى ئاستا ئاچىلدى. كۆزىنىڭ قارىسى ئىزغا كەلدى. مەريەمخان تەرلەپ، ئۆپكىسى ئاغزىغا كەپ- لىشىپ قالغانىدى. ئۇ، ئۇھ دەپ چوڭ بىرنى تىندى - دە، قارىيخاننىڭ يۈزىگە قارىماي تۇرۇپ «سۇ» دېدى. ھېچ نەر- سىنى سەزمەي قېتىپلا قالغان قارىيخان مەريەمخانىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىدىمۇ ياكى ئاڭلىسىمۇ، ئۇقمىدىمۇ چەكچەيگەن پېتى ئىزدا تۇرۇۋەردى. مەريەمخان شەپە بولمىغاندىن كېيىن جىلە بولۇپ، غەزەپ بىلەن: «سۇ دېۋاتىمەن!» دەپ قاتتىق ئېيتە-

تى. شۇنىڭدىلا قارىيخان قارا بېسىپ چۆچۈپ ئويغانغاندەك مەڭدەپ قېلىپ، ئۆيىنى بىر پىرقىراپ، ئۇنى - بۇنى تۈتۈپ بېقىپ ئىزىدا توختاپ قالدى. مەريەمخان ئۇچىنچى قېتىم تېخىمۇ چىڭ قىلىپ: «مەن سۇ دېۋاتىمەن، سۇ!» دېدى. قارىيخان مەريەمخانغا يوغان بىرنى ئالايدى - دە، بېرىپ نوگايدا سۇ ئەكەلدى. مەريەمخان نەفىسنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئاغزى - بۇرنىدىكى كۆپۈك، قان يۇقۇنىدىلىرىنى پاكىزلەپ يۇدى، ئاندىن يەنە «چاي» دېدى. قارىيخان ئېغىناقلاپ بېرىپ چاي ئەكەلدى. مەريەمخان قىزىق چايىنى پۈۋلەپ تۇرۇپ ئاغزىغا ئالدى. ئاندىن نەفىسنىڭ ئاغزىغا ئاستا قۇيدى. بىرنەچچە قېتىم شۇنداق قىلغاندىن كېيىن، نەفىسە تولۇق ھوشىغا كەلدى. كۆزىنى ئېچىپ ئۆزىنىڭ مەريەمخانىنىڭ قۇچىقىدا ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ شۇنچىلىك يۈرەكسىز ئەزگۈدەك قاتتىق يىغلىۋەتتىكى، ئۇ ئاندىن، سېلىمىخاندىن، مەينىساخاندىن ئايرىلغاندىن بېرى تۇنجى قېتىم ئۆزى ئارزۇ قىلغان، تەشنا بولۇپ يۈرگەن ئانا قۇچىقىدا ياتقاندەك، ئۆز ئانىسىنىڭ باغرىغا قايتىپ كەلگەندەك بولدى. مەريەمخانىنىڭ كۆزلىرىدىن مونچاقتەك ياشلار قۇيۇلدى. قارىيخان:

— ئۇھ... ۋىيەي، ئىلاھا شۈكرى! ئۆلۈپ كەتسە، قانداق كۈنلەرگە قالارمەن دەپ، قورقۇنچتا جېنىم چىقىپ قالغىلى تاسلا قالدى. ۋاي جىن تەگكەن ساربىگەي! — دېدى.

— قارىيخان، بۇ بالا مۇشۇنچىۋالا قىلمۇشتەكتۇدەك نېمە قىلغان سىلىگە؟ مۇشتۇمدەك بالىنىمۇ شۇنداق ئۇرغان

بارمۇ؟ ھېلىمۇ مەن بار ئىكەنمەن ئۆيدە، **بولمىسا بىچارە.**

— ۋاي قارىسىلا، بالىنى گىلەم ئۈستىگە قويۇپ بېرىپ، بىرمۇنچە يەرنى بۇلغىدى. مەن دائىم، ئۇنداق قىلما نسا! دېسەم گېپىمنى ئاڭلىمايدۇ. يېقىندىن بېرى شۇنداق بولۇۋالدى. يېقىن كېلىپ بولغۇچە ۋارقىراپ - جارقىراپ ئالەمنى مالەم قىلىپ، قارىيخان ئاچام ئۇنداق ئۇردى، مۇنداق تىللىدى دەپ، مۇشۇ ئەتراپتا ھەممە ئادەمگە مېنى يامان ئاتلىق قىلىۋەتتى. بۇ سوكنىڭ قولىدىن ھەر بالا كېلىدۇ! بېقىپ قويسام، ئادەم بولۇۋېلىپ، تۇزۇمنى يەپ تۇرۇپ، مېنى يامان دەيدۇ. ئاز قالدى بۇ سوكنى ھەيدەپ چىقىرىۋېتىدىغان ۋاقتىمغا! كوچىدا قالغاندا، ئەجەب قىپتىكەنمەن قارىيخان ئاچامغا، دەپ، پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالمايدۇ بۇ سوك! — دېدى قارىيخان ئاغزىدىكى كۆپۈكلىرىنى چاچرىتىپ.

— يېتىمنى باققانلىرى، چوڭ قىلغانلىرى ھەممىگە ئايان. ئەمما...، — دەپ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى بوغۇزىغا يۇتۇۋېتىپ ئورنىدىن تۇردى مەريەمخان. ئۇ چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ئىشىككە ماڭدى. قارىيخانىنىڭ رەھمەت - ھەشقاللىسىز مودىسىپ تۇرۇشلىرى، ھەتتا بىردەم ئولتۇرۇپ چىقىشقىمۇ تەكەللۇپ قىلماسلىقى مەريەمخانغا ھار كەلدى. بۇ ئىككىيلەن مۇشۇ نەپسە توغرىسىدا پات - پات ئۇرۇشۇپ قالاتتى، تۇنۇگۈنكى جېدەلمۇ نەپسە توغرىسىدا قارىيخانغا نەسىھەت قىلىشتىن چىققانىدى. قارىيخانىنىڭ رەھمەت - ھەشقاللىسى، تەكەللۇپلىرى مەريەمخانغا بەربىر ئىدى.

ئەما يەنىلا كۆڭلىگە تەگدى. شۇڭا ئۇ بوسۇغىغا ئاتلاپ چىقىپ بولۇپ:

— سىلىنىڭ ئۇششاق باللىرى بار. يېتىمنىڭ ئىگىسى خۇدايىم. ئۇنى ئىگە - چاقسىز دەپ بوزەك قىلىپ ئۇرۇپ - تىللاۋەرسىلە، مۇشۇنداق ئازابلاۋەرسىلە سىلىگە يېنىپ قالمىسۇن. ھەركىم قىلسا ئۆزىگە قىلار دەيدىغان گەپ بار، — دەپلا كېتىپ قالدى. قارىيخان مەريەمخانىنىڭ كەينىدىن بىرمۇنچە غوتۇلداپ قالدى. مەريەمخان چىقىپ كېتىشىگىلا قارىيخان ئۆپكىدەپ يىغلاۋاتقان نەفىسگە شۇنداق بىر قاراپ قويۇپتۇ، ئۇ دەررۇ يىغنى يىغىشتۇردى، ئەما ئۆزىنى توختىتىۋالالماي كىچىككىنە لەۋلىرىنى چىڭ چىشلەپ ئۇنسىز يىغلايتتى.

— مانا بولدىمۇ، ھوي جۇۋاش سارىڭ! ئۆلۈم تەگكۇر، سېنىڭ كاساپىتىڭ، ئەمدى مۇرادىڭغا يەتتىڭمۇ؟ ئۇ سەت ھازاۋۇلنىڭ قۇچىقىدا خۇددى بۇۋىسەريەمگە يولۇققاندەك ئۆپكەڭنى باسالماي يىغلاپ بېرىپ، دەردىڭنى تۆكتۈڭ، ئۇ ئازازۇل بۇ گەپنى بىرنى ئون، ئوننى يۈز قىلىپ بىرەمدە يېيىپ، سۆز - چۆچەك قىلىدۇ، مېنى ھەرقانچە يامان ئاتلىق قىلساڭمۇ، بىر تالمويۇم تەۋرەپ قالمايدۇ. سۆز - چۆچەك قىلسا، قىلۇەرسۇن. ئىت قاۋايدۇ، ھايات قەلەندەرنىڭ. ئۇ بىكارچى، ساپ - ساپچى خوتۇنلارچۇ، بىكارچىلىقتىن بىر يەرگە كېلۇپلىپ ئون سەككىزمىڭ ئالەمنىڭ غەيۋىتىنى قىلىدۇ. ئۇلارچۇ، مېنى، بىزنىڭ ئۆيىنى كۆرەلمەيدۇ. مەن بىكار بۇلمىغاندىن كېيىن، ئاۋۇ ھەر يىلى نەچچە مىڭ مو قوغۇنىنى ئۆزۈم باشقۇرۇپ ساتقاندىكىن، كۆرەلمەيدۇ. سەن بىزنىڭ ئۆينىڭ جاسۇسى

بولدۇك. ئۆيده كۆتتىده گەپ بولسا، ئەتسى قارىسام ئاشۇ غەيۋەتچىلەرنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلايمەن. ئالدىرىماي تۇر. خەپ سوك، ساڭا گەپ ئۆگەتتىپ ساڭا يەل بەرگەنلەرچۇ، ساڭا بىر تونغرام نان بەرمەيدۇ. نانىنى يەنىلا مېنىڭ قولۇمدىن يەيسەن! مېنىڭ قولۇمدىن تۇز يەپ تۇرۇپ، مېنىڭ دۇشمەنلىرىمگە يانتاياق بولساڭ، خۇدايىمنىڭ كۆزى كۆرەر... زۇۋانىڭ تۇتۇلۇپ، كۆزۈڭ كۆر بولار ئىلاهىم. مەن ئىشقا چىقىپ كەتتىم، ئاۋۇ گىلەمنى ئادالاپ بالىلار مەكتەپتىن، ئوينىغان يېرىدىن كەلگۈچە، چۈشلۈك غەزا تەييارلا! لەڭمەن ئەت، ئاڭلىدىڭمۇ؟

— ئاڭلىدىم، ئاق ئاچا.

قارىيخان ھويلىنىڭ ئىشىكىگە تېشىدىن قۇلۇپ سېلىپ چىقىپ كەتتى، قىز بۇرۇن قارىيخان شۇنچە قاتتىق گەپلەرنى قىلسا بۇرۇن - قۇلاقلىرى چۈلداپ كاللىسى ئىلىشىپ كېتەتتى، هازىر بولسا ناهايىتى بوش ئاڭلىدى. ئەمما قۇلىقى بىگىز تىققاندەك قاتتىق ئاغرىيتتى، ئۇنىڭ بىر قۇلىقى كاردىن چىققانىدى...

4

قارىيخان كوپىراتىپنىڭ هەرقايسى دادۇيلەردىن سېتىۋېلىپ ئەكىلىپ، قىشمۇياز پىچىپ ساتىدىغان قوغۇنغا بېلەت ساتاتتى، بۇ سەپرا مىجەز ئايال ئېرى بىلەن دائىم قاپىرىشاتتى، ئاچچىقىنى بولسا، بىچارە نەفىسىدىن ئالاتتى. ئۇنى ئۇراتتى، تىللايتتى، تېپەتتى، قارغايتتى. سىرتتىمۇ

دائىم دېگۈدەك باشقىلار بىلەن قىزىرىشىپ سوقۇشۇپ تۇ-
راتتى. ئۇ ئۇرۇشىدىغان كىشىلەر ئاساسەن ئايالىلار ئىدى.
ھەر سائىتىگە ئىشقىلىپ بوش ۋاقىت تاپسىلا، ئېرىنىڭ ئىش
خانىسىنى يوقلاپ، ئېرى كىم بىلەن نېمە گەپ قىلىشىۋا-
تىدۇ، پايلاپ يۈرەتتى. ئېرى بىلەن بىرەر ئايال، ئىدارە-
سىدىكى ئايال خىزمەت تۆغرىسىدا سۆزلىشىۋاتقان بولسىمۇ،
كىرگەنچە كىرىپ، چېچىدىن ئالاتتى - دە، بالا تېرىيتتى.
ئېرىنىڭ ئىشخانىسى ئالدىدا بىرەر ئايالنى كۆرۈپ قالسىمۇ،
تىللاپ شەرم - ساز قىلاتتى، شۇڭا ھەپتىدە، بەزى كۈنلىرى
ھەر كۈنى، بەزىدە بىرەر - ئىككى قېتىم بۇ يەردە باشقىلار
ئۈچۈن كۈلكىلىك جېدەللەر دائىم دېگۈدەك بولۇپ تۇراتتى.
بۇ ئىدارىدىكى ئىشچى - خىزمەتچىلەر، ھەتتا سىرتتىكى
بىكار تەلەپ كىشىلەر دائىم «قارىيخانىنىڭ
بىلەتسىز كىرىشىنى كۆرسەز» دېيىشىپ
لەتىپە قىلاتتى، بەزى شائىخوچىلار سىرتـ
تىن بىر كىمنى ئىزدەپ كەلگەن ئايالنى پازىل چوڭنىڭ
ئىشخانىسىغا قەستەن باشلاپ قويياتتى - دە، دەرھال
قارىيخاننىڭ قوغۇنغا بىلەت سېتىۋاتقان يېرىگە خەۋەر
قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن يېرىم كۈنلۈك، ھەتتا ئەتىگەنده
باشلانسا كەچكىچە سوزۇلىدىغان جېدەل يۈز بېرەتتى. بۇ
جېدەلنى پەقەت تاماشا قىلىپ كۆرۈشكىلا بولاتتى، ئارىلاش-
قىلى بولمايتتى، ئارىلاشسا، ئارىلاشقان كىشى ئاغزى - بۇر-
نىغچە تويياتتى.

مانا بۇنداق ۋاقىتنىڭ ھەممىسىدە دېگۈدەك، قارىيخان
ئېشىپ قالغان ئاچچىقىنى كىرىپ نەفسىنى دۇمبالاش،

هارغۇچە تىللاش ئارقىلىق چىقىراتتى. ئۇنىڭ بۇ ئۆيدە كۆچىي يېتىدىغىنى پەقەت نەفسە، پازىل چۆكنى بۇرۇنقىدەك بوزەك قىلىش ئۈگۈل، ئالىيپ قاريالمايدۇ. بەش ياشلىق بالىلىرىمۇ ئۇنى كۆزگە ئىلمايدۇ، چۆكلىرىغۇ پوش دېمەيدۇ، بالىلىرى دائىم ئۇنى تىللاپ قاچىدۇ، بالىلىرىدىن دەشنەم ئاڭلاپ، دەردىنى ئالىدىغىنى يەنىلا نەفسە! ھەممىنىڭ بوزىكى... ئۆيدىكى سەككىز بالا، ھەتتا ئىككى ياشلىق بالىغىچە نەفسىنى بوزەك قىلىدۇ. ئۆينىڭ ئىچىدە چۆكلىرى تاماق ئوخشىماپتۇ دەپ نەفسىنى ئۇرىدۇ، تىللايدۇ، كىچىك لىرى ئاخشىمى ياتىدىغاندا سېلىپ قويغان كىيىملىرىنى تاپالمىسمۇ، ئويناۋاتقان ئويۇنچۇقلىرىنى تاپالمىسمۇ نەفسىنى ئۇرىدۇ، تىللايدۇ، ئۇنى ھەممىسى ئۇرۇپ - تىل لايدۇ. ھەممىنىڭ نەفسىگە كۆچى يېتىدۇ. نەفسە ھەممە نىڭ تىل - ئاھانە تلىرىگە، ئۇرۇشلىرىغا قول باغلاپ تۇرۇشقا، گۇناھكار لارچە قول باغلاپ تۇرۇشقا ئادەتلەنگەن. شۇنچە قاتتىق تىل - ئاھانەتلەر، ئۇرۇپ - تىللاشلار ئۇنىڭ ئۆچۈن خۇددى تاماق يېگەنگە ئوخشاش ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن... نە يىغلىمايدۇ، نە قاپىقىنى تۇرمەيدۇ. پەقەت بۇ ئۆيدە ئۇنىڭ بىردىنبىر راھىتى قورسىقى ئاچ قالمايدۇ. ھەر كۈنى ھەر ۋاخ دېگۈدەك سەككىز بالىنىڭ يېرىمى دېگۈدەك تامىقىنىڭ يېرىمىنى ئاشۇرۇپ قويىدۇ، بۇ تاماقلارنىڭ يىغىشتۇرغۇچىسى نەفسە، ئۆچىسى يالىڭاچ قالمايدۇ، بۇ ئۆيدىكى قىزلار بىر كىيىمىنى ئىشىپ كەتسە ئىككى ئاي كىيىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن نەفسىگە تاشلايدۇ. ئۇلار يەنە يېڭىنى كىيىشىدۇ. نەفسە ئۇلاردىن قالغانىنى

كىيىسىمۇ شۇنچىلىك گۈلدەك يارىشىملىق يۈرىدۇ. ئۇنىڭ تاياق يېمىگەن، تىل ئاڭلىمىغان بىرمۇ كۆنى بولمايدۇ. ئەنئەنە بويىچە كۆڭۈلگە ئازار بېرىشمەيدىغان ھېيت - ئايەملەردىمۇ تېخى ئۇنىڭ يەيدىغان تايىقى، ئاڭلايدىغان تىل - ئاھانىتى ھەممىدىن كۆپ بولىدۇ. ئۇنىڭ نازۇك بەدەنلىرى دائىم كۆك، تارتۇق، ئۇششۇقلار بىلەن بېزەلگەن بولىدۇ. ئۇرۇپمۇ دەردىنى چىقىرىپ بولالماي ھەيدەپ چىقارماقچى بولۇشىدۇ، ئەمما ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ، بۇ ئۆيدە ھېچقايسىسى ئۆزىنى باقالمايدۇ.

بۇلارنىڭ ھەممىسىگە نەفسە شۇكرى قىلىدۇ، خۇددى ھازىرقى زامانداىكى ئاددىلىرىمىزدەك بېشىغا كەلگەن بارلىق ئېغىرچىلىقلارغا شۇكرى قىلىپ، ھەممىنى ئاللانىڭ تەقدىرىگە باغلايدۇ. بېشىغا چۈشكەن ئېغىر كۈلپەتلەرنىڭ ھەممىسىگە شۇكرى قىلىدۇ. شۇكرى قىلىش ئۇنىڭ قېنىنى ئارقىلىق روھىغا، پۈتۈن جىسمىغا سىڭىپ كەتكەن... نەفسە ئۇچۇن قۇللۇق بۇ ئۆيدە شۇ دەرىجىگە يەتكەنكى، ھەتتا ئۇ ئۆزىنىڭ ئەزان چىللاپ قويغان ئىسمىنىمۇ ئاتىسى - ئانىسى يۈرىكىدە، ئۇ تۇغۇلماستا ئۇزاق تالاش - تارتىش تېپىشماقلاردىن كېيىن تاللاپ قويغان ئىسمىغىمۇ ئىگە بولالمىدى. قارىيخان بىر قېتىملىق تۇغۇتىدا ئۇنىڭ ئىسمىنى يېگى تۇغۇلغان قارا مەدەك، دوقا باش قىزىغا قويۇۋېلىپ، نەفسىگە نىسا دەپ ئىسىم قويۇپ قۇيدى، نەفسە دەپ چاقىرىشلار ئىچىدە ھە دەپ سېلىپ يېگەن تاياق، ئاڭلىغان تىل - ئاھانەتلەرمۇ نەفسىنىڭ ئۆمرىدىن ئەچچە ھەسسە ئېشىپ كەتكەنلىكى مەلۇم. نەفسىنىڭ تارتىۋاتقان دەرد - ئەلەملىرىگە، ئاۋۇال

www.uyghurkitap.com

ئۇلارنىڭ قوشنىلىرى، كېيىن پۈتۈن ئىدارىدىكىلەر چىداپ تۇرالماي، ھەربىر ئائىلىدىكى چوڭ - كىچىكلەردىن تارتىپ تاكى باشلىقلارغىچە ئارىلىشىپ، قارىيىغاندىن ئۈستۈستىلەپ تىل - دەشنەم يەپ، ئاغزى - بۇرنىغىچە تويۇشتى. بېشىم خوتۇندىن ھەممىسى قۇرقاتتى، ھەممىسى دېگۈدەك نەفىسىگە (بۇنىڭدىن كېيىن نىسا دەپ ئاتايمىز) ئىچ ئاغرىتاتتى، ھېسداشلىق قىلىشاتتى. قانداق كۈنلەردە، قايسى ئىت كۈنىدە، نىسانىڭ تەقدىرى بۇ دوزاخقا باغلىنىپ قالغان بولغىيدى، دەپ قاقشايتتى، يەنە نىسانى ئۈمىدلەندۈرەتتى. ئاز كۈندە، يەنى، ئۆسۈپ يېتىلسە ئۇنىڭ قانچىلىك گۈزەل چىرايلىق قىز بولۇپ، ھەرقانداق يىگىتنىڭ باغرىنى ئۆرتىگۈدەك گۈزەل قىز بولىدىغانلىقىنى، شۇ چاغدا دوزاخ ئۆيىدىن قۇتۇلىدىغانلىقى توغرىسىدا شېرىن سۆزلەرنى قىلىشىپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېساياتتى، ھەتتا نەچچىسى ئۆزىگە كېلىن قىلىۋالماقچى بولۇشاتتى...

5

— ھەممىسى چوڭ بولغاندا، ئۆسۈپ يېتىلىپ تولغاندا، تازا گۈزەل بىر ساھىبجامال قىز بولىسىز، شۇ چاغدا ئازابتىن قۇتۇلىسىز، دوزاختىن قۇتۇلىسىز، دېگەن. مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان، بىراق ھازىر... — نىسا سۆزىنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالماي ئۈسىدەپ يۇزىنى چوكىدەك نازۇك بارماقلىرى بىلەن توسۇپ رېشتقا كەينىنى قىلىپ يىغلىۋەتتى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ئۆسۈپ يېتىلگەنىدى، شىددەتلىك بوران -

چاپقۇن، كۆلپەتلەر ئىچىدە سەرۋىدەك نازۇك، يۇلغۇنداەك چىداملىق بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلگەن... مانا ھازىر 17 ياشلىق، تازا تولۇپ ۋايىغا يەتكەن قىز بولۇپ يېتىلگەنىدى. ئۇنىڭ يىغلاۋاتقاندا تىترەۋاتقان ۋۇجۇدىدىنمۇ ئاجايىپ نەپىس گۈزەللىك يېغىپ تۇرىدۇ. ئايدەك سۈزۈك يۈزى، كۆلۈپ تۇرغان كىرپىكلىرى ئارىسىدىكى غەمكىن تىنىق كۆزلىرى، قىيما ئىنچىكە قوشما قېشى گويا ئۇستا رەسسام سىزىپ چىققان خىيالىي گۈزەل قىزلارنىڭ رەسىمىگە ئوخشىشىدۇ. مانا بۇ گۈزەللىكنى قوغدىغۇدەك ئۇنىڭ ئېسىل، نازۇك نەقىشلىرىنى ئاسرىغۇدەك كۈچ بولمسا!... گۈزەللىك ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ چوڭ بەختسىزلىك ئەكىلىدىغان سېھرىلىك ھاڭ ئىكەن! بۇنى نىسا چوڭقۇر ھېس قىلدى. ئۇ چىرايلىق يارالغانلىقىدىن بىزار ئىدى، كىچىكىدە، چەكسىز ئازاب - ئوقۇبەتلىك كۈنلەردە، چوڭ بولغاندا چوقۇم بىر بەختلىك كۈنگە ئېرىشىدىغانلىقى توغرىسىدىكى شېرىن ئارزۇلىرى كۈندىن - كۈنگە يامان، تەگسىز قاراڭغۇلۇققا، قورقۇنچلۇق چۈشلەرگە ئۆزگىرىپ كېتىۋاتاتتى. يەنىلا، ئۇنىڭ قولىدا مۇشۇكنىڭكىدەك كۆزلۈك دوقا ماڭلاي بالا بار. ئۆلگەنلىرى بىلەن قوشۇپ ھېسابلىغاندا، بۇ پازىل چوڭنىڭ 11 - بالىسى.

— رېشىت، جېنىم رېشىت، سىزدىن خۇش بولاي، مېنى بۇ دوزاختىن قۇتۇلدۇرۇڭ، مېنىڭ ئەمدى سەۋر قىلغۇ-چىلىكىم قالمىدى، قىزلىرى تېخى مېنىڭ چىرايىمغا ھەسەت قىلىپ، مېنى ئۆچ كۆرۈپ، دائىم بوزەك قىلىشىدۇ. ھەممىسى مېنى بوزەك قىلىشىدۇ، دائىم بوزەك قىلىشىدۇ.

سزگه مۇشۇنىڭ بىلەن سانىاپ تۇرۇپ يەتتىنچى قېتىم دادلىنىشىم... مەن باشقىلارغا دادلىنىشتىن بەك ھەزەر ئەيلەيتتىم، باشقىلارغا دادلانسام، ئاق ئاچام ئىنتايىن يامان كۆرىدۇ، پەقەت سزگىلا دادئېيتاي، ئەمدى دېمىسەم سزمۇ چۈشىنىپ بولالمىدىڭىز. دېڭىتەي، قىزلىرى ئۆچ ئال سىمۇ، چېقىۋالسىمۇ مەيلىدى... بىراق، بىراق... ئوغۇلىرى... دادىسى... دائىم بوزەك قىلماقچى بولۇشىدۇ...

— نېمە، نېمە دېدىڭىز... ئۇلار سزنى راستىنلا بوزەك قىلالىدىمۇ؟ — رېشتىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ ئور-نىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— ياق... ياق... مەن بوزەك بولمىدىم، قېچىپ تالاغا چىقىۋالدىم. بوي بەرمىدىم...

رېشتىنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى. تاتارغان چىرايى ئەسلىگە كەلدى.

— ئامرىقىم، مەن سزنىڭ سۆزىڭىزنىڭ يېرىمىغا ئى-شەنىدىم، يەنى، ئوغۇللىرى بوزەك قىلىسا قىلغاندۇ، لېكىن، پازىل جىگلى 11 بالىنىڭ دادىسى، يېشى ئەللىكتىن ئاشقان ئادەم، ئاڭلىسام بۇرۇن بەك پاھىشۋاز ئىكەنمىش، لېكىن ھازىر قوزىدەك ياۋاش، كىم نېمە دېسە، ھەتتا كىچىك بالا گەپ قىلسىمۇ، ياق دېمەيدۇ. تۆگىدەك كىم يېتىلسە ماڭىدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ ئەپتىدىن سز دېگەندەك ئەھۋاللارنى ھېس قىلمىدىم. ئۇنىڭ ئېيتىشچە، پات - ئاردا شتات كېلىدە-كەن، شتات كەلسە، ئونى كەلسىمۇ بىرى سېنىڭ، بىرى كەل-سىمۇ، شۇ بىرى سېنىڭ، سېنى رەسمىيلەشتۈرۈپ، ئاندىن نېسا بىلەن تويۇڭلارنى قىلىپ قويىمەن، دەيدۇ، — دېدى

رېشىت ئاغزىنى چاكىلدىتىپ.

— رېشىت، سىز ئۇنىڭ گېپىگە ھەرگىز ئىشەنمەڭ، ئۇ ئۇچىغا چىققان ھىيلىگەر تۈلكە! ئۇنىڭ گېپىگە ئالدانماڭ، بىز باشقا يەرگە قېچىپ كېتەيلى!... ئۇنىڭ گېپىگە كىرىسىڭىز، بىز چوقۇم بەختسىزلىككە ئۇچرايمىز... مۇرادىمىزغا يېتەلمەيمىز، مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلاڭ. رېشىت، جېنىم رېشىت...» — قىز يالمۇۇردەك تۆكۈلۈپ شۇنداق قاتتىق ئۆكسۈپ يىغلىدىكى، ھەربىي سەپتىن قايتىپ مانا بۇ ئىدارىنىڭ ۋاقىتلىق ئامانلىق ساقلىغۇچىسى بولۇپ ئورۇنلاشقان رېشىتنىڭ يۈرىكى شۇرۇرىدە ئېرىپ كەتكەندەك بولدى، ئۇ ئۆزىنى باسالماستىن بېرىپ قىزنى چىڭ قۇچاقلاپ باغرىغا باستى.

— ئامرىقىم، سىز خاتىرجەم بولۇڭ، ئۇلار سىزنى...» — رېشىت ھودۇققىنىدىن قىزنى دەرھال قويۇۋېتىپ، ياغاچ كارىۋاتقا لەسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى، ياغاچ كارىۋات قاتتىق غىرىسلاپ كەتتى، ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتارغان بولۇپ، بەزگەكتەك لاغلداپ تىترەيتتى، كۆزلىرى بولسا ئالاقالاق بولۇپ، خۇددى بىر توپ غالجىر ئىتنىڭ ئارىسىدا قالغان لالما ئىتتەك تۇڭۈلۈپ قالغانىدى... نىسا دەرھال ئارقىسىغا بۇرۇلدى، ئىشكىتە قورسقىنى بادايتىپ، قوللىرىنى ئارقىسىغا تۇتقان ھالدا پازىل چوڭ سۇرلۇك قاراپ تۇراتتى... نىسا ۋىللىدە قىزارىدى ـ دە، ياغلىقىنى تۈزەشتۇرۇپ، بالىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەتتى. پازىل چوڭ ئۇنىڭغا ئىشكىنى بوشتىپ بەردى. نىسا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، پازىل چوڭ ئاستا مېڭىپ رېشىتنىڭ يېنىغا كەلدى. رېشىت ياغاچ

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

تەكلا قېتىپ قالغان بولۇپ، مۇرىدىغا ئوخشىشىپ قالغاندى...

— نېمانچە تاتىرىپ كېتىسەن رېشىت؟ قورقمىغىن، ياشلىق ئەمەسمۇ؟ بوپتۇ، ئىككىگلار بىر - بىرىگلارغا بەك كۆيۈشۈپ قاپسىلەر، مەن بۇرۇنلا سەزگەن، تۇيۇگلارنى قىلىپ قويىمەن، قانداق؟

پازىل چوڭ كۈلۈمسىرىدى، ئۇنىڭ سالپاك گۆشلۈك يۈزىدە كۆزلىرى بىر سىزىققىلا ئوخشىشىپ قالدى. رېشتىنىڭ كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى.

— پا جىگلى، مەن سىلىنىڭ قىلغان ياخشىلىقلىرىنى ئۇمۇر بويى ئۇنتۇمايمەن، ماڭا ئاتىدارچىلىق قىلىپ بۇ يەرگە ئورۇنلاشتۇردىلا، رەسمىيەلەشتۈرۈۋالىمەن دېۋاتىلا، يەنە تېخى ئۆيلەپ قويىمەن دېۋاتىلا. دادام بىلسىمۇ، ھەرقانچە قىلسا سىلىدەك قىلالاتتى... مەن سىلىنىڭ بۇ ياخشىلىقلىرىنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن! خۇدايىم بۇيرۇغان بولسا، ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن، سىلى ئوتقا كىر دېسىلە ئوتقا، سۇغا كىر دېسىلە سۇغا كىرىمەن! سىزغان سىزىقلىرىدىن ھەرگىز چېقىمايمەن. سىلىدەك قورسىقى كەڭ، ئاق كۆڭۈل ئادەمنى ئىككىنچى قېتىم كۆرىدىغانلىقىمغا ئىشەنمەيمەن، — دەپ پازىل چوڭنىڭ ئالدىغا تىزلىنىپ، پاقالچىقىغا ئېسىلىپ يىغلاپ كەتتى.

— ئورنىڭدىن تۇر رېشىت، ھەممە ئادەم مېنى سەندەك چۈشەنمەيدۇ. كۆپ ئادەملەرگە ياخشىلىق قىلدىم. ئۇلارمۇ دەسلەپ ماڭا ئوخشاش ۋەدە قىلىپ، قەسەم ئىچكەنىدى، كېيىن تۆزكورلۇق قىلىشتى. ئادەمگە ياخشىلىق قىلماسمەن دەپتىم. ئادەم دېگەن خام سۈت ئەمگەن نەرسەئىكەن، قاراپ

تۇرالمىدىم، قىلىپ ئۆگىنىپ قالغاندىكىن، بۇرنىغا سۇ كىر-مەيدىكەن. مېنىڭ ئويۇمچە، ئاۋۋال رەسمىيلەشتۈرۈپ تويۇڭنى قىلىپ قويۇش، ئەگەر مەيلى دەپ قالساڭ، تويۇڭنى بالدۇر قىلىۋەتسەكمۇ، رەسمىيلىشىش ئىشىڭغا ئانچە دەخلىسى بولمايدۇ. ئەڭ مۇھىمى، خىزمىتىڭنى ئەستايىدىل ئىشلە! ھازىر ئوغرى - يالغان كۆپ، ئىدارىدىكى 500 مىڭ يۈەنلىك مال سېنىڭ قوغدىشىڭغا قاراشلىق... كەمىرەك ئوخلاپ، سەگەك يات! — دېدى پازىل چوڭ.

— مەن، مانا ئالدىمدا تۇز تۇرۇپتۇ، قەسەم قىلمەنكى، ھەرگىز سىلىگە ۋاپاسىزلىق قىلمايمەن، سىزنىقىلىرىدىن چىقمايمەن. توي مەسىلىسىدە سىلى نېمە دېسىلە شۇ، — رېشىت ھەم خۇشال سۆزلەيتتى، ھەم ھارماي يەتمىش پۇشتىنى شېپى كەلتۈرۈپ قەسەم بېرەتتى. پازىل چوڭ ئۇنىڭ مۇرىسىگە شاپىلاقلاپ قويۇپ چىقىپ كەتكەندە، ئۇ تاتلىق كەمپۈت شۇمگەندەك ئاغزىنى چاكىلدىتىپ، ئىزىدا تۇرالماي ئۆينىڭ ئىچىدە پىرقىراشقا باشلىدى...

6

ئەنە شۇ ئىشتىن كېيىن، نىسا كۆرۈنمەيلا قويدى. ئۆيدىن تالاغا چىقمايدۇ، رېشىتنىمۇ ئىزدىمەيدۇ. رېشىت پازىل چوڭنىڭ ئالدىغا بېرىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. بىر-قانچە قېتىم قەتئىي قارارغا كەلدى. يا تېقىنىڭ ئالدىغا چىقىپ، يۈرىكى سېلىپ پۈت - قوللىرى لاغلداپ تىترەپ ھوشىشىپ، يەنە قايتىپ كىردى. ئۇ ئاشۇ ئۆيۈ تەرەپكە

قارىسىمۇ يۈرىكى جىغىلدايدۇ. ئاشۇ ئۆي تەرەپكە باشقا ئىشلار بىلەن بارسىمۇ، پۈت - قوللىرى كالامپايلىشىپ، ھېچبىر ئىشى قولاشمايدۇ، تامنىڭ، دەرەخلىنىڭ، ھەممە نەرسىنىڭ كۆزى بارەدەك... ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىپ قېلىپ كۆرۈپ قېلىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. ئاشۇ چاغدا بىركىم گەپ سورىسىمۇ كالامپاي سۆزلەيدۇ. ۋاقىت ئەنە شۇنداق ئۆتۈۋەردى. نىسانىڭ قارىسى كۆرۈنمىدى. پازىل چوڭنىڭ ئايالى جىگەر كېسىلى بىلەن دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغاچقا، ئۇنىڭ رېشىت بىلەن سۆزلەشكىلى ۋاقتى ئالدىراش بولۇپ كەتتى. رېشىت دەككە - دۈككىگە چۈشتى. نىسا ئۇنىڭدىن قاتتىق رەنجىگەنمىدۇ ياكى پا جىڭلى ئۇنى نەزەربەند قىلغانمىدۇ، ياكى نىسا دېگەندەك، ياق... ياق، ئۇنداقمۇ بولۇپ كەتمىگەندۇ...

رېشىت ئىدارىنىڭ ئەخلەت ئازگىلىغا ھارۋىدا ئەخلەت ئاپىرىپ، نىسا بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى. نىسانىڭ قولىدىمۇ بىر ئەخلەت چېلەكى تۇرىدۇ. رېشىت نىسانى كۆرۈش بىلەن داڭ قېتىپ قالدى. ئۇنىڭ چىرايلىرى سارغىيىپ، كۆزلىرىنىڭ خۇنى كەتكەن، ئورۇقلاپ بىر تېرە، بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغان، بۇرۇنقى ياۋاش، ھەممە ياقا قورقۇش ھەم ئېھتىيات بىلەن قارايدىغان كىشىدەك، نازۇك تۇيغۇ يەنە ھېسداشلىق قوزغايدىغان تۇيغۇنىڭ ئورنىغا بىر خىل پەرۋاسىز، تەلۈلۈك ئىگىلىگەنىدى. ئۇ رېشىتنى كۆرۈپ، دەسلەپ سەل ھودۇقۇپ قىزارغاندەك بولدى، كېيىن تامدەك تاتىرىپ يانداپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، رېشىت ئۇنىڭ يولىنى توسۇپ توغرا تۇرۇۋالدى.

— نساگۈل، تىنچ تۇرۇۋاتامسىز؟

ئەفسىنىڭ ئىسمى نساغا ئۆزگەرگەن شۇنچە يىللاردىن بېرى، تۇنجى قېتىم نسانىڭ ئارقىسىغا گۈل سۈپىتى قوشۇلۇپ رېشتىنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتاتتى. نسا ئۇنىڭغا لەپپىدە قاراپ:

— ھەئە، — دەپ سۆسقىنا جاۋاب بەردى.

— كۆرۈنمەيلا كەتتىڭىزغۇ؟ تونۇغۇسىز ئۆزگىرىپ كېتىپسىز، مەندىن خاپا بولدىڭىزمۇ؟

— ياق.

— ئەمسە، نېمىشقا چىقمايسىز؟

— .....

— مېنىڭ سىزگە دەيدىغان بىر خۇش خەۋىرىم بار ئىدى.

... نسا جاۋاب بەرمەستىن، رېشتقا يات ئادەمگە قارىغاندەك قاراپ، بىر ھازا تۇرغاندىن كېيىن، ئۆتۈپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، رېشت توسۇپ تۇرۇۋالدى:

— پا جىڭلى ئىككىمىزنىڭ تۇيىنى قىلىپ قويىدىغانلىقىنى ۋەدە بەردى. ئەمدى مۇرادىمىزغا يېتىدىغان بولدۇق. قاچساقمۇ بولىدۇ، نېمە، بارغانچە تاتىرىپ كېتىسىز؟ خۇش بولمامسىز؟

— خۇش بولۇش؟ مەن تۇغۇلغاندىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچە خۇش بولۇپ باقمىدىم... بۇ دۇنيادا خۇش بولۇش ماڭا نېسىپ بولماپتىكەن!...

— بىز توي قىلىمىز، مۇرادىمىزغا يېتىمىز، سىز بۇرۇن مۇشۇ ئىشلارنى ئويلاپ چەكسىز خۇش بولاتتىڭىزغۇ؟

— چۈش كۆرۈپتىكەنمەن، پەقەت چۈش...
— ئەمدى خۇش بولمامسىز؟
— خۇش بولغۇچىلىكى قالمىدى...
نىسا شۇ سۆزلەرنى قىلدى - دە، رېشتنىڭ توسۇۋالغىنىغا ئۇنسىماي كېتىپ قالدى. رېشت تېرەكنىڭ ئۈچىدىن، كاككۇكنىڭ ئۈستىدىن چۈشۈپ پاققىدە يېلى چىقىپ ئۆلگەن پاقىدەك كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە قاراپ قالدى، ئۇ لاغلداپ تىترەپ كەتتى... ماڭغۇدەك ماجالى قالماي، چىرىندى، چۈنلار غۇژۇلداپ ئۈچۈشۈپ يۈرگەن ئەخلەت، پاسكىنا سۇيۇقلۇق ئۈستىگە ئولتۇرۇپ قالدى...
— رېشت، مۇرادىڭغا يېتىدىغان بولدۇڭ! يېتتىم بولغىنى بىلەن، كېسىپ ئېيتالايمەنكى، ئۇنىڭدەك چىرايلىق قىزدىن بۇ ئەتراپتا يەنە بىرى تېپىلمايدۇ... ئارىدىن قانچىلىك ۋاقىت ئۆتكەنلىكىنى رېشت بىلمەيدۇ. بىر كۈنى قورساقلىرىنى بادايتىپ پازىل چوڭ كۆلۈمسىرىگەن هالدا قولىنى كەينىگە تۇتۇپ كىرىپ شۇنداق دېدى. رېشت ئورنىدىنمۇ قوپمىدى، تەكەللۇپمۇ قىلمىدى، چىرايى ھېچ قانداق ئىپادىسىزلا پازىل چوڭغا تىكىلىپ قاراپ قالدى...
— تويغا تەييارلىق قىل رېشت! ئالدىمىزدىكى جۈمە تويۇڭنى قىلمىز، ئىككى ئېغىز ئۆي ئاجرىتىپ قويدۇم، راسلىتىپ بېرىمەن. چىرايلىق قىز ئالدىڭ، ماڭا كۈيئوغۇل بولدۇڭ!...
رېشت گەپ قىلمىدى، تاتارغان هالدا زۇۋان سۈرمەي قاراپ تۇرۇپ قالدى.
— بىلدىم، ئۇ كالۋا قىز سېنى رەنجىتىپ قويۇپتۇ،

كۆڭلۈڭگە كىرىپ چىقسام، ئۇنىڭدىن رايىڭ يېنىپ كەتكەن ئوخشايدۇ، لېكىن توي قىلمىساڭ بولمايدۇ. مېنىڭ سىزنىڭ-دىن چىقماسلىققا قەسەم قىلغان ئەمەسمىدىڭ؟ تويغا خۇشال بولمىغىنىڭ بىلەن، تويدىن كېيىنلا مەندىن خۇش بولسەن. قولىمىزغا رەسمىي شتات چۈشتى. بۇ تويىنى قىلساڭ، سۆز يوق بىرى سېنىڭ! باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە، قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە دەپ، مەن بۇ يەردە تۇتۇنىڭ بىرى. سەن ئەتە - ئاخشىمى كۆز غەلەت بولدى، ئۇ بۇلۇڭ، بۇ بۇلۇڭدا ئۇنى سۆرەپ يۈرۈپ، قىلغۇلۇقنى قىلىپ بولۇپ، ئەمدى مۇشۇكتەك كۆزۈڭنى يۇمۇپ تۇرۇۋالساڭ، ئۆزۈڭگە ياخشى بولمايدۇ... سىرتقا يېيىلىپ كەتسە، «نېمە ئىش بوپتۇ دېسە، پازىل چوڭىنىڭ بالا باققۇچى قىزى پالانى بىلەن يۈرۈپ هارامدىن بالا تېپىپ قويۇپتۇ» دېسە، سەنلەرغۇ مەيلى، مەن ماۋۇ يۇرتنى تاشلاپ كەتسەم بولىدۇ! شۇڭا بۇ سۆزنى چە-قارماي، دوختۇرنى ئۆيگە ئەكىلىپلا ئۇنىڭ قورسىقىدىكىنى چىمىقتۇرۇۋەتتىم... قىلغۇلۇقنى ئۆزۈڭ قىلىشىپ، ئىزىنى مەن يوقاتتىم. مەن يەنىلا كەڭ قورساقلىق بىلەن بوپتۇ، ياشلىق دېۋەتتىم، مەندىن باشقا ئادەم بولسا، ئاران بېقىپ چوڭ قىلغان قىزىنى بىكاردىن - بىكار ئالداپ خوتۇن قىلىپ بالا تېپىپ قويسا، ساڭا بۇنداق ياخشى گەپ قىلىپ ئولتۇرامدۇ؟ پۈت - قولۇڭنى سۇرمە قىلىپ سولاقخانىغا ئاپىرىپ بېرىدۇ. ئەگەر غىدىڭ - پىدىڭ قىلساڭ، مېنىمۇ ئۇنداق قىلمايدۇ دەپ قالما! ئۇ قىزىڭنى ئاتىسى — ئىگىسى مەن! ئالدىمغا سەككىز يېشىمدا چۈشكەن، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئەڭ يېخىشى، قەسىمىڭ بويىچە، مېنىڭ سىزنىڭمدىن چىقما،

www.uyghurkitap.com

زىيان تارتمايسەن.

پازىل چوڭ تازا سۈرلۈك قاراپ ئولتۇرۇپ شۇلارنى دېدى - دە، تازا كېرىلىپ بىرنى ئەسنىۋالغاندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ، يەرگە پېتىپ تەرلەپ ئولتۇرۇپ كەتكەن رېشتقا «شۇنداق بولسۇن» دەپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

7

توي قىلغىلى خېلى كۈنلەر بولدى. رېشت بىلەن نىسا تويى بولغان يېڭى ئەر - خوتۇنلارغا ئوخشاشمايدۇ. پەقەت گەپ قىلمىسا بولمايدىغان يېرىگە كەلگەندە، بىر - ئىككى ئېغىز سۆزلىشىپ قويىدۇ. بولمىسا رېشت يېقىندا ئۈچ يىل سىناق شەرتى بىلەن رەسمىي شتاتلىق ئىشچى بولغاندىن كېيىن، ئىدارە ئامانلىق ساقلاش ئىشىدىن ئاجرىتىلىپ يازىچە كوپېراتسىپنىڭ ئۆرۈك سېتىۋېلىپ گۈلە قۇرۇ- تۇش، يېمىش قۇرۇتۇش، يېزا ئارىلاپ باغ - ۋاران، قوغۇن - تاۋۇز سېتىۋېلىش ئىشلىرى بىلەن سىرتتا ئالدا- راش، كۈزدە چارۋا سېتىۋېلىشتەك ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ ئالدىراش،... ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس - يادى، سىناقتىن ياخشى ئۆتۈۋېلىش ئىدى.

— ھە، باللىرىم، قانداق ئولتۇرۇۋاتسىلەر؟ — پازىل چوڭ كەچتە رېشت ئۆيدە بار چاغدا شۇنداق كىرىپ كېلىدۇ - دە، بەزىدە ئۇزۇندىن ئۇزۇن پاراڭ سېلىپ ئولتۇرۇپ، «ئارام ئېلىڭلار» دەپ قويۇپ چىقىپ كېتىدۇ. رېشت يوق چاغدا، گەپ قىلماي كىرىپ تاماق يەيدۇ، نىساغا قاراپ

هەجىيدۇ. «كەل!» دەيدۇ، نسا ئۇنىڭ كەپلىرىگە، ھەممە قىلىقلىرىغا پەرۋا قىلمايدۇ. ئۇنسىز، قارشىلىقسىز، سوغۇق ھالدا سۆكۈت قىلىدۇ. ئۇنىڭدىن يىرگىنىدۇ، نەپرەتلىنىدۇ، قارشىلىق قىلمايدۇ، قان - قېنىغا، روھىغا، يۈرىكىگە، جىسمىغا، ھەربىر ھۈجەيرىسىگە سىڭىپ كەتكەن قۇللۇق ئۇنى مانا مۇشۇنداق تۇرغۇن سۈدەك ئۆلۈك ھالغا كەلتۈرۈپ قويغان... تۇرغۇن سۈدىن ھېچ نەرسە قورقمايدۇ. قانىتى ھۆل بولۇپ ئۇچالمىسىمۇ ھېچقانداق خەۋپ ھېس قىلمايدىغان ئۇچار قاناتلارمۇ بۇ سۈغا بىھۇدە چۈشۈپ ھۆزۈرلىنالايدۇ، زەھەرلىك يىلانلار، يەنە ھەرقانداق ياۋايى مەخلۇقلار ئۇنىڭدا خاتىرجەم ھايات پەيزىنى سۈرەلەيدۇ... پازىل چوڭمۇ ئەنە شۇنداق... ئۇ نسانىڭ ياش تېنىدىن پەقەت ئۆزىنىڭ تويماس ھارام نەپسى ئۈچۈن لەززەت تاپىدۇ. ھازىر قارىيخان جىگەر راكى بولۇپ بىر پۇتى دوختۇرخانىدا، بىر پۇتى گۆر ئاغزىدا... ئۇنى توسىدىغان بۈرۈنقى ھالى ھازىر قالمىغان، مانا بۇ تازا بىر پۇرسەت، ئوبدان غەنىيمەت پۇرسەت...

بىر كۈنى كەچ پازىل چوڭ ئۆيدە رېشىت يوق دەپ كىرگەن بولسا كېرەك، ئىشكتىن كىرمەي تۇرۇپ: «ھاي نسا... نسا... بارمۇ سەن ئورۇن...» گېپىنى بۇ يەرگە كەلگەندە، ئۇنىڭ ئۆزى ئۆيگە كىرىپ بولغانىدى، ئۇنىڭ سالپاك گۆشلۈك يۈزى بىر قىزىرىپ، كېيىن تاتاردى، ئاندىن بوزاردى، كۆلكە ئۇنىڭ ھەممە ھودۇقۇشىنى سۈمۈرۈپ كەتتى:

— ۋاي رېشىت، سەنمۇ بارئىكەنسىيا... ھە، يوقىلاپ

كىرەي دەپ كىرگەنىدىم. بىرنەچچە كۈن بولدى، نىسانى كۆرمىدىم، ئاغرىق - سىلاق بولۇپ قالدىمۇ دەپ يوقلاپ كىرىشتىم...— دېدى. رېشىت بىلەن قىزغىن كۆرۈشتى.

— ھە، چارۋا سېتىۋېلىش ئىشلىرى قانداق كېتىپ باردۇ؟ ئالدىڭلارمۇ؟ ھېچ كىملىگەندەك قىلمىۋىدىڭلارغۇ؟ سەن چارۋا يۆتكەشكە مەسئۇل، شۇنداقمۇ؟ — دەپ سوراپلا كەتتى پازىل چوڭ.

— يېرىم يولغا كەلگەندە، يولنى سۇ بېسىپ كېتىپ تىكەن، ئۇچ تراكتورنىڭ ھەممىسى ئارقا - ئارقىدىن پېتىپ قېلىپ شۇ يەردە قالدى، — رېشىت ھارغىن، ئەمما خىجالەت ئارىلاش جاۋاب بەردى.

— دېمەك، چارۋا بىلەن، — پازىلنىڭ چىرايى ئۆڭدى، رېشىت قورقۇپ تاتىرىپ كەتتى.

— سەن بۇ يەرگە يېنىپ كەلدىڭ، چارۋا بولسا تراكتوردا قالدى، پەقەت بىرقانچە قارا نوپۇس يانداقچى تراكتورچى... بىزنىڭ زەنجىر تاپانىنى ئاپىرىپ سۆرىتىپ كەلمەكچىمۇ؟

— تراكتورچىغا دېسەم ئەتىگەنلىككە، دەيدۇ، — دېدى رېشىت پازىل چوڭنىڭ ئەلپازىدىن چۆچۈپ.

— تراكتورچى دېگەن ماي چاپان كاززاپلار بىلەن قارا نوپۇس يانداقچىلار، سېنىڭچە، چارۋىنى تاشلاپ بېرىپ كېلىدىغان ئادەملەرمۇ؟ ئۇلار ئاچ قالدۇق، نان تۇڭدى، سويۇپ يېدۇق، تۇكلىدۇق، كاۋاپ قىلدۇق دەپ مالنى يېسە، قارا نوپۇسلار بىلەن بىرلىشۇېلىپ مالنى ئەپقېچىپ، كېيىن قارا نوپۇسلارغا كۈچىمىز يەتمىدى، ئۇلار ئەپقاچتى دەپ

مالنی تەقدۇالسا، سەن ئۇ داردىن قاچقان قارا نوپۇسلارنى قەيەردىن تاپسەن؟ تراكتورچىلارنى قانداق قىلالايسەن؟ دۆلەتكە زىيان بولسا، ماقۇل، تۆلەرسەن، سىناقتىكى ئادەمسەن، خىزمەتتە ئەستايىدىل ئەمەس، مەسئۇلىيەتسىز دەپ ئاتىلىپ قالساڭ، ئۇ چاغدا، ئىشلىرىڭ قەيەرگە بارىدۇ؟ يۈگۈر، دەررۇ ئاۋۇ بىزنىڭ بەز قۇلاق تراكتورچىغا پا جىڭلى كېچىچە بېرىپ ئەكىلىڭلار، دېدى، دە! غىدىڭ - پىدىڭ قىلما، ياقىسىدىن سۆرىگەنچە مېنىڭ يېنىمغا ئەكىر! ئاتىكا-چىلىقنى جايىدىن چىقىرىمەن، — دەپ قەتئىي بۈيرۇق قىلدى ئۇ. رېشىت ھېرىپ - ئاچچىقىنى ئۇنتۇپ، تەرى قۇرۇماستىن، يەنە چىقىپ كەتتى. ئۇ، بوسۇغىغا بېرىپ ئارقىسىغا يەنە بىر بۇرۇلۇپ قارىدى، ئۇنىڭ چىرايى پۈتۈنلەي قاردىاپ كەتكەن، كۆزلىرىدىن چەكسىز دەرد - ئەلەم چاقنايتتى، ئەمما چىقىپ كەتتى. پازىل چۆكۈنىڭ تاقىتى قالمىغانىدى: «كەل نسا!» دېدى ئۇ. بۇ قېتىم، نسانىڭ تەنلىرى شۇركۈنۈپ تىكەنلەشتى، ئۇنىڭ كۆزلىرى سەل ئەندىشە بىلەن ئىشككە تىكىلدى. پازىل چوڭ ئاغزىنى چاكىلدىتىپ، بېشىنى سىلكىپ، ئۇ ئەمدى كەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈردى...

يەر شارى ئۆز ئوقىدا ئايلانغىنى بىلەن، نان بىر ئۇلدا پىشمىغاندەك، يىللار ھەر خىل كۆرۈنۈشلەر بىلەن ئالمىشىدۇ. مانا مۇشۇ ئۆزگىرىشلەر ئىچىدە، پازىل چوڭ پېنسىيىگە چىقتى، رېشىت سىناقتىن ئۆتۈپ، تۆمۈر تاۋاق لىق ئادەمگە ئايلاندى. پازىل چوڭ پېنسىيىگە چىقىپ ئەتىسى، رېشىت نسانى ئۆيدىن قوغچىقىدا بىر بالا بىلەن

قوغلاپ چىقاردى... نسا يەنە باشپاناھسىز كوچىدا قالدى... كىشىلەر ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىشىپ پۇل بېرىدۇ. نساغا ئەمەس، ئۇ مەلۇمۇنىڭ قولىدا ناسۋال قاپقىددەك ساڭگىلاپ بىر قەۋەت قاسماق ئىچىدە قالغان ئاۋاق بالىغا ئىچ ئاغرىتىپ پۇل بېرىدۇ... نسا قەيەردە كەچ بولسا، شۇ يەردە ئۇخلايدۇ. ئۇخلىغاندا، غەزەل ئوقۇيدۇ، ئۇنىڭ ئوقۇغان غەزىلىنىڭ ئاھاڭى ھېچبىر نېمىگە ئوخشاشمايدۇ، سۆزىنى پەرق قىلغىلى بولمايدۇ، چاچلىرى چىگىلىشكەن، يۈزلىرىنى قاسماق باسقان... ئالدىغا مېۋە شۆپۈكى، ئۈچكە، مۇز چوكىنىڭ ياغچى، تۈگمە، سۆڭەك، قۇشقاچنىڭ ئۆلۈكى، ھەممە ئالدىغا ئۇچرىغان ھەممە نېمىنى سالىدۇ، كېيىن ئاپىرىپ ئۆزىنىڭ ئاغزىغا سالىدۇ، بالىنىڭ ئاغزىغا سالىدۇ، تۆكۈرىدۇ... كاززاپلار: «نساخان بىر موچەن بېرىمەن، ئاۋۇ كىشىنى قۇللىقىدىن تۇتۇپ بېرىنى سۆيۈۋەت» دەيدۇ، نسا-خان دەررۇ بېرىپ ئۇ كىشىگە ئېسىلىدۇ، گالۋاڭلىرىنى سۆيۈۋالىدۇ. كۆلكە ـ قىقاس چىقىدۇ. چېچەنلىرى ئۇنى ئىتتىرىۋېتىدۇ، كاچات بىلەن ئۇرىدۇ، يەنە كۆلكە كۆتۈرۈلىدۇ. كىشىلەر توپلىشىدۇ. كاززاپلار يەنە ئۇنى گەپكە سالىدۇ: «نساخان، مۇشۇنىڭ ئىچىدە سېنىڭ ئاشنائىڭنى سانap چىقە، بەش موچەن بېرىمەن» دەيدۇ. نساخان چىرايلىق ياش يىگىتلەرنى، مويسېپىتلەرنى، كادىرلارنى كۆرسىتىپ: «ماۋۇنىڭ بىلەن پالانى يەردە»، «ئاۋۇ بىلەن پۇستانى يەردە» دەپ ئۆزى ئاغزىنى تۇتۇپ كۈلىدۇ... بىر قولىدا ناسۋال قاپقىدەك ساڭگىلاپ تۇرغان بالا بەزىدە يىغلايدۇ، بەزىدە ئۇخلايدۇ. نساخان شۇ ئان قاچىدىكى پاسكىنا نەرسىلەرنى،

مېۋە شۆپۈكلىرىنى، سۆڭەكلەرنى قىزلارغا ئاتىدۇ. قىزلار قاقشايدۇ، ئۇنىڭدىن قورقۇپ قاچىدۇ. يەنە كاززاپلار سو-رايدۇ: «نىساخان، بالاڭنىڭ دادىسى كىم؟» «ھە، ماۋۇنىڭ دادىسى‌ھەربىي... ئېسىل ھەربىي... ياق، بىر چۆلەمازھەربىي... ياق، ياق... بالامنىڭ دادىسى چوڭ باشلىق... ناھايىتى يوغان باشلىق. ماۋۇ قورسىقىمدىكىنىڭ دادىسى — سەن!...» شۇ ئان قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلىدۇ. تاماشا كۆرگۈچىلەرنىڭ ئالدىغا كېلىدۇ - دە: «ھە... كۈلۈپ ئىت يالىغىدەك بولۇپ كېتىپسەنغۇ؟... ئاشۇنداق گەپ قىلىپ سېنى كۈلدۈرۈۋېتىمەن، سۆلىتىڭگە بېقىپ پۇل بەرسۇنچۇ ئەي پوخۇر شەپكە... سۆلىتىڭنى سوپەك تراكتور تارتالمايدۇ... ئىسىت، ساڭا ئاشنا بولغان قىزغا!...» دەيدۇ. ئېتىكى ئاشۇ ۋاراقلاپ تۇر-غان كۈلكىلەر ئىچىدە پارچە پۇلغا تولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر بۇلۇڭغا قاراپ كېتىدۇ - دە، پۇللىرىنى رەتلەپ ساناشقا باشلايدۇ...

كىشىلەر، بولۇپمۇ ياشلار ھەر كۈنى كىنوغا كىرىش-تىن ئاۋۋال، نىساخاننىڭ ئەنە شۇ تاماشىسىغا داخىل بولۇشىدۇ. ئۇچىيى ئۇزۇلگۈدەك كۈلۈشۈپ، بىر - بىرىنى مازاق قىلىشقىنىچە، كىنوغا كىرىپ كېتىشىدۇ...

1986 - يىل ئىيۇن - ئىيۇل. قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

يېشىل ۋادا، كۆمۈش بۇلۇڭغۇن

(نەسر)

ئاشىقىم بولۇپ كۆرۈندۈڭ، زارىقىپ كۈتتۈم، پۇرسەتنى تېپىپ، داۋانلار ئېشىپ سېنى كۆرگىلى كەلدىم. كۆزۈمگە خۇددى ئاشىقىم دىلارەبا كۆرۈندۈڭ؛ نازلىق كۆلدۈڭ، مەستخۇش باقتىڭ. مەن سۆيىمەك بولۇپ تاپالمىغان جانان سەن ئىكەنسەن. قۇچىقىڭدا چۈشۈمدىكىدەك لەززەتلىنىپ سىردىشاي، ئەي، يېشىل لەۋلەرنى سۆيۈپ ئاققان كۆمۈش تونلۇق ئىلى دەريا سى! مەن تارىمنىڭ بىر تامچىسى. بىزنىڭ ۋىسال تاپمىغىمىز قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز بىلەن بىز ياشاۋاتقان زېمىننىڭ ئۇچرىشىشىدىنمۇ بەسى مۇشكۈل.

دەريا پېچىرلىدى

مەن ئۇنى دەسلەپ كۆرگەندە، ھاياجاندىن زۇۋان سۆزگۈچە ئۆتۈپ كېتىپ قالدىم. ئىككىنچى قېتىم ئۇنى، ئالايىتەن ئۇنى كۆرگىلى كەلگىنىمدە، كۆپ ئادەملەر بىلەن

بىلله ئىدىم. ئۇستىدىكى بېتون كۆڭرۈكتە تۇرۇپ چۈكتۈر تىكىلدىم. ئۇ ناھايىتى گۈزەل كۆرۈندى ــ بالاغەتكە يېتىش ئالدىدىكى قىزنىڭ ھېسسىياتىدەك نۆرگەشلەپ ئېقىپ، يېشىل چىمەنلەر ئارىسىدا پەرەنجىگە جامالىنى يوشۇرغان قىزدەك بىر يوشۇرۇنۇپ، بىر كۆرۈنۈپ ئاقاتتى، دولقۇنلىرى، شاۋقۇن سېلىپ، كۆمۈش بۇزغۇنلارنى چاچراتاتتى. ئۇ مېنىڭ تىكىلىشىمنى سەزدى. ئۇمۇ ماڭا تىكىلدى. يات كۆرگەندەك قىلىدىيۇ، دەرھال تونۇدى. ئۇ ماڭا كۈلۈمسىرەپ: «تونۇدۇم ئوغلۇم... تارىم ئىككىمىز ئېمىلداشمىز...» دەپ پىچىرلىدى. ئۇنىڭ يەنە گېپى بارىدەك ئىدى، ئەمما، گەپ قىلالمىدى...

مەن كېچىدە، يالغۇز يوقلاپ باردىم. يىراقتىنلا ئاياغ شەپەمدىن تونۇدى، مېنى باغرىغا باستى. پۇرىقى، تىنىقى، يۈرەك سوقۇشى، ئاۋازى، ھەممىسى ئانامنى ئەسلەتتى. شۇنداق، ئاق كۆكرەكتىن سۈت ئەمگەچكە شۇنچە ئوخشاش. ئۇ قولىمغا يەنە پىچىرلىدى: «مەن ئاناڭ سېنى باققاندەك، باغرىمدىن، پۈتۈن ۋۇجۇدۇمنى سۈتكە ئايلاندۇرۇپ باقتىم، مېنىڭ سۈتۈم دۇنيادىكى ھەممە ئانىلارنىڭ سۈتىدەك ئاق... سەن كۆرگىن، ئۇلارنىڭ قانداق تىرىكچىلىك قىلىۋاتقىنىنى...» شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ ئىككىنچى گەپ قىلمىدى، چوكتۇر سۈكۈتكە پاتتى. مەن ئۇنىڭ ئېتراپىغا تىكىلدىم.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

ئالما

شۇنچە كۆزەل ئىكەنسەن. سېنى قەزغا، دۇنيادا تەڭدىشى يوق كۆزەل قەزغا ئوخشاتتىم. بۇ كۆزەللىكىنىڭ ئانا سۈتىنىڭ پاكلىقىدىن، ئاقلىقىدىن، مېھرىنىڭ ساپلىقىدىن، ساڭا سىڭدۈرگەن ئەجرىدىن كەلگەن. سەن ئانا مېھنىتىنىڭ ئەڭ يارقىن بەدىئىي سۈرىتى. سېنى تېتىپ كۆردۈم، ئاغزىم ئاندا سۈتىگە لىق تولدى، تەمى - لەززىتى يۈرىكىمنى ئويناتتى. سەن شۇنداق كۆزەل، بىر شاختا ياشىرىپ تۇرۇپسەن، يەنە قانداق كۆزەللىكنى تەلمۈرۈپ كۈتۈۋاتسەنكىن ياكى ئانا سۈتىگە جاۋاب تاپقان يىگىتنىڭ لېۋىدىن بەخت ئىزدەۋاتامسەنكىن؟!

ئېرەنلىك

قاش دەريانىڭ بويى بۈكۈلگەن ئۆسكەن ئېرەنلەر بىلەن بېزەلگەنىكەن، يېنىدىكى ئابرال تېغى بىلەن بوي تالاشقانىكەن. ھەر ئىككىسى سادىر پالۋانغا قونالغۇ، غەنى باتۇرغا پاناھ بولغانىكەن. بۇنىڭغا قاش دەريانىڭ گۈۋاھ ئىكەن. ئۇلار يەنە تەلمۈرۈپ قاراۋاتقاندەك، بوينىنى سوزۇپ تۇرۇشىدۇ...

يايلاق

ئانا سۈتىدىن ياشارغان يېشىل چىمەنلەر چالا ئۆيۈقۇلۇق بوۋاقتەك شۇنچە ئوماق، قاراپ تويمايمەن. رەڭگا-رەڭ ئېچىلغان گۈللىرى بىردە بوۋاقنىڭ مەڭزىگە، بىردە لېۋىگە؛ شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان بۇلاقلىرى كۆزىگە، چوڭقۇر جىلغىسى زىننىغا ئوخشىشىدۇ. يىلقىلار ئوتلاپ يۈرىدۇ. بەزىلىرىنىڭ پۇتلىرى ئارغامچا بىلەن چۈشەپ قويۇلغان. قويلار باش كۆتۈرمەي يايلاپ يۈرىدۇ. دېمەك، مانا بۇ يايلاق!...

قارىغاي

تىك چوققىلار بىلەن بۇككۈدە ئۆسكەن قارىغايلار خۇددى غەلىبىدىن كېيىن غەلىبە شارابىنى راسا ئىچىپ، نەيزىلىك مىلتىقىنى ئاسمانغا قارىتىپ قۇچاقلىغان پېتى ئۇيقۇغا كەتكەن، ئاق بۆك كىيگەن ئەسكەرگە ئوخشىشىدۇ...

قېيىن

ئىلى دەريا سى، قاش دەريا سى بويلىرىدا قېيىنلار باراقسانلاپ، قۇچاق يەتكۈسىز بولۇپ ئۆسكەن. گويا دەريادىن ئاڭلىنىۋاتقان شاۋقۇنلارغا قۇلاق سېلىۋاتقاندەك، ھەممىسى قەددىنى تىك تۇتۇپ، مەغرۇر، ھەيۋەتلىك قا-

ئۇيغۇر كىتاب ئوقۇش بېكىتى www.uyghurkitap.com

ريشىپ تۇرىدۇ. بۇ كۆرۈنۈش ماڭا قايسى كۈنى رەتلىك تىزىلىپ، تىك تۇرۇپ ھەربىي قوماندانلىك بۈيرۇقىنى ئاڭلاۋاتقان، قامىتى جاسارەت بىلەن پۈتۈلگەن جەڭچىلەرنىڭ سۈرىتىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈردى...

قاش سۈيى

مەن قاش دەريانىڭ بويلاپ مېڭىپ، ئۇنىڭ ھەيۋەتلىك كۆمۈش بۇزغۇنلۇق سۈيىنىڭ ئىلى دەريانىڭ قۇيۇلغىنىنى كۆردۈم. ئۇلارنى جەڭ مەيدانىدا ئۇزۇن يىل ئايرىلىپ كېتىپ، كېيىن ھايات كۆرۈشكەن بىر جۈپ قەھرىمان جەڭچىگە، شۇنداقلا يەنە، ئوغلىنى جەڭگاھقا ئۇزىتىپ، غەلىبە بىلەن قايتىپ كەلگەندە قۇچىقىنى كەڭ ئېچىپ، خۇشال ياشلىرىنى تۆكۈپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشكەن ئانا - بالىغا ئوخشاتتىم. يەنە شۇمۇ خىيالىمغا كەلدى: تەبىئەت ئالۋاستىسى پارچىلىۋەتكەن بىر ئانىنىڭ ئىككى تېنى ئۇزۇن يىل نىمجان ھالەتتە ياشاپ، تەقدىرنىڭ شەپقىتى بىلەن قوشۇلۇپ، يەنە بىر تەن بولۇپ، ھىجران دىن يۇرەككە پۈتۈلگەن چەكسىز غەزىپىنى نامايىش قىلىۋاتىدۇ... تارىم، زەرەپشان ھەم ئوخشاش، ھەممىمىزمۇ شۇ. خەير خوش، ئىلى دەريا سى، ئانا ئەي، ئىلى دەريا ئانا، ھەممىنى كۆردۈم. سېنىڭ يۈرەك - باغرىڭمۇ بىزگە ئوخشاش ئىكەن، نەسىلداش بولغاچقا، تەقدىرداش ئىكەنمىز...

ئىلى دەريا ئانا، سالىمىڭنى، ئەھۋالىڭنى ئېيتىپ بېرىشىڭ

ئانام ــ تارىمغا يەتكۈزمەن.

خەير خوش ئانا، خوش، ئاچا ـ سىڭىل، ئاكا ـ ئىنىلەر، ئۆلمەسەك يەنە دىدارلىشارمىز.

خەير خوش، بىپايان يېشىل ۋادا، خەير خوش، كۆمۈش بۇزغۇنلۇق ئىلى دەرياسى ــ ئانا!

1986 ـ يىل ئىيۇل ـ ئاۋغۇست. غۇلجا، ئۇرۇمچى، قەشقەر.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

قانات

(نەسر)

ئېھە، قانات! مەن سېنى ئۇلۇغلايمەن. سېنى سېغىنىمەن، سېنى قەدىرلەيمەن، ساڭا ئاجىز قەلبىمنىڭ تۇتۇق ئاددىي تىلى بىلەن مەدھىيە ئوقۇيمەن. ئۆزۈمنىڭ ئېغىر كالامپاي تىللىق، زېرىكىش سۆزلۈك بىر ئىنسان بولۇپ قالغىنىمدىن ئالدىڭدا بەكمۇ خىجىلمەن.

قانات، سۆزۈمنى ئاڭلاۋاتامسەن؟ شۇنچە ئىشقا قادىر سېھرىي كۈچۈڭ بىلەن قەلبىمنى كۆرۈۋاتامسەن؟ قەلبىمدىكى شېرىن تىلەكلەرنى چۈشىنەمسەن؟

مەن — بايـاۋان - دەشت چۆلـدە چـەكسىز تـەشنا-لىقتا بىر قۇشقاچ بولۇپ ئۇچۇپ كەتتىم. چۈنكى سەن ئۇنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ غەمسىز باقسەن. ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرسەن. خاسىيىتىڭدىن ئۇ ئاجىز جىسمىنى كۆكتـە پەرۋاز قىلدۇرـ سەن، مەن سېنىڭ ئۆزۈمدە بولۇشۇڭنـى قانـچىلىـك ئارزۇ قىلىمەن - ھە!

مەن — يىراق ياقا يۈرتتا... بۇلتۇر كـۈزدە، مېنىڭ

يۈرتۇمغا يازلىغلى كەتكەن قارلىغاچ ئالدىمدىن ئۇچۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭ قانىتىدىن يەلپۈنۈپ چىققان بىر تىنىق — يۈرتۇم ھاۋاسى قەلبىمدىكى سېغىنىش ھېسسىياتىنى ئۇرۇلۇغاندەك، ئاشۇ قانات مەندە بولسا بىر ئۇچۇپلا ھازىرلا ئانا يۈرتۇمغا بېرىپ ئۇ يەردىكى ھاۋادىن كۆكسىمنى تولدۇرۇپ تىنىۋالسام، ئۇنىڭ باغرىدا چوكلانسام مەن نېمىدېگەن بەختلىك ـ ھە!

مەن چوققىغا ئۆرلىمەكچى، شۇ ئان بىر بۈركۈت بىر كۆتۈرۈلۈپلا كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە چوققىغا چىقىپ بولدى. ئۇ قانىتىنىڭ بولغانلىقىدىن شۇنچە تېزلا ئۆزنىنى چوققىدا كۆردى. ئۇ ئۆز قانىتىدىن شۇنچە بەختلىك، شۇنچە ئارمانسىز، ئۇ قانىتى بولغىنى ئۈچۈنلا، ھەممىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈشكە قادىر. كۆكتە پەرۋاز قىلىشقا نائىل.

ئاھ... تەقدىر سەن ئەجەب قىزىدىق. بىر چۆگىلەيدەكەنسەن، ياكى سەن دۆتمۇ؟ ياكى ئەخمەقمۇ؟ ۋە ياكى مەجنۇنمۇ؟ گاس، قارىغۇمۇ؟ مېنىڭ شۇنچە ئارمىنىمنى نېمىشقا بىلمەيدىغانسەن؟ قېنى، ئويلاپ باق، ئەتراپىڭغا قاراپ باق، ئاشۇ بىر ھۆپۈپ، قاغا، قۇشقاچقا قانات ئاتا قىپسەن، مەن بىر ئىنسانغا، مەن بىر ئادەمگە نېمە ئۈچۈن قانات ئاتا قىلمايسەن؟ ھۆپۈپ پەرۋاز قىلىدۇ، مەن بىر ئادەم نېمە ئۈچۈن پەرۋاز قىلالمايمەن؟ شۇنداق دېسەم، مېنى بىچارە دەپ، قاقاقلاپ كۈلۈۋاتامسەن؟ ئەخمەق، كۆزۈڭنى بىر ئېچىپ قارىغىنا، سەن ئادەملەرنى قانىتسىز، پەرۋازسىز دەپ خام خىيال قىلما! ئادەمدە قانات بارلىقىنى كۆرۈپ قوي. ئادەمدە قانات بار. ئۇ بولسىمۇ ئىلىم ـ

پەن، ھۈنەر - سەنئەت. ئەنە شۇلار ئادەمنىڭ قانىتى، سەن شۇنى كۆرۈپ قويغىنكى، سەن ئۆزگىلەر (قۇشلار) گە بىر سىقىم تۈك - پەيلەر بىلەن ئۇنىڭ ئاۋاق جىسمىنى پەرۋاز قىلدۇرۇپ ئۆز ھۈنىرىگىدىن مەست بولغان بولساڭ، بىز ئىنسانلار ئۆز ئەقىل - پاراسىتىمىز بىلەن تۆمۈر قاناتلىق بولۇپ، دەشتلەردىن تەشنالىقىمىزنى قاندۇردۇق. ئاڭا يۇرتنى قۇيماقلىدۇق. چوققىلاردىن ھالقىپ ئۆتتۇق، كۆكتە پەرۋاز قىلدۇق. دېمەك، بىز قاناتلىق.

1983 - يىل 12 - نويابر. مەكىت.

قىزلارنىڭ كۆزىدە

(نەسر)

ئەي دۇنيا، سەن قىزلارنىڭ كۆزىنى نېمىگە ئوخشىتىسەن؟! ئۇنىڭغىمۇ تېتىقسىز جاۋابلارنى بېرىسەن. ئۇنى بىلمەن، ئەمسە ئېيتە، مەن نېمىگە ئوخشىتىمەن؟! مېنىڭ يېشىمنى سورامسەن؟ بۇنى بىلمەن، ئەگەر مەن ياش بولسام سېنىڭ تەمتىرىمەيلا «سەندەك يۈرىكى ئوينىاق يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىنىڭ بېغىشى» دەپ جاۋاب بېرىشىڭنى بىلمەن، بۇنى سەن دېمىسەڭمۇ، قىزلارنىڭ كۆزىنىڭ يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىدە قونالغۇسى بار.

ئەي قىزلار، ئاغزىڭلاردىن چىقىرالمىغىنىڭلار بىلەن يۈرىكىڭلار شۇنداق دەيدۇ، كۆزۈڭلار شۇنداق دەيدۇ. بۇنى يوشۇرۇش سىلەرنىڭ ئېپىڭ - نومۇسۇڭلارنىڭ بىرى ئىكەن، ماقۇل، يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىمۇ سىلەرنىڭ كۆزۈڭلار ئارقىلىق ئوينىاپ تۇرىدۇ. مانا بۇ ياشلىق. ياشلىقتىكى ئورتاقلىق كۈچىنىڭ بىرلىكى، مانا بۇلار بىرلەشسە، ئۇنىڭدىن نى - نى مۆجىز ژاتلار تۇغۇلىدۇ ئەمەسمۇ؟

مەن ياشىمەن. يۈرىكىم قىزلارنىڭ كۆزىدىن سۈ ئىچىدۇ، ئۇمىدلىنىدۇ، كۈچكە تولىدۇ - دە، ئاندىن جاسارەت بىلەن ۋەتەن ئۈچۈن سوقىدۇ. ئاشۇ جاسارەتلىك يۈرەكنىڭ قىزنىڭ كۆزىدىن ئالىدىغان ئوزۇقى قانچىلىك كۆپ - ھە؟ ئۇنىڭ رىشتى قىزنىڭ كۆزىدە. ئول كۆزنىڭ ئىشارىتى بىلەن ئادالەت زۇلپىقارىنى ئېلىپ، جاھالەت دەشتىنى كۆكۈم - تالقان قىلىشقا ئاتلىنىدۇ. كۈچ ئەنە شۇ يەردە!...

ئەگەر مەن قەيرى بولسامچۇ؟ ئۇ چاغدا تىلىگىنى قانداق چاينايتتىڭ؟ سەن ھاماقەت. مۇھەببەتنى يالغۇز ياشلارغا خاس دەمسەن؟ قەيرىلارنىڭ يۈرىكىدە ياشلىقىدا ئاشۇ قىزلارنىڭ كۆزىدىن ساداقەت شەربەتلىرىدىن ئالتۇن تامغىلار بېسىلغان چوڭقۇر ئىزلارنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئۇنىڭ لەززەتلىك، بارغانچە شېرىن بولىدىغانلىقىنى بىلمىدىڭمۇ؟ بىلىسەن، ھازىر بىلمىسەڭ كېيىن بىلىسەن. تەمىنى تېتىغاندىن كېيىن قەدىرىگە يېتىسەن، مانا بۇلار قىزلارنىڭ كۆزىدە نۇر چاچقان مۇھەببەت....

1985 - يىل 24 - ئاپرىل. قەشقەر.

مېنىڭ توخۇيۇم

(نەسر)

مېنىڭ ئىككى توخۇيۇم بار. قۇيرۇقى يوق، ناھايىتى كۆرۈمسىز. چۈنكى ھويلام بولمىغاچقا، ئائىلاج ئىشىك تۈۋىگە بىر ئورا كولاپ شۇ يەرگە سۇلاپ باقتىم. ئۇستىنى پولات چىۋىقتا ياسىماق قىلىپ، دان، سۇلارنى ئاشقۇچە بەردىم. بەزىدە ھەر ئىككىسى، بەزىدە نۆۋەت بىلەن تۇخۇملايدۇ.

روزى ھېيىت كەلدى، ئانام «بالام، ئۇلۇغ ئايەم كۈنلەردە باغلاقتىكى، سۇلاقتىكى جان - جانىۋارلار ئۈچ كۈن بوش قويۇپ بېرىلمىسە يامان بولىدۇ. قىيامەتتە دەۋاسىغا قالىسەن» دېدى. دېمىسىمۇ، ئۇزۇندىن بېرى بۇ ئورىنىڭ ئىچىدە تۇرۇۋېرىپ قانچە زېرىككەندۇ بىچارىلەر! مەن ئورا ئاغزىدىكى ياسىماقنى ئېلىۋەتتىم. لېكىن توخۇلار ھېچبىر ئىشتىن خەۋەرسىزدەك سىرتقا چىقىش تۈگۈل، بويۇنداپمۇ قويمىدى. ئوغلۇمنى ئاچىقىشقا بۇيرۇدۇم. ئوغلۇم توخۇلارنى بىر - بىرلەپ تۇتۇپ ئاچىقتى. ئۇ-

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

زۇئدىن بېرى سولاقتا يېتىپ زېرىككەن توخۇلار ھەرقاچان قاناتلىرىنى كېرىپ قەيەرلەرگە قاچقىپ چىقىپ كېتەر دېگەن ئەندىشىدە قالدىم. بىراق ئەپسۇس، ئويلىمىغان يەردىن، ئوغلۇم ئەمدىلا ئوردىدىن چىقىشىغا، توخۇلار ئەتراپىغا قاراپ يات بىر يەرگە كېلىپ قالغاندەك ئۇركۈشۈپ، ئارقا-ئارقىدىن ئورىغا چۈشۈپ كەتتى. ئىختىيارسىز كۆڭلۈم بۇزۇلدى... بىر چاغلاردا چېچەنلىكىلاردىن سىلەرنى بۇ ئورىغا سولىماق بەسى مۈشكۈل بولغانىدى، مانا ئەمدى كۆنۈپ كېتىپسىلەر - دە، جانىۋارلار!...

1986 - يىل 12 - ئىيۇن.

ئۇخلاپ قالغان پاختەك

(مەسەل)

ھەرقايسى ئۇچار قاناتلار، بىردىن، ئىككىدىن ۋەكىل سايلاپ، ۋەزىپە ئۆتەشكە ئەۋەتىشمەكچى بولۇشتى. ئاق پاختەك بىلەن ئەنجان پاختەك ۋەزىپە ئۆتەشنى تالىشىپ قېلىپ، پاختەكلەرنىڭ يېغىنى يېرىم كېچىگىچىمۇ تۈگىمىدى. ئاخىر سايلام ئۆتكۈزۈشتى.

سايلامدا، ئاق پاختەكلەر ئاق پاختەكنى، ئەنجان پاختىكى ئەنجان پاختىكىنى سايلاپ، سايلام نەتىجىسى تەڭشىلىپ قالدى. ئاخىر كېلىشىم، ھەر ئىككىسى ۋەزىپە ئۆتەشكە تەڭ باردىغان بولۇپ تۈزۈلدى. ئۇلار ئەتىگەنلەككە سەھەر ۋەزىپە ئۆتەشكە باراتتى. شۇڭا ئۇلار ئۇخلىدى. باشقىلارمۇ ئۆيلىرىگە تارقاپ خاتىرجەم ئۇخلىدى. ئىككى پاختەك ئەتىگەنلەككە سەھەر ئورنىدىن تۇرۇشقا كېلىشتى.

ئەمما ئۇلار ئويغانغاندا، كۈن ئەسىردىن ئاشقان، ھەممە قۇشلار ئۆز لايىقىدا ۋەزىپىگە تەيىنلەنگەن بولۇپ،

ئەنجان پاختەكمگە، يولۇاس پادىشاھقا ئاسراندى گۈلنى بولۇش، ئاق پاختەككە بولسا تۆلكە سۈلتانغا دېدەك بولۇش ۋەزىپىسى قالغانىدى. بۇ ۋەزىپىنى ئۆتەشكە، ھېچقانداق قۇشلار ئۇنىمىغاچقا، ئاخىر بۇ ۋەزىپە كېيىن قالغان بۇ ئىككى بىتەلەيگە قاپتۇ...

سۈپۈرگىنىڭ تەقدىرى

(مەسەل)

سۈپۈرگە ھەر كۈنى يەرگە چۈشكەن ئەخلەتلەرنى سۈپۈرۈپ سېسىق ئازگالغا تىقىۋەتتى. ئەخلەت سۈپۈرگىگە بەك ئۆچ بولۇپ، سۈپۈرگىنىڭ ئىسمى چىقسا، ئەرۋاھى ئۇچۇپ چاينەپ پۈركۈۋەتكۈسى كېلەتتى. چۈنكى، سۈپۈرگە ئەخلەتنىڭ زېمىنىنى بۇلغىشىغا قىلچە يۈز - خاتىر قىلمايتتى. ئەخلەتلەر سۈپۈرگىنى يوقىتىشنىڭ قەستىگە چۈشتى. قابىلغا قوش توقماق دېگەندەك، بىر كۈنى سۈپۈرگە ئەخلەتلەرنى سۈرۈپ كېتىۋاتقاندا ئەخلەتلەر ئۇنىڭ بىر تال قانىتىنى يۇلۇۋالدى، سۈپۈرگە تېنى شۇركۈنگەندەك بولدىيۇ، ئۆز ئىشىغا قىزغىن كىرىشىپ كەتكەنلىكتىن، دىققەت قىلمىدى.

سۈپۈرگىنىڭ پېيىنى يۇلۇۋالغان ئەخلەتلەر خۇشاللىقىدىن ئاغزى قۇلىقىغا يېتىشىپ، پادىشاھ ئالدىغا داد - پەريات سېلىشىپ بېرىشتى.

— نېمە ئىش؟ — دېدى پادىشاھ.

— ئۇلۇغ شاھ ئالىيلىرى، ئەمدى بىزنىڭ سەۋر

قاچمىز يېرىلدى، — دېيىشتى ئەخلەتلەر ئالە قىلىشىپ، — سۈپۈرگە دېگەن ئەبلەخ سىلىنى ئالداپ ھىماتلىرىغا ئېرىشۈپلىپ، زېمىنگە سىغمايلا قالدى، كۆزىگە چىلىققانلىق ھەممىنى ئاپىرىپ گۆرگە تىققىلى تۇردى. ئەمەلىيەتتە بولسا بارلىق ئەخلەت ئۆزىدىن چىقمىدۇ. بىز ھۆزۈرلىرىغا كۆتۈرەلگىنىمىزنى ئەكەلدۇق. قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىدى، ھەممە ئەسكىلىكنى ئۆزى قىلىپ بىزگە كۈن بەرمەيدۇ. ئۇنىڭ ئەلپازىدىن قارىغاندا، ئەتە - ئۆگۈن سىلىنمۇ ئەخلەت ئورنىدا سۈپۈرۈپ تاشلاپ شاھلىقنى قولغا ئالغۇدەك.

— بۇنى قانداق بىلىشىسەن؟ — دېدى پادىشاھ.

— ئۇنىڭ ھازىرقى قىلىۋاتقىنى مۇددىئاسىنى چۈشەندۈرمەمدۇ؟ مانا بۇ ئۆزىنىڭ ئەخلىتىنمۇ مېنىڭ ئەمەس دەپ تېنىۋېلىشى، ھەتتا سىلىگە تۆھمەت قىلىپ شاھلىقنى تارتىۋېلىشى مۇمكىن.

تەختتىن ئايرىلىپ قېلىشنى جېنىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئېغىر كۆرىدىغان گالۋاڭ پادىشاھ ئەخلەتلەرنىڭ تۆھمىتىگە ئىشەندى. نۇرغۇن دانا پىكىرلەرنى رەت قىلىپ، ئۆزىنىڭ سادىق يارەمچىسى سۈپۈرگىنى ئۆلۈمگە بۇيرۇدى. سۈپۈرگە يوقالغاندىن كېيىن، جاھانىنى پۈتۈنلەي ئەخلەت بېسىپ، پۇرىقى زېمىنىنى بۇلغىدى. ئاخىر پادىشاھ تەختىمۇ ئەخلەت ئاستىدا كۆمۈلۈپ قېلىپ، سېسىق چىرىندى ئاستىدا تۇنجۇقۇپ يوقالدى، شۇنىڭ بىلەن ئەخلەت زېمىنگە خوجايىن بولۇۋالدى...

1986 - يىل 9 - مارت. قەشقەر.

ساقال بىلەن بۇرۇت

(مەسەل)

بىر ئېغىزنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرغان ساقال بىلەن بۇرۇت كاج تالىشىپ قالدى. بۇرۇت شۇنداق دېدى:

— ئەي ساقال پاخناق، ئەجەبا ئېغىزنىڭ ئۈستىگە مەن چىققاندا، سەن قەيەردە ئىدىڭ؟ بىر كەم بولغاندا، ئېگە كىنىڭ ئاستىدىن چىغ تۈۋىدىن ھۆشۇر تاز قوپغاندەك چىقىپ كەلدىڭ، ئەمدىلىكتە نېمە ئۈچۈن ئېغىز ھۆرمەتتە سېنى بۇرۇن تىلغا ئالىدۇ؟ بۇ تازىمۇ ناھەقلىق ئەمەسمۇ؟

ساقال تىترەپ كەتتى:

— سەن بۇرۇت سولتەك ئۆزۈڭنىلا كۆرەمسەن؟ سېنىڭ ئورنۇڭ ئېگىزدە بولغىنى بىلەن قانچىلىك نېمە ئىدىڭ؟ مەن پۈتۈن ئېگە، قوۋۇزلارنى ئېگىلىگەن، شۇنچىۋالا چوڭ تۇرسام، ھۆرمەتتە سەندىن كېچىك بولسام بولاتتىمۇ؟

شۇ ئان يۇقىرىدىن سادا كەلدى، ساقال بىلەن بۇرۇت

تەكلا دېگۈدەك يۇقىرىغا قارىدى. ئۇلار چاچنى كۆردى.

— ئەي، شۆھرەتپەرەس ئەخمەقلەر، بايا تىن بېرى نېمە غەلۋىكىن دەپ قاراپ تۇرسام، ئابروي تالىشىۋېتىپسىلەر — دە! مەن چاچ ئورنۇمنىمۇ تىلغا ئېلىپ ئولتۇرماي، ئەگەر يۇقىرى ئورۇن تەلەپ قىلمىشساڭ، ئورنۇمنى بېرىمەن، پەقەت ياش جەھەتتە سىلەردىن 20 ياش چوڭ مەن. دېمەك، سىلەر مېنىڭ بالام ئورنىدا، مەن ئاتا ئورنىدا. نەسىھەت قىلىپ قويماي، بىزنىڭ ئەجدادىمىز ھېچقاچان سىلەردەك ئىچى تار، شۆھرەتپەرەس، ھەسەتخور لاردىن ئەمەس، بەلكى ۋىجدانلىق، ئاق كۆڭۈل مەردلەردىن ئىدى. سىلەر كىمنى دوراپ قالدىڭلار؟ سىلەرنىڭ قىلغىنىڭلار قولتۇق تۈكى دېگەن سېسىق دەيدىغان گەپلەر، ئۇلارنىڭ مىجەزىنى تالىشىۋاتامسىلەر؟ سىلەر بىز گەرچە ئۇستىرا دېگەن دۇشمەن تەرەپتىن قىرىلىپ كەلگەن بولساقمۇ، لېكىن يەنىلا شۇنچە كۆركەم ياشاۋاتىمىز. بولدى بەس. سېسىق قولتۇق تۈكىنى شۇنچىلىك دوربىنالىڭلار، يېتەر ئەمدى، ھەسەتخورلۇق، كۆرەلمەسلىك ئاشۇ سېسىق قولتۇق تۈكى بىلەنلا كەتسۇن! — دېدى چاچ ئېچىنغان ھالدا. بۇ چاغدا ساقال بىلەن بۇرۇتنىڭ خىجىل بولغىنىدىن زۇۋانى تۇتۇلۇپ قالدى.

1983 - يىل دېكابىر. قەشقەر.

باخشى بىلەن جىن

(لەتىپە)

بىر يېزىدا داڭدار بىر باخشى بار ئىدى. ئۇزۇن يىل باخشىلىق قىلىش جەريانىدا بېغىدىكى بىر تۈپ قېرى ئۆرۈكنى نەچچە يۈزلەپ جىننى بەند قىلىپ، ئۇلارنى ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكى لەشكەرلىرىگە ئايلاندۇرۇۋالغانلىقىن. ئۇ دائىم كېچىسى نادان كىشىلەرگە دۇئا ئوقۇپ، ئاشۇ جىنلىرى ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ كېسىلىنى ساقايتقانلىقىن دەپ، كىشىلەرگە توخۇدىن تارتىپ، كالا ـ قويغىچە سېلىق سالىدىكەن. ئەمما باخشىغا ئوقۇتقان تولا كىشىلەر كېسەلدىن ساقىيىش ئۈگۈل، تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ يېتىپ قاپتۇ، ھەتتا بەزىلىرى جېنىدىن ئايرىلىپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر بارا ـ بارا بۇ باخشىغا ئىشەنمەس بولۇپ قېلىپ، باخشىنىڭ باياشات تۇرمۇشى خاراب‌لىشىشقا باشلاپتۇ. ئۇ باشقا يېراق يۇرتلارغا بارغان بولسىمۇ، ئىشى تازا ئوڭغا تارتماپتۇ. قارا قىشنىڭ بىر كۈنى باخشىنىڭ ئېشىكىنىڭ سامىنى تۆ-

گەپ كېتىپ، بەرگۈدەك ھېچ نەرسىسى قالماپتۇ. ئوت - سامان ئالاي دېسە، ئۆزىنىڭ قورسىقىغا نان تاپالىغۇدەك پۇلى قالمىغانىكەن. باخشىنىڭ ئايالى:

— نەچچە يۈز لەك جىنلىرى پەرمانلىرىدا بولغاندىكىن بۇيرۇسىلا، ئۇلار كېچىچە ئەترەتنىڭ خامسىنىدىن سامان ئەكىلىپ سامانخانىنى تولدۇرسۇن! — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. باخشى «ياق» دەي دېسە، ئىناۋىتىنىڭ چۈشۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئائىلاج ماقۇل بوپتۇ. چۈنكى ئۇنىڭ جىنلىرىنىڭ قولىدىن ئۇنچىلىك ئىش كەلمەيدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلىدىكەن.

دېگەندەك، جىنلار كېچىچە گۈلدۇر - تاراق قىلىشىپ «ھە، ئاۋۇيەرگە قوي، سەن ماۋۇ بېشىنى تۇتامسەن، چاققان بولۇشمامسەن، ھە... ھۇ... مانا ئەمسە» دېيىشىپ ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلىشىپ، غوۋغا قىلىپ، باخشى ۋە ئۇنىڭ ئايالىنى بىر ئۇخلاتماي چىقىپتۇ. باخشىنىڭ ئايالى ئېرىگە:

— ياپىر، ئازراقىنى بۇيرۇسىلا بوپتىكەن. كېچىچە ئەترەت خامسىدىكى ھەممە سامانىنى بىزنىڭ سامانخانىغا توشۇپ، ئىشىك، تۆشۈك ئېچىلمىغۇدەك قىلىۋەتتىمكىن، ھەتتا پاتماي ھويلا، ئۆگزىلەرگە بېسىۋەتكەن بولسا، باشقىلار ئۇقۇپ قالسا قانداق قىلارمىز؟ — دەپ ئەنسىرەپ چىقىپتۇ. ئەتىگىنى باخشىنىڭ ئايالى چىقسا، ھويلىسى تۆنۈگۈن ئۆزى سىيرىپ - سۈپۈرۈپ قويغان پېتى پاك - پاكىز تۇرغۇدەك. «ئىلاھا شۈكرى، ھەرنېمە بولسا ھويلىغا باسماپتۇ» دەپ ئۆگزىسىگە قارىسا ئۆگزىسىدىمۇ سامان كۆرۈنمەپتۇ. «ھەرقاچان سامانخانىغا چىگداپ باسقان ئوخشايدۇ. ئىشىك ئېتىلىپ

قالغان بولسا قانداق قىلارمەن؟» دەپ، سامانخانىنىڭ ئىشىكىنى كۆچەپ بىر ئىتتەرگەنىكەن، ئىشىك داراڭلاپ ئېچىلىپ كېتىپ، ئۆزى سامانخانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا دۈم چۈشۈپتۇ. قارىسا، نەدىكى تاغدەك دۆۋىلىشىپ كەتكەن سامان؟ سامانخانا قۇپقۇرۇق پېتى تۇرغۇدەك. ئۇ سىنچىلاپ قارىسا بۇلۇڭدا بىر چاڭگالمۇ چىقمايدىغان سامان چىرايلىق تىزىقلىق تۇرۇپتۇ...

ئاھ، مېنىڭ كىندىك قېنىم!...

(پوۋېست)

1

شۇنداق، كىندىك قېنىم، مەن سېنى سېغىندىم. ھېلىغۇ سەندىن سەل يىراقتا بولۇپ سېنى سېغىنىپ كەلدىم. سېنىڭ يېنىڭدا بولساممۇ سېنى سېغىناتتىم. سەن ئاققان تۇپراققا مەگزىمنى ياقاتتىم. كۆزۈمگە سۈرتەتتىم. ھازىرمۇ ھەم شۇنداق. كۆز يېشىم خۇددى سەن تۆكۈلگەندەك، سېنىڭ ئىزىڭغا تۆكۈلۈۋاتىدۇ. كۆزۈمگە سۈرتتۈم. سەن ئاچچىق شور بولساڭمۇ سەن ماڭا شېكەر تېتىيسەن، بۇرنۇمغا يېقىن ئەكىلىپ سېنى پۇرىدىم. تونۇش پۇراق، كونا پۇراق. قەدىمىي ناس پۇراق. يەنە شۇ، سەن ئۆزگەرمەپسەن. ھاۋايىڭمۇ دەل شۇ.

ھەئە، كىندىك قېنىم، سەن مېنى ئۇنتۇماپسەن، سەن ئۇنتۇغان تەقدىردىمۇ، مەن سېنى ئۇنتۇمايمەن. سەن تۆكۈلگەندە، مېنىڭ يۈرىكىمدىكى تۇنجى مۇھەببىتىمنى بىرگە ئېلىپ، مۇشۇ تۇپراققا بىرگە تۆككەنىدىڭ. ئۇ بۇ تۇپراققا

چوڭقۇر سېڭىپ كىرىپ كەتتى. مەن سەندىن ۋاقتىنچە بە-
زىدە يىراقلاپ كېتەي، بەزىدە يېقىنلاي، سېنىڭ بۇ تۇپراق
قا بارغانچە چوڭقۇرلاپ كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىڭنى قەلب
كۆزۈمدە كۆرىمەن. ھازىر قارىسامۇ تۇپراقتا بارغانچە چوڭ
قۇرلاپ ئېقىۋېتىپسەن. مەن يىراقتا بارغانچە سەن تېخىمۇ
تېز، شىددەت بىلەن چوڭقۇرلايسەن، يېقىنلاشقانسېرى بۇر-
نۇمغا پۇرايسەن. سەندە تېنىم يايرايدۇ...

ئوھوي، كىندىك قېنىم، سەن نېمىلەرنى دەپ ماڭا
دەرد تۆكسەن؟ مېنى ئۆزۈڭ بىلەن ئەكەت دەمسەن؟!
ياق. مەن سېنى ئەكىتىش ئەمەس، مەن سېنىڭ
يېنىڭغا، سەن مەن ئۈچۈن بۆشۈك قىلىپ ساقلاۋاتقان تۇپ-
راققا كەلمەكچى. كېچە - كۈندۈز سېنىڭ تىنىقىڭدىن
نەپەس ئالماقچىمەن. نېمە جاپا چېكسەن، يۈرىكىڭ زەردە
گۆش بولۇپ پۈشايمان قىلسەن، دېدىڭمۇ؟ ئۇ يوق گەپ،
پۈشايمان قىلمايمەن ھەم جاپادىن قورقۇپ زەردىگۆش
بولمايمەن. مەن مۇشۇ يەردە چوڭ بولغان. قۇم - بورانغا سەن
بىلەن تەڭ كۆمۈلگەن، شوخا - تىكەنلەرگە سەن بىلەن تەڭ
سانجىلغان، ئاچ - يالىڭاچلىقتا سەن بىلەن تەڭ ئەسىگەن،
قار - شۈرغاندا سەن بىلەن تەڭ تىترىگەن. تەقدىر
ئۈستىدە سەن بىلەن كۈسۈرلىشىپ تەڭ شىكايەت قىلىشقان،
تىل - ئاھانەت، كالتەك - توقماق ئاستىدا، نىمجان ھالدا
ھوشسىز تەڭ جۆيلۈگەن... قار لەپىلدەپ يېغىۋاتقان، قا-
چۇقنىڭ قورسىقىدىكى كۈچۈك سوغۇقتا توڭلاپ قالغاندا،
سامانغا كۆمۈلۈپ بىرگە يېتىپ ئۆلۈم ئۈستىدە مۇنازىرىلەش-
كەن. شۇ چاغدا سەن ئۆلگىن، دېگەنىدىڭ، مانا ئەمدى

كەلمە دېۋاتسەن، ئاچلىقتا، ئېچىق بېشىدا كۆكباش ئوغرىلاپ پۇچىلاپ يەپ، مۇڭلۇق ھىجران ناخشىسىنى تەڭ توۋلىغان، ئوسلىققا چۈشۈۋالغان ساناقسىز قارىباش ئاق چورلۇقلار بىزنىڭ ناخشىمىزغا جور بولغان، ئۇلارمۇ ئۆزىگە ئوزۇق تاپالماي، ئاچلىق ناخشىسى ئېيتقان، بىراق بىزگە پەقەت قورساق گېپىلا ئەمەس، يەنە ئىسسىق يوتقان، كۆڭلىمىز تارتقان ھەممە نەرسە سۆھبەت تېمىسى بولاتتى، مېنىڭ كۆپ نەرسىلەرنى كۆڭلۈم تارتىدۇ. بولۇپمۇ بىزدەك كۆپ نەرسىلەرنى كۆڭلى تارتقان، ئەمما ھېچقايسىسىغا باغ رى قانغۇدەك ئېرىشەلمىگەن ئادەملەرگە تېخىمۇ شۇنداق.

نېمە، كىنديك قېنىم، بۇ يەردىكى ئادەملەرنىڭ روھى مەجرۇھلۇق، مەنىۋى گادايلىقىدىن جاق تويدۇم، كۆرەرگە كۆزۈم، ئاڭلارغا قۇلىقىم، چىدىغىلى يۈرىكىم قالمىدى، دەمسەن؟ مەن ھېچ چۈشىنەلمىدىم. سەن زادى نېمە دېمەكچى؟ ئېنىقراق چۈشەندۈرگىن!... نېمە، ئادەملەرنىڭ ئەقلى بۈلغىنىپ كەتتى، قاغا مېڭىسى يېگەن ساراڭدەك بولۇشۇپ قالدى، ئۇچىسى قېچىشسا، گەدىنىنى قاشلايدۇ، دەمسەن؟ سەن ھاقارەتلىدىڭ، ئۆزىمىزنى ھاقارەتلىدىڭ، تۈپرىقىمىزنى ھاقارەتلىدىڭ. بۇ تۈپراقنى «گۆھەر» دەپ مەدھىيەلەۋاتقان شۇنچە ئاۋازنى ئاڭلىمىدىڭمۇ ياكى ئاڭلاۋېرىپ، قۇلاق پەردەڭ يىرتىلىپ، پاڭ بولۇپ قالدىڭمۇ؟...

نېمە، بىزنىڭ ئادەملەر گۆھەرنى قەدىرلەشنى بىلمەي، بارغانچە گۆھەرگە نىجاسەت تۆكۈۋاتىدۇ، دەمسەن، ياق، سەن راستتىنلا سۆزلەپ قاپسەن، ئەسلى ساراڭ سەن بولغان ئوخشايسەن. بىزنىڭ ئادەملەر شۇنچە ئەقىللىق، ئۇلار ياخشى

تەربىيەلەنسىلا، پەقەت ئاشۇ كاللىسىدىكى ئاددىي، قوپال، ئەمما سىيەتسىز نادانلارچە ئەقىدىلەر ئورنىغا ھازىرقى زامانىنىڭ زامانىۋى خوجايىن ئادەملىرى كاللىسىغا قاچىلاۋاتقان، قاچىلىغان بىلىملەرنى قاچىلاشقا قاراپ ماڭسىلا، ھازىرقى قارا-غۇلۇقتىن قۇتۇلۇپ، ئۆز يولىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ، ئۆزى قايسى يولدا مېڭىش كېرەكلىكىنى بىلىدۇ. بۇلار ئوقۇسۇن، مەنمۇ ھېچ بولمىسا بالىلارغا باشلانغۇچ ساۋات بېرەلەيدىغان مۇئەللىم بولماقچىمەن، چوقۇم شۇنداق قىلىمەن!

ھە، نېمە؟ نېمە دېۋاتىسەن، بۇ يەردىكى ئادەملەرنىڭ تەلۈلىكى، نادانلىقى، ياۋايىلىقى شۇ دەرىجىگە بېرىپ يەتتىكى، ئۇلار ئاغزىغا ئىلىم سالغۇچى، قارائىغۇلۇققا چىراغ يېقىۋچى، خۇنۈك كۆزلەرنى روشەنلەشتۈرگۈچى مۇئەللىملەرنى شۇنچىلىك يامان كۆرىدۇ، قاراقچىنى كۆرگەندەك، تۈكلىرى تەتۈر يانىدۇ، ددۇانىنى كۆزگە ئىلمىغاندەك كۆزگە ئىلمايدۇ... كېچىدىكى ئايالنى مەسخىرە قىلغاندەك مەسخىرە قىلىدۇ. مۇئەللىم ئۇنىڭ ئاغزىغا ئىلىم سېلىشقا تىرىشقانسېرى، ئۇلار ئۇنىڭغا شۇنچىلىك ئۆچلىك قىلىدۇ. ھەتتا ئۇنى، ئاكلا، سېنىڭ جاندىن ئەزىز دوستۇڭ، مۇشۇ تۈپراقتىكى نادان-لىق، ياۋايىلىقنى ئىلىم خەنجىرىدە يۇنۇپ چىقىرىش ئۈچۈن بارلىقىنى مۇئەللىمگە بېغىشلىغان!...

نۇرئىلىسنى ئۇلار تۈرمىگە سولاشتى. مېنىڭ غەزەپتىن كاللام چاراسلاپ كەتكەندەك بولدى. ئېيتە، كىندىك قېنىم، نۇر ئېلى نېمە ئۈچۈن تۈرمىگە كىردى؟ نېمە، مۇئەللىملىك قىلىمەن دەپما؟ مۇشۇتۇپراقنىڭ يۇمران بالىلىرىنىڭ يەنە نادان، سەھرا پادىسىدەك بولماسلىقى ئۈچۈنما؟ ئۇنى كىم،

كىملەر تۇرمىگە ئەكىردى. ياۋايى نادانلار، ئۇلارنىڭ ھامىلىرى. ياق، ئۇلار نادان بولسىمۇ، ئاق كۆڭۈل، يىراقنى، كەلگۈسىنى ئويلاشنى بىلىدۇ، ئۇلاردا ئىنسانىي خىسلەت تولۇپ يېتىپتۇ. بىزنىمۇ مۇشۇ ئادەملەر ئۆستۈرگەن. ماقۇل، مەن ئاڭلاي، سېنىڭ دېگىنىڭ بويىچە مەن ئاۋۋال نۇر ئېلىنى يوقلاي، ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلاي...

2

— سىز ئۇنىڭ نېمىسى؟ — دېدى قاراچوقۇر، سېمىز، پاكار تۇرمە باشلىقى خۇش ياقمىغاندەك ماڭا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا باش - ئايىغىمغا ئانچىكى سەپسېلىپ مەسخىرە قىلغان بىر خىل تەلەپپۇزدا. ئۇ ھە دەپ دېقماق قولىغا قىستۇرۇۋالغان كۆك تاماكىنى شوراپ، ئۇنىڭدىن ھالقا ئىسلارنى چىقىرىپ تۇرىدۇ. ئۇ ئالدىدا ئولتۇرغىنى مەلۇم ئىدارە باشلىقى بولسا كېرەك. ئۆزىگە ئوخشاش سېمىز، سالاپەتلىك، تۆگمەسىنى كانىيىغىچە ئىزمىلىۋالغان، كومۇنىستلارنىڭ ئەنئەنىسى بويىچە ئاددىي - سادda، كونا كىيىم كىيگەن ئادەمگە خۇشامەت يېغىپ تۇرغان چىرايلى بىلەن قاراپ قويىدۇ. مەن ئىمكان بار ئېغىر - بېسىق ھالەتتە:

— ئۇ مېنىڭ يېقىن ئاغىنەم بولىدۇ. يوقلاپ كەلدىم، كۆرۈشكىلى بولارمۇ؟ — دېدىم.

ئۇ مېنىڭ گېپىمنى ئاڭلىمىغاندەك، ھېلىقى سالاپەتلىك كىشىگە مەھبۇسلار ئۇستىدە ھە دەپ شىكايەت قىلماقتا ئىدى. شالىنى چاچرىتىپ، ئاغزى كۆچۈك بولغۇچە تاغدىن - باغدىن

بىر ھازا سۆزلىگەندىن كېيىن:

— كۆڑۈشكىلى بولمىدۇ، ئەمما ئەتە كېلىڭ. كىم بىلەن دېدەكسىز، ھە، ئېسىمگە كەلدى، ھېلىقى يەر پاپىسى چىل مەكچى مۇئەللىمۇ، يائاللا، مۇئەللىم دېگەن نېمىنىڭ ئىسمى ئائىلىسامۇ. قۇيقا چېچىم تىك تۇرىدۇ. مۇشۇ دۇنيادا ئەپەندىدەك مايماق دەۋاچى بارمىدۇ؟ بىر كاسلدىغىلى تۇرسا، كاللام غوكۇلداپ كېتىدۇ. بولۇپمۇ ماۋۇ پاپا مۇئەللىمدەك ئىلمەككە چىمەك سالىدىغان كاس - كاس ئەپەندىنى كۆرمەپتىكەنمەن. ھېلى بىرنېمە دەپ غىڭشىيدۇ، ھېلى يەنە بىرنېمە دەپ كاسلداپ ئېچىمنى پۇشۇرىدۇ. گەپ تېپىپ بەرمەك ھەقىقەتەن تەس ئىكەن. ئەپەندىدەك نەس باسقان نېمىمۇ بارمۇ بۇ دۇنيادا؟ بۇ چۈغۇندەك ئەپەندى بىلەن سۆزلىشىپ قالسا، گەپ تېپىپ بەرگىلى بولمايدۇ. بۇ ئەپەندى دېگەن نېمىلەر گەپلا ئۆگىنىدىكەن!...

ھېلىقى سالاپەتلىك كىشىنىڭمۇ ئېغىزى ئېچىلدى. مەن غەزەپتىن ئارانلا تىنىپ ئولتۇردۇم.

— ھە، توغرا دەيلا، دۇنيادا مۇشۇ خانىم — مۇئەللىمدەك، ئۇششاق سۆز، پىتنە - پاساتچى يوق. ئۇلار شۇنچە پەخسىقكى، بىر تەڭگە قىستۇرۇۋالسا، تەكلىماكانىڭ جاڭگىلىنى بىر ئايلىنىپ كەلسىمۇ، شۇ تەڭگە چۈشۈپ قالمايدۇ.

— ھەببەللى، — تۈرمە باشلىقىنىڭ گۈلقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى، — تازا جايىدا گەپ قىلدىلا، جۈيجاڭ، ھېلىقىدەك ئىشلارنىڭ ھەممىسىگە ئاشۇ چۈغۇندەك ئەپەندى پۇتاق

چىقىرىپ، بىرمۇنچە پىتنە - پاسات ۋەز سۆزلەپ، ئادەمنى جىلە قىلىۋېتىدۇ. شۇڭا، بۇ چۇغۇندەكنى ئۇ ئىشلارغا بۇيرۇ-مايدىغان بولدۇم. قايسى كۈنى، ئۇ جۇرىن بەش - ئالتە ئادەم لازىم بولۇپ قالدى دېۋىدى، مەنمۇ بېرىپ - كېلىپ شۇ دۆيۈزنىمۇ ئىشقا بۇيرۇپ ساپتىكەنمەن، كاسلداپ بېشىمنى ئوچاق ئېتىۋەتتى...

مەن چىداپ تۇرالمىدىم:

— بەلكى سىلەرمۇ مۇئەللىمنىك تەربىيىسىنى ئالغان بولغىيدىڭلار. مۇئەللىمنىك سىلەرگە، جەمئىيەتكە ھېچقانداق زىيىنى يوق. ئۇ ھېچكىم ۋە ھېچنېمىگە زىيان سالمايدۇ. پەقەت، بالا تەربىيىلەيدۇ. باللىرىڭلارنى ئوقۇتىدۇ. سىلەر نېمىدەپ مۇئەللىمنى سۆكسىلەر؟

ھەر ئىككىيلەن ماڭا قاراپ گېپىدىن توختاپ قالدى. قىزغىن سۆھبىتى بۇزۇلغاچقا، تۇرمە باشلىقىنىك قاپىقى تۇرۇلدى.

— ۋۇي ماۋۇ يەردىمۇ بىر ئەپەندى بار ئىكەن، دېققەت قىلماپتۇق ئەمەسمۇ! ۋاھ، ھازىر قەيەرگە قارىسا، ئەپەندى، ئىنتىنىك بېشىغا ئۇرسىمۇ، كۆتىدىن ئەپەندى چۈشىدۇ. ئەپەندى دېگەن ئەرەبچە ئېشەكنىك قۇيرۇقى دېگەن بولىدىكەن، ساقچىنىك بۇ گېپىدىن ھەر ئىككىسى قاقاقلاپ. كۈلۈشۈپ كەتتى.

— مەن كۆرۈشەلەمدىمەن — يوق؟

تۇرمە باشلىقى كۆزىنىك پاختىسىنى چىقىرىپ ماڭا بىر قاراپ قويۇپ:

ـــ ئەتە كېلىك، بىر گەپ بولار، لېكىن بۇگۈن ئۇنىڭ ئىشى ئالدىراش.

ـــ ئەتە مېنىڭ ئىشىمغۇ جىددىي ئىدى...

تۇرمە باشلىقىنىڭ سەپرايى ئۆرلىدى:

ـــ ۋۇي تازا گەپ قىلىدىغان ئاداش ئىكەنسەنغۇ؟ سېنىڭ ئىشىڭنىڭ جىددىي بولۇشى بىلەن مېنىڭ نېمە كارىم؟ نېمە، ماڭا بۇ يەردە پوپوزا قىلسەن؟ ئەتە كەل دېدىم. ياق دېسەم، نېمە دەيتتىڭ؟ ئاڭلاپ قوي، بۇ ۋاقىتلىق تۇرمە بولسىمۇ، بەربىر تۇرمە!...

مەن بۇ سەپرا مىجەز قوپال ئادەم بىلەن يەنە دېيىشپ تۇرۇشقا تاقەت قىلالماي قايتتىم. ئۇ مېنىڭ ئۇنسىزلا قايتقىنىمغا ئەزۇەيلەپ، ئۆزىنى كۆرسىتىپ سۆزلەپلا كەتتى... شۇنداق، كىندىك قېنىم، ئادەملىرىمىزدىكى بۇنداق قوپاللارچە، ئۆز قوۋمىگە بىرنەچچە ئېغىز قوپال ۋارقىرىۋېلىش ياكى ئۇرۇۋېلىشلار ئۆز ئىچىمىزدە نوچىلىق ھېسابلىنىپ كەلدى. بۇ تولىمۇ كۆلكىلىك نادانلارچە نوچىلىق. شۇنداق، كىندىك قېنىم، ئاڭلىدىم، جەمئىيىتىمىز ئادەم تەربىيىلىگۈچىنى تىللايدۇ. تۇرمە باشلىقى بىلەن ھېلىقى جۈيجاڭنىڭ سۆزلىرى سارغايغان كۆز يوپۇرماقلىرى ئارىسىدا، سوغۇقتىن پاناھلىنىدىغان دالدا جاي ئىزدەپ يۈرگەن بىر جۈپ چوڭ-كىچىك ھەرىنىڭ كۆكۈلسىز ئاۋازىدەك قۇلاق تۈۋىمدە ھازىرمۇ غوكۈلداۋاتىدۇ. كاللامدىن چىقىراي دېسەممۇ چىقىرالمىدىم. ھازىرغىچە ئادەملىرىمىزنىڭ ئاغزىدىن «مەرەز»، «رودۇپاي» دېگەن سۆزلەرنى كۆپ ئاڭلىدىم. ھەر ئىككىسى ئادەمگە يېپىنشۇالسا، ھېچقانداق قىلىپمۇ ئاجرىغىلى بولمايدۇ

www.uyghurkitap.com

دۇ، دەيدۇ. كاللامغا چاپلىشۋالغان، چىقىرىۋەتكىلى قۇرىسە يەتمىگەن ئاشۇ ئاۋازلار، مەرەزنىڭ ئۆزى بولۇشى مۇمكىن دەپ قىياس قىلدىم.

— هازىر، ئۆزى، مەدىكارلارنىڭ باھاسى ئۇستۇن بولۇپ كېتىپتۇ، بىر كۈنلۈكىگە بەش كويدىن بېرىپ، ئۇچ ۋاخ نان بەرسە، قوڭ قويدۇڭ قىلىپ، ئىشنىڭ بەرىكىتىنى چىقارماي غىپ قىلىپ قاچىدىغان گەپ ئىكەن، — ھېلىقى سالاپەتلىك باشلىق سۆزلەپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە گۆش لۈك ئالقانلىرى بىلەن سالپاڭ ساقالىنى يۇزىنى سىيلاپ، گېلىنى قىرىپ، ھېھلاپ دېگۈدەك گېپىنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمەي چۈشىنىكسىز ھالدا ئاشۇ گېپىنى يەنە باشتىن دەپ، يەنە شۇ يەرگە كەلگەندە توختاپ، يەنە ئارقىغا يېنىپ سۆزلىگىلى تۇردى... تۇرمە باشلىقى تازا قوپال، مۇزغا داراڭگا ئاتقاندەك گەپ قىلىدىغان، ئاغزىغا نېمە كەلسە ھۆل تامغا ئېشەك تەپكەندەك پورتى - پورتاڭ دېۋېرىدىغان ئادەم بولغاچقا، بۇ جۈيجاڭنىڭ مەقسىتىنى چۈشىنىپ بولمىدى. ئەمما گېپىنىڭ ئايىغىنى ئۇزمىگەچكە، ھەرقانچە ئىچى پۇشسىمۇ، ھە دەپ ئېغىزىنى سىيلاپ، پۈتۈن دىققىتى بىلەن ئاڭلاۋاتقاندەك ئولتۇردى. ئاخىر، چىداپ بولالماي، ھازىرقى ئادەملەرگە بارغانچە ئورتاقلىشىپ كەتكەن ھەقىقىي ھېسسىياتىنى يالغان پەردا بىلەن نىقابلاش ئۇسۇلى بويىچە، قىينىلىپ زورىغا كۈلۈپ:

— ھە، ئۇنى بىر دېمىسىلە، جۈيجاڭ! ئۇنىڭ ئۇستىگە كوچا مەدىكارلىرىغا پۇل بېرىپ پۇل توشاتقىلى بولامدىغان. مانا، بىزدە ھەقسىز مەدىكارلار تولۇپ يېتىپتۇ، قىلغە

لى ئىش يوق، قىچىشمىغان يەرنى قاشلىغاندەك ئىشلارنى قىلىدۇ. كوچا خالالىرىدىكى قىغلارنى چىقىرىدۇ شۇ. لازىم بولسا هايت دېۋەتسىلە، ئونلاپ هەيدەپ چىقىپ ئىشلىرىغا سالىمىز. هە، ئۆي خېلى يەرگە بارغاندۇ؟

جۇيجاڭ تۇرمە باشلىقىنىڭ ئاغزىغا ئالماي كۆڭلىدە بىلىپ ئىش قىلىدىغان گەپلەرنى ئوچۇق، ئونىڭ ئۈستىگە تۇڭلىغان تەرىزدە دېۋەتكەنلىكىدىن قىزىرىپ، هەجىيىپ دېگۈدەك، باش لىڭشىتتى.

— هازىر تام يېرىملاشتى، تامنى قوپۇرۇۋالساقلا، چوڭ ئىش ئاساسەن بىر يەرگە باراتتى. هە... هە... هە...

— هە، بولىدۇ. مەن سىلىگە قاچمايدىغان، ئۆزى كۆچە تۈگىگۈرلىرىدىن ئونىنى تاللاپ بېرەي، شۇغىنىسى، تامىقىنى بەرسىلە بولىدۇ. ئاندىن ئۈستىدە تۇرۇپ كۆز - قۇلاق بولىدىغان گەپ! قېچىشىغۇ قاچمايدۇ، ئەمما ئادەم ئەمەسمۇ، بىر نېمىدەپ بولغىلى بولمايدۇ... هە، ئۆز ئىچىدىن بىرىنىڭ بۇلمىقىنى تۇغرىلاپ، ياخشى ئىشلىدى دەپ مۇددىئاسىنى قىسقارتىپ، بالدۇر بىكارلايمەن، بۇلارغا ئوبدان كۆز - قۇلاق بول! دەپ، باشلىق سايلاپ بېرىمەن، ئىش تامام، ۋەسسالام... قالغانلىرىنى گەدىنىگە دەسسەپ راسا ئىشلىتىدۇ. كەچتە بۇ يەرگە هەيدەپ كېلىمىز. بۇنى ئۆزى مەخپىيرەك قىلىمىز، بىزنىڭ غالچىلاردىن بىرەرى بىلىپ قېلىپ چېقىپ قويسا، بىرمۇنچە ئاۋارىچىلىك دېسىلە! بىز ئىدارىدە ئاغزىمىزدا كۇلۇشۇپ، هە - هۇ، دېيىشىمىزيۇ، ئەمما بىر - بىرىمىزنىڭ پېيىدە دېسىلە... سەل قىڭغىر كەتسە، غالجىر ئىتتەك بىر - بىرىمىزنى تالايدىغان گەپ، — تۇرمە باشلىقىنىڭ

ئاغزى كۆپۈكلىنىپ كەتتى.

— ھە، ھازىر بۇنداق ئىش ھەممە يەردە بار دېسىلە، جۇمۇ، ئادەملەردە ئىنساپ قالمىدى. بىزدىمۇشۇ، قەيەرگە بارساشۇ گەپ: بولسا مۇشۇ ئىشتا بىر ياردەم قىلسىلا، ھاجەتى چۈشمەيدىغان ئىش كىمكىنتاك، ھ... ھ... ھ...

تۈرمە باشلىقىنىك قوپال، قاتما چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى:

— ھە، مېنىك ئۆزلىرىگە دېمەكچى بولۇپ يۈرگەن مۇنداق بىر گېپىم بار ئىدى: مەن تېخى بىر كۈن ئۆزلىرىنى ئىزدەپ بارماقچىدىم. ئاشۇ مېنىك تاغامنىك بىر ئوغلى بولدىغان، ئۆزىمۇ خېلى ئوبدان بالا بولدى. ۋاي ئاكا، سەي جۈيجاڭغا دېسەك، يېزىدا خىزمەت قىلماق قارىغۇنىك يېڭىنگە يېپ ساپمەنىدىنمۇ تەس ئىش ئىكەن. شەھەرگە كىرىۋالسام، سەن بىر يول مېڭىپ بەرسەك. ھازىر يولى بولمىسا، مىك قىلغان بىلەن بىكار، دەيدۇ. ئاشۇ بالىنى يانلىرىغا ئەكىرىۋالغىلى بولارمۇ؟...

جۈيجاڭ بىردەم ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدى. تۈرمە باشلىقىنىك گەپنى دېۋاتقۇچە قاتىراڭغۇ چىرايىدا كۈلكە بارغانچە پىلدىرلاپ ئۆچۈپ قالاي دېۋاتقان سەرەڭگە ئوتىدەك پىلدىرلاپ قالدى. جۈيجاڭ دەرھال ھېجايدى:

— بولىدۇ، بۇ قىلغىلى بولمايدىغان ئىش ئەمەس. ئىسمى نېمە؟ — جۈيجاڭ يانچۇقىدىن كىچىك خاتىرىسىنى ئېلىپ، قەلىمىنى تاپالماي ھەممە يانچۇقلىرىنى سىيلاشتۇرغىلى تۇردى. تۈرمە باشلىقى دەرھال قەلىمىنى چىقىرىپ، قەلەم قاپچۇقىنى ئۇچىدىن چىقىرىپ ئارقا تەرىپىگە سېلىپ بولغۇچە تەمتىرەپ - تىتىرەپ سالالماي تەستە سالدى.

— ئۆركەش... ئۆركەش مۇسا، ھەئە.

جۇيجاڭ خاتىرىسىگە يېزىپ بولۇپ:

— مۇشۇ ئالدىمىزدىكى ئايدائۇ يان - بۇ يان ئالمىشىدىغان لارنىڭ ئىشلىرىنى مۇزاكىرە قىلىپ بىرتەرەپ قىلىدىغان ئىشلىرىمىز بار. ئۆركەشنىڭ ئىشىنى ئاشۇ مۇزاكىرىگە ئۇلاشتۇرۇپ ئورنىنى توغرىلىسام بولىدۇ. چوڭ ئىش ئەمەس. ئۇ، — دېدى مەغرۇر ھىجىيىپ.

— ئاشۇنداق، شۇنداق. بۇرۇتلىرى بىر تەرەپ كەتسە بولىدىغان گەپ. ھە، ئاۋۋال بىر يۆتكەپ قويسىلا، لېكىن ئالمي مەكتەپكە ئەۋەتمىدىغان، پارتىيىگە كىرىدىغان ئىشلىرىنى...

تۇرمە باشلىقىنىڭ قوپال ئاۋازى بارغانچە ئىلاجى بار يۇمشاۋاتقاندەك قىلاتتى.

— سىلى بىز بولغاندىن كېيىن، ۋاقتى كەلگەندە... ھە... ھا... ھا... ھا... ئەمسە شۇنداق بولسۇن.

— شۇنداق، شۇنداق.

ھەر ئىككىسى قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ، گېپىنى تۈگەتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى تۇرمە باشلىقى ماڭا «بولىدۇ» ياكى ھازىرقىدەك «ئەتە» دېگەن جاۋابنى بەرگۈچە ئارىلىقتا مۆكۈندى. بۇ تۇرمە ئادەتتە ھاراق ئىچىپ جېدەل چىقارغانلارنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى ئالتە ئايلىقتىن تۆۋەن مۇددەت بىلەن توختىتىپ قويىدىغان، شۇ خىلدىكى مەھبۇسلارنىڭ تۇرمىسى ئىدى. مەن ئۇنى كېيىن بىلدىم.

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇ مېنى كۆرۈپ قاتتىق ئۈيلىپ، ئۆزىنىڭ ئەسلىدە كى قۇچاقلاپ، مۇشتلاپ كۆرۈشىدىغان ئادىتىنىڭ ئورنىغا دەسلەپ ھەيران بولۇپ ئولتۇرۇشۇپ، چوڭقۇرلاپ كەتكەن كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ بىردەم قارىدى. ئۇنىڭ بوينىنى قىسىپ قاراشلىرى ئاندىن يېتىم قالغان، تام تۆۋىدە بويۇن قىسىپ ئولتۇرىدىغان، يېتىم بالىلارغا ئوخشىشىپ قالدى. كېيىن ئۆزىنىڭ يەردىكى پاخال ئۈستىگە قويۇلغان يوتقان - كۆرپىسى ئۈستىگە لاسسىدە ئولتۇرۇپ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ يەرگە قارىۋالدى. ئۇنىڭ بېشى بارغانچە چاتىقى ئىچىگە كىرىپ كەتتى. كۆزۈمگە ئۇ بارغانچە يەرگە پېتىپ كېتىۋاتقاندەك، بارغانچە كىچىكلەپ، ئادەتتىمۇ پاكار، ۋىجىك گەۋدىسى تېخىمۇ تۆگمىشىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. مەنمۇ نېمە دېيىشىمنى بىلمەي، ناھايىتى ئەپسىز ھالەتتە مەھبۇسلارنىڭ يوغان يېغىن زالىدەك ياتقىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆزەر تۇرۇپ قالدىم. ئۆيگە كىرىشىمگىلا بۇرنۇمغا ئەڭ ئاۋۋال سېسىق زەي پۇرىقى بىلەن ئارىلاشقان ئادەملەردىن چىقىدىغان سېسىق تەر ھەم باشقىلارنىڭ ئارىلاشما پۇرىقى ئۇرۇلدى. دېرىزە بولمىغاچقا، ئۆينىڭ ھاۋاسى شۇنچىلىك بەتبۇي ئىدىكى، خۇددى چوشقا قوتىنىغا كىرىپ قالغاندەك تىنالماي قالدىم. مەن كىرگەندىن كېيىن، بۇ قاراڭغۇ ئۆيگە ئىشىكتىن غۇۋا يورۇق كىردى، گۈندىپاي ئىشىكنى ئەتمەستىن، ئىشىك تۆۋىدە كوچا ناخشىسىغا ئىسقىرتىپ قاراپ

تۇردى. غۇۋا يورۇق تۇدۇل تامغا خىلى ئىنىق چۈشكەندە، تامغا كۆزۈم چۈشۈشى بىلەن تېنىم تىكەنلەشكەندەك بولۇپ كەتتى. تام ساناقسىز قان داغلىرىدىن خۇددى چېكىت گۈللۈك رەختكە ئوخشىشىپ قالغانىدى، يورۇقلۇقتىن قورقىدىغان چۈسلار ئۇيان - بۇيان قىمىرلىشىپ يۈرەتتى. پاقالچاق لىرىمغا بۈرگە ئولاشتى.

— قاچان كەلدىڭ؟ — نۇرئىلى بېشىنىمۇ كۆتۈرمەستىن سورىدى.

— ئۇلۇشكۈن، شەنبە كۈنى.

— قانچىلىك ۋاقىت تۇرىسەن؟

— ئىككى ھەپتە چامىسىدا.

— ئۇنداق بولسا، بۇ يەردىن چىقىپ كەت. سەن كېتىدىغان ۋاقىتنىمۇ چىقىمەن. يەنە بىر ھەپتىلىك ۋاقتىم قالدى، شۇ چاغدا سۆزلىشەيلى. بۇ ئۇزۇن تۇرىدىغان يەر ئەمەس.

— بىرەم بولسىمۇ...

— چىقىپ كەت دېگەندىكىن چىقىپ كەت! ھامان سۆزلىشىپ بولالمايمىز.

مەن ئەكىرگەن نەرسىلىرىمنى ئۇنىڭغا ئۇزارتتىم. ئۇ قولۇمدىكى نەرسىلەرگە سوغۇق نەزەر بىلەن قاراپ قويۇپ:

— نەزەرىڭدە مەن قورساق بەندىسىگە ئايلىنىپ قالغان ئوخشايمەن، ئالدىڭغا بىرەر كىتاب ئۇچراپ قالمىدىمۇ؟— دېدى.

— خاپا بولما، ئەكىرىپ بېرەي. راستىنى دېسەم،

مۇشۇ يەرگە كېلىپلا كاللام قورساق ئاچقاندىن باشقا ھېچ نەرسىنى سەزمەي قالدى.

ئۇ كۆزۈمگە تازا تىكىلىپ بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن، قولۇمدىكى نەرسىلەرنى ئالدى.

4

شۇنداق بولدى، كىندىك قېنىم، نۇرئېلى. سېنىڭ جەمئىيەتتىكى ئادەملەر تاللىۋالغان ياشاش ئۇسۇلى بويىچە جەمئىيەتكە قەدەم قويدى. سەن دېگەن ۋە خەقتىن ئاجىلغان ئىشلار مېنى ئويغا چۆكتۈردى.

— ھوي بالىمو، سەن شۇنداق قىلىپ، ئەمدىزە... ئوقۇشۇڭ تۈگىدى. ئەمدى ئوقۇيمەن دەپ ناھىيىگە سوكۇلدىمايدىغان بوپسەن - ھە؟ ھە، بوپتۇ، بۇ ئوقۇشۇڭ بىلەن سەن ئەمدى نېمە بولىدۇڭ؟ ھەرقاچان بىرنېمە بولسەن. ھە، ھۆكۈمەت سېنى ئىشتىنىڭنىڭ ئېغى يوق، پوتلاڭ مەكتىگە چاپلاشقاندا ئوقۇتقىلى تۇرغان. بۇ ئوقۇشقا سەن چىدىدىڭكى، ۋاي - ۋاي، مەندەك ئادەم بىر دەم چىدىيالمايمەن. شۇنچىۋالا ئوقۇتقاندىكىن، سېنى قويۇپ بەرمەيدۇ. ئاتاڭمۇ بىر قۇلاق مۇللىسى بىرنېمە، دېھقان بولغىنى بىلەن ئېلىپنى لام دېيەلمەيدۇ، قۇلىقى ئۇزۇن. پىكاپتا ئولتۇرىدىغان تاغار قورساق ئەمەلدارلار بىلىدىغان خېلى گەپلەرنى بىلىدۇ، شۇڭا سېنى ئوقۇتتى. بىز تاش سانىساق، ئاتاڭ قۇم سانايدۇ، يامان سالپاڭ قۇلاق پاكار، جۇمۇ! سېنىمۇزە، چوقۇم ئاخىر پىكاپتا ئولتۇرىدىغان ئادەم قىلىمەن دەپ ئوقۇتتى. ئەمازە، سەن

ئۆزۈك ئاناك دېگەن جاۋىلداق بايتالىنى دورىماي، ئاتاك يەر پاپىسنى دوراپ چۈغۇندەكتەك بولۇپ قالدىك. مەيلى ئۆزۈك ھۆكۈمەت ئادىمى بولۇپ قالساڭزە، قورسىقىك تاغاردەك بولسا، ماۋۇ سەپرىق ساقال يۈزۈك گەپ يوق بىزنىك قوڭۇر ئۇينىك كانىيىدىكى سالپىقدەك بولىدۇ. قورسىقىك تاغاردەك بولسازە، پىكاپتا ماڭمساڭ بىر غېرىچ يول ماڭساڭ تامبىلىك سۆڭگىچىكدە تۇرمايدۇ. كىندىكىڭنىك تۆۋىنىنى ئۆمۈربويى كۆرەلمەيسەن. ھا... ھا... ھا...

شاپ بۇرۇتىنىك ئۇچى ئوتتا كۆيۈپ كۆتمەكلىشپ چار كالتە ساقلى ئوتتا سارغىيىپ كەتكەن ھۈسەن ناۋاي نانىنىك زۇۋۇلىسىنى قىلغاچ، ھارماي سۆزلەيتتى. شاگىرتلىرىمۇ، ئۇرۇنبىلمۇ ئۇنىك گەپلىرىگە كۈلەتتى.

ھۈسەن ناۋاي شاگىرتلىرىغا ۋارقىرىدى:

— ھوي، چەم قۇلاقلار، قولۇڭ توختاپ قېلىشتىغۇ؟ ياۋا شېخىدىن بولغانلار، كىچىك بالا دېگەن قۇلىقى گەپتە بولسىمۇ، قولى ئىشتا بولىدىغان... ئېشەك ھاڭرىغان، داپ داراڭلىغان يەرگە ھەپتە قارىشىدۇ. ئادەم دېگەن گەپنى ئاغزىدا، قولىدا، پۇتىدا ئاڭلىمايدۇ، ئاۋۇ قوۋزۇڭ ئۇستىدىكى ئىككى تۆشۈك سالپىدا ئاڭلىساڭ بولدى...

ھۈسەن ناۋايىنىڭ تونۇر بېشى، پەشخۇنىدا قولى ئىشتىن توختاپ قالغان سەككىز ياشتىن 15 ياشقىچە ئارىلىقتىكى يەتتە - سەككىز شاگىرتى قارچىغىدىن ئۇركۈگەن توشقاندەك دەرھال پايپەتەك بولۇشۇپ ئۆز ئىشلىرىغا كىرىشىپ كېتىشتى. ھۈسەن ناۋايىنىڭ چۈپۈر قاشلىرى ئارىسىدىكى ئاچچىقتىن قىسىلغان كۆزلىرى يەنە

www.uyghurkitap.com

نۇر ئېلىغا ئاغدۇرۇلۇپ ئويناپ كەتتى.

ــ ھەئە... قەيەرگە كەلدىم، ھە، دۇرۇس، شۇنداق قىلىپ، ئاۋۇ شەھەر گۈكشېسىنىڭ جۇرېنىنى ــ قەيىۋم قورساقنى تونۇمسەن؟ ھە، ئاشۇ جۇرېن بۇرۇنقى چاغلاردا ئاپتاپپەرەستەك بىر كىيىمە تاز ئىدى. بۇ تاز ئۆزى ھۆكۈمەتكە قانداق ياراپ قالغان، كەچ كۇرستا ئوقۇپ، مىس كانايدا ھۇقۇيتلاپ يۈرۈپ، مانا ئەمدى جۇرېن بولۇپلا، كالىنىڭ تاۋىزىگىدەك يۇمىلاقلىشىپ سەمرىپ كەتتى. ئەمەل دېگەن ياريشىدۇ. سەن ئۇنى بۇرۇن بىلمەيتتىڭ. ئۇ دېگەن تۇل خوتۇننىڭ پۇچۇق ئۇرىقىدەك كۆرۈمسىز بىرنېمە ئىدى. كۆتىدىن يەل بەرگەندەكلا، ئېسىلىپ سەمرىپ كەتتى. سەنمۇ شۇنداق بولىسەن. ئاشۇ پاخشەك خۇدايىم زۇۋۇلىسىنى زور ئۈزۈپ، ئاتا ــ ئانىسى دۇنيا قېپتىكەن، مانا ئەمەل ياريشىپ، سەمرىپ كەتتى ئۆزى. سەن بىز بىر سېرىق قوناق زاغرىسىغا شۇكرى قىلىپ، ئايدا ــ يىلدا بۇغداي ئېشى كۆرۈپ، كۆزىمىزدىن ئوت چاقنىغىنى بىلەن، ئۇنىڭغا قەيەرگە بارسا قازاندا شورپا قاينىماقلىق. كاساپەتنىڭ، بۇ كاساپەتنىڭ كىندىكىنىڭ تۆۋىنىنى كۆرمىگىلى ساق توقۇز يىل بوپتۇ، تولىمۇ تەستە يېتىپتىكەن، ھا... ھا... ھا... دۆلەت دېگەن ماۋۇ قوتۇر ئىتقىمۇ ياريشىدۇ. كاساپەت، ــ ھۆسەن ناۋاي يىراقتا ــ ناۋايىخانىغا قاراپ تۇمشۇقى يەردە يەپ ياتقان ئورۇق قانچۇقتا قول شىلتىپ قويدى. قانچۇق بويناق سېرىق بولۇپ، قورساقلىرى ئىچىگە تارتىشىپ قۇرۇق ئۇستىخان بولۇپ، قوۋۇرغىلىرى سانجىپ سۆرىلىپ، يېرىم

يۇمۇلغان كۆزلىرىنى تونۇر بېشىدىكى قوللارغا تەلمۈرۈپ ياتاتتى. بەش كۈچۈك ئۇنىڭ ھۆل يەرگە سوزۇلغان لەش ئەمچەكنى ھە دەپ تۇگۈلۈپ تۇرۇپ شورىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئاق، قارا، سېرىق مويلىرى ئەتىگەنىدىكى كۆز ئاپتېپىدا پارقىرايتتى.

— ئاز كۈچۈكلىمەيدۇ، ئېلىنمايدىغان قوتۇر! جىنازە دەك بولۇپ قالدى. كۆمۈۋېتەي دېسە، ھەممىسى ئەركەك ئىكەن. ئۆزى لالما بولغاچقا، كۈچۈكنىى باققىلى ئادەم يوق، سەت قوتۇرنىڭ! — دېدى خىرقىرىغان ئاۋازدا ھۈسەن ناۋاي.

— ھە، مانا، ساڭا ھازىرقى تونۇردىكى نانىدىن بېرەي، كېيىن باشلىق بولۇپ قالساڭ پايدىسىنى كۆرەرمەن. قانچىلىك نان تېگىشىسەن دوقا باش؟

— مۇشۇ يەردە بىر چارەك بۇغداي ئەكەلدىم، ھەممىسىگە تېگىشىمەن.

ھۈسەن ناۋاينىڭ قىسىق كۆزلىرى چوڭ ئېچىلدى.

— ھە، بىر چارەكلىك دېدىڭما، بىر چارەك نان تېگىشىپ نېمە قىلىسەن. ئاتاڭ بىرەرىنىڭ پوداقچىلىقىنى قىلاي دېدىمۇيا؟ ھە، دۇرۇس، دۇرۇس. سەن ئوقۇپ بولدۇڭ، ھەرقاچان سېنىڭ ئىشىڭنى جۆندەي دەيدۇ. ئاغزىنى ماياليدۇ. ھە... ھە... ئەي، بىر چارەك بۇغدايغا نان تېگىشكۈدەك جىق مېھمان... كالتە - كوسەي باشلىقنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاي دەپتۇ - دە، كاساپەت! بۇغداي جىق ئوخشايدۇ. ئالدىڭلىمۇيا؟ ئاتاڭ دېگەن كاساپەتنىڭ بۇغدىيىنىڭ يالغۇز ئاتاڭلا ئەمەس، مۇشۇ

www.uyghurkitap.com

دەگادىكى ھەممە كۆرەك تۇماقنىڭ قانچىلىك بۇغدىيى بارلىقىنى بىلىمەن، ھەرقاچان ئاپتۇ.

— قەيەردىن؟

— سېرىق بۇيىلىقتىن.

— چارىكى نەچچە پۇل؟

— 18 كوي.

— قانچە چارەك؟

— ئۇچ يېرىم چارەك.

ھۆسەن ناۋاينىڭ چىرايى دەسلەپ قىزىرىپ، كېيىن سەل تاتىرىپ، زورىغا كۈلدى.

— ئاتاڭ دېگەن پەلچاڭ تەخەي زادى يامان نېمە. ئەجەب ئەرزان، تېخى بىرمۇنچە. ئەي، ئاتاڭ بۇنچە پۇلنى قەيەردىن تاپتى؟

— بۇلتۇرقى غۇنجىنىڭ ساتتۇق.

— ئەي، ئېشەك، كالىسى ئىككى بولغانىدى. پوداق كۆتۈرىمەن دەپ ساتتى - دە، ھەممىسى سېنىڭ غېمىڭ - دە! ھەرقاچان قويدىن بىرەرنىڭ كالىلىسىنى كېسىدۇ. بىرمۇنچە زىيان... ئاتاڭ پەلچاڭ تەخەي ھەرگىز زىيان تارتىدىغان ئادەم ئەمەس. بىر كوي خەجلەش ئۇچۇن ئىككى كوينىڭ ئىزىنى چىقىرىۋېلىپ ئاندىن خەجلەيدۇ. سېنى تازا بىر يەرگە تىقاي دەپتۇ - دە!... پەلچاڭ، شۇنداق قايسى ئېچىقىنىڭ بېشىغا يولىتاي دەيدۇ، نېمە قىلىدىكەنسەن؟

— مۇئەللىملىك.

— نېمە، مۇئەللىم، ئەپەندىچىلىك؟

ھۆسەن ناۋاينىڭ ئاغزىغا كەمپۇت سالغاندەك چاكىلا

دىغان ئاغزى پۈرۈشۈپ، كالپۇكى دوردايدى. ئۇن - خېمىر يۇقى قولى بىلەن بۇرۇتى ئارىسىغا سىڭىشكە باشلىغان بۇرنىدىكى سۇنى پەشتامىسىنىڭ ئارقىسى بىلەن سۈرتتى. ئۇنىڭ يۈزىدىكى ھايا-جانىنىڭ ئورنىنى سوغۇقلۇق قاپلىدى.

— ئا... ھاي... چىك، — ئۇ كەڭ پۇچقاقلىق كونا چىبەرقۇت تامبىلىنىڭ يانچۇقىنى بىر ھازا كولاشتۇرۇپ يۈرۈپ كىچىككىنە غوڭ قاپاقتىن ياسالغان ناسۋال قاپقىنى چىقاردى. ناسۋال قاپقى ئۇزۇن يىل ياغ قازىنىدا پىشقان ياغاچ چۆمۈچىتەك قوڭۇر، ياغلىشاڭغۇ بولۇپ پارقىراپ كەتتى. ھۆسەن ناۋاي قاپاقلىرى سىلىنغان ھالدا ئالقىنىغا ناسۋال تۆكۈپ، سىرتىق ھەرە چىشلىرىنى ھىجايىتىپ تۇرۇپ ناسۋال كاپ ئەتتى. ئاندىن چىرت قىلىپ بىر تۆكۈرۈۋەتكەندىن كېيىن، ئۇدۇل چىشى چۈشۈپ كېتىپ ئاغزىدىن گەپ چۈشۈپ قالغاندەك كەمتۈك سۆزلىگىلى تۇردى، — ئوھوي... بۇ بولماپتۇ. ئاتاڭ دېگەن سالپاڭ تەخەي نېمىنى ئويلاپ سېنى ئەپەندىچىلىككە تۈتۈپ بېرىدۇ؟ ئەپەندىچىلىك دېگەن ساڭا ئوخشاش بىرمۇنچە ئوقۇغان ئادەم قىلىدىغان ئىشمۇ؟ بۇرۇنقى زامانىدا يۇرتنى ئەپەندى بىلەن بەگ باشقۇرغان بىلەن، ھازىر ئەپەندىنى ھەتتا كوچىنىڭ ئىتلىرىمۇ ئۆچ كۆرىدۇ. بىر پۇڭلۇق پايدىسى يوق. جاپاسى ئالتە پاتمان. بىر كىمگە ياكى بىر پۇڭلۇق پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ. بىر پۇڭ پايدا ئالالمايدۇ. ئەمدىزە، سەن قەلەندەردەك ئۆيمۇ-ئۆڭۈي بالا يېغىمەن دەپ يۈرىدىكەنسەن - دە! قاچان قارىسا، ئالتە توك - توك

شۇم ئارىسىدا، ئىت كۆچۈكلىگەندەك، تۇغقان خوتۇنغا ئوخشاش، تازا ئوخشىشىپسەن. بىر يىل ئەپەندى بولساڭ، ئۆزى بىرنەمىگە ئايلىنىسەن، شەپكىنى قىرلاپ، كوكۇلىسىنى ھۆپۈپ تاجىسىدەك چىقىرىپ رودو ۋېلىسىپىتتىن بىرنى قىستۇرساڭ، كۆتۈكىدىن سۇ چىققۇچە ھارماي مىنىسەن. قالسا پۇتۇكىدا پايپاق بىر سۆسە. يانچۇقۇكىنى ئاختۇرسا، بەش-موچەن چىقىدۇ ياكى چىقمايدۇ. ۋاي يېتىم قۇۋۇرغامەي. ئوسۇرۇقۇمنى كەلتۈرمە قاپاق. ھە، بۇلار ئاشۇنداق پوچى، بىركىمگە سېرىق سىنتىسىنى كۆرسەتمەيدۇ. پىخسىق «يۇندىسىنى ئىت، تۈتۈنىنى بۇلۇت كۆرمەيدۇ»، كىيىنىشى ئاشۇنداق. ھە، بىز خەق دېگەن كونا مەينەت كىيىم كۆرۈنگىنىمىز بىلەن ئوغۇل بالىدارچىلىققا يارايمىز، دەمال تۆت ئاغىنە بىلەن قاسساپ ياكى ئاشخانىغا بارساق، ئالدى - ئارقىمىزغا قارىماي يانچۇقىمىزنى كۆچەنمەي كولاپ مېھمان قىلالايمىز. ۋاي ئەپەندىچىلىك. ئايدا ئالىدىغىنى 18 كوي، نېمە كېلىدۇ؟ ماڭا ئايلىق ناسۇال پۇلۇمغا يەتمەيدۇ... ۋاي سالپاڭ پالەچ تەخەي. بىر بەلەن ئوغۇلنى بىر مۇنچىۋالا ئوقۇتۇپ، ئەمدى شۇ ئەپەندىچىلىككە تۇتۇپ بېرەمدۇ؟ مانا ھازىر قارىسام، بېجىرىم تۇرىسەن. يېرىم يىل ئەپەندى بولساڭزە، بېشىڭغا تورغايىنىڭ سۇپىسىدەك كوكۇلا قويىسەن. مەنزە مۇشۇ چېچى بار ئادەمنى، پايپاق كىيگەن، تامبىلغا دەزمال سېلىپ ئۆزىنى ياسايدىغان ئادەمنى كۆرسەم، مىجەزىم قوداڭشىيدۇ. خۇددى قىچقىق بار جۇۋانىنى كۆرگەندەك. ھىم، ھازىرنىڭ ياش بالىلىرىغۇ خوتۇن خەق بىلەن سۆزگۈچ - تارغاق تالىشىدۇ

غان بولدى. ئەپەندى دېگەن خۇددى شۇنداق. ئايدا، يىلدا مەسچىتتە بىر قىتىمر شەپكە ئەپەندىنى كۆرگەن بولسام كاشكى. شۇڭا مەن ئەپەندىگە ئۆچ. بۇ نېمىلەر ئوقۇتقان بالىمۇ بىر ئاق سۆسە، مىجەزى بوش بولىدىكەن. ۋاي خوتۇن تالاق سالپاك تەخەي، بالاڭنى ئەپەندى قىلدىم - دە... ھېچ بولمىسا تۈگمەنىسك پوستەكچىسى بولساك، نۇرغۇن ئادەم ساڭا يالۋۇرغان، مەن چېغىمدا سېنىك پوردىقىنى كۆتۈرگەن بولاتتىم. ۋاي ئەپەندىچىلىك... دېتسز سالپاك، قىلغان خۇشامىتىكىنىك كۆزى ئوچۇق كېتىدىغان بوپتۇ - دە!...

ھۆسەن ناۋاينىك ئاغزىدىن بارغانچە بىر - بىرىدىن سېسىق گەپلەر تامغىلى تۇردى. نۇر ئىلى ئاچچىقتىن تاتىرىپ، تىترەپ ئاغزىدىن ھېچقانداق گەپ چىقىرالمىدى. نەچچە قېتىم ھۆسەن ناۋاينىك گەجگىسىدىن قامالىلاپ تونۇرغا بېشىچە تىقاي دېدىيۇ، يەنە پەيلىدىن يېنىپ، گەپ قىلماستىن ئالىيىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

— ھوي بالىموي... ئەي، كىچىك سالپاك، ئەي، پاپا ئەپەندىچەك! تۇختا، نانىنى ئالمامسەن؟ دۆيۈز! ئاچچىقىنى كۆرۈك. چوك ئادەمنىك ئاچچىقى كەلگۈچە، كىچىك ئادەمنىك جېنى چىقتى. دېگەن شۇ... ھۆ سېرىق تۈك چەمەك، ئاتاك پەتەكنىك ئۇرانىنى ئۇنداق - مۇنداق ئالارسەنمۇ...

نۇرئىلى بۇجۇق توپلىق بولدا ئاچچىقتىن خۇددىنى بىلمىگەن ھالدا، قىسقا لەڭگىش پاقالچىقىنى چوك - چوك كېرىپ ماڭدى. كۆز ئاپتىپى ئەتراپنى قۇرۇتمۇەتكەنىدى.

يولنىڭ چېتىدىكى ئاق تېرەكنىڭ تۈلغان ياپراقلىرىمۇ يىرتاز سېرىلىشىپ قالغانىدى. خەقنىڭ ئۆگزىسىدىكى قوغۇن، گۈلە - قاق، يېمىشلەر كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئۈستىدە چوڭ قوڭۇر ھەرىلەر غوڭۇلداپ باراتتى. يۇلدىن زاۋۇتقا كېڭەز ساتقىلى كېتىپ بارغان دېھقانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈل-مەيتتى. قارا كۆرپە تۈمىقىنىڭ ئارقىسىنى چاپىنىنىڭ ياقىسى يالاپ غىلتاڭ قىلىپ قويغان، قارا بۈس بىر ئادەم ياغاچ ھارۋا ئۈستىگە يىرتىق تاغارغا قاچىلاپ باسقان كېڭەز ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئىككى غۇلاچ ئۈزۈنلۇقتىكى بىر سېرىق سۆگەت غولى بىلەن ھارۋىدىكى كالىنى ھەدەپ ئۇراتتى. كالىنىڭ دۈمبىسىدىكى يېغىردىن جىرتىلداپ قان چىقىپ، قارا موي ئۈستىدىن دومىلاپ قورساقلىرىغچە ساقىغانىدى...

نۇرئىلى مەھەللىسىگە بۇرۇلىدىغان دوقمۇشقا كەلگەندە، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 3 - يىللىقىغچە بىرگە ئوقۇپ، مەكتەپتىن قېلىپ، ياغاچچىغا ھۈنەرگە كىرىپ كەتكەن، بىر مەھەللىنىڭ ئاغىنىسى ئابلىز ئالىغايغا يولۇقتى. ئابلىز ئالىغاي يېراقتىنلا ۋارقىرىدى:

— ھا... ھاي، خاپا ئەپەندى بوپسەن - دە، مۇبارەك بولسۇن. باللار سېنى بوزەك قىلىپ شەپكەڭنى رورو ئويناپمىكەن ھەرقاچان. ھاي دېسەم ئۇنىماي ئون يىل ئوقۇپ، قاغا پۇتى چوقۇپسەن ئەپەندى. بىر سوكالتاڭ يالىڭاياغ ئەپەندى بوپسەن - ھە، تېخى ئاغزىنى مايلاپ ئاران ئۇلاشتىم - دە، ئىسىت، ئەپەندىچىلىك قىلمەن دېگۈچە، ئاستا ھۈنەر ئۆگەنسەڭچۇ، ياكى پات رەسمىيلەشتۇر-

مسه، ياكى ئوقۇشقا ئەۋەتمسە! يەنە بىر پوق يەپسەن...
— ئەپەندى دېمە، — ئاران شۇنى ئېغىزىدىن چىقىرالىدى نۇرئېلى.
— ئەمسە، نېمە، ئەپەندى شۇ! ئاچچىقىڭ كېلەمدا، خاپا بولامسەن، خاپا بولساڭ چاي قۇي ئەپەندىچەك. ئەمسە، ئەپەندى بولماي...
ئابلىز ئالىغاي گېپىنىڭ ئاخىرىنى دەپ بولغۇچە، نۇر ئېلى «قاس» قىلىپ ئابلىز ئالىغاينىڭ قاڭشىرىغا مۇشت بىلەن ئۇرۇۋۆتتى. تۇيۇقسىز تەككەن مۇشتتىن ئابلىز ئوڭدىسىغا ئۇچۇپ كەتتى.
— ئاناڭنىڭ ئەپەندىسىمىكەن؟ ھۇ سەت ئالىغاي! — نۇرئېلى شۇنداق دەپلا ئارقىسىغا قارىماي كەتتى. ئابلىز ھەمساتتى كۆكىرىپ تېرەڭ پوقىقدەك دومسىيىپ چىققان قاڭشىرىنى بىر قولى بىلەن تۇتقانچە، ئورنىدىن تۇرۇپ، بىرقانچە قەدەم ئالدىغا مېڭىپ:
— ھۇ، ئانىسى كېۋەزلىكتە تۇغۇپ قويغان ئالتە ئايلىق سېرىق مۇشۇك. سەن پەلچاڭدىن قورقۇپ قالمايمەن، جۇما! سالپاڭ، ھۇ سېسىق ئەپەندى! ناھايىتى ئەپەندى بولىدىكەنسەن، يوغان نېمە ئەمەسسەن. خەپ بىر كۈنى ئەمەس، بىر كۈنى ئاناڭنى كۆزۈڭگە كۆرسىتىمەن يەز كۈچۈكى. ئەي، خۇشامەتچى غالچا، باشلىقنىڭ چاتىقىدىن چىقمىسا كۈننىي ئالالمايدىغان ئەبگا...
ئابلىز ئالىغاي ئاغزىدىن يەنە بىرنەچچە ئالغۇسىز گەپلەرنى قىلىپ تىللاپ قالدى.
نۇرئېلى چىرايى تاتارغان ھالدا ئۆيگە كىرگەندە،

ئاتىسى سايىمقارى قوي سويۇۋاتاتتى. ئانىسى ئالدىراش قازان يۇيۇپ قازانغا سۇ تولۇقلاپ شورپىغا تەييارلىق قىلىۋاتاتتى. سايىمقارى نۇرئىلىنىڭ قۇرۇق قول قايتىپ كىرىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، جەددىيلەشتى، جاۋغىينىڭ ئۈستىدىلا بولۇق ئۆسكەن قوڭۇر بۇرۇتى دىڭگىيىپ كەتتى.

— نان قېنى؟

نۇرئىلى گەپ قىلماستىن ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئىشكىتە كىچىك ئىنىسى شىرئىلى دوقۇرۇشۇپ قېلىۋىدى، ئۇنى بىر ئىتتىرىپلا كىرىپ كەتتى. شىرئىلى ئىشككە يۆلىنىپ قالدى. سايىمقارى قىلىۋاتقان ئىشنى تاشلاپ تاپ باستۇرۇپ ئارقىسىدىن كىردى. قازان بېشىدا ئەندىشە بىلەن تۇرغان ھەمسايىخان چۆمۈچىنى تاشلاپ ئۆيگە يۈگۈرگەندەك كىردى. ئۇ ئىشىكتىن كىرگەچ غوتۇلدىدى:

— نېمە بولۇشتۇڭ ئۆلگۇرلەر، بېشىڭنى يە تەلۋە...

— نان قېنى دەپ سەندىن سوراۋاتىمەن؟

— قالدى، — ئاتىسىدىن بەكرەك ئارقىراپ جاۋاب بەردى نۇرئىلى.

— نېمىشقا قالدى؟ — چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ قان يۇقى قولى بىلەن سول كۆزىنى زەردە قىلىپ ئۇۋۇلىدى سايىمقارى.

— بوشراق ئارقىرىشە توڭگۇزلار. خەق ئاغلىسا قوڭچە كۆلىدۇ، بېشىڭنى يەيدىغانلار...— دەپ خىڭىلدىدى ھەمسايىخان ئالاق - جالاق بولۇپ.

— ھۆسەنباي ئۇنداق ئەپەندى، بۇنداق ئەپەندى.

ئۇنداق پوداقچى دەپ كاسىلداۋەرگەلدىكىن يېنىپ كەلدىم. يەنە تۇرسام ئۇ گاسنى تونۇرغا تىقىۋېتىدىغان ئوخشايمەن...

— ھېچ ئىشتا كارغا كەلمەيدىغان بىر ئاقسا مەرەز بوپسەن، ئۇ گاس نېمىدەپ ۋالاقلىسا ۋالاقلاۋەرمەمدۇ! كۆرەلمەيدۇ. قانچۇق گاس. دائىم قاۋاپ تۇرمسا كۆنەلگىسى ئۇيىمايدۇ. قولاقنى يوپۇرۇپ يۈرۈۋەرمەمسەن! ئۇ گاسنىڭ گېپى ئاشۇنداق پوقتىن سېسىق... ئاكاڭ دېگەن لەنىتى ئەلەس قىزىنى ئالغىلى ئۇنىغان بولسا، ئۇنداق قاۋىمايتتى، لەنىتى قانچۇق...

— تولا قاۋاپمۇ ئاغزىغا بالا بەرمىدى دۆيۈز گاسنىك، — دېدى ھەمسايەخانىمۇ سايمىئاخۇنغا ئەگىشىپ، سايمىقارى بارغانچە ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ بولۇپ ئارقىسىغا بۇرۇلدى.

— يۈگۈر، بېرىپ ئەكەل، مېھمانلارنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولدى. قىلىدىغان ئىشنىڭ تېخى بىرنىسىڭ ئايىغى چىقمىدى. ئىشەنچلىك ئىشنى ئاقتۇرالماي لازا خالتىسىدەك يېنىپ كەلگىنىنى بىغەرەزنىڭ!

— بارمايمەن.

سايمىقارى دەررۇ ئارقىسىغا قايرىلدى. ئاچچىقتىن قارا ساقاللىق قوۋۇزى لىپىلداپ قوش كالىسىدەك پۇشۇلداپ كەتتى.

— ئەمسە، قوينى سەن سوي، مەن باراي. بۇ مېنىڭ ئىشىم بولغاندىكىن. مەندىن كېيىن قالساڭ، گۆرۈمگە ئىشقا بۇيرۇغىلى بارارسەن.

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

— ۋاي مەن باراي. مەن ئۆلمىگەن قېرى، مەن باراي. بىر خۇش بولاي، تالاشماڭلار! — ھەمسايخان تېپىرلاپ تالاغا ماڭدى. سايىمقارى بوغۇلۇپ خىرقىراپ ئاۋازى ئالىتاغمل چىقىپ كەتتى:

— قازان بېشىغا ئاناڭ كېلىپ قالارمىدى؟ ماڭە يۈگۈر تولا كاسىلدىماي قازىنىڭ بىلەن بول! — سايىمقارى قولىنى بىر شىلتىۋىدى، ھەمسايخان قورققىنىدىن بوسۇغىغا پۈتلىشىپ مۇدۇرۇپ كېتىپ دالانغا ئاران چىقىۋالدى:

— ھۇ ئۆلگۈر! ئانام يەتمىش پۈشتىڭنىڭ ئارپىسىنى خام ئورۇغان بولسىمۇ، ئانامنى چىشلەپ تارتما، تۆزكۆر....— ھەمسايخان غۇدۇرىغانچە چىقىپ كەتتى.

— قوپە، قوينى سەن سېيى، نانىنى مەن ئەكىلەي، تۇرقىنى كۆرگىنە بۇنىڭ! بەئەينى يەكەنىڭ دىلداڭدىن كەلگەن ئاقسانىڭ ئۆزى.

— قوي سويالمايمەن...

— نېمە ئىش قىلالايسەن، ئاقسا ئۆلۈڭ؟

— بۇ ئىشلىرىڭ بىلەن كارىم يوق.

— ئاپلا جۇمۇ، گۈينىڭ بالىسىنىڭ بىلىشىگىلىقىنى! تۆگىدەك بولغاندا گۈمباڭشىتىپ ئۇرۇۋېرەي دېسە بولمايدۇ، مۇشۇ يەردە. ئويلاپ باقە، مەن ماۋۇ ئىشنى كىمنى دەپ قىلىۋاتىمەن؟ سېنى دەپ ئەمەسمۇ!

— خۇشامەت قىلمىساڭمۇ ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغان.

— سەن نېمىنى بىلىسەن، توڭگۈزنىڭ بۇرنىدىن چۈشكەن! ھازىر قۇرۇق قۇلاق، قۇرۇق قۇلاقنا ياقامدۇ، ئورۇنلاشتۇرغان بىلەن ياللانما مۇئەللىمىسەن، ئالدىن

مۇنچىلىك شەرتىنى قىلىپ قويمىسا، ئەتە تۇرۇپ ئۆگۈن ئەسكى چاپان ئورنىدا تېڭىلىسا كېيىدىغان، تەرلىسە سالىدىغان بولسەن. ئاۋۇ تۇرسۇن توكۇرمۇ بۇرۇن ئەپەندىچىلىككە ئورۇنلاشقاندا رەسمىي ئەپەندى ئەمەس ئىدى. تېخى سەنچىلىك ئوقۇماي، ئوتتۇرا مەكتەپنى چالا ئوقۇغان ماڭقا ئىدى. كېچىسى ئۇخلىماي مال ئۆلتۈرۈپ باشلىقنىك ئاغزىنى مايلاپ، قوينى پۈتۈن پىشۇرۇپ باشلىقنىك ئارقىسىدىن يىغىنغا كەتكەن، خىزمەت تەكشۈرۈپ كەتكەن يەرلىرىگىچە قوينىك ئۆچىينى پوپكىغا سولاپ ئاپىرىپ قوغلاپ يۈرۈپ يېدۈرۈپ رەسمىيلەشكەن. بولمىسا ئۇنى نى - نى بەلەن ئوقۇغان ئوبدان بالىلار ئەپەندىچىلىكتىن قېلىپ ئىت ئۈرۈپ ئويناپ يۈرمەيتتى. ئۇلار بىلىمىگە ئىشىنىپ باشلىقنىك ئاغزىنى مايلىمىغاچقا، قالدى... بۇ جاهان شۇنداق جاهان... يەكچەشمىنىك شەھرىگە بارساڭ، بىر كۆزۈڭنى قىسۋال، دېگەن گەپ بار. ھازىر جاهاننىڭ رەپتارىغا باقمىساڭ قورسىقىڭدا مىڭ ئۇمىچىڭ بۇلغىنى بىلەن بىر تېيىن.

— ئاتا، ھېسەن گاس شاگىرتىدىن نانىنى ئەۋەتىپ تۇ، — دېدى شىرئېلى دالاندىن ئىچكىرىگە بېشىنى تىقىپ.

— ھە... ھە بوپتۇ، ماڭە، قويغا قارا، ئىت ئەپقاچىدۇ. كاللا - پاچاق بارمۇ؟

— بار، — شىرئېلى جاۋاب بەرگەچ چىقىپ كەتتى. سايىمقارىنىڭ ئاچچىقى يېنىپ پەسكويغا چۈشۈپ قالدى. يانچۇقىدىن ئۈزۈن ئىنچىكە قارا تاشنى چىقىرىپ تۆكۈرۈ-

كىنە نەمدەپ پىچىقىنى بىلىگەچ يۇمشاپ سۆزلىدى:

— قاۋىغان بىلەن كۆڭلىدە ياماڭلىقى يوق گاس، ئەنە بىزنى خاپا بولۇپ قالمىسۇن دەپ نانىنى ئاتايىن ئەۋەتىپتۇ. بولمىسا خەق بىزدىن قورقمايدۇ، ئادەمەتچىلىك. ئۇ گاس ئاچچىقى تۇتسا يۇزىدە تۇكى بار نەمە. ھاتەمدىن قورقمايدۇ. ئە... سېنى ئون يىل ئوقۇتتۇم، بەزىدە كاللاڭ خېلى بىسرنەمگە ئىشلەيدۇ، بىلىمسىزمۇ خېلى بار. ئەمما بالا سەن - دە، جەمئىيەت نەمە، ھۆكۈمەت نەمە، بىلمەيسەن. سەن كۆرۈۋالغان گېزىت - پېزىت، ئۇ دېگەن چىرايلىق گەپلەر. ئونى ئاشۇنداق يازمىسا بولمايدۇ. ئەمەلدە بولسا باشقىچە، سەن ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى بىلسەڭ، ئاندىن ئادەم بولىسەن. كۆن ئالماق تەس بولۇپ كەتتى. مەن جاھانغا تۆۋرۈك بولۇپ دائىم سېنى، ئوكۇڭ تۇر، سول تۇر دېيەلمەيمەن. سۇنىسڭ بېشى لاي بولسا، ئايىغىدىن سۈزۈلدۈرىمەن دېگەن ئادەم ئەخمەق. باشلىقىڭ خۇشامەتچى بولسا، سەن ئونى دورىمىسڭ، كۆن ئالالمايسەن. قاراپ باقە، سەن خېلى كۆپ ئوقۇغان، مەنغۇ قارىتۇرك. سېنىڭ ماڭارىپ گەنىسڭ ناھىيىدىكى جۇيجاڭلار كەلسە كېچە - كۈندۈز پايپېتەك بولۇپ، قىلمىغان - ئەتمىگىنى قالمايدۇ. ھېلى قوي ئۆلتۈرۈۋاتقان، ھېلى بىرنەمە... كەينىدىن ئوتۇن، ياغاچ، ئۇن، گۈرۈچ، ھەتتا قوي - كالىسى يەيدىغان ئوت - ساماندىن تارتىپ، ئىت - مۈشۈكى يەيدىغان كېپەككە قەدەر. خۇدايىم بەرگەن بىر سوپەكتە توشۇيدا، ھارماي توشۇيدا، شۇڭا ئۇ نەمە

قىلسا مەيلى، يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ئاغزى پوق، گەپ قىلالماپدۇ. يەيدۇ، ئىچىدۇ، ئىگىلەيدۇ. قول ئاستىدىكى ئەپەندى، شوجائىلارنى كىچىك بالىسىغا باشقۇرغانىدەك باشقۇرىدۇ. بېقىپ چوڭ قىلىپ قويغاندەك تىللىيالايدۇ. خانىملار ئارىسىدىن خالىغانچە ئاشنا تۇتالايدۇ... دېمەككى، ئۇ ئۆزىدىن چوڭغا خۇشامەت قىلىپ پارا بەرگەندىكىن، قول ئاستىدىكىلەردىن پارا ئېلىپ ئۆندۈرۈۋېلىشقىمۇ ئامراق. يەپ كۆنۈپ كەتكەن بۇ ھامغا تاپقىنىڭنى تاشلاپ تۇرمىسىڭ، ئۆزۈڭنى يېۋېتىدۇ. سۆڭەك غاجاپ ئۆگىنىپ قالغان ئىتقا سۆڭەك سېلىپ تۇرمىسىڭ چىشلىۋالىدۇ. ھە، بىزمۇ خەق قىلغاننى كۆڭلىمىز، ۋىجدانىمىز خالىمىسىمۇ قىلمىساق، بۇ جەمئىيەتتە كۈن ئالماق تەس بالام... ئوبدان ئويلا، مەن ساۋاتسىز بولساممۇ نەچچە قازاندا قايناپ مۇشۇنداق قۇرۇلۇپ قالغان ئادەممەن. «ئېشەكىنىڭ كۆتىگە ئاپتاپ چۈشسە، قولۇڭنى ئىسسىت» دېگەننى مۇشۇ بىزنىڭ ئادەملەر ئويلاپ چىقارغان.

— ئاتا تولا سۆزلەپ كەتتىڭ، قوينى سويىڭ پىچىقىڭ بەك ئىتتىپ كەتتى. ھېلى قولۇڭنى كېسىۋالمىغىن.

— ھە، ماقۇل، ماقۇل! مەن قوينى سويماي، سەن مېنىڭ گەپلىرىمنى قۇلىقىڭدا ئوبدان تۇت، كۆپ ئويلا!...

سايىمقارى بوسۇغىدىن ئاتلاپ بولۇپ ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ:

— مەن مۇنداق بىر نەرسىنى ئاڭ لاپ قالدىم. دەپ بېرەي. سەن مەنىسىنى چۈشىنىپ باقە؟ — دېدى:

«پادىشاھ ئوۋغا چىقىپ قاغىنى شۇڭقار دېسە، سەن ئۇنى قاغا دېمەي لەك ئەگمىشىپ شۇڭقار دېگىن.»

نۇرئىلى ئاتىسىنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى.

5

ھاياتتىكى ھەممە تۇنجى ئىش ئىنسانلار ئۈچۈن ھەم ھاياجانلىق قىزىقىش، ھەم غەم بىلەن يۈغۇرۇلغان ئەندىشە، ھەم ئۈمىد بىلەن تولغان ئارزۇلار ئىچىدە ۋاقىت، كۈن بىر - بىرىنى قوغلاپ ئۆتكەندەك ئۆتۈشۈپ تۇرىدۇ. شۇنداق. كىندىك قېنىم، سەنمۇ دەسلەپ تۇپراققا سىڭگەن چېغىڭدا ئاشۇنداق بولغانىدىڭ. تۇپراق ئادەمنىڭ تېنىدىكى سۆڭەكسىز لوق گۆش ئارىسىدىكى كۆك تومۇردەك ئۇنداق سىيلىق، داغدام، راۋان ئەمەس. تومۇر پەقەت سېنىڭ ئېقىشىڭ ئۈچۈنلا يارالغان، ئەمما تۇپراق بولسا ھاياتلىق تىكى ھەممە مەۋجۇداتلارنى ئۆز زىممىسىدە كۆتۈرۈش، كۈتۈش، بېقىش، ئويناش، ئويىنلىش، مۇشتلىنىش ئۈچۈن يارالغان. سەن ئاشۇ ئۆزۈڭ ئۈچۈن ھەشمەتلىك تومۇردىن شۇرقىراپ، قىزىق، قىزغىن ئاققانىدا تۇپراقنى ئۆزۈڭنىڭ ئەسلىدىكى ماكانىڭدىن نەچچە ھەسسە ھەشمەتلىك، راھەتلىك تەسەۋۋۇر قىلغانىدىڭ. ئەمما ئۇ سېنىڭ خىيالىڭدىكى چۈشۈڭ بولۇپ قالدى. بۇ تۇپراق ئاۋۋال سوغۇق، يىرىك تۇيۇلدى، شوردىن ئاچچىق تولغانىدىڭ. يىلانەك

تولغىنىپ ھەر تەرەپكە ئېقىپ باقتىك، چاك - توزاندىن رەڭسىك ئۆچتى. داڭگاللىرىغا سوقۇلدۇك، بەزى يەرلىرىدە بەزدەك ئۈيۈشقا مەجبۇر بولدۇك. ئاشۇ كونا جايىڭىنىك جەننەت ئىكەنلىكىنى ئەسلىدىك. قايتىپ كىرىپ كېتىشنى، بۇ دوزاختىن ئاشۇ جەننەتكە قايتا كىرىۋېلىشنى چۈشەندىك. ئەمما سەن جەننەتتىن ھەيدەپ چىقىرىلغان ئادەم ئىدىك. قايتا كىرىۋېلىش يوق گەپ! ھەئە، كىندىك قېنىم، مەن بۇنىڭغا ھازىر ئۇنچە ئالدىراپ «ھالاپ» دەپ بولغۇچە «كالاپ» دەپ جاۋاب بېرەلمەيمەن. دوزاختىن قاچان چىقىدىغانلىقىڭنى ئاللا ئۆزى بىلىدۇ. ئەتراپىڭغا قارىپ باق! سەن دوزاخ دەپ قاقشاپ تۇلا يىغلاپ كۆزۈڭنى چاپاقلاشتۇرۇپ يۈرگەن تۈپراقتا باشقىلار قاقشاش ئورنىغا قاقشىماسلىقىڭ قەسەم سۆزلىرىنى جارىلاتتى. غەيۋەت ئورنىغا بىر - بىرىنى يۆلىدى. كۆز يېشى ئورنىغا دەريا ئاققۇزدى، ئۆز جەننەتلىرىنى ئۆزى قۇردى. ئۇمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تۈپراق، بۇمۇ ئاشۇنىڭغا ئوخشاش تۈپراق. كىندىك قېنىم، بۇ تەبىئىتىڭنى ئۆزگەرت، خۇددى بۇرۇنقى دىنىڭ، ئېتىقادىڭنى ۋاز كېچىپ، يېڭى دىن، يېڭى ئېتىقاد تاپقىنىڭغا ئوخشاش...

شۇ، كىندىك قېنىم، نۇرئىلىمۇ جەمئىيەت تۈپرىقىغا دەسلەپ قەدەم قويۇپلا، خۇددى ساڭا ئوخشاش چۆچۈپ تولغاندى، ئۆرتەندى، ئازابلاندى. بۇ دەردلىرىنى زادىلا ئېچىگە سىغدۇرالماي قېرى ئۆرۈك دەرىخىنى تۇلا مۇشتلاپ، قوللىرىنى قىپقىزىل قانغا بويىدى.

نۇرئىلى ئۆيىدىكى ئىككى چىشلىق بوز تەخەيىنى

سەپتەپ ئېلىپ بەرگەن كونا نىمكەش ۋېلىسىپىتكە بىر كىشىلىك يوتقان - كۆرپىنى تېڭىپ، ئۆيدىن 27 كىلومېتر يىراقلىقتىكى قۇمتالاس دادۇي مەكتىپى ئالدىغا كەلگىلى يېقىن قالغاندا، ئورۇن - كۆرپە تاڭغان ئۆچكە چۈپۈرىدىن ئىشلىگەن ئارغامچا بوشىشىپ كېتىپ، بىر نەرسە بىر ياققا يەڭدەپ كېتىپ، قۇمساز بوجۇق ئۇستىگە يىقىلىپ چۈشتى. تۆپا ناھايىتى يۇمشاق بولغاچقا، بىر يېرى ئاغرىمىغان بولسىمۇ، ئەمما تەرلەپ يۈندا بولۇپ كەتكەن يۈز - كۆزلىرىگە قونۇپ لايغا ئايلاندى. ئۇ ئورنىدىن ئالماي - تالماي تۇرۇپ توپىسىنىمۇ قاقماستىن، ئاۋۋال كىمنى، ئۆزىنىمۇ ياكى ۋېلىسىپىتنىمۇ، ياكى توپىلىق يولنىمۇ، بىر نەرسىنىمۇ ۋە ياكى تاڭغان ئادەمنىمۇ، ئىشقىلىپ ئۆزىنى بىلمەستىن قارىسىغا تىللاپ غۇدۇراپ قويدى. «ھۇ ئانىسىنى، ئاغزىغا پىياز ئېپلاس، نەس باسقان» دەپ ئورۇن - كۆرپىنى ۋېلىسىپىتتىن ئاجرىتىۋېتىپ ۋېلىسىپىتنى ئېھتىيات بىلەن يۆلەپ ھەممە يېرىگە ئەندىشە بىلەن قاراپ قويدى. چۈنكى بۇ ۋېلىسىپىت كونا بولغان بىلەن ئەرزان توختىغان ۋېلىسىپىت ئەمەس، ئۆيدە ئائىلىدىكىلەر ئىككى تەرەپ بولۇپ، ساق ئىككى ھەپتە تالاش - تارتىش بولدى. نۇر-ئېلى: «ھازىر ھەممە ئوقۇتقۇچىلارنىڭ كونا بولسۇندۇ، يېڭى بولسۇندۇ بىردىن ۋېلىسىپىتى بار، بىرەردىن سۆلەت سائىتى بار، شۇنى ئېلىپ بەرسەڭ» دېدى. ھەمسايىخان ئوغلىنىڭ بۇ گېپىگە دەرھال: «راست، دېمىسىمۇ ئەپەندى دېگەن ئاشۇنداق، ئىككى نان تاپسا بىرىدە داپ چېلىپ يۈرىدىغان سۆسە خەق. بۇنىڭغىمۇ بۇ بىرنېمىلەرنى ئېلىپ

بەرمىسەك، ئۇ كوت - كوتچى خەق ئالدىدا چېنىپ يارمىسۇن، ئېلىپ بېرەيلى» دەپ ئاۋاز قوشتى، سىگلىسى ھۆۋىزورامۇ دەرھال قوشۇلدى: «ئاكام خەق ئالدىدا چېنىپ قالمىسۇن زادى» دېدى گەپكە قوشۇق سېلىپ. لېكىن سايىمقارىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، ئالاق - جالاق بولۇپ كەتتى. «نەدىكى گەپ بۇ؟ بۇ غوجامنىڭ جوخۇلىقىنى قىلىمەن دەپ بىر موزايدىن ئايرىلسام، مەلدە نەدە ئارتۇق پۇل بار ئىكەن؟ پۇل چىقىرىدىغان زاۋۇتۇم يوق. ماۋۇ پۇل تاپقاندا بىر گەپ بولار ياكى قىشلىق دارامەتتە ئالارمىز. ئۇياقتىن مۇئەللىم بولۇپ بولغۇچە، بۇياقتىن تويلۇقى ئاشقىلى تۇردىمۇ دەيمەن ئەدى بۇنىڭ! ئەدى ئۆيدە ساتىدىغان بىر نېمە يوق. مېنى بازارغا ئاچسا بەش پۇلغا ئالمايدۇ» دېدى بۇرنىنى قېقىپ. ھەمسايخان ئالىيىپ: «گېپىنىڭ سېسىقلىقىنى ئاجناپسىڭ، تۈز گەپ قىل. ئۆزۈڭنىڭ بالىسى، مەن تالادىن كۆتۈرۈپ كىرگەن بالا ئەمەس... قانداق قىلسەن، خەقنىڭ ئالدىدا بالاڭنى سۈندۈرغۇچە، خۇدايىم جاجاڭنى يەسەن. قىمار ئوينىمىغان ئەرغۇ چىدىماس كېلىدۇ. ئەدى ماۋۇ بالىسىنىڭ زىيىنىغا چىدىمايدۇ. بالا چوڭ بولسا دەردىمۇ چوڭ بولىدۇ. ئاۋۇ تەخەينى ساتماي بېشىڭغا قويامتىڭ بېشىنى يېگۈر؟» دېدى ئوچاقتىكى سېرىق قوناقنىڭ چاك - چاك يېرىلىپ كەتكەن ئوتتۇرىسى ئويمانچاق زاغرىلىرىنى پاتاستا ئوت قالاپ پىشۇرۇۋېتىپ.

سايىمقارى ناس كاپ ئېتىپ يەرگە چىرت بىرنى تۈكۈردى - دە، قىستاپ كەلگەن يۆتەلدىن بىر ھازا

چىڭقىلىپ، قەزىرىپ، ئېسىلىپ بوغۇلۇپ قالدى. ئاندىن يۆتەلنى ياندۇرۇپ بىر ھازادىن كېيىن جىمىدى:

— ياكى قىمارۋاز ئېرىكدىن ئاجراشماي تۇرماپسەن، مەن چىدىماس بولسام پاخماقباش، تەخەيىنى دېسەك، تەخەينەك بېشىدا ھازىر ئوت كۆيىدۇ، — دېدى سايىمقاري.

— قىشچە ئوتۇن ئاچىقمەن دەپ بېقىۋاتسەن، خىنىيادىن غەلەك قىلماي ئون ھارۋا ئوتۇن ئاچىقىدىغان گەپ، كەم دېگەندە 150 كويلۇق ئوتۇن ساتىمەن. بۇ يەل قىش ئوتۇن قىممەت بولىدىغان ئوخشايدۇ، — دەپ گەپكە ياماشتى ئېشەكنىك نوختىسىنى ياساۋاتقان شىرئېلى قولىغا تۆكۈرۈپ تۈرۈپ.

— ئوھوش غوجام، ئۇنداق تەخەيىنى! كۆزۈمدىن يوقالسۇنا... بەك ئوتۇنچىلىق قىلغۇك كېلىپ كەتسە ئىنەكمۇ تازا بەلەن. ئوتۇن ئاچقىچ باي بولۇپ شەھەر سوقىدىغان ئوخشايسەن.

— ياكى ئادەمنى يېقىن كەلتۈرمىسە ئۇ قوتۇر، — دېدى سۆپرا يېغىۋاتقان بۇۋىنزورامۇ قاپىقىنى سوزۇپ. ئاشۇنداق تالاش - تارتىش بىر ھەپتە داۋاملاشتى، ھەتتا بىر قېتىم جېدەل چىقىپ، ھەمسايىخان يامانلاپ مېڭۈدى، نۇرئېلى يالۋۇرۇپ قايتۇرۇپ كەلدى. ئاخىر تەخەينى ساتىدىغان، پۇلىغا كونا، ئۆزى مەزمۇت، پۇلى ئەرزان ۋېلىسىپىتتىن بىرنى ئالىدىغان، ھېلىقى سائەت دېگەن بىرنېمىنى ھازىرچە ئالماي تۇرۇپ ئاشقان پۇلىغا ئوغلاق كېلەمدۇ، سوك پاقلان كېلەمدۇ، ئۆزى ھالال، توت

پۇتى دەسسەپ تۇرىدىغان بىرنەرسىدىن بىرنى ئېلىپ، تەخەينىك ئىزىنى ئۆچۈرمەيدىغان بولۇشتى. «ئاشۇنداق قىلساق ئۆي چەتنەمەي مال قۇتقاتمىدۇ» دېدى. تەخەيگە چىدىمايى كۆزلىرى قىسىلىپ كەتكەن سايىمقارى ئاغزىدىكى ناسۋال يۇقىنى قاپقارا تۈكۈرۈكىنى تۈكۈرۈۋەتتى...

يەكشەنبە كۈنى تەخەينى ئېغىلدىن يېتىلەپ ئاچقىپ، بازارلىقىنى تاپسۇن دەپ، بىۋاسىتە زورا چوك يولدا يەتتە قەدەمدە بىر تالدىن تېرىپ كىرگەن چاۋارنى ئىسرىق سالىدىغان چاغدا، تەخەي شوخلۇق بىلەن ھاڭراپ، نوچىلىق بىلەن ھاللىزى ئېتىۋېدى، شىرئېلى تەخەيگە چىدىمايى يېغىلىۋەتتى. «ئەجەب بەلەن ئېشەك بولغانىدى، كىمنىك قولىغا چۈشۈپ كېتەرسەن؟ ئىسىت، ئىسىت!» دېۋەتتى. شۇ چاغدا سايىمئاخۇنىنىك كاللىسىغا بىر ئۇي يالت قىلىپ كەچتى. سايىمئاخۇن خۇشلۇقتا ساغرىسىغا بىرنى شاپىلاقلىدى. تۈيۈقسىز ئاۋازدىن ئۇركۈگەن تەخەي چاتىرىقىدا ئىسرىق دومىلاپ يۇرگەن ھەمسايىخانىنى چەيلەۋەتكىلى تاس - تاماس قالدى.

— ۋايجان، ۋاي خۇدايىمەي، سارىك بولدىمۇ ئۆلگۇر؟ قىل قالدىيا ئادەمنى ئېشەككە دەسستۈەتكىلى!— دېدى ھەمسايىخان چېچىلىپ كەتكەن ئىسرىقنى تېرىشتۇرغىچ.

— قوي خوتۇن، ئىسرىق - پىسرىقلىرىڭنى! بىر بەلەن چارە تاپتىم، بولدى قوي. خوشسەر تەخەيمۇ قولدىن چىقمايدىغان بولدى. بولدى، ئىسرىقىڭنى ئۆزۈڭگە سال. بازىرىك چىقىپ قالسا، مەندىن قۇتۇلارسەن. نۇر-

ئېلى مۇشۇ تەخەيىنى مىنسۇن. ئۇنداق ئەسكى تۆمۈرنى پۇلغا ئېلىپ يەنە تەپمىسە ماڭمىسا، بۇ توپلىق يولدا ئۇ شەيتانىنىڭ ئېشىكىنى ماڭدۇرماق ئاسانمۇ؟ قوش سۆرىگەندەك كۆچ كېتىدىغان گەپ. بۇ تەخەي دېگەن قوڭنى قېيدۇڭمۇ بولدى، قۇيۇنىدەك چاپىدۇ. قۇيۇنىنىڭ ئۆزى بولدى، بولدى. ئۇ ئەسكى تۆمۈرنى پۇلغا ئالغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟ مەكتەپ دېگەننى دەم ئېلىشتا باللىرىنى ئازاد قىلىۋېتىپ، چوقامدەك ھەلەپ بېرىپ بىر سۈغىرىپ قويسا، كەچتە يەنە قۇيۇنىدەك چېپىپ يېنىپ كەلسە بولىدۇ. ئۇ ئەسكى تۆمۈر بۇزۇلۇپ قالسا يەنە بىر ئېشەك نىڭ پۇلىغا ئوڭلىنارئىمىش. بولدى، بولدى، ۋاي - ۋاي، تازا بەلەن. مۇشۇنداق قىلساق تازا بەلەن بولىدۇ. موللامنىڭ ئەقلى چۈشتىن كېيىن كېلىدۇ، دېگەن مۇشۇ - دە! سېتىپ بولغاندا كەلمەپتۇ ياخشى كاساپەت ئەقىل! — سايىسمقارى خۇشاللىقىدا ھويلىنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا ئالچاڭلاپ كىردىن سارغىيىپ پارقىراپ كەتكەن ئاق شاپاق دوپپىسىنى قولىغا ئېلىۋېلىپ، ھەجىيىپ كۆلۈپ، ۋالاقلاپ سۆزلەپ كەتتى. نۇرئېلى ئاتىسىنىڭ بۇ گەپلىرىنى ھار ئېلىپ، پەقەت چىداپ تۇرالمىدى.

— ئاتا، سارىڭ بولۇپ قالدىڭمۇ؟ مەن مەسچىتكە ياكى نەزىر - چىراغقا بارمايمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن ياكى قېرى بولمىسام ئېشەك مىنىپ مۇئەللىملىك قىلسام، خەق كەينىچە كۈلمەمدۇ؟ راسا گەپ قىلىدىغان بولۇۋالدىڭ مۇشۇ كەمدە گېپىم بار دەپ؟ ھەر قېتىم گەپ قىلمىغىنا ئۇنداق! يېشىڭ ئاتمىشتىن ئاشتى، ئادەم بولغان يېرىڭ

مۇشۇ! ئۇنىڭدىن ئارتۇق بولمايسەن، ھازىر قەيەردە ئىشەك مىنىپ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىدىغان ئىش بار ئىكەن؟ — سۆزلىگەنسېرى، نۇرئىلىنىڭ ئوغىسى قاينىاپ كەتتى. شىر-ئىلى بىلەن بۇۋىزورا ئاغزىنى تۆتۈۋېلىپ ئاتىسىنى زاڭلىق قىلىپ، ئاتىسىغا قاراپ خىرىلداپ كۈلۈشۈپ كۆزى-دىن ياش چىقىپ كەتتى.

— بولمامدىغان، تېخى ئاشۇ ئۆتكەن كۈنلەردە مۇئەللىم ـ ئەپەندى دېگەنلەر بايراقلىرى ئاتلىق، كەمبە-غەللىرى ئىشەك مىنىپ ئەپەندىچىلىك قىلىدىغان! مۇنۇ نېمە بوپتۇ، بۇنىڭدا تېپىدىغان ئىش يوق، بەلەن ئەمەسمۇ؟

— ئەبگا شۇملار! سېپىق قاپاقتىن سۈ تۆكۈلگەندەك، نېمە كۈلۈشۈپ-بېرىسەن؟ ئۆتمەس پۇل تېپىشۇالدىڭمۇيا؟ كۈلۈشمە، ئاناڭنىڭ ھەققى بولسمۇ!...

شىرئىلى بىلەن بۇۋىزورا دەرھال ئاتىسىغا كەينىنى قىلىۋېلىپ، دوللىرىنى لىكىلدىتىپ، ئۇنىنى چىقار-ماي كۈلگىلى تۇردى.

— بۇرۇن دېگەن بۇرۇن، ھوي قېرى، ئۇ دېگەن ئاۋۇ بىزنىڭ ۋاقتىمىزدىكى ئەپەندىگە پەيشەنبىلىك بېرىدىغان چاغ. ھازىر، سەن ھازىرنىڭ گېپىنى قىل! قايسى ئەپەندى ھازىر ئىشەك مىنىدىكەن؟ ھەممىسى شەيتان قىستۇرۇۋالغىنىنى كۆرمىدىڭما؟ ۋاي بىئاغا قىلماي، سەن ئۆلەر ھالدا بولمىغاندىكىن، ئىلىپ بېرەيلى. ئادەم ئۆيى، ۋەج دېگىنىنى بالىنى دەپ قىلىدىغان گەپ!... سات دېگەندىكىن ساتە. شەيتان ھارۋا مىنسۇن، — دېدى ھەمسايىخان.

سايمەقارى مىدىق - بىدىق قىلىپ دەمال باشقا گەپ تاپالماي قالدى. ئاخىر ئۇ ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ تازا ۋارقىرىدى:

— ھازىرقى ئەپەندى دېگەنلەر زادى سۆزلەتۋاز سۆزلەر. قانداق قىلساڭ قىلىشە! تەخەيىنى ساتساڭ، مۇرادىڭ ھاسىل بولىدىغان بولسا، سېتىپ مەيلى پۇلىغا شەيتان ئېشەك ئالامسەن، ھە يەنە بىلمىگە تاقايدىغان نېمە... ھە، كومپاس ئالامسەن، سۈزگۈچ - تارغاق، سۈرمە، ئەينەك ئالامسەن، قانداق قىلساڭ، قىلىشە!... بۇمۇ تازا بىر ھېلىتىدىن دۇنيادا مېنىڭ خۇشۇم يوق سۆزە چىقىدىغان بولدى. قاراپ تۇر تېخى، بۇ ئەلپازدا ئوغلۇڭ يانچۇقىغا يېلىم چۆچەك، تارغاق - سۈزگۈچ، ئەينەك، ئوسما سېلىپ يۈرىدىغان تازا بىر سۆزە ماز بولىدۇ. بەلباغ بىلەن پىچاقنىمۇ تاشلىغىلى خېلى بولدى، نەسىھەت قىلىپ ئاكلىتالمىدىم.

— ھە، زۇۋانلىرىنى باسسىلا، ئەپەندىلەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق بولغاندىكىن، شۇ...

شۇنداق قىلىپ، تەخەيىنى سېتىشتى. سايمەقارى مىڭ غۇدۇراپ، تەخەيگە چىدىمايى، ھە دەپ ئۇنى مەدھىلەپ ئاغزى كۆپۈكلىشىپ كەتتى. ۋېلىسىپىتنى ئالغاندا بولسا، قاپاقلىرى تېخىمۇ ساڭگىلاپ خۇيلىنىپ، تەنە قىلىپ غۇدۇراپلا تۇردى. «ئىسىت، دۆلدۈلنى بىر ئەسكى تۆمۈرگە تېڭىشتى ئەقىلسىز... ئىت. ھازىرقى خەقنىڭ ھەممىسى ئىت. خوتۇن مىجەز، خوتۇن خەق بىرى بۇگۈن ئېشەك تېپىۋالسا تامبال كىيىپ چىقسا ئەتىسى ئېشەك

بالاسی تېرىلىپ، ئېشەك قىرغىنچىلىقى باشلىنىدۇ. ھازىرقى ئەرلەرمۇ خۇددى شۇنداق. زامان ئاخىر ـ دە، تۇۋا خۇدا... ئاشۇ تۆمۈرنى ھە... بۇزۇلسا تۆت باغ ئوروس گۈگۈتى كېلىدۇ ناھايىتى، ئېشەك ئۆلسە دەرەخنىڭ تۈۋىگە كۆمسە ھەمساتتا يەنە بىر ئېشەكنىڭ پۇلى كەلگۈدەك يوغىنايدۇ، سايىمقارى غۇدۇرايدۇيۇ، ئوغلىنىڭ خۇشاللىقىغا يەنە قاراپ تۇرالمايدۇ. نۇرئېلى ۋېلىسىپىتنى مىنىپ بازاردا بىر توپ ئادەملەر ئارىسىدا قېنىغا پاتماي ۋېلىسىپىتنى يۈگۈرتكىلى تۇردى. ھەۋەسلىنىپ قاراۋاتقان نۇرغۇن خەق ئارىسىدا قىسىلغان كۆزىنى يەنە ئېچىپ، يەنە يۇمۇپ، قاراپ كۈلگىسى كېلىپ، يېرىم جاۋغىيىدا كۈلۈپ سالدى.

ـ ئىتنىڭ بالىسى... دېگەنىلەن خېلى پەمى بار. بولمىسا مۇنداق ماڭسا، بىزنىڭ گۈگۈشېنىڭ كادىرلىرىغا ئوخشىشىدۇ... شۇغىنىسى، كۆتىنى تولا سۇۋاپ يېخىر بولدىغان بولدى. بەتبەخت، پەسرەك قىلغىلى بولمامدىكىنا ئانىسىنىڭ چەللىسىنى، ـ دەپ خىرىلداپ كۈلۈپ قويدى. نۇرئېلى تەرلەپ ھاسراپ ـ ھۆمۈدەپ خۇشال قايتىپ كەلگەندە، ئۇ دەرھال قاپقىنى تۇرۇۋېلىپ:

ـ پالتا ـ كەكەكنى قاقتۇردۇكمۇ ئەمدى. دۆيۈز؟ غىگىلداپ يۈرۈپ ئاخىر دېگەن قېنىقىغا كەلتۇردۇك. دېگەنىلەن يامان توگگۈز ـ دە، سەن!...

ـ ئاتا كېلە، سېنى مىندۈرۈپ بىر ئايلاندۇرۇپ كېلەي. شۇ چاغدا رازى بولۇپ قالمىغىنىڭنى كۆرەي، ـ دېدى خۇشاللىقدىن ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك بولغان نۇرئېلى.

— ئىمانىم بىلەن كەتكىلى قوي بەتبەختا! شەيتان ئېشەككە مىنىپ قىيامەتتە سوربقىغا قالمىسامۇ، ئۆزۈمنىڭ گۇناھى يېتىپ ئاشىدۇ. جازاسىنى خۇدايىم ئۆزۈڭگە بېرەر. ئۆزۈڭلا كۆتۈڭگە قىس بۇ شەيتانىنى! مىنىش تۇگۈل چاپىنىمنىڭ پېشى تېگىپ كەتسىمۇ مەكروھ...

— جەننەتكە مەن كىرىپ، سەن دوزاخقا كىرەمسەن تېخى ئاتا...

— ئاغزىڭنى يۇم، توڭگۇزنىڭ بۇرنىدىن چۈشكەن ئەبلەخ! كۆپۈر سۆزلىمە، سەنلەردەك چاچ قويۇپ، قىزىل تامبال كىيىپ، مۇشۇنداق شەيتان ئېشەك مىنىپ بىنامازىز يۈرگەن دۆيۈز جەننەتكە كىرسە... مەن، مەن قىيامەتتە دەۋالىشىمەن. خۇدايا توۋا، گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلغايسەن ئىگەم. ئىمانى خۇنۈكلەر بىلەن پەيلى شەيتان سۆزلەشكەيمەن، — سايىمقارى ئۆزۈنىڭ بوغۇلۇپ ۋارقىرىشىدىن بازاردىكى بىرمۇنچە ئادەملەرنىڭ ئۆزىگە قاراۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۈيلىپ ئاغزىنى يۇمدى. بازاردىن چىققۇچە ئاتا ـ بالا ئىككىسى لام دەپ ئېغىز ئېچىشمىدى. كوچىنىڭ توغىنىغا كەلگەندە، ئاتا ـ بالا ئىككىسى ئايرىلىدىغان بولۇشتى. ئاتىسى دەڭگە كالا ھارۋىسىنى ئالغىلى ماڭىدىغان بولدى. نۇرئېلى ۋېلىسىپىتىتە ئالدىدا مېڭىۋېرىدىغان بولدى. ئاتىسى قول شىلتىپ قويۇپ مېڭىۋېرىپ، نۇرئېلى ۋېلىسىپىتقا كاسساسىنى قويۇشىغا ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ:

— ھە... ئەي... چېم قۇلاق، ماۋۇ بىرنېمەڭنى ئايماي يىقىتىپ بىر يېرىنى سۇندۇرساڭزە، مەن سېنىڭ بىر يېرىڭنى سۇندۇرۇپ تاينىلىق ئىككىلەڭنى گۇگۇتكە

تېگىشمەن. ئاياپ مەن، كەپسىز شەيتان...، — دەپ ۋارقىرىدى. نۇرئىلى ئاتىسىغا قولىنى شىلتىپ بىر قاس چىقىرىپ قويۇپ، توپلىق يولدا، كۆچەپ تېپىپ غۇيۇلداپ يۈرۈپ كەتتى.

— ئەبگا شەيتان، خۇدا ساقلا...، — دېدى سايىمقارى. نۇرئىلى ئاتىسىغا بەرگەن ۋەدىسىگە ئاساسەن، ئۆز - ئۆزىگە ۋېلىسىپىتنى ھەرگىز يېقىتماسلىققا قەسەم بەرگەنىدى. لېكىن ئارىدىن بىر كۈن ئۆتكەندىن كېيىنلا يېقىتىۋەتتى. شۇڭا ئەندىشە بىلەن ۋېلىسىپىتنىڭ بىر يېرى بۇزۇلدىمىكىن دەپ قارىدى. ئاتىسى بېشىدا قاراپ تۇرغانىدەك قورقۇپ ھودۇقتى. نېمىشقا يېقىلغانلىقىنى ئويلاپ، ئويلاپ: «ئاخشام ئالغان چالا تەرەتنىڭ كاساپىتى، نەس باستى... سەن جىن» دەپ قويدى. ئاخشام كەچ ئۇ، ئوتسىغۇچ بىلەن چار ئارغامچىنى ئېلىپ مەھەللىنىڭ كەينىدىكى كېۋەزلىككە ئوتقا چىققانىدى. ئۇ يەردە ئۇنى ئېقىن مەھەللىسىدىكى ئاۋۇت چاپاقنىڭ قىزى قەمبەرنىسا كۈتۈپ تۇرماقچىدى. بۇ ئىككىسى ئەتىگەن - ئاخشامدا مال بېقىپ، ئوت ئېلىش جەريانىدا بىر - بىرى بىلەن بولۇشقانىدى. نۇرئىلى يېراقتىنلا كېۋەزلىكنىڭ ئوتتۇرا ئېرىقى بويىدىكى قويۇق ئۆسكەن سېسىق ئەمەن ئارىسىدىن قىزىل ياغلىقنى كۆرۈپ، كۆڭلى يايراپ كەتتى. ئۇ يېقىنلاپ كېلىشىگىلا، قارىقوممۇچاق، ئۇزۇن چاچ قەمبەرنىسا دومسىيىپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇ ئوت ئالغاندا كىيىدىغان قارا چىبەرقوت پىلاتى، يېشىل دۇكپائلى كۆڭلىكىنى كىيىۋالغان بولۇپ، سەل كالتە ئۆڭۈپ كەتكەن ئاق چېچەك

گۈللۈك قىزىل شەنبەزە تامبىلىدىن تومىلاق پاقالچىقى كۆرۈنۈپ قالغانىدى. پۈتىشا نەچچە يېرىدىن ئوتۇغۇچنى قىزىتىپ يەملىگەن سېرىق سۇلياۋ تانكىست كىيىۋالغانىدى. ئۇرۇنبىلى دومسىيىپ ئولتۇرغان قەمبەرنىسانىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى، ئۇ سىلكىنىۋەتتى. ئۇرۇنبىلى تىلىنى چىقىرىپ قويدى.

— ۋاي، ئاچچىقىڭ قالتىسيا؟

— ھىم، يوغان ئەپەندىگە ئاچچىقلىغىلى بولامدىغان؟ تېخى بىسمىللا دېمەي تۇرۇپ پوچىلاشقىلى تۇردى...

— ئۆيدە ئۇششاق گەپ جىق بولۇپ كېتىپ، شۇڭا كېچىكىپ قالدىم. بولمىسا سېنى سېغىنىپ ئۆلەيلا دېدىم.

— ھىم، كۆرىمىز تېخى. ئەتە - ئۆگۈن داخۇگگەيلىشىپ ئۇزۇن پاراڭلىشىپ خانىمچاقلارنى كۆرۈپ، مېنى يارىتمايسىز... بىز دېگەن بېشىمىزغا جىگدە يېلىمى چېپىش بىلەن ئوسما قويۇشنىلا بىلمىز. خانىملاردەك يەتمىش ياشقا سۈر تارتىپ، پاپىياق كىيىپ ھال تارتالمايمىز. بىز نامازغا ئوقۇيدىغان مۇسۇلمانلارغا خۇدايىم ئىمانىنى، نامازسىزلارغا چىرايىنى بېرىپتىكەن...

قەمبەرنىسا شۇنداق دەپ مىشىلداپ يىغلىغىلى تۇردى. ئۇرۇنبىلى نېمە دېيىشىنى بىلمەي، بىردەم گەدىنىنى تاتىلاپ تۇرغاندىن كېيىن:

— ماڭا ئىشەنمەيدىكەنسەن - ھە؟ قانداق قىلسام ئىشىنىسەن؟ ئۆيدىمۇ مېنىڭ ئۆيلىنىش گېپىم بولۇۋاتىدۇ، — دېدى.

قەمبەرنىسا دەررۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ نۇرئىلغا قارىدى.

— نېمىدەپ؟

— شۇ، ھەممىسى ئەمدى بېشىڭنى ئوڭلاپ قويىمىز، خوتۇن ئىلىپ بېرىمىز، دەيدۇ.

— خانىمدىنما؟

— ياق، مەھەللىدىكى ئۇنىڭ - بۇنىڭ قىزلىرىنى ساناۋاتىدۇ. ئۇنىڭ ئارىسىدا سەنمۇ بار.

— سىز نېمە دېدىڭىز؟

— مەنما، مەن ساڭا بۇرۇنلا دېدىمغۇ، قەيەرگە بولسا ئوقۇشقا بېرىپ ھۆكۈمەتنىڭ تۆمۈر دەپتىرىگە ئوتۇپ، كادىر بولمىغۇچە ئۆيلەنمەيمەن، دەپ. ئۆيدىكىلەرنىڭ گېپى بىكار. ھازىر يالانما ئوقۇتقۇچى بولغان بىلەن ۋاقتى كەلسە ئىشىڭىز يەتتى بالام دەپ يولغا سېلىپ قويسا، ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ. بۇ ھۆكۈمەت دېگەنلەرنىڭ يۈزىدە تۇكى باريا، مۇشۇ مۇئەللىمچىلىكتە رەسمىيلىشىمەن ياكى ئوقۇشقا بارىمەن. كادىر بولمىغۇچە، زادى ئۆيلەنمەيمەن.

— دېمەك، ئۇ چاغدا سىز ئۆزىڭىزنى پۈۋلەپ يۈرىدىغان سۆسە، ھۆكۈمەت كادىرى مەن دەپ، ئېتىزلىقتا يۈرىدىغان قارا كۆمەچ دېھقان قىزىنى ئۇ چاغدا ياراتماسسىز؟

— يەنە دېسە يەنە دەيسەن، بوش دېسە بەك دەيسەن. قانداق قىلسام سەن ساڭا ئىشىنىسەن؟ مەن ۋەدەمگە ۋاپا قىلىدىغان، شۇمەك سالغان ئوغۇل بالا! ئاغزىمدىن چىققان ھورغا ئىگە بولىمەن.

— قەسەم قىلالامسىز؟

نۇرئىلى قەمبەرنىساغا قاراپ تۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ پىلىموتتەك سايراۋاتقان ئاغزى ھىملەندى. قەمبەرنىسا قاپقارا كۆزىنى چىملىداتماستىن، نۇرئىلنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە تىكىلدى، نۇرئىلى كۈلدى.

— مەن قەسەم قىلسام، مېنىڭ ئۆيلىنىدىغان ۋاقتىم غىچە ئاتا - ئانامنىڭ سەندىن نەۋرە كۆرەرمىكىن! سېنى قويمايدۇ، ئەرگە بېرىشىدۇ. سەندەك چىرايلىق قىزنى خەق بوش قويۇۋەتمەيدۇ.

— قەسەم قىلىپ، بىزنىڭ ئۆيگە ئاتا - ئانىڭىز بىر قېتىم يېپ چاغلىق بىرنەمە تاشلاپ قويسا، بېشىم ئاقارغىچىمۇ ساقلايمەن!

— ئۇنداق بولسا قەسەم قىلاي ئەمىسە.

— تەرەت ئېلىڭ.

— ھازىرما؟

— ھەئە.

— قۇرئانچۇ؟

— مەن ئەكەلدىم.

نۇرئىلى قەمبەرنىساغا قاراپ تۇرۇپ قالدى. كېۋەزلىكنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئويمانغا يېغىلىپ قالغان سۇزۇك سۇدا تەرەت ئالدى. يۇرىكى جىغىلداپ، ئىچىگە ۋەھىمە سالىدىغان گەپلەرنى قىلىپ قەسەم قىلدى.

— قۇرئاننى يىراقراق يەرگە ئاپىرىپ قوي.

نۇرئىلنىڭ چىرايى ئاجايىپ سۈرلۈك تۈس ئالغانىدى. قەمبەرنىسا ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەندى. ئۇ قۇرئاننى

تاۋارغا ئوراپ بەش قەدەم مېڭىپ ئارقىسىغا قايرىلدى. ھاياجاندىن ئۇنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى. كۆزلىرىدە بولسا زور ئىشەنچ، رازىمەنلىك چىقىپ تۇراتتى.

— مەيلى، شۇنداق قىلدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم. ئىچىمدىكى ھەممە غەم - ئەندىشە، ئۇستۈمدىكى تام يېقىلىپ چۈشكەندەك بولدى...

ئۇلار كېۋەزلىكتە كەچ قالدى. غەرب تەرەپتە تېرەك ئۇچىغلا قونىغانىدەك چولپان چىقىقاندا، ھەر ئىككىسى تەرەت ئېلىپ بىكار بولدى. قەمبەرنىسا كۆڭلىكىنى يۇماقچى بولدى. ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، كۆزى - ئاغزى كۈلۈمسىرەيتتى.

— كەچ بولغاندىكىن، كۆڭلىكىڭنىڭ ئۇ يېرىنى كىم كۆرەتتى؟ غېپىددىلا كىرىپ باشقىنى كىيىۋال شۇ. ھازىر ئوتنى كۆتۈرۈپ ماڭالىساڭلا بولاتتى. بولمىسا مەن مەھەللىگىچە ئاپىرىپ بېرەي.

— ياق، ئۆزۈم ئەكىتىمەن.

— مەيلى، ئەمىسە.

ئىككىسىنىڭ ئالغان ئوتى كىچىك بالىنىڭ كۆتۈرۈمىدە ئالـ ران بىر كۆتۈرۈم بولغانىدى. ئىككىنى بىر قىلىپ قەمبەرنىسانىڭ ئارغامچىسىغا بېسىپ كۆتۈرۈپ كەتتى. نۇرئېلى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى. ئۇنىڭ يۈرىكى تېخىچە پەسكويغا چۈشمەي ئۇنى ھاسىرىتاتتى. قەمبەرنىسا يەرنىڭ قوۋۇرغىسى سۇنۇپ كېتىدىغاندەك ئايىاپ دەسسەپ مېڭىپ كەتتى.

شۇ تاپتا ئۇ ھەم ئازاب ھېس قىلدى، ھەم قورقتى. ئەمما كۆڭلى توق، خۇشال بولغاچقا، بۇنى ئۇ ئانچە

ئېتىبارغا ئالمىدى. ئۇ بەك يېنىكلەپ كەتكەنىدى.

— ئالغان ئوتۇڭ قېنى؟

— كېۋەزلىكىكە كىرە - كىرمەيلا، نۇرەك قارىغۇ ئارغامچا، ئوتىغۇچنى تارتىۋېلىپ ئەتىگەنىدىن جېدەل ئويناپ ئاران كەلدىم، — دېدى ھارغىن ھالدا نۇرئىلى.

— ئۆزۈڭمۇ ئاقسا بىرنېمە، كارىغا كەلمەس ئاقنانچى. نېمىدەپ تارتىۋالمىدىكەن ئۇ تۆزكۆر؟

— كېۋەزنىڭ غوزىسىنى چۈشۈردىڭ دەپ.

سايىسىقارى يوغان بىرنى ئالىيىپ قويۇپ:

— ماڭە، ھەلەپ چىلا، بەزدەك قاراپ تۇرماي! — دېدى.

— بەش - ئالتە كۈن بولدى ئەمەسمۇ، ئۇ غالچىنىڭ ئاغزى بىر قاچا يۇندىغا تەگمىگىلى! غالچا دېگەن غالچىلىقىنى قىلمىسا بولامدۇ، — دېدى ئوچاقىقا زاغرا يېقىۋاتقان ھەمسايىخان.

6

نۇرئىلى يوتقان - كۆرپىلىرىنى قايتىدىن تېگىپ، مەكتەپ ئىچىگە كىرىدىغان توغرا يولغا بۇرۇلۇپ ئۈستىنى توپا بىلەن كۆمگەن شاخ - شۇمبا كۆۋرۈكتىن ئۆتۈشىگە (مەكتەپ سىنىپلىرىنىڭ كەينى يولغا قارىتىپ سېلىنغان) سىنىپلارنىڭ كەينىدىكى تار يولدىن ئاۋۋال بىر سوپەك تراكتور ۋاتىلداپ، قويۇق قارا ئىس چىقىرىپ چىقتى. سوپەك ھەيدىگەن ئادەم ئوتۇزلارنىڭ قارىسىنى ئالغان،

قارا يۈزىنى قوڭۇر ساقال باسقان، يۈز - كۆز، شەپكە، بويۇن - قۇلاق ھەممە كىيىملىرى مايلىشىپ قاپقارا قاسماق باسقان بولۇپ، خۇددى ئاسماندا ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك گىدىيىپ ئولتۇرۇپ، ئاچماق رولۇق سوپەكنىڭ رولىغا پۈتىنى قويۇۋالغانىدى. سوپەك ئۈستىدە ئىككى ئۇيغۇر، بىر خەنزۇ ساقچى قاپاقلىرىدىن مۇز ياغدۇرۇپ ئولتۇرغانىدى. خەنزۇ ساقچى ئاۋۇ ئىككىسىنىڭ باشلىقى بولسا كېرەك. قولتۇقىغا ئالاھىدە ئىشلەنگەن جىگەر رەڭ سومكا قىستۇرۇۋالغان، ئىككى ئۇيغۇر ساقچىنىڭ ئارىسىدا كونىراپ، كىر بېسىپ كەتكەن ئەبجەق زىغىر رەڭ شەپكە كىيگەن، دەلدەڭ قۇلاق، تەڭدىن تولا چېچى ئاقىرىپ كەتكەن، قىزىل يۈزلۈك، ساقلى پاكىز قىرىلغان، قىزىل كەلگەن يۈزىنى سانا قسىز مىنگەش قورۇق باسقان 40 ياشلار ئەتراپىدىكى بىر ئادەم ئولتۇرغانىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن مىڭ پاتمان غەم يېغىپ، سالپىيىپ تاتىرىپ كەتكەنىدى. قولىغا سېلىنغان كويزىنىڭ ئاق زەنجىرى ئىلەڭگۈچتەك پۇلاڭلاپ تۇراتتى.

سوپەكنىڭ كەينىدىن بىر توپ ئوقۇغۇچى ئەگىشىپ چىقتى. ئۇنىڭ ئارىسىدا بويى بىر - بىرىدىن سەل - پەلدىن ئېگىز بولغان ئۈچ قىز، تۆت ئوغۇل «ئاتا - ئاتا!» دەپ قىرقىراپ يىغلىغانچە ئەگىشىپ چىقتى. يەنە ئوتتۇرا ياشلىق، ئۇدۇل چىشى ئالتۇنىدا قاپلانغان، پېشانىسى، قاڭشىرىدا قاپقارا داغ توختاپ قالغان پاكار بىر ئايالمۇ قۇچقىدا بالا كۆتۈرگەن ھالدا پالاقلاپ يۇگۈرۈپ چىقتى. ئۇنىڭ قىزىل ئايىغى يىرتىلىپ كەتكەن، رۇباشكىسى ئۈستىگە

كىيىۋالغان كونا ئوچاق چالمىسى پىلاتىسى جۇۋازچىنىك ياقىسىدەك كىرلىشىپ كەتكەنىدى. قۇچىقىدىكى بالا تېلىقىپ يىغلايىتتى. ئۇ يالاڭ تەرەت كەشىنىك سوغۇقىغا دەسسەپ تازا يۇگۈرەلمەي، ئاخىر كەشى چۈشۈپ قېلىپ يالىڭاياغ يۇگۈردى. ئۇ بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ ۋارقىراپ يىغلايىتتى:

— ۋاي ئۆلىدىغان، بېشىڭنى يەيدىغان... ۋاي، ئۇنىڭ گۈناھىنى ئەپۇ قىلىڭلار... خۇدايىم ماۋۇ چۆچۈرىدەك توققۇز بالىغا كىم ئاتا بولىدۇ؟... ۋاي، مەن قانداق قىلاي، خۇدايىم!...

سوپەك بارغانچە تېزلەپ يىراقلىشىپ كەتتى. ئايال قاقشاپ - قاقشاپ بالىلىرى بىلەن بىر يەرگە پومزەك بولۇپ يىغلىشىپ قالدى. ئوقۇغۇچىلار ئۇلارنى چۆرىدىشىپ قارىشىپ تۇرۇشتى. نۇرئىلى بۇ كۆڭۈلسىزلىكتىن غەش بولغان هالدا، مەكتەپ ئىچىگە ماڭدى. مەكتەپ تاملىرى كونىراپ كەتكەن بولۇپ، سۇۋاقلىرى چۈشۈپ هەرە، قۇشقاچلار كامار قىلىپ ئۇۋا سالغانىدى. مەكتەپنىڭ شىمال تەرىپى كەڭرى بىر قومۇش باسقان سازلىق ئىدى، ئارقا تەرىپى يىراقتا كەتكەن ئېگىز قۇم دۆڭلىرى بولۇپ، بۇ دۆڭلەر سۈرلۈك چوقچىيىپ تۇراتتى. بۇ مەنزىرىنى كۆرۈپ نۇرئىلىنىڭ كۆڭلى يېرىم بولۇپ ئۇه، تارتىۋەتتى. مەكتەپ ئورنى ئاساسەن قۇم ئوستى، ئېگىز يەردە بولغاچقا، سۇ چىقمىغانلىقتىن بولسا كېرەك، يازلىق يامىشىدا بىرەر تۈپ دەرەخمۇ يوق ئىدى. مەكتەپ مەيدانىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىدە غۇرمەك - غۇرمەك خوخا، كۆك يانتاق، قومۇش سالپىيىپ تۇراتتى. چۆلدەرەپ

تۇرغان بۇ قاقاس مەنزىرە نۇرئىلىنى تەكلىماكان ئىچىدە، قالغان قەدىمىي مازار خارابىسىگە كېلىپ قالغاندەك بىئارام قىلىپ پۇشايمان قىلدۇردى. ھەيران قالما كىندىك قېنىم، بۇ تېخى بالا. ئاتا - ئانىسىنىڭ ئىسىق ئۇماچ يارمىسىنى، پاتاس ئوتىدا يۇزى كۆيۈپ قېتى پىشمىغان زاغرىنى تويغۇچە يەپ، ئۆيدىن مەكتەپكە بېرىپ ئۆزى ياشاۋاتقان بۇ ماكاندا بۇنداق يەرلەرنىڭ بارلىقىنى، ئادەملەرنىڭ مۇشۇنداق يەردە ئۆزىدەك ياشاۋاتقانلىقىنى، ئەمدى ئۆزىنىڭ ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلىپ مۇشۇنداق كۆڭلى خالىمىغان يەردە ئىشلەيدىغانلىقىنى كۆرگەندە، جەمئىيەتكە يېڭى كۈچ بولۇپ قوشۇلغان بۇ بالا ئۇچۇن، يېڭى يېتىلگەن ئۆكۈز ھارۇغا كۆنمىگەنگە ئوخشاش بىر ئىش بولىدۇ - دە! كىندىك قېنىم، سەنمۇ بىلسەن، بىزنىڭ جەنۇبتا يېزىلىرىمىزدىكى مەكتەپلەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇنداق، ئورۇقلۇقتىن تۈلەپ كېتەلمىگەن قېرى توخۇنىڭ تۈكىدەك، مۇشۇنداق كۆرۈمسىز، ئۆزۈكنى بېسىۋال كىندىك قېنىم، سەن بىلەن مەنلا سۆزلەپ، بۇنى ئۆزگەرتىپ كېتەلمىسىمىز مۇمكىن ئەمەس، كۆنۈپ قالىمىز. سەنمۇ، مەنمۇ ئاستا - ئاستا كۆنىمىز. بۇ بالىمۇ كۆنۈپ قالىدۇ. ياش ئۆكۈزنى بىز يېڭى ھارۇغا قاتقاندا، ئۇ ئۆزى ئۇچۇن زۇلۇم سالغۇچى بۇ ئارتۇق يۈكنى بار كۈچى بىلەن سۆرەپ، ئېگىز - پەس ياردانىلارغا گۈلدۇرلىتىپ ئاپىرىپ چېقىپ پاچاقلاپ، ئۆلە - تىرىلىشىگە قارىماي بۇنىڭدىن قۇتۇلماقچىمۇ بولىدۇ، ئەمما بىز ئۇنىڭ يامان يەيلىنى ئاشۇ قان تولۇپ چەكچىيىپ تۇرغان كۆزىدىن، پۇشۇلداپ

كېڭىيىپ كەتكەن بۇرنىدىن، ھاللىزى ئېيتىپ تۇرغان ھەرىكىتىدىن بىلىنمىز - دە، مۇڭگۈزى، تۇمشۇقى، ئالدى پۇتىدىن سەككىز ئارغامچىدا باغلايمىز، ئاندىن ھارۋىغا ئۇ ئاران سۆرەپ ماڭغۇدەك ئالتە تاغار قوۋنى باسمىز. سەككىزىمىز سەككىز ئارغامچىنىڭ ئۇچىدىن چىڭ تۇتۇپ ماڭمىز. مانا شۇ چاغدا، بۇ ياش ئۆكۈز ماڭماي چېچاڭشىپ تۇرۇۋالىدۇ. قامچا بىلەن ئۇرۇپ مېڭىشقا ئۇندەيمىز، ئىزىدا تۇرۇپ بىر سەكرەپ دۆيلۈپ ھارۋىنى بىراقلا قوزغايدۇ. شۇ ئان دۇم چۈشۈپ تۇمشۇقى يېغىر بولىدۇ... مانا شۇنداق قىلىپ، ئاخىر ئۇ، قامچا بىلەن كۆمۈشرىنى قىسىپ تۇرغان نوختىدا ھارۋىنى سۆرەپ، بىز ئاستا دېسەك ئاستا، تېز دەپ قامچا بىلەن سالساق تېز ماڭىدىغان بولىدۇ. بىزمۇ جەمئىيەتكە شۇنداق كۆنگەن، جاپاغا شۇنداق ئادەتلەنگەن. بۇمۇ خۇددى شۇنداق. كۆنۈپ كېتىدۇ. ھەرگىز ئەنسىرىمە. ئۇمۇ بىز باسقان يولنى ماڭماي تۇرۇپ كۆنەمەيدۇ. ئەمما ھامان كۆنىمەي ئىلاجى يوق. ئۇ ئاشۇ ئۆكۈزدەك، جەمئىيەتتە ئاشۇنداق بىر ھارۋا يۈكنى سۆرىمىسە، مۇمكىن ئەمەس. بۇ قۇملۇق، بۇ بىپايان چۆل — شۇنچە كەڭ تۇرغان بىلەن ئۇ بىر ھارۋىنى سۆرىمىسە، پۇتى پاتقۇدەك زېمىنگە ئىگە بولالمايدۇ. كىندىك قېنىم، بەلكى سەنمۇ ئاڭلىغان بولغىيدىك، بىز ئادەملەر ئانىمىزنىڭ قورسىقىدىن يەرگە چۈشكەندە، «كەڭرى دۇنيادىن تار قەپەسكە چۈشۈپ كەتتىم» دەپ يىغلايمىشمىز. بۇنى بىلسە نۇرغۇن ئادەملىرىمىز كۈلۈپ كېتىدۇ. ھەتتا مەن تۇغۇلغاندا ئاشۇنداق دەپ يىغلىغان تۇرۇقلۇق كېيىن كۈلگەنىدىم... ئەمما

ئاشۇ دەسلەپكى ئەقىلنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى، بىز ئۇچۇن ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى مەن ئەمدىلا بىلىۋاتقاندەك، بىزنىڭ ھەممە ئادەملىرىمىز بىلىدىغاندۇ ياكى بىلمەيدىغاندۇ... دېمەك، ئادەملەر، بىزنىڭ دۇنياغا تۆغۇلۇشىمىزدىلا ھېس قىلغىنىمىز بەكمۇ تۇغرا ئىكەن، ئاشۇنداق دەپ يىغلاپ تۇغۇلۇپ، ئاخىر يىغلاپ خوشلىشىمىزغۇ. ئەمما خوشلىشىدىغان چاغدىكى يىغىمىز ئانىمىزدىن تۇغۇلغان چاغدىكىگە ئوخشاشمايدۇ. خوشلىشىدىغاندا، ئەلۋەتتە دەسلەپكى «قەپەستەك تار دۇنياغا ئەجەب چۈشۈپ قالدىم» دېگىنىمىزنىڭ ئەكسىچە بۇ قەپەسكە چىدىماي، «يەنە بىرئاز ياشىسام، خۇدا ئۆمرۈمنى بەرسە» دەپ خوشلىشىمىز... مۇشۇنچىلىك ئادەملەرمىز. دېمەك، بۇ كۆنگەنلىك... كىندىك قېنىم، ئەنسىرىمە، ئۇ كۆنىدۇ. كۆنمەيمۇ ئىلاجى يوق.

بۇ يەرگە كېلىپ ئۇ كۆڭۈلسىزلىكىنى بىر كۈلكە بىلەن ئۇنتۇدى. مەيدانىنىڭ چېتىگە توختىتىلغان ياغاچ گار يانغا ئۆرۈلۈپ يىقىلىپ قالغان بولۇپ، ئۇنىڭ جازىسى ئاجراپ كەتكەنىدى، بىرنەچچە تال شىلمۇ يوق، توپ سولايدىغان چەمبىرەكنى بىر چۈۋۈق سېۋەتنى باغلاپ بىرلا كۆچۈككە ئۇۋا قىلىپ بېرىشكەن بولۇپ، كۆچۈك قۇيرۇقىنى ئاستىغا بېسىپ ئولتۇرۇپ ئانچە - مۇنچە خۇش ياقار، خۇش ياقماس قاۋاپ قويياتتى. ئۇ كۈلكىسىنى يىغىپ بولغۇچە، سېرىق سيامبۇ چاپانىنىڭ پەقەت كانىيىدىكى تۈگمىسىنىلا ئەتكەن، ياقىسى كىرلەشكەن، بېلىگە بەلكى ئايالىنىڭ بولۇشى مۇمكىن، كونا قەزىل يىپ ياغلىق باغلۇۋالغان، ئېگىز بوي، يېرىك قارا ساقال،

كومشا بۇرۇن، قەزىل يۈز، چىشى ھېڭگىل بولغاچقا، ئادەتتە كالپۇكى ياپالمايدىغان دورداي بىر كىشى قولىغا قۇرۇپ قالغان كالا تېزىكى تۇتقان ھالدا يۇقىرى ئاۋازلىق كانايەك ۋارقىراپ ـ جارقىراپ سۆزلەپ چىقىپ كەلدى. ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ پەقەت ياقا تۈگمىسىلا بولغاچقا، شۇنى ئېتىپ باشقىسى ئېتىلمىگەچكە، تولىمۇ كۆلكىلىك كۆرۈنەتتى. نۇرئىلى ئىچىدە بەك كۆلدى. ئەمما سىرتقا چىقارمىدى، چۈنكى ئۇ بۇ ئادەمنى بۇرۇنلا تونۇيتتى. چوڭلاردىن ھېكايىسىنى ئاڭلىغانىدى. بۇ مۇشۇ مەكتەپنىڭ مۇدىرى سادىرغوجا ئىدى، سادىرغوجا تراكتورغا ئەگىشىپ چوڭ يولغىچە چىقىۋالغان بالىلارغا يەتكەن يېرىگىچە قولىدىكى قۇرۇپ قالغان كالا تېزىكىنى ئېتىپ شالىنى چاچرىتىپ تىللاپ ئۆزۈن پاقالچاقلىرىنى ئالماپ دەسسەپ يۈگۈرۈپ كەتتى.

— يەنە ھارامدىن بولغانلار يەنە، ھەرقايسىڭغا سوۋۇتۇپ قويغان بىرنېمە بارمىكەن ئۇ يەردە؟ يېنىشە، ھۇ سەندەك ھارامتاماقلارنى!... نەرىڭنى ئوقۇغۇچى دېگىلى بولىدۇ؟ قېنىڭدا يۇرۇش دەپ نەچچە قېتىم دېدىم ھەرقايسىڭغا...

سادىرغوجا ئاتقان تېزەكلەر شامالنىڭ كۈچى بىلەن نىشانغا بارماي، باشقا ـ باشقا تەرەپكە ئۇچۇپ كەتتى. بالىلار ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغاندەك غۇڭۇمەك بولۇۋېلىپ، ھېلىقى تراكتوردىكى ئادەملەر توغرىسىدا تالىشىپ بىرنېمىلەرنى دېيىشىۋەردى، يېنىغا بارغۇچە ئىزىدىن بىرسىمۇ مىدىرلاپ قويمىدى. سادىرغوجا مۇدىر-

نىڭ ئاۋازى ئەمەلىيەتتە ئەزاندىن بۇرۇن ھاكىرىغان ئېشەكنىڭ ئاۋازىدەك يىراق - يىراقلارغا كەتكەنىدى، ئەمما باللارنىڭ قۇلىقىغا كىرىپمۇ قويمىغانىدەك ئىدى. تۆت - بەش قەدەم قالغاندا، غەزەپتىن بوغۇلۇپ خىرىلداپ قالغان مۇدىر قولىدىكى قۇرۇق تېزەك تۈگەپ كەتكۈچە، ئەترايغا قاراپ باللارغا ئاتقىلى قولىغا چىقىۋەدەك بىر نەمە تاپالماي، يەرگە ئېگىشىپ يولنىڭ قۇرۇق توپىسىدىن بىر چاڭگال ئېلىپ:

— تارقىلىش دەيمەن، توڭگۇزنىڭ بۇرنىدىن چۈشكەن ھارىمىلار! — دەپ ۋارقىراپ توپىنى باللارغا چاچتى. باللار چۇرقىرىشىپ كۈلۈشكەنچە تەرەپ - تەرەپكە پىتراپ قېچىپ كېتىشتى. مادىرغوجا مۇدىر ئاتقان توپا شامالغا قارشى بولغاچقا، ئۇچۇپ ئارقىسىغا يېنىپ، ئۆزى توپا ئارىسىدا قالدى. توپا - تۈمان تارقاپ بولغۇچە، باللار چۇرقىراشقىنچە مەكتەپكە كېلىپ بولدى. مادىرغوجا مۇدىر يەنە ئاسمان - زېمىننى شېپى كەلتۈرۈپ باللارنى قارغاپ تىللىغىنچە قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئۇستىبېشىنى تام ئۆرىگەن مەدىكارنىڭكىدەك توپا باسقان، بايىقى ياغلىشاڭغۇ پارقىراق قىزىل يۈزى تاتىرىپ توپىدا تېخىمۇ خۇنۈكلىشىپ كەتكەنىدى. مەكتەپ ئىشخانىسىنىڭ ئالدىدا بىرمۇنچە ئوقۇتقۇچىلار قولتۇقلىرىغا دەپتەر، كىتاپ قىستۇرۇۋالغان ھالەتتە بىر ئىشلار ئۈستىدە سۆزلەشمەكتە ئىدى. نۇرئىلى بىرىپ كۆرۈشۈشنى ئويلىغان بولسىمۇ، ئۇلارنى تونۇمىغاچقا، بىر خىل تارتىنىش ئۈنى مەكتەپ قورۇسى ئوتتۇرىسىدىكى توپىدا بىر تۈپ كۆك يانتاق يېنىدا توختىتىپ قويدى.

ئۇ ياكى ئالدىغا مېڭىشنى، ياكى كەينىگە يېنىشنى بىلمەي بىر ھازا تۇرغاندىن كېيىن، مۇدىر قايتىپ كەلگەندە، ماۋاپ گۇرۇپپىسى مۇدىرغا قارىتىپ يېزىپ بەرگەن تامغىلىق خەتنى ئىچ يانچۇقىدىن ئېلىپ چاپانىنىڭ يان يانچۇقىغا سېلىپ ئاسانراق ئېلىش ھازىرلىقىنى قىلىپ قويۇپ، سادىر-غوجا مۇدىرنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇردى. سادىرغوجا قايناپ ئۇنى كۆرگەن بولسىمۇ، كۆرمىگەندەك يېنىدىن ئۆتۈتتى. نۇرئېلى قاراپ قالسا سالام قىلاي دېگەن ئۇمىدتە، ۋېلىسىپىتىنى تەستە توختىتىپ شۇنچە قارىغان بولسىمۇ، مۇدىر ئۇنى كۆرمەي ئاخىر ئۇدۇلىدىنمۇ ئۆتۈپ كەتتى. نۇرئېلى ئالدىراپ - تەمتىرىگەن ھالدا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن:

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم شياۋجاڭ! — دېدى، ھودۇقۇپ قالغانلىقتىن ئاۋازى غەلىتە بولۇپ خېلى بەك چىقىپ كەتتى. ئەمما سادىرغوجا مۇدىر ئاڭلىماي قاينىغىنچە كېتىۋەردى. نۇرئېلى يېرىم يولدا توختاپ قالدى. ئۇنىڭ يۈزلىرى قىزىرىپ تەرلەپ كەتكەندى. بىر خىل كۆچ يەنە ئۇنىڭ تۇۋلىشىغا يول قويمىدى. ئۇ ئۆزىچە نومۇس قىلىش كەيپىياتىغا چۈشۈپ، ئۆزىنى ھايا تىدا خېلى بىر ئوسال ھالدا سەزدى. مۇدىرنىڭ ئاغزىدىن ئېقىۋاتقان گەپلەر بارغانچە بەتتەرلىشىپ كېتىۋاتقاندى. ئۇ يىراقتىنلا ئوقۇتقۇچىلارغا قولىنى شىلتىپ ۋارقىرىدى:

— ئەي، ئەي... ھەرقايسىڭ ئوقۇتقۇچىمۇ نېمە، ئوقۇغۇچىلىرىڭ نېمە كويدا، ھەرقايسىڭ نېمە كويدا؟ ھە، تۆگىنىڭ مازار بىلەن ئىشى يوق، ھەزىلەكنىڭ خۇدا

بىلەن، دەپ... ھەرقايسىڭ بۇ يەردە كېسەل توخۇدەك پىتلىنىپ تۇرۇشسەنغۇ، غېمىڭدە يوق؟ ماڭە، ئەي، ئاۋۇ ھارامىلىقلىرىڭنى يىغىپ قويۇۋەت، ھازىر جىددىي يىغىن بولىدۇ. يىغىن بار... قايسىڭ دېجورنى؟ چالە داڭنى!...

سادىرغوجا مۇدىر شۇنچە ۋارقىراپ - جارقىراپ قاينىاپ قول شىلتىپ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ يېنىغا بارغۇچە بايىقى ئوقۇغۇچىلارغا ئوخشاشلا ھېچقانداق ئوقۇتقۇچى ئاڭلىمىغاندەك ئىزىدىن مىدىرلاپ قويمىدى. تاكى يېنىغا بارغاندىن كېيىن ھەممىسى ھەر تەرەپكە — قىشتا ئۇۋۇسىدىن چىققىلى خۇش ياقمىغان قوي پادىسىدەك قىمىر-لىشىپ تارقىلىپ كەتتى. بىر ئوقۇتقۇچى ئوغۇل ئوقۇغۇچىغا داڭ چېلىشقا بۇيرۇۋىدى، ئۇ بالا خۇددى مايمۇندەك مەكتەپ تېمىغا يامىشىپ چىقىپ تانسى ئۇزۇلۈپ كەتكەن، مەكتەپ كەينىدە ئۆسكەن جىگدىگە باغلانغان قوڭغۇراقنى بىر تاش بىلەن «داڭ، داڭ، داڭ...!» قىلىپ ئۇرغىلى تۇردى.

ئوقۇغۇچىلار خۇددى قىشلىق قوناق خامىنىدا ئۇچۇپ يۈرگەن بىر توپ ئاق قۇشقاچتەك سىنىپلىرىغا گۈرۈلدەپ چېپىشتى...

نۇرئىلى سادىرغوجا مۇدىرنى ئىچىدە مىڭنى تىللاپ، كۆپكەن قورسىقىنى بوشاتتى. ئۇ تەرىپىدىن ئۇرۇلغان ئىززەت نەپسىگە بىرئاز تەسەللى تاپتى. «ئىسىت، سەندەك قارا قورساق تەلۈە، چاكىنا ئادەمگە ئېزىپ - تېزىپ مۇدىرلىق، بىر مەكتەپتە مۇدىرلىق ھوقۇقى بېرىلە گىمىنى!... سېنىڭ نەرىگىنى ئادەم تەربىيىلەيدىغان مەكتەپنىڭ باشلىقى دېگىلى بولسۇن؟ بىزنىڭ ئالدىغان

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

تەربىيىسىز سەندەكىلەردىن بولغاچقا، بىر يېپىنى تارتسا مىڭ يېپى ئۇزۇلىدىغان رونىق تاپمايدىغان مىللەت بولۇپ قالغانمىز. سەندىن ئادەم تەربىيىلىگۈچىدىن چىقىدىغان بىرەر ئېغىز ياخشى گەپ يوق. سەندە ھاشارچىلارنى ئىشقا سالىدىغان مىراب، كەپسىز تېكە باقىدىغان پادىچى، ئەترەت باشلىقلىرىنىڭ كىبىرى بار ئىكەن...» نۇرئىلى بۇ ئادەمنى كۆرەر - كۆرمەيلا، ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىشكە باشلىدى. «مۇشۇنداقلا بولساڭ، سەن بىلەن قانداقمۇ ئىشلەپ بولغىلى بولار؟ خۇدانىڭ ئۆزىگە ئامانەت...» دېدى ئۇ.

7

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم.

— .....

نۇرئىلى ئىشخانىغا كىرىپ كەلدى. سادىرغوجا مۇدىرنىڭ پەقەت ئاستىدىكى ئۇستەل ئۇنىڭ ئورنىدىن تۇرغانلىقىنى ئىسپاتلىغاندەك غىچىرلاپ قويدى. سادىرغوجا مۇدىر ئالدىغا ئېگىلىپ، شىرە ئۇستىدىكى جىگدىنى بىر تالدىن تېرىپ يېۋاتقاندى. نۇرئىلىنىڭ كىرگىنىنى كۆرۈپ، كۆزىنى يېرىم يۇمغان ھالدا، ئۇستەلنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئۆزىنى تاشلاپ، سوغۇق نەزەردە بىر قولىنى بوشلا ئۇزارتتى، نۇرئىلىنىڭ قىزغىن سوزۇلغان ئىككى قولىغا ئۇنىڭ قولى تېگە - تەگمەيلا، كۆرۈشۈش تامام بولدى. ئىسىت، مەنمۇ بىر قولۇمنى تەڭلىسەم

نېمە بولاتتىم؟ دېگەنىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى نۇرئىلى چىرايى ۋىل قىلىپ قىزارغان ھالدا:

— ۋاسىل شياۋجاڭ بۇ خەت بىلەن مېنى ئەۋەتكەنـ دى، — دەپ يانچۇقىدىن قاتلاقلىق خەتنى ئېلىپ سۇندى نۇرئىلى. سادىرغوجا ئالدىدىكى چېچىلىپ ياتقان جىگدىدىن بىر تال ئېلىپ پۈۋلۈپىتىپ ئاغزىغا سېلىپ، چۈنۈن پوقىدا رەڭگىنى يوقاتقان يالتىراق تۈتۈلغان دېرىزىدىن سىرتقا بويۇنداپ قارىغاچ، خەتنى خۇش ياقماسلىق بىلەن ئاچتى - دە، ئالدىدا ئالقىنىنى بىر - بىرىگە سۈۋاپ قاراپ تۇرغان نۇرئىلىغا باشتىن - بوي بىر قارىۋېتىپ، خەتنى كۆسۈلداپ، ئاغزىنى قىمىرلىتىپ ئوقۇغىلى تۇردى. ئۇنىڭ دوردىيىپ تۇرغان تۇمشۇقلىرى يېڭىدىن موزايىلىغان ئىنەكىنىڭ ئوغۇزىدەك سېرىق گەز باغلاپ، ئىككى جاۋغىيىغا ئاق قۇشقاچنىڭ پوقىدەك يېغىلىپ قالغان بولۇپ، كالپۇكى ھەر قېتىم ئېچىلىپ يۇمۇلغاندا ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئىلەشتۇرگۈدەك ھالدا سوزۇلۇپ ئىككى كالپۇكى ئارىسىدا يىپتەك تارتىلىپ تۇرىدىكەن. ئۇ خەتنى بىردەم قوشۇمىسىنى تۇرۇپ تاۋۇز ئۇرۇقىدەك بىر چىمدىـ دىن قېشىنى بىر يەرگە كەلتۈرۈپ، بىردەم ئۇچۇرۇپ، بىر يەردە توختاپ قېلىپ دېرىزە تەرەپكە تۈتۈپ ئوقۇدى. بىر يەرلىرىگە كەلگەندە دېرىزە تەرەپكە تۈتۈپمۇ، ئارقىسىغا قايىتىپمۇ، ئالدىغا دۈمچىيىپمۇ، خەتنى كۆزىگە يېقىن تۇتۇپمۇ، نېرى ئاپىرىپمۇ ئوقۇيالماي سەپراسى تۇتتى:

— ئۇكاموي، بۇ قايسى چالا ساۋات ئېشەكچىنىڭ

خېتى؟ ساپ ئۆمۈچۈكنىڭ پۇتىنى رەڭگە چىلاپ قويۇۋەتكەندەك يېزىپتۇ بۇ خەتنى! خەت بولامدۇ بۇ؟ ساۋات چىقىرىش كۇرسىدا ئوقۇسىچۇ سورۇننى پاخاللاشتۇرماي...

— ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭنىڭ خېتى.

مۇدىر لدككىدە بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— تېز گەپ قىلە ئۇكاموي. ئاتكاچى بىرنېمىمۇ نېمە سەن؟ ئاغزىڭنى چايقىۋېتىپ گەپ قىل جۇمۇ، ۋاسىل خان دېگەن بۇنداق خەت يازمايدۇ. مەن دائىم بىرگە تۇرمىسام، دائىم خەت يېزىشمىساق كاشكى...

— راست، ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭنىڭ خېتى، خەتنى يېزىۋاتقاندا، مەن يېنىدا قاراپ تۇرغان، تىزىغا قويۇپ يېزىپ بەردى.

— ھە، مۇنداق دېسەڭ بولمامدۇ بالدۇرراق، ۋاسلخان بىلەن بىز دېگەن تۇغقاندىن چارە بىلىشمىز بىر - بىرىمىزنى. بىزنىڭ مائارىپنى ۋاسلخاندىن باشقا ئادەم باشقۇرۇپ قاملاشتۇرۇپ بولالمايدۇ جۇمۇ، دۇنيادا تېپىلغۇسىز ئادەم. سەن يەنە ۋاسلخانغا شياۋجاڭ سىلىنىڭ خەتلىرىنى ئۇنداق دېدى، مۇنداق دېدى دېمە جۇمۇ! بۇ گەپ مۇشۇ يەردە قالسۇن، بولمىسا سەن بىلەن بىز مۇشۇ يەردە بار...

— ياقەي شياۋجاڭ، بۇنداق گەپلەرنى دەپ يۈرىدىغان كىچىك بالىمۇ مەن؟

ئىشخانىغا ئىككى مەكىزى تۈل خوتۇنىنىڭ رېپىدىسىدەك قاسماقلىشىپ كەتكەن تۆت ياشلىق بىر بالا كىردى. باش - كۆزى توپىدىن پوستەكچىگە ئوخشىشىپ قالغان بالا

كىرە ـ كىرمەيلا:

ـ ماڭا پۇل بەر، پۇل! دادا، ماڭا پۇل! ـ دەپ غەلۋە قىلىپ مۇدىرنىڭ پېشىگە ئېسىلدى.

ـ ماڭە، ماڭ، ماڭە، ئىتنىڭ بالىسى. ھېلىتىن ساڭا نېمە پۇل؟ پۇل يوق مەندە، ماڭە، يۈگۈر ئاناڭغا دە!...

بالا يىغلاپ ئىشخانىنى بېشىغا كىيدى.

مۇدىر بالىنىڭ بېشىغا پاقىلدىتىپ ئىككىنى سېلىپ دۆشكەلىگەن بولسىمۇ، بالا جاھىللىق قىلىپ قاپقارا قوللىرى بىلەن كۆزىنى ئۇۋۇلاپ قىزارتىپ يىغلاپ پەقەت ماڭغىلى ئۇنىمىدى. مۇدىر سەپرا بولغان ھالدا ھەممە يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ، خالتىسىنى ئۆرۈپ بالىسىغا كۆرسىتىپ تىللاپ كەتتى. ئۇ نۇرئېلىغا قاراپ قىزىرىپ كەتتى. نۇرئېلى ئىت تالىشىپ كۆرۈشاتقان ھارۋىكەشتەك قاراپ ئولتۇرۇۋەردى. مۇدىر ئۇنىڭغا قاراپ زەردە بىلەن:

ـ تازا غەرەز ئۇقمايدىغان بالا ئىكەنسەن ئۇكامۇي، قاراپ ئولتۇرغۇچە يېنىڭدا پۇلۇڭ بولسا بىرەر مۇچەن بېرىسەڭ، كېيىن مەندىن ئېلىۋالمامسەن؟ كۆرۈپ تۇرۇۋاتسەن مانا...

نۇرئېلى ئورنىدىن دەس تۇرۇپ يانچۇقىنى كولاپ بولغۇچە، ئالتە ـ يەتتە ئەر ـ ئايال ئوقۇتقۇچى مۇدىرنىڭ گېپىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلگۈرۈپ كىردى ـ دە، مانا ئېلىڭ سۇلتانجان، ۋاي مانا بۇنى ئېلىڭ، ماۋۇ ئاۋۇنىڭكىدىن چوڭ، ماۋۇنىڭغا جىق كەمپۈت، گازىر كېلىدۇ.. دېيىشىپ كەتتى، ئۇلار نۇرئېلىدىن چاقىقان چىقتى. نۇر ئېلى ئوڭايسىزلىنىپ، ياكى ئوقۇتقۇچىلار بىلەن كۆرۈشەلمىدى، ياكى

پۇلنى بالىغا تەكلىيەلمەي بىر ھازا تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن، ئاستا جايىغا كېلىپ ئولتۇردى. سادىرغوجا مۇدىر ئۇنىڭغا قاراپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى. ئىككى ئوتتۇرا ياش ئايال بىلەن بىر ياش چوكان خانىم ئاغزىغا تەگمەي سۆزلىشىپ كەتتى:

— ۋايجان شياۋجاك، سىلىمۇزە تازا ئىكەنلا جۇمۇ! سۇلتانجان شۇنداق ئوماق چىرايلىق بالا تۇرسا، ئۇنىڭ ئۇستىگە تېخى مۇشۇ بىر تالا بالا تۇرسا، ئۇنچىۋالا يىغلاتقۇچە بىرنىمزنىڭ ياتقىغا چىقارسىلاچۇ بالدۇرراق، ھۇرنىساگۈل كۆرسە مۇشۇ تاپتا بىرمۇنچە خاپا بولار، ھەرقاچان.

— بۇ نېمە مۇشۇنداق قىلىپ قورقىتىدۇ ئادەمنى. پۇل توشمايدۇ...

— بىرمۇنچە ۋەجىلىرىنى سۇلتانجانىنى دەپ يىغىۋاتقاندىكىن... ھە، سىلىنىڭ نېمىلىرى بارئىدى شياۋجاك ھ... ھ... ھ...

تۇمشۇقى بىلەن ئېڭىكىدە ئازغىنا ساقلى بار، ئوتتۇرا ياشتىن ھالقىغان بىر ئەر ئوقۇتقۇچى خۇشامەت بىلەن شۇنداق دەپ ھىجايدى. مۇدىرمۇ مەغرۇر كۈلۈپ كېرىلىپ قويدى. ھېلىقى كوسا ئوقۇتقۇچى نۇرئىلىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ نۇرئىلى بىلەن قول ئېلىشماستىن، سەل ئېگىلىپ سالاملاشتى، ئاندىن سورىدى:

— ئۇكام، بىزگە كەلگەن مۇئەللىم ئوخشىمامسەن؟

— ھەئە، — دېدى نۇرئىلى. ئۇنىڭ ئاۋازى پاژىلداپ چىقتى. مۇدىرنىڭ ئېغىزى ئېچىلدى:

— ئۇكاموي، سەن قەيەردە ئوقۇغان؟
— ناھىيلىك ئوتتۇرا مەكتەپتە.
— تولۇققىچىما؟
— ھەئە.
— قانچىگە كىردىك؟
— ئون توققۇزغا.
— ئاتاڭ ئۆگزىگە باغلاپ باققانمۇ سېنى؟ چوڭ بولمىغان بىر نېمە ئىكەنسىنا؟

ئوقۇتقۇچىلار پاراقلاپ كۆلۈپ كېتىشتى.

— بۇ سەن، بىر غېرىچ تۇرىسەن، سىنىپقا كىرسەڭ بىزنىڭ ياۋايى بالىلار سېنىڭ شەپكەڭنى ئەپقېچىپ كېتىدۇ، ئېشەك ئېتىپ مېنىدۇ سېنى! ۋاسلجان قاراپ تۇرۇپ سېنى ماڭا ئەۋەتىپتۇ. قارىسام، بىزدە مۇئەللىمدىن جىق نېمە يوق. ئالدىغان يەر بولسا دۆۋىسىنى ئىككى پۈلدىن بېرىۋېتىمەن. ھازىر ياش بالىلار شۇ، ئاسمان دوپپام، يەر كەشىم دەپ ھېيت مانتىنىڭ بايتىلىدەك يۈرىدىغان بولدى. ئېلىپنى لام دېيەلمەيدۇ. ھال تارتىڭ دېسە، ھالىنى بىزنىڭ كالا ھارۋىسى تارتالمايدۇ. سېنى مۇئەللىم دەپ سىنىپقا سولاپ قويساق، بالىلار ئىككى كۆزىدە سېنى تەپكۈچ ئوينايدۇ. بۇ قۇملۇق سەھرادا بوش بالىلار يوق. مەن تېخى مۇنداق قاراپ تۇرساڭ، سېنى مەكتەپكە ئويىنغىلى كەلگەن بالىمىكىن دەپتۇمەن. ھا... ھا... ھا...

ھەممىسى قاقاقلاپ كۆلۈشۈپ كېتىشتى. نۇرئېلى ئۆپكىدەك ئېسىلىپ تىنالماي قالدى. يېنىدىكى كوسا مۇئەللىم ئاستا ئۇنىڭ

تەزىنى بېسىپ قويۇپ جىم تۇلتۇر دەپ، كۆزىنى يۇمۇشلاپ قويدى.

— ھە، ئېتىكنى يازالامسەن؟ — ھەجمىيىپ تۇرۇپ سوردى مۇدىر.

— ياق! — نۇرئىلىنىڭ ئاۋازى ئاچ قالغان كۆك بۇقىنىڭ ئاۋازىدەك ئىشخانىنىڭ ئىچىنى يالقۇنتۇۋەتتى. ھەممە ئوقۇتقۇچى چۆچۈپ نۇرئىلىغا قاراشتى. بىرنەچچە چىراي مۇدىرغا خۇشامەت يۈزىسىدىن نۇرئىلىغا غەزەپ بىلەن قاردى. شۇ چاغدا ياش، چىرايلىق مۇشۇ ئايالالار ئىچىدە ھەممىدىن پوزۇر يالىنغان بىر چوكان خۇش پۇراق تارتىپ ئىشخانىغا كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ تولغاپ مېڭىشلىرى، قاش - قاپاقلىرىنى سوزۇشلىرىدىن تازا ھاكاۋۇرلۇقى چىقىپ تۇراتتى. بىرقانچە ئەردىن باشقا ھەممە ئوقۇتقۇچى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ كەتتى. نۇرئىلىنىڭ يېنىدىكى كوسا ھەممىدىن بۇرۇن ئورنىدىن تۇرغاندى. نۇرئىلى قىمىرلاپمۇ قويمىدى.

— كەلسىلە، ھۇرنىساگۈل.

— ماۋۇ يەرگە كەلسىلە، قىستىلىپ قالىلا.

— مانا ماۋۇ يەرگە!

ھۇرنىساگۈل نۇرئىلىغا تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ بىر قاراپ قويۇپ، خانىملار ئارىسىغا قىستىلىپ ئولتۇردى. «مۇدىرنىڭ خوتۇنى ئىكەن - دە! ياش، چىرايلىق بىر نېمە ئىكەنسەن، ھوقۇق، پۇل دەپ ئاتاكىدىن قېرىغا تېگىپسەن - دە!» دەپ قالدى نۇرئىلى.

— ۋاي، خېلى ئاچچىقىڭ بار ئوخشىمامدۇ؟ چوڭنىڭ

ئاچچىقى كەلگۈچە، كىچىكنىڭ جېنى چىقىپتۇ، دېگەن شۇدە. ئۆپكەڭنى بېسىۋال. بەزدە ئەپەندىلەر ئوشۇق، ئۇنىڭ ئۈستىگە سېنى ئالساق، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدىن پەرق ئېتىپ تاپالماي قالمايلى يەنە، سېنى ئالالمايمىز.

مۇدىرنىڭ گېپى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، نۇرئىلى ئورنىدىن دەس تۇردى:

— خەتنى بەرسىلە ئەمسە، مەن كېتەي.

ئۇنىڭ كۆزىدە ياش پىلدىرلاپ، چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى.

— ئولتۇر لەگلەك بالام، ئولتۇر، بۇگۈن بىزگە خىزمەت بىلەن كەلگەنىكەنسەن، بۇگۈن بىزنىڭ مەشغۇلاتقا قاتناش. سېنى بۇندىق يولغا سېلىپ قويالمايمەن. ئەتە ئۆزۈم سەن بىلەن بىللە ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ بىلەن سۆزلىشىمەن. شۇ چاغدا ئەركەك - چىشى ئايرىلىدۇ ئىشىمىزنىڭ.

نۇرئىلىنىڭ يېنىدىكى كوسا مۇئەللىم ئۇنىڭ يېڭىدىن تارتىپ:

— شياۋجاڭ ئولتۇر دېگەنىدىكىن ئولتۇرمامسەن؟ كىچىك بالا دېگەن ئالدىراڭغۇ بولمايدىغان... چوڭ ئادەمنىڭ ئاغزىغا قاراپ ئىش تۇتىمىز.

نۇرئىلى ئىزىغا ئولتۇردى. سادىرغوجا مۇدىر گېلىنى قىرىپ بىرقانچىنى يۆتىلىۋەتكەندىن كېيىن:

— ھە... ئۆز گېپىمىزگە كېلەيلى. مەكتىپىمىز تازا بىر بۇزۇق ئەبلەخلەر يىغىلغان مەكتەپ بولدى. ئېسىمىزنى يىغىپ يۈرەيلى، ئۇيقۇمىزنى ئاچايلى، بەك ئېچىلمىغان

بولسا، مەكتىپىمىز ئەتراپىدا كۆك يانتاق خىلى كەڭرى، چىقىپ سۇۋۇنۇۋەتسەك ئېچىلىدۇ. بىرىمىز ئاغزىمىزدا ھى... ھى... ئارقىمىزدىن بولسا ۋاي شياۋجاڭ ئۇنداق، مۇنداق دەپ، نەق لوق يېرى قەيەردىن چىقارئىكىن دەپ غاجايمىز. يەنە بىرلىرىمىز قولتۇق پىتىدەك، قولتۇق ئاستىغا كىرىۋېلىپ چاقىمىز. يەنە ئاشۇ ھەمراھ يولداشقا ئوخشاش ئىدىيىسىنى داۋاملىق ماركسىزم - لېنىنىزم، ماۋ جۇشى ئىدىيىسى بىلەن قوراللاندۇرماي ئەكسىيەتچىلىشىپ ئۇلۇغ داھىيمىز ماۋ جۇشىغا تىل تەگكۈزۈپ، ئىككى پۇتىمىزنى بىر ئۆتۈككە تىقمىمىز. ئۇ ئەبلەخ ئىككى سەر ئىچىپ، ئالتە سەر مەست بولۇپ «ماۋ جۇشىنىڭمۇ ئىككى پۇتى گۆرگە سائىگىلاپتۇ، تۆت كۈنلۈكى قاپتۇ» دەپ ئەكسىيەتچىل گەپ قىلىپ، مانا ئەمدى ئۆزىگىمۇ قىلدى، بىزگىمۇ قىلدى. بىزنىڭ مەكتەپىمىزدىن ئاشۇنداق ئەكسىلئىنقىلابچى ئۇنسۇر چىقسا، بىزگە شەرەپمۇ، ھەم؟ دەپ بېقىڭلار - ھەم؟ پۈتۈن مەملىكىتىمىزدىكى كەڭ ئىنقىلابىي ئاممانى ئۇلۇغ داھىيمىزنى تۇمەنمىڭ يىللار ياشىسۇن دېۋاتساق، بۇ بۇزۇق ئۇنسۇر ئۇنداق دېسە، بۇ پۈتۈنلەي ئەكسىلئىنقىلابچى بولماي نېمە - ھە؟ مانا بۇگۈن گۇڭئەنجۇيدىن ساقچىلار كېلىپ ئۇ قارا نىيەتنى ئەكەتتى... بىز بۇگۈندىن باشلاپ كۈندە يېرىم كۈن، چۈشتىن كېيىن، بۇ بۇزۇقنىڭ بىزگە قالدۇرغان زەھىرىنى تازىلايمىز، ئىدىيىنى ئازاد قىلىمىز...

مۇدىر بارغانچە گۈمبۇرلەپ سۆزلەشكە باشلىدى. نۇر-ئېلىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان كوسا ئادەم ئاغزىنى ئاستا نۇر-ئېلىغا يېقىن ئەكىلىپ:

ـ ھەمراھ يولداش 18 يىللىق پىشقەدەم ئوقۇتقۇچى ئىدى. ئۇنى مۇشۇ شياۋجاڭ چېقىپ قويۇپ قولغا ئالدۇرۇۋەتتى. مەستلىكتە ئۇ بىچارە دېدىمۇ، دېمىدىمۇ، بىلگىلى بولمايدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ دائىم ھاراق ئىچىپ پەلىپەتىش گەپنى تولا قىلىدىغان ئادەم ئىدى، ئاخىر بېشىغا چىقتى. توققۇز بالىسى بار دېگىنە كاساپەتنىڭ! ياكى كېرەكسىز كەلگىنى يوق، ياكى خوتۇنىنىڭ ئىشى ئورنى يوق. ئۇ ئادەم شياۋجاڭ بىلەن كېلىشەلمەيتتى. ھاي مۇئەللىم، بۇ شياۋجاڭ بىلەن ھەپىلەشمىسىلە، بۇ ئادەم خەتەرلىك ئادەم دېسەم، ئۇنىمىدى. بۇ ئادەمنى سەن بىلمەيسەن، ناھايىتى خەتەرلىك ئادەم! مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىمۇ نۇرغۇن ئوبدان ئادەمنى قارىغا ئىتتىرىدۇەتكەن. گەپ ـ سۆزدە ئۆزۈڭگە ھېزى بولمىساڭ، سېنىمۇ تۆت كۆزدە كېرەكتىن چىقىرىدۇ. بىزمۇ ئاغزىمىزدا ۋاي دېگەن بىلەن دەردىمىزنى ئىچىمىزدە بىلىمىز. ھازىرقى ھۆكۈمەت دېگەن خۇشامەتچىگە ئامراق بولغاندىكىن، ئۇنىڭ گېپى ھامان گەپ بولىدۇ. يۇقىرىغا بېرىمىزنى تالاتماقچى بولسا يېمىسىمۇ، ئىچمىسىمۇ، ئىشتىنى قالمىسىمۇ ھەممە نېمىسىنى خۇشامەتكە دەسمايە سېلىپ گېپىنى ئاقتۇرىدۇ. ئۇنى شياۋجاڭ قىلىپ تۇرۇۋاتقانمۇ داستىخان. ھەمراھ يولداشمۇ بۇ ئادەم بىلەن شۇڭا ئۆچلىشىپ قالغان. ئاخىر بېشىنى يېدى. سەن تېخى كىچىك، ئوبدان دىققەت قىل!...

ـ ئەي، قاسىم ئىسلام، نېمە دېۋاتىسىلە؟ يىغىننى سىلى ئاچامسىلە، مەنمۇ؟ ھە، دىققەت قىلىڭلار، ئەگەر سىلى يىغىن ئاچساڭلار، ماۋۇ مېنىڭ ئورنۇمغا كېلىپ سۆزلەڭلار،

www.uyghurkitap.com

مەن ئاڭلاي. بولمىسا، مەن سۆزلىگەندەكىن، سىلى دېققەت قىلمىغىلار. ساقال ئەستاغپۇرۇللاغا يەتكەنىدە، ئەمدى بۇنىڭدىن ئارتۇق گەپ قىلساڭلار، ئىزا تارتىسىلەرا!...

كوسا مۇئەللىم ھۆپۈپىدە قىزىرىپ كېتىپ ئالدىغا قاراپ ئولتۇرۇۋالدى. ھە، قاسىم ئىسلام دېگەن مۇئەللىم شۇ ئىكەن-دە، پەرىزدىم خاتا ئەمەس ئىكەن. بۇئادەمنىڭ ئارىلىقتا گەپ توشۇپ يۈرىدىغان سۆزىنچى دېۋاتاتتى. گېپىنىلا ئاڭلاي، گەپ قىلماي، دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى نۇر-ئىلى. «تازا خەتەرلىك ئادەملەر ئارىسىغا كېلىپ قالدىممۇ نېمە، تېخى ئالمايمىز دەيدۇ، بولسا خۇدايىم بۇنداق تېگى يوق بالا-قازا بار يەردىن باشتا يەرگە كەتسەممۇ ياخشى ئىدى» دەپ ئۆمىدسىزلىنىپ ھەممە چىرايلارغا قارىدى نۇر ئىلى. سادىرغوجا مۇدىر ھە دەپ قورقۇنچلۇق سىياسەت، ۋەزىيەت توغرىسىدا گۈمبۇرلەپ سۆزلىمەكتە. سۆزلەپ قىزىرىپ كەتكەنىدە، بىردەم شىرەگە مۇشتلايدۇ، بىردەم ئېگىنىگە شاپىلاق سېلىپ بارمىقىنى چىشلەيدۇ. بىردەمدە ھاياجاندىن ھەيران قېلىپ پىشانىسىگە مۇشتلايدۇ. سۆزلەپ كېلىپ ئۆزىنىڭ سۆزىنى دەللىلەمەكچى بولۇپ، ماتېرىيال ئىزدەيدۇ. تاپالمىسا، ھاياجان بىلەن تازا قاينىپ ئوقۇۋېتىپ، ئۆزىنىڭ سۆزلىگەنلىرىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلاپ، ھەمەيلەنگە تازا مەغرۇر قارايدۇ. ئەگەر ماتېرىيال تاپالمىسا، كونىراپ غىچىرلاپ قالغان جىنازىدەك ئۈره ئىشكاپىدىكى قالايمىقان چېچىلىپ ياتقان ماتېرىياللار-لىنىڭ ھەممىسىنى ئالدىدىكى شىرە ئۈستىگە پادىچى مالغا پىچان تاشلىغاندەك تاشلايدۇ. ئېغىزغا ئالغۇسىز گەپلەر

بىلەن تىللايدۇ. كىمنى تىللايدۇ؟ بۇنى بىلگىلى بولمايدۇ. ئىشكاپتىن چۈۋۈلۈپ، ئۈۋۈلۈپ كەتكەن بور، پالتا، كەكە، كونىراپ كېرەكتىن چىققان توپ، سېتكا، كۆكىرىپ كەتكەن پۇچۇق زاغرا، چاشقان پۈچەكلىرى بىلەن مايىقىلىرىنى قالدۇرۇپ قويغان يېرىم خالتا گازىر، يېرىمى سېسىغان ئالما، ئامۇت، يېرىم كاسا پاختىلىشىپ كەتكەن قوغۇن، چالا غاجىلىپ قالغىنىنى چاشقان يېگەن پايخان... دېگەندەك نەرسىلەرنىڭ سۆرۈلۈپ چىقىدۇ. ئوقۇتقۇچىلار بۇنى قەدىمىي بىر تارىخىي مۇزېينى كۆرگەندەك كۆرۈپ، سۆزلىشىپ كېتىدۇ. «ئاۋۇ ئالما پالانى باشلىق كېلگەندە ئالغان ئالمىنىڭ قالدۇقى، ئاۋۇ پايخان ھېلىقى چاغىدا مېھمان چاقىرغان چاغدىكى پايخان شۇ»...

مۇدىرنىڭ گۇمبۇرلەپ سۆزلىشىنى ئاڭلىمىغاندەك، بىرنەچچە يىلەنىي مۈگدەك باسىدۇ. بىرنەچچە يىلەن ئاڭلاۋاتقاندەك قىلسىمۇ، كاللىسى ئۆز ھەلەكچىلىكىدە ئىدى.

قاسىم ئىسلام نۇرئىلىنى جەينەكلىدى:

— ئۇكاموي، خاتىرەڭنى جەم قىل! شياۋجاڭ دېگەن پورداقچى ۋاسىل گەنسىدىن خۇدادىن قورققاندەك قورقىدۇ. چاپىنىڭ پېشىگە سەجدە قىلىپ داستىخان سالىدۇ. ئۇ شياۋجاڭلىقنى ئاشۇ كەڭرى داستىخىنى بىلەن ساقلىمىسا بولمايدۇ. ۋاسىل ئەپەندى ھەر ئايدا ئىككى - ئۈچ كېلىپ بىر قويۇنلۇق كاللىسىنى كېسىپ يەپ كېچىلىك مەشرەپ قىلىپ كېتىدۇ.

— قوي دېگەن توخۇغا ئوخشاش ئەرزان بىرنەمە ئەمەس، ھەرقانچە بولسا شياۋجاڭ بىلەن خوتۇنىنىڭ

ماڭاشىغا ئايدا ئالسا ئاران كۆك پىت باسقان پاختا بىرى كېلەر؟ ئۇنداق قىلمۇەرسە ئۇ يالىڭاچ قالامدۇ؟

— ھىم، بالا — دە، سەن، بالا! سېلىق چاچىدۇ... ھەممە ئەپەندى تەڭ تارتسىمز، ئايدا ھەربىر ئەپەندىسىڭ ماڭاشىسىڭ 30 پىرسەنتى مېھمان چىقىمىغا كېتىدۇ. مەن مۇشۇ مەكتەپتە ئىشلىگىلى تۇرغىلى ئالتە يىل بولدى. ماڭاشىمنى ساق ئالغىنىمنى بىلمەيمەن. ئالمەن — ئالمەن، ئۇ ئايدىن بۇ ئايغا چىغىرىسى چىقماي، ئايىنىڭ ئون بەشىدىن تارتىپ كۈن ساناپ قەرزگە بوغۇلۇپ ئاران ئاي توشقۇزىمەن. ھەممىسى شۇنداق، ھەممە ئەپەندىلەر شۇنداق. ئېشىمىز يەتمەيدۇ، ئەترەتنىڭ ئامبارچىسىغا يېلىنىمىز. نورمىمز ئايدا بارى — يوقى 28 جىڭ. ئەترەتنىڭ پىگىلۇسىغا قوشقان لىڭشىما بايتىلىدىن ساق بەش باراۋەر كەم ئۇزۇقلىنىمىز. قوتۇر ئات كۈندە تۆت جىڭ ئات چىشى يېمگى قوناق يەيدۇ. بىزچۇ، 28 جىڭ نورمىنى بىر ئايغا سۈندۇر، ئۇزۇڭ بىلىسەن، ئاۋۇ تومىلاق خانىمنى كۆردۈڭمۇ، ئېرى ئاۋۇ سالپىيىپ ئولتۇرغان لاتا قونچ ئاداش، بالىسى تۆت، ئىككىسى خەلق ئوقۇتقۇچىسى، 18 كويدىن ماڭاش ئالىدۇ. ئىككىسىنىڭ ماڭاشى ئۆيىدىكى ئالتە جانىڭ نورمىسىغا يەتمەيدۇ. نورمىسىنى دادۇي بېرىدۇ. ئۇ بىچارىلەرنىڭ ھال — كۈنى ناھايىتى يامان... ئۆيىدە سەككىز — ئون توخۇسى بار. ئاشۇ پوچۇق توخۇنىڭ توخۇمىغا تايىنىپ كىيىمى كونا بولسىمۇ، يالىڭاچ قالماي، سېرىق تال بولسىمۇ، ئاچ قالماي، جاھاندارچىلىق قىلىدۇ... ئاۋۇ چىرايلىق خانىم بولسا... ئەترەتنىڭ ئات ھارۋىسىنى

هەيدەيدىغان پۇچۇق ئاداشنىڭ ئاشنىسى. ئۇ پۇچۇقىنى كۆرىدىغان بولسا، قۇسقۇنى كېلىدىغان ماخاۋ كېسىلى بىر نەمە... بەشى ئىششەك چارەك تاز. بۇ چىرايلىق خانىمچاقنى ئاشۇنىڭ ئاشنىسى دېسە، كىم ئىشىنىدۇ؟ ئەمما ئىشەنمىگەن بىلەن خۇدا ئۇ تازنىڭ قولىغا ھارۋىكەشلىك نەسىۋىسىنى بەرگەن. ئۇ ئاتنىڭ قونىقىنى بوينىڭ ئۆيىگە توشۇيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايالنىڭ ئاشلىقى ئۇ ئايدىن بۇ ئايغا ئۆزۈلۈپ قالماي يېتىشىدۇ.

نۇرئىلى گېپى بولۇۋاتقان خانىمغا قارىدى. بۇ بىر ئاق يۈزلۈك يۇمىلاق، پاكار كەلگەن ياش چوكان بولۇپ، ئۆز ۋاقتىدا تازمۇ شوخ، قېنىدا تۇرمايدىغان ئويۇنباز قىز بولسا كېرەك، مانا ئەمدىلىكتە تۇرمۇشنىڭ ئۇنى سۈندۇرغانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ. نۇرئىلى قاسىم ئىسلامنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن شۇ خانىمنىڭ ماڭسۇر ئىسىملىك ئېرىگە تېكىلىپ قالدى. قىزىل ياغاق يۈز، غاز بويۇن، ئاغزى كۆپۈش، ياش تۇرۇپ يۈز - كۆزلىرىنىڭ ئەتراپى ئۆمۈچۈك توردەك ئىنچىكە قورۇقلار بىلەن بېزەلگەن مۇئەللىم ئىدى ئۇ. بۇ ئەر بىلەمدىغاندۇ؟ چىرايلىق ئايالنىڭ، ئۆزى ھالاللاپ خوتۇن قىلىۋاتقان ئايالىنىڭ ئۆزىدىن باشقا يەنە بىر ئەرنىڭ ئايىغىدا ئىنجىقلاپ يۈرگىنىنى بىلەمدىغاندۇ؟ ئەگەر بىلمىگىنىدە ئۇ ئۆز ۋىجدانىغا لايىق چارە بىلەن بۇ ئىشلارنى يېغىشتۇرغان بولاتتى تاپىنلىق. بىلمەيدۇ، دۇنيادا ئادەملەر ئەتراپىدىكى

نۇرئىلى مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى:

— قانداق دەيسىز؟

— ئەمدىچۇ، قارىسام، ئىچىك ئاغرىغاندەك قاراپ كەتتىك. جەمئىيەتنى چۈشەنمەيسەن، بۇنىڭدىن كېيىن بىلىپ قالسەن. بىر كامارداىن چىقىپ، يەنە بىر كامارغا كىرگۈچە، نەچچە قاۋاندا قاينايدىغان گەپ. ئىچ ئاغرىتە مىساڭمۇ بولىدۇ. بۇ غاز بويۇنمۇ، ئۇنداق قېرى كالىدەك مۈگدەپ ئولتۇرغىنى بىلەن بوش نېمە ئەمەس... ئۇ باجىسى ھارۋىكەش بىلەن يېقىن ئاغىنە. بىر نان تاپسا، بىر جىگدە تاپسا، بىللە يېمىسە چىدىشالمايدىغان ئاغىنىلەر. دۇنيادا ئۇلاردىن يېقىن ئاغىنىلەر يوق. ئاتىسىغا دېمىگەن گەپلىرىنى دېيىشىدۇ. بۇمۇ شىاۋجاڭنىڭ يېقىن ئادىمى، بىزنىڭ ئۆلگىمىز! بۇ قېرى شىاۋجاڭ خوتۇنىنىڭ تۆگىسى، سىزىقىدىن چىقمايدۇ. خوتۇنى نېمە دېسە، شۇنى دەيدۇ. خوتۇنى ياخشى دېگەن ئادەم يامان بولسىمۇ ياخشى، يامان دېگەن ئادەم ياخشى بولسىمۇ يامان. بۇ قېرى شىاۋجاڭ ياش خوتۇنىنىڭ قۇلى. بۇ خوتۇنىنىڭ شەيتىنى يامان خوتۇن. ماڭسۇر ئۇ خوتۇنىنىڭ قوشقىرى. ئوخشاش، ئىككى سەككىز ئون ئالتە دېگەن گەپ... ئۇنىڭ بىلەن بۇ، بۇنىڭ بىلەن ئۇ! ئۇنى دېگەنىبىلەن، مەنمۇ ئېپى كەلسە بوش قويۇۋەتمەيمەن. مېنىڭ خوتۇنۇم نېمە ئىش قىلىدۇ؟ خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. خوتۇن كىشى دېگەن، خۇدا كۆڭلىگە ئىنساپ بەرمىسە توخۇغا ئوخشاش بىر نېمە... شۇڭا خوتۇن كىشى بىلەن گۈلگە شەك كەلتۈرگىلى بولمايدۇ. ئۆچكە يېغى بىر نېمە ئەمەسمۇ: ئاسان

ئېرىپ كېتىدۇ. ئۇستىرا كاپقا، خوتۇن خەق لاپقا ماڭىدۇ...

بۇ گەپلەردىن نۇرئىلىنىڭ كۆڭلى ئېلىشقاندەك بولۇپ قۇسقۇسى كېلىپ، سەسكىنىپ كەتتى. بۇنىڭ گېپىچە بولغاندا، دۇنيادا پاك ئايال يوق ئىكەن - دە! راست شۇنداقمۇ، بۇنىڭ ئاغزىدىن شۇنداق چىقىۋاتامدۇ؟ بۇ تازىمۇ ئۆتۈپ كەتكەن گۇمانخور ئىكەن. ئۇ ھېچكىمگە ئىشەنمەيدۇ. ئايالالارغا ئىشەنمەيدۇ. ئەمما بۇ يېڭى گەپ ئەمەس، بىزدە كەڭرى تارقىلىپ يۈرگەن، كىشىلەر ئاغزىدىن تولا ئاڭلىغىلى بولىدىغان گەپ. ئەمما بۇنى نۇرئىلى پەقەت ئوقۇمىغان ساۋاتسىزلار ئارىسىدىكى گەپلەر دەپ ھۆكۈم قىلغانىدى. ئەمما بۇ يەنە ئۇنىڭ ئۇچۇن پەزىلەتلىك كۆرۈنگەن ئادەملەر ئارىسىدىن ئاڭلاۋاتىدۇ. بۇ راستمۇ؟ دۇنيانىڭ ئىشلىرى مۇشۇنداق بولامدىغاندۇ؟ جاھاندىكى ھەممە ئادەم بىر - بىرىدىن گۇمانلىنىپ ياشىسا، ئۇ، ئەتراپىدىكى ھەممە ئادەمگە ئىشەنمەيدۇ، ھەتتا ئۆز ئايالى ئۆزىگە ئىشەنمەيدۇ. دۇنيادا مۇشۇنداقمۇ ئىش بولامدۇ؟ بىزدە جاھانىڭ ئىشلىرى مۇشۇنداق بولامدىغاندۇ؟ بىزنىڭ ئارىمىز خۇددى ئۆمۈچۈك تورىدەك چىرمىشىپ كەتكەن گۇمانخورلۇق، بېزەپچىلىك، غەيۋەتخورلۇق بىلەن تولغانمدۇ؟ نۇرئىلىنىڭ نەپرىتى قوزغالدى. بۇ نەپرەت كىمگە، ماۋۇ يېنىدىكى ۋالاقتەككۇر ئادەمگىمۇ ياكى بۇ ئادەم گېپىنى قىلغان ئادەملەرگىمۇ، بۇنى ھېچ بىلمىدى. ئىشقىلىپ نەپرەتلەندى. دۇنيادا زادى ئىشەنچ دەيدىغان نەرسە بارمۇ — يوق؟ مانا بۇ ئىشەنمەسلىكلەر، بىر - بىرىگە

www.uyghurkitap.com

گۈمان بىلەن قاراشلار. بىر - بىرىنىڭ پېيىدە يامانلىق ئىزدەپ يۈرۈش. بىر - بىرىگە كەينىنى قىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ غەيۋىتىنى يەنە بىرىگە قىلىپ بېرىپ، يەنە ئارقىسىغا قىزارماي - تاتارماي ئوخشاشلا ھىجىيىپ تۇرۇپ قاراشلار... بىر - بىرىنىڭ ئامانەتلىرىگە خىيانەت قىلىپ تۇرۇپ، يەنە جانجىگەر دوستلۇقلار. بىر - بىرىنى قولتۇقلاپ تۇرۇپ كۆڭلىگە ياقمىغانىنى پۈتلاپ مېڭىشلار... ئاجايىپ مۇناسىۋەتلەر... ئويلاپ يەتكىلى، يېشىپ چىقارغىلى بولمايدىغان مۇناسىۋەتلەر... بۇلارنى ئۇلار قانداق ئۆگەنگەندۇ؟ كىمدىن، نېمىدىن ئۆگەنگەندۇ؟ ئۇلار ياكى بۇرۇنىدىن تارتىپ بىلەمدىغاندۇ؟ نۇرئىلى گويا ئاساندا ئۈچۈپ كېتىۋېتىپ يەرگە موللاق ئېتىپ چۈشۈپ كەتكەندەك، بۇ زېمىننىڭ بارمۇ، يوقمۇ بولۇپ، سېزىمىنى يوقاتقاندەك بولدى.

— ئەي، ئىچىڭنى پۈشۈرما، كىچىك بالا! بۇ ئادەمنى سەن خاپا قىلىپ قويدۇڭ. بولمىسا سېنى بۇنداق قارشى ئالمايتتى. سەن قايسىبىر كۈنى ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭنى ئۆيۈڭگە قىچقارغاندا، بىزنىڭ شياۋجاڭنىمۇ قىچقىرىپ قويىدىغان يولى ئىدى. قىچقارغان بولساڭ، سەن تۇنجى قەدىمىڭنى جايىدا باسقان بولاتتىڭ، چۈنكى بۇ ئادەم خۇشامەتچى. خۇشامەتچىنىڭ تەمەخورلۇقىنى ئۆزۈڭ بىلىسەن. سېنىڭ ئۆيۈڭدە مەيلى قايسى سورۇندا بولمىسۇن، بىزنىڭ شياۋجاڭ ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭنىڭ يېنىدا بىر داستىخاندا بىر ئولتۇرۇۋالسا بولاتتى... ئىت ئۇرغانغا ئامراق دېگەندەك، ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ ئۇنىڭغا ھەم ئامراقتەك، ھەم خۇشى

يوق ئادەمدەك ھەمله قىلىدۇ. ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ بىرنىمك شياۋجاڭنى دائىم تىللاپ تۇرىدۇ، كۆلكىگە زورلاپ تازا تىللايدۇ. ئادەم جىق يەردە، چوڭ سورۇنلاردا تازا گەپتە پوملاپ مازاق، مەسخىرە قىلىدۇ. بۇ ئادەمنىڭ لەقمى خۇرجۇن قاچا، باشقا ئادەم بىلمەستىن خۇرجۇن ياكى قاچىنىڭ ئىسمىنى گەپ ئارىسىدا ئۇدۇل كېلىپ قالغاندا دەپ سالسا، ئانىسىنى ئوغرى ئالغاندەك كۆكىرىپ ئۇرۇشىدۇ. ئەمما ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ مىڭ قېتىم دەپ، ھەتتا خوتۇنى ئۇستىدە چاقچاق قىلىنىپ خەق ئارىسىدا تازا سۈندۇرسا، خەق بىلەن تەڭ كۈلۈپ، «ئوھوي، پەرۋايىم پەلەك، مەيلى ۋاسلىخان كۆڭلى خۇش بولىدىغان ئىش بولسا نېمە دېسە مەيلى» دەپ ئاغزىنى يالاقتەك قىلىپ ھىجىيىپ تۇرىدۇ. ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ بىلەن ئاشۇنداق بىر سۆرۈندا ئولتۇرۇپ زۇۋانىغا كەلگۈچە بۇرنىغا يېسىمۇ، خۇددى ھەرەمگە ببرىپ كەلگەندەك ئۇزاق ۋاقىتقىچە خەق ئارىسىدا «ۋاسلىخان مېنى ئۇنداق دېمىدى، مېنى مۇنداق قىلىدىغان بولدى. پالانى ۋاقىتتا ئاتايىن مېھمان بولغىلى كېلىدىغان بولدى» دەپ ئاغزىنى تاتلىق ئېتىپ ماختىنىپ يۈرىدۇ. سەن ئىش بىلمەس! ۋاسىل گەنسىنى قىچقارغان ئادەم، بۇ ئادەمنىمۇ بىر قىچقىرىپ قويغان بولسا. بۇ ئادەمگە ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ غاجاپ تاشلىۋەتكەن بىر تال سۆڭەك تەگكەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ تاۋاپ قىلىپ بىر سان پاخلان گۆشى يېگەندەك خۇش بولاتتى. خېلىغىچە ماختىناتتى، ئەمدى ئاچچىقىدا شۇنداق دەيدۇ، كۆزىگە سەت كۆرۈندۇك! مەن يارەملىشىمەن. بىرئاز خۇشامەت

www.uyghurkitap.com

قىلسەن، ئۇنى قىلمىساڭمۇ، خۇشامەت كېپىدىن قىلساڭمۇ بولىدۇ. يەنە بىر يولى شياۋجاڭنىڭ خوتۇنىنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ قالما، بۇ ئەڭ مۇھىم. شۇنداق سەت كۆرۈندۈڭمۇ، بولدى، ئەمدى بۇ يەردىكى رىزقىمغا توپا چۈشتى دېسەڭ بولغىنى. بۇ خوتۇن سەندەك ياش بالىلارغا ئامراق. چىشىغا تەگمىسەڭ، بۇ خوتۇن توغرىسىدا بىر كىمگە مىت قىلىپ تىنىپ سالمىساڭ بولدى...

— مېنىڭ بىر كىمنىڭ غەيۋىتىنى قىلغان بىلەن خۇشۇم يوق، نېمە دەيىتتىم، — دېدى نۇرئىلى تولا گەپتىن زېرىككەن هالدا.

— بۇ ئاجايىپ خوتۇن، كېيىن بىلسەن، ئىسكەنە دەرىنىڭ بېشىنى چۈشۈرگەن ساتىراشتەك قۇسۇۋ ئىلىپ كەتمىگەننى كۆرەي، لېكىن دېمىسەڭ بولدى. مەنمۇ، سەنمۇ شۇنداق. كۆنۈپ كېتىسەن، ئاڭلىسام ئۇ دۇنيادا گۇناهى ئېغىرلار ئۇزاق مۇددەت دوزاختا يېتىپ كۆنۈپ كېتەرمىش. خۇددى جەننەتتە ياشىغاندەك ياشارمىش. سەنمۇ كۆنۈپ كېتىسەن. كۆنۈشتىن ئاۋۋال ساڭا باشقىچە تۇيۇلۇپ ئاغزىڭدىن چىقىرىپ سالساڭ، بىر قولۇڭدا ئاغزىڭنى، بىر قولۇڭدا كۆتۈڭنى تۇتۇپ ماڭسەن. مەن بۇنداق هەۋلى مونەڭ سېرىق بولغىنىم بىلەن مۇشۇ مەكتەپنىڭ ئىلمىي مۇدىرى. ئاكاڭنىڭ دېگىنىنى قىلساڭ، زىيان تارتمايسەن...

يىغىن تۈگىدى. هەممەيلەن تاراقلىشىپ ئون كۈن قوتاندا قالغان پادا يايلاشقا ئالدىرىغاندەك بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ، بىقىنىشىپ، چاقچاقلىشىپ ئىشىكتىن چىقىشتى.

لۇرئېلى ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى، قاسىم ئىسلام ئۇنىڭ بېغىشىدىن تۇتۇۋېلىپ ئولتۇرغۇزدى. ئۇنىڭغىچە شياۋجاڭنىڭ ئايالى ئۇلارنىڭ ئۇدۇلغا كېلىپ قاپاقلىرىنى سۈزۈپ:

— ۋاييەي، قاسىمئاخۇن، نېمانچە بۇ بالىنىڭ بېغىشىنى تۇتۇۋالالا سەتلىشىپ؟ بۇمۇ ئەر كىشى جۇمۇ، ۋاي جېنىم، ئەجەب بىر كاللەك سەيدەك چوڭ بولغان بالىكىنا ماۋۇ. ھ... ھ... ھ...

نۇرئېلى ئۆپكىدەك ئېسىلىپ، قىزىرىپ كەتتى. قاسىم ئىسلام خۇشامەت بىلەن ھىجايدى:

— بېغىشىدىن تۇتسام نېمە بوپتۇ؟ ئوغۇل بالا ئوغۇل بالىنىڭ بېغىشىدىن تۇتمىسۇن دەپ بەلگىلىمە يوقتۇر، خەنىگۈل؟...

خەنىگۈل قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن كالاچ كەلگەن ئاغزىنى يېپىپ تۇرۇپ تېخىمۇ قىقاسلاپ كۈلۈپ چىقىپ كەتتى. قاسىم ئىسلام نۇرئېلىنىڭ قولىدىن يېتىلەپ سادىر-غوجا مۇدىرنىڭ شىرەسى يېنىغا كېلىپ، گېپىدىن بۇرۇن بىرقانچە قېتىم بۇرنىنى تارتىپ، ھىجىيۈەتكەندىن كېيىن:

— ھە... ئەھ... ھە... ھ... ھ... ھ... شياۋجاڭ، بۇ بالا، ئۇكام ئىسمىڭ نېمە ئىدى؟

نۇرئېلىنىڭ غۇڭزىدە ئاچچىقى كېلىپ، قاسىم ئىسلامنىڭ كۆزىگە تىكىلدى. قاسىم ئىسلام دەررۇ سول كۆزىنى قىسىپ قويدى.

— نۇرئىلى، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ سەسكەنگەن هالدا.

— هە... ئەهە. نۇرئىلى، ئۆزى بەك تارتىنچاق بالا ئىدىكەن. ئەسلى قايسى كۈنى ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ بىلەن بىر قاتاردا سىلىنىمۇ قوشۇپ ئۆيىگە قىچقارماقچى بوپتىكەن، ئاتىسى مەن سېنىڭ شياۋجىڭنىڭ ئەر - خوتۇنغا مەخسۇس بىر پاقلىنىم بار، ئۇ ئادەمنى خەق بىلەن شېرىك قىچقارمايمەن، يېرىم - يارتا ئىش قىلمايمەن، شياۋجاڭغا مەخسۇس بىر پاقلىنىم بار، دەپ ئۇنىماپتۇ. بۇنى سىلىگە تارتىنىپ دېيەلمەي بايا تىن بېرى ماڭا دېدى.

«نىمىدەپ جۆيلۈيدۇ ماۋۇ كوسا؟» نۇرئىلى ھەيران بولغان ھالدا قاسىم ئىسلامغا قارىدى.

— نۇرئىلىنىڭ ئاتىسى سايىمقاريكام خېلى ئادەمگەرچىلىكى بار ئادەم. تېخى سىلىگە ئاتاپ بىر كېچە مەشرەپ قىلىپ بېرىمەن دەپ يۈرەرئىمىش...

سادىرغوجا مۇدىرنىڭ مۇز يېغىپ تۇرغان تاۋۇز ئۇرۇقى قېشى ئاستىدىكى ئۇششۇك تەگكەن خوراز تاجىسى قاپىقى لىپىلداپ پۇلتىيىۋاتقۇ كەلگەن قىزىل جىيەك كۆز-لىرىنى كۆتۈردى.

— هە، مۇنداق دېگىن! سەن ئۆزى سايىم تەخەينىڭ ئوغلىمۇ سەن؟ خېلى مۇسۇلماندارچىلىقى بار ئادەم جۇمۇ ئۇ! ئاتايىن ئاۋارە بولمىساڭلارمۇ ۋاسلىخان بىلەن بىللە قىچقىرىۋەتسەڭلار بولۇۋېرەتتى. ئاتاڭنىڭ بۇنچىلىك ئىلتىپاتى بولسا، يەنە ۋاسلىخان بىلەن بىللە ئولتۇرىمىز - دە!

— قاسىمئاخۇن، 1 - سىنىپقا ئوقۇغۇچى تەربىيلەشنى تۈگەتتىڭلارمۇ؟

— ئازراق چالىسى قالدى، شياۋجاڭ.

سادىرغوجا مۇدىرنىڭ دەررۇ قاپىقى تۈرۈلدى:

— قانداق دېگەن گەپ بۇ قاسىمئاخۇن؟ بۇ 15 كۈننىڭ ياقى تەلىپكىمدەك بار دادۇيدە بىر سىنىپ بالىلارنى تەربىيلاپ بولمىساڭلار، ئۇنى قىل دېسە، تېخى ئاقتۇرالمىساڭلار، بۇنى قىل دېسە، تېخى ئاقتۇرالمىساڭلار، بىر ئىشنى تاپشۇرسا توشقاندەك ھېڭگىيىپ ئاز قالدى دېۋەرسەڭلار، سىلى بىلەن قانداق ئىشلەپ بولارمىز - ھە؟ ھەرۇننىڭ ئەتىسى تۈگىمەس، قەلەندەرنىڭ پەتىسى دەپ، سىلى ماۋۇ مەكتەپنىڭ ئىلمىي مۇدىرى، مەندىن قالسا، سىلى بار جۇمۇ ماۋۇ يەردە. قانداق دېگەن گەپ بولدى ماۋۇ...

— خاپا بولمىسىلا شياۋجاڭ، ئەتە تۈگىتىمىز...

— كۈن چىقمىسىمۇ كەچ بولىدۇ. ساقال چىقمىسىمۇ قېرىيدۇ جۇمۇ ئادەم! سىلى - بىز ئەمدى ياش جەھەتتىن خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالدۇق. ئاغزىمىز بىلەن باشقا يەرنىڭ پەرقى بولسا بولىدۇ.

قاسىم ئىسلام قىزىرىپ كەتتى.

— شياۋجاڭ، ئەتە چۈشتىن بۇرۇن تەربىيلىكنى سىلىگە تاپشۇرۇپ بولمىسام نېمە دېسىلە دېسىلە. لېكىنزە، مۇشۇ ساقالنىڭ گېپىنى قىلمىسىلا. جان ئالسىلمۇ ساقالنىڭ گېپىنى قىلمىسىلا... ھەممە ئادەمنىڭ سىلىگە ئوخشاش كۆڭلى بار، مەنمۇ خۇرجۇن - قاچىنىڭ گېپىنى قىلمىغاندىكىن!

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

سادىرغوجا مۇدىرنىڭ چىرايى دەرھال بوزاردى:

ــ قاسىمئاخۇن، ئۇنداق دېيىشىپ كەتمىسەك بولار-مىكىن، ــ مۇدىر قاسىم ئىسلامغا بىر ھازا تىكىلىپ قاراپ ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، ئاغزىدىن شۇ گەپ چىقتى. قاسىم ئىسلام دەرھال ئىككى چىشلىق كېۋەزدەك ھىجايدى:

ــ مەنمۇ باشقا گەپ قىلمىدىم، شىياۋجاك، خاپا بولمىسلا...

قاسىم ئىسلام شۇنداق دەپلا، سادىرغوجا مۇدىرنىڭ ئەلپازىدىن ئەيمىنگەن ھالدا، دەرھال كۈلكىگە زورلاپ ئىشخاندىن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئايىغىدىن چىققان توپا بوسۇغىغا قونا ــ قونماي سادىرغوجا مۇدىر ئاغزىنى بۇزۇپ، ئۇنىڭ كەينىدىن بىرمۇنچىنى تىللىۋەتتى. ئاغزى قىزىپ كېتىپ بىرنەچچىنمۇ تۈكۈرۈۋەتتى. گەپنىڭ سېپىستقلىقىدىن نۇرئىلى بەدىنىگە چاققاق ئولاشقاندەك قىمىرلاپ، ئولتۇرالماي قالدى.

ــ ھە، ئۇكاموي، مېنىڭ قول ئاستىمدىكى ئادەملەر ساپ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش چۆل بىرنېمىلەر. ئەركەكلىرى غەيۋەتخور، ئاياللىرى جېدەلخور. سەن بۇ نېمىلەرنىڭ گېپىگە ئارىلاشماي، قۇلىقىڭنى يوپۇرۇپ، ئۆز ئىشىڭنى قىلۋەر، پۇختا بول...

ئەسلى ئاچچىقىمدا سېنى بوسۇغا ئاتلاتماي ئارقاڭغا يانداۋۇرۇپ بېشىڭنى باش، پاقالچىقىڭنى تاش بولسۇن غوجام دەپ، يولغا سالاتتىم. بىرنەچىدىن ۋاسلىخانىنىڭ يۈز ــ خاتىرسى. ئەڭ مۇھىمى شۇ، مۇھىمى شۇ. ئادەمنىڭ

قاراپ تۇرۇپ ئۇ ئادەمنىڭ گېپىنى يېرىغۇسى كەلمەيدىكەن. ئىككىنەنچىسىدىن، ئۆزۈڭ پاكار، كۆرۈمسىز بولغىنىڭ بىلەن خېلى دېتى بار چېچەن كۆرۈنسەن. شۇڭا ئەپقالاي دېۋاتىمەن. ھەممىمىز مۇسۇلمان ئەمەسمۇ، بىرەر ئادەمنىڭ كۆڭلىنىڭ سېرىقىنى كۆرۈشنى خالايدىغان گەپ! بۇ يەرگە ئەپقالدىم. كېيىن ۋاقىتانۇاق كېلىپ، بىزھە دېگەنگە ھە بولۇپ، دېگەن يېرىمدىن چىقىپ بەرسەڭ، ئىز بېسىپ قالمەن. ۋاسلىخانغا مانا مەن ئۆزۈم گېپىنى قىلىپ رەسمىيلەشتۇرۇۋالىمەن. ۋاسلىخان بىلەن گېپىمەزنى يېرىشمايمىز. ناھىيىدىكى ھەرقانداق چوڭ ساقال، ئېچىق بېشىدىكى كالتە ساقال باشلىقلارمۇ ۋاسلىخانىنىڭ گېپىنى يېرالمايدۇ. ۋاسلىخانىنى خۇدايىم شۇنداق سۆزى ئۆتكۈر، سۆرۈنى بار، زۇۋۇلىسى چوڭ، قولى ئۇزۇن يارىتىپتۇكى، ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئوت چىقىدۇ. ھەممە ساھەدە ئۇنىڭ يۈزى چوڭ. قالغىنىنى ئۆزۈڭ بىلىسەن. ئۇ ئادەم ھەممىنىڭ ئاغزىدىن كىرىپ، بۇرنىدىن چىقالايدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ ئالدىدا ھەممىسىنىڭ ئاغزى شالىتاق، تىلى كېسىك، شۇڭا، ۋاسلىخان ھەممىسى بىلەنمۇ يېقىن. بىز ئىككىمىز ھەقمەقەتەن يېقىنلاردىن، شۇڭا، سەن گۆدەك، تېخى ئىش ئۇقمايسەن، ماۋۇ يەردىكىلەرنىڭ ھە - ھۇسىغا كىرىپ كېتىپ، ئاكاڭغا چالما ئاتساڭ، مازارغا چالما ئاتقان بولسەن!... قىسقىسى، ئوبدان بولساڭ، ئېشىڭنى يەيسەن، بولمىسا بېشىڭنى! ھە، ماقۇل، ھازىرچە ساڭا باشقا ياتاق ئورۇنلاشتۇرالمايمىز، مەكتەپنىڭ ئىشچىسى ئابدۇرېھىم بەگنىڭ ياتاقخانىسىدا سۆپا بار. شۇ يەردە يات! ھە،

سەن يەڭمدىن قوبۇل قىلىنمىدىغان 1 - سىنىپنى ئوقۇتسەن. ئەتە بىر كۈن بىزنىڭ ئايالنىڭ سىنىپى — 3 - سىنىپقا كىرىپ ئايالغا ياردەملەشسەڭ، ئۆگۈنلۈككە يېڭى بالىلارنىڭ تەربىيلىكىنى بېرىمىز. تەربىيلىك بويىچە بالا قوبۇل قىلىپ يېغىسەن.

سادىرغوجا مۇدىر شۇلارنى دەپ بولغۇچە ئاغزىدىن چاچراپ تۈرىدىغان تۈكۈرۈك ئالدىدىكى گەزىتنى يامغۇر تامچىلىغاندەك هۆل قىلىۋەتتى. تۈكۈرۈكى ئانچە - مۇنچە نۇرئىلىنىڭ يۈزىگىمۇ چاچراپ تۇردى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ دورداي كالپۇكىنىڭ قىسىلچىقى سوپۇننىڭ ماغزىپىدەك سارغۇچ كۆپۈكلىشىپ كەتكەنىدى. نۇرئىلى گەپ قىلىشقا ئالدىراپ تۇرسىمۇ، مۇدىرنىڭ گېپىنى ئۈزۈلمەي، گەپ قىلسام گېپىمنىڭ بېلىگە تەپتى دەپ خاپا بولۇپ قالمىسۇن دەپ، تۇرالماي قالدى. سادىرغوجا گېپىنى تۈگىتىپ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ يەنە گېپىنىڭ ئايىغىنى ئۈزمىدى:

— تامىقىنى ئابدۇرېھىمبەگ بىلەن بىرگە قىلساڭلار بولىدۇ. ئۆزى ئوقۇمىغان تۈرك هەم لايغەزەل. كوم - كوم ئاداش ئۇ! ئەمما كۆمەچ كۆمۈشكە مۇشۇ دەگادا ئۇنىڭدىن ئۇستىسى يوق. يوبدان دەمدۇ، چوڭقۇرچەك دەمدۇ، مونەك دەمدۇ، قوناق تامنىڭ هەممىسىنى ئېتەلەيدۇ. سەن كىچىك بولغاندىكىن، ۋاي ئاكا دەپ ئالداپ - سىيلاپ كېلىشتۇالساڭ، تامىقىڭ ئىسسىق، تەييار بولىدۇ هەم ساڭا ياخشى هەمراه. هە، ئاغزىڭ گەپ يۇقى تۇرىدا؟ نېمە دەيسەن؟ — مۇدىر بۇرنىنى قېقىپ يوغان ئىلمەك بۇرنىدىن سوزۇلۇپ چىقىپ تۇرغان

قارا تۆكلەرنى يۇلغاچ، ئىزىدا توختاپ، نۇرئىلىغا قاردى. نۇرئىلى قىزىرىپ، دۈدۈقلاپ گېپىنى قولاشتۇرالماي قالدى.

— شىياۋجاك، بۇ ئەمدى سىلى ماڭا كۆپ ئاتىدارچىلىق قىلدىلا، ياخشى نەسىھەت بەردىلە. مەن سىلى نېمە دېسىلە شۇ دەيمەن. ئەمما... ئەمما... ئەمەزە... مەن... مەن تېخى ئوقۇتقۇچىلىققا ئەمدى ئورۇنلىشىۋاتىمەن، مەن تېخى سەل - پەل پىشقەدەم ئوقۇتقۇچىلاردىن بىرەرىگە ئەگىشىپ شاگىرت بولسام، بەش - ئالتە زاماندىن كېيىن سىنىپ تۇتسام دەيتتىم، — دېدى. ئۇ گېپىنى قىلىپ بولغۇچە باش - كۆزىدىن تەر قۇيۇلۇپ بۇرنىمۇ قېنىغا كەلمەي قالدى. مۇدىرنىڭ تۆكگان قاپاق كۆزلىرى ئاچچىقتىن پارقىراپ كەتتى:

— ئۇكام، بۇ يەردە ئۆگىنىدىغان نېمە بار؟ قارىسام ئون يەل ئوقۇدۇم دەيسەن، بۇ يەردىكىلەرنىڭ ئوقۇغانلارنىڭ ھەممىسىدىن جىق ئوقۇغىنى مەن. مەن 7 - سىنىپ ئوقۇغان. 4 - سىنىپ ئوقۇغانلارمۇ بالىلار ئوقۇتۇشتا تۈرۈمتايدەك كېتىۋاتىدۇ. مۇئەللىمنىڭ سېنى قانداق ئوقۇتقان بولسا سەنمۇ شۇنداق ئوقۇتساڭ بولىدۇ. بۇ يەردە ئۆگىنىدىغان ھېچ ئىش يوق. خەپ، ئىككىنچىلەپزە بۇ گەپنى ئاغزىڭغا ئالما، ھازىر راستىنى دېسەم، ھەممىمىز سەندىن قورقۇۋاتىمىز، سەن ھەممىمىزدىن جىق ئوقۇغان. بەزىنىڭ جىق يېرىمىزدىن ئېشەن چىقىرالمىكىن دەيمىز. ئەيمىنىمىز. بىز بۇنداق دېۋاتساق، سەن ئۇنداق دېسەڭ، تازا بىر گەپ - دە!... ئېلىپبەنى بىلىدىغانسەن، 1 -

سىنىپ دېگەندە چرك ئىش يوق. شۇنى ئۇگەتسەك بولدى...

نۇرئىلى يەنە بىرنېمە دېمەكچىدى، ئەمما مۇدىر قول شىلتىپ ئۇنىڭغا گەپ قىلما! دەپ ئىشارەت بەردى. ئۇ ئىلاجسىز مۇدىرنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى.

8

ــ ۋاھ، ئابدۇرېھىمجاي، بارمۇ سەن. قويۇڭ ئادىشاۋاي، ئۇتتۇرۇڭدىكەن قىمارۋازدەك ئىشىكىنى دۈمۈپ ئۇخلاۋېرىدىكەنسەن ئادىشاۋاي! قويۇڭ زەڭگىۋاي، قويۇڭ ھەممە يەرنى كەندىر پۈرىتىۋېتىپسەن ئادىشاۋۇڭ! بوشراق چەكمەيسەن... بىر كۈن ئەمەس بىر كۈن، نۇر تەپەيلەنگە بىر دەيمەن بىكار... ئاندىن ھەمراھ يولداشقا ئوخشاش قولۇڭنى قارىلىغاچ قانىتى قىلىپ بوغۇچلاپ ماڭغاندا، نەشە چەكىنىگە تويۇپ، ۋاي بالىمەپتۇمەن دەيسەن...

شالاقلاپ چۈۋۈق سۇنىڭ بولۇپ قالغان ئىشىك بىرمۇنچە غىچىرلاپ، قارىداپ ئۇششۇك سويمىسەك قورۇلۇپ قالغان، كۆرەك تۇماقنى قىستۇرۇپ ئۆرۈمە قىلىپ كىيگەن، قاپقارا ساقالدىمان، ئوتتۇرا بوي، بىر پۇتىنى ئايىپ دەسسەيدىغان 30 ياشلاردىكى بىر ئادەم كۆكۈلداپ يۆتىلىپ ھەم ھىجىيىپ دېگۈدەك چىقتى. ئۇنىڭ ئىستىن سارغىيىپ قوڭۇر رەڭگە كىرگەن ھەم قاردىغان ئۇدۇل ئاستىنقى چىشى ئارىسىدا بىر چىشى ئاق كۈمۈچ بولۇپ، ئۇنىڭمۇ تۈۋى زەيلىكىنىڭ ئېچىغان لەيدەك قارىيىپ قالغانىدى.

— ئۆھۆ... ئۆھۆ... خۇش شياۋجاڭ... ئۆھۆ... ئۆھۆ... خۇدايىم كۆڭۈللىرىڭگە ئىنساپ بېرەر... خۇدايىم مەندەك ياۋاش بەندىگە كۆڭۈللىرىنى كەڭرى قىلار...

— مانا... مانا ئۇزۇڭگە زىيان. ياش تۇرۇپ كۈسۈكقا چۈشكەن قانچۇقتەك كاڭشىيەن. ئۇزۇڭگە زىيان ئاداش. چەكمە دېسە ئۇنىمايسەن. مەندىن ساق 15 ياش كىچىكسەن. ھازىر قارىسا ھېچكىم مېنى سەندىن چوڭ دېمەيدۇ. بىز ھەقىقىي ئوغۇل بالا - دە، تاماكا چەكمەيمىز، ھېچ بولمىسا چوڭ تاماكىنى بولسىمۇ تاشلىساڭ بولاتتى. بەتبەخت بەكگىسەن. ئابدۇرېھىمباي، ئاچ قالساڭ رازىسەنكى تاماكا چەكمىسەڭ تۇرالمايسەن. مەن تازا ئويلاپ يېتەلمەيمەن. سېنى مۇشۇ ھۈنەرنىڭدىن تەزدۇرىدىغان بىر ئەپچىل چارە تاپسام، تاماكا چەككەنىنىڭ سازايى قىلسام ئوبدان بولاتتى...

— ھە... ھە... ئۆھۆ... ئۆھۆ... قانداق قىلىمىز، شياۋجاڭ، ئۆگىنىپ قاپتۇمىز. ئەسكىنىڭ ئوتى يامان دەپ، تاشلىمىغىمىز تەس ئىكەن، خۇدايىم كۆڭلىمىزگە ئىنساپ بەرسە، بىر كۈنى تاشلايمىز.

ئابدۇرېھىمنىڭ ئارقىسىدىكى قىيا ئوچۇق ئىشىكتىن ئاقۇچ ئىس تۇرۇلۇپ چىقماقتا ئىدى. ئاچچىق تېزەك تۆتۈنىدىن ئابدۇرېھىمبايىنىڭ قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرى ياشاڭغىراپ تۇراتتى. ئۇ كۆزلىرىنى قاپقارا يىرتىق قوللىرى بىلەن ئۇۋۇلاپ تۇردى.

— ھە، بەگگە، مەن ساڭا ھەمراھ ئەكەلدىم. بۇ بىزگە يېڭى كەلگەن ئەپەندى. ئىسمى نۇرئىلى سايىم. سەن بىلەن بىرگە يېتىپ - قوپۇپ ئىشلەيدۇ.

نۇرئىلى بىلەن ئابدۇرېھىمئاخۇن قايتىدىن قول ئېلىشىپ سالاملاشتى. ئابدۇرېھىمئاخۇنىڭ قاپقارا يۈزلىرى تېخىمۇ بەكرەك قارىداپ كەتتى. ئەمما تېزلا ئەسلىگە كەلدى. مۇدىر يەنە سۆزلىدى:

— بىرنەچچىدىن، بۇ يېڭى ئەپەندىمىزگە بەگگىلىكنى ئۆگىتەيلى؛ ئىككىنەچىدىن، بوزەك ئەتمەيلى؛ ئۈچىنەچىدىن، ماۋۇ ئىشىكتىن چىقىۋاتقان تۈتۈنىنى موريدىن چىقىرىلى. مەن ھېچ بىلمىدىم. يەتتە يىل ئوتۇنچى بولغان ئادەم دوپپىسى يېرگە چۈشۈپ كەتسە ئالغىلى خۇش ياقماس بولۇپ قالىدۇ، دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ. مورائلىنى سۈپۈرۈۋەتكىلى خۇش ياقماي، پاتاس بىلەن تېزەكنىڭ تۈتۈنىدە ئولتۇرۇۋېرىدىكەنسىلە، تۈتۈنغۇ سىلىنىڭ 18 يىللىق قەدىناسىكلار. شۇنداق بولسىمۇ، ئوچاقتا قالغان پاتاس تېزەك تۈتۈنىنىمۇ ئىچىمگە تارتىمەن دېسەكلا، باشقا پايدىسى يوق. بالدۇرراق قارىغۇ بولۇپ، پاتراق ئۆلۈشكە پايدىسى بار...

ئابدۇرېھىمئاخۇن يەنە ھىجايدى.

— لىلا گەپ قىلما، شىياۋجاڭ. راست دېدىلە. تۈزىتەي، زادى تۈزىتەي. ئەمما، ابكىنزە، بۇ ئەپەندىم بالا بۇ يەرنى ياراتماسمكىن. مەن بىر ئوتۇنچى، بۇ بالا ئەپەندى. مەن يېتىپ قوپقان يەرنى بۇ بالا ياراتماسمكىن؟

مۇدىرنىڭ قاپىقى تۈرۈلدى:

— چىك... ئاھاي... ياراتماي نېمە بوپتىكەن. سەن دەپ باقە جۇۋا ئېغىز بەگگە. ئەمسە، مەكتەپنىڭ قەيەردە

ياتقۇدەك يېرى بار؟ ئىشخانىدا ياتامدۇ، سىنىپتىمۇ ياكى مېنىڭ ئۆيۈمدە؟...

— ۋاي شىياۋجاڭ، خاپا بولمىسىلا، ئەمدى شۇ، مۇنداق دەپ ساپتۇمەن، ئەمدى شۇ...

— نېمە ئەمدى شۇ تەخەي ئېشەكنى ئەمدىما. ئەمدى شۇ دېۋەرمەي ماۋۇ بالا ياتقۇدەك يەر راسلا ئاداش.

سادىرغۇجا مۇدىرنى شۇنداق دەپ قوللىنى بىر شىلتىپ نۇرئىلىغا بىر قاراپ قويۇپ، قوللىرىنى كەينىگە تۇتۇپ يۈمشاق بوجۇق توپىنى تۆزىتىپ مېڭىپ كەتتى.

— دۇنيادا ئىككى مەرەز كاس - كاس بولسا، بىرى مۇشۇ ئادەم. كۆڭلىدىكى گېپىنى دەپ بولغۇچە گەپنىڭ بېلىگە تېپىپ، ئۆزىنىڭ گېپىنى يورغىلىتىدۇ. ئىچىدە توڭگۇز قاترايدۇ بۇ جوھوتنىڭ! ئۆزىنى خۇددى ئەرىش مەلادىن چۈشكەندەك چوڭ تۇتۇپ، دۇنيادا ئۆزۈمدىن چوڭ ئادەم يوق، دەيدۇ. تۆخۇ پوقلۇقىدىنمۇ بۇرنى قۇلىقىغچە ئىچىدۇ. قېرى جوھوت! — ئابدۇرېھىمئاخۇن مۇدىرنىڭ كەينىدىن بىرمۇنچە تىللاپ غۇدۇرىغاندىن كېيىن، نېمە قىلىشىنى بىلمەي تۇرۇپ قالغان نۇرئىلىغا قاراپ تۇرۇلگەن قاپاقلىرى سەل ئېچىلىپ ئوڭايسىز بىر ھىجايدى:

— ئۇكام، كۆردۈڭمۇ ماۋۇ ئىپلاسنىڭ ئىشىنى! بىر ئەپەندىنى مەكتەپتە ئۆينىڭ شۇنچە كەڭرىسىدە مەندەك بىر ئوتۇنچىنىڭ يېنىغا ئورۇنلاشتۇرغىنىنى! گەپلىرىم ساڭا تەگمىسۇن، كىرىپ كۆرۈپ باق. بۇ يەر ساڭا لايىقمۇ، ئەمەسمۇ؟ ئۆزۈڭ كۆر. ئۇ قېرى جوھوت ئادەم بولىدىغان بولسا، بەش بالىسى بىلەن خوتۇنىنى

قويۇۋېتسېپ، ئۆزىنىڭ قىزىدەك خوتۇنىنى ئېلىپ بۇرنى قۇلىقىنىچە ئىچىپ ئولتۇرامدۇ؟ ئەلۋەتتە ئۇمۇ ئادەم بولغاندىكىن، قول ئاستىدىكىلەرنىڭ ئىززىتىنى قىلسا، ئۆزىمۇ ھۆرمەت تاپامدۇ؟ سۆزلەڭ دېسە، ماركستەك سۆزلەيدۇ، ئەمما زە، مۇشۇنچىلىك ئىشلارغا كاللىسىنى ئىشلەتمەيدۇ، ئۆتۈپ كەتكەن لامزەللە قاپاق. مانا كىرە، كۆرە تاللىسۇال. مۇشۇ ئۆينىڭ ياتقۇدەك يېرىنىڭ ئەڭ بەلەن يېرىنى سەن تاللىۋال، قالغىنى ماڭا...

ناماز شام ۋاقتى ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ چوڭ ئۆي (ئەسلى سىنىپ بولۇشى مۇمكىن) بولغاچقا، دېرىزىسى خام كېسەكنە ئېتىۋېتىلگەچكە، ئۆي قاراڭغۇ ئىدى. ئابدۇرېھىمئاخۇن ئاۋۇال كىرىپ كىچىك دورا شېشىسىدە ياسىۋالغان كىرىسىن جىرىغىنى يانىدۇردى. چىراغ پەقەت ئۆزىنىڭ ئەتراپىنى غۇۋا يورۇتالىدى. تەجزەك، شادا، پاتاسىنىڭ ئاچچىق تۇتۇنى نۇرئېلىنىڭ كۆزىدىن ياش چىققۇچە يۆتەلدۇرۇۋەتتى. ئۇ بىر ھازا كۆزىنى ئۇۋۇلاپ ئىشىك تۆۋىدە تۇرغاندىن كېيىن، قايتا كىردى. ئۆيدىن زەي، چىلە - قېغ پۇرىقى، يەنە سېسىقان سامان پۇرىقى كېلەتتى. بۇ ئۆي خېلى چوڭ ئۆي بولۇپ، ئۆينىڭ يېرىمىغچە سۇپا سېلىنغان، سۇپىنىڭ جەنۇب تام تەرىپىگە بۇغداي پالىكى ئۇستىگە ئۆتمىتۇشۇك بىر كىگىز، بىر ئۆڭ جۇۋا، بىر چىت يوتقان، بىر توپا باسقان قۇراق تەكىيە قويۇلغان. سۇپىنىڭ شىمال تام بۇرجىكىگە تام تورۇسچە تاقاشقان سامان دۆۋىلەكلىك ئىدى. جەنۇب تام تەرەپتىكى سۇپا بېشىغا چاپلاپ بىر تام مەشلىك

ئوچاق سېلىنغان بولۇپ، تام مەشنىڭ بۇلۇڭىغا بىر كونا ياماق خالتا، بىر بېشى يىرتىلىپ كەتكەن كونا ئۈچمە كاساك، بىر پۇچۇق چىنە، بىر ئاياق، بىر سۇپرا بىلەن تاختا ـ نوغۇچ. ئۇنىڭ ئاياغ تەرىپىدە يوغان بىر پۇچۇق داش قازانىدا كالىنىڭ ئېشىپ قالغان يېرىك ھەلىپى تۇراتتى. مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ سەل بېرىدە، كالىنىڭ كونا ـ يېڭى تېزەكلىرىگە چاپلىشىپ مەلەخ بولۇپ كەتكەن شادا پاتاق سامان، پىچان كۆدىلىرى چېچىلىپ ياتىدۇ. چوڭ داش قازاننىڭ يېنىدا ئۈستى يېرىلىپ ھەم قالپاق يېنىپ كەتكەن بىر جىگدە قوۋزىقى تۇراتتى. نۇر-ئىلى بىر قاراپلا بۇ يەردە كالا ياتىدىغانلىقىنى جەزملەشتۇردى.

ــ مانا ئۇكام، كۆردۇڭ! سېنى ئۆزۈمدىن قاچۇرغانلىق ئەمەس، بۇ يەر ھەم ئېغىل، كالا ماخۇسى، ھەم ئوت ـ سامانخانا؛ ھەم مېنىڭ ياتىدىغان، ھەم تاماق ئېتىپ يەيدىغان ئۆيۈم!...

ئۇ ياغاچ چۆمۈچتە ئوچاقتىكى كېچىك چويۇن داڭقاندا قاينىۋاتقان سۇپىرىق دۇگلەك ـ دۇگلەك چوگقۇرچەكنى تازا بىر قوچۇپ مالتىلۇۋتكەندىن كېيىن، كىچىككىنە سۇيىنى ئېلىپ ئوتلاپ باقتى، بۇلۇڭدىكى كونا باش، ياغلىقىنى كۆتۈرۈۋىدى، ئۇچ ئاچماق قوزۇقتا دەسستىلىگەن تۇزلۇق قاپقى كۆرۈندى. تۇزلۇق قاپاقنى ئاپئاق تۇز قېتىشمىلىرى ئورنىشىپ، خۇددى قېرى مومايىنىڭ بېشىغا ئوخشىشىپ قالغانىدى. ئابدۇرېھىمئاخۇن كىچىك تۇزلۇق نوگاينى قاپاقنىڭ ئىچىگە تىقىپ

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇلدۇقلىتىپ تۇز ئالغاندىن كېيىن، پىتىقلاپ قاينىتىۋاتقان ئاشقا كورۇلدىتىپ قويدى. قاينىتىۋاتقان ئاشتىن چامغۇر، كاۋا، يۇمغاقسۇتنىك پۇرىقى كېلىپ تۇراتتى.

— رەزگى كاسكا! كاسىلداۋېرىپ ئاش قاينىۋېرىپ ئېزىلىپ ئۇماچ بوپتۇ... كۆردۈك ئۇكام، كۆكلۈك كۆتۈرسە، مەن بۇنداق كۆرۈمسىز بەگگى ئوتۇنچى بولغىنىم بىلەن قىزغانچۇق ئەمەس. بىللە ياتىمىز. قارىسام سەن بالىلىق قىپسەن، ئۆيۈكلاردا ئانچە ـ مۇنچە ئۆيگە كەلگەن بالا ـ قازانىك ھەققىدە نەزىر بېرىدىغانسىلە، شۇ نەزرىنىك ئورنىدا، بۇ ئىتقا بىر قازان يۇندا قاينىتىپ زۇۋانىغا ئۇرغان بولسائىلار، سېنى بۇ يەرگە ئورۇنلاشتۇرمايتتى. ھېلىمۇ شۇنداق قىلساك، باشقىدىن ئورۇنلىشىسەن. بايا قول شىلتىپ كېتىشى، مېنىك ئۆيگە كىرسىلە دېمىگىنىمگە بوخسۇپ كەتكىنى. بىر قاچا چوكۇرچەك دېگەن بىر مەكتەپنىك شياۋجىگى ئۇچۇن قانچىلىك نېمە؟ ئۇ ئادەم مەيلى ئۇماچ بولسىمۇ ئالدىغا داستىخان سالماي ئەكەلسىمۇ خۇش بولۇپ ئىچىدۇ. ھەممىنى تەمە قىلىدۇ. ھازىرچە مەن بىلەن يېتىپ تۇر. قالغىنىنى كېيىن ئوكشىۋالارسەن. كېلە، ماۋۇيەردە ئولتۇر. ئاۋۇال تائام، ئاندىن كالام دەپتىكەن. ئاۋۇال، ھە، راست، چوك بولۇپ چوكۇرچەك ئىچىپ باققانمۇ؟ سورىمايلا داستىخانغا تەكلىپ قىلىپ كېتىپتۇمەن. بىز قارا دولانلار شۇنداق تۇز، ساددا كېلىمىز، بارنى ئايىمايمىز.

— مەن كۆزىكىزگە باشقىچە كۆرۈنۈۋاتىمەنمۇ؟ مەنمۇ دېھقان بالىسى، چوكۇرچەك ئىچىپ چوك بولغان.

— سەنمۇ دولانلىقمۇ؟

— ھەئە. بىز كونا دولان. ئاتا دەيمىز.

— ھە، ئۇنداق بولسا ئوخشاش ئىكەنسىز. كونا دولانلار بىلەن كىشىن كەلگەنلەرنى پەرق ئەتكىلى بولمايدۇچۇ ھازىر. ئارىلىشىپ كەتتى. مەن مانا تېگى - تەكتىمىزدىن، قەدىمدىن قەدىم مۇشۇ يەردىن. بىزنى ئۇرۇشۇپ قالساق، مۇغاللار دەپمۇ تىللىشىدۇ.

— بىزمۇ شۇ، — دېدى نۇرئىلى كۆڭلى ئېچىلغان ھالدا.

— كېلە، ئۇنداق بولسا ئاۋۋال قورساقنى خۇيلەۋېلىپ، ئاندىن ساقا ئورۇن راسلايمىز.

نۇرئىلى يۇمشاق پالاك ئېلىستىگە سېلىنغان كونا كىگىز ئۈستىگە چازا قۇرۇپ ئولتۇردى. ئابدۇرېھىمئاخۇن كىردىن رەڭگىنى يوقاتقان يىپ باش ياغلىقىنى نۇرئىلىنىڭ ئالدىغا سېلىۋېتىپ:

— ئۆي - ئوچاقلىق بولمىغاندىكىن، مۇشۇنداق بولىدىغان گەپ... داستىخىنىمنى كالا يەپ كەتتى. بۇنى بۇرۇنقى ئاقۇبەللىك ئاشنام تۇخۇم، قۇيماق چىگىپ ئەكەپتىكەن، باش رومال بولسىمۇ داستىخان قىلىۋالدىم، زاكىلىق قىلما ئۇكاموي! — دەپ كۈلدى.

— نېمىشقا زاكىلىق قىلىمەن؟ ئاقۇبەللىك ئاشنىڭىزنى بۇرۇنقى دېۋاتىسىز، ھازىرئاشنا ئەمەس ئوخشىمامسىز؟

— ھازىر ماۋۇ داۋزاتوغراقلىق بىر ئاشنام بار. ئاقۇبەللىكنىڭ مەندىن باشقا يەنە ئىككى ئاشنىسى چىقىپ قېلىپ، ئالە ئىت گۈيلار، دۇنيادا سەن تېپىلماسنىڭ

خومسمىدىك دەپ تاشلىۋەتتىم. سەن ئاشنى ئىچىۋەرگەچ تۇر. بىر ئاياق، بىر چىنەم بار. ئاياقنى ئۇساي دېسەم كۆڭلۈم قويمىدى، چىنەم پۈچۈق بولسىمۇ كۆڭلۈم پۈتۈن.

ــ چاتاق يوق، ئاكا.

ئابدۇرېھىمئاخۇن ھېر چىنەپ تۇرغان چوڭقۇرچەكنى نۇرئىلىنىڭ ئالدىغا قويۇپ بولۇپ يەنە ئىلتۇالدى:

ــ توختا، سەن قارىسام ئۆيلەنمىگەن ئوخشىمامسەن؟

ــ ياق تېخى، ئاكا، ــ دېدى ئۇزارتقان قولىنى ياندۇرۇۋېلىپ ئۇ.

ــ ئەي، بولماپتۇ، بولمايدۇ. ئۆيلەنمىگەن بالا پۈچۈق چىنىدە ئاش ئىچسە، يامان بولىدۇ. تاس قاپتۇمەن جۇمۇ! ــ ئابدۇرېھىمئاخۇن ئاشنى تام مەش ئۈستىگە قويۇپ، ئۆزىنىڭ ئايىغى بىلەن ياغاچ قوشۇقنى چايقاپ ئاش ئۈستى.

ــ قانداق يامان بولىدۇ، ئابدۇرېھىمكا؟ مەن ئاڭلىمىغان گەپ ئىكەنغۇ بۇ؟

ئابدۇرېھىمئاخۇن ئاياقنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇۋېتىپ:

ــ قانداق يامان بولاتتى ئۇكام، ئالغان قىزىڭ قىزىل چىقماي، ئاق چىقىپ قالىدۇ. ھا... ھا... ھا... دېققەت قىل، جۇمۇ، ئوغۇل بالا دېگەن ھەرقانداق يەردە پۈچۈق تاۋاقتا ئاش ئىچمەيدۇ.

ھەر ئىككىسى قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

ــ قىزىق ئىكەنسەن جۇمۇ ئابدۇرېھىمكا، راست دېققەت قىلمىسام بولمىغۇدەك، ــ دېدى نۇرئىلى.

— سەن ئاشنى ئىچكەچ تۇر. مەن كالىنى ئەكىرىۋېتەي، بۇ كەمدە خەقتە ئىنساپ قالمىدى. قورساق تويمىغاندىكىن، ساق ئادەمنۇ ئوغرى بولۇپ كەتتى. ھېلى قويغان نېمە ھېلى يوق، ھازىر خەق ئوغرىلىغىلى بىر نېمە تاپالمىسا، ئۆزىنىڭ تامبىلىنى ئوغرىلايدۇ. بۇ ئەتراپنىڭ ئوغرىلىرى يامان. شۇڭا كالىنى بېشىمغا باغلاپ ياتىمەن. سامىنىڭغۇ يېنىمدا قويدۇم.

— ھازىر ھەممە يەردە ئوغرى يامان بولۇپ كەتتى.

ئابدۇرېھىمئاخۇن چىقىپ كەتتى. ئەسكى ئىشىك بىر-مۇنچە غەلۋە بىلەن ئۇنى ئۇزاتتى. ھارغانلىقتىن پۈت-قوللىرى سىيرقىراپ كەتكەن نۇرئېلى بىر ئاياق ئاشنىڭ يېرىمىنى ئاغزى كۆيگىنىگە قارىماي شالاپلىتىپ ئىچىپ بولدى. ئاشنىڭ يېرىمىغا كەلگەندە، ئاغزىغا ئىس تېتىدى، ئۇ بوغچىسىدىن ئانىسى قېتىغا قويىنىڭ قۇيرۇقىدا قىيما قىلىپ سېلىپ يېقىپ بەرگەن ئاق سۈزۈك قوناقنىڭ زاغرىسىدىن ئىككىنى ئېلىپ داستىخان ئۈستىگە ئوشتۇپ قويۇپ، چوڭقۇرچەكىكە تۈكۈرۈپ يېيىشكە باشلىدى. ئابدۇرېھىمئاخۇن چوڭ بىر ئالا پاقالچاق قوڭۇر كالىنى ھەيدەپ كىردى. كالا پۇشۇلداپ ئالدىرىماي كىردى.

«چۇ - چۇ، مىس - مىس شۇمەك...»

ئابدۇرېھىمئاخۇن كالىنى قوزۇققا قىستا قىلىپ باغلىدى.

— ھە، سېنى ئوغرى خام كاۋاپ قىلىپ يېۋېتەمدىكىن دەپ كېچە - كۈندۈز يۈرىكىم سۇ، ۋاي - ۋۇي، ئانىسىنىڭ ھەققىدە ئۆي بەك دىمىق بولۇپ كېتىپتۇ،

ئىشكنى ئېچىۋېتەيلى. جەددال كېلىپ تارتىپ ئاپىرىپ ئىشكنىڭ قۇلىقىغا تىقىۋەتسىمۇ، خۇدايىمنىڭ ھەققىدە!...

ئابدۇرېھىمئاخۇن ئىشكنى ئېچىۋېتىپ، تام مەش ئۈستىدىكى قارا-قۇرا چۈشۈپ يۈزى نېپىز بىر قەۋەت قايماق باغلىغان ئاشنى قولىغا ئېلىپ كېلىپ سۇپىنىڭ لېۋىدە ئولتۇردى.

— ۋاي، دوستۇمنىڭ بەرگىنى خۇدانىڭ بەرگىنى، ئاقسۇزۇكنىڭ گۆش نېنى. مەنمۇ يەيدىغاندىمەن - ھە، ئۇكام، — ئابدۇرېھىمئاخۇن قاچىنى داستىخانغا قويۇپ، قېنىغا پاتمىغان ھالدا زاغرىنى ئېلىپ موكۇلدىتىپ يېدى.

— ئەلۋەتتە، يېمەيدىغان گەپ بولامدىغان!

— ئاپلا، بوپتۇ، ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ دەپ، بىسمىللا دەپ ئېچىشنى ئۇنتۇپتۇمەن. شۇڭا ئوتۇنچى باي بولمايدۇ. ھەر ئايدا مۇشۇ مىس-مىستا تۆت قېتىم خېنىياغا ئوتۇنغا كىرىمەن. بىرىدۇ 42 كوي، ئۆزۈم ئوتۇنچى، قالايدىغىنىم تېزەك بىلەن پاتاس. ھە، ئۇكاموي، سەن ئۆزۈڭ قانچە يىل ئوقۇدۇڭ؟

— ئون يىل.

— تازا ئوقۇپسەن، ئون يىل ئوقۇپ ئاران ئەپەندى بولدۇڭمۇ؟ بىزنىڭ بۇ مەكتەپتىكى ئەپەندى-خانىملارنىڭ ئىچىدە 2-سىنىپ ئوقۇغانلىرىمۇ بار، مەسىلەن، شياۋجاڭنىڭ ھېلىقى ياسانچۇقى خەنگۈل ساۋاتسىز ئىدى، شياۋجاڭ بىرنېمە قىلىپ ساۋاتىنى چىقىرىپلا، خانىم قىلىۋالدى. ھازىر 3-سىنىپ ئوقۇتىدۇ. ھالى ھەممىدىن يامان، ئەمازە، كۆڭلى پەس كاساپەتنىڭ! ئاڭلىسام،

شياؤجاڭ دەپتىرىگە يېزىپ بەرگەننى ئەتىسى بالىلارغا كۆچۈرۈپ بېرەرمىش. ئۆتكەندە بىر قېتىم بىر ھېسابنى تەتۈر كۆچۈرۈپتىكەن، بىرمۇنچە شاگىخوغا قالدى. سەن ئۆزۈڭ قانچە پۇل ئايلىق ئالدىغان ئەپەندى بولدۇڭ؟

— 18 كوي.

— ۋاھاي، ئوخشاش ئىكەنيا؟ مەن تېخى جىق ئوقۇغان ئەپەندىگە جىق، ئاز ئوقۇغان ئەپەندىگە ئازراق ماڤاش بېرەمدىكىن دەپتۇمەن. — ئۇ سۆزلەۋېتىپمۇ قاچىدىكى ئاشنى ئىككى سۈمۈرۈپلا ئىچىپ بولدى. زاغرىنمۇ تۆت چىشلەپ بىرنى تۇگەتتى.

— ئاقسۇزۇكتىن يەنە يېڭىمۇ؟ ئاناڭ ياقتان نان ئىكەن-ھە؟ قولى تەملىك ئىكەن، شۇنداق تاتلىق نان بوپتۇ.

— يەنە بار.

— بولسا ئالە يەنە بىرنى! دولاندىن پىخسىق چىقمايدۇ، چىقسا پوقى تالادا قالسا قورسقى ئالتە ئاي ئاغرىيدۇ دەپ، سەنمۇ زاغراڭغا چىدىمايۋاتامسەن؟ ھە، بولدى، بىرنى دېسەم ھەممىسىنى ئالدىڭغۇ؟ قارنىم يامان بولغان بىلەن يەنە بىرنى يېسەم تويمەن. قورسقىم تويغاندەك قىلىدۇ، ئەمما كۆزۈم تويمايۋاتىدۇ. سەن شۇنچە ئوقۇپ يەنە 18 كوي ئالىدىكەنسەن، مەن ھېچ بىلەلمىدىم. ئەپەندىنىڭ قانداقى جىق پۇل ئالىدۇ؟

— دۆلەت شتاتىدىكىسى جىق ئالىدۇ.

— سەن دۆلەت شتاتى ئەمەسمۇ؟

— ياق.

— ئەمسە، نېمە شتات؟ شتات-پىتات دېگەن نېمە

www.uyghurkitap.com

ئۇ؟ گېپىمۇ جىق ھۆكۈمەت ئىكەن بۇ! ئۆلمىسەم، تېخى خېلى خېلى ئىشلارنى كۆرۈپ، ئاتام ـ ئانام ئاكىلىمىغان گەپلەرنى ئاكىلايدىغان ئوخشايمەن. قانداق بولسا ھېلىقى شتاتقا ئۆتكىلى بولىدۇ؟

— يەنە ئوقۇسا، مەسلەن، قەشقەر، ئۈرۈمچىلەردە ...

— ۋاي، ئاغزىغا پىياز يەي. بۇمۇ ئاسان ئەمەس ئىكەن دېگىنە. مەن ئۇ شەھەرلەرنى ئاكىلىغان. بەك چىرايلىق ئىمىش. خۇدا پېشانەڭگە پۈتكەن بولسا، بارارسەن. ئوقۇپ جىق پۇل ئالىدىغان شتاتلىق ئەپەندى بولارسەن. سېنىڭ ئاشناڭ بارمۇ؟ بار ـ ھە. بولماي قالامتى. مەن سەندەك چېغىمدا تازا ئاشنا ئويناپ، قىز بالا دېگەننىڭ بىر كۆزىدىن قان، بىر كۆزىدىن ياش چىقارغان...

— بار.

— ئۇ خېلى چىرايلىقمۇ؟

— يامان ئەمەس.

— ئويناپ تاشلايدىغان ئاشناڭمۇ ياكى ئاخىر خوتۇن قىلامسەن؟

— خوتۇن قىلىشقا قەسەم قىلدىم.

— ئاپلا سويمەك، قەسەم قىلمايدىغان ئىش ئىدى. خۇدا رىزقىڭ قوشۇلسا خوتۇن قىلىدىغان گەپ، بولمىسا باشقا. قەسەم قىلغاندىكىن چاتاق. قەسەم قىلغاندىكىنلا قىز بالا پىسكىيىپ جىم تۇردى دېگەن گەپ، پەيلى شەيتان، ئىش تۇغدى. شۇنداقمۇ؟

نۇرئىلى پىخىلداپ كۈلۈۋەتتى. ئابدۇرېھىمئاخۇن يانپىشىغا شاپالدىدى.

— ئاپلا، ئەمدى بولماپتۇ. مېنىڭ دېگىنىم بوپتۇ - دە كاساپەت. ئەمدى ئۇنى ئالما. هارام، خوتۇن قىلىپ ئالساڭ هارام بولىدۇ. تۇتقان ئۆيۈڭ، تاپقان ۋەجەڭ، تاپقان بالاڭ ئاشۇ خوتۇن بىلەن بولغان ئىشكىنىڭ هەممىسى هارام. ئالىدىغان خوتۇن دېگەننى نىكاهتىن كېيىن ئاندىن بىر گەپ بولمامدۇ شەيتان؟ ئەمدى ئالمىساڭ بولىدۇ، ئالدىگىمۇ، گۇناھ ئۈستىگە گۇناھقا بوغۇلىسەن. شەيتان - دە شەيتان!... بوپتۇ. دۇنياداقىز ئازمىدى، ئۇنى ئالمىساڭلا بولدى. كاساپەت، چوكان ئەرگە تېگمىدىغان بوپتۇ - دە. بوپتۇ، تەلىيى باردىن بىرى ئالار. سەن سېرىق تۈڭ سۈيمەك ئاڭلا، كۆڭلۈڭدە ئالسەن، مۇشۇ ماڭا ئاش بولىدۇ دېگەن خوتۇننى ئۇنداق قىلمايسەن. بىز ئۇيغۇر خەقتە ئۇنداق گەپ يوق. ئۇنى ئوبدان ساقلايسەن. ئىچ پۇشۇقى دېگەن باشقا گەپ، مانا مەن جۇغى جەمئىي 15 خوتۇن ئالدىم. بىرى بىلەن ئۆي - ئوچاقلىق بولالمىدىم...

نۇرئىلىنىڭ كۆڭلى غەش بولدى. هارام دېگەن نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق گەپ! توڭگۇز، ئېشەك، چاشقان، ئىت. مۇشۇك — بۇلارنىڭ هەممىسى هارام. ئاشۇنداق بولسا قەمبەرنىسا بىلەن توي قىلسا ئۆزلىرى تاپقان بالىلىرى هەممىسى هارام، ئاشۇ توڭگۇزلارغا ئوخشاش هارام. هەممىسى هارام بولۇپ كېتەمدۇ؟

— ئۇ كاساپەت ئاشنا ئىغا راسا كۆيۈپدىكەنسەن جۇمۇ. غەمگە چۆكۈپ ئولتۇرۇپ كەتمە. كېيىن بىر گەپ بولىدۇ. سېنىڭ يېشىڭدىكى كۆيۈڭ دېگەن ئوت - سامانىنىڭ تۇتۇرۇقىدەك كۆيۈڭ. ئەمما ئۇنتۇلمايدىغان كۆيۈڭ. كېيىن

www.uyghurkitap.com

بىردەمدىلا ئۆچىدۇ، بولدى. غەم قىلما، خۇدا ئۆز يولىغا سالىدۇ. بۇ ئىشلار دېگەن ئويلاپ باشقا ئاچىققىلى بولىدىغان ئىشلار. كۆڭلۈڭ يېرىم بولۇپ قالدى. مەن ساڭا 15 خوتۇنۇمنىڭ گەپلىرىنى دەپ بېرەي، ياتقاچ ئاڭلا.

ئۇلار داستىخانغا دۇئا قىلىشقاندىن كېيىن، ئىككىسى نۇرئىلغا ئورۇن راسلاشتى. ساماننى تام تەرەپكە تېخىمۇ ئۆرىدەپ قىستىدى. ئاچچىق بۇرۇسقان دىماغنى شوخىدەك تاتىلاپ نۇرئىلنى راسا يۆتەلدۈردى. ئابدۇرېھىمئاخۇن يۆتىلىپ تۇرسىمۇ پەرۋاسىز ساماننى بىردەمدە ئۆرىدەپ، سۇپىنى خېلى كەڭرىتتى. بىر قۇچاق ساماننى يېيىتىپ ئۈستىگە نۇرئىلنىڭ يوتقان - كۆرپىسىنى سالدى. ئىشكنى تاقاپ قويۇپ، ھەر ئىككىسى ياتتى.

— مەن جەمئىي 15 خوتۇن ئالدىم. بۇنىڭدىن يەتتىسىنى قىز ئالدىم. تۆتى ساق چىقتى، قالغىنى ئاق... ئىشك قېقىلىپ غىچىرلاپ كەتتى.

— ھاي - ھوي، نۇرئىلى، ئابدۇرېھىمباي؟ توخۇغا ئوخشاش نامازشامدا قونداققا چىقىپ بولدۇڭلىمۇ؟

— ھە، بىزىيىتىپ بولدۇق ئاداش، گېپىڭ بولسا ئەتە قىل.

ئابدۇرېھىمئاخۇن شۇنداق دەپ جاۋاب بېرىپ بولۇپ، پەس ئاۋازدا:

— قاسىم ئىسلام دېگەن سۇخەنچى بۇ، ئانىسى تالاق، ئادەمگە ئارام بەرمەيدۇ ...، — دېدى.

— نۇرئىلى، قويە ئۇكاموي، بۇ بەكگى مۇشۇنداق بىردەم-دە ئۇخلايدۇ. بالىلار تاماق ئېتىپتىكەن، ھەرقاچان غورىگىل سەن.

— بولدى ئاۋارە بولماڭ قاسىم ئاكا. ئابدۇرېھىمكامنىڭ

تامىقىغا شېرىك بولدۇم، قورساق تويۇپ كەتتى.

— ئەمدى شۇنداق بولسىمۇ، ئاتايىن قىچقارغىلى چىقتىم، كۆڭلۈمنى قايتۇرما!

— چىقمە ماڭا، بۇ سالجا بىر چاپلاشسا ئاجرىمايدۇ، — دېدى ئابدۇرېھىمئاخۇن. نۇرئىلى كىيىملىرىنى كىيىپ ئىشكىنى ئاچتى.

— يۇرۇڭا ئابدۇرېھىمكا، بىللە چىقايلى، — دېدى نۇرئىلى.

— ماڭمامسىلە ئابدۇرېھىمباي؟

— ھە، بولدى، مەن تولا چىققان ئوڭۇي. چىقسام قوغۇنلۇقنىڭ يولى، چىقماي...

— يۇرۇڭ دەيمەن، — دېدى نۇرئىلى.

— بولدى زورلىما ئۇكاموي. چىلىم تارتقۇسى كەلدى بۇ بەگنىڭ، — دېدى قاسىم ئىسلام.

— تاپتىڭ ئانىسى تالاق، — دەپ يۆتەلگىنىچە قالدى ئابدۇرېھىمئاخۇن. قاسىم ئىسلام بىلەن نۇرئىلى ئىشكىنى يېپىپ كېتىپ قالدى.

9

قاسىم ئىسلامنىڭ يېرىم كېچىگىچە قىلغان تاغدىن-باغدىن پاراڭلىرى، غەيرىتلىرى، قاقشاشلىرى، شىكايەتلىرى نۇرئىلىنىڭ كاللىسىنى قىزىتىپ مېڭىسىنى قېچىرتتى. قايتىپ كىرگەندە، ئۆيىنى كەندىرنىڭ پۇرىقى بىر ئالغان بولۇپ، ئابدۇرېھىمئاخۇن خورەك تارتىپ ئۇيقۇغا

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

كەتكەنىدى. نۇرئىلى يېتىپلا ئۇخلاپ قالارمەن دەپ ئويلىۋىدى، ئۇنداق بولمىدى. ئۇ توخۇ چىللاپ، ئىشەك ھاكىرىغانغا قەدەر ئۇخلىيالمىدى. بىر - بىرىدىن كۆڭۈلسىز گەپلەر، ئىشلار، بەزىسىگە ئاڭلاپ ئىشەنگىلى بولمايدىغان، بەزىسىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئىشەنگۈسى كەلمەيدىغان ئىشلار... بۇ ئىشلار ئۇنىڭ كاللىسىدىن ھەيدەپ چىقىرىلغانىدەك قىلدى، ئەمما چىقمىدى. ئۇيقۇ كەلمىگەنسېرى جىلە بولدى. تالاغا چىقتى. سىياھدەك قاراڭغۇ كېچە، روشەن يۇلتۇزلار... بۇ يۇلتۇزلار مەھەللىدىمۇ ھاۋا ئوچۇق چاغدا مۇشۇنداق نۇرلۇق كۆرۈنىدىغان، مۇشۇ يەردىمۇ يەنە شۇنداق كۆرۈنۈۋاتىدۇ. قارىيىپ كۆرۈنگەن ئېگىز قۇملۇقتىن كەچ كۈزنىڭ نەمخۇش سوغۇق، قوموش بىلەن پىشقان قونىقانىڭ بىر خىل كۆڭۈلسىز پۇرىقى ئارىلاشقان ھاۋاسى ئاجىز شامالدا ئۇنىڭ يۈزىگە ئۇرۇلدى. ئاسماندا ئۇچ جۈپ ياۋا ئۆردەك ناھايىتى ئېگىز ئۇچۇشۇپ قاقىلدىشىپ ئۆتتى. «قىش كەپتۇ. بۇ قۇملۇق زەيلىكتە جانىنى غىرادىمەن. پاتراق ئوقۇش چىقىپ قالسا كەتسەم، رەسمىي ئوقۇتقۇچى بولسام، تىلىم ئۈزىرايدۇ. ئۇ چاغدا، بەلكى بۇ نەس باسقان قۇملۇققا ئەكىلىپ قويماس ئىدى... مۇنۇ قاملاشمىغان ئىشنى كۆرمەمدىغان! قەمبەرنىسا بىلەن توي قىلسام، ھەممىسى ھارام بولىدىغان گەپ ئىكەن. ئەجەب شەيتىنىمغا ھايى بەرمەپتۇمەن، كاساپەت. بۇ چاغقا شېرىن چۈش كۆرۈپ ئۇخلاۋاتقاندۇ ئۇ؟ ئۇنىڭ بەدەنلىرى قورۇلدى. قايتىپ كىرىپ يوتقاندا يېتىپ كىتاب ئوقۇماقچى بولدى. ئەمما چىراغ ياقسا

ئابدۇرېھىمئاخۇن خاپا بولىدۇ. چۈنكى ھازىر كىرسىن تاپماق ئاسان ئەمەس. ئۇ يوتقانغا كىرىپ ئايىغى چىقماس ئويغا چۆكۈپ، قانداق چاغدا ئۇخلاپ قالغىنىنى بىلمىدى. ئەمما ئەتىگىنى سادىرغوجىنىڭ گۈمبۈرلىگەن ئاۋازىدىن ئويغىنىپ كەتتى.

— بەللى، ئابدۇرېھىمئاخۇننىڭ قېرى ئۈيدەك ئۇخلايدىكەنسەن، ئۇكاموي، قويمامسەن؟ مەشغۇلىيەت باشلىنىپ كەتكىلى نەۋاخ! ئىشتىنىنىڭ ئېغى يوق بالىلارمۇ سىنىپقا كەلگىلى خېلى بولدى.

ئۇرۇمچىنىڭ ئاغزىغا بىرمۇنچە گەپ كېلىپ بولدىيۇ، يەنە باشقا گەپ قىلماي:

— ئوتۇنچىنىڭ كالىسىغا ئوخشىشىپتۇمەن - ھە؟ — دەپ توختاپ كۈلدى.

— ھە شۇ، — دەپ ھۆركىرىدى مۇدىر.

— ئۆلۈكتەك ئۇخلايدىغان ئادەمنى ھەرنېمىگە ئوخشاتماي ئەمىسە، — مۇدىر ئېسىلىپ قىزىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاغزىنىڭ ئەتراپىدا قانداقتۇر بىر قۇناق تەمىنىڭ يۇقۇندىلىرى قېتىپ قالغانىدى. ئۇرۇمچىنىڭ كۆڭلىگە: كۆزىگە تېخىمۇ سەت كۆرۈنۈپ قالماي، دېگەن ئەندىشىلىك بىر خىيال كېچىپ، مۇدىرنىڭ گۈمبۈرلەپ سۆزلەشلىرىنى ئاڭلىماستىلا سېلىپ دەرھال كىينىپلا مۇدىرنىڭ قول شىلتىپ كۆرسىتىپ قويغان سىنىپىغا يۈگۈرگەندەك كەتتى. ئۇنىڭ ئايىغىدىن كۆتۈرۈلگەن بوجۇق توپا پەس بىر قەۋەت تۇمان بولۇپ قالدى. بۇ تۇپراقتا بۇنداق تۇمانلار تولا. بۇشلۇقنىڭ ھەممە

يېرى تۇمان بىلەن قاپلانغان. كىشىلەرنىڭ مۇرىسىدىن چىقىقان تېرەك، پاتاسنىڭ ئاق ئىسلىرى ئادەملەرنىڭ ئۇستىدە تۇمان بولۇپ كۆن تىك چۈشۈپ تۇم قىزىغانغا قەدەر تارقىماي تۇرىدۇ. ئات - ئۇلاغلارنىڭ كىشىلەر تەرىپىدىن كۆلكىلىك ھالدا توپا سوروش ماشىنىسى دەپ نام بېرىلگەن تراكتورلارنىڭ توزۇتقان توپىسى ئادەم بويىدا قويۇق تۇمان ھاسىل قىلىپ، ئادەملەرنىڭ بېشىدا، تىنىقلىرىدا، كۆزلىرىدە لەيلەپ كىرىپكىدىن تارتىپ باشلىرى، ھەممە ئەزالىرىغا قونىدۇ. تامىقىنىڭ ئاخىرقى چاينامىلىرىدا چىشلىرى قۇم - توپا چاينايدۇ. بۇ يەرنىڭ ئادەملىرى ئۇچۇن بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزلىشىپ كەتكەنلىك. دېمەك، ھەممە تەرەپ تۇمان بىلەن بېزەلگەن، ئادەملەر بىر - بىرىنى غۇۋالىق ئىچىدە كۆرۈشىدۇ ياكى كۆرۈشەلمەيدۇ. زېمىنده ھايات باشلانسىلا، ھەرىكەت باشلانسىلا، تۇمان كۆتۈرۈلىدۇ. ھەرىكەت توختىغاندا، تۇمان تارقايدۇ.

نۇرئىلى سىنىپقا كىرگەندە تۇنجى كۆرگىنى ئۇپا - ئەگلىك بىلەن بېزەلگەن، يېپىيېڭى بولۇپ پارقىرىغان خەنگۈل بولدى. بۇگۈن قاشلىق شۇنچىلىك ئېتىلگەنىدىكى، قاشنىڭ قۇيرۇقى قاپاقتىن يىراقلاپ، ئېرىق بويىدىكى ئۇزۇن بويۇن چۇجۇننىڭ سۇغا چۈشكەن سايىسىدەك چاچ ئارىسىغا سوزۇلغان، ئىككى قاش ئارىسىدىكى كەڭرى بوشلۇق تانىدەك چوڭقۇر ئىككى جىلغىنىڭ يىراقتىن كۆرۈنگەن كۆرۈنۈكىگە ئوخشىغانىدى. خەنگۈل نۇرئىلىنى كۆرۈپ قاپقىنى سۈزۈپ بىر قاراپ قويۇپ، چاكىلداپ سۆزلەشنى داۋام قىلدى:

ـــ ئەي سەن، سەن سەت قارىۋاي ماڭقا، مەن ساڭا تۈنۈگۈن نەمە دېدىم؟ سېغىز ئەكەل دېسەم، ئەكەلگىنىڭ مۇشۇك پوقىدەك مازارلىقىنىڭ چالمىسىغۇ!

شاپاق دوپپا، كۆك كاجى چاپان، ئىچىگە كونىراپ ياقىسى ئىچىگە تۈرۈلۈپ قالغان دابىر كۆڭلەك كىيگەن قارا قېتىق، گومۇشراق بىر بالا يەر تېگىدىن بىر قاراپ كۆزىنى پارقىرىتىپ، بىر نۇرئىلىغا، بىر خەنگۈلگە تىكىلىپ، بۇرنىنى بىر ـ ئىككى تارتىۋەتكەندىن كېيىن، ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ يەرگە قاراپ پارتا ئۈستىنى تىرنىقىدا كىرتىلدىتىپ تاتىلاپ تۇرۇپ سۆزلىدى:

ـــ شۇ خانىم، شۇ، ئېقىندىكى سېغىزلىقنى سۇ بېسىپ كېتىپتىكەن، شۇ، ئۆستەڭگىمۇ سۇ كېلىپ كېتىپتۇ، تاپقىنىمنى ئەكەلدىم. ئانام خانىمىڭنىڭ بالىسىنىڭ يىرىقىغا سالغىلى مەن كـۆڭـكۆلدىن بەك بەلەن كۆك سېغىز ئالغاچ كېلەي دېگەنىدى، بۇنى دوسكىغا خەت يېزىشقا ئەكەلدىم.

ـــ ئاناڭ قاچان ئەكىلىپ بېرىدىكەن؟ ـــ ئاچچىقى سەل پەسكويغا چۈشۈپ سورىدى خەنگۈل.

ـــ بۈگۈن. شۇ بۈگۈن كۆككۆلدىكى قوناقنى ئورۇغلى كەتتى، ئالغاچ كېلىدىغان بولدى. ئەتە، خۇدايىم بۇيرۇسا، ئالغاچ كېلىمەن.

ـــ ئولتۇر قارا پاقا، گېپىڭ راست ـ ھە؟

ـــ راست خانىم، قەسەم قىلايمۇيا؟

بالا تىلىنى چىقىرىپ ھىجىيىپ قويدى.

ـــ قالغانلىرىڭلارنىڭ ھەممىڭلار سېغىز ئەكەلدىڭلارمۇ؟

ـــ ئەكەلدۇق، ـــ دەپ ھەممىسى تەڭ چۈرقىراشتى

بالىلار. شۇ ئان بىر كىچىك بوۋاقنىڭ قىرقىراپ يىغلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

— بوشراق ۋاراقىراشمامسەن ماڭقىلارا بالىنى ئويغىتىۋېتىشتىڭ. مەرەك، بالىنى تەۋرەتمەمسەن، نېمە ھاڭۋېقىپ قالدىڭ؟

شۇ ئان نۇرئىلى ھېلىقى قارا بالىغا تىكىلىپ پېتىپ قالغان خىيالدىن ئويغىنىپ، ئۆزىنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئالدىنقى ئورۇندۇقتا بىرى قارا، بىرى سېرىق ئىككى قىز بالىنىڭ يېنىدا كونىراپ، غىچىلداپ كەتكەن بىر بۆشۈكتە ئىككى مەڭزىقاپقارا قاسماق باسقان بىر بالىنىڭ ياتقانلىقىنى كۆردى. ھېلىقى سېرىق قىز بالا بۆشۈكنى تەۋرەتكىلى تۇردى. گەپنىڭ ئۇرانىدىن ھەم بالىنىڭ سادىرغوجىغا ئوخشاش سوقا يۈزىدىن بۇ بالىنىڭ خەنگۈلنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولاتتى. سىنىپتا تەخمىنەن ئون يېرۇش ئورۇندۇق بولۇپ، ھەممىسى كونا زامانىدىن قالغان قوش چېتىلغۇ تۆت كىشىلىك ساندۇقلۇق ئورۇندۇقلار ئىدى. ئورۇندۇقلار، قاسىپ نىڭ گۆش كۆتكىدەك قوتۇر ھەم ھەممىسى دېگۈدەك، بىر بىنىڭ يۆلەنچۈكى، بىر بىنىڭ يان تەرىپى، بىر بىنىڭ بىر پۈتى دېگۈدەك سۇنۇپ، تۇرماي غىچىرلاپ تۇرىدۇ. ئورۇندۇقنىڭ تولىسى بوش. بالىلار ئولتۇرغىنىدا تۆتى قىستىلىپ ئولتۇرۇۋالغان. خۇددى ئوخشىمىغان قوناقتەك ئالا پاساق كۆرۈنىدۇ. نۇرئىلى بالىلارنى سانىدى. 11 بالا كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ ئولتۇراتتى. ئۇلار ھە دەپ ئالدىدا قاراپ تۇرغان يات ئادەمگە قاراپ، ئۆزئارا كۈسۈرلىشاتتى. سىنىپنىڭ تېمىنىڭ مۇشۇ ئولتۇرغان بالىلارنىڭ بويىغىچىلىك

يېرى قۇرۇق زەي بولۇپ، ئۇۋلىپ چۈشۈپ كەتكەن تام ناھايىتى بەتبەشىرە، خۇددى كېسەل توخۇلارنىڭ لاي - چىلىگە مىلەنگەن كۆتىدىكى تۈكلەردەك جۇل - جۇل كۆرۈنەتتى. تاملىرى توخۇ چوقۇلغان شاپاقتەك قوتۇر، تورۇستىكى سويۇقسىز جەگە ياغاچلارنى قۇرت يەپ تۆشۈك قىلىۋەتكەن. بورىسى يېرتىلىپ، ئۈستىدىن سېسىغان سامانلار كۆرۈنۈپ قالغانىدى.

— ئەي، دىققەت قىلىشە، دەيمەن. ئاغزىغا بالا تەگكەنلەر. خۇدايىم ھەممىڭنىڭ زۇۋانىغا بىر بالا بەرسە...، — دېدى خەنگۈل. ئاۋۋال ئۆزۈڭدەك بىر ساۋاتسىزنىڭ ئاغزىغا بالا بەرسە بولغۇدەك، دېدى ئىچىدە نۇرئىلى.

— ھەممىڭ ئەكەلگەن سېغىزنىڭنى بېشىڭدىن ئېگىز كۆتۈرۈشە!

بالىلار قوش مۇشتىتەك، بەزىلىرى خام خىشتەك چاسىلاپ ياسىغان كۆك، پور رەڭ، قوڭۇر سېغىزلارنى ئېگىز كۆتۈرۈشۈپ پەخىرلىنىپ بىر - بىرىنى بەقىنەشىپ پىخىلداپ كۈلۈشتى. خەنگۈل ھەممىنىڭ سېغىزىنى بىر - بىرلەپ تۇتۇپ كۆردى:

— ھەنىپەك بىلەن سەمەت خېلى ئوبدان سېغىز ئەكەپتۇ. قالغىنىڭ ئاختامىنىڭ چالمىسىنى ئەكەپسىلەر. مەرەك تۇتە، ماۋۇ سېغىزنى ئۆيگە ئاچىقىپ قوي، بالىنىڭ يىرىقىغا سالىمەن. قالغىنىنى ئاۋۇ دوسكىنىڭ تېگىگە تۆكۈڭلار، خەت يازىمىز.

بالىلار خۇشال ھالدا دۈكۈرلىشىپ تامغا يۆلەپ قويۇلغان ئىككى پۇتلۇق ياغاچ دوسكىنىڭ ئۈستىگە

سېغىزلارنى تۆكتى.

ــ ئەي مەمتىلى سوك، بوشراق قويمامسەن؟ ئۇۋىلىپ كەتسە، توپا بولۇپ كەتسە. ئاناڭنىڭ ئوسما قويغۇچىدا خىتى يازامدۇق؟ ــ دېدى خەنسىگۈل. بالىلار پاراقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى. مەمتىلى دوغلاق، ئاق يۈز، ھەييار بالائىكەن. ئۇ ھەييارلىق بىلەن ئۇدۇل يوغان چىشىنى ھىڭگايتىپ كۈلۈپ:

ــ خانىم، مېنىڭ ئانام دېگەن دېھقان، ئوسما قويمايدۇ، قاشلىق ئەتمەيدۇ، سىلىنى بۈگۈن نېماندىاق ياسىنىپ كەتتىكىن دېسەم، ئى يېڭى مۇئەللىم كەپتىكەن... شۇڭا ھە، دائىم مەكتەپكە بىر يەردىن ئادەم كەلسە، بەك ياسىنىلا ــ ھە؟

بالىلار چۈرۈقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

ــ ماۋۇسوكنى! ئاغزىڭنى يىرتىۋېتىمەن، نومۇس قىلمايدىغان ئۆلگۈر سوك، ــ خەنسىگۈل قىزىرىپ كېتىپ يۈگۈرۈپ بېرىپ مەمتىلىنىڭ بېشىغا بىر شاپىلاق سېلىپ، كۆتىگە بىرنى تەپتى. بالا ئۇرۇندۇق ئايلىنىپ قېچىپ، خەنسىگۈل كەينىگە يېنىپ كەلگەندىن كېيىن ھەييارلىق بىلەن كۆزلىرىنى قىسىپ كۈلۈپ قويۇپ، جايىغا كېلىپ ھەمراھلىرىنى تازا قىستاپ سۈرۈۋېتىپ ئولتۇردى.

ــ دىققەت قىلىشە! چۈرقىراشما دەيمەن، بېشىڭنى يەيدىغانلار.

بالىلار بىرئاز جىمىقتى.

ــ مەرەك، سەن چامغۇر ئەكەلدىڭمۇ؟

ــ ئەكەلدىم.

— نۇرنسا، سەن پىياز ئەكەلدىڭمۇ؟
— ھەئە،
— تۇرغۇن، سەن جىگدە، گۈلە ئەكەلدىڭمۇ؟
— چاتاق يوق.
— ھۇرنسا، سەن قوغۇن ئەكەلدىڭمۇ؟
— تازا يوغاندىن ئىككىنى ئەكەلدىم، خانىم.
— ھادى، سەن تۇخۇم ئەكەلدىڭمۇ؟
— توخۇ كاكلىماپتىكەن، ئۇۋىلىقتىن ئىككىنى ئوغرىلاپ كەلدىم.

ھەممە بالىلار چۇرۇقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى. ئاچچىقتىن تىنالماي قالغان نۇرئىلمۇ كۈلۈپ سالدى.

— ئەمسە، بالىلار ھەممىگلار ئەكەلگىنىگلارنى بىزنىڭ ئۆيگە ئاچقىچە نۇخان چوڭ ئاناگلارغا بېرىسىلەر...

بالىلار شۇ زامان تاراقلاپ ئورنىدىن قوزغىلىپ كەتتى.

— ئولتۇرۇشە! ئورۇندۇقنىڭ مىخى بارمىكەنيا سانجىلىدىغان؟ گېپىم تۈگمەي تۇرسا، قاراڭ! ئىت قوغلىغانىدەك... ئولتۇرۇشە، ئەي تۇرغۇن، جۇمۇ تۇرغۇن، ھېلى بىكار... ماگقاڭنى ماشقا ئۆرۈمەي يەنە...

بالىلار جىمىشتى. ئورۇندۇقلار توختىماي غىچىرلايتتى.

— تۇرغۇن بىلەن مەخمۇت، سىلەر ئوبۇلنى قىچقىرىپ كېلىسىلەر.

— خانىم، ئۇ بۇكەمگە يىراق ھەزىرياغا مال باققىلى كەتتى ھەرقاچان، مەھەللىسىدە يوق، — دېدى تۇرغۇن.

— ھەزىرياغا كەتسىمۇ بىرىگلار ئىككى قولىدىن،

بىرىگلار ئىككى پۇتىدىن تۇتۇپ ئالىلا قازان ئېتىپ ئەكىلىگلار. بىر سائەت ئىچىدە ئۇچقانىدەك بېرىپ دەرسكە ئۇلگۈرتۇپ ئەكەلمىسەگلار، مەندىن كۆرىدىغان كۈنۈگلار بارا

— سەمەت بىلەن بۇۋىخېلىچنى قىچقىرىپ كېلىگلارا

— خانىم، مەن سەمەت بىلەن بالا قىچقارغىلى بارمايمەن. سەمەت ئادەمنى بوزەك ئېتىپ ئۇرىدىكەن. ئۆكۈن تۇرسۇننى قىچقارغىلى بارغاندا، مېنى ھاپاش قىلىسەن دەپ ئۇرغان. مەن ئۇنىك بىلەن بارمايمەن، — دېدى نۇرنىسا.

— بارىسەن، مەن بارىسەن دېگەندىكەن بارىسەن، قېنى، سەمىتاخۇن، بۇ قېتىم سېنى بىر بوزەك ئېتىپ باقسۇنا، مەندىن كۆرىدىغان كۈنى بار. نۇرنىساغا خاپا سالما، جۇمۇ لاتا قورچاق!

— مەن... مەن بوزەك ئەتمىدىم. خانىم، ئۇ ئۆزى...، — سەمەت نۇرنىساغا تەھدىت بىلەن ئالىيىپ قويدى.

— ھاشىم بىلەن سىدىق، سىلەر قادىر دېگەن چاقا باش بەز قۇلاقنى تېپىپ كېلىگلار!

— ئۇ تازنى قىچقارمايمەن. ئادەمنى ئۇرىدۇ. ئاتا - ئانىسىمۇ تىللايدىكەن. ئۆكۈنى بارسام، ئىتنىنى قويۇۋېتىپ ئۆگزىسىگە چىقىۋالدى. ئىتى چىشلىۋالغىلى تاس قالدى مېنى. ئورمانچى ھاپىز توكۇر بولمىغان بولسا، ئىت چىشلىۋېلىپ مەنمۇ مەكتەپكە كەلمەيتتىم، — دېدى ھاشىم.

— مەن بارىسەن دېگەندىكەن بارىسەن. جۇۋا ئېغىز دەلدۇش، — دەپ ۋارقىرىدى خەنىگۈل.

ئۇ ئەنە شۇنداق تەرزدە سىنىپتىكى ھەممە بالىلارنى

بالا چاقىرىشقا يولغا سالدى. سىنىپ بىردەمدىلا تىنچىپ قالدى. سىنىپتا ئالدىنقى بىر پۈتى سۇنۇق ئورۇندۇقتا مەرەك ئىسملىك خانىمنىڭ بالىسىنى باقىدىغان قىز بىلەن خەنىگۈل ۋە نۇرئىلى قالدى. نۇرئىلى ئۇ ئارقا ئورۇندۇقىغا كىلىپ ئېزىلىپ ئولتۇرۇپ قالدى. بۇ ئىشلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭغا ياقمىدى. مەنمۇ ياقمىدىغان ئىشنى بۇنىڭدىن باشقىراق يول بىلەن بالىلارنى كۆڭۈللۈك ئوقۇتۇش مۇمكىنلىكىنى ھازىر تەسەۋۋۇر قىلغۇدەك مادارىمىڭ يوقلۇقىنى ھېس قىلدىم، قېنى، مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىكى ئاپئاق سىنىپتا، پارقىراپ تۇرغان ئورۇندۇقلاردا رەت - رەت تىزىلىپ ئولتۇرغان ئوماق بالىلار؟ قېنى، مەن ئويلىغان، ھارماي چاقىلداپ سۆزلەپ، بالىلارغا ئەستايىدىل دەرس ئۆتۈشلەر؟... بۇ يەردىكى رېئاللىق گەرچە مەن ئۇچۇن يېقىملىق بولمىسىمۇ، بۇرۇن مەن ئوقۇغاندىمۇ بۇ ئىشلارنى ئۆز بېشىمدىن كەچۈرگەن، كۆرگەن، ئاڭلىغان، ھەتتا مۇئەللىم قىچقارغىلى ئۆيگە كەلسە كونا مەھەللىنىڭ ئارقىسىدىكى مازارلىققا — يۇلغۇن چاتقاللىرى ئارىسىدىكى تېخى ئادەم قويمىغان شام گۆرگە مۆكۈنۈۋالغان، مۇئەللىم بولسا مېنى تېپىۋېلىپ ھاپاش قىلىپ يۈدۈپ مەكتەپكە ئېلىپ ماڭغاندا، تېپىچەكلەپ يىغلاپ مۇئەللىمنىڭ گەدىنىنى چىشلىۋالغان بولسامۇ، مانا بۇ رېئاللىقلارنى نېمىشقا ئويلىغۇم كەلمەيدۇ؟ نېمىشقا ئۇنىڭدىن قاچمەن؟ مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىكى رېئاللىق بۇ يەردە بارمۇ؟ نۇر-ئىلىنىڭ خىيالىنى خەنىگۈل بۇزدى. ئۇ پلاتىنى ئېچىۋېتىپ كۆڭلىكىنى ئۆرۈپ ئاق تورلىشاڭغۇ قورساقلىرىنى غىل - پال

سەپلەپ ئۆتكۈزمەكتىن باشقا ئامال يوق...

خەنسۈل ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويدى. نۇرئىلىنىڭ كاللىسى قوچۇلۇپ مەشرەپتە قاتتىق چۆگىلەپ بېشى قايغاندەك بولدى. ئۇ خەنسۈلنىڭ ئاغزىغا قاراپ ئولتۇرۇپ قالغانىدى. ئۇنىڭ تىكىلىپ قاراپ ئولتۇرۇپ قالغىنىنى كۆرۈپ خەنسۈل خىرىلداپ دىمىغىدا كۈلۈپ كەتتى.

— قانداق، گېپىمنى ئاڭلاپ بېشىڭىز ئايلىنىپ كەتتىمۇ؟ بۇ ئايلانغىنى تېخى ھېساب ئەمەس. ئىش بۇنىڭدىن كېيىن بولىدۇ. بۇ شۇملارنى ئوقۇتماق دېگەن ئاجايىپ تەس. خەق بىزنى مۇنداق يۇرسەك، ئەپەندى - خانىملارنىڭ ئۆزىنى كۆرمەكتىن باشقا ئىشى يوق دەيدۇ. ئەمەلدە، بالا ئوقۇتقاندىن تەس ئىش يوق. شۇنداق دېگەن ئادەمنى بۇ شۇملار ئارىسىغا بىردەم ئەكىرىپ قويسا، بىردەمدە كاللىسى چۆگىلەپ داد دەيدۇ. كۆردىڭىز، مېنىڭ باللىرىمنىڭ ئىنتىزامى بەك تۆۋەنلەپ كەتتى. بۇ شۇملار مېنى بارغانچە بەك خاپا سالغىلى تۇردى. مەن ئاۋۇ ئادەمدىن سىزنى ماڭا بۇگۈن بىر كۈن يارەملىشىشنى سىز كەلمەستىلا تەلەپ قىلغان! چۈشتىن كېيىن، ئىككىمىز ئائىلە سۆھبىتىگە بارايلى. ماڭا بالا قىچقىرىشىپ بېرىڭ! بۇ يەرنىڭ ئوي - چوڭقۇرىنى بىلمۇاللىسىڭىز، ئۆزىڭىزگە پايدا. ئەتىدىن تارتىپ ئۆزىڭىز باللىرىڭىزنى يىغىسىز - دە! بىر كۈن سوردۇالدىم، بىكار قويمايمەن - دە، ھ... ھ... ھ...، — خەنسۈلنىڭ كۈلكىسى ئاخىرلاشىش بىلەن تەڭ تالادا قاتتىق غەلۋە - غوۋغانىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

نۇرئىلى ئىشىك تۈۋىگە چىقتى. خەنىگۈلمۇ تاپ باستۇرۇپ تەڭ چىقىپ دومباق كۆكسىنى نۇرئىلىنىڭ مۇرىسىگە سۇۋاشتۇرۇپ دېگۈدەك توختاپ، پۈتۈن دىققىتى بىلەن توپا ئۆرلەپ كەتكەن، كۆك يانتاق، قارا قومۇش ئۇنگەن مەيداندىكى بىر دۆۋىلەك ئادەمگە تىكىلدى. ئۇلار ئىشىك ئالدىدا بىرئاز تۇرۇپ، بىر توپ ئادەملەر ئارىسىدىكى غوۋغاغا قۇلاق سالغاچ، ئۆزلىرىمۇ سەزمىگەن ھالدا توپنىڭ يېنىغا كېلىپ قالدى. توپلىشىۋالغانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئوقۇغۇچىلار، ئاندىن مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچىلارمۇ ئاندا ـ ساندا بار ئىدى. نۇرئىلى قىستىلىپ توپنىڭ ئالدىغىراق ئۆتتى. ئۇنىڭ دەسلەپ دىققىتىنى تارتقىنى ھەممىدىن ئاۋۋال ماڭسۇر مۇئەللىمنىڭ يېرىلغان قاپىقى، بۇرنىدىن كوركىراپ ئاققان قان، ئىششىپ كالچىيىپ قالغان كالپۇكىدىن شالى بىلەن ئېلىشىپ سوزۇلۇپ چۈشۈۋاتقان قان... بولدى. قان ئۇنىڭ ئالدى تەرىپىدىن تاكى شىمىغىچە ساقىپ بىر ئالغانىدى. چوققىسىمۇ تۇخۇمدەك قاينىغانىدى. ئۇ ھە دەپ ھۆركىرەپ يىغلايتتى. بەش ـ ئالتە كۆرەك تۇماق، شاپاق دوپپا، يالىڭاياغ دېھقان پەيلى بۇزۇلغان ھالدا ئاغزىدىن ئەڭ سېسىق گەپلەرنى ئېقىتىپ ماڭسۇر مۇئەللىمنى تىللايتتى. ئۆزى پاكار، پۇلتاق قورساق، قارا كۆرپە تۇماق، قارا چىبەرقۇت شىم ـ چاپان كىيىپ قولىنى كەينىگە تۇتۇۋالغان تاۋۇز ئۇرۇقىدەك كۆزى بار ئادەم

www.uyghurkitap.com

هه دەپ ماگسۇرنى تىللاۋاتاتتى.

سادىرغوجا بولسا، هه دەپ ئاغزىنى كالچايتىپ هېلىقى ئادەمگە قورقۇنچ ئىچىده يالۋۇروپ ئېهتىيات بىلەن ئۇ ئادەمنىڭ قوللىرىنى سىيلاپ مۇرىسىگە شاپىلاقلايتتى.

ــ هۇ، سەت غاز بويۇن، قىزىل دۈانە. سەندەك پىتىلەق ئەپەندىدىن يانچۇقۇمدا كۇرمىكى بار جۇمۇۋا، شامال. كېسىلى، هۇ خوتۇنۇڭنى... هۇ سولامچى. سەن تېخى تۇنۇگۈنلا ئاشۇ ئاراقوتاندىكى هوشۇر دوغىنىڭ پوتلىسىنى ئېقىتىپ يۇرگەن ماگقىسى ئەمەسمىدىڭ! بۇگۈن ئەمدى ئەپەندى بولۇپ ئىشتانغا پاتماي قالدىڭما؟ ئەپەندى دېگەن چوڭ نەمە ئەمەس، مېنىڭ ئېلىۋەتكەن تىرىنقىمۇ ئەپەندىدىن ياخشى، خىيالىڭدا مەنچە ئادەم يوق دەپ قالدىڭما؟... هۇ ئىتنىڭ بۇرنىدىن چۈشكەن ئەسكى! سەن ماڭا بالا بېقىپ بەرگەنما. مەن ئاران تېپىپ چوڭ قىلغان ئاتسى تېكىلىپ قارىمايمەنۇ، سەن چۈله ماز پاينەك تېخى ئۇنى ئۇرامسەن؟ هېلى بىكار، ئاپلاھۇئەكبەر جۇمۇ! تۇتۇۋالمىغىنىڭا ئاداش سەنمۇ! مۇشۇيەردە ئۇشۇ پولاخەمەك قىلىۋەتمەيدىغان بولسام بۇ قوڭ چالمىسىنى!...

هېلىقى ئادەم قاينىغانسېرى تېخىمۇ تەلەتى بۇزۇلۇپ، سەكرەپ قولىنى شىلتىپ كەتتى. ئۇ سەكرىگەنده، هېلىقى تەڭ تىللىشۋاتقان گۇرەن دېهقان ماگسۇرنى ئۇرغىلى يۈگۈرەيتتى. باشقا ئوقۇتقۇچىلار بولسا هه دەپ ماگسۇرنى تىللاپ، هېلىقىلارغا هاي بېرەتتى. سادىرغوجا بولسا هه دەپ ئالاق ــ جالاق بولۇپ يالۋۇراتتى.

ــ ۋاي ئوبدان قادىر شىياۋدۇيجاڭ، خاپا بولمىسىلا،

مانا مەن تەربىيە بەرەي... بۇ سويمەكنى مەن بىرادەمدە ئادەم قىلمەن، ئەمدى بولدى قىلسىلا، ئاچچىقلىرىغا ھاي بەرسىلە! سىلىنىڭ بالىغا چېقىلغانىنىڭ سۆزاز تۇۋىسىنى بەرىمەن!...

ــ ۋاي ئوبدان قادىركا، ئوبدان شياۋجاڭ، مانا ماۋۇ ئۇستۇمدە كۆن تۇرۇپتۇ، قەسەم قىلىپ بەرەي، مەن قادىر شياۋ دۇيجاڭنىڭ بالىسىنى ئۇرمىدىم، مەن ھېچكىمنىڭ بالىسىنى ئۇرمىدىم، دەرس ئۆتۈۋاتسام، كامالەك ئاتقاندى، ئاغرىقنىڭ يامانلىقىدىن ۋارقىراپ سالدىم...

ــ گەپ قىلما چۇلە! ــ سادىرغوجا ماڭسۇرغا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى.

ــ ماۋۇ ئاناڭنى... ھېلى جۇمۇ ئەبگا! كىچىك بالا يالغان سۆزلەمدۇ؟ سەن يەنە گەپ يانداۋرۇۋاتسىنا؟ سىنىپتا يېگەن تاياق ئۆتمىگەن ئوخشىمامدۇ؟...

قادىر شياۋدۇيجاڭ يەنە ئۇرغىلى ئېتىلدى. سادىر-غوجا مۇدىر ئۇنىڭغا يەنە ئېسىلۋالدى. باشقا دېھقانلار شۇئان ماڭسۇرغا ئېتىلىپ، باشقا ئوقۇتقۇچىلار تۇتۇۋالغۇچە ئۇنى بىرقانچىمدىن قارسىلدىتىپ ئۇرۇپ، تېپىۋەتتى. ماڭسۇر ئاغرىقتا چىدىمايا:«ۋايجان، ۋايجان، ئادەم ئۆلدى!...»دەپ ۋارقى-راپ يەرگە يېقىلىپ، توپىدا يۇمىلاقلاپ تولغىنىپ كەتتى. ئۇنىڭغىچە باشقا ئوقۇتقۇچىلار ھېلىقى ئادەملەرنى توتۇۋالدى. سادىرغوجا يېغلامسىراپ يالۋۇرۇپ كەتتى:

ــ ئوبدان قادىخان، ئەمدى بولدى قىلسىلا، بۇ كىنو-پۇرۇچنى، ئەمدى مەن ئادەم قىلىۋالاي، خۇش بولۇپ كېتەي، ئەمدى ماڭا قويسىلا، قالغىنىنى ئۆزۈم جۆندەيمەن.

هېلىمۇ سىنىپتا بىر مۇنچە ئۇرۇۋېتىپلا، ئەمدى ئاچچىقلاپ ھاي بەرسىلە!...

قادىر شىياۋدۇيجاڭ سادىر غوجىنى قاتتىق سىلكىۋەتتى.

— ماڭە، لاتا كىرىچ مازا! سەنزە قانداق بولۇپ شىياۋجاڭ بولۇپ قالدىڭكى! پورداقچىلىق قىلىسەن، سېنىڭ ئەپەندىلىرىڭ بالىلىرىنى مۇشۇنداق ئوقۇتامدا؟ ئىلگىرى - كېيىن ئۆتۈپ كەتكەن ئاقسا يۇندىخور ئىكەنسەن! مۇشۇنداق ئېشەك چىلەرنى ئەپەندى دەپ يىغىۋېلىپ، بالىلارنى ئۇرسا كارىڭ يوق. سوردىمايسەن، ئۆزۈم سوراي دېسە، زادىغا چىقىقان سۆزەكتەك ئوتتۇرىغا چۈشۈۋېلىپ سالاكەشلىك قىلىسەن... بۇ ئەپەندى دېگەن نېمىلىرىڭنى باشقۇرساڭ تۇزۇك باشقۇر، بولمىسا پۈت - قوللىرىنى چېقىپ ئەپەندى بولغانغا ئۆزۈم تويدۇرىمەن.

— ئوبدان، ئوبدان، خۇش!... ئەيىب مەندە... مەن تۇزىتەي. خاپا بولمىسىلا، مەن تۇزىتەي...

— سەن تېرىپ يېۋاتقان بەش مو يەرنى قارىغا يەپ يېنى يېتىپ سۈيۈق چىقىرىپ ياتسۇن دەپ بەرمىدىم، قورسىقىڭنى ئوبدان توقلاپ، پۈت - قولىغا ماغدۇر كىرگۈزۈپ، مۇشۇنداق قولاق كەستى ئەپەندىلەرنى ئاچ بىقىنىغا تازا سېلىپ باشقۇرسۇن دەپ بەردىم، ئاڭلىدىڭمۇ؟ مەن ئەزالارنى قانداق باشقۇرىمەن بىلەمسەن؟ باشقۇرساڭ تۇزۇك باشقۇر، بولمىسا تېرىپ يېۋاتقان يېرىڭنىمۇ تارتىۋېلىپ، مەكتىپىڭنىمۇ چېقىپ تۈزلەپ، ئورنىغا كەندىر تېرىپ، سەندەك نېمىلەرگە بەرگەننى نەشكەشلەرگە بېرىمەن!...

ـ ئۇنچىۋالا قىلىپ كەتمىسىلە. بۇ جاھاننىڭ ئىگىسى بار جاھان، سىلە پەقەت بىر ئەترەتنىڭ شىياۋدۇيجىڭسى. جاھاننىڭ ھەممىسى سىلىنىڭ ئەمەسقۇ!

ـ ئوھوۇ!

ـ بۇ كىم؟

ـ كىمدۇ بۇ قاپ يۈرەك؟

ـ ئەجەب ئاتنىڭ كاللىسىدەك يۈرىكى بار نېمىكىنە؟

توپ بىردىنلا جىمىپ كەتتى. قاياپ سۆزلەۋاتقان قادىر شياۋدۇيجاڭمۇ دەمال گاڭگىراپ توختاپ قالدى. ھەممە كۆز توپ ئىچىگە، چىرايى تامدەك تاتىرىپ، لەۋلىرى تىترەپ كەتكەن، پاكار نۇرئىلغا تىكىلدى. بىرقانچە ئوقۇتقۇچىلار ئاغزىنى تۇتۇپ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ قېلىشتى. سادىر غوجىمۇ ھاڭغايغىنىدىن ئوكۇممۇ، چۈشۈممۇ، دېگەندەك تېڭىرقاپ قالدى. بۇ ھالدىن توپ ئىچىدە كۈسۈرلاشلار، پىخىلداپ كۈلۈشلەرمۇ ئاڭلاندى. ھەممە نەزەر نۇرئىلغا چەكسىز ھەيرانلىقتا تىكىلىپ قالغانىدى. بۇ تىكىلمىشلەرنى ساڭا ئېيتىپ بېرەي، كىندىك قېنىم! بۇ تىكىلىش، بۇ ھەيران قېلىش، بۇ ھەيۋە قىلىش، بۇ يالۇۋروش، بۇ قورقۇش... بۇلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ ئادەملىرىمىزنىڭ ئېڭىغا ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان سىڭىپ كەتكەن... قەبىھ زورلۇق، قالايمىقان ئۇرۇش، ئېسىش، ناھەق جازاغا تارتىلىش، قانۇن ئۇستىدە يۈگۈرتىلىش، ئالچاڭلاپ زورلۇق قىلىش... چەكسىز ھوقۇق... بۇ ئادەملىرىمىزنىڭ ئېڭىغا ئۆچمەس روھىي قوللۇقنىڭ، مەجبۇرىلىقنىڭ، بىچارىلىكنىڭ تامغىسىنى بېسىپ قويغان!...

بۇ ھەيران قېلىش چەكسىز قۇدرەتكە ئىگە، بىزنىڭ ئەتراپىمىزدىكى، ھوقۇققا ھېيقماستىن قاراش بىزدە كەڭ تارقالغان «چاشقاننىڭ ئۆلگۈسى كەلسە، مۇشۇكنىڭ قۇيرۇقىنى چىشلەپتۇ» دېگەن تەمسىلگە ئوخشاشقانلىقتىن، بولۇۋاتقان ھەيران قېلىش بۇ! بۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس، سەن بۇ ئىشلارنى ئەتراپىڭدا دائىم كۆرىسەن، سەنمۇ ئاشۇنىڭدىن قورقىسەن، سەنمۇ شۇنداق ياشىغانسەن، بىزمۇ ياشاۋاتىمىز... بىز ئۇچۇن ھوقۇق قانۇن بويىچە ئاغلار ئىدى ئۇ. بۇنى سەن ئۆمۈر بويى ئۇنتۇيالمايسەن ھەم ھازىرلا ئۇنتۇپ قالسەن...

— قەيەردىن كەلگەن سېرىق قۇشقاچسەن؟ چىغ تۇمۇدىن ھۇشۇر تاز قوپتى دەپ، نېمە تىلىكىنى چاينايسەن؟ كىمگە گەپ قىلىۋاتقانلىقىڭنى بىلەمسەن ياكى قاغا مېڭىسى يېگەن سارامۇ سەن؟

— ھە، ھەئە، بۇ... بۇ... بىزگە يېڭى كەلگەن ئەپەندىچەك.

— ھۇ ئانا ئىنى سېرىق مۇشۇك! بىر قويسەمەن بىكار... — دېدى قادىر شياۋدۇيجاڭ ھۆركىرەپ ئالدىغا يۈگۈرۈپ. ئۇنىڭ قۇشلىرىمۇ دەرھال نۇرئىلغا تاشلاندى. نۇرئىلى دەرھال توپتىن ئايرىلىپ ئۆزىنى ئەپقاچتى. سادىرغوجا ئاللا ـ توۋا سالدى:

— ۋاي خۇدايىم، بىر ئەپەندى ئەكەلدىم دەپ يەتمىش پاتمان قارا بالا ـ قازانى ئەكەپتۇمەنمۇ دەيمەن مەن؟ قانداق دېگەن ئەس شۇمتەك ماۋۇ! بىر بالادىن قۇتۇلاي دەپ يالۇۋۇرۇپ، ئاغزىم كۆپۈك بولۇپ كېتىۋاتسا، ئەمدى

ماۋۇ ئىشنى كۆرۈڭ! مېنى نەس باسقان ئوخشىمامدۇ، مەن كۈن ئالمەنمۇ ماۋۇ مەكتەپتە ــ يوق؟...

سادىرغوجا ئاغرىقتىن تۇڭۇلۇپ قالغان ماڭسۇرنىڭ كانىيىدىن بوغدى.

ــ سەن مېنى ماۋۇ يەردە كۈن ئالغىلى قويامسەن، قويامسەن؟...

ماڭسۇر كېسەل توخۇدەك تىترەپ يەرگە قاراپ يىغلىماقتا ئىدى...

قادىر شىاۋدۇيىڭ ھەم ئۇنىڭ ئالتە چاپارمىنى نۇر-ئىلىنى قوغلاپ مەكتەپ قورۇسىنى ئىككى ئايلاندى، ئەمما ئۇنى تۇتالمىدى. ئوقۇغۇچىلار قورقۇنچتا تەرەپ-تەرەپكە دۇرۇلدەپ قاچتى. ھېلىقىلار نۇرئىلىنىڭ كەينىدىن داڭگال، كېسەك ئاتتى. ئەمما ھېچبىرى نۇرئىلىغا يەتمىدى. نۇر-ئىلى قالتىس تېز يۈگۈرۈپ، چاققان ھەرىكەت قىلدى. بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھېچقايسىسى نۇرئىلىنىڭ يۈگۈرۈشتە ئاپتونوم رايون بويىچە مۇسابىقىگە، پۈتبولدا ۋىلايەت بويىچە مۇسابىقىگە قاتناشقانلىقىنى بىلمەيتتى. نۇرئىلى يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ، ئىككى قورۇلۇش ئارىلىقىدىكى تار-چۇقتىن ئۆتۈپ كەتتى. ئەمما ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ كەلگەن ئىككى چاپارمەن تازا يۈگۈرۈپ كېلىۋېتىپ، ۋايجان دېگەنچە شۇنداق تېز ئارقىسىغا ئۇچۇپ كەتتىكى، توپلىق يەرگە پالاقلاپ چۈشۈپ، بوجۇق تۆپىسىنى توزىتىۋەتتى. ئۇلارنىڭ ئاللا-تۇۋىسى ئەتراپىنى بىر ئالدى. ئەسلىدە كىر-قات يايىدىغان سىم خالتىلىشىپ قالغاچقا، ئۇلارنى بوغۇزدىن ئېسىپ تاشلىغانىدەك! بۇ تولىمۇ كۈلكىلىك ئىش بولسىمۇ، ئېغىر قورقۇنچ ھېچكىمنى كۈلدۈرمىدى. بىر-

قانچه بالا چالا - بۇلا كۆلۈپلا، كۆلكىنى يىغىشتۇرۇۋالدى. ئۇلار توپىدا يۇمىلاپ ۋايجانلاپ كەتتى. نۇرئىلى ھەددىدىن زىيادە پاكار بولغاچقا، سىمنىڭ ئاستىدىن دەخلىسىز ئۆتۈپ كەتكەنىدى. كەينىدىن قوغلاپ كەلگەنلەر يىقىلغانلارنى يۆلەشتۇرۇپ بولغۇچە، نۇرئىلى ئىرىق بويىدىكى بىلەكتەك بىر سۇۋادانىنى بىر قايرىپلا سۇندۇرۇپ قولىغا ئۇزۇن بىر كالتەك قىلىۋالدى. قادىر شىاۋدۇيجاڭ بىلەن ئۇنىڭ ئىككى چاپارمىنى يۆگۈرۈپ كېلىپ، چىرايى دەھشەت تۈس ئالغان نۇرئىلىغا يېقىن كېلەلمەي، توختاپ قالدى. قادىر شىاۋدۇيجاڭ بوغۇلۇپ ۋارقىرىدى:

ــ خەپ سىرىق مايمۇن، ئۇرۇپ ئۇستىخانلىرىڭنى غۇج - غۇج قىلىپ، ئىتقا تاشلاپ بەرمەيدىغان بولسام!

ــ ئاڭلاپ تۇر قادىرۋاي! سەن بىر شىاۋدۇيجاڭ، بىر شىاۋدۇي ئادەمگىلا باشلىقسەن. ھەممە جاھان مېنىڭكى دەپ قالما، مېنى ماڭسۇرغا ئوخشاش ئىگە - چاقسىز كۆرمە، يۆلەنچۈكى يوق كۆرمە! مېنىڭ مويۇمغا تېگمىدىغان بولساڭ، ياتاللا، سەن قەيەردە، مەن قەيەردە؟ ئاڭلاپ قوي، مەن ۋايىت ھاكىمنىڭ ئاچىسىنىڭ ئوغلى. ۋايىت ھاكىمنى تونۇمسەن؟ مەن ۋايىت ھاكىمنىڭ ئاچىسىنىڭ ئوغلى! سەن ماڭا تېگمىدىغان بولساڭ، خىيال ئەيلىمە، تۈرمىگە سولىتىۋەتمەيدىغان بولسام!...

تازا غەزەپ بىلەن ھۆركىرەۋاتقان يولۋاسقا ئوۋچىنىڭ ئەجەللىك ئوقى تەگكەندەك، قوللىرىغا تۈكۈرۈپ، چاپارمىنى ئەكەلگەن كالتەكنى ئېلىپ چاپارمەنلىرى بىلەن نۇرئىلىنى تۆت تەرەپتىن قاپسىپ كېلىۋاتقان قادىر شىاۋدۇيجاڭ

لاسسده توختاپ قالدی... ئۇنىڭ چاپارمەنلىرىمۇ ئۇۋچىنىڭ ئىتىدەك ئۇنىڭغا قاراپ توختاپ قېلىشتى... «بۇ سەت يەر پاپىسى، سېرىق مۇشۇك شۇم شۇڭا دودەنلىك قىلىپتىكەن - دە، بولمىسا بۇ يەردە كىم ماڭا يوغانچىلىق قىلالايتتى؟ ۋايىت ھاكىم كىم، مەن ئۇنىڭ ئالدىدا نېمە؟ ھىم. تازا بىر نەجىسقا يولۇقۇپتۇمەن...» قادىر شياۋدۇيجاڭ تۇرغان يېرىدە بۇتتەك قېتىپ قالدى. ئۇنىڭ قولىدىكى كالتەكىنىڭ ئاۋۋال تىكلىنىپ تۇرغان ئۇچى، ئاندىن ھەممە يېرى يەرگە چۈشتى. بىرمۇنچە توپا توزىدى. تەرلەپ يۇندا بولۇپ كەتكەن نۇرئىلى بىرنى تىندى، ئۇنىڭ يۈرىكى سەل پەسكويغا چۈشكەندى.

— ئاكلا، قادىر شياۋدۇيجاڭ! سەن چوڭ خاتالاشتىڭ... سەن چوڭ نېمە ئەمەس، بىر شياۋدۇيجاڭ، خالاس. ھاكىمنىڭ ئىلمۇھتكەن تىرنىقىغا تەڭ كېلەلمەيسەن. ۋايىت دادامغا دەيدىغان بولساڭ، سېنىڭ ئىككى پۇتۇڭنى بىردەمدە بىر ئۆتۈككە تىقىدۇ!... سەن بۇگۈن چوڭ جىنايەت ئۆتكۈزدۇڭ! ئادەم باشلاپ كېلىپ، بىر خەلق ئوقۇتقۇچىسىنى دەرس ئۆتۈۋاتقان سىنىپقا باستۇرۇپ كىرىپ ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغىلى تاسلا قالدىڭ! يەنە تېخى مەكتەپنى تۈزلىۋېتىمەن دېدىڭ. سەن قۇشقاچ كاللىسىدەك ئەمىلىگە تايىنىپ مۇنداق يوغانچىلىقنى بوشراق قىلساڭ بولارمىكى؟ مۇشۇ قىلغىنىڭنىڭ ھەممىسى خاتا. ماۋۇ جاھاننى كومپارتىيە باشقۇرۇۋاتىدۇ. سەن ھەممىنى مەن باشقۇرىمەنمىكىن دەپ قالما، ماۋ جۇشى باشقۇرۇۋاتىدۇ. ئاكلاپ قوي! ماۋ جۇشى ئوقۇتقۇچىلارغا ساڭا قارىغاندا بەكرەك ئامراق. ئۇ ئۆزىنىڭ مۇئەللىمگە

سەندەكتىن نەچچە ئون ھەسسە يۇقىرى ئەمەل بەردى. ئوقۇتقۇچى ئوقۇتقۇچىنىڭ قايىشى. مۇشۇ قىلغانلىرىڭنى ماۋ جۇشىنىڭ مۇئەللىمىگە دېسەڭ، سەندەك بىر شىياۋدۇيجاڭ نېمە ئىدىڭ، جاجاڭ بىر پاي مىشەك مانتىسى! بۇنىغۇ ئۇ يەرگىچە دەپ كەتسەڭ، گۇڭ كۆتۈرمەيدۇ. ھاكىم دادامغا دېسەملا، ئىشىڭ تۈگەيدۇ! ماقۇل، سەن مېنى ئۇرمىغانلىرىڭدىن دېمەي دېۋاتىمەن. بىر شەرتىم، سەن ھازىر بېرىپ ماڭسۇر مۇئەللىمىگە ئاتاپ بىر پاقلان ئۆلتۈرۈپ، ئۇنى تېرىگە ئېلىپ، مەشرەپ قىلىپ، مۇشۇ مەھەللە - كوي ئالدىدا چاي قۇي! بولمىسا، كېچىچە بولسىمۇ ناھىيىگە يۈگىلاپ بولسىمۇ بېرىپ، ھاكىم دادامغا دەيمەن، قانداق؟

... تامدەك تاتىرىپ كەتكەن قادىر شىياۋدۇيجاڭ بايىقى يولۇاستەك ئەلپازىدىن شۇنداق ئۆزگەردىكى، گويا، بۆرە بىلەن قوزىچاق مەسىلىدىكى قوزىغا ئوخشىشىپ قالدى. ئۇنىڭ بايىقى ئەلپازى بىلەن ھازىرنىڭ ئەھۋالىنى كۆرگەن خالايىق، ھەيران بولغىنىدىن بۇ راست بولۇۋاتقان ئىشمۇ ياكى سېھىر كارامەت يۈز بېرىۋاتامدۇ، بىلمەي قېلىشتى.

— خۇش، ئوبدان... ئوبدان ئۇكام، مەن تۈزىتەي، سەن دېگەندەك قىلاي، چاي قۇياي. شىياۋدۇيدىكىلەرنى پىغىپ مەشرەپ قىلىپ، مەشرەپتە چاي قۇياي، پاقلان سويايى، تېرىگە ئالاي...

ئۇ ئادەملىرىنى ئېلىپ ماڭدى. ھېلىقى ئىككى ئادىمى قولتۇقلاپ، ئاياغلىرىدىن بوغاز ئىنەكتەك توپا توزىتىشىپ چىقىپ كەتتى. ھەممە ھەيران قالغىنىدىن يالغۇزلا ئوشۇقىچە توپىغا پېتىپ تۇرغان ۋېجىك، سېرىق نۇرئېلىغا

زوقلىنىپ قاراپ قالدى. ئوقۇتقۇچىلارنىڭ چىرايىدىن هاياجان يېغىپ تۇراتتى.

— رەھمەت ئۇكام نۇرئىلى، — دېدى ماڭسۇر يىغلاپ تۇرۇپ.

— ئەجەب بەلەن قىلدىڭ!

— ئەجەب ئوبدان بولدى. سەت قارا كۆتەك ئوغرى، مۇشۇنچىلىك جاجىسىنى بەرگىلى ئاددىم چىقماي ئىشتانغا پاتماي قالغانىدى.

— خوپ بولدى.

— ئاشۇنداق، خۇدايىم تەڭشەيدۇ...

— خۇدايىم، ئۇنى يوق تاپانچام بولسا، ئۇنى ئېتىۋەتسەم دەردىم چىقارمىكىن. بىچارە دېھقانلارنىڭ ھالىغا ۋاي، مۇشۇ دۇرۇننىڭ دەستىدىن بىچارە دېھقانلار زار-زار قاقشايدۇ.

— يۇرتىنى تاشلاپ كەتتى.

— مۇشۇنداق كېتىۋەرسە، يېزا ۋەيران بولىدۇ.

— بۇنىڭدىن باشقا يەنە قانداق ۋەيران بولاتتى؟

— تېخى پارتىيە ئەزاسى ئىمىش!

— تۇفى! ئۇنداق پارتىيە ئەزاسىنىڭ ئاغزىغا، لىن بياۋ دېگەنمۇ پارتىيىنى ئالدىدى ئەمەسمۇ!...

سادىرغوجا قورقۇمسىراپ، بىر ھەجىيىپ، بىر قىزىرىپ نۇرئىلىنىڭ يېنىغا كەلدى.

— ھە... ھە... سەن... ھە، ياق... سىز راست ۋايىت ھاكىمنىڭ ئاچىسىنىڭ ئوغلىمۇ؟ مەن، مەن بىلمەپتۇمەن. ۋاسلىخانمۇ شۇڭا سىزنى ئاسان ئاپتىكەن، مەن بىلمەپتۇمەن،

بالدۇرراق دېمەيسەن... باشقا ئورۇنلاشتۇراي، ياتاق، سىنىپ، ھەممىنى باشقىدىن... بۇ بولماپتۇ...

ــ يېڭى سىنىپ بالىلىرىنى ئوقۇتۇۋېرىمەن.

ــ ياق... ياق... ئۇنداق بولامدىغان، باشتىن، باشتىن ــ دە.

نۇرئىلىنىڭ قاتتىق كۈلكىسى كېلىپ كەتتى.

11

قىش ئەمدى رەسمىي باشلاندى. ھاۋا ھامان بۇزۇلۇپ، قىشچە جۇت كۈن بولىدۇ. ئاسمانغا قاراپ ئادەملەر قار ياغىدۇ، دېيىشىدۇ، ئەمما بۇ يەردە قىش بويى قار ياغمايدۇ. ياغسا غىل ــ پال يېغىپ يەر يۈزىنى نەپىز بىر قەۋەت كۆمۈپلا يەنە توختايدۇ. ئەمما يىل بويى قاغجىراپ، تۇزۇك يامغۇر ياكى قارغا ئېرىشەلمەيدىغان بۇ بوز تۇپراقلار، بۇ يەردە ئۇنگەن قۇرغاق تەنلىك گىياھلار، پىچان، قامغاق، زاغزاق، چۆل كەۋىزى، سۆكسۆك، يۇلغۇن، يانتاق، چۇچۇك بۇيىلارنىڭ يىلتىزى تۈگۈل، تەنلىرى ھەمىشە تۇتۇلۇپ ئۇزۇنىدۇ. يەنە شۇ پوستەك ئۇنۇپ تۇرغان بىپايان شورلۇق، قوتۇرماچ يەرلەر، ئېگىز ــ پەس قاغا قوندىغان دۆڭلەر، يىل بويى سۈكۈتكە پېتىپ جىمجىت سوزۇلۇپ ئۇيقۇغا پاتقان چەكسىز قۇملار يەنىلا قاغجىراپ تۇرىدۇ. قۇرۇق سوغۇق ئۇنسىز ھالدا بۇ يەرنى قورۇيدۇ. قۇرۇپ شىلدىرلاپ قالغان قومۇشلار ئارىسىدىكى توشقان ئىياغ چىغىر يولدا نۇرئىلى ۋېلىسىپىت بىلەن تېز ماڭماقتا. ئۇ ۋېلىسىپىتنى ھەر

تەپكەندە پەسكە قېچىشىپ كاسىسى ئېگەرىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. ۋېلىسىپىتنى پات-پات ئۇنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا يولدىن چىقىپ كېتىپ قوتۇرماچ، شورلۇق يەرلەرگە، قومۇشلۇققا كىرىپ كېتىدۇ. پاكار قومۇشلار چەيلەنگىنىدىن زارلانغاندەك شىلدىرلاپ كېتىدۇ.

ھېلىقى ئىش تۈگىگەندىن كېيىن، قادىر شياۋدۇيجاڭ مەشرەپ قىلدى. يۇرتتىنى يىغدى، مال سويدى، ماڭسۇرنى تېرىگە ئالدى. جامائەت ئالدىدا ماڭسۇردىن ئەپۇ سورىدى. شۇنداقلا نۇرئېلىدىنمۇ ئەپۇ سورىدى. خورىكى ئۆسۈپ، ئىشتانغا پاتماي قالغان شياۋدۇيجاڭنى بۇنچىلىك بىچارە ھالغا چۈشۈرۈپ قويغان سېرىق چۈغۇندەك مۇئەللىمنى كۆرگەن دېھقانلار بۇ زالىمنى باشقىلارنىڭ ئالدىدا يېتىمدەك بوينىنى قىسىپ تۇرىدىكەنغۇ، دەپ ئىچىدە كۈلۈشتى... ئېسىلىپ زەردار بولۇپ كەتكەن قورساقلىرى بوشىغاندەك بولۇپ، بىر-بىرى بىلەن قۇلاقدىشىپ ھال-مۇڭ قىلىشۋالدى. بەشى قېيىپ يىقىلغۇچە ئۇسسۇل ئويناپ يەردىن تۇپا-چاڭ چىقىرىپ گۈپىلدەپ دەسسەپ راسا پىرقىراشتى. بولۇشىغا ئاللا سېلىپ مۇقام تۇۋلاشتى. ئۆز قول ئاستىدىكىلەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئوسال ئەھۋالىدىن خۇشال لىنىپ راسا ئويناپ-كۈلۈشى قادىر شياۋدۇيجاڭنى ئۆزىنىڭ كۆڭلىنى يېگۈدەك تىلمۇەتتى. ئۇ قول ئاستىدىكىلەرگە دائىم پو ئېتىپ، ئۇلارنى يوغان سۆزلەپ قورقىتاتتى، ئۆزىنى ھېچكىمگە تەڭ قىلمايتتى. ئەمما، سېرىق چۈغۇندەك مۇئەللىم ئۇنى ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكىلەر ئالدىدا كۈلكىگە قويغانىدى، ئۆزىنى يەر بىلەن تەڭ قىلغان سېرىق چۈغۇندەك مۇئەللىمنى

ئۇنىڭ چاپىناپ پۇركۈۋەتكۈسى كېلەتتى، ئىچىدە يىغلايتتى، بوزەك بولغىنىغا يىغلايتتى. يەنە غەزەپلىنىپ چىشىنى غۇچۇرلىتاتتى، ئەمما قورقاتتى. بۇ ئىش بىر دەمدە ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا چۆچەك بولۇپ، ئاۋۇال كىچىك پۈتۈن يېزىدا تارقالدى. خەق ئاڭلاپلا كۈلدى. ئېغىر ئەمگەكتىن قايتىپ كەتمەننى تاشلاپلا سۇيىغا ئۆزىنى تاشلاپ، مۈشۈك تەك كۆزىنى يۇمغانلار بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، خىرىلداپ تازا كۈلۈشتى... كېيىن بولسا، ئەمەلىيەتتە نۇرئېلىنىڭ ھاكىمنىڭ ھېچنېمىسى ئەمەسلىكىنى بىلگەنلىر ردە ئۇچەيلىرى ئۆزۈلگۈدەك كۈلۈشتى. كۆزلىرىدىن ياش چىققۇچە تېلىقىشتى... ھەتتا سادىرغوجىمۇ ئۆزىنىڭ ئالدانغىنىنى بىلىپ، بىر ئاغزىنى كالچايتىپ كۈلدى، بىر قۇرقۇپ كېتىپ تاتاردى. قادىر شىياۋدۇيجاڭنىڭ قايتا كېلىپ ھېساب ئېلىشىدىن قورقۇپ نۇرئېلغا تۇتقۇزغان 4 ـ سىنىپنى تارتىۋېلىپ، ئۇنى يەنە 1 ـ سىنىپقا چۈشۈرۈۋەتتى. راست دېگەندەك، قادىر شياۋدۇيجاڭ ئۆزىنىڭ شۇنچىۋالا ئەخمەق قىلىنغىنىغا چىدىمايى، غالجىرلاشقان ھالدا يەنە بىرقانچە قۇشلىرىنى ئېلىپ مەكتەپكە باستۇرۇپ كەلدى. ئەمما يەنە نۇرئېلىدىن پەشۋا يەپ ئىچىگە بىرمۇنچە قورقۇنچ سېلىپ تاۋۇزى قولتۇقىدىن چۈشۈپ، چالمىسى سۇغا چىلاشتى...

ـ ئاڭلاپ تۇر، قادىر شياۋدۇيجاڭ! مەن سېنىڭ دېھقانلارغا سالغان ئېغىر زۇلۇمىڭنى خاتىرىلەپ چىقتىم. شياۋدۇيدە، سېنىڭ كۆزۈڭگە سەت كۆرۈنۈپ قېلىپ ئۆچ ئېلىپ ئېغىر ئەمگەككە سېلىشىڭ تۈپەيلى، ئۆيلىرىنى

چىقىپ ماكانسىز قېلىپ قويغانلىقىدىن يۇرتنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەن ئائىلە 11، سەن ئۇرۇپ زورلۇق قىلىپ بالىسىنى چۈشۈرۈۋەتكەن ئايال بەش. سەن ئەتراپتىكى رەسمىي ئۇرۇپ ياكى ئۇرغۇزۇۋەتكەن ئادەم 87. مۇشۇلار ئىچىدە قوۋۇرغىسى پۈت - قولى سۇنۇپ مېيىپ بولغانلار 63 ئادەم. ھازىرغىچە ئەسلىگە كېلەلمەي ئەمگەك ئىقتىدارىدىن ئايرىلغان ئادەم ئالتە. سەن قولۇڭنى تىقىپ كۆزىنى كور قىلمۇەتكەن ئادەم بىر. مانا مۇشۇلارنى جەمئىيەتتە سەن كونا جەمئىيەتتە ئادەم قېنى ئىچىدىغان زىنداننىڭ جاللىتىدىنمۇ ئېغىر جىنايەت ئۆتكۈزدۇڭ. بۇلارنى دېھقانلار سېنىڭ يەنە ئۆچ ئېلىشىڭدىن قورقۇپ يۇقىرىغا ئەرز قىلمىغىنى بىلەن، مەن سەندىن قورقمايمەن. مەن بۇلارنى ناھىيىدىكى ھۆكۈمەتكە رگە ئوقۇپ بېرىدىغان بولسام، سەن يەنە مۇشۇ يەردە ھۆركىرەپ يۈرەلەمسەن؟

— بۇ... بۇ يالغۇز مەنمىدىم... بۇ دېگەن ھەممە يەردە ساماننىڭ نەرخى گەپ تۇرسا!...

— ئەمما ھازىر، سەن بىلەن مەن ھېسابلىشىدىغان بولغاندىكىن، بۇ گەپنى سەن بىلەن دېيىشىمەن. مەن ساڭا ئوخشاشلارنىڭ ھەممىسى بىلەن ھېسابلىشىمەن دېسەم، بۇ ھېساب ناھايىتى كۆپ. جىنىڭ چىچىدەك چىگىش. بۇ ھېسابلارنى مەن چىقىرىپ بولالمايمەن... سەن مەن بىلەن مۇشۇنداق ھەپىلەشسەڭ، مەن بىرەمدە سېنىڭ ئىككى پۇتۇڭنى بىر ئۆتۈككە تىقىمەن. مېنىڭ سەندىن ئىككى پۇل ياكى ئون جىڭ سېرىق قوناق قەرزىم يوق. شۇڭا قورقمايسەن

www.uyghurkitap.com

مەن. مانا بۇ يەرنى توشقان خاتىرە ــ سېنىڭ ماتېرىيالىڭ!...

ساۋاتسىز شياۋدۇيجاڭ ئىسمىنىڭ ئەنگە يېزىلىشىدىن بەك قورقىدۇ. ياخشىلىقتىن يېزىلسا، ناپولېئون پادىشاھلىق ئالتۇن تاجىنى كىيگەندەك، خۇشاللىقتا مەست بولۇپ خۇددىنى بىلمەي قالىدۇ. يامان تەرەپتىن يېزىلسا، مۇناپىق، رەسۋا بولغاندەك قورقۇپ كېتىدۇ. ئەمما بۇ قېتىم قورقۇپ كەتكىنىنى بىلىندۈرۈپ قويۇش نەپسىگە ھار كېلىپ، باشقا ئىشقا پېتىنالماي:

ــ قېنى سەن شەيتان كىسپۈرۈش، نېمە قىلساڭ قىلمامسەن، سېنىڭدىن قورقۇپ قالمايمەن، ــ دەپ، تىللىغانچە چىقىپ كەتتى. سادىرغوجا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن خېلى يەرگىچە «خاپا بولمىسلا!...» دەپ، يېلىنىپ بېرىپ، بىرمۇنچە تىل ئالغاپ قايتىپ كەلدى...

نۇرئىلى كەلگەندىن بۇيان، سادىرغوجىنىڭ ئىچىگە ۋەسۋەسە كىرىۋالدى. ئۇ ئەسلى ماڭسۈرنىڭ قادىر شياۋدۇيجاڭنىڭ بالىسىنى ئۇرمىغانلىقىنى بىلسىمۇ، ماڭسۈرنى بىر پاقلان ئالدۇرۇپ قادىر شياۋدۇيجاڭغا چاي قۇيدۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى. ئەمما، نۇرئىلى ئۇنىڭ بۇ پىلانىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋەتتى. ئۇ قادىر شياۋدۇيجاڭنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇشتىن ئۆلگۈدەك قورقاتتى. چۈنكى قادىر شياۋدۇيجاڭ ئۇنىڭغا بەش مو يەر بەرگەندىن باشقا، پات ـ پات ئەترەتنىڭ ئوت ـ سامان، ياغاچ، قوي، يەنە ئاللىقانداق سادىرغوجا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى بېرىپ تۇراتتى. سادىرغوجا قادىرنىڭ چىشىغا

تېگىپ ئۆزىنىڭ يۇقىرىدىكىلەرگە خۇشامەت قىلىپ تۇرىدىغان ئارقا سەپ تەمىناتىدىن ئايرىلىپ قېلىشقا زادى ئۇنىمايتتى. پات - ئاردا گۈڭشې بويىچە ماڭارىپ باھالىشى بولماقچى. ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ بۇ مەكتەپكە چوقۇم كېلىدۇ. چۈنكى ماڭسۇرنىڭ چىرايلىق ئايالى ئۇنىڭ ئاشنىسى. ئۆتكەندىمۇ ئۇ ۋاسىل گەنسى شياۋجاڭ ھەر كەلگەندە كەچتە مەشرەپ قىلىپ بېرىدۇ. ماڭسۇرغا ھاراقنى راسا ئىچۈرۈپ، مەشرەپ بولغان ئۆيدىلا ياتقۇزۇپ قويىدۇ. ۋاسىل گەنسى بولسا ماڭسۇرنىڭ ئۆيىدە يېرىم كېچىگىچە بولۇپ، ئاندىن قايتىپ چىقىپ ئۆزىنىڭ جايىدا ئۇخلايدۇ. بۇ قېتىممۇ ئۇنى كۈتۈشكە مەشرەپكە ئالاھىدە تەييارلىق كۆرۈپ، ۋاسىل گەنسىگە نۇرئېلىدەك بۇ بالا - قازانى يۆتكەۋېتىشنى تەلەپ قىلىش كېرەك. ھازىرچە ئۇنى خۇمداندىكى سىنىپقا يۆتكەۋېتىش كېرەك. سادىرغوجا شۇنداق قىلدى. يېراق خۇمداندا قۇم ئارىسىدىكى ئەترەتنىڭ خىش پىشۇرىدىغان خۇمداندا ئاشۇ ئەتراپتىكى چارۋىچى. خۇمدانچى بولۇپ كەڭرى جاڭگالغا ئۆي سېلىۋالغان بىر قانچە ئون ئائىلىلىك دېھقانلارنىڭ بالىلىرى ئۇچۇن خۇمداندا بىر سىنىپ ئېچىلغاندى. ئۇ، نۇرئېلىنى شۇ يەرگە يۆتكەۋەتتى. بۇ سىنىپ قوشما سىنىپ بولۇپ، 3 - سىنىپ بىلەن 1 - سىنىپ ئىدى، 3 - سىنىپنىڭ توقۇقۇز، 1 - سىنىپنىڭ 11 بالىسى بار. نۇرئېلى نارازى بولسىمۇ، مۇدىرغا ئارتۇق گەپ قىلالمىدى. بىر تەرەپتىن رازىمۇ بولدى. چۈنكى ئۇنىڭ بۇ مەكتەپتىكى ئىشلارنى، بولۇپمۇ مۇدىرنى كۆرە كۆزى قالمىغاندى...

مانا شۇنىڭدىن بېرى ئۇ ياتىقى چوڭ مەكتەپتە، ئۆزى ياتاقتىن ساق سەككىز كىلومېتر قۇمساز توپلىق، شورلۇق، زەيلىك يولدا ۋېلىسىپىتىنى كۆچەپ تېپىپ مىنىپ، ھەر كۈنى 16 كىلومېتر يول مېڭىدۇ. بۇ قوشما سىنىپ دېگىنىمىز بۇرۇن خۇمدانچىلارنىڭ يانتاق توشۇيدىغان كالىسىنى سولايدىغان ئىغىل بولۇپ، ئۇستى جىگدە ياغچى بىلەن يېكەندە يېپىلغان. يېكەن ئۆچلىرى ساڭگىلاپ، توزغاقلىرى توزۇپ تۆرىدۇ. بالىلارنىڭ ئورۇندۇق، پارتىسى، خۇمداندىن تاشلىۋەتكەن داشقالدىن قاتار قىلىپ سالغان كالتە سۇپىلار... ئوقۇغۇچىلار ئەنە شۇنىڭدا ئولتۇرىدۇ. ئىككى قاتارنىڭ ئوك تەرىپىدە 3 - سىنىپ، سول تەرىپىدە 1 - سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى ئولتۇرىدۇ، ھەر كۈنى ئىككى سائەت دەرس ئۆتۈلىدۇ. ئاۋۋال 3- سىنىپ بالىلىرىغا، كېيىن 1- سىنىپ بالىلىرىغا دەرس ئۆتۈلىدۇ. ئۇرئىلىدىن بۇرۇن بىر چوكان بۇ سىنىپنى ئوقۇتقاندى، بۇ چوكان خۇمدانچىلار بىلەن چاتاق سېلىپ، بۇ يەردىكى دېھقانلار: «بۇ پاسىق خوتۇن نارەسىدە بالىلىرىمىزغا تەرەت ئالماي قاراپ، بالىلىرىمىزنىڭ باش - كۆزىنى يارا بېسىپ كەتتى. بۇ خوتۇندا ئوقۇتمايمىز» دەپ تولا ئەرز قىلىپ، بالىلىرىنى مەكتەپكە ئەۋەتمەي خاپا قىلدى. ئەمەلىيەتتە بولسا، ئۇلارنىڭ بۇ باھانىسى بالىلىرىنى ئىشقا سېلىش ئۈچۈن ئىدى، ئۇلار بالىلىرىنى مال باققىلى، تېزەك تەرگىلى سالاتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ سىنىپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى توزۇپ كەتكەنىدى. بۇ سىنىپنىڭ بالىلىرى ھەر كۈنى قىچقارغىلى بارمىسا كەلمەيتتى. بۇ ئىلگىرىكى ئوقۇتقۇچىلاردىن قالغان ھەم مۇشۇ ئەتراپ ئادەملىرىگە سىڭىپ

قالغان ئادەت ئىدى. نۇرئىلى ھەر كۈنى ئەتىگىنى ئۆيمۇئۆي يۈرۈپ بالا يىغىدۇ. بۇ يەردىكىلەرنىڭ ئوقۇتقۇچىلار بىلەن پەقەت خۇشى يوق، سەۋەب، باللىرىنى مەكتەپكە ئەكەتسە، ئۆيدىكى مال باقىدىغان، ئوتۇن - تېزەك تېرىدىغان، تۈز كولايدىغان، ياغۇنچاق چۆرۈپ تاماققا ئۇن تارتىدىغان ئىشلار قېپقالىدۇ. باللارنىڭ مەكتەپكە كەتكىنى ئائىلە ئۈچۈن چوڭ زىيان! ئۇلارنىڭ ئەمدى قولى ئىشقا كېلىپ بولغۇچە، مەكتەپكە ئالمىز، دەيدۇ. مەكتەپكە بەرمىسە كوپىراتسىيىگە تۈتىدۇ. شۇڭا ئامالسىز بېرىدۇ يۇ، باللىرىنى ھە دەپ ئوقۇماسلىققا قىستايدۇ. بۇنى كۆڭلىدە بىلىپ مۇئەللىمگە دېمەيدۇ. مۇئەللىم بۇلار ئۈچۈن شياۋدۇيجاڭدىن قالسا، ئىككىنچى دەرىجىلىك رودۇپاي ھېسابلىنىدۇ. نۇرئىلى قانچە تەربىيە بېرىپمۇ، يالۇرۇپمۇ بۇ ئەنئەنىۋى ئادەتنى ئۆزگەرتەلمىدى. باللار بۇرۇن ئاساسەن توزۇپ كەتكەنىكەن. قىچقارسا ھازىر بارىمەن، تاماق پىشمىدى، تاماق يەپلا بارىمەن، دەپ، كەلمەيتتى. كەلسىمۇ يەنە قېچىپ كېتەتتى. نۇرئىلى پۇرسەت بەرمەي چىڭ تۇتقاچقا، ئۇلار ھازىر مەكتەپكە خېلى كۆندى. نۇرئىلىغىمۇ ئامراق بولۇپ قالدى. ئەمما يەنىلا ئاتا - ئانىسىنىڭ بىسىمى ھەم مەكتەپتە ئوقۇش، ھەم ئۆينىڭ تۈگمەسىن ئىشلىرىنى قىلىدىغان بولغاچقا، قىچقارمىسا كەلمەيدىغان ئادىتى پەقەت ئۆزگەرمىدى. نۇرئىلى ھەر كۈنى قىچقارغىلى بارسا، بىرمۇنچە سوقا سۆھبەت بولاتتى.

— ۋاي قارىسىلا، ئەپەندىم، كۈندە ئوقۇتمەن دەپ

قينالماي ئىككى - ئۈچ كۈنده بىر ئوقۇتسىلا بولمامدۇ؟ بولمىسا، نۆۋەت بىلەن ئوقۇتسىلا. بۇ يەل دارامەت تەگمەي قەرز چىقىدىغاندەك تۇرىدۇ. باللارنىڭ كىيىمى يېلىڭ، مال باقمىسا، ئۇچىسىغا كىيىم بولمايدۇ. ئوتۇن - تېزەك تەرمىسە، قازان قاينىمايدۇ، ياغۇنچاق چۆرۈمىسە، قورساق تويمايدۇ. باللارنى نۆۋەت بىلەن ئوقۇتسىلا، بۇگۈن ماۋۇنى ئوقۇتسىلا، ئەتە ئاۋۇنى! قانداق دېدىم؟ ئۆزۈم ساۋاتسىز بولسامۇ، كاللام خېلى ئىشلەيدۇ - دە، مېنىڭ!

— ياق بولمايدۇ، ئۇنداق گەپ يوق! دەرستە كېيىن قالسا، ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيدۇ. سىنىپ كۆچىلەيدۇ.

— سىنىپ كۆچمىگەنگە نېمە بولاتتى؟ ئوقۇتمايلى دېسەك، مۇشۇ باللارغا كۈمۈنانىڭ ئەمگىكىدىن پاناھلانغىلى مەكتەپتىن ئوبدان يەر يوق ئىكەن، ئەمگەكتە چوڭىيالماي يىگلەپ قالمىسۇن دەيمىز. بولمىسا، بىز دېھقان خەقنىڭ بالىسى ئىمتىھاندىن ئۆتسە - ئۆتمىسە، نېمە بولاتتى؟ جىگدە ياغچى بادرا بولماس، دېھقان بالىسى كادىر بولماس، دېگەن گەپ بىكار ئەمەس. ئۇلار ھەرقانچە ئوقۇسىمۇ كادىر بولالامتى؟ يەنە شۇ، ئىككى مۇللام بىر گىشى، دېھقاننىڭ بالىسى — دېھقان، كادىرنىڭ بالىسى — كادىر بولىدىغان گەپ!...

— ئوقۇتۇشنىڭ مەقسىتى كادىر قىلىش ئەمەس. مەدەنىيەت سەۋىيىسى بار ئادەم قىلىش، ساۋاتى بار ئادەم قىلىش!

— ئەمىسە، نېمە بولىدۇ؟ يەنە شۇ دېھقان بولامدۇ؟ بىز ئوقۇمىساقمۇ كەتمەننىڭ قۇلىقىدىن تۇتماي سېپىدىن تۇتۇپ، دېھقان بولدۇققۇ؟ تامبىلىمىزنى ئوك كىيىمىز،

كاللاك نەدە دېسە، بوينۇمدا! دەيمىز، قىينىلىپ ئوقۇپ يەنە دېھقان بولغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟

— بۇ پارتىينىڭ سىياستى.

— پارتىينىڭ سىياستى بولسا نېمە بوپتۇ؟ پارتىينىڭ سىياستى ئازمىدى؟ قۇرۇق گەپ. ياكى كادىر قىلىپ قويۇشقا ھۈججەت بەرسىلە، قانداق دېسىلە شۇنداق ئوقۇتىمىز. ئەمما، ئەپەندىچەك، كادىر قىلىش سىلىنىڭمۇ قوللىرىدىن كەلمەيدۇ. سىلىمۇ تېخى ھۆكۈمەتنىڭ جىمىڭ كادىرى ئەمەس. گۆش بىلەن ياغنىڭ ئارىلىقىدىكى بەزگە ئوخشاش بىر گەپ!...

— باللار ساۋاتسىز بولۇپ قالسا، بۇنىڭدىن كېيىن كۈن ئالالمايدۇ.

— جاھانىدىكى دېھقانىنىڭ ھەممىسى ئوخشاش. كەتمەن بىلەن يەردىن ئايرىلمىسا، كۈننى ئېلىۋېرىدۇ...

— مەسىلەن، ھېچ بولمىسا شەھەرگە كىرسە، خالانمۇ تاپالمايدۇ.

— بىز دېھقان خەققە خالا كەتمەيدۇ. تەكلىماكاننىڭ قۇملۇقى، قومۇشلۇقى بىزنىڭ خالايىمىز. شەھەرگە كىرسەك، دۇنيادا شەھەرنىڭ خالاسىدەك سېسىق نېمە يوق. خەت بىلمىسەك، پۇراپ تاپمىز، ئەر كىشى كىرگەن تەرەتخانىغا كىرسەك بولۇۋېرىدۇ.

— يېزا ئىگىلىكى ماشىنىلىشىدۇ، زامانىۋىلىشىدىغان گەپ. ساۋاتسىز ئادەم ئۇ چاغدا دېھقانچىلىق قىلالمايدۇ.

— ۋاي ئاتامەي، بۇ گەپ مەن تۇغۇلسام بار ئىكەن. زامانىۋىلىشىش زامانە ئاخىردا بولىدۇ چېغىم. زامانىۋىلىشىش دېگەننى بىلمەيمەن، بەلكى ماشىنا ھەيدەش بولسا كېرەك.

شوپۇر دېگەن ماشىنا ھەيدىگەنده، كىتابقا قارىمايدۇ، يولغا قارايدىغان گەپ...

شۇنداق تالىشىپ دېھقان نۇرئىلىنى يەڭگەن بولىدۇ. شۇ خۇشلۇقتا بالىسىنى يەنە بېرىدۇ.

— بالدۇر كەل ھە، كاشكى، بىرەر ۋاخ ناماز ئوقۇشنى ئۆگىتىپ قويغان بولساڭلار ئۇنىڭغا!

نۇرغۇن دېھقانلار ئاچ - يالىڭاچ... بۇلارنى كۆرگەنده، نۇرئىلىنىڭ ئىچى ئاغرىغىنىدىن كۆزىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلىدۇ.

— ۋاي، بۇ بالامنىڭ ئىشتىنى يوق، ئەپەندى، بۇنى مۇشۇنداق قانداق مەكتەپكە ئەۋەتكىلى بولىدۇ؟

— ئۆيده يېگىلى بىرنېمە يوق، بالىلار ھەر كۈنى جىگدىلىككە بېرىپ جىگده قېقىپ كېلىدۇ، يىل بويى ئىشلىسەك دارامەت كەلمەيدۇ. ئۇماچ قەرزىگە ئىشلەيمىز. بىزنىڭ ئۆيگە دارامەت تەگمىگىلى بەش يىل بولۇپ قالدى. بەش يىلنىڭ ئالدىدا، بىر يىللىق ئەمگىكىمىزگە ئالتە موچەن تېگىپ بىر شېشە كىرسىن ئالغانىدۇق. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇدا ئۇماچ قەرزىگە ئىشلەۋاتىمىز. بۇ بالىلارنى ئاچ - يالىڭاچ مەكتەپكە ئەۋەتەلمەيمىز. ئوقۇسىغۇ سىلىدەك سەت ئادەممۇ خېلى چىرايلىق بولۇپ قالىدىكەن. ھە... ھە... ھە... خاپا بولمىسىلا...

بۇنداق نىدا يېزىنىڭ ھەممە ئۆيلىرىدىن ئاڭلىنىدۇ. ئۇماچ قەرزىگە بوغۇلغان دېھقانلار كۆپ... شۇ كىندىك قېنىم، بىزنىڭ ھەممە ئادەملىرىمىز قاتمۇقات ئۇماچ قەرزىگە بوغۇلغان. ئۇلار يىل بويى قان - تەر

ئاقتۇرۇپ، يەرگە ئىشلەيدۇ. يەردىن خېلى كۆپ ھوسۇلمۇ ئالىدۇيۇ، ئەمما قۇرسىقى تويمايدۇ. ئالغان شۇنچە ئاشلىقنىڭ بەرىكىتى يوق. يەنىلا كانايغىچە قەرزگە بوغۇلغان، يەنىلا ئاچ - توق، لېكىن ئۇلار بۇنىڭغا كۆنۈپ كەتكەن... ئۇلار ھەممىگە شۈكرى قىلىدۇ. شۈكرى قىلىش ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە سىڭىپ كەتكەن. شۈكرى قىلىپ ئۆمىدلىنىدۇ. بۈگۈن بولمىسا ئەتە بولار، بۇ يىل بولمىسا، كېلەر يىلى بولار!... مانا بۇ بىزنىڭ روھىمىزغا سىڭىپ كەتكەن ئاڭ. بىز تۇغۇلغاندا، ئانىمىز يىغلىساق ئاغزىمىزغا رېزىنكە ئېمىزگە سېلىپ پەپلىگەنكەن، شۇڭا، كۆنىدىكەنمىز. بىزنىڭ روھىمىزنىڭ كۆنۈشى ئاشۇنىڭدىن باشلانغان بولسا كېرەك، كىنىدىك قېنىم... بىز ئەمچەك، سۈت چىقىدىغان ئەمچەك ئۈچۈن يىغلايدىكەنمىزۇ، ئەمما ئېمىزگە بىلەن شۈكرى قىلىدىكەنمىز، ئۇنى ئۆز ئانىمىز ئاغزىمىزغا سالىدىكەن. بىز يەنە قاچانغىچە ئۆزىمىزگە ئۆزىمىز ئېمىزگە سالىمىز؟ ئېمىزگە سېلىش قايسى ئانىدىن باشلاندى؟ ئېمىزگىگە كۆنۈش قايسى بالىدىن باشلاندى؟ كىنىدىك قېنىم؟... مەن بۇ جاۋابنى ئىزدەۋاتىمەن، لېكىن تاكى ھازىرغىچە تاپالمىدىم... لېكىن مەن ئوغلۇمنىڭ ئاغزىدىكى ئېمىزگىنى ئىلاجى بار ئېلىۋېتىمەن، ئانىسى بولسا يەنە سېلىپ قويىدۇ، بالام ئاشۇنىڭغا رازى، بۇرۇن مەنمۇ شۇنداق بولغان بولسام كېرەك!...

نۇرئېلى يەنىلا ئايلىنىپ يۇرۇپ بالا يىغىماقتا. ئۇنىڭ ۋېلىسىپىتىنىڭ چاقى مۇشۇ ئەتراپتا ئاجايىپ

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇزۇن، تەكرار قالايمىقان ئىزلارنى قالدۇردى. گويا ئۇزۇن ئارغامچىدەك...

— ئوھرۇي مۇئەللىم، سىلىمۇ ياشلىرى باشقا ئەپەندىلەرگە قارىغاندا كىچىك بولغىنى بىلەن خېلى چوڭ ئادەم بوپتۇلا. قىز بالا دېگەن ئۇچ ييل ئوقۇسا بولدى. ئەمدى ئۇنى يەنە ئوقۇتىمەن دەپ يۇرۇشتىن ئىزا تارتسىلا بولا. ئەمدى ئاستا ئۇنى ئەرگە بەرمىسەك بولمايدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئىزدىمىسىلە. سىلى ئەپەندى نامازئوقۇمىسىلمۇ هامان مۇسۇلمان بالىسى. بىز مۇسۇلمانلاردا بويىغا يەتكەن قىز بالىنى ساقلىسا يامان بولىدۇ. قىز بالا دېگەن ئېشەكنىڭ تاپى، ئۇزۇن ساقلىدىڭمۇ بولدى، سېسىقى چىقىدۇ...

— بۇ قىزلىرى تېخى ئەمدى 12 ياشقا كىرگەن تۇرسا! ياتلىق قىلسىلا بولامدۇ؟

— بولمايدىغان نېمىسى بار؟ تازا ۋاقتى! سىلى ئۆيلەنمىگەن بولسىلا، ئاتىلىرىدىن سورىسىلا، ئانىلىرىنى شۇ ياشتا ئالغىنىنى دەپ بېرىدۇ.

— هۆكۈمەتنىڭ سىياسىتىگە خىلاپ بولىدۇ.

— هۆكۈمەت دېگەن ئاغزىغا كەلگەننى دېۋېرىدۇ. خەنزۇلار قىزى سېغىن كالىدەك بولغۇچە ئەرگە بەرمەيدىكەن. بىزنىڭ هۆكۈمەت خەنزۇ بولغاندىكىن، مېنى دورا دېمەمدۇ؟

— بۇنداق دېسىلە خاتا بولىدۇ.

— قاچان دېھقانلىق گېپى ھۆكۈمەتكە توغرا كەلگەن!

— پەتتە بەرمەيدۇ.

— جاجىسى پۇل. ئازراق پارا بەرسەك بېرىۋېرىدۇ.

نۇرئىلىنىڭ قوشما سىنىپىنىڭ 3 - سىنىپىدىكى ئالتە قىزدىن ئىككىسى قېلىپ، قالغانلىرىنى ئاتا - ئانىسى «بويىغا يەتتى» دەپ مەكتەپكە قەتئىي بەرمىدى. نۇرئىلى ئۇنى دەپ، بۇنى دەپ بۇ خەقنى ئىيۇشكە كەلتۈرەلمەي، جىلە بولۇپ كەتتى.

— ئەمسە تايىنلىق سىلىگىلا بېرەي، خوتۇن قىلامىلا؟ ئوقۇتامىلا، قانداق قىلسىلا مەيلى، مانا بولدىما؟ قانداق ئىززىتىنى بىلمەيدىغان ئاداش ماۋۇ! سەنمۇ بالا چوڭ قىل، ئانىدىن بىلسەن!...

بۇ قىزلارنىڭ ئالدى 14، ئاخىرى 12 ياشلاردا ئىدى. نۇرئىلى ھېچ ئىلاج قىلالمىاي، سادىرغوجىغا ئەھۋال ئېيتتى.

— ئۇ خەق دېگەن شۇنداق دەيدۇ. دېھقان دېگەن شۇنداق خەق، خىزمەت ئىشلەيلى، بۇ يەردە ئاشۇنداق يالۇرۇپ ئوقۇتمىساق، مانا بالا، ئوقۇتۇڭ دەيدىغان گەپ يوق. ئاسان ئىش يوق غوجام. سىلى خېلى چاره - تەدبىرگە باي، ئوقۇتسىلا، — دېگەن گەپنى ئاڭلىدى.

نۇرئىلى ئىچىگە تىنىپ پىشقەدەم ئوقۇتقۇچىلارغا قارىدى. ئۇلارمۇ بېشىنى چايقىدى.

ئۇيغۇر كتاب توپلىنى
www.uyghurkitap.com

نۇرئىلنىڭ قەشما سىنىپىدا 3 - سىنىپتا ئوقۇيدىغان نۇرىمان ئىسىملىك 13 ياشلىق بىر قىز بار ئىدى، بۇ قىز ئاجايىپ ئەقىللىق، چېچەن، ئەستە قالدۇرۇش قابىلىيىتى ئالاھىدە يۇقىرى، ھۆكۈم قىلىش، پىكىر قىلىش ئىقتىدارى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان دەرىجىدە ئۆتكۈر قىز ئىدى. نۇرئىلى ئۇنى بايقاپ ناھايىتى ھەيران قالدى ھەم خۇشال بولدى، ئۇ يەنە كېلىپ دەرستە ناھايىتى تىرىشچان ئىدى، چىرايىمۇ ئوماق، ئەتىيازنىڭ قارا تۇغچىدەك يۇمىلاق، قىزىل بۇغداي ئۆڭ ئىدى، نۇرئىلى بۇ قىزنى ئوبدان بىر تەربىيىلەش لازىملىقىنى ھېس قىلىپ، ئۇ قىزنى ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ ئوقۇتماقچى بولدى، ئەمما تەلۈە ئاتا - ئانا بۇ قىزنى ياتلىق قىلىمىز دەپ مەكتەپكە قەتئىي بەرگىلى ئۇنىمىدى. نۇرئىلى ئۇنى دەپمۇ، بۇنى دەپمۇ ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنى قايىل قىلالماي جىلە بولۇپ تىترەپ كەتتى:

- ئەمدىلا 13 ياشقا كىرگەن مۇشتتەك بالىنى ياتلىق قىلىسا ئۇلار، سىلەرگە نېمە پايدا؟ ئۇ دەرستە ناھايىتى بەك ياخشى، ئوقۇتسا كەلگۈسىدە ناھايىتى ياخشى ئادەم بولىدۇ. بەختسى ئېچىلىدۇ. قىزىڭلار بەختلىك بولسا، سىلەرمۇ ئوبدان تۇرمۇش كەچۈرىسىلەر، خۇشال بولمامسىلەر؟

قوڭۇر، شاپ بۇرۇت، قارا قېتىق، يىلتىز پاتاڭ كەلگەن

ئاتا دىمىغىنى قاقتى:

— ئاڭلاپ قوي، چوڭغۇندەك ئەپەندىچەك، بىز ئۇيغۇر مۇسۇلمانلاردا ئەزەلدىن ئايال دېگەننى ئۆزاق ئوقۇتمايدىغان، ئوقۇتساق، دىندا ئوقۇتقان، پەننى ئوقۇتمايتتۇق. ھۆكۈمەتنىڭ بېسىمى بىلەن چىشمەزنى چىشلەپ تۇرۇپ مۇشۇ چاغقىچە ئوقۇتتۇق. قىز بالا پەننىي مەكتەپتە بۇنىڭدىن جىق ئوقۇسا، كاج مىجەز، جاھىل بولۇپ قالىدۇ. ئاتا — ئانىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىمايدىغان بىر تەتۇر بولىدۇ. ئاڭلىدىڭمۇ؟ قىز بالا بويىغا يەتكەندە، ئەردە ياخشى، ئەردە بولمىسا يەردە ياخشى. سەن ئەجەب ماڭا قىز چوڭ قىلىشىپ بەرگەندەك، بىزنىڭ ئىشمەزنىڭ يېپىدىن يىڭنىسىغىچە ئارىلىشىۋالسەنغۇ؟

— سىز بىر كۆيۈمچان ئاتا. قىزىڭىزنىڭ بەختلىك بولۇشىنى، مەسلەن، دوختۇر بولۇشىنى، ئوقۇتقۇچى بولۇشىنى، ھە يەنە مەسلەن...

— مەسلەن — پەسلىنىڭنى قوي، ئەپەندىچەك! جاھانىدا ئەپەندىدەك گەپدان پىتىنچى بولامدىغاندۇ؟ يېپچى خوتۇندەك گەپ تېپىپ بەرگىلى بولمايدۇ. ئۇنى دېسە، بۇنى دەيدۇ. بوش دېسە، بەك دەيدۇ. قىز بالا دېگەن بەش ناماز بىلەن، تاماق ئېتىشنى، ئېرىنىڭ ھوددىسىدىن چىقىشنى، بېلى چىڭ بولۇشنى بىلسە بولدى. سەن يەنە نېمە ئۆگەتمەكچى؟ بولدى — بولدى، ۋەزىڭنى بالىلارغا سۆزلە، مەددادھلىقىڭنى قوي!...

داستىخان سېلىنىپ، ياغاچ ئاياقتا، سېرىق قوناق ئۈنىدا چامغۇرنى بولۇق توغراپ يۇمغاقسۇت سېلىپ

ئەتكەن يوبدان كەلتۈرۈلدى. قىزىغا ئوخشىشىدىغان، يۈزلىرى ئۆمۈچۈك توربىدەك قورۇقلار بىلەن بېزەلگەن، يېشى ئوتتۇزغا بېشلەر ئەتراپىدا، ئەمما ئالدىغا دۈمچەك بولۇپ قالغان ئانا بىر كۆلۈپ مىك قورۇلۇپ تۇرۇپ دېدى:

— قۇرۇق ئاش، دېھقان ئېشى... ئاكىلسام، سىلىمۇ دېھقان بالىسى ئىكەنلا، ئەيىب كۆرمەي باقسىلا! گۆش - ياغ تۈگەپ قاپتىكەن...

ئاتىسىنىڭ ئاچچىقى كەلدى:

— يالغان گەپنى قويساڭا! قازان - چۆمۈچ گۆش - ياغ كۆرمىگىلى يېرىم يىلدىن ئاشتى. مۇشۇ دەگەندىكى كادىرلاردىن باشقا دېھقان ئاتلىقىنىڭ ئۆيىدە گۆش - ياغ يەيدىغان بىرەر ئادەم چىقىپ قالسا، قۇلىقىمنى كېسىپ بېرىمەن. ھەممىسى ئوخشاش، ئۇماچ، يارما، يوبدان، چۆكۈرچەك... تېخى شۇلارمۇ بار يەردە بار، قانداق دېدىموي ئەپەندىچەك؟

ئانا قىزىرىپ كەتتى.

— ھوي غەرەز بىلمەيدىغان سارائىمەي، مېھمانىنىڭ ئىززىتى، بۇغداي ئېشىڭ بولمىسا، بۇغداي سۆزۈڭ يوقمۇ، دەپتىكەن. ئەمدى شۇ... قانداق قىلىمىز؟ ئەسلى ئۇنداق ئادەملەردىن ئەمەس ئىدۇق، جاھان مۇشۇنداق قىلىۋەتتى... ئۆز ۋاقتىدا گۆش - ياغ، بۇغداي تاماقلىرىنى يېگىلى قورسىقى يوق ئادەملەردىن ئىدۇق، كۆپۈرلۈق ئۆتۈپتۇمتىكى، مانا مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالدۇق...

— شۈكرى قىل!

— بۇنىڭغىمۇ خۇدايىمغا مىڭ قەتل شۈكرى!...

ئانا ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ كۆزىگە ياش ئالدى.

— قېنى، باقمامسىنوي ئەپسەندىچەك؟ خوتۇن خەق دېگەن زۇۋانىغا بالا تەگكەن نەرسە، ئادەمنىڭ ئەقلىنى ئوغرىلايدۇ. ئاشقا باق دېيىشنىمۇ ئونتۇپ قاپتۇمەن، قۇرۇق كۆرمەي ئاغزىڭغا تېتىسا ئېچ، بولمىسا ئۆيۈڭگە بارغاندا، خوتۇنۇڭ قوزۇقتا ئارتىپ قويغان لەڭمىنىڭنى يەرسەن.

— ھازىر ھەممىز ئوخشاش، قوزۇقتا ئارتىقلىق لەڭمەن باشلىقلارنىڭكىدىن تېپىلار...

نۇرئىلى كۈلۈپ تۇرۇپ ئايالىنى قولىغا ئېلىپ ئاغزىغا يېقىن ئەكىلىشىگە، يۇمغاقسۇتنىڭ پۇرىقى ئاغزىغا سېرىق سۇ يىغدۇرىتتى.

ئانا گەپ باشلىدى:

— مانا مەن ھازىر ساق 34 ياشقا كىردىم. بۇ ئادەمنىڭ قولىغا 11 يېشىمدا چۈشكەن. بۇ ئادەم شۇ چاغدا ئىككى خوتۇن ئېلىپ قويغان، ئۆزى 19 ياشتا ئىدى، مەن تېخى ھېچ ئىشنى بىلمەيتتىم. ھەمسايتا مانا ھازىر توققۇزنى تۇغدۇم. خۇدايىم بەرسە ھازىرلا ئالتىسى ھايات. ئۇچىسى ئۆلۈپ كەتتى. خوتۇن كىشى بالا باقمەن دەپ قازان بېشىدا، بالىنىڭ پوق - سۈيدۇكى ئارىسىدا ئاسان جۇدەپ تۇگىشىپ كېتىدىكەن. بۇ كىشى مەندىن سەككىز ياش چوڭ. مانا ھازىر قارىسا، مەن ئانىسىدەك تۇرىمەن ئۇنىڭ، ھا - ھاي، قانداق قىلىمىز؟ خوتۇن كىشى دېگەن ئەر كىشىنىڭ قۇلى ئىكەنمىز. نۇرىمان مانا بىزنىڭ تۆتىنچى

بالمىز. ئېخى تۇنۇگۈن ئىشتانسىز چۈشىنى ئات ئېتىپ ئويناپتتى. ھەمىشە بويىغا يېتىپ كۆزگە كۆرۈنۈپ قالدى. قىز بالا دېگەن سەل چوڭ بولۇپ بولغۇچە، خەقنىڭ كۆزى چۈشىدىكەن. غاچچىدە بىر ئەرنىڭ كەينىگە سېلىپ، ئېشىكىنى ئاش، پاقالچىقىنى تاش بولسۇن دېمىسە، خەق ھېلى مانا قىزنىنى ئەرگە بېرەلمىدى دېۋاتقان، ھېلى ئەنە قىزنىغا ئەر چىقمىدى دېۋاتقان... ھېلى پالانىۋاينىڭ قىزى ئۆستەڭ بويىدا تۇرىدۇ، ھېلى كېۋەزلىكتە يۈرىدۇ، دەپ ئادەمنىڭ بېشىنى ساق قىلمايدىغان گەپ ئىكەن... قىز بالا ساقلىماق، چوغنىڭ ئارىسىدا پاختا ساقلىغاندەك گەپ ئىكەن ئۇكام! قارىساق، نۇرىمان بۇ يىل پىپەك قومۇشتەك پىررىدە چوڭ بولۇپ كەتتى. ھېلى بىر گەپ ئاڭلامەنمۇ دەپ يۈرىكىم سۇ. بىر ئەرگە بېرىۋەتسەم ئۇھ دەيمەنمىكىن بولمىسازە... شۇ خوتۇن كىشىنىڭ بەختى ئەر! خوتۇن كىشىنى خوتۇن كىشى قىلىپ تۇرغىنىمۇ ئەر! خوتۇن كىشىنىڭ دېگەن مۇشۇنداق، قاراپ تۇرغىنىلا بىر ئادەم... ئۇنىڭ ئېرى بولمىسا، ئۇ تۇتسا قولىدا تۇرمايدىغان، قارىسا كۆزگە ھەر خىل كۆرۈنىدىغان شەيتان. شۇنداق بىر شامالدارىدىمۇ بولدى، خەقنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالسا، ياكى بىر كىم ئالاي دېمىگەن، ياكى بىر كىمنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويارنىڭ ئورنى بولمىغان... ياكى بازارغا ئاپىرىپ سېتىۋېتەرنىڭ ئورنى بولمىغان! غەققىدە بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتەي دېسە، قورساقتىن يېرەكنى يېرىپ چىققان بالا... ئىككى كۆزى مۆلدۈرلەپ تۇرىدۇ... ئۆتمەس ماتا بولۇپ ئۆيدە ئولتۇرسا، بەختسىزلىك دېگەن شۇ ئەمەسمۇ!

خوتۇن كىشى ياخشى ئەر بىلەن ئەپلەشتىمۇ، خۇدانىڭ بەرگىنى شۇ. بەختسىز دېگەن شۇ. خوتۇن خەققە جاھاندا ئۇنىڭدىن ئارتۇق بەخت بولمايدۇ. ئۇنىڭدىن ئارتۇقى ئارتۇق كېلىدۇ... ھارام! قارىسام ساپ پالانىنىڭ قىزى كېۋەزلىكتە پۇستانىنىڭ ئاستىدا چىرقىراپ يۈرىدۇ، پوكۇننىڭ قىزى قۇمنىڭ كەينىدە تۇغۇپ قويۇپ بالىسىنى قۇمغا كۆمۈۋېتىپتىكەن، خەق كۆرۈپ قاپتۇ، پۇستانىنىڭ قىزى قومۇشلۇقتا پالانىنىڭ ئوغلى بىلەن شەھەرتلىشىپ يۈرىدۇ، دېگەن گەپنى تولا ئاڭلاپ، ياقامنى تۇتۇپ تۇۋا دەيمەن. يۈرىكىم سۇ دېسىلە! مۇشۇنىڭ بىلەن 17 قېتىم كەلدىلە، بىر نۇرىمانگۈلنى ئوقۇتمىغانغا سىلىنىڭ ئەپەندىچىلىكلىرى توختاپ قالماس... مۇشۇ بالىغا خېلى كۆڭۈلدىكىدەك يەردىن ئەر چىقتى. قىزىمزنىڭ بەختى كېلەي دېۋاتقاندا، سىلى مۇشۇ بالىنىڭ بەختىگە توغرا تۇرۇۋالمىسلا. بىر بالا دېگەن ئوقۇمىغانغا جاھانىنىڭ ئىشلىرى توختاپ قالامتى؟ ياكى سىلىنىڭ ئەپەندىچىلىكلىرىگە تەسىر يېتەمتى؟ ياكى مائاشلىرى كەملەپ كېتەمتى؟

— بولدى، بولدى. مۇشۇ كەمدە خېلى سۆزمەن بولۇپ قاپسەن. بېشىمنى ئاغرىتىپ تولا كولدۇرلىماي يوقىلە بىردەم!...

— سانىخان ئاچا، ياقۇپكا! بىز ئۇيغۇرلاردا مانا مۇشۇنداق ئۆزىمىزنىڭ قەدىر - قىممىتىنى بىلمەيدىغان، ئاياللاردا بولسا، ئۆزىنى ئەرنىڭ قۇلى دەپ، ھەتتا ھايۋان ئورنىدا قارايدىغان خۇراپىي ئاڭ بار. بۇ ئاڭ، بۇ قۇلچىلىق

ئېگىسىزغا سىگىپ كەتكەن بولغاچقا، بىز جاھاندا تاكى ھازىرغىچە مۇشۇنداق ئېغىر كەتمەن، ياغاچ ئايال، ياغۇنچاق، جىنچىراغ، قېتۇر ئېشەك، تېزەك - پاتاستىن قۇتۇلالماي كېلىۋاتىمىز... مانا ھازىر تېخى، سېرىق قوناقنىڭ زاغرىسىغا موھتاج بولۇپ، قورساق تويماي، ئاچارچىلىق دەستىدىن نېرغۇن ئادەم يۇرتىدىن چىقىپ كېتىۋاتىدۇ، بالىلار ئاتا - ئانىسىدىن، ئاتا - ئانىلار بالا - چاقىسىدىن ئايرىلىپ كېتىۋاتىدۇ. سەرسان - سەرگەردان بولۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئايدا - يىلدا گۆش - ياغ ھىدى پۇرىماي، شامال كېسەل بولۇپ، ئۆلۈپ كېتىۋاتىدۇ... ئەمما بۇ دۇنيادا باشقىلار بۇنداق قىلمىغاچقا، بالا - ۋاقىسىنى ئېقۇتقاچقا، بايلىقات جەننەتتە ياشىغانىدەك ياشاۋاتىدۇ، ئايروپىلان ياساپ ئاسماندا ئۇچۇۋاتىدۇ، ئېشەك مىنگەننىڭ ئورنىغا ماشىنا، پويىزغا ئولتۇرۇۋاتىدۇ...

— بولدى، بولدى. ئەپەندىچەك، تولا كوتۇل دايدىكەنسەن. سەنچە، ئوقۇساق ھەممىمىز ئىشلىمەي تۆت تامنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ ئېلىپبە ئۆگەنسەك، ئاسماندا ئۇچۇپ جەننەتتە ياشايدىغان ئېخشىمايمىزمۇ! تازا لامزەللە گەپ قىلىدىكەنسەن... گېپىم بار دەپ دېۋەرمە! سەن ئۆزۈڭچىزە بەزنى كاپىرلار بىلەن سېلىشتۇرۇپ قاپسەن - دە! بىلىپ قوي، خۇدايىم ئۇلارغا بۇ دۇنيالىقنى بەرگەن، بىزگە بولسا ئۇ دۇنيالىقنى، نۇر بىلەن ئىمانىنى بەرگەن، جەننەتنى ئاتا قىلغان... ئۇلارغا بولسا دوزاخنى ئاتا قىلغان. ئۇلار بۇ دۇنيادا بۇنداق ياشىغان بىلەن ئۆلگەندە جەننەت يۈزى كۆرمەيدۇ، دوزاختا كۆيىدۇ. ئەقلىڭ بىلەن

ئويلا. بۇ ئالەم بەش كۈنلۈك ئالەم، ئۆتكۈنچى پانىي ئالەم، خۇدانىڭ بىزگە ئاتا قىلغىنى باقىي ئالەم! سەن بۇ بەش كۈنلۈك ئالەمدە ئاشۇنداق ئويناپ يايرامسەن ياكى ئۇ دۇنيادا مەڭگۈلۈك جەننەتنىڭ راھىتىنى كۆرەمسەن؟ ۋاي-ۋۇي، ئىسىت ئاغزىم، سەن دىنىڭنى يوقاتقان ئادەمسەن، بۇنداق سۆزلەپ ساڭا بىلدۇرۇپ بولالمايمەن. گېپىم گەپ، قىزىمنى ئوقۇتمايمەن دېگەندەكىن ئوقۇتمايمەن. ئەرگە بېرىمەن! سەن توسۇپ قالالمايسەن. سەندە ئۇنچىلىك ھوقۇق بارمىدى؟ توسۇپ قالالامتىڭ؟ ساڭا گەپ قىلغانىنىڭ پايدىسى يوق...

— كىچىككىنە بالىنى، ھېچنېمە بىلمەيدىغان بالىنى ئەرگە بەرسەڭلار، ئۇنىڭغا زەربە بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قاچىدۇ. سىلەر تۇتۇپ ئاپىرىپ بېرىسىلەر. ئېرىدىن تاياق يەيدۇ. يەنە قاچىدۇ. ئېرى كەلسە يەنە بېرىسىلەر، يەنە قاچىدۇ، ئاجرىشىدۇ. ئەرگە بېرىسىلەر. بىر قىزنى 13 يېشىدا بىر ئەرگە بەرگىلى تۇرساڭلار، تاكى 30 يېشىغىچە نەچچە قېتىملاپ ئەرگە بېرىسىلەر. ئىككىگە، ئۈچكە، بەشكە... بۇ ئىشەك سودىسىمۇ؟... ھەم تولا توي قىلىپ، تاپقىنىڭلارنى توزۇتىۋېتىسىلەر. ئۆزۈڭلارنى ۋەيران قىلىسىلەر. شۇڭا رۇھۇڭلۇقتىن، دەرد-ھەسرەتتىن ئۆمۈربويى قۇتۇلالمايسىلەر، بالدۇر قېرىيسىلەر. بالدۇرکېرەكتىن چىقىسىلەر، بالدۇر ئۆلۈسىلەر. يەنە بۇنى تەقدىر، ئەجەل دەيسىلەر. ئادەملەر، سىلەر ئۆزۈڭلارنى ئۆزۈڭلار خارلايسىلەر، بىر-بىرىڭلارنى ساتىسىلەر، سودا قىلىسىلەر! سوددا كىشىلىمىسەڭلار بىر - بىرىڭلارنى ئۇرۇسىلەر. ۋەھشىيلەرچە

قىينايسىلەر، ئىچىگىلارغا تۆگىمەس دەرد - ھەسرەتنى سالمىسلەر. ھەتتا ۋەھشىيلىشىپ بىر - بىرىگىلارنى ئۆلتۈرۈسىلەر... يۈرىكىگىلار بۇنىڭغا نارازى بولۇپ قان يىغلاۋاتسىمۇ، نەجىس، نەس كاللاگىلار، ئېڭىگىلار بۇنىڭغا قۇلاق سالماي، قىلغۇلۇقۇگىلارنى قىلىسىلەر... ئەي، مېنىڭ ئادەملىرىم، قېرىنداشلىرىم، سىلەر يەنە قاچانغۇچە ئۆزۈگىلارنى ئۆزۈگىلار قۇل قىلىپ، ئۆزۈگىلارنى ئۆزۈگىلار خار قىلىپ، يەنە تەقدىردىن زارلىنىپ، يىغدىن ئىچىگىلار بوشىماي، يەنە شۇ تەقدىرىگىلارغا شۈكرى قىلىپ ياشايدىغانسىلەر؟...

بولدى قىل، كىندىك قېنىم، ئۆزۈڭنى بېسىۋال! بۇلار، بۇ ئادەملەر سېنىڭ بۇنداق ۋارقىرىغىنىڭ بىلەن ساڭا قۇلاق سېلىپ كەتمەيدۇ. ئۆز تەبىئىتىگە خىلاپەن، ئۆزى ياشاۋاتقان قۇملۇقتىكى قۇمدەك چېچىلىپ ياشاۋېرىدۇ... ئۇلارنىڭ روھىنى سەن تازىلاپ بولالمايسەن، ئەكسىچە، كۆچەپ ۋارقىراپ يۈرۈپ ئاۋازىڭنى، ئۆزۈڭنى كاردىن چىقىرىسەن!... ياق، شۇ سەن ھالىغا ئېچىنىپ سۆزلىگەن ئادەملەر سېنى كاردىن چىقىرىشىدۇ. بۇنى پەقەت ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن، ئۇزاق مۇددەت، ئاستا - ئاستا، ئۆگۈنۈپ بويى، ئۆگۈنۈپ ئۆگۈرگە ئۇلاپ سۆزلە! سەن، بالاڭ، نەۋرەڭ، چەۋرەڭ، ئەۋرەڭ سۆزلىسۇن... سەن ئۇمىدسىزلەنمە. ئۇ چوقۇم شۇنداق بولىدۇ. قېرى قاقشال توغراقلىرىمىز ئۆلسە، يىلتىزىدىن ياش كۆچەتلەر ئۈنىدۇ. شۇ چاغدا ئورمانچى ئۇنىڭ تەتۈر پۈتاقلىرىدىن كېچىكىدىن باشلاپ قىرقسا،

سەن ئويلىغاندەك، ئۇلار ياراملىق، كۆركەم دەرەخلەردىن بولۇپ چىقىدۇ. بىراق قەيرى توغرا‌قتىنى ئۆزگەرتمىگىلى ئاسان ئەمەس. بىز مۇسۇلمان. مۇسۇلمانچىلىق ئاستا ـ ئاستا بولىدۇ... ھە، ئاشۇنداق. ئۆزۈڭنى بېسىۋال، ئۇمىدلىك بول، گۈرگە كىرگۈچە ياكى گۆرگە كىرىش ئالدىدا ۋە ياكى گۆردە ياتقاندا... كۆرەرسەن، ئارزۇيۇڭنىڭ چېچەكلىگەنلىرىنى...

نۇرئېلى پاتاس، قومۇش چېچىلىپ ياتقان ئىشىك ئالدىغا چىقتى. مولۇندەك چۈپۈرلۈق ياۋايى ئىتلار زەنجىر تارتىپ ئەسەبىيلىك بىلەن قاۋاپ تۇرماقتا ئىدى. بىر قانچۇق ئالتە كۈچۈكنى ئەگەشتۈرۈپ نۇرئېلىغا ئېتىلىپ كېلىۋىدى، ياقۇپئاخۇنىڭ ئون ياشلاردىكى بىر ئىشتانسىز بالىسى قانچۇقنى توستى. غالجىرلىشىپ كۈچۈكلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ كاكىلداپ كەلگەن قانچۇق بالىنىڭ تۇپا، تۆكۈرىدىن قاپقارا بولۇپ كەتكەن پۇتىنى كۈچى بىلەن بېلىگە دەسسىگەن، غىڭشىپ، قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ، يەرگە پالاق قىلىپ يېتىپ، تۇپا توزىتىپ ئەركىلىدى. نۇرئېلىنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئېغىلدىن كالا سېغىپ بىر كورا سۈت كۆتۈرۈپ چىققان نۇرىمان مۇئەللىمنى كۆرۈپلا، يەرگە قاراپ يۈگۈرگىنىچە دالان ئۆيگە كىرىپ كەتتى. نۇرئېلىنىڭ يۈرىكى سەپرىق ئېشەك چاقىلىغاندەك زىڭىلداپ كەتتى.

ـ ياقۇپ ئاكا، بىزدە قىزلارنى كىچىك ياتلىق

قىلغاچقا، بىر ئەر بىلەن ئۆي تۇتىدىغىنى ئونىنىڭ ئىچىدە بىرى ئاران تېپىلىدۇ. بىزدە بىر قىز ئالدى ئالتە - يەتتە، ئارقىسى ئۇچ - تۆت ئەرگە تېگىپ ئاندىن ئەپلىشىدۇ. بۇ جەريانىدىكى كۆڭۈل ئاغرىقى، بولىدىغان زىيان، قورساق كۆپۈكى، سوروقچىلىق، جېدەل... مانا بۇلار ئۆزىمىزنى روھۇكلاشتۇرۇپ ۋەيران قىلىدىغان گەپ...

— قانداق قىلىمىز، ئەپەندىچەك؟ پېشانىگە پۈتكەننى تارتماققا ئامال يوق. كىم بىلەن رىزقى قانچىلىك بولسا شۇنچىلىك بولىدىغان گەپ. بىرى بىلەن ئۆي تۇتمىسا، يەنە بىرىگە بېرىمىز. شۇنداق قىلىپ، بىرى بىلەن قامىلاشمىسا، ئىككىنچىسى بىلەن، ئىككىنچىسى بىلەن قاملاشمىسا، ئۈچىنچىسى بىلەن... ئىشقىلىپ تۆشۈك مارجان يەرده قالمايدىغان گەپ.

بۇ، «ئادەملىرىمىزدىكى ھايۋان تەبىئىتى... ھايۋان... ئىت خۇيى سىڭىپ كەتكەن...» دېدى نۇرئىلى ئىچىدە مىڭ لەنەت ئوقۇپ.

— نۇرىمانىنى قانچە قېتىم ئەرگە بېرەرلا؟

— ئاغزىڭنى ئۇششۇتمە، سېردق مايمۇن! غار كۆپۈر سۆزلەيدىغان نېمە ئىكەنسەن، خۇدا ئىسسىقچىلىقىنى بېرەر، بولمىسا ئۆز يولى.

— ئەمما مەن ئۇنى قەتئىي ئوقۇتمەن. تۇي قىلدۇرمايمەن.

— سەن مېنىڭ ئاتاممىدىڭ؟ نېمە يوغان سۆزلەيسەن گەپ قىلمىسام؟ ياخشىلىقچە ماڭە يولۇڭغا! ھېلى بىكار، ئەتتىۋىلەندە...

— هاي بولدى، سارائ، — سانسخان ئېرىنى ئەيىبلىدى.

— ھۆكۈمەتتىن پەتتە بەرگىنىنى كۆرەي قېنى! مەن يول قويمايمەن...

— بولسا، تەلىيىمگە شۇنداق بىر قىلە! پۈت - قولۇڭنى غۇچ - غۇچ قىلىپ، مۇشۇ دەگادا ئەپەندىچىلىك قىلغىنىڭغا تويدۇرىمەن. ئانا - مانا ڭنى كۆزۈڭگە كۆرسىتىمەن!...

— قېنى، كۆرەرمىز!...

— ھۇ، ئىززىتىنى بىلمەيدىغان كاكا پۇرەك ئەپەندى! يەنە كېلىدىغان بولسائ، پۈت - قولۇڭنى ھەيمىناق قىلمۇەتمەيدىغان بولسام!...

نۇرئىلى قومۇشلۇق چېغىر يولدا ۋېلىسىپىتىنى كۆچەپ تېپىپ، ئېگىز - پەس قومۇشلۇق دۆڭ ئارىسىدا كۆزدىن غايىب بولدى...

ياقۇپباي بىردەم چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ ئويلىنىپ تۇرۇپ قالدى. «ئەجەب سالجىغا ئوخشاش چاپلاشماق چۇغۇندەك ئىكەن بۇ!»

13

— قادىرخان، ئىشمىزغا ھونىاق چىقىدىغاندەك تۇرىدۇ، — دېدى ياقۇپباي روھىي چۈشكەن ھالدا قاپاق چىلىمنى خورۇلدىتىپ شوراپ. شىياۋدۇيجاڭ قادىرنىڭ تەكەببۇرانە كۆلكە يېغىپ تۇرغان چىرايى تۇتۇلدى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

— نېمىشقا دەيسەن ياقۇپباي؟ چۈشۈك بۈزۈلۈپ بىرەر شەيتان ۋەسۋەسىگە سېلىۋاتامدۇ؟

— ياقەي، ئۇنداق گەپ يوق. بىر بۇدۇشقاق ئىشىمىزغا چاتاق سالغىلى چاپلاشقاندەك قىلىدۇ.

— بۇ دەگالىقتا كىم ئىكەن ئۇ بىزنىڭ ئىشىمىزغا تۈك ئۇندۇرىدىغان؟ ھەرقانچە ھاتەم بولسىمۇ دېگىنە!

— ھېلىقى بىر چاغدا سېنى رەسۋا قىلغان چۇغۇن دەك شەيتان ئەپەندى!...

بېشىدىكى قارا كۆرپە تۇماقنى پاققىدە يەرگە ئۇرۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكەن قادىرخان ئۆزىنى ئوڭشىۋالالماي ئارقىسىغا سەنتۈرۈلۈپ كېتىپ، ئۆيىنىڭ ئىستىن قارىيىپ كەتكەن تۆۋرۈكىگە بېشىنى ئۇرۇۋالدى.

— ھۇ، ئاناڭنى، جوھۇت شەيتان! ئۇ كىسپۈرۈش نېمە دەپ بىزنىڭ توي ئىشىمىزغا ئارىلىشىدىكەن؟ بىزدە ئانە سىنىڭ ئېلىشى بارمىكەن؟ ئەجەب مەن بىلەن ھەپىلىشىپ قالدىغۇ بۇ سېرىق مۇشۇك يەر مەردى! — قادىرخان چىچاڭشىپ، ۋارقىراپ بوغۇلۇپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايى قارىيىپ كەتكەندى.

— ئۇ ماڭقا تېخى ئۆز ھالىغا باقماي، نۇرىمانگۈل ئۇنداق ياخشى، بۇنداق ئەقىللىق، مەن زادى ئوقۇتمەن، ئوقۇشتىن ئاجراتمايمەن، دەيدۇ. ئۇ مۇشۇنداق غەلۋە قىلسا، بىرەر ئېشەك بالا تېرىلامدىكىن دەپ ئەنسىرەپ قالدىم...

ياقۇپباي ئۆزىنىڭ قىزىنى 17 ياشلىق ئوغلىغا ئېلىپ بەرمەكچى بولغان قادىرخانغا، ئۇ كىچىك بولسىمۇ، بىر

كالته ئاقساقال، كادىر دېگەن دېھقانغا قارىغاندا ھۆكۈمەتنىڭ كىچىك تىلىنى جىقراق بىلىدۇ. ئۇزىگە بىر دەپ باقاي دېگەن مەقسەتتە ئاخشام ئايالى سانىخانىنىڭ بەرگەن مەسلىھىتى بويىچە بۈگۈن ئەتىگەندىلا كۆك مادىسىنى مىنىپ كەلگەنىدى. بۇ ئىككىسى بەك سوغۇق چۈشۈپ كەتكۈچە، مۇشۇ كۈزلۈك دېھقانچىلىقىنى يېغىپ بولۇپلا تويلاشماقچىدى. قادىرخان بولغۇسى قۇدىسىنىڭ ھۈرمىتى ئۈچۈن بىر چۈجىسىنى ئۆلتۈرۈپ، ئاق سۈزۈك قوناقنىڭ يېرىك يارمىسىدا توخۇ گۆشلۈك يارما* پولۇسى ئەتكەنىدى. پولۇنىڭ مەززىلىك ھىدى دالان ئۆيىدىن كىرىپ، ياقۇپبايىنىڭ ئاغزىغا سۇ يىغىلدۇرۇۋەتتى.

— ئۇ سېسىق سولتەك ئەپەندىنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ؟ ئادەمنى ئاشۇنداق قوقاتقا سېلىپ ئەخمەق قىلىدىغان شەيتان ئىكەن ئۇ. مەن تېخى ئۇنىڭ قىلغانلىرىنى ئۇنتۇپ قالمىدىم. يانپاشقا كەلتۈرۈپ تۇرۇپ بىر سالماقچىدىم، تالا مۇشۇكى ئۆيۈ مۇشۇكىنى قوغلاپ چىقىرىپتۇ دەپ، چاپاقكۆللۈك كۆك كېلىپ ھەززىيادە يوغانلىق قىلسا، مەن ئوبدان جاجىسىنى بېرىمەن...

قادىرخان سۆزلەۋېتىپ توختاپ قالدى. ئۇ ياقۇپبايغا گۇمان بىلەن قاراپ:

— ياقۇپباي، ياكى سەن ئۆزۈڭ باشقا خىيالغا كېلىپ قالدىڭمۇيا؟ — دەپ سورىدى.

---

* قېيىن يىللاردا دېھقانلار قوناقنى ياغاچتا يېرىك چۆرۈپ يارما پولۇسى ئېتىپ يەيدىغان بولغان.

ئۇيغۇر كتاب ئوقۇرمەنلىرى ئۇيۇشمىسى www.uyghurkitap.com

— يوقسۇ، يوقسۇ. مەن ئاغزىمغا چىش چىقىپ قىلىغان ئىشمىدىن يېنىۋالغان بەندە ئەمەس.

— ئۆزۈڭ سەل ھەمدەم خىيالراق بەكگى ئەمەسمۇ، شۇڭا دەيمىنا؟

— گۇمان ئىمانىنى قاچۇرىدۇ. مېنىڭ سەندەك پەمىم بولمىسىمۇ، ئەلھەمدۇلىللا، مۇسۇلمان ئادەممەن. خۇدا يالغان چىنى ئاۋۋال دوزاخقا سالىدۇ، دەيدۇ ھەم رىزقىنى كەم قىلار ئىمىش...

— مەن تېخى ئاۋۇ شەيتانغا نوختا سالىدىغان سولتەك ئەپەندى، قىزىڭغا ئۆزىنىڭ كۆزى چۈشۈپ قېلىپ ۋاي ئۇندىقى ئېتىمەن، بۇنداق قىلمەن دېسە، مېنىڭ ھارۋىكەش ئوغلۇمدىن ئۇ قىڭغاق ئەپەندىنى ئۇستۈن چاغلاپ...

— سەنمۇزە، ھۆل تامغا ئېشەك تەپكەندەك، قېرىغاندا تۇزسىز ئۇماچتەك قايناپ، لاۋزا گەپنى تولا قىلىدىكەنسەن. ساقال ئەستاغپۇرۇللاغا يەتكەندىزە... مېنى نېمە چاغلاۋاتىسەن؟ سەندىن كەمبەغەلمەن. ئەمازە چۈلە ئىشنى قىلمايمەن. ئەقلىي بار ئادەمنىڭ ھەممىسى ساڭا ئوخشاش ھۆكۈمەتنىڭ پوكىنىغا كىرىۋېلىپ خەقنى يەپ باي بولۇپ كەتمەيدۇ. كەمبەغەل ئادەمنىڭ ھەممىسى تېزەك قالاپ ئۇماچ، يارما ئىچىپ دۆتلىشىپ كەتمەيدۇ. بولدى، ئىشەنمىسەڭ مانا ھازىرلا تۇي قىلىپ ئەكىۋال!...

قول چايقىلىپ، داستىخان تارتىلغاندىن كېيىن غىزا كەلتۈرۈلدى.

— قېنى، قۇرۇق كۆرمەي يارمىغا باقە!

— كايىپسىلەر.
— بارى شۇ. ئۆزۈڭ نېمە يېمەك، دوستۇڭغا شۇ، دەپتىكەن.
— ئاش يەيلىمۇ؟
— خۇشە.
غىزانىڭ دەسلىپىدە ئۇلار ئۇنسىز بىر ھازا ياغاچ لېگەندىن باش كۆتۈرمەي يارما پولۇسىنى مەززە قىلىپ يېيىشتى. قادىرخانىنىڭ ئاغزى - قولى ئاشتا بولسىمۇ، مۇشۇكنىڭكىدەك كۆزلىرى خىيال بىلەن ھەرىكەتسىز توخ تاپ قالغانىدى. ياقۇپباي بولسا قىزىق پولۇدا قولىنىڭ، ئاغزىنىڭ كۆيگىنىگە پەرۋا قىلماي پۇشۇلداپ، پۈۋدەپ، ھە دەپ پولۇنى يالماپ يېمەكتە ئىدى.
— مەندەك ئادەم بولىدىغان بولسام، مەھەللەمدىن ئېشىكىنىڭ تېزىكى قۇرۇمايدىغان ئۇنداق سولتەكىنى ئۆيۈم ئالدىغا ئىككىنچى قىلالماس قىلىۋەتمەي! ئۇ سولتەك ساڭا قىز چوڭ قىلىشىپ بەرگەنمۇ؟ سەن مەدەم خىيال بەگگى، ئۇنداق دېگىنىڭ بىلەن، تېخى — سەن دېگەندەك خىيالدىمۇ؟ ئادەمنىڭ ئالىسى ئېچىدە، سەن ئۇنىڭ ئېچىگە كىرىپ چىقمىغاندىكىن، نەدىن بىلىسەن؟ سانىخان ئېتىپ بەرگەن تائامنى يېيىشنى بىلىسەن، خالاس. كۆڭلىدە قىزىڭ بولمىغان تەقدىردە... كېلىنلىرىڭ باردۇ؟ جىنىڭ قەستى شاپتۇلدا! ئۆزۈڭ يالاڭتۆش بولغان بىلەن كېلىنىڭ چىرايلىق... شۇنى دەيدۇ. ياكى قىزىڭ، ياكى كېلىنىڭ ئۇنىڭ كۆڭلىدە - دە!...
— يوق گەپ.

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com

— ئوغلۇڭ هاشاردا، ئېرى ئۆيده يوق چوكانلىك قىچقىق كېلىپ تۇرىدىغان گەپ.

— جۆيلۈمه، كېلىنىم خۇدانىڭ مۆمن بەندىسى، بەش نامازنى قازا قىلمايدۇ.

— ئەمسه قىزىڭ...

— ئۇنداق نىيىتى باردەك ئەمەس.

— سەن نېمه بىلەتتىڭ؟

— مەن بىلىمەن.

— نېمىدىن؟

— گەپ - سۆزىدىن.

قادىرخان ئويلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ بىر هازا ئويلانغاندىن كېيىن، بىردىن:

— سەن ئاشۇ شەيتان ئەپەندىدىن قۇتۇلۇش چارىسى ئىزدەپ كەلدىڭما؟ — دەپ سورىدى.

— هەئە.

— مەن ساڭا بىر چارە دەپ بېرەيمۇ؟

— بولسا شۇنداق قىل، بىر قۇتۇلاي ئۇ رودۇپايدىن!

— شۇنداق قىلىدىغان بولساڭ، ئىللا - تاۋارا قۇتۇلسەن. مېنىڭ ئۆچۈممۇ چىقىدۇ...

— قېنى، قانداق چارە؟

— ئالدىرىما، بىر قاپاقتىن تارتىشۋالايلى.

— قانداقمۇ؟

— ئەلۋەتته كەندىرنىڭكىدىن - دە! ئەي خوتۇن، چىلىمنىڭ سۇيىنى يەڭگۈشله. ئەڭ نوچىسىدىن بار دېگىنه. ۋاي - ۋۇي، بۇ چۈغۈندەكنى ئاشۇنداق قىلىش كېرەك!

— قانداق؟

— دەسسەپ مەلەق قىلىۋەتسەكمۇ ھەق بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ھەر ئىككىمىزنىڭ كۆڭلى ئارام تاپىدۇ.

14

ئۇرۇملى قومۇش باسقان دۆڭ ئارىسىدىكى سارغىيىپ، قوڭۇر شەپەق رەڭگىگە كىرگەن، مانانلىرى ھەر تەرەپكە توزىغان، شەبنەم قىراۋغا ئايلىنىپ قوڭۇر، سېرىق سانا قسىز پىچان ياپراقچىلىرى ئەتىگەنلىك قۇياش نۇرىدا پارقىراپ تۇرغان بىپايان پىچانلىقتا، توشقان ئىياغ چېغىر يولدا، بالا قىچقىرىش ئۇچۇن مەھەللىمۇ مەھەللە قاتارىماقتا ئىدى. ئۇنىڭ پاقالچاقلىرى تىزىغىچە ھۆل بولغان. پۇتى، پاقالچىقى ھۆلدىن توڭلىغان، بۇ ھۆلچىلىك پىچانلارنىڭ قىراۋلىرى ياماشقان ھۆلچىلىك. كەچ كۈزنىڭ ساپ ھاۋالىق چاقاق ئۇششۇك سۇغۇقى كومشالىرىنى يالاپ قىزارتىۋەتكەن. ئۇ ھازىرغىچە ساق 15 كۈنىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ، ياقۇپباينىڭ ئاچچىقى يانغاندا يەنە بىر سۆھبەت ئۆتكۈزەي، دېگەن ئۈمىد بىلەن ياقۇپباينىڭ ئۆيىنى كۆزلەپ ماڭدى. يولدا كېتىۋېتىپ سول قاپقى قاتتىق تارتىپ كېتىپ، كۆڭلىگە سەل ئەندىشە چۈشۈپ، سەل ئاستىلاپ قالدى. ھەتتا ئېگىز بىر دۆڭگە چىقىپ ۋېلىسىپىتتىن چۈشۈپ تىوختاپ قالدى. بىپايان قومۇشلۇق ئارىسىدا يىراقتىن قارىيىپ كۆرۈنگەن جىگدىلىك مەھەللىگە تىكىلىپ

دى. بۇ ئۆي ياقۇپباينىڭ ئۆيى. ئۇنىڭ ھاڭگا* تېرەك
نىڭ ئۇچىغا باغلانغان قەپسىدە كەپتەرلەر تىزىلىپ
ئولتۇرغانىدى. ئۇلار ئارىسىدىن پات - پات بىرى سەل
كۆتۈرۈلۈپ ئۇچۇپ، يەنە قونۇۋالاتتى.

سارائ ئوغرى بىلەن قاتتىقراق دېيىشىپ قالار-
مەنمۇيا؟... نۇرئىلى شۇ خىيال بىلەن، «ئوھوي،
بولمسا يېنىپ كېتەي، سول قاپقىم تارتسا ياراشمايتتى...
بىرەر ھەپتىنى ئۆتكۈزۈپ كېلەي بولمسا...» دەپ، ۋېلىسە
پىتىنى دوڭنىڭ ئۈستىدە ئىرغىتىپ كۆتۈرۈپلا ئارقىسىغا
بۇرىدى. پىچانلار ئۈستىدىن قۇيۇن ئۇچقاندەك شالدىر-
لىشىپ كەتتى. «شۇنچە يولنى بېسىپ ئاتايىن مۇشۇيەرگە
كېلىپ يېنىپ كېتىمەنما؟ بېرىپ سۆزلىشىپ باقاي، سەل
بەكرەك ھۆركىرىسە، جىم بولۇۋالارمەن. شۇنداق قىلىپ
ئاخىر ياكى مەن ئۇتارمەن، ياكى ئۇ تەلۈە» دېدى - دە،
ۋېلىسىپىتىنى يەنە بۇراپ كەلگەن يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ،
پىچانلىق ئارىسىدىكى قاتاڭغۇر شورلۇق چىغىر يول بىلەن
مېڭىپ كەتتى. يىراقتىنلا ياقۇپباينىڭ سەزگۈر ياۋايى
قانچۇقى كۆچۈكلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ مەھەللە ئالدىدىكى
پاكار دوڭگە چىقىپ، كۆچۈكلىرى بىلەن بەس - بەستە
ھۇۋلاپ قاۋاشقا باشلىدى. نۇرئىلى ھەر ئەتىگىنى بالا
يىغقاندا بىر تال سۆگەتنىڭ كۆك كەسمىسىنى ۋېلىسىپىتە-
نىڭ ئارقىسىغا قىستۇرۇۋېلىپ ئىت قورۇشقا ئېلىپ ماڭىدۇ.
چۈنكى دېھقانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىتلىرى بار، ھېچقايسىسى

---

*قاپاق تېرەكنىڭ يەنە بىر تورى.

باغلمايدۇ. ھەتتا بەزى ئائىلىلەردە تۆت - بەش ئىت باقىدۇ. قولىدا ئىت قورۇغىدەك بىرنەرسە بولمىسا، ئىتقا تالىنىپ كېتىدىغان گەپ. ئۇ يېراقتىنلا ۋېلىسىپىتىنى چۇشۇپ كۆك كەسمىنى قولىغا ئېلىۋالدى.

— ئاتا - ئانا! ھېلىقى خۇرجۇنى يوق دەۋەندە دېۋانە يەنە كەلدى! — دېدى ياقۇپباينىڭ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان پادا باقىدىغان تىلى ئىلمەك 11 ياشلىق ئوغلى ئۆيگە يۈگۈرۈپ كىرىپ.

— ھەبەللى، سەپرىق مۇشۇك شەيتان. جاجاڭنى يېگىلى كەپسەن - دە، — ياقۇپباي قولىدىكى ئىچپىرەم لاشقان يارمىنى داستىخانغا توككەندە قويدى.

— قېنى زەينەپخان بالام سىز؟

— ھە، مانا ئاتا!

— ئەمىسە، ئۆيدىن ھېچقايسىمىز چىقمايمىز، سىز چىقىپ ئۇ سولتەك ئەپەندى بىلەن سۆزلىشىسىز، ئاندىن بىز ھەممىمىز يۈگۈرۈشۈپ چىقىمىز. ئۆيدىكى ئۈچ ئوغۇل، مەن، ھە يەنە ئانا... كالتەك - چوماقنى تەييارلاپ تۇرۇڭلار! قويۇڭلار ئاشنى ئاڑنا پلار... كېيىن ئىچىڭلار، ئىت ئىچىۋالمايدۇ... مەن ھە دېگەن ھامان، ھەممىڭلار مېنىڭ كەينىمدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ راسا ئۇرىمىز، پۇت - قولىنى چېقىۋېتىمىز! ئۆلىدىغان يېرىگە ئۇرمايمىز. قول، پاقالچاقا! پەملەپ سېلىڭلار. بىزگە ھېچ گەپ كەلمەيدۇ. بالىمىزنى ئوقۇتمەن دېگەن باھانە بىلەن كېلىنىمىزگە چاتاق سالدى دېسەك، خەلقى ئالەم ئۇ سولتەككە لەنەت ياغدۇرىدۇ. ھۆكۈمەتمۇ بىز تەرەپتە تۇرۇپ سورايدۇ.

— بۇنداق قىلساق قانداق بولار؟ — دېدى سانىخان قورقۇمسىراپ.

— قانداق بولاتتى، بۇ سوئالتەك ئەپەندىدىن قۇتۇلىمىز. قىزنىڭنىڭ تويىنى قىلمىز. ھېچقانداق ئەپەندى، خانىم دېگەنلەر بۇ سوئالتەكتەك جاھىل سالجا ئەمەس ئىدى. ھېلىقى قېچىقى بار خانىمنى قوغلاپ، ئەمدى بۇ سوئالتەككە تۇتۇلدۇق. شۇنداق قىلمىساق، قۇتۇلالمايمىز... — دەپ زەردە بىلەن ھۆركىرىدى ياقۇپباي.

— مەن قورقۇۋاتىمەن ئاتا! — دېدى چىرايلىق بۇۋىنزەينەپخان يۈزى قىزارغان ھالدا يەرگە قاراپ.

— ئىزا تارتىۋاتامسىز؟

— ئۇمۇ بار. يەنە كېيىنكى ئىزا - ئاھانەتتىن، خەق ئالدىدا ياغلىق قاپاق بولۇپ قالارمەنمىكىن، دەپ قورقۇۋاتىمەن.

— مېنىڭ ئالدىمدا، ئېرىڭىز ئالدىدا ئاق سىز. خەق نېمە دېسە، ئۆزىنىڭ ئاغزى! نۇرىمانىنىڭ ئىشى ئۈچۈن ھەممىمىز مۇشۇنداق قىلىشقا مەجبۇر بولۇۋاتىمىز. خەقنىڭ زۇۋانى بىسىققۇچە پەقەت سەزنى 15 كۈنلۈك قويدۇرۇۋېتىمەن، بۇمۇ، بولمىغان يەرگە كەلگەندە قىلىدىغان چارە... 15 كۈندىن كېيىن يېنىشتۇرۇپ يەنە ئەكىلىۋالىمەن، سىزمۇ يەنە بىر قۇر تويلۇق كىيىمگە ئىگە بولىسىز... پەقەت ئاغزىڭىزنى چىڭ تۇتسىڭىزلا بولدى. بولمىسا سىزنى قويدۇرۇۋەتمىسەممۇ بولىدۇ. پەقەت ھۆكۈمەت ئالدىدا ماڭا زورلۇق قىلدى دەپ گۇۋاھلىق بېرىسىڭىزلا بولدى. سىزنىڭ گېپىڭىز ھېساب.

— شۇ، مەن ئۇنداق ئىشنى قىلىپ باقماپتىكەنمەن. بەك سەت ئىش ئىكەن!...

— شۇنداق بولغاچقا، مەن سىزنى كېلىن قىلغان. بولمىسا... بولىدى ئىت بەك قاۋاپ كەتتى. شۇنداق قىلىك. نەچچە قېتىم ئۆگەتسە، يەنە مىجىلىپ تۇرىسىز. بىرەر ئېغىز گەپمىنى ئاڭلىمىسىڭىز، مېنى قېيىن ئاتا دېمەك ھەم ئۆزىڭىزنى بۇ ئائىلىنىڭ كېلىنى ھېسابلىماك! قانداق دېگەن گەپ بولدى! مەن نېمە دېسەم، راست دەپ بەرسە ئەزلا بولىدى. قالدىسىنى ئۆزىمىز جۆندەيمىز، چىقىك، ئىلدام بولۇك!...

نۇرئىلى ھويلا دەرۋازىسى ئالدىدىكى سەپتە ۋېلىسىپىتى يېقىلغان ھالدا قانچۇق ۋە ئۇنىڭ كۆچۈكلىرىگە قولىدىكى كۆك كەسمىنى شىلتىپ، ئىتلارنى قوروۋاتاتتى. دەرۋازىدىن بۇۋىنەينەپخان چىقتى.

— تىنچلىق تۇردىلىمۇ، مۇئەللىم؟

— تىنچلىق، بۇۋىنەينەپخان. ئۆزىڭىزمۇ تىنچلىق تۇردىڭىزمۇ؟ ياقۇپكام، ئۆي ئىچى تىنچلىقمۇ؟

— تىنچلىق.

— ياقۇپكام ئۆيدە بارمۇ؟

— قېيىن ئاتامغا...

بۇۋىنەينەپخان قىزىرىپ كېتىپ لېۋىنى چىشلىدى. ئاندىن يەرگە قاراپ ئىزىدا تۇروۋېپ قالدى. كېيىن بېشىنى كۆتۈروپ نۇرئىلىغا تىكىلىپ قارىدى... ئەمدى ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئىسىت، ھېچ ئىشتىن ھېچ

ئىش يوق تاياق يەيدىغان بولدى بىچارە... ئوقۇسا، ساڭا ئوقۇرمىدى؟ تاشلىۋەتسەڭچۇ ئۇنى! قېيىن ئاتامنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىسام، مېنى قويدۇرۇۋېتىدۇ. ۋاييەي... ساڭا ياخشىلىق قىلمەن دەپ ئېرىمدىن ئاجرىشىپ كەتسەم، سەن ماڭا ئەر بولامتىڭ؟ بۇۋىزەينەپىخان بىر قىزىرىپ، بىر تاتىرىپ تۇرۇپ كۈلدى، ئەمما ياسالما كۈلكىنى ئەپلەشتۈرەلمەي، يۈزلىرى بىر قىسما تارتىشىپ كەتتى.

— مۇئەللىم، ماۋۇيەرگە كەلسىلە. سىلىگە دەيدىغان بىر گېپىم بار ئىدى.

— مۇشۇيەردە دېۋەرمەمسىز؟

— ياق، ئىتتىك بولسىلا، بىر ئېغىزلا گەپ... سىلىگە پايدىسى بار گەپ...

بۇۋىزەينەپىخان دەرۋازىنىڭ سول تەرىپىدىكى باغنىڭ بولجا جىگدە چىتلىقى يېنىغا بېرىپ شەرەت قىلدى. نۇر-ئىلى باردى.

— ھە، نېمە گەپ؟

— ۋايجان، يېڭىتىدىغاندەك... يېقىنراق كەلسىلە!...

نۇرئىلى ئالدىغا بىر چامداپ ئىككىنچى قەدىمىنى يۆتكىشىگە، دەرۋازىدىن ياقۇپباي ئۆچ ئوغلى بىلەن كالتەك، چوماق تۇتقان ھالدا بوراندەك ئېتىلىپ چىقتى.

— ھۇ توڭگۇزنىڭ بۇرنىدىن چۈشكەن سېرىق مۇشۇك! سەن قىزىمنى ئوقۇتمەن دەپ قويۇپ، سامانىڭ تېگىدىن سۇ قويۇپ، كېلىنىمنى ئازدۇرۇپتەكەنسەنىيا؟ مەن ساڭا ئۆگىتىپ قويايي.

ياقۇپبايىنىڭ كالتەكى ئەڭ بۇرۇن

نۇرئىلىنىڭ مۇرىسىگە تەگدى. مەڭدەپ قالغان نۇرئىلى ئۆزىنى ئوڭشاپ قېچىپ بولغۇچە، دۇمبىسى، كاسسىسى، سول بىلەكىگە بىردىن چوماق تەگدى. ياقۇپباي ئىككىنچى كالتەكنى شىلتىپ بولغۇچە، نۇرئىلى:

— ۋايجان، ئادەم بارمۇ!؟ ئادەم ئۆلدى!— دەپ ۋارقىرىغىنىچە، قومۇشلۇققا قاراپ قاچتى. كەينىدىن ھەممىسى ئۇنى چۇقان - سۈرەن سېلىپ قوغلىدى. نۇرئىلى يۈگۈرۈش تەنھەرىكەتچىسى بولغاچقا، قۇيۇندەك يۈگۈرۈپ، ئارىلىقنى بارغانچە ئۇزارتىۋەتتى. ياقۇپباي ۋە ئۇنىڭ ئوغۇللىرى جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىراپ - جارقىراپ يۈگۈرگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭغا يېتەلمىدى. ئەمما تۆت كۆچۈكىنى ئەگەشتۈرگەن ئالا قانچۇق يېتىۋېلىپ، نۇرئىلىنىڭ پاقالچىقىغا ئۆزىنى ئۇرۇپلا نۇرئىلىنى ئالدىغا دۇم يىقىتىۋەتتى. ئۇنىڭ پاقالچاق بولجۇقۇ گۆشىگە قانچۇقىنىڭ زەھەرىدەك چىشى پاتتى. شىمى يىرتىلىپ قان چىرتىلداپ چاچرىدى، قالغان كۆچۈكلەرمۇ ئۇنى تالاپ، ئىشتان - چاپانلىرىنى تىستما - كاتاك قىلىۋەتتى. نۇرئىلى پاقالچىقىنى قويۇۋەتمەستىن بارغانچە چىڭ قاپساۋاتقان قانچۇقىغا پەملەپ تۇرۇپ، يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ قولىغا ئېلىۋالغان سېرىق بۇيىنىڭ خەنجىرىنى بىر تېقىۋىدى، خەنجەر قانچۇقىنىڭ پوكىنىغا قادىلىپ، ئىتنىڭ قېنى چاچراپ چىقىپ، ئۇنىڭ يۈز - كۆزىنى بۇلغىۋەتتى. قانچۇق ئاچچىق ھۇۋلاپ، كاڭشىپ ئارقىسىغا شوخشۇدى، نۇرئىلى خەنجەرنى تارتىۋالالماي، سېپىنى قولىدىن چىقىرىپ قويدى. خەنجەر قانچۇقىنىڭ پوكىنىدا قالدى. قانچۇق يۇملاقلاپ ھۇۋلاپ كاڭشىپ، پىچانلارنى چەيلەپ جان تالىشىپ پىرقىراشقا باشلىدى، ئاۋازى ئەتراپتا قورقۇنچلۇق

www.uyghurkitap.com

ياكراپ كەتتى، قالغان كۆچۈكلەر دەرھال نۇرئىلدىن بەش ـ ئالتە قەدەم قىچىپ قاۋاپ تۇردى، قوغلاپ كېلىۋاتقانلار يېقىنلاپ قالدى. ھەممىدىن ئاۋۋال، ياقۇپباينىڭ پادىچى گاچا ئوغلى قەھرى بىلەن قولىدىكى چوماقنى پىرقىرىتىپ ۋارقىرىغىنىچە ئېتىلىپ كەلدى.

ـ ۋايجان... ۋاي ئاتا، يۈگۈرۈڭلار، بۇ مۇناپىق قانچۇقنى ئۆلتۈرۈۋەتتى، دوزىخى...

نۇرئىلى ئورنىدىن تۇرۇپ ئاقساقلاپ جېنىنىڭ باربىچە يۈگۈردى. گاچا غەزىپىگە پايلىماي چوماقنى ئاتتى. يۇلغۇن چومىقى ئۇچۇپ بېرىپ نۇرئىلنىڭ گەدىنىگە تېگىپ، ئۇنى ئالدىغا دۈم چۈشۈرۈۋەتتى. ئۇ تولغىنىپ يېقىلىپلا چوماقنى قولىغا ئېلىۋالدى. ئۇ ئەمدى ئوڭدىسىغا ئۆرۈلۈشىگە، قارا سۆگەك ساپلىق پىچاق تۇتقان گاچىنىڭ قولى بىر شىلتىپلا، نۇرئىلنىڭ سول بىلىكىنى تىلىپ ئۆتۈپ كەتتى، نۇرئىلى «ۋايجان!» دەپ جان ئاچچىقىدا چوماقنى بىر شىلتىۋىدى، «ۋايجان، مەن ئۆلدۈم» دېگىنىچە گاچا ئوڭدىسىغا يېقىلدى، ئۇ پىچانلارنى چەيلەپ يۇمىلاقلايتتى. چوماق ئۇنىڭ ئوڭ بىلىكىگە تېگىپ، بىلىكىنى سۇندۇرغانىدى. نۇرئىلى چوماقنى تاشلىماي ئۆمىلەپ قوپۇپ يەنە قاچتى. ياقۇپباي «ۋاي بالام» دېگىنىچە، بالىسىنىڭ يېنىدا قالدى. ياقۇپباينىڭ قالغان ئىككى ئوغلى يەنە قوغلاپ كەلدى. نۇرئىلى چوڭ يولغا چىقىۋالدى. چوڭ يولنىڭ ئۇ قېتىدىكى قوناق خامىنىدا دېھقانلار ئىشلەۋاتاتتى. ئۇلار قانغا بويالغان نۇرئىلنى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن

كالتەك - چوماق تۈتۈپ ۋارقىراپ - جارقىراپ كېلىۋاتقانلارنى كۆرۈپ، ئىشنى تاشلاپ يۈگۈرۈشۈپ كەلدى...

قوغلاپ كەلگەنلەر يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانغا مىلىنىپ يېقىلغان نۇرئىلنى كالتەكلىمەكچى بولدى، دېھقانلار ئوتتۇرىغا چۈشۈپ يول قويمىدى. ئەھۋالنى قوغلاپ كەلگەنلەردىن ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئىگراپ ياتقان نۇرئىلغا لەنەت ياغدۇرۇپ تۈكۈرۈشتى.

— خەقنىڭ كېلىنىگە ئانا ئىنى بەرگەنمۇ دۆيۈز؟

— خەقنىڭ خوتۇنىدا يەتمىش پۈشتىگىنىڭ ھەققى بارمىدى؟ تۈفى!

— تېخى ئوقۇتقۇچى ئىمىش.

— ئەي، سەن سولتەك ئەپەندى، قىلغان ئىشىڭنى قارىغىنا!...

— ئۇرغىلى قويۇڭلار، ئۇرۇپ ئۆچىنى چىقارسۇن!

— خەقنىڭ خوتۇنىغا چېقىلغانىنىڭ سازايى بولسۇن!...

— ئۆلسە، قاتىل بولىدۇ. ئۆلمەيدىغان يېرىگە راسا سالسۇن مۇناپىقنىڭ.

— ھەيمىناق قىلمۇھتسۇن.

— پىچمۇھتسۇن.

— باخشىغا ئوقۇتۇپ ئالدىنى بەند قىلمۇھتسۇن، خوتۇن ئالالمايدىغان قىلمۇھتسۇن...

— سىيىق تۇخۇمغا ئوقۇتۇپ، سارىڭ قىلمۇھتسۇن!...

— بۇنىڭ سورىقىنى ھۆكۈمەت قىلىپ، ھۆكۈمەت ئەدىبىنى بەرسۇن!...

نۇرئىلنى باغلاپ چوڭ ئەترەتكە ئاپاردى. ئامانلىق

قوغداش مۇدىرى ئۇنى گۈڭشىغا ئىككى خەلق ئەسكىرى بىلەن يالاپ ئاپىرىپ بەردى. بۇ ئىشلار بىرەدەمدە بۇ كىچىككىنە يېزىغا تارقىلىپ، يېزىلىقلارنىڭ قەلبىگە پارىڭغا ئايلىنىپ قالدى...

15

— شۇنداق قىلىپ، تۇرمىدە يېتىپ چىقتىم - دە!...

— ھەئە.

— ئۇ ئىش راست بىلەن بولدىمۇ؟

— راست بىلەن يالغان ئارىلىقىدا بولدى.

— ماۋ جۇشىنى ئۇلۇشكۇن ۋاپات بوپتۇ دېيىشىدۇغۇ؟

— ئاڭلىدىم.

— ئەمدى نېمە ئىش قىلماقچىسەن؟

نۇرئىلى بىردەم ئويلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئىلگىرىكى شوخلۇقى خىلىلا بېسىلىپ قالغاندەك ئىدى.

— ئەتە - ئۆگۈن تويۇمنى قىلىدىغان ئوخشايدۇ، توپ قىلىمەن.

— ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟

— يەنە ئوقۇتقۇچىلىق قىلماقچىمەن.

— ئوقۇتقۇچىلىقتىن پاخشە بولدۇك، يەنە قىلامسەن؟ سېنى ئالامدۇ؟

— مەن پاخشە بولغىنىم بىلەن ئۆلمىدىم، مېنى

يەنە ئوقۇتقۇچىلىققا ئېلىش مەسىلىسىگە كەلسەك، بۇ ئاسان! يەنە بىر پاقلان بىلەن 200 كوي پۇل، مەدھىيە سۆزلىرى... شۇ! ئىش ئاسان...

— ياللانما بولالايسەن.

— بۇ ۋاقىتلىق.

— ياشاپ كەت دوستۇم. مەن سېنى سىنىدىم. ئوقۇتقۇچى بول! ئەۋلادلىرىمىزنى سەندەك ئىرادە بىلەن تەربىيىلىمسەك، بىز مەڭگۈ نادانلىقتا، مەڭگۈ نامراتلىقتا ياشايمىز. ئەمما، ئوقۇغۇچىلارنى ئۆزۈڭگە ئوخشاش خۇشامەتچى قىلما!

— بۇ جەمئىيەتنىڭ مەجبۇرلىشىدىن، ئامالىنىڭ يوقلۇقىدىن قىلۋاتقان ئىش... خۇددى لالما ئىتقا سۆڭەك تاشلىغاندەك!...

— لالما ئىتلار قاچان تۇغەر؟

— ئۆلگەندە تۇغەيدۇ.

— بولدى. مەن ساڭا بىر خۇش خەۋەرنى ئەمدى دەيمەن. مەنمۇ قايتىپ كېلىپ سەن بىلەن بىرگە ئوقۇتقۇچى بولماقچى!...

— راستما؟

— بۇ يۈرەكسىمدىكى گەپ!

— ياشاپ كەت، دوستۇم!...

دوستۇم بىلەن خۇشاللىقىمىزدىن كىچىك چاغلىرى

منزده‌ك ئاۋۋال قۇچاقلاشتۇق، شۇ قۇچاقلاشقانچه چېلىشىپ كه‌تتۇق.

شۇنداق بولدى، زارلانما، كىندىك قېنىنم، ئوغلۇمنىڭ زارلانمىسا، سه‌ن نېمىشقا زارلىنىسه‌ن؟ ئۇ تېخىمۇ قه‌تئىي نىيه‌تكه كه‌پتۇ. مه‌نمۇ شۇنا مېنى تۇسما! ئۇمىدسىزلە‌نمه! بىز ئۆلمه‌يمىز... ئۆلمىدۇق، تېخى ياشايمىز... سه‌نمۇ ياشا، تېخى هاياتسه‌نغۇ!...

1987 - يىل 20 - فېۋرال. ئۈرۈمچى.

ئومتقسم، كۆزۈڭنى ياشلىما!

(پوۋېست)

1

هېچقانداق ئەر بالاغەتكە يەتكەن، ھېسسىياتسى دولقۇنلىنىپ تۇرغان، خىياللىرى ئۇچقۇرلىشىپ، قانلىرى قىزىپ، يۈرىكى ئويناقلاپ تۇرىدىغان بىر ياش يىگىت، ئۆزىگە ئوخشاش، ئۆزىنىڭ تەڭ دېمەتلىك جان دوستى ئاغىنىسىنىڭ قولىنى چىڭ تۇتسا، ئوينىشىپ ئولتۇرۇپ بىر - بىرىنى قىچىقلىسا ياكى پومىداقلاپ بېشىشا، چېلىشىش ئۈچۈن بەللىرىدىن مەھكەم قورۇپ، چىڭ قۇچاق لاشسا، ئۇنىڭدا ھېچقانداق غەيرىي سېزىم بولمايدۇ. قىزلارمۇ دەل شۇنداق... مانا ھازىر ئۇمۇ دەل شۇنداق. ئۇنىڭ بۇ تۇرقىنى كۆرۈ! ئۇ دوستىنىڭ ئۆزىنىڭكىدەك نازۇك ئاق قوللىرىنى تۇتتى، ئۇنىڭ يۈرىكى قالايمىقان سوقۇۋاتاتتى، ئۇنىڭ يۈرىكى قانداقتۇر ئانىسىدىن يىراقلاپ تېنەپ قالغان ياش تايچاققا ئوخشىشاتتى. تايچاق قارا ئىغۇ بىر ئۆڭكۈر

ئاغزىغا كېلىپ قېلىپ، «يالت» قىلىپ چاقنىغان كىچىككىنە بىر يېشىل نۇردىن ئۇركۈپ، قورقۇپ كېتىپ، قورقۇنچ ئىچىدە ئېگىز خادا تاشلارغا ئۆزىنى ئۇرۇپ، جىلغا سۈيىدەك تاشتىن تاشقا سەكرەيدۇ... ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قورقۇنچتىن ئىبارەت غايىبانە ئاك ئىگىلىگەن... ئاشۇ تايچاق قىزنىڭ يۈرىكى ئىدى. ئۇ ھازىر قورقۇنچتىن، غايەت زور قورقۇنچتىن باشقا ھېچ نەرسىنى ھېس قىلمايدۇ، پۈتۈن دۇنيا مۇشۇ ئۆزىنىڭ ئۇچىسىغا ئارتىلىش ئالدىدا تۇرغان ئاجايىپ گۈزەل، قىممەتلىك توپ ـ توپ كىيىملەر، ئۆزىگە شوخلۇق ھەم شادلىق ئىچىدە قاراپ كۈلۈپ تۇرغان بىر ـ بىرىدىن گۈزەل ياسىنىشقان دوستلىرى. ھەممە چىرايلار، مۇشۇ قىزلار ئولتۇرغان چىرايلىق ئۆيلەر... ھەممە، ھەممىسى... ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك دوستلىرى، ئاتا ـ ئانىسى، ھەممىسى... ئۇنىڭغا قورقۇنچلۇق بولۇپ كۆرۈنگىلى تۇرغا- نىدى. ھەممە چىرايدا ئاشۇ تېپىچەكلەپ بار كۈچى بىلەن چاپچىپ ئويناقلاپ كېتىپ بارغان تايچاقنى قورقۇتىۋەتكەن يېشىل نۇرنىڭ جۇلاسى بار. ئۇ نۇر مۇشۇ ھەممە كۆزلەر- دىن چىقىۋاتىدۇ. ئۇ نۇر ئاشۇ كۆزلەردە. ماڭا مېھرىبانەك، كۆيۈمچانەك، ماڭا يېقىنەك تۇيۇلغان ھەممە كۆزلەردە بار... ئۇ ماڭا شۇنچە يېقىن... مېنى جېنىدەك كۆرىدىغان دادامنىڭ كۆزىدىنمۇ جىق بار. مەن ئۇچۇن قورقۇنچلۇق بولغان نۇر نېمىشقا مېنىڭ مېھرىبان دادامدا بولمىغاندۇ؟ مېنىڭ جان دوستلىرىمدا بولمىغاندۇ؟ ئۇلار نېمىشقا مېنى شۇنچىۋالا قورقۇنچقا سالمىغاندۇ؟ قورقۇتۇپ ئۆلتۈرەمدىغاندۇ؟

ياق، ياق، قورقۇتقانغا ئۆلۈپ قالمايمەن. مەن كىچىك، بەش ياش چېغىمدا، ئانام ئاجىز قوللىرى بىلەن مېنىڭ كىچىككىنە يۈزۈمنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ تىترەپ تۇرغان لەۋلىرى ئارىسىدىن مەن بىلمەيدىغان گەپلەرنى چىقىرىپ، بىردىنلا كۆزلىرى چەكچىيىپ، ئېڭىكى چۈشۈپ، قورقۇنچ لۇق ھالەتكە چۈشۈپ قېلىپ، ئاغزى ئېچىلىپ قالغاندىمۇ، مەن قورقۇپ كەتمىگەن... چىرايلىق ئۆگەي ئانام، ئۇچى قىزارغان تۆمۈر كۆزەينى كۆزۈمنىڭ ئىچىگە تىقىۋەتكۈدەك بولۇپ: «ئەي سۈك، پىشانەمگە ئۇنىگەن شۈمبۇيا سوك. مېنى خاپا قىلامسەن - ھە، يەنە خاپا قىلامسەن - ھە؟ دادامغا چاقامسەن — يوق؟» دەپ قورقۇتقاندىمۇ، بۇنداق قورقمىغانىدىم. يالغۇز ئۆيگە سولاپ قويۇپ، باشقا يات ئەر كىشى بىلەن كۈسۈرلاشقاندىمۇ قورقمىغان. دادامغا دېمىگەنىدىم. پەقەت، پەقەت قورقمىغانىدىم. مەن قورقماي دائىم جېدەل قىلغانىدىم. مەن دادام بار ھەم يوق چاغلارنىڭ ھەممىسىدە قىلچە قورقماي، ئانام ئاشۇ كۆزى چەكچىيىپ قېلىپ ئۆيدىن غايىب بولغاندىن كېيىن ئانامنىڭ ئورنىدا پەيدا بولۇپ دادام بىلەن ئانامغا ئوخشاش يېقىن تۇرۇپ سۆزلىشىدىغان، كۈلۈشىدىغان، دادامنى گويا ئانامدەك چاقىرىدىغان بۇ ئايالغا ئاجايىپ ئۆچ ئىدىم. بەك ئۆچلۈكۈم كەلگەن. دادامنىڭ يېنىغا كەلسىلا، دادامغا گەپ قىلسىلا، مەن چىرقىراپ يىغلىغان، دادام مېنى شۇنچە ئالداپمۇ، «ئانا»دىگۈزەلمىگەنىدى. ئۇ ئايالغا مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ: «ئەي قېرى، بۇ ئانام ياتقان يوتقان، سەن ياتما، سەن تۇتما! ئانا... ئانا...

ئەي قەبرى، بۇ ئانام ئولتۇرغان كۆرپە، سەن ئولتۇرما!...
ئەي قەبرى، مېنى توسامسەن!» دەپ يىغلىغان. مەن
بۇلارنى دادام بار ھەم يوق چاغلارنىڭ ھەممىسىدە ھېچنېمىدىن قورقماي دېگەنىدىم. دادام يوق چاغدا، ئۇ
ئۇرسىمۇ، چىمدىۋالسىمۇ قورقمىغانىدىم...

يېشىل نۇر ئەجەب قەرقىتىۋەتتى. بەكمۇ قورقۇنچلۇق.
قەزغا يېنىدىكى ھەمراھلىرىنىڭ، قەز دوستلىرىنىڭ ھەممىسى
قورقۇنچلۇق تۇيۇلدى. بىردىنلا ئۇ مۇشۇ قورقۇنچ ئىچىدىن
ئۆزىگە پاناھلىق بەرگۈچى غايىبانە بىر يۆلەنچۈك باردەك
تۇيۇلدى. ئىشقىلىپ بىر يېقىملىق، ئۆزىگە شۇنچە
يېقىن بىر قول سوزۇلغاندەك بولدى. ئۇنىڭ قورقۇنچتىن
ئۇيۇشقان ۋۇجۇدىغا بىر خىل ئىسسىق ئېقىم تارالدى.
قانلىرى تومۇرلىرىدا قەزىشقا باشلىدى. يۈرىكى ئاشۇ
غايىبانە قولغا تەلپۈندى. ئۇنىڭ قورقۇنچلۇق ھېسسىياتى
بىردىن تاتلىق بىر تۇيغۇغا ئايلاندى. ئىختىيارسىز ئۇنىڭ
ئەسەبىي چىرايى يىللىق تەبەسسۇمغا ئايلاندى. تاتارغان
ئاپئاق يۈزلىرىگە قان يۈگۈرۈشتى. گويا يىگىتنىڭ ئوتلۇق
بېقىشلىرىدىن ھاسىل بولغان نازۇك تۇيغۇدەك بىر خىل
تۇيغۇغا چۆمۈلدى. يىغىدىن قىزارغان، ئىششىغان قاپاقلىرىغا
تەبەسسۇمدىن ھاسىل بولغان نازۇك، ئىنچىكە، چىرايلىق
ئۇششاق سىزىقچىلار ئولاشتى. ئۇزۇن، قويۇق قاپقارا
قايرىما كىرپىكلىرى تاتلىق تۇيغۇدا ھىملىشىپ، مەڭزى
ئانارىدەك قىزىرىپ، قەزىپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايى شۇنچىلىك
ئوماق، چىرايلىق تۇسكە كىردىكى، ئۇنىڭ يېنىدىلا ئولتۇرغان

ئەڭ يېقىن دوستى شەرىپىمۇ كېچىكىدىنلا بىرگە ئويناپ چوڭ بولغان دوستى مېھرىنىڭ بۇنچىلىك چىرايلىق ھەم گۈزەل ئىكەنلىكىنى ئەمدى ھېس قىلغان. ئۇنىڭ شۇنچىلىك ئوماق، چىرايلىق بولۇپ كەتكىنىنى ئەمدى كۆرۈۋاتقاندەك تىكىلىپ قاراپ قالدى... مېھرىنىڭ مەڭزى خۇددى كۈزدە ۋايىگە يېتىپ ئېسىلىپ پىشقان چىلاندەك پارقىراپ كەتتى. كېچىككىنە ئاغزى، بويىقتەك لەۋلىرى ناھايىتىمۇ شېرىن بىر نەرسىنى شۇمۇۋاتقاندەك توختىماي يىمىرىلىپ بىر نەرسىلەرنى پىچىرلايتتى. تەنلىرى توختىماي جۇغۇلداپ تىترەپ كېتىۋاتقاندەك ئېچىگە تارتىپ كەتتى. كۆزى، يۈزى، زىننىخلىرى شېرىن تەبەسسۇمدىن مەست بولغاندەك ئىدى...

مېھرىنىڭ گويا ھېلىقى غايىبانە گەۋدىگە ئاشىق بولۇپ، ئۇنىڭغا قولىنى سوزماقتا. ئۇنى بارلىقى بىلەن ئۆزىگە تارتماقتا.

ئۇ كىمنىڭ گەۋدىسىدۇ؟ شۇنچىلىك تونۇش گەۋدە، تونۇش قول! ئاھ... بۇ قول بىر سوزۇلسىچۇ. ئۇنى بىرلا قېتىم چاقىلىغانچە ئۆزى ئۇچۇن ھەشەمەتلىك خۇشال توي نەغمىسى ئۇزۇلمەي ياڭراپ تۇرغان بۇ دوزاختىن ئاچىقىپ كەتسىچۇ! ئۇ كۆرمەيۋاتامدۇيا؟ خۇددى قارىغۇ تەقدىرگە ئوخشاش! يۈرەك نىداسىنى ئاڭلىمايۋاتامدۇيا؟ خۇددى گاس ئاشىققا ئوخشاش! ئۇ قولنى مەن تۇتۇۋالاي، تارتىپ ئەكىلىپ كۆكسۈمگە باساي، كۆكسۈمگە سىغمايۋاتقان يۈرەكسىم بىرئاز ئارام تاپار، ئاشۇ شېرىن سېزىم ئىچىدە گويا ئۆزى ئاشۇ گەۋدىنىڭ باغرىدا تۇرۇۋاتقاندەك

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

شەرىن ھېسسىيات ئىچىدەمېھرىنىڭ ئاشۇ خىيالىنى سۈرەمەكتە ئىدى... ئاشۇ خىيالىنىڭ يۈرىكىگە بەرگەن غايىبانە سېھرىي كۈچىدىن مېھرىنىڭ قولىنى ئاشۇ غايىبانە قولغا سوزدى، يەتمىدى، بەكرەك سوزدى، يەنە يەتمىدى. بايا تەن بېرى تەلمۈرۈپ قارىغانىدى، چاقىرماق بولۇپ ئاغزىنى مىڭ قېتىملاپ ئۆمەللىگەنىدى، ئۇ گەۋدە ياكى يېراقلاپ كەتمىدى ياكى يېقىنلاپ كېلىپ، تەلمۈرۈپ تۇرغان بۇ گۈزەل بىچارىنى، ئۆزىدىن مەنىۋى كۈچ تىلەپ ئولتۇرغان ئاجىز، يۇمران، پاك، نازۇك، قىزغىن، ئوماقنى قۇچقىغا ئالمىدى. ئۇ مىڭ قېتىملاپ ئۆزىگە ئىشارەت قىلدى. قاپقارا خۇمارلاشقان كۆزلىرى بىلەن ئۆزىگە چاقىردى، كىرپىكى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا سانا قسىز قېتىم جۈپلەشتى، قېسىرلىسىدى... كۆزلىرىدىن يۈرەك سۆزىنى مىڭ قېتىملاپ تەكرارلىدى، ئەمما كەلمىدى... مانا ئاخىر ئۇ ئۆزىدىكى بارلىق نومۇس، قىزلىق نازاكەت، نازلىق پەردىلەرنى قايرىپ تاشلاپ، قۇربان بەرمەك بولدى. تەقدىر شۇنداق ئوخشايدۇ... قىز بالىنىڭ، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ تەقدىرى ئاشۇنداق ئوخشايدۇ... ئۇ ئاخىر كۈچەپ تۇرۇپ قولىنى سوزدى. «ئاھ... نېمىگە قارايلا، نېمىنى كۈتۈۋاتىلا، مانىغۇ مەن.» ئۇ شۇنداق دەپلا، ئۆزىگە سوزۇلغان، ئەمما يېقىن كەلمەگەن قولىنى كاپ قىلىپ تۇتتى - دە، غايىبانە، ئۆزىگە تونۇشلۇق گەۋدىنى كۈچەپ تارتىپ باغرىغا باستى. «مەن... مەيلى، مېنى تاشلىۋەتسىلىمۇ، ياراتمىسىلىمۇ سىلىگە شۇنچە غەزىپىم كەلسىمۇ، سىلىنىڭ ۋىجدانسىزلىقلىرىدىن ئۆمۈر بويى نەپرەتلەنسەمۇ، مەن يەنىلا... مەن يېتىۋرۇپ

قويغان نەرسەمنى يەنىلا سىلىدىن تاپالايمەن. مېنىڭ يۈرىكىم يەنىلا سىلىدە ئىكەن. مەندىن ھەرقانچە يىرگەنسىلىمۇ، ماڭا كۆڭۈللىرىدە بىر تال كىچىك ئالمىچىلىك ئورۇن بولمىسىمۇ مەن ئۇچۇن، مەن ئاجىز ئۇچۇن بولسىمۇ بىر قېتىم مەن سىلىدىن كۈتكەن چىرايلىق سۆزلىرىدىن، مەن تەشنا بولغان سۆزلىرىدىن بىرنى قۇلىقىمغا پىچىرلاپ دېسىلە. مېنى ئاشۇ قوپال، كۈچلۈك قوللىرى بىلەن بىر قېتىم ئۆزلىرىگە تارتسىلا. مەن مۇشۇ لەززەتنىڭ كۈچى بىلەن بىلمەي قالاي، ئۆزۈم خالىمىغان ئەڭ يىرگىنچلىك پاسكىنا سۇ ئازگىلىغا چۈشۈپ كەتكىنىمنى بىلمەي قالاي. ئازگالدىكى سېسىق قارا لايغا مىلەنگەن يىرگىنچلىك پاقىنىڭ ماڭا چاپلاشقانلىقىنى بىلمەي قالاي. گويا كاكۇك زەينەپنىڭ مەستخۇشلۇقىدا خۇددىنى بىلمەي پاقىنىڭ يالاشلىرىنى كۆزىنى چىڭ يۇمۇپ تۇرۇپ خىيالىدا زەينەپكە ئوخشىتىپ مەنمۇى كۈچ ئېلىپ ئۆزىنى بۇلغىغىنىغا ئوخشاش، مەنمۇ شۇنداق بولاي.

مېھرىبانىڭ قىمىرلىغان بويىقىتەك لەۋلىرى ئەنە شۇلارنى يادلىغانىدى. ئاشۇ كۈچ بىلەن ئۇ يېنىدىكى شەرەپمەنىڭ قولىنى كاپپىدە تۇتۇپ چۆچۈتۈپ چۆچۈتۈۋەتتى. ئۇ چۆچۈشتىن ئۆزىگە كېلىپ بولغۇچە، ئۇنى شۇنچىلىك قاتتىق ئۆزىگە تارتىپ، باغرىغا شۇنچىلىك قاتتىق باستىكى، شەرەپمەنىڭ جانسىز، نازۇك ئۇستىخانلىرى ئاجايىپ ئەسەبىي، تەلۈە كۈچتىن غىرىسلاپ «ۋايجان!» دەپ ۋارقىرىۋەتتى. مۇشۇ ئاۋاز، قول، گەۋدىنىڭ تەسىرى بىلەن مېھرىبانىي دەرھال ئېسىگە كېلىپ ئۇنى قويۇۋەتتى ھەم قورقۇش

ئىچىدە كۆزىنى لاپپىدە ئاچتى. شەرىپە ئاغرىقتىن تولغىنىپ، چىرايلىرى پۈرلىشىپ كەتتى. ئۇ مېھرىبانىدىكى بۇ كۈچتىن ھەيران قالدى. ئۇنى تۇغۇلۇپ مۇشۇ كۈنگىچە ھېچكىم مۇنداق قاتتىق قۇچاقلاپ باقمىغان، ئۇستىخانلىرىنى غىرىسلىتىۋەتمىگەن، كۆكسىنى مىجىپ ئاغرىتىۋەتمىگەن. ئۇنى ھەتتا يىگىتى بىر قېتىم قۇچاقلاپ باققان. ئەمما بۇنىڭدىن نەچچە ھەسسە بوش ئىدى. ياش يىگىتنىڭ بىر قېتىم قۇچاقلىشىنى بېشىدىن كەچۈرگەن، ئەمما بۇنداق قوپال ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭدىن ئاغرىنىش ئەمەس، بىر خىل يېقىملىق، شېرىن تۇيغۇ ھاسىل بولغان. سىرتىدا ناز قىلىپ، خۇيلىنىپ تازا قاتتىق يىغلاپ، ئەيىبلەپ، مايىتارتىپ، يىگىتنى بىر ھازا ئۆز - ئۆزىنى ئەيىبلىتىپ، يالۋۇرتىپ، ۋەدە قىلدۇرغان بولسىمۇ، كۆڭلىدە، يۈرىكىدە تازا شېرىن ھېسلاردىن لەززەتلەنگەن. ئۆزى قورقۇنچلۇق دەپ ۋەھىمە قىلىدىغان، ئەمما ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا تەلپۈنىدىغان ئەرلەرنىڭ قوپال ئۇستىخىنى، قاتتىق قۇچىقىدىن بۇنداق يىللىق سېزىم ھاسىل بولىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى. شۇڭا ئاغزىدا، تىلىنىڭ ئۇچىدا خاپا بولغان بىلەن، يۈرىكىدە يەنە بىر قېتىم، پەقەت بىرلا قېتىم بۇنىڭدىن سەل چىڭراق قۇچاقلاپ قويسا ئىكەن، دېگەننى يادلىغانىدى. ئەمما يەنە قۇچاقلانسام بولمايدۇ، قىممىتىم ھەرىسر قۇچاقلاشتا بىر بالداق تۆۋەنلەيدۇ، دەپ ئۆزىنى ئەيىبلىگەنىدى.

مانا ئەمدى ئۇ مېھرىبانىدىن كۆڭلىدە رەسمىي رەنجىدى، ئەمما چىرايىدا كۈلۈپ تۇرۇشقا مەجبۇر. ئادەتتىكى چاغلار

بولسا، ئۇرۇشۇپ قالغان، ھەتتا بىرنەچچە ۋاقىتقىچە مايـ تارتقان بولاتتى. ئەمما ھازىر ئۇنداق قىلالمايدۇ. چۈنكى ھازىر بۇ دوستىنىڭ قىزلارنىڭ بېشىغا كېلىدىغان توي، يىگىتنىڭ قۇچقىغا رەسمىي خوتۇن بولۇپ كىرىدىغان توي بولۇۋاتىدۇ. ئۆزى چىش - تىرنىقىغىچە قارشى توي، خۇشال نەغمە - ناۋا. ئەمما دوستىنىڭ بېشىدا مىڭ پاتمان قايغۇ - ھەسرەت بار. ئۇ ھازىر چىرايلىق سۆزگە، ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستىدىن كۆتىدىغان تەسەللىگە مۇھتاج. ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالى قىلىقى ئۇچۇن ھازىر زەربە بېرىپ ئىچىنى بوشاتماسلىق، كېيىنكى كۈنلەردە، ئۇنىڭ خۇشال كۈنلىرىدە رەنجۈتىلىش كېرەك.

مېھرىنىڭ چۆچۈپ كەتتى. ئۆزىنىڭ شۇنچىۋالا كۆچىدىن چۆچۈدى. ئادەتتە ئۇ تولىمۇ ئاجىز، جانسىز ئىدى. بۇ كۈچ ئۇنىڭغا قەيەردىن كېلىدىغاندۇ؟ جان ھەلقۇمغا كېلىپ قالغان، كانىيىغا پىچاق سۈرۈلۈپ، پۇت - قاناتلىرى بۇغۇچلانغان كەپتەر باچكىسىمۇ، قوي قوزىسىمۇ، گېلىغا پىچاق سۈرۈلۈپ قىزىل قان شۇرقىراپ ئاققاندا، چىرتىلداپ چاچرىغاندا جان ئاچچىقىدا ئۆزىنىڭ ئاجىز بەدىنىدىكى ئاخىرقى ھاياتىي كۈچىنى بىر قېتىم نامايەندە قىلىدۇ. ئۆزىمۇ شۇنداق. ئۇ تۇغۇلۇپ چوڭ بولۇپ شۇنچە گۈزەل لاتاپىتى بىلەن پەخىرلىنىپ، مەغرۇرلىنىپ ياشىغان قىزلىقى بىلەن بۇگۈن ھېلى بىر يىرگىنچلىك، ئۆزى پەقەت يازاتـ مايدىغان، ياخشى كۆرمەيدىغان، چۈشەنمەيدىغان يات بىر ئەرنىڭ ئايىغىدا تاپان ئاستىدا مىجىلغان توغاچقا ئوخشاش ئېچىنىش بىلەن خوشلىشىدۇ.

بىراق بۇ كۈچ ئىنتىلىش بىلەن قېچىش، سېغىنىش بىلەن يىرگىنىچتىن كېلىگەن كۈچ ئىدى. ئۇ كۆكسىگە باسقان قولىدىن، باغرىغا باسقان گەۋدىدىن، بۇرۇنقى يىگىت قولىدىن، يىگىت باغرىدىن، يىگىتنىڭ قوپال گەۋدىسىدىن، ئۆزىنىڭ يۇمران ۋۇجۇدىغا تارتىلىدىغان ئەڭ شېرىن سېزىمنى دەپ قۇچاقلىغانىدى. ئەمەلىيەتتە قۇچاقلىغىنى ھېچقانداق ھېسسىياتسىز، ئۆزىگە ھېچقانداق لەززەت بېغىشلىيالمايدىغان گەۋدە بولىدى. ئۆزى بىلەن ئوخشاش گەۋدە، كۆكسىمۇ ئوخشاش، بىلەكلىرى، بەللىرى، سۆڭەكلىرى، ھەممە، ھەممىسى ئوخشاش نەرسىلەر. ئوخشاش نەرسىلەر ھاياتتا بىر - بىرىگە ئاساسەن ئېھتىياجلىق بولمايدۇ.

مېھرىنىڭ بىردىنلا قاتتىق پۇشايمان، ھەسرەت يىغىسى تۇتتى. ئۇ ئىزا ھەم ئەلەمدىن يەنە ئەسەبىيلەرچە ئۆزىنى تاشلاپ يىغلىۋەتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى تولا يىغلاپ پۈتۈپ قالغانىدى. سىرتتىن، ياندىكى ئۆزىنىڭ قوروسىدىن توينىڭ قىزغىن، جىددىي شاۋقۇنى، سازەندىلەرنىڭ شوخ، ياقىراق توي نەغمىسى ئۇزۇلمەي ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. شاد كۈلكە، بولۇپمۇ ئاياللارنىڭ جارانگلىق كۈلكىلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ.

قىزلار ئولىشىپ مېھرىنىڭ يەنە نەسىھەت قىلغىلى، تەسەللى بەرگىلى تۇردى. ئەمما مېھرىنىڭ ھەسرەت بىلەن يىغلىماقتا...

يىغلىمىغىن، ئومىقىم، بولدى بەس. بۇ يالغۇز سېنىڭ بېشىڭغا كەلگەن قىسمەت ئەمەس. ساڭا كەلگەن دەرد - ئەلەمنۇ ئەمەس. سەن ئۆزۈڭنى پەقەت ھازىرلا ئاجىز، بىقاۋۇل ھېسابلاۋاتامسەن؟ يالغۇز سەنلا ئەمەس، سېنىڭ تەڭتۇشلىرىڭ، ئاچا - سىڭىللىرىڭ، سېنىڭ ساناقسىز دوستلىرىڭ ساڭا ئوخشاش ئاجىز بەختسىزلەر. ئۇلار بۇرۇن ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى بىلمىگەن بولسىمۇ، تىلغا ئېلىشقا كۆڭلى ئۇنىمىغان. باشقىلارنىڭ تىلغا ئېلىشىنى خالىمىغان، كېيىن، پەقەت كېيىنلا، نۆۋەت بىلەن بۇ ئىغىر قىسمەتلەر ئۆز بوينىغا قىساق سالغاندىلا، مانا ساڭا ئوخشاش، خۇددى ساڭا ئوخشاشلا زارلىغان. قاقشىغان... ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئۆز قوۋمى، ئۆزلىرى ياسىغان. ساناقسىز تەقدىر قىسماقلىرىنى بىلگەن. بۇ قىسماقلارنى باشقا بىرى ئەمەس، ئۆزلىرى، ئاكىسى ئۇكىسىغا، ئاتىسى بالىسىغا، ئانىسى قىزىغا، نەۋرىسىگە، چەۋرىسىگە... ھەمىسى ئۆزلىرى ياسىغان قىساق ئىكەنلىكىنى، بۇ قىساقنى ئۆزلىرى قۇرۇپ، ئۆز يوللىرىغا ساناقسىز، پۈت پاتقۇدەك يەر قالدۇرماي قىساق قۇرۇپ، بىردەم باسىلا غەققىدە قىساققا بوغۇلۇپ ئاللاغا شىكايەت قىلىپ، تەقدىردىن زارلىنىدىغانلىقىنى، ھەربىرى پەقەت ئۆزى قىساققا چۈشكەندىلا، ئاندىن ھېس قىلىشتى. ئادەملەر، سىلەر قىساقنى ئۆز قولۇڭلار بىلەن بىر - بىرىڭلارنىڭ بولغا،

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۆز يولۇڭلارغا قۇروپ، ماڭالماي زارلىنىسىلەر، باشقا بىرىنىڭ كېلىپ يولۇڭلارنى تازىلاپ بېرىشىنى، غايىبتىن كېلىپ تازىلاپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلامىسىلەر؟ بۇ ھەرگىز، ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس... ئۆزلىرىڭلار بىر - بىرىڭلارغا قېرىنداش تۇرۇپ، شۇنچىلىك كۆيۈمچانلىق كۆرسىتىسىلەر، باشقا بىراۋ قانداقمۇ سىلەرنىڭ سانا قىسىز، ئۈستى - ئۈستىلەپ قۇرۇلغان قىسما قلىرىڭلارنى يېغىشتۇرۇپ بېرەلىسۇن؟ بۇ خام خىيالىڭلارنى ھېچكىمگە تاڭالمايسىلەر. پەقەت ئۆزلىرىڭلار قۇرماقلار، ئۆز قولۇڭلار بىلەن ئېلىڭلار. مانا بۇ ھايا تلىقتىكى ھەربىر گىياھنىڭ بەختسىز بولۇپ قالماسلىقىنىڭ بىردىنبىر يولى. تەقدىردىن زارلانغاندا مانا بۇ ئاددىي ساۋاتنىمۇ بەزىلەر چۈشىنىدۇ، بەزىلەر چۈشەنمەيدۇ... يېرىم چۈشىنىدىغانلارمۇ ھايا تىدىكى ھەممە ئۈمىدلىرىنى يوقتىپ، پېشانىسىدىن كۆرۈپ، تەۋەككۈل قىلىپ، كەلگۈسىنى كۆرۈپ ئۆلىدىغانلارمۇ سانا قسىز...

سىرتتا تۇيۇ نەغمىسى بولۇۋاتىدۇ. ھېلى سېنى بېشىڭغا چۈمبەل ئارتىپ ئىككى ياكى ئۆت يەڭگە سېنى قولتۇقلاپ، سېنىڭ ھۇقۇيىتىڭ يېغلاشلىرىڭغا بىرمۇنچە قىز دوستلىرىڭ چاۋاك چېلىشىپ خۇشال بولۇپ، ئالدىغا ئۇزۇن دۇخاۋىدا گۈل چىقىرىپ باغلانغان پىكاپقا كىرىسەن. سەن يەڭگىلەرنىڭ قولىقىڭغا توختىماي سەن تۇغۇلۇپ چوڭ بولۇپ ئاڭلىمىغان گەپلەرنى دەپ سېنى بەزلىگەن گەپلىرىنى ئاڭلايسەن. كېيىن سېنى ئۇلار ئېسىل بېزەلگەن، سەن كىرىپ باقمىغان يات ھۇجرىغا ئەكىرىپ، يۇمشاق، يېڭى، ئەتىر پۇرىقى گۇپۇلدەپ بۇرنۇڭغا ئۇرۇپ تۇرغان تۆشەككە

یاتقۇزۇشىدۇ. ئۆزلىرىمۇ يېنىگدا يېتىپ ساڭا يەنە ھاجەتسىز ھەجىيىشىپ تۇرۇپ نۇرغۇن گەپ-پەلەرنى دەيدۇ. كۆرپەگنىڭ ئاستىغا نەمىلەرنى تىقىپ قويغانلىقىنى، يىگىتنىڭ يېنىگغا كىرگەندە قانداق - قانداق قىلىدىغانلىقىنى ئۆگىتىدۇ. قورقسەن، ھودۇقسەن، جىددىيلىشىسەن. تىترەك ئولىشىدۇ. تېنىڭ جۇغۇلدايدۇ. كۆزۈڭگە ئۇيقۇ ئىلىشمايدۇ. چارچايسەن، مۇگدەيسەن، چۈش كۆرىسەن. يەنە چۆچۈپ ئويغىنىسەن. بۇ چاغدا سېنىڭ بايات-بەرى قۇلقىڭغا پىچىرلىغان ھەمراھلىرىڭ كۆرۈنمەيدۇ. ئەتراپىڭنى ئېغىر جىمجىتلىق باسىدۇ. پۈشۈلداپ تىنىغان، ساڭا يېقىنلاپ كېلىۋاتقان ئاياغ تاۋۇشى، ئەردىن كېلىدىغان پۇراق، تاماكا پۇرىقى، ھاراق پۇرىقى. كۆزۈڭنىڭ قۇيرۇقىدا قارايسەن. ئۆزۈڭگە يات ئېچىرقىغان چىرايىنى كۆرىسەن. مانا بۇ سېنىڭ مۇشۇ چاغقىچە ياشىغان، قىزغىن، ھېسسىياتلىق، دولقۇنلۇق دېگىزدەك، بۇلاق سۈيىدەك يېقىملىق چاغلىرىڭ بىلەن، ئەركىن يايرىغان شوخ توسۇن تايدەك چاپىدىغان، جىلغا سۈيىدەك ئويناقلاپ ئاقىدىغان چاغلىرىڭ بىلەن خوشلىشىپ، خىلۋەت بىر كۆلگە، پاقا - قۇمۇچاق، يىلان، ئۆردەك، يەنە بىلىقمۇ بار كۆلگە كىرىپ تىنچىقى، مىسكىن ھايات-كىنى باشلايدىغان، سېنى يېگى ياشاش يولىغا سالىدىغان چاغلىرىڭ!... بىرمۇنچە ئېغىزلار خۇشال بولۇپ، سېنىڭ بەختىگدىن خۇشال بولۇپ سۆزلىشىۋاتىدۇ، كۈلۈشۈۋاتىدۇ. بىرمۇنچە پۇتلار سېنىڭ بەختىڭ ئۈچۈن پايپاسلاپ يۈگۈرۈۋاتىدۇ. بىرمۇنچە قوللار تەرەپ - تەرەپلەرگە، قازانغا، تەخسىگە، ئېغىزغا ئۇزىتىلىۋاتىدۇ. بايا سەن «ياق» دېسەڭ

ئاھانەت، پەند ـ نەسىھەتكە قالدىڭ، جىم تۇرساڭ «قو-
بۇل قىلدىم» دېدى، دېيىلىپ ئاخىرىنۇم نىكاھىڭنى ئوقۇدى.
ئاغزىڭغا تۆزغا چىلانغان شاكراپ نانىنى تىقىشتى. يېمىدىڭ،
جاھىل ئىكەنسەن. تۇنجۇقۇپ قالغىلى تاس قالغان بولساڭ-
مۇ پەقەت يېمىدىڭ. ئاخىر ئائىلاج ئاغزىڭدىكى تۆزنىڭ
تەمى ھېساب قىلىندى، ئەمدى سەن ئۆزۈڭ خالىمىغان
ئاشۇ ئەرنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدىغان، دەسلەپ ئەتىۋارلىق
گۈلىسەن. كېيىن... كېيىن كىيىمسەن، كىيىلىسەن...

بەك ئويلاپ كەتتىڭ ئومىقىم. ئاناڭنى سېغىنىۋاتامسەن؟
ئۇنىڭ سېنى باغرىغا باسقان يۇمشاق قۇچاقلىرى تۇپراققا
ئايلىنىپ كەتتى. ئۇ ئەمدى سېنى بۇ ئالەمدە مەڭگۈ باغ-
رىغا باسالمايدۇ. سەن تۇغۇلۇپ بەش يېشىڭدا ئاخىرقى
قېتىم باغرىغا باسقىنىچە مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتتى. ئاناڭمۇ
داداڭغا ئەنە شۇنداق خۇددى سەن ھازىر مەجبۇرلانغاندەك
مەجبۇرىي تەگكەنىدى. ئۇ تۆشەككە ھوشسىز ئېغىر
ئۇيقۇدا كىرگەنىدى. ئۇ داداڭغا نېمىدېپ ئۇنىمىغان.
مەجبۇرلاپ خوتۇن قىلىنغان بولغىيدى؟ ئۇ تەگكەندىن
تارتىپ سەن تۇغۇلۇپ بەش ياشقا كىرگۈچە يوشۇرۇن
دەرد ـ ھەسرەت ئىچىدە ياشاپ، مىسكىنلىك بىلەن كۆزى-
دىن ياش قۇرىماي، ئاخىر دەرد بوغۇپ جېنى چىققاندۇ.
ئۇ سېنى 16 يېشىدا تۇغقان، 21 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتتى.
يەنە ئۇ ھېچ بولمىسا، يەنە 21 يىل ياشىشى كېرەك
ئىدى. ئۇنى ئون گۈلىنىڭ بىرى ئېچىلمىغان ۋاقتىدا ئەجەل
سىرتمىقى نېمىشقا بالدۇر سۆرەپ كەتتى؟ ئەجەل سىرتمە-
قىنى سۆرەپ كەلگەن، ئۇنىڭ تېخى يېڭىلا غۇنچىدەك

يۇرىكىنى كاردىن چىقارغان دەرد - ئەلەم زادى قەيەردىن كەلگەندۇ؟ ئۇ بۇنى ھېچكىمگىمۇ دېمىدى. پەقەت شۇڭلاشقا بۇ دەرد ئۇنىڭ ئىچىدە بارغانچە تاۋلىنىپ كۈچلىنىپ يۇرىكىنى ئېزىۋەتتى. ئۇيغۇرلاردا «نەسلى تەقدىرداش» دەيدىغان بىر ئەنئەنىۋى قاراش بار. ئۇ بولسىمۇ، «ئوغۇل ئاتىغا، قىز ئانىغا تارتىدۇ» دېگەن ئەقىدە بىلەن يىلتىزى بىر. دېمەك، مېھرابنىڭ تەقدىرىمۇ ئانىسىنىڭ تەقدىرى بىلەن ئوخشاش بولامدۇ! ئانىسىنى يۇرىكىدىكى ئاشۇ يوشۇرۇن دەرد - ئەلەم ئەكەتتى. بۇنىمۇ ئاشۇنداق تەقدىردىن قۇتۇلدى دېگىلى بولارمۇ؟ ئۇنىڭ ھازىرقى ھالىتى ئانىسىنىڭ قىسمىتىگە نىمىدېگەن ئوخشىشىپ كېتىدۇ - ھە. ئاساسەن ئوخشىشىدۇ. بىراق ئۇ ئانىغا قارىغاندا تەقدىرچە لمككە قارشى. ئەينى چاغدا ئانىسىمۇ، ھېچ بولمىسا جان ئۇزۇش ئالدىدا، قىزىنىڭ ئۆزىگە ئوخشاش كۈنگە قالماسلىقىنى ئالدىن تىلىگەن بولغىيدى. ئانىسىنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈن گەرچە ئۇنىڭ بېشىغا كېلىۋاتقان بولسىمۇ، ئەمما ئۇ بۇنىڭغا ئانىسىغا ئوخشاش قول باغلاپ، كۆزىنى ياشلاپ قاراپ تۇرالارمۇ؟ ئانىسىدىن كېيىن ئۆگەي ئانىدىن نەچچىنى پاتۇرمىدى. ئۇچىنى پاتۇرمىدى. ئۇلار ھېچ بولمىسا ئۇنىڭ دادىسىنىڭ قول - ئىلكىدىكى ۋەجىنى دەپ بولسىمۇ ئۆزىگە ئۆز ئانىسىدىنمۇ بەكرەك كۆيۈمچانلىق كۆرسەتكە، كېيىنچە مۇشۇ ئائىلىنىڭ ھەقىقىي ئىگىسىگە ئايلىنىشقا ئۇرۇندى. بۇ قىز بۇ ئۆيگە ھەرقانچە يوغان چىلىق قىلسا 15 - 16 ياشقا كىرگۈچە مۇشۇنداق قىلار، ئۇنىڭدىن كېيىن، ئەرنىڭ چاگىلىغا تاشلىنىپ، بۇ ئۆيدىن

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ھەيدىلىدۇ. ئاتا قىزغا ھەرقانچە جېنىنى بەرسىمۇ، ئۇ چوڭ بولغاندا يالغۇز ئاتىنىڭ مېھىر - مۇھەببەتىگە موھتاج بولماستىن، يەنە كۆزىگە چىرايلىق كۆرۈنگەن يېگىتنىڭ مېھىر - مۇھەببىتىگە موھتاج بولىدۇ. ئۇ چاغقىچە بۇ يېڭى كىرگەن ئايالنىڭمۇ بالىسى بولىدۇ. بۇمۇ بالا - دە. ئاتىنىڭ مېھرى بۆلۈنىدۇ. ئەمما بۇ ئۇچ ئۆگەي ئانىنىڭ ھېچقايسىسى مېھرىنىڭ ئۆز ئانىسىنىڭ ئۇرنىنى ھەرگىز ئالالمىدى. بالا ئۆگەيلەندى. ئانىسى ئۆگەيلىمەي، چۈجىسى ئۆگەيلىدى. ئاتا سەبىي قىزنىڭ يۈرىكىنى ئارتۇق دەردكە مۇپتىلا قىلماسلىق ئۈچۈن ئۆزى نۇرغۇن قۇربانلارنى بەردى. قىزنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن لېۋىنى چىشلەپ كۆزىنى يۇمۇپ، ئۇلارنى چىرايلىق ئۆز يولىغا سېلىپ قويدى. بۇ جەريانداا ئاتا ئازابلانمىدىمۇ، ئازابلاندى. تۇرمۇشنىڭ زەربىسى كىمنى ئازابلىمىسۇن؟ ئۇ بۇ چاغدا، دائىم ئۆزىنى ئىككى تاشنىڭ ئارىسىدا قىسىلغاندەك ھېس قىلدى. ھامان بىر تاشنى زەربە بىلەن ئىتتىرىۋېتىپ، بۇ قىسلچىلىقتىن قۇتۇلۇش كېرەك ئىدى. قايسىسىنى ئىتتىرىۋېتىدۇ، ئەلۋەتتە ئۆز يۈرەك پارىسىنى ئىتتىرىۋەتمەيدۇ. ئۇ ئۆزى سۆيگەن ئايالنىڭ كىچىكلىتىلگەن شەكلىگە ئوخشىشىدۇ. يۈرەك پارىسى، ئۇنى ئەلۋەتتە چىڭ قۇچاقلايدۇ. بۇ يۈرەك پارىسىنىڭ ئانىسى ئۇنى سۆيەمدۇ؟ ئۇنىڭغا ئۆزى كۆيگەندەك كۆيەمدۇ، ئۇ بۇنى چۈشەنمەيدۇ. ئۇنىڭ نەزىرىچە كۆيىدۇ، ئۆزى سۆيگەندەك سۆيىدۇ. چۈنكى رىزقى، پىشانىسى، تەقدىرى شۇنداق. ئامال يوق. ئىلاجىنىڭ يوقىدىن سۆيىدۇ. چۈنكى

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ياشاۋاتقان لۇرلۇن ئايالالار، ئۆز تەقدىرىگە شۈكرى قىلىدىغان. ئۆز تەقدىرىنىڭ يېھنى ئەرلەرنىڭ قولىدا ھېس قىلىدىغان، بەرگەنگە شۈكرى قىلىدىغانلار. ئۇلار ئۆزىنىڭ ھەقىقىي سۆيگۈسىنى يۈرىكىدىلا ساقلايدۇ. ئىچىدە ھەسرەتلىنىدۇ. ئۇنسىز ياش تۆكىدۇ. كېيىن ئۇ ئاستا - ئاستا ئۇنتۇلماس چۈشكە ئايلىنىدۇ. چۆلدىكى كارۋان ئامالسىز ھايات قېلىش، يەنە بىرئاز بولسىمۇ كۈنىنىڭ سېرىقىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئىچىدىغان سۇلا بولسا، ئۇ پاك ياكى ناپاك بولسۇن، كۆڭلى خالىغان ياكى خالىمىغان بولسۇن، ئىچىدۇ. ئەگەر ئۇ سۈزۈك بۇلاق سۈلىرى شىلدىرلاپ ئېقىپ تۇرغان چىمەنزاردا بولغان بولسا، كۆڭلىگە شەك چۈشكەن، ھەرقانداق سۇنى ئىچمىگەن بولاتتى. ئەمما چۆلدە ئىچىدۇ. بۇ ئىنسانىنىڭ تەبىئىتى. ئامالسىز ئىچىدۇ، يەنە ياشاش تەمەسىدە ئىچىدۇ. ئەركەكلەرنىڭ نەزەردە ئايال كىشىنىڭ ئۆزىنى سۆيۈش - سۆيمەسلىكى ئويلاشقىمۇ ئەرزىمەيدىغان نەرسە. ئەگەر ئايال خەقنىڭ دىتىغا بىر - بىرىنىڭ دىتىغا كەلمىسە پەقەت كېلىشەلمىگەن ھېسابتا ئاجرىشىپ كەتسە، يەنە كۆزلىرىگە سېغىنىشقانىنى تېپىشىپ ئېلىشىپ - تېگىشىپ باقسا بولىدۇ. بۇ يەردە كۆپ ئۆزىنى ئۆپرىتىش ھاجەتسىز. ئۇنىڭ ئاتىسى قىزنىڭ ئانىسىنىڭ سۆيگەن - سۆيمىگەنلىكىنى پەقەتلا ئويلاپ باقمايدۇ. ئۇنىڭغا پەقەت ئايالنىڭ ئۇنسىز، ئىتائەتمەن، نېمە دېسە شۇنى قىلىدىغان، ئۆزى قولىنى قاياقتا شىلتىسا شۇ ياقتا مېڭىشىدىن

www.uyghurkitap.com

دازى، ئۇ بۇيى، ئۆزىگە سادىق بولغانلىق ھېس قىلىدۇ. كۆز ئالدىدىكى بۇ گۈزەل پەرىنىڭ گويا كاللىسى ئاشۇ ئىنسانلارغا ئوخشاش ئەرسىمىدۇ؟ ئۇ باشقا ئويلىمامدىغاندۇ؟ دېگەننى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ. ئۇ ئۆزىگە بولغان سادىقەتمەنلىك دەپ ئويلايدۇ. ئايالىنىڭ ئۆلۈمىنى بولسا، ئاللانىڭ ئۇنىڭغا بۇ ئالەمدە بەرگەن رىزقىنىڭ شۇنچىلىك ئىكەنلىكىدىن دەپ بىلىدۇ. ئەمما ئاتىسى تۆتىنچى خوتۇننى ئالغاندا، قىزىنىڭ ناله - زارىنى، ئۆز ئانىسىغا ئوخشاتماي قىلغان دەرد - شىكايەتلىرىنى ئاڭلاشقا ئۇلگۈرەلمىدى. بۇ ئايال تازىمۇ چىرايلىق شەيتان، ھىيله - مىكرىسى يامان، كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە نەچچە خىل ئۆزگىرەلەيدىغان بولۇپ چىقتى. ئۇنىڭ نېمە سەۋەبىي كارامىتى بارئىكىن، بۇنىڭدىن ئىلگىرىكى ئايالىلىرىغا قىزى ئۈچۈن شىرەڭگە ھۆركىرەپ، بۆرىدەك چاڭ سېلىپ، يولۋاستەك خىرىس قىلمىدىغان ئاتا مانا بۇ خوتۇنى ئالدىدا تىلى تۇتۇلۇپلا قالدى. گويا ئىربك قويدەك، ھەممىسگە ئۇنسىز گۇناھكاردەك خوتۇنىنىڭ ئالدىدا تىلسىز بولۇپ قالدى. مەھرىئاي بۇنىڭغا ھەيران قالدى. ئويلاپ تېگىگە يېتەلمىدى. ئۇ ئاتىسى توغرىسىدا ئويلاپ بولغۇچە، ئۇ ئۆزىنىڭمۇ بۇ چىرايلىق تۇم بىلەك، پاكار پاقالچاقلىرى ئۆزىنىڭ بىلىدەك كېلىدىغان، كۆزىنىڭ ئېقى يوغان، كۆلۈپ تۇرىدىغان، بۇغداي ئۆڭ ئانىسىنىڭ ئۆزىگە قاراپ كۈلگىنىنى كۆرسە، قورقۇپ تىترەپ كېتىدىغانلىقىنى، مەڭزىنى سىيلاپ پىشانىسىگە سۆيۈپ قويسا قاراڭغۇدا قالغاندەك، قارا باسقاندەك، چېكىسىدىن بۇرۇژ زىدە تەر چىقىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدى. بۇ ئانىمۇ ئوخشاشلا كۆلۈپ

تۇرىدۇ. ئاغزىدىن ئاجايىپ تاتلىق سۆزلەر، كۆيۈمچانلىق چىقىپ تۇرىدۇ. بازارغا چىقسا، ئۇنىڭغا چىرايلىق قورچاق، قورچاق بۆلەيدىغان كىچىك بۆشۈك، تاش تەرمەك، ئويناىدىغان ئالا - بۇلماچ توپ ئالغاچ كېلىدۇ، بازارغا بېتىلەپ چىقىپ، ئۇ ئۆزى نېمىنى كۆرسە، نېمىگە تىكىلىپ قاراپ قالسا، شۇنى ئېلىپ بېرىدۇ. ئەركىلەتمەيدۇ، ئۆز ئانىسىغا ئوخشاش ئۇنىمۇ پاكىز يۇيۇپ تارايدۇ. ياخشى تاماقلارنى يېگۈزىدۇ. ئۇ ئۆزى نېمىنى يېسە، شۇنى يېگۈزىدۇ. ئەمما ئۇ ئۆز ئانىسىغا ۋە ئۇنىڭدىن كىچىنكى ئۇچ ئانىغا ئۇ ئوخشاشمايدىغان بىر يېرى، ئۇنى باغرىغا بېسىپ قوچىقىدا ئۇخلاتمايدۇ. ئايرىم ئورۇندا، باشقا ئۆيدە ياتقۇزۇپ قويىدۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇ بۇ ئانىسى ئالدىدا قاتتىقراق تىنىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايدۇ. ئۇ نېمە دېسە، كۆزىنى مۆلدۈرلىتىپ بېشىنى لىڭشىتىدۇ. ئاتىسى ئۇنىڭغا ۋارقىرىيالمغان بولسا بۇمۇ ۋارقىرىيالارمىدى، ئۇ بەزىدە ئاتىسىنىڭ قوچىقىدا ۋىلىقلاپ كۈلۈپ تازا ئەركىن - ئازادە كۈلۈۋاتقان بولسا، بۇ ئانىسىنى كۆرسە بىرەر گۇناھلىق ئىش قىلىپ قويغانىدەك دەررۇ بارمىقىنى چىشلەپ، ئاتىسىنىڭ قوچىقىدىن چۈشۈپ كېتىدۇ. ئاتىسىمۇ غىدىڭ - پىدىڭ قىلىپ ئايالىغا خۇشامەت قىلغانىدەك ھېجىيىپ، ئالاھىدە ھال سوراپ كېتىدۇ. ئانىسى بولسا ئوخشاشلا كۈلۈپ تۇرۇپ: «ئاتا - بالا ئىككىلارزە، تازا يايرىۋاپسىلەر - دە، ھا... ھا... ھا... كۆيۈشۈپ كەتكىنىنى كۆر!» دەيدۇ. ئانىسى شۇ ئان قەمىرىپ كېتىدۇ. ئانىسى بولسا ئۇنىڭ كىيىم -

كېچەكىلىرىنى قېقىشتۇرۇپ چىرايلىق ھال سوراپ تۇزەشتۇرۇپ قويىدۇ. ئېتىلمەي قالغان تۇغىملىرىنى شۇنداق سىيلىق، چىرايلىق گەپلەر بىلەن ئېتىپ، كەشنى چوتكىلاپ قويىدۇ. مېھرىنىڭ بۇلارنىڭ ھەممىسىگە جىممىدە تىكىلىپ قاراپ قالىدۇ. ئۇنىڭ قەلبىدە ئاجايىپ بىر ئاچچىق، ئۆچمەنلىك، غەزەپ ئوتلىرى لاۋۇلدايدۇ. يۈزلىرى قىزىرىپ ئېسىلىپ، لەۋلىرى تىترەپ كېتىدۇ. ئۇ دەررۇ ئانىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرىدۇ. بىر قېتىم ئۇ ئۆيگە يۈگۈرۈپ كىرگەندە، ئانىسى بىلەن ئاتىسى يېقىن ئولتۇرۇپ سۆزلىشىۋاتقانىكەن. مېھرىنىنى كۆرۈپلا ئانىسى ھودۇقۇپ، قىزىرىپ دەررۇ ئاتىسىنىڭ يېنىدىن كەتكەن. مېھرىنىغا قارىيالماي تالاغا چىقىپ كەتكەنىدى. مېھرىنىڭ مىختەك قادىلىپ تۇرغان كۆزلىرىنى ئۇنىڭ ئاتىسى كۆرۈپ قالدى. ئاتىسى دەرھال قىزىرىپ كېتىپ، باشقا ياققا قارىۋالدى.

-

3

مېھرىنىڭ چۈشلۈك غىزا يېمىدى. دوستلىرىمۇ، دوملاق ئانىسىمۇ كۈلۈپ تۇرۇپ، يالۋۇرۇپمۇ ئۇنىڭغا تاماق يېگۈزەلمىدى. مېھرىنىڭ ئانىسىغا ھېچقاچان ھازىرقىدەك تىكىلىپ قارىيالغان ئەمەس. ئۇنىڭ توڭلۇق بىلەن تىكىلىپ تۇرۇپ «يېمەيمەن» دېگەن قوپال ئاۋازىدىن ئانىسى چۆچۈپ كەتتى. بۇ ئۇنىڭغا نىسبەتەن ناھايىتمۇ تۈيۇقسىز زەربە ئىدى. ئەمما ئۇ دەرھاللا

چىرايىغا كۆلكە يۈگۈرتۈپ «زەنسىلىرى ئىتتىسكىلەپ قاپتۇ، دەسلەپ شۇنداق» دېدى - دە، ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى. ھايانتا بۇنداق تۇيۇقسىز زەربىگە ئۇ تۇنجى ئۇچرىمىغاندۇ، شۇڭا ئۇ كۆلەلەيدۇ. ئەگەر مېھرىنىڭ ئۆزى مۇشۇنداق تۇيۇقسىز زەربىگە ئۇچراپ، ئامالسىز قالغان بولسا، ئۇ چوقۇم چىرايىغا پەقەتلا كۆلكە يۈگۈرتەلمىگەن بولاتتى. ئەمما، ئانىسى يۈگۈرتەلىدى. ئۇ مۇشۇ ئىشنىڭ پىلانلىغۇچىسى، قۇراشتۇرغۇچىسى. مېھرىنىڭ ئاشۇ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئالدى مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ كەلگەن ئوغلىغا بېرىش بەدىلىگە ئاشۇ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان كىچىك ئىنىسىنى مەكتەپتە ئەپقالدۇرماقچى. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ئۆز ئىنىسى بىلەن بىرگە ئوقۇۋاتقان ھەممە ئوقۇغۇچىلارغا ئوخشاش يىراق سەھرادا ئىشلەش ئازابىدىن قۇتۇلدۇرماقچى. يەنە ئاكىسىنىڭ بۇ يىل تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرىدىغان قىزىنى ئوتتۇرا تېخنىكۇم ئىمتىھانىغا قاتناشتۇرغۇزۇپ، ئاشۇ مەكتەپكە ئۆتكۈزمەكچى. بۇنداق مۇناسىۋەتلەر بىز ياشاۋاتقان بۇ جەمئىيەتتە ھازىر ئادەملەرنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشقا بازاردىن ئوتياش سېتىۋالغانغا ئوخشاش ئادەتتىكى ئىش... ئادەملەر ياشاش يولىدا ئەنە شۇنداق يوللارغا دۇچ كېلىۋاتىدۇ. گويا ئۆستەڭنىڭ سۈيىنىڭ ئۇستى بىر خىل، ئاستى بىر خىل ئاققانغا ئوخشاش بىر ئىش. سۇ يۈزى شۇنچە تىنچ سۈزۈلۈپ ئاققاندەك كۆرۈنگەن بىلەن، ئاستىدا بولسا ھەر خىل يۇمىلاپ ئاقىدىغان چاغلار بولىدۇ. بۇنداق مۇناسىۋەت گويا

چۆلدىكى سۆكسۆكنىڭ يىلتىزى ئۆزىدىن يەتمىش ھەسسە يىراقتا شاخلاپ يىلتىز تارتقانغا ئوخشاش، ھەممە يەرنى قاماپ كەتتى. سەن ھازىر بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارماقچى بولساڭ، تىنچ سۇغا قاراپ خۇشال قولۇاق سالمىغىن، بەلكى سۇنىڭ ئاستىغا تىكىلىپ بىلىقنىڭ چوڭ - كىچىك، ئاز - كۆپلۈكىنى كۆر، ئۇنى بىلمىسەڭ، بۇ يولدا پۈتۈڭ ئۆزۈلۈپ كېتىپمۇ ئىشىڭنى ۋۇجۇدقا چىقىرالماسلىقىڭ مۇمكىن. سەن يۆتكەلمەكچى، بالاڭنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرماقچى، نوپۇس ئالدۇرماقچى، بۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئاۋۇال مۇناسىۋەت تورىغا دۇچ كەلمەي قالساڭ، ئۇزاق، بەكمۇ ئۇزاق بىر ئۆزۈن سەپەرنى باشلىشىڭ تۇرغان گەپ... سەن ئىش بېجىرمەكچى بولغان، بىر - بىرىگە زەنجىرسىمان تۇتىشىپ كەتكەن مۇناسىۋەتلىك ئورۇن ۋە ئادەمنىڭ تولىلىقىدىن كاللاڭ چۆگىلەيدۇ. ئاۋۇال تۇغقىنىڭ، ساۋاقدىشىڭ، دوستۇڭ، يۇرتلۇقۇڭ، تونۇشۇڭنىڭ تونۇشى. ئەجەبا، ئۆستەڭدە تىنچ ئېقىۋاتقان سۇنىڭ يۈزى ئاستا پەسلىگەندەك كۆرۈنىدۇ. قاشىنىڭ ئاستىدىن سۇ ئەكەتسە، ئۇنى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە بىر چوڭ ئېقىن كۆرىسەن. بۇ يوشۇرۇن مۇرەككەپ ئېقىن كۆز ئالدىڭدا نامايان بولسا توسقىلى بولمايدىغان ئاجايىپ قورقۇنچلۇق ئېقىن كۆرىسەن. كۆڭلۈڭگە قورقۇنچ چۈشىدۇ. ئېچىنىسەن، ئۇ يان ئويلاپ - بۇ يان ئويلاپمۇ، بۇ ئېقىننى توسۇيالمايسەن. ئايىغىغا يېتەلمەيسەن. بۇ تورنىڭ يىپى ئۆزۈن، ئېقىنى يىراقتا سوزۇلغان، كۆز يەتكۈسىز كۆرۈنىدۇ...

مېھرىنىڭ مانا بۇلارنى، ئانىسىنىڭ كۆڭلىدىكى بۇ ئىشلارنى تولۇق بىلمىدۇ. ئۇمۇ ئاشۇ ئېقىنىنىڭ كىچىككىنە قۇربانى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ قۇربان بولسا نېمىشقا بولمايدىكەن؟ بىزنىڭ بۇ ھاياتتا بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش ئۈچۈن بىر ئادەم ئۇرغۇن بەدەل تۆلىشى، قۇربان بېرىشى، بۇنىڭغا چىدىشى كېرەك بولۇۋاتسا! سېنىڭ ئىشىڭ تۇغقىنىڭ، دوستۇڭ، ساۋاقدىشىڭ، تونۇشۇڭنىڭ تونۇشى، ھەممە، ھەممىسىگە ئوخشاشلا ئاز - ئازدىن بەدەل تۆلەيسەن. قۇربان بېرىسەن. ۋۇجۇدقا چىقارماقچى بولغان ئىشنىڭ ئۈچۈن بۇ قۇربان بېرىشلەر ئەلۋەتتە ئانچە چوڭ ئىش ئەمەس...

مېھرىنىڭ ئۆزى قۇربان بولۇۋاتقانلىقى ئۈچۈن ياش تۆكەمدۇ، ھەسرەت چېكەمدۇ؟ بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن بەھۇدە قۇربان بولۇش. رىۋايەتلەردىكى بۆرىنىڭ ئۇۋىسىدا چوڭ بولغان قوزىنىڭ كۆنلەرنىڭ بىرىدە بۆرىنىڭ بىر ۋاخلىق ئوزۇقى بولغىنىغا ئوخشاش. يەتتە باش يالماۋۇزنىڭ ئادەم بالىلىرىنى ئوبدان غىزالاندۇرۇپ بېقىشى ئۇنىڭ قېنىنى شورىماقچى بولغىنى ئۈچۈن بولغاندەك، ئادەملەرنىڭ قوي - كالا بېقىشى ئۆزىنىڭ گۆشكە بولغان ئېھتىياجى ئۈچۈن. ئادەملەرنىڭ بىر - بىرىگە زورۇقۇپ خۇشامەت قىلىشى، زورۇقۇپ ياخشىلىق قىلىشى ئۆزى ئۈچۈن ياخشىلىق ئىزدەشتىن ئىبارەت بولغاندەك... مېھرايغا مانا بۇ ئۆگەي ئانىنىڭ قىلغان مېھىر - شەپقىتى ئەنە شۇلارنىڭ بىر تۈرى بولۇشى مۇمكىن...

ھەممە بالىنىڭ بالىلىق چاغلىرى، ئاتا - ئانىنىڭ

چەكسىز مېھىر - شەپقەتسىزگە موھتاج. بۇ ئادەم ھاياتىدىكى يېڭىش مۇشكۈل بولغان موھتاجلىق دەۋرى، ئەمما مېھرىبانلىق ئۆز نېسىۋىسىگە تولۇق ئىگە بولالمىغان، ھاياتتىكى نۇرغۇن بەختسىز سەبىلەر ئىچىدىكى گۆدەك قىز. ئۇ بالىلىق چېغىدا موھتاجلىق دەشتىدە تېنەپ يۈردى. ئۇ شۇ چاغلاردا دائىم چوڭ بولغاندا بۇ ئائىلىدىن ئايرىلىپ چىقىپ ئۆزى ھەممىگە ئىگە، سىقىلىش، قورقۇش، بويۇن قىسىش بولمىغان خۇشال بىر ئۆيدە ياشايدىغانلىق قىنى دائىم گۈگىگا ھېس قىلىپ خۇشال بولاتتى، ئۇمىدلىنەتتى. يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ بۇ ئۇمىدلىرىمۇ بارغانچە چوڭايدى. ئەمما ئاشۇ ھايات يولىغا بۇرۇلىدىغان دوقمۇشقا كەلگەندە، ئۆزى ماڭماقچى بولغان يولدىن قويۇق تومان كۆتۈرۈلدى. ئۇ يولنى كۆرەلمىدى. ئەمما تۇمان تارقىغۇچە قاراپ تۇرۇپ سۈزۈلگەندە ماڭماقچى بولغاندى، ئەمما ئۇنى يولغا سالغۇچى ئۇنى ئۆزىنىڭ كۆڭلى تارتقان يولغا ئىتتىرىۋاتىدۇ. ئۇ ئۆزى ئۈمىد كۈتكەن تۇمانلىق يولدىن يېگى بەخت تاپماقچىدى. بەلكى تۇمان سۈزۈلۈپ، ئۇنىڭغا تونۇش بولغان ھەممە نەرسە ئۆزگەرمەي شۇ پېتىچە تۇرار ياكى ھازىرچە ئۆزگەرسىمۇ كېيىن ئەسلىگە كېلەر. مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن چوقۇم ئەسلىگە كېلىدۇ. ئۇ ئاشۇ يولدىن پەقەتلا مېھرىنى ئۈزەلمەيدۇ. ئۇ ئۇنىڭ بالىلىق چېغىدىلا روھىغا، قېنىغا، ھەممە تومۇرلىرىغا سىڭىپ كەتكەن، ھەممە يېرى تونۇش يول... ئاتا -

ئانسى ئىتتىرىدۇاتقان يول. قانچىلىك سۈزۈك، يالتىراق، كۆزنى قاماشتۇرىدىغان يول بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئۇ يولغا مېڭىش رايى يوق. ئۇ يولدىن، شۇنچىلىك جەزبىدار، گۈزەل يولدىن ئۇ سەسكىنىدۇ. قانداقتۇر ئۇ يولدا كۆزگە كۆرۈنمەس بىر شۇملۇقنىڭ ئۆزىنى سۈرلۈك چەكچىيىپ كۈتۈۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ يامانلىقىنى سېزىدۇ. ئېھتىمال ئۇ يول ئۇنى چەكسىز بەخت ماكانىغا، ئاتا - ئانىسى ئاغزى كۆپۈكلىنىپ ماختىغاندىنمۇ ئارتۇق ئۆزى ئويلاپ يەتمىگەن بەختكە ئېلىپ بارىدىغاندۇ! ئەمما ئۆزى چۈشەنمىگەن، كۆڭلى تارتمىغان، تاسادىپىي خۇشاللىققا ئېرىشتۈرگەن بەخت هامان ئاخىر چوڭ بەختسىزلىك بولۇپ چىقىشى مۇمكىن. مېهرىبانلاي تېخى هايات‌تىن، ئۇنىڭ سىرلىرىنى بۇنچىۋالا چۈشىنىپ يەتكەن ئەمەس. بۇنى ئويلاپمۇ يېتەلمەيدۇ. ئەمىسە، بۇ يولدىن ئۇ نېمە ئۈچۈن شۇملۇق سېزىدۇ، قورقىدۇ، سەسكىنىدۇ، يامان كۆرىدۇ؟ بۇ يولنى ئۆزى جادۇگەر - ئالۋاستى دەپ بىلىدىغان ئاشۇ ئۆگەي ئانا نۇچلىق بىلەن داڭق چىقارغان دادىسىنىڭ بىلىنى پۈكۈپ، تىلىنى كەسكەن دادىسىنى بويسۇندۇرغۇچى كۆرسىتۈاتقانلىقى ئۈچۈن ئۇ يامان كۆرگەن بولۇشى مۇمكىن. ئۇ ئۆزىنىڭ پەقەت يامان كۆرىدىغانلىقىنلا بىلىدۇ. نېمە ئۈچۈن يامان كۆرىدىغانلىقىنى بىرەلمەسلىكى مۇمكىن. زورلىنىش ئىچىدە ئۇ ئۆزى كەلگۈسىدە كىملىن بولىدىغان بايا‌شات، ئازادە، ياسداق ئۆيلەرنى كۆردى. بۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ سىلىق -

سپایه، تەربیه کۆرگەن ئەزالرینی بىر قاراشتىلا بىلدى. چوڭىدا چوڭچە، كىچىكلىرىدە كىچىككە لايىق ئەدەب - ئەخلاق چىقىپ تۇرىدۇ. ئادەملەر ماڭسا، پۇتلىرى يەرگە قاتتىقراق تېگىپ كەتمەيدۇ. گەپ قىلسا، بىر ئېغىز مەقسىتىنى بىلدۇرۇش ئۈچۈن تۆت ئېغىز تەكەللۇپ قوشۇلىدۇ. مېھرىنىڭ بىرىدىنلا تىنىقى يېتىشمەي قالغاندەك، تۇنجۇقۇپ قېلىۋاتقاندەك بولدى. ئۆز ئۆيىدىن بۇ يەرگە چىقسا، كەڭرى توخۇ كاتەكىدىن چىرايلىق قەپەسكە كىرىدىغاندەك هېس قىلدى. بۇ ئۆيدىكى ئادەملەرنىڭ بىر - بىرىگە قىلىشىدىغان گەپ - سۆز، مۇئامىللىرى، هەر بىر هەرىكەتلىرى، كۆلۈمسىرەشلىرى ئۇنىڭغا سەھنىدە تىياتىر ئوينىۋاتقان ئارتىسلارنىڭ تېلا ئويناپ قاتماللىشىپ كەتكەن يېقىمسىز كومېدىيىسىدەك، شۇنچە سۈنئىي بىلىنىپ ئىچى تىتىلداپ كەتتى. ئۇ بوسۇغا ئاتلاپ بۇ ئۆيدىن چىققاندا، گويا تۇمۇز ئىسسىقىدا دەشت - چۆلدە ئۇزاق مېڭىپ هالىدىن كەتكەن يولۇچىدەك هالسىزلىنىپ كەتتى. بوسۇغىدىن پۇتىنى ئېلىپلا راهەتلىك، ئارامبەخش بىر يولغا چىقىۋالغاندەك بولغانىدى. ئۇ بۇ ئۆيدە يەنە بىر- ئاز تۇرسا، ئۆزىنى تۇنجۇقۇپ ئۆلۈپ كېتىدىغاندەكلا هېس قىلدى. تازا كۆكسىنى تولدۇرۇپ نەپەس ئالدى. قانىتى بولسا ئۇچقۇسى، ئەگەر ئادەملەر مازاق قىلىپ كۈلمىسە تازا توۋلاپ ناخشا ئېيتىپ يولدا بار كۆچى بىلەن يۈگۈرگۈسى كەلدى. بىردىن ئۇنىڭ كۆڭلىگە بىر قورقۇنچ كىردى، بۇ ئۆيدىن بىرى ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كېلىۋاتقاندەك،

ئۇنى تۇتۇۋالىدىغاندەك، ئۇنى يەنە ئىچىنى سىقىپ سۇنۇشى قىلىق، سۇنۇشى گەپلەر بىلەن ئاۋارە قىلىدىغاندەك تۇيۇلۇپ ئارقىسىغا قارىدى. ھىم ئېتىلگەن ئىشىكنۇ ئۇنىڭغا سۇنۇشى ھىجىيىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ ئەمدى بۇ ئائىلىدىكىلەرنى كۆرەرگە كۆزى يوق. گېپىنى ئاڭلارغا تاقىتى يوق. بايا ئۇ يېنىمدا كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان خەنجەر بولسا ئۆزۈمگە «گاچ - گۇچ، پاراس - پۇرۇس» قىلىپ تىقىۋالسام دېگۈسى كېلىپ كەتتى. بىردەم تومۇرلىرى يېرىلىپ مېڭىسىگە قان چۈشۈپ ئۆلۈپ كېتىدىغاندەك ھېس قىلدى. ئۇ بارغانچە ئىتتىكلەپ ماڭدى. يۈگۈرگەنىدەك ماڭدى. ئەگەر ئاشۇ ئۆيدىكىلەردىن بىرەرى چىقىپ يەنە گەپ قىلسا، يۈرىكى سىقىلىشتىن يېرىلىپ كېتىشى ياكى ئاۋۇ پىچاقچىنىڭ ئالدىدىكى پارقىراپ تۇرغان شەمشەردىن بىرنى يۈگۈرۈپ بېرىپ ئېلىپ ئۆزىنىڭ قارنىنى يېرىۋېتىشى مۇمكىن. ئۇ ئاشۇ ئۆينىڭ بوسۇغىسىدىن ئىككىنچى ئاتلىماسلىققا ئۆز - ئۆزىگە قەسەم بەردى. «ئۆلۈكۈم كىرسە كىرە، تىرىكىم كىرمەس.» ئۇنىڭ ھەممىدىن بىزار بولۇپ، يۈرىكى سىقىلغىنى — ئۆزىنى باشلاپ كەلگەن ئانىسىنىڭ ئەتەي ئۇنى مېھمانخانىدا يالغۇز تاشلاپ قويۇپ چىقىپ كېتىپ، سىرتتا كۈت - كۈت قىلىشقىنى بولدى. بىر چاغلاردا بىر نەرسە ئىزدىگەنىنى باھانە قىلىپ ئۆيگە توشقاندەك ھىجىيىپ كىرگەن ئېگىز بوي، چوكان مىجەز يىگىت بولدى. يىگىتنىڭ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇشلىرىدىن

ئۆزىنى ئالماقچى بولغان ئەركەكنىڭ مۇشۇ ئىكەنلىكىنى بىلىپ، مېھرىنىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى. بۇ يىگىتنى بايا كۆرۈپلا ھەپسىلى قاچقانىدى. مانا ئەمدى ئۇنىڭ يۈمشاق گەپلىرىنى، قاشلىرىنى ئۇچۇرۇپ چىمچىلاق قولى بىلەن كالپۇكىنى بېسىپ جاۋغىيىغا سىيرىشلىرىنى كۆرۈپ غىققىدە بولۇپ، قۇسقۇسنى كەلگەندەك بولدى. ئۇنىڭ بۇ قىلىقلىرىنى ھەتتا مېھرىنىڭ ئۆزى قىلسىمۇ ئۆزىگە نومۇسلۇق ئىشتەك تۇيۇلۇپ، يۈزى قىزىرىپ كەتتى. يىگىت ئۆزىنىڭ كىيىگەن كىيىملىرى، قايسى كىيىمنى كىيسە يارىشىدىغانلىقى، قايسى رەڭنى ياخشى كۆرىدىغانلىقى توغرىسىدا سۆزلىگىلى تۇرۇۋىدى، مېھرىنىڭ ئۆزىنى يات جىنس ئالدىدا ئەمەس، بەلكى بىر ياسانچۇق قىزنىڭ يېنىدا تۇرغاندەك ھېس قىلدى. ئۇنىڭدا ئىسمى بىلەن تۇرقىدىن باشقا ئەركەكلەرگە خاس گەپ - سۆز، ھەرىكەت، ۋۇجۇدىدىن يات جىنسنىڭ يۈرىكىنى دۈكۈلدىتىدىغان ھېچقانداق شەپىسى يوق. مېھرىنىڭ ئۇنى ئىچ - ئىچىدىن يامان كۆرۈپ قالدى. تېنى جۇغۇلداپ كەتتى. ئۇنى ياش قىزلاردا بولىدىغان بىرخىل مەغرۇرلۇق غۇرۇر چۈلغىۋالدى. ئۇنىڭ دوستلىرىغا مېنىڭ جۈپتۈم دەپ كۆرسەتكۈچلىكى بارمۇ؟ ئۇ بۇنى ئويلاۋېتىپمۇ يۈرىكى قارت قىلىپ كەتتى. خۇدايىمەي، بۇنداق بولۇپ قېلىشتىن ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن...

بىراق ئۇنى خۇدايىم قانداق ساقلىدى؟ ئۇ سەسكەنگەن يىگىت ئۇنى ئاشۇ كۆرۈشتىلا ياقتۇرۇپ قاپتۇ، ئايدەك جامالىغا، ئوماق كۈلۈشلىرىگە دىققەت قىپتۇ،

قاپقى تۇرۇلگەنسېرى تېخىمۇ ئوماقلىشىپ، گۈزەللىشىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلىۋاپتۇ، مەپتۇن بولۇپ قاپتۇ. ئۇ سەسكەنگەنسېرى، ئۇنىڭغا شۇنچە ئوماق كۆرۈنۈپ كېتىپتۇ...

مانا توي بولۇۋاتىدۇغۇ؟ ئۇ ئاشۇ ئەرگە خوتۇن بولۇۋاتىدۇغۇ. ئاشۇ ئۆيگە ئاشۇ ئۆزنگە سۈنئىي تۈيمۇلغان ئۆيگە، ئاشۇ كومېدىيە ئارتىسلىرى ئارىسىغا كېتىۋاتىدۇغۇ؟ ئۇنىڭ قاقشاشلىرى، نالە - پەريادلىرى ئۆگەي ئانا تەرىپىدىن ھەممە قىزلاردا بولىدىغان ناز قاتارىغا چىقىرىۋېتىلدى. ئۇ يىغلاپمۇ، يالۋۇرۇپمۇ، تەھدىت سېلىپمۇ بۇ تەقدىردىن قۇتۇلالمىدى. دۇنيادا ئۆگەي بالا بىلەن ياتلارنىڭ قولىغا قاراشلىق بولۇپ قالغان مىللەتنىڭ تەقدىرى نېمىدېگەن ئوخشىشىدۇ - ھە؟... يېتىم بالا، يېتىم مىللەت!...

4

ھازىرغىچە مەن سېنى سەن دەيتتىم. ئىككىمىز مەھەللىنىڭ چېتىدىكى شەيخ ئىسلامنىڭ كۆلىنىڭ بېشىدىكى قەبرى ئۈجمىنىڭ ئاستىدا دائىم سېغىز لايدىن قورچاق ياساپ ئويناياتتۇق. بىرمۇنچە ئاداشلىرىمىز يېغىلاتتى. ئىككىمىز قورچاقنى ھەممىدىن جىق ياساپ ئاپتاپقا سالغانىدۇق. قورچاقلىرىمىز ئادەمنىڭ، قوينىڭ، ئۆچكىنىڭ، قوزىنىڭ شەكىللىرىدە ئىدى. سەن بۇشۇك ياساشقا ئامراق ئىدىڭ، مەن قوي ياساشقا ئامراق ئىدىم.

قورسقىمىز ئاچقانىنى بىلمەي، ئاتا - ئانىلىرىمىز قوللىرىغا چۈشۈق ئېلىپ بىزنى «تامىقىڭنى يېمەمسەن، هەممە يېرىڭنى پاسكىنا قىلىپ نېمىگە ئوخشىشىپ قاپسەن - هە؟ خۇددى بۆرىگە ئوخشىشىپ قاپسەن. خەپ كاسەكىلىرىڭدىن ئاقبالداق ئېتىۋەتمەيدىغان بولسام، بەز قۇلاق...» دەپ قوغلىغۇچە ئويناپتۇق. هەر كۈنى شۇنداق بولاتتى. بىز دائىم ئاشۇ كۆل بويىدىكى قېرى ئۇجمىنىڭ تۈۋىگە توپلىشاتتۇق. بىر كۈنى بىز يەنە قورچاق ياساپ ئويناۋاتساق، سەن ئۆيۈ تىزىشىپ ئويناپلى دېدىڭ. شۇنداق قىلىپ هەممىمىز قورچاقلىرىمىزنى تاشلاپ لاي ئەكىلىپ ئۆي سېلىشقا چۈشتۇق. سەن ئۆي سېلىشقا ئۇستا ئىكەنسەن. بىزنىڭ هەرقايسىمىزنىڭ هەر تەرەپتە ئۆي سېلىشۋاتقىنىمىزنى كۆرۈپ: «بۇ يەرگە قويساڭ بولمايدۇ، مۇسا، ماۋۇ يەرگە قوي، ئەي سەن، ئاۋۇ يەرگە قوي، ئۇنداق قويساڭ، ئىشىك تەتۈر بولۇپ قالىدۇ» دەپ، هېچقايسىمىزنىڭ ئۆي تىزىشىمىزنى ياراتمىدىڭ هەم قويغان لايلىرىمىزنى ئېلىپ باشقىدىن قويدۇڭ. شۇنىڭدىن كېيىن هەممىمىز ئەكەلگەن لايلىرىمىزنى ساڭا بەردۇق. سەن لايغا مىلەنگەن ئاپئاق قوللىرىڭدا ئەپچىللىك بىلەن بىرمۇنچە ئۆي سالدىڭ. ئۆيگە ئوچاق، سۇپا سالدىڭ. هەممىمىز پاتقۇدەك ئۆي سالدىڭ. ئۆي پۈتكەندىن كېيىن، سەن ئىككىمىز دادىسى بىلەن ئانىسى بولايلى، دېدىڭ. مەن بىزنىڭ ئۆيدىكى ئاكا - ئىنى، ئاچا - سىڭىللىرىم هەممىمىزنىڭ دادامغا شۇنچە ئامراقلىقىمىزنى ئويلاپ، مەنمۇ قاچان دادا بولارمەن؟

پاتراق چوڭ بولسام، مەنمۇ دادا بولسام، مېنىڭمۇ بىر-
مۇنچە باللىرىم بولسا، بالامنىڭ ھەممىسى ئوغۇل بولسا،
مەن بازارغا بېرىپ كەمپۈت، قەنت، ناۋات، دەپتەر -
كىتاب ئەكەلسەم، بالىلىرىم دادا... دادام كەلدى،
دادا، ماڭا نېمە ئەكەلدىلە؟ دەپ ئالدىمغا يۈگۈرۈپ
چىقسا، دەپ ئويلايتتىم. مانا ئەمدى سەندىن بۇ گەپنى
ئاڭلاپ خۇشلۇقۇمدىن يۈرەكلىرىم ئويناپ كەتتى. دائىم
خۇش بولسام، چۈشىمىنى ئات ئېتىپ يۈگۈرۈپ ئۆزۈنغىچە
يۈگۈرۈيتتىم. ھازىرمۇ چۈشۈق بولمىسىمۇ ئاتنى دوراپ
يۈگۈردۈم. سەن شۇ ئان ۋارقىراپ كەتتىڭ:

— ئەي... ئەي مۇسا، مۇسا، سىلى دادىسى تۇرۇپ
ئۆينىڭ ئىشىكىدىن چىقماي، تامدىن سەكرەپ چىقسىلا
قانداق بولىدۇ؟ ئاشۇنداق قىلسىلا، ئويىنىمايمەن ئەمسە،
بۇ ھېساب ئەمەس. دادام، ئوبدان ئادەم تامدىن
ئاتلىمايدۇ، ئۆينىڭ ئىچىدە قالايمىقان ماڭمايدۇ،
ئىشىكتىن چىقىپ كىرىدۇ، دېگەن! دېدىڭ. مەن شۇ ئان
خىجىل بولغان ھالدا ئىزىمدا توختاپ قالدىم. يۈزىمنىڭ
قانچىلىك قىزىرىپ كەتكىنىنى بىلمەيمەن. سەن ئىنچىكە
يالي قېشىڭنى تىكلەشتۈرۈپ، كەڭ قاتلىشاڭغۇ قاپىقىڭنى
سوزۇپ، ئۇزۇن كىرپىكلىڭ قارا كۆزۈڭنى ئالايتتىڭ.
مەن خىجىل بولغىنىمدىن، دەررۇ پۈتۈمنىڭ ئۇچىغا
قارىۋېلىپ، دەرھال يەنە بېشىمنى كۆتۈرۈپ ساڭا قاراپ،
بوينۇمنى قىسىپ ھىجايدىم. سەن سەل كۈلدۈڭ، ئەمما
دەرھال قاپىقىڭ تۇرۇلۇپ چىرايىڭ تاتىرىپ كەتتى.
سەنمۇ خۇددى دادامغا ئوخشاش... دادام ئۆگەي

ئانامنىڭ ئالدىدا شۇنداق قىلسا، مېنىڭ بەك ئاچچىقىم كېلىدۇ. ئۇنداق قىلما! دېدىك.

— خاپا بولما مېھرىبانىم، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق قىلمايمەن، دېدىم. بىز شۇ كۈنى كۈن ئولتۇرغۇچە ئۆي تەرتىپ ئويناپ ئولتۇردۇق. ئىككىمىز دادىسى بىلەن ئانىسى بولدۇق. قالغان بالىلارنىڭ ھەممىسى بالىمىز بولدى. ۋاي - ۋۇي، بىزنىڭ بالىلىرىمىز نېمىدېگەن چىرايلىق، بىرمۇنچە ئوغۇل بالا، بىرمۇنچە قىز بالا - ھە!... شۇ كۈنى ھەممىسى مېنى «دادا!» دەپ توۋلىغاندا، مەن خۇشال بولغىنىمدىن، كەچكىچە كۈلۈپتۇمەن. ئۇ كۈنى كىيىملىرىم شۇنچە ئەسكى بولۇپ كېتىپ، ئانام ئۇرسىمۇ، تىللىسىمۇ پەقەت يىغلىمىدىم. بىز كەچكىچە، بالىلىرىمىز ئۇرۇشۇپ قالسا شۇلارنى باشقۇردۇق. ۋايجان، دادا بىلەن ئانا بولماق نېمىدېگەن تەس - ھە؟ سەن بىر بالىمىزنى ئوكاڭنى يۇدۇپ ئويناتقىلى كەل، دەپتىكى، بالىمىز ئونىماي سېنى تىللىۋىدى، سەن بولدى، مەن ئانا بولمايمەن، كىم ئانا بولسا بولسۇن، دەپ يىغلىغانىدىك، ئايشەم دېگەن جاۋلداق قارا پاقا سەن بولمىسا، مەن بولمەن دەپ تۇرۇۋالدى. مەن سېنىڭ ئانا بولغىنىڭغا بەك خۇشال ئىدىم. سەن ئانا بولمايمەن دېۋىدىك، بەك قورقۇپ كەتتىم. مەن دەرھال، ياق، ياق! مېھرای ئانا بول، سەن ئانا بولمىسا بولمايدۇ، دېدىم. چۈنكى سەندىن باشقىسى ئانا بولسا، مېنىڭ دادا بولغۇم يوق ئىدى. ئايشەم بىلەن تېخىمۇ خۇشۇم يوق. ئۇ ھە دېسىلا ئادەم بىلەن ئۇرۇشۇپ جېدەل قىلىدىغان ئۇششۇق. بىكار

تۇرماي ئۇ مېنى ئانامغا چېقىشتۇرۇپ، مۇسا ئۇنى قىلدى، مۇسا بۇنى قىلدى دەپ، مېنى تاياقتا قويىدۇ. ئۇ بەك ئەسكى ھەم قارا، سەت! پەقەت خۇشۇم يوق. مەن سېنى ئانا بولغىن دەپ شۇنچە يالۋۇرسامۇ، ئۇندىمىدىڭ. ئاندىن مەنمۇ دادا بولغىلى ئۇنىمىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن دادا - ئانا بولۇشنى تالىشىپ باللار ئۇرۇشۇپ كەتتى. يەنىلا، سەن ئەقىللىق ئىكەنسەن. شۇ چاغدا ھەممىنى ئۆزئارا دادا - ئانا قىلىپ قويدۇق. شۇنداق قىلىپ بىزگە بالا بولغانلارنىڭ ھەممىسى ئۆزئارا دادا - ئانا بولۇپ كەتتى. ئىككىمىز قالدۇق. مەن بىر ھازا يالۋۇرغاندىن كېيىن، سەن ئىككىمىزنىڭ دادا - ئانا بولۇشىمىزغا ماقۇل بولدۇڭ. ئاخىردا، بىز ھەممىمىز دادا - ئانا بولۇپ كەتتۇق. بالىمىز لايدىن ياسالغان قورچاق بولدى. ئويلىرىمىز ئايرىم - ئايرىم بولدى. سەن ئوينى بەك چىرايلىق ياسايتتىڭ. سەن نېمە دېسەڭ، مەن شۇنى قىلاتتىم. ئىككىمىز پەقەت ئۇرۇشۇپ قالمايتتۇق. سەن دائىم كۆش، ئوتياش، ئۇن ئەكىلىشكە بۇيرۇيتتىڭ. مەن سەن بۇيرۇغانلارنىڭ ھەممىسىنى ئەكىلەتتىم. سەن مېنى سۇپىغا كۆرپىگە ئولتۇرغۇزۇپ، ئالدىمغا كاۋا قۇلمقىدا داستىخان سېلىپ، ئالمىدا ياسغان قاچىغا چۆچۈرە ئۈسۈپ ئەكىلىپ، «باقسىلا!» دەيتتىڭ. ئىككىمىز داستىخاننىڭ ئىككى بۇرجىكىدە ئولتۇرۇپ تاماق يەيتتۇق. سەن كەچتە نېمە تاماق ئېتىمەن؟ ئەتە ئەتىگەندە قانداق تاماققا تاۋلىرى بار؟ دەپ سورايتتىڭ. مەن ئىزا تارتىپ دېگىلى ئۇنىمىسام، سەن دېگۈزەتتىڭ. مەن دېگەندىن

www.uyghurkitap.com

كېيىن، سەن «گۆش ئەكەلسىلە، پىياز، زىرە، قارىمۇچ ئەكەلسىلە!» دەيتتىڭ. مەن «ماقۇل» دەيتتىم. شۇ چاغدا خۇش بولغىنىمدىن يەنە نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىمنى سورايتتىم. سەن ئۆزۈڭنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىڭنى سورايتتىڭ، مەن شۇ چاغدا ساڭا: «ئىككىمىز پەقەت ئۇرۇشۇپ قالمايلى. ئۇرۇشۇپ قالساق، مەن سېنى ئۇرسام، سەن يامانلاپ كەتسەڭ بولمايدۇ. دائىم مۇشۇنداق ئۆتەيلى، دادام بىلەن ئانام دائىم ئۇرۇشۇپ قالىدۇ. نېمىشقا ئۇرۇشىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. سورىسام، سەن بىلمەيسەن، دەيدۇ. ھەر قېتىم ئۇرۇشقاندا، دادام ئانامنى بەك ئۇرىدۇ، تېپىدۇ. ئانام دادامنى يىغلاپ تۇرۇپ بەك تىللايدۇ. بۇنداق چاغدا مەن بەك قورقۇپ كېتىپ يىغلايمەن. ئانام ئۆلۈپ قالامدىكىن دەپ بەك يىغلايمەن. دادام بىلەن ئانام ئۇرۇشۇپ بولغاندىن كېيىن، ئانام يوتقان - كۆرپىلەرنى ھەممە يەرگە تاشلاپ، ئۈنىڭ ئاستىدىكى ساندۇقنى ئېچىپ، كىيىملىرىنى ئېلىپ ئۆزىنىڭ باش رومىلىغا چىگىدۇ. مۇشۇ چاغدا ئانام دادامنى بەك تىللايدۇ. ئاغزى پەقەت بېسىلمايدۇ، دادام تاماكا چېكىپ ناھايىتى ئاچچىقى كەلگەن ھالدا ئولتۇرىدۇ. ئۇ پات - پات: «ھېلى بىكار، يەنە تاياق يەيسەن!» «ھېلى بىكار، بوغۇزلىۋېتىپ بىر باشقا چىقمەن!» دەيدۇ. ئانام: «خېتىمنى بەر، ئاجرىشىپ كېتىمىز، ئانام مېنى ساڭا قۇللۇققا ساتمىغان، سەندەك ئەر بولغۇچە ئىت بولغان مىڭ ئوبدان. تويدۇم، ئەركىشى سەندەك بولىدىغان بولسا، ئۆمۈر بويى ئەرسىز ئۆتسەممۇ رازى، مۇسانى

سەن ئال، پاتەكنى مەن ئالسەن! ئۆيدىكى قوشۇق چاغلىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىنى تەڭ ئۇلىشىمىز!» دەيدۇ. مەن بەك قورقۇپ كېتىپ، تېخىمۇ يىغلاپ كېتىمەن. تىلسز سىگلىمىمۇ بەك يىغلايدۇ. ئانام بوغجۇمىسىنى، سىگ لىمنى كۆتۈرۈپ، چوڭ ئانامنىڭ ئۆيىگە يامانلاپ كېتىدۇ. مەن: «ئوبدان ئانا، قەنتتەك ئانا، كەتمە، كەتمىگىن، مېنى ئالغاچ كەتكىن» دېسەم، ئانام: «كەينىمدىن ئەگەشمە، داداڭ دېگەن توڭگۇز بىلەن قال! يەنە ئەگىشىدىغان بولساڭ، بوينۇڭنى ئۈزۈۋېتىمەن!» دەپ ۋارقىرايدۇ. مەن يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا بوينۇمنى قىسىپ بارمەقمنى چىشلەپ، يىغلاپ تۇرۇپ قالىمەن. ئانامغا پەقەت چىدىمايمەن. ئانام بولمسا ھېچنېمەم يوقتەك، بەك قورقۇپ كېتىمەن. ئانام بىردەم ماڭغاندىن كېيىن، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ ماڭا قارايدۇ. ئۇمۇ يېگىدىن يىغلاپتۇ. «مۇسا، جېنىم بالام كېلە!» دەپ توۋلىدى. مەن شۇ ئان بار ئاۋازىم بىلەن «ئانا... ئانا!» دەپ توۋلىغانچە يىغلاپ يۈگۈرۈپ باردىم. ئانام مېنى چىڭ قۇچاقلاپ باش - كۆزۈمگە سۆيۈپ يىغلاپ كەتتى: «يۈرە بالام. سېنى داداڭ دېگەن مەرەزگە تاشلاپ قويۇپ كېتىپ قانداق چىدايمەن؟ چوڭ ئاناڭنىڭ ئۆيىدە ئادەم جىق، قىسىلىمەن. شۇڭا سېنى قويۇپ كېتەي دېگەن. ئەمما سېنى تاشلاپ كېتىپ قانداق ئۈيقۇم كېلىدۇ؟» دېدى. بىز چوڭ ئانامنىڭ ئۆيىگە كەتتۇق.

بىر ھەپتە، ئىككى ھەپتىدىن كېيىن، بىزنىڭ قوشنىلار — سېنىڭ ئۆگەي ئاناڭمۇ، بىرمۇنچە ئانىلار بىرىپ بىزنى ئەكىلىپ قويىدۇ. دائىم شۇنداق بولىدۇ. يەنە

www.uyghurkitap.com

ئۇرۇشۇپ قالسا، يەنە كېتىمىز. بەزىدە قوشنا ئانىلار ئەكىلىپ قويىدۇ. يەنە بەزىدە دادام ئۆزى بىرىپ چوڭ ئانامغا يالۇرۇپ، ۋەدە بىرىپ ئەكىلىدۇ. يەنە ئۇرۇشۇپ قالىدۇ، مەن، دادام ـ ئانىلار ئۇرۇشۇپ قالسا، مېنى ئانام ئەكەتمەيدۇ. شۇ چاغدا ئەكەتمىز ئايرىلىپ كېتەرمىزمىكىن، دەپ قورقۇاتىمەن. كۈندە مۇشۇنداق ئۆتسەك، دادام بىلەن ئانام ئۇرۇشۇپ قالمىسا دەپ دائىم يالغۇز يەردە يىغلايمەن. ئاخشىمى يوتقاندا ياتقاندىمۇ يىغلايمەن، دېدىم. سەن شۇ چاغدا: «داداڭ بىلەن ئاناڭ ئۇرۇشۇپ قالسا، سەن ئاناڭ بىلەن بىللە چوڭ ئاناڭنىڭ ئۆيىگە كەتمىگىن» دېدىڭ. مەن ئانامدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن بەك قورقىمەن. ئانام كەتسە، مەن ئاچ قالىمەن. دادام ئاش ئېتەلمەيدۇ. دائىم چايغا نان چىلاپ بېرىپ «ئىچە» دەيدۇ. مەن ئاشقا ئامراق، نان بىلەن پەقەت خۇشۇم يوق. ئاش ئىچمىسەم، ئاچ قالىمەن. دادام چاينى ئىچە دەپ قولىمغىنى تارتىدۇ. شاپىلاق بىلەن ئۇرىدۇ. ئانام شۇڭا مېنى قويۇپ كەتمەيدۇ، ئەكېتىدۇ. «سەن كەتمە، ئۆگەي ئانام بىلەن دادامنى دائىم شۇنداق ئۇرۇشۇپ قالىدۇ. مەن ئۆگەي ئانامدىن بەك قورقىمەن. ئانام بۇرۇن دادامنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ تاماق بېرەتتى. ئۆگەي ئانام ئۇنداق قىلمايدۇ. شۇڭا دادام بىلەن ئۇرۇشۇپ قالىدۇ. مەن ئانامغا ئوخشاش، سېنىڭ ئالدىڭغا داستىخان سېلىپ تاماق ئەكەلدىم. سەن كەتمىگىن. بىز پەقەت ئۇرۇشۇپ قالمايلى، ئاناڭ كەتسەمۇ، سەن كەتمە. ماڭا ئۆگەي ئانام ئاش ئۇسۇپ بەرسە، مەن ئانام

يوق يەردە ئىچمىسەم، ئانام خاپا بولىدۇ. شۇڭا ئاش پىشقاندا، سەن بىزنىڭ ئۆينىڭ ئارقىسىغا كەل، شۇ يەردە بىللە ئىچىمىز. ئاش پىشقاندا مەن سېنى قىچقىرىمەن. تەك ئىچمىز، ماقۇلمۇ؟» دېدىك. مەن ماقۇل دېدىم. بىز شۇنىڭدىن كېيىن بالىمىز بولسۇن دېيىشتۇق. مەن لايدىن سېنىك دېگىنىك بويىچە بىر ئوغۇل، بىر قىز ياسىدىم، ئوغلىمىزنىڭ ئىسمىنى ئادىل، قىزىمىزنىڭ ئىسمىنى گۈلزات قويدۇق. سەن ئىككى بالىمىز ئۈچۈن قوناق شېخىدىن ئىككى بۆشۈك ياسىدىك. سەن تاماق ئەتكەندە، مەن بالا باقتىم. كېيىن بىز باشقا دادا - ئانىلارنىڭ ئۆيىگە مېھماندارچىلىققا باردۇق. ئۇلارمۇ بىزنىڭ ئۆيگە مېھمان بولۇپ كېلىشتى. بىز ئوينىغان ھەممە ئويۇنلىرىمىز ئىچىدە بۇنىڭدەك خۇشال بولغان ئويۇن پەقەت بولمىدى. بىز ئاشۇنداق بىرنەچچە كۈن ئوينىغاندىن كېيىن، دادام بىلەن ئانام بەك ئۇرۇشۇپ قېلىپ، ئانام ئۆكام بىلەن مېنى ئېلىپ چوڭ ئانامنىڭ ئۆيىگە كەتتۇق. مەن قالمەن دەپ شۇنچە تارتىشساممۇ ئانام مېنى ئەكەتتى. مەن ساڭا دەپ قويماي دېسەم، كەچ بولغاندىكىن، ئۆيۈڭگە كىرەلمىدىم. مانا شۇنىڭدىن كېيىن، بىز دادامنىڭ يېنىغا پەقەت كەلمىدۇق. دادامۇ بىزنىڭكىگە كەلمىدى. ئەمدى بىزنىڭ ئۆيىمىز چوڭ ئانامنىڭ ئۆيى بولدى. مەن ۋەدەمگە تۇرالمىغىنىمغا بەك يىغلىدىم. مەن كېچىدە يوتقاندا يېتىپمۇ سېنى ئويلاپ بەك يىغلىدىم. ئۆيىمىزنى، ئىككىمىزنىڭ ئۆيىنى، سېنىڭ ئەتكەن تامىقىڭنى، ئالدىمغا داستىخان سېلىپ ئەكىلىدىغان تامىقىڭنى، بۆشۈكنى، ئادىل

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىلەن كۆلزاتنى سېغىنىپ بەك يىغلىدىم، ھەممىدىن سېنى بەك سېغىندىم. مەن دائىم ئۆگزىگە چىقىپ بىزنىڭ ئۆيۈ تەرەپكە قاراپ يىغلايتتىم. مەن ئۆيگە كېتىمەن دېسەم، چوڭ ئاتام، ئاناملار خاپا بولۇپ كەتتى. مەن دادامنىڭ ئۆيىگە ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ ئۆيىنى ــ ئىككىمىزنىڭ ئۆيىنى، بالىمىزنى، سېنى سېغىنغانلىقىمىزنى دەپ بەرسەم، ئۇلار كۆلۈپ تېلىقىپ كېتىشتى. مېنىڭ بەك ئاچچىقىم كەلدى. مەن يىغلاۋاتسام، ئۇلار نېمىشقا كۈلىدۇ؟ مەن ئانامغا: «دادام بىلەن سەن ئۇرۇشۇپ قېلىپ يېنىپ كەلسەك، مېھراي بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئۆيى بۇزۇلۇپ كېتەمدۇ؟ بىز ئۇرۇشۇپ قالمىغان، پەقەت ئۇرۇشۇپ قالماسلىقا ۋەدە قىلىشقان. سەن مېنى ئاپىرىپ قوي، مەن دادامنىڭ ئۆيىگە كىرمەيمەن، ئۆزۈمنىڭ ئۆيىگە كىرىمەن» دېسەمۇ كۈلۈۋاتىدۇ. كېيىن مېنى چىڭ قۇچاقلاپ سۆيۈپ، ئۆزىمۇ يىغلاپ كەتتى. لېكىن مېنى ئاپارمىدى. مەن بارالمىدىم. دائىم سېنى ئويلىدىم. سېنى ئويلىمايدىغان بىرمۇ كۈنۈم يوق. دائىم يىغا تۆتىدۇ. بۇ يەردىكى ئاداشلارمۇ ئۆي تىزىشىپ ئۆينايدىكەن. مېنىڭ ھېچقايسىسى بىلەن ئۆي تىزىشىپ ئوينىغۇم كەلمىدى. بۈلمىسا ئۇلار مېنى ئۆز ئويۇنلىرىغا دائىم قىچقىرىدۇ، مېنى قوشىدۇ. مېنىڭ ئۇلار بىلەن پەقەت ئوينىغۇم يوق. مەن دائىم ئۆگزىگە چىقىپ ئۆزۈم بىزنىڭ ئۆيگە ئوخشىتىپ ئۆي تىزدىم. ئۆكامنىڭ قورچىقىنى سەن قىلدىم. ساڭا بولغان گەپنىڭ ھەممىنى دېدىم. مېنىڭ بەك سېغىنغانلىقىمنى دېدىم، سەن ئالمىغا بەك ئامراق ئىدىك، مەن چوڭ ئانامدىن،

ئاتامدىن پۈتۈل ئېلىپ بىزنىڭ ئىشىكىنىڭ تۈۋىدىكى باقالدىن ئالما ئالدىم. ئۆزۈممۇ بەك ئامراق، يېگۈم كېلىپ كەتتىم ئىككىنى ئۆزۈم يېدىم، ئۇچىنى ساڭا ساقلاپ قويدۇم. ئۆگزىدىكى ئۆزۈم تىزغان ئۆينىڭ بىر يېرىگە تىقىپ قويدۇم. مەن بىر كۈنى چۈش كۆرۈپتۇمەن، چۈشۈمدە: ئىككىمىز ئاشۇ ھەسەن سوغۇقنىڭ كۆلىنىڭ بويىدىكى ئۇجمە تۈۋىدىكى ئۆيىمىزدە كۆرۈشۈپ تۇرمىز. بەك خۇش بولغىنىمىزدىن بىر - بىرىمىزنى قوغلىشىپتۇمىز. سەن مەندىن قەيەرگە كەتكەنلىكىمنى سورىدىڭ، مەن بولغان ئەھۋالنى ساڭا دەپ بەردىم. سەن ماڭا «سەن كەتكەندىن كېيىن ھەر كۈنى مەن سېنى ئىزدىدىم، ئۇجمە تۈۋىدە ئولتۇرۇپ سېنى ساقلىدىم، دادامدىن سورىسام، داداڭ گەپ قىلمىدى. كېيىن باشقا باللار ئۆي تىزىشىپ ئويىنىمايدىغان بولدى. بىزنىڭ ئۆينىمۇ بۇزۇۋەتتى» دەپ يىغلىدىڭ. مەن بىز يەنە ئۆي تىزىشىپ ئويناپمىز. ئۆينى يەنە تىزىمىز، دېدىم. سەن خۇش بولۇپ: «ئەمدى ھەرگىز كەتمىگىن، سەن بولمىساڭ، بەك زېرىكىپ كېتىدىكەنسەن. سېنى بەك سېغىندىم» دېدىڭ. «مەنمۇ بەك سېغىندىم، ئەمدى ھەرگىز كەتمەيمەن» دېدىم ھەم ساڭا ساقلاپ قويغان ئالمىنى ساڭا بەردىم. سەن بەك خۇش بولۇپ ئالمىنى ئالدىڭ، ئالما قولۇڭغا پاتماي، بىرى يەرگە چۈشۈپ كېتىپ كۆلگە يۇمىلاپ كەتتى. سەن ئالمىنى تۇتۇۋالمەن دەپ لايدا تېيىلىپ كېتىپ كۆلگە چۈشۈپ كەتتىڭ. مەن ۋارقىراپ يىغلاپ ئويغىنىپ كەتتىم. ئانام مېنى باغرىغا بېسىپ: «نېمە بولدۇڭ؟»

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

دېدى. مەن كۆرگەن چۈشۈمنى ئانامغا سۆزلەپ بەردىم. ئانام بىر ھازا جىمجىت كەتتى. بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى. ئاندىن بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ: «ئوبدان چۈش كۆرۈپسەن، بالام، پات ـ ئاردا ئۆيىمىزگە كېتىپ قالساق، كۆرۈشىدىغان ئوخشايسەن» دېدى. مەن كۆرۈشىدىغانلىقىمىزنى ئاڭلاپ، كۆرگەن چۈشۈمنى دەرھال ئۇنتۇدۇم. ھە، ئەمدى ئوبدان بولىدىغان بولدى، مېھرابي بىلەن ئەمدى كۆرۈشىدىكەنمەن دەپ خۇشال بولدۇم. خېلى ئۇزۇنغىچە ئويلاپ ياتتىم. مەن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكەندە، ئالمىنى ھەرگىز كۆل بويىدا بەرمەيمەن، دەپ ئويلىدىم. ئەتىگىنى خېلى ۋاخ بولغۇچە ئۇخلاپ قاپتۇمەن، بىرمۇنچە چۈش كۆرگەندەك قىلدىم. ئويلاپ ھېچقايسىنى تاپالمىدىم. مەن ئويغىنىپلا، كىيىمىنىمۇ كىيمەستىن، شوتىغا يامىشىپ ئۆگزىگە چىقتىم. چاق ئېگىرىۋاتقان چوڭ ئانام:

ـ قەيەرگە بارىسەن مۇسا، ئەتىگەندە بىسمىللا دېمەي شوتىغا چىقىۋاتىسىنا؟ ماڭە، كىيىمىڭنى كىيىپ، يۈزۈڭنى يۇ! ئەمدى چوڭ بولدۇڭ. موزايدەك يۈرۈۋېرەمسەن؟ كۆزلۈككە خۇدا بۈيرۇسا خەتنە قىلدۇرۇپ، خەتنەڭنى قىلمىز. داداڭ دېگەن توخۇ پوقى ئىگە بولمىسا، مانا مەن ئىگە. قىيامەت كۈنى خۇدايىم جاجىسىنى بېرەر تەزىلباشنىكى...، ـ دېدى.

چوڭ ئانامنىڭ كېيىنكى گەپلىرىنى ئاڭلىيالمىدىم. ئۆگزىگە چىقىپ ئالمىنى تىقىپ قويغان يەرنى ئاختۇردۇم. بۇلتۇرقى قۇرۇق بىر باغ پىچانىكى ئارىسىغا تىقىپ قويغان ئالمىنى كۆرۈپلا يىغلىغۇم كېلىپ كەتتى. ئالمىنىڭ

ئىككىسىنىڭ يېرىمى سارغىيىپ سېسىپ قاپتۇ. بىرىنىڭ چاشقان ھاجىۋاپتۇ. ئىسىت، ئىسىت. ئەجەب چىرايلىق ئالمىلار ئىدى، ساقلا ئوخشىماتتى. نېمىشقىمۇ سېسىپ كەتكەندۇ؟ ئوغرى چاشقان نېمىشقا ھاجىلىۋالغاندۇ؟ بۇنىڭدىن كېيىن باردىغان چاغلىرىمچە پۇل يىغىپ باردىغان كۈنى ئاپىرىمەن.

5

ئەتە بارىمەن، ئۆگۈن بارىمەن، دەپ بارالمىدىم، سېنى بەك سېغىندىم. ئاشۇ بىر قېتىم چۈشۈمدە كۆرگەنچە پەقەتلا چۈشۈمگىمۇ كىرمىدىك. چۈشۈمدىمۇ بولسا كۆرسەم بولاتتى. ئەمما سېنى چۈشۈمدە كۆرەي دېسەم پەقەت كۆرەلمىدىم. دائىم ئېگىز قۇملۇق ئۈستىدە كېتىپ بارسام بىر توپ ئىت قاۋاپ يۈگۈرۈپ كېلىدۇ. قورقۇپ كېتىپ قۇمنىڭ چوققىسىدىن يۇمىلاپ كېتىپ قورقۇپ ئويغىنىپ كېتىمەن. بەزىدە سۇنىڭ ئۈستىدە ئۇچۇپ يۈرسەم بىردىنلا ئۇچالماي سۇغا چۈشۈپ كېتىمەن. ساپلا شۇنداق چۈش كۆرىمەن، سېنى پەقەت كۆرەلمىدىم. باراي دېسەم چوڭ ئانام: «داداڭ قاۋان توڭگۈزغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ. ئۇ يەتتە باشلىق يالماۋۇز خوتۇندىن بىرنى ئاپتۇ. سەن بارساڭ ئۇ يەتتە باشلىق يالماۋۇز سېنى تۇتۇۋېلىپ بوينۇڭدىن سىرتماقلا ئېسىپ قويۇپ، تاپىنىڭغا يىڭنە سانجىپ قېنىڭنى شورايدۇ. قېنىڭ تۆگىگەندە، قازانغا سېلىپ پىشۇرۇپ يەيدۇ» دېدى. مەن: «دادام بار، قورقمايمەن»

دېسەم، داداڭمۇ قورقۇپ لاغىلداپ ئىتىرەپ ئۇرىدىكەن ھەم ئۆزىمۇ قاۋان توڭگۇزغا ئايلىنىپ كەتكەندىن كېيىن، سەندەك بالىسى بارلىقىنى ئۇنتۇپ كېتىپتۇ. بۇرۇلقى ئادەملىك ۋاقتىنى بىلمەيدىكەن. بۇرۇن سەن ئادەم ئىدىڭ دېسە، «ياق، مەن ئۇنداق ئەمەس دەيدىكەن، شۇڭا ھازىر ئۇ سېنى تونۇمايدۇ» دېدى. مەن شۇنىڭدىن كېيىن، قورقۇپ بارالمىدىم. مەن ئانامغا، سېنى كۆرگۈم كېلىپ كەتتى، بارسام مۆكۈۋېلىپ، قاۋان توڭگۇز بىلەن يەتتە باشلىق يالماۋۇز كۆرمىگەندە باراي دېسەم، «سەن مۆكۈۋالساڭمۇ پۇراپ بىلىۋالىدۇ. مەن سېنى بىر كۈن ئۇلار يوق ۋاقتىدا ئاپىراي» دېدى. مەن شۇنىڭدىن كېيىن ئۆزۈم باراي دېسەم قورقۇپ بارالمىدىم. ئانامدىن ھەر كۈنى «قاچان بارىمىز؟» دېسەم، «ئۇلار يوق ۋاقتىدا، ئۇلار يوقالمىدى» دەيدۇ. مەن ئۇلارنىڭ پاتراق يوقلىشىنى بەك ئارزۇ قىلاتتىم. چوڭ ئانام نامان ئوقۇپ ماڭا دۇئا قىلىپ يىغلىغاندا، ئاشۇ قاۋان توڭگۇز بىلەن يەتتە باشلىق يالماۋۇزنىڭ يوقلىشىغا دۇئا قىلىپ قوي چوڭ ئانا! دېسەم، بېشىنى لىڭشىتىپ كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ ئىچىدە بىرنېمىلەرنى دەيدۇ. كۆزىدىن تارامىلاپ ياش قۇيۇلىدۇ. مەن پۇل يىغدىم. بىرمۇنچە پۇل يىغدىم. چوڭ ئانامغا ماڭا پىچاق ئېلىپ بەر، پىچاق قىسمەن دېسەم، چاقنىڭ يېكىنى سېلىپ قويغان بىر كونا غىلاپنى «ھازىرچە مۇشۇنى ئېسىپ تۇر. كېيىن چوقۇم پىچاق ئېلىپ بېرىمەن» دەپ ئېسىپ قويدى. يىغقان پۇلۇمنى ئاشۇ غىلاپنىڭ ئىچىگە سېلىپ

قويۇپ، يىتتۇرۇۋەتتىم. شۇ كۈزدە مېنىڭ خەتنە تويۇم بولدى. مەن شۇنچە سېغىنغان بولسامۇ، سەن بىلەن زادىلا كۆرۈشەلمىدىم. مېنى مەكتەپكە بەردى. سېنىمۇ مەكتەپكە بەردىمكىن دېسەم، سەن يوق. مەن سېنى دائىم ئەسلىدىم. سېنى سېغىنمىغان كۈنۈم يوق. بىزنىڭ مەكتەپتە بىرمۇنچە قىزلار بار. بىزنىڭ سىنىپتىمۇ بىرمۇنچە بار. ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ساڭا ئوخشاشمايدۇ. مەن ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى بىلەن سەن بىلەن ئوينىغاندەك ئوينىيالمايمەن. بىردەمدىلا ئۇرۇشۇپ قالىمەن.

مانا خېلى چوڭ بولۇپ قالدىم. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 1 - يىللىقىغا چىققاندا، بىز يەنە بىر سىنىپقا كىرىپ قالدۇق. مەن ئىنتايىن بەك خۇشال بولۇپ كەتتىم. لېكىن سەن بۇرۇنقىدىن ئۆزگىرىپ كەتتىڭما. مەندىن قاچىدىغان بولۇپ قاپسەن. تارتىنىدىكەنسەن. مەن بىزنىڭ ئۆي تىزىشىپ ئوينىغىنىمىزنى دېسەم، سەن ساق 19 كۈنگىچە مېنىڭ يۈزۈمگە پەقەت قارىمىدىڭ. تاسادىپىي دوقۇرۇشۇپ قالساقمۇ قىزىرىپ كېتىپ، باشقاتەرەپكە قارىۋالىسەن. مەن بۇنىڭغا پەقەت چىداپ تۇرالمىدىم. نەچچە قېتىم يىغلىدىم. سەن دائىم قىز بالىلار بىلەن مەكتەپ مەيدانىنىڭ بىر تەرىپىگە ياكى سىنىپ ئالدىغا چىقىپ ساپلىك، سابىر، تەمەچ ئوينايسەن. مەن يېنىڭغا بارساملا، قاچىسەن. ئوينىۋاتقان ئويۇنۇڭ ھەرقانچە قىزىق بولسىمۇ قاچىسەن. مەن ئاچچىقىمغا چىدىماي ساڭا مايتارتىپ باقتىم، ئەمما سەن بۇ ئىش

لارنى پەرۋايىگغا ئالمىدىك. بىرەر باھانە تېپىپ سېنى ئۇرۇپ دەردىمنى ئالماقچى بولدۇم. بۇنى ئويلاپ يۈرىكىم «جىغ» قىلىپ قالدى. قارىغىنا، مېھرايى، مەن سېنى ئۇ-رۇش تۈگۈل، ئۇنى ئويلىسامۇ يۈرىكىم تىترەپ كېتىدىكەن. ئەمما سەن مېنى ياراتمايدىكەنسەن. مەن باشقا دوستلىر-نىمنى ئاچچىقىم كەلسە ئۇرۇۋېرىمەن، ئۇرغانسېرى ئۇرغۇم كېلىدۇ. لېكىن سېنى ئۇرالمايدىكەنمەن. مەن سائا خەت يازماقچى بولدۇم. مەن ئاۋۋال يازىدىغان قەغەز تاللىدىم. مېنىڭ تىل - ئەدەبىيات كونسېپىكى دەپتىرىم سەنىپ بويىچە ھەممىگىلارنىڭكىدىن چىرايلىق، بىزنىڭ خانىمۇ بىرەر خەت يازماقچى بولسا، دائىم مېنىڭ مۇشۇ تىترىتىمنىڭ ۋاريقىنى يىرتىۋالىدۇ. ھەربىر ۋاريقىنى يىرتقاندا قىزىرىپ كېتىمەن. خانىم كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ باشقا تەرەپكە قارىۋالىمەن، مېنىڭ تىترىتىمنى ئۇرۇمچىدە ئوقۇيدىغان تاغام مېنى ياخشى ئوقۇ، دەپ ئەكىلىپ بەرگەن. مەن سائا مۇشۇ تىترىتىمنىڭ ۋاريقىنى يىرتىشقا چىداپ تۇرۇپ خەت يازماقچى بولدۇم. بىر ۋا-ريقىنى يىرتسام يەنە بىر ۋاريقىمۇ يىرتىلىپ كېتىدۇ. شۇڭا قوشماق ۋاراقنى بىراقلا يىرتماي سۆكۈۋالدىم. چوڭ ئانامغا يالۋۇرۇپ پۇل ئېلىپ كىچىك سېرىق قاپلىق 12 خىل بوياق ئالدىم. قەغەزنىڭ چىڭ ئوتتۇ-رىغا ئالما سىزدىم. ئالمىنىڭ بىرىنى قىزىل، بىرىنى سېرىق بويىدىم. ئىككى قۇلاق سىزدىم. قۇلاقلىرىنى ئالما-نىڭ قۇلىقىنىڭ رەڭگىدەك بويىدىم. قەغەزنىڭ چۆرىسىگە

بۇغداي، قوناق، ئاپتاپپەرەس، كۆل، قوغۇن، تاۋۇزلارنىڭ رەسمىنى سىزدىم. بەك تەستە سىزالىدىم. قەغەزنى يىرتۇبتەي دېسەم پەقەت چىدىمىدىم. شۇڭا تولا ئۆچۈردۈم. خەت يېزىشتا نېمىدەپ يېزىشىمنى پەقەت بىلەلمىدىم. باشقا قەغەزگە يېزىۋېلىپ كۆچۈرمىسەم بولمايدۇ. بىرمۇنچە باشقا قەغەزلەرنى يىرتىۋەتتىم. ئاخىر ساڭا مۇنداق دەپ يازدىم: «ئوبدان مېھرايى، سەن ئۇنداق قىلما. مەن سېنى پەقەت ئۇنتۇپ قالمىدىم. بىز يەنە بۇرۇنقىدەك بىر - بىرىمىزگە ئامراق بولايلى، سەن مېنى بىرۇن دائىم بىرگە ئوينايلى دەيتتىڭغۇ. ھازىر ياراتمايدىغان بولۇپ قاپسەن. بەك قاپقىنىڭ يامان. تۇمشۇقۇڭ يامان. ماڭما شۇنداق قىلسەن. مەن ساڭا قانداق يامانلىق قىلدىم؟ مەن ساڭا دائىملا ياخشىلىق قىلىشنى ئىزدەيمەن. ئەگەر مۇشۇ تىنتىرىتىمنىڭ ۋاربقى لازىم بولسا قانچىلىك يىرتۋالساڭمۇ ھەرگىز قىزىرىپ كەتمەيمەن. مۇشۇ چىرايلىق تىنتىرىتىمنىڭ ئۆزىنى ئىشلىتىدىغان بولساڭمۇ مەيلى. مېنىڭ تىنتىرىتىمنى ئىشلەتكىنىڭ ئۈچۈن بەك خۇش بولۇپ كېتىمەن...»

شۇنداق خەتلەرنى يازساممۇ، ئۆزۈمنىڭ ئەڭ ئامراق لەرسەمنى ساڭا بېرەي دېسەممۇ، يەنە ئۇنىمىدىڭ. خېتىمنى ئوقۇدۇڭمۇ، ئوقۇمىدىڭمۇ، پەقەت بىلمىدىم. بىر قارىسام، ئوقۇغاندەك كۆرۈنسەن؛ بىر قارىسام، ئوقۇمىغاندەك كۆرۈنسەن. مەن ئاخىر ئوقۇمىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدىم. يالغۇز يەردە بۇنى ئويلاپ يىغلىغۇم كېلىپ كەتتى. مەن ئاخشىمى ئۆگزىگە چىقىپ، يۇلتۇزلارغا قاراپ، پىچانىنىڭ

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئۇستىدە ئوڭدا ياتتىم. ئاسماندا يۇلتۇزلار بەك جىق، مەن بۇ يۇلتۇزلارنى يەردىكى ئادەملەردىن جىقمىدۇ؟ دەپ ئويلىدىم. يەنە سەن يادىمغا كىرىۋالدىڭ. مەن ھازىر يۇلتۇزلارغا قاراپ ياتقاندا، سەن نېمە ئۈچۈن قىلىۋاتىدىغانسەن؟ ئۆتۈڭ مايلايدىغان ماي قۇتىسىنىڭ ئىچىگە نەم توپىنى تولدۇرۇپ سېلىپ ئاداشلىرىڭ بىلەن قېرى ئۇجمىنىڭ تۈۋىدە، كۆل بويىدا ساپلىغان ئويناۋاتامدىغانسەن ياكى كىچىك ئالا - بۇلماچ يەل توپ بىلەن ئالتە تال شاپتۇل ئۇچىسىدە تەمەچ ئويناۋاتامدىغانسەن؟ ياكى بولمىسا ھەر خىل رەڭدىكى لاتىنى قۇراپ تۆت چاسا تىكىپ ئىچىگە ئۇششاق - ئۇششاق چېقىلغان ئەينەك پۇچۇقى ئىچىگە سېلىنغان سابىر ئويناۋاتامدىغانسەن. مەن بىلىپ قالدىم. ھازىر ئويۇنۇڭ پەقەت مەكتەپتە بار، باشقا يەردە يوق! ئۆيگە بارساڭ ئۆگەي ئاناڭ ئىشتىن باش كۆتۈرتمەيدىكەن. مانا مەن ھازىر يۇلتۇزلارغا قاراپ ياتقاندا سەن چوقۇم ئۆگەي ئاناڭنىڭ ئۇچىسىنى تۈتۈۋاتقانسەن ياكى ئۇكىلىرىڭنىڭ مەينەت كىيىملىرىنى يۇيۇۋاتىدىغانسەن! تاماقتىن بىكارلانغان قازان - چىنىلەرنى يۇيۇپ، يوندىسىنى ئىتقا تۆكۈۋاتقانسەن. مەنمۇ ئاشۇ مەھەللىدە بولغان بولسام، ئۆگەي ئانام چوقۇم مېنىمۇ شۇنداق ئىشلەتكەن بولاتتى. شۇ چاغدا بىزنىڭ قوشنىڭ ئۆگزىسىگە، قوشنىمىزنىڭ ئۆگزىسىگە ئۇلارنىڭ يېنىدىن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئوغلى بىلەن ئۇنىڭ بىر ئاغىنىسى چىقتى. قوشنىمىزنىڭ ئوغلىنىڭ ئاغىنىسى گەپ قىلىۋاتقانىكەن،

مېنىڭ خىيالىم بۇزۇلۇپ كەتتى. ئۇلار كىگىز - كۆرپە ئاچقانىكەن. بۇلتۇر يىغىۋالغان خازاڭ ئۇستىگە سالدى. ئۇلار ئوڭدا يېتىشتى. مېنى كۆرمىدى. قوشنىمىزنىڭ ئوغلىنىڭ ئاغىنىسى ياتمىدى. ئۇ تاماكا يۆگەپ چېكىپ ئولتۇرۇپ مۇنداق دېدى:

— خەقلەر قىز بالىلارنى ئۆزىگە كۆيدۈرۈۋېلىش ئۈچۈن موللا، باخشىغا ئوقۇتۇپ، تۆمۈر قورچاق، قەنت - ناۋاتقا ئوقۇتۇپ يۈرىدۇ. ئەي ئاداش، مەن بىر گەپنى ئاڭلىدىم. ئەگەر ئەتىگەن تورغاي چۈچۈلاشتىن بۇرۇن ئورۇندىن تۇرۇپ باغقا بارساڭ، كاككۇك ئەتىگەنده تۇنجى سايرىغان چاغدا قونغان دەرەخ شېخىنى تېپىپ سۇندۇرۇپ ئەكىلىپ ھەر-قانداق قىز بالىنىڭ بېشىدىن ئۆرۈۋالساڭ، شۇ قىز بالا ساڭا گەپ يوق كۆيۈپ قالارئىمىش. سەن ھەرقانچە قاچ-ساڭمۇ سېنى قوغلايدۇ، دەيدۇ. ئۇ قىز سېنى ياراتماي ئاشۇنداق قىلىپ سېنى قىينىغاندىكىن، زەردىگۆش بولۇپ يۈرگۈچە، ئازراق جاپا - جەبىر تارتساڭمۇ كاككۇك قونغان شاختىن بىرنى تېپىپ ئۇنىڭ بېشىدىن ئۆرۈۋېلىپ كەيىنىڭدىن يۆگۈرتۈپ جېنىنى قىينىمامسەن؟

— قانداق بولار؟

— بۇنىڭدا چاتاق يوق. كاككۇك كۈن بويى سايراپ ھالىدىن كېتىپ، ئەتىگىنى سەھەردە ئويغىنىپ سايرىغاندا ئاغزىدىن قان تامار ئىمىش. خۇدايىم بۇ ئاشقىنىڭ زارى ئۈچۈن ئاشۇ شاختا شۇنداق خاسىيەت ئاتا قىلمىدىكەن. قانچىلىك ئىش ئىدى. ئەتىگىنى بىرده ملىك ئويقۇنى قويساڭ،

چوقۇم تاپقىلى بولىدۇ. باغقا باردىغان گەپ، بولدى، مەنمۇ سەن بىلەن بىللە چىقاي!

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ كۆڭلۈمگە نېمە كەلدى؟ دېيەلمەسەن، مەنمۇ ساڭا كۆيۈمەن. چوڭ ئانام دائىم «ئاناڭ ساڭا بەك كۆيىدۇ. كۆزۈڭدىن بىر تامچە ياش چىققىنىنى كۆرۈپ قالسا، يۈرىكى ئېقىپ كېتىدۇ» دەيدۇ. مەنمۇ شۇنداق. مەنمۇ خۇددى ساڭا ئانام ماڭا كۆيگەندەك كۆيىمەن. ئانام دائىم مەندىن ئەنسىرەپ تۇرىدۇ. مەنمۇ سەندىن ئەنسىرەيمەن. ئانام ماڭا دائىم سىنچىلاپ قارايدۇ. قېشىمىنىڭ بىر تېلى تەتۇر يېنىپ قالسا، ئۇنى تۈزەپ قويۇپلا سۆيۈپ قويىدۇ. كەشمىنىڭ بوغقۇچى ئۇزۇن - قىسقا ئېتىلىپ قالسا، ئۇنى ئۆزى قايتا چىگىپ قويىدۇ. ئۇ مېنىڭ ھەممە يېرىمگە قارايدۇ. مەن قەيىرىمنىڭ قانداقلىقىنى بىلمەيمەن. ئانام ھەممىنى بىلىدۇ. بەدىنىمدە قانچە تال مەڭ بار. ئۇ مەڭلەر يارىشىدىغان مەڭمۇ، ياراشمايدىغان مەڭمۇ؟ ھەممىنى بىلىدۇ. كۆيۈش دېگەن شۇ ئوخشايدۇ. مەنمۇ ساڭا شۇنداق كۆيىمەن. سەنمۇ شۇنداق كۆيسەڭ، مەن قانداق بولۇپ كېتەر ئىدىم؟ مەنمۇ ئانامغا بەك كۆيىمەن. ئانام بىر دەم بولمىسا، ئۆيدە ھېچنېمەم يوقتەك بولۇپ يىغا تۇتىدۇ. ئەمدى مەنمۇ كاككۇك قونغان شاخنى ئىزدەيمەن. ئاشۇ شاخنى تېپىپ سېنىڭ بېشىڭدىن ئۆرۈپ، سېنمۇ ماڭا مەن ساڭا كۆيگەندەك كۆيدۈرىمەن. بولمىسا ماڭا باشقا ساۋاقداشلىرىمدەك گەپ قىلساڭمۇ مەيلى!...

كاككۇك قونغان شاخنى تاپماق نېمىدېگەن تەس!
بىزنىڭ ئۆيدىن بەش ئۇن يېتىم يىراق يەردە بىر باغ بار.
بۇ باغدا ئۈرۈك، ئالما، ئامۇت، توغاچ، شاپتۇل
ھەممە مېۋە بار. مەن ھەر كۈنى ئەتىگىنى سەھەر چۈك ئانام نامаз
ئوقۇش ئۈچۈن تەرەتكە ماڭغاندا، غىپپىدە ئۆيدىن چىقىمەن -
دە، باغ تەرەپكە قاراپ چاپىمەن. سەھەردە باغ تەرەپ-
تىن كېلىۋاتقان كاككۇكنىڭ ئاۋازى قۇلاقىغا يېراقتىنلا ئاڭلىنىدۇ.
قارىغىن، مېھرايى، كاككۇكنىڭ ھەربىر سايرىغان ئاۋازى سېنىڭ
ئاداشلىرىڭ بىلەن ساپلىغان ئويىنىغان چاغدا ئاغزىڭنى
تۇتۇۋېلىپ كۈلۈشلىرىڭگە، بارماقلىرىڭ بىلەن يۈزۈڭنى
ئېتىۋېلىپ كۈلۈشلىرىڭگە بەكمۇ ئوخشىشىدۇ. كاككۇك ھەر
سايرىغاندا، يۈرىكىم جىغىلداپ تېنىمگە بىر تىترەك تارقە-
لىدۇ. مەن تەرلەپ ئۆپكەم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالغاندا،
ئاران دېگەندە باغقا بارالايمەن. تېخى ئەتراپ بەك سۈ-
ۈلمىگەن، بۇ باغ ئەتراپىدا پۈتۈنلەي قاغىلەك جىگدە،
ئازغان بىلەن چىتلانغان باغ بولۇپ، خەق بۇ باغنىڭ
ئىگىسىنى ھەسەن سوغۇق، دېيىشىدۇ. ئۇ كۆزلىرى چوڭقۇر
ھەم كۆك، قاپاقلىرى دائىم تۈرۈلۈپ تۇرىدىغان، ئاق ساقال
ئادەم. ئۇ ئالدىغا دۇمچىيىپ ماڭىدۇ. ئۇزۇن خەسە يەكتە-
كىنىڭ ئالدى ئوچۇق. پەقەت بەلباغ باغلىغان يېرىلا
يېپىلىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ بېغىدا ھەممە مېۋە بار. يىل بويى
سېۋەت، ئۈسكەنلەپ مېۋە قاچىلىۋېلىپ، چوڭ

www.uyghurkitap.com

يوللۇق داستىخانغا موچەنلەپ دۆۋىلەپ ساتىدۇ. خۇددى ئۆزۈنىنىڭ بېغىدىن چىقىپغانىدەك بىر قىممەت ساتىدۇ. ئەمما خەق ئۇنىڭ ھەممە مېۋىلىرىنى بەك يېيىشىدۇ. ھەممىدىن ئۇنىڭ كۆزدە ساپسېرىق، سارغىيىپ پىشىدىغان سۇلۇق قوتۇر ئامۇتى بەك تاتلىق. ئۇ سېۋەتتە ئالتۇن سامسىدەك تېسىلىپ، كۈن نۇرىدا پارقىراپ تۇرغىنىنى كۆرسە، ئادەمنىڭ ئاغزىغا بەك سۇ يىغىلىدۇ. ئاغزىغا سالىدىغان بولسا، شۇئان ئېرىپلا گالدىن ئۆتۈپ كېتىپ، ئادەم چاينىيالمىغىنىغا ئارماندا قالىدۇ. بىز ھەر تەتىلدە ئۇنىڭ بېغىغا ئامۇت ئوغرىلىغىلى كىرىمىز. ئۇ بەك ھاڭ ۋاقتى ئادەم. بىز ئۇ تۈۋىنى يۇمشىتىۋاتقان ئامۇتنىڭ تۆپىدە تۇرساقمۇ، شاخلار شاراقلىسىمۇ ئاڭلىمايدۇ، قۇلىقى گاس. ئۇ بەك قاقشايدۇ، قارىغايدۇ. دەرەخلىرىنىڭ نوتىسى، شاخلىرى تۈگۈل قۇلىقى يەرگە چۈشۈپ كەتسىمۇ، بىر مۇنچە زارلىنىدۇ. بىز مېۋە ئوغرىلىغىلى كىرسەك، ئالدىراپ قۇلاق لىرى بىلەن سىيرىپ قوينىمىزنى تولدۇرىمىز. ئاندىن شاخ لىرى بىلەن سۇندۇرۇپ قاچىمىز. بىزنىڭ بۇلاڭ - تالىڭ مىزغا ئۇچرىغان ئامۇت دەرىخى بولامدۇ، ئۆرۈك بولامدۇ، سالپىيىپ قالىدۇ. خۇددى كېسىلىرى يىرتىلىپ ئىت تالىۋەتكەن بىچارە تىلەمچى ئايالغا ئوخشىشىپ قالىدۇ. شۇڭا، ھەسەن سوغۇق ئۇششاق باللارنى كۆرىدىغان بولسا، جىن - شايتانىنى كۆرگەندەك، دۈمبەلچەك بولۇپ قالغان مەيدە سۆڭەكلىرىنى يېپىپ تۇرغان ئۇزۇن ساقال لىرى دىگىگايىپ، بۇرۇتلىرى شىنىدەك قېتىپ كېتىدۇ. بىز ئۇنىڭ مېڭىشلىرىنى دورايمىز. ناسۇال سېلىۋېلىپ ساقە

لىغا تۆكۈرۈپ گەپ قىلىشنى دورايمىز. تىلىمىزنى ئاستىنقى كالپۇكسىز بىلەن چىشسىمىزنىڭ ئارىسىغا تىقىساقلا ئۇنىڭ ناسۋال چىكىپ قىلغان گەپلىرىنى ئاسانلا دورىيالايمىز. ئۇنىڭ ئەڭ قاتتىق تەرىكىدىغىنى، بىزنىڭ مايمۇنىدەك ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىۋېلىپ، نېمە دېسە شۇنى دەپ دوراش-لىرىمىز... بۇ دوراشلار ئۇنىڭ جېنىنى چىقىرىدۇ. بىز ئۇنىڭ بېغىغا ئوغرىلىققا كىرگەندە، دائىم چوڭ ئۆستەڭ بويىغا بېرىپ يۈزلىرىمىزگە سېغىز لايدىن تازا سۈۋاپ ئاندىن كىرىمىز - دە، قايسى مېۋە پىشقان بولسا شۇنىڭغا مايمۇنىدەك يامىشىپ چىقىپ، پۈتاپ، سىيرىيمىز.

تاڭ تېخى تولۇق سۈزۈلمىگەچكە، باشقا يەرگە خېلى ئاقچىلىق چۈشكەن بىلەن باغنىڭ ئىچى تېخى ئادەمنىڭ قورقۇسى كەلگۈدەك قاراڭغۇ ئىكەن. مېنىڭ تېنىم جۇغۇلدىدى. ئەمما باغنىڭ ھەممە يېرىدىن كاك كۇكنىڭ قاقاقلاپ كۈلگەن، توختاپ - توختاپ قىچقارغان ئاۋازى ئاڭلاندى. بىز ئېچىپ قويغان تونۇش شورىغا كەلدىم. ھەممە يېرىمدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى، ھەسەن سېغىتى ئىتلىرىنى قويۇۋەتكەن بولسا قانداق قىلار-مەن. قاراڭغۇدا ئامۇتقا يامىشىپ بولغۇچە پېيىمدىن ئالارمۇ؟ كاككۇكلار بەس - بەستە سايرىدى. قارا قۇشۇ قاچمۇ ھەممە قۇشلارنى دوراپ سايرىغىلى تۇردى. خۇدايىم ساقلار، نېمە بولسا بولدۇم، بېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن، دەپ باغقا كىردىم. باغنىڭ ئىچى راست بەك قاراڭغۇ، قورقمىسىدىن يۈرىكىم بارغانچە بەك سېلىپ كەتتى. بىر نەرسىنىڭ شەپىسى ئاڭلانغان ھامان يۈرىكىم «قارت»

قىلىدۇ. مەن جىن - ئالۋاستىدىن بەك قورقىمەن. جىن - ئالۋاستى ساپ مۇشۇندىداق باغدا ئۇۋا سېلىپ ياشارئىمىش. بىرىدىنلا ئېسىمگە جىن - ئالۋاستى كىرىۋالدى. جىن ئىتنىڭ سۈرىتىدە، ئۆچكە، مۇشۇك، ئىككى پۇتلۇق ئېشەك، تۆۋلۇق قاپاق، بېشى يوق كالا بولۇپ كۆزگە كۆرۈنەر ئىمىش. ئالمادىس ئۆزۈمگە كاككۇك بولۇپ كۆرۈنۈپ بىرمەر شاختا قونۇپ سايرىسا، مەن ئۇنىڭ قونغان شېخىنى سۇندۇرسام، بىرىدىنلا قولۇم تۇتماس، پۇتۇم باسماس بولۇپ قالسا، قانداق قىلارمەن؟ ئۇستۇم تەرەپكە قارىدىم، دەرەخ ئىچىدىكى قۇلاقلىرىنى كۆرگىلى بولمايدۇ. ھەممىسى خۇددى ئاسماندىكى قارا بۇلۇتتەك كۆرۈنىدۇ. قورققۇم كېلىپ كەتتى. بەك قورققۇم كېلىپ كەتتى. كۆزۈمگە تۇزلۇق قاپاق، بېشى يوق كالا، كۆزلىرى پال - پۇل پارقىرايدىغان مۇشۇك كۆرۈنۈپ كەتكەندەك بولدى. دەررۇ كەينىمگە ياندىم. قۇلىقىمغا ئۆچكە مەرىگەندەك، ئىتنىڭ غىڭشىغىنىدەك ئاۋاز ئاڭلاندى. ئۆزۈم كىرگەن شورا قەيەرلەردە قالدى؟ ئالدى - كەينىمگە قارىماي جان - جەھلىم بىلەن قېچىپ، قويۇق ئازغان تىكەنلىك چىتقا ئۆزۈمنى ئۇردۇم. قانداق قىلىپ چىقتىم؟ بىلمەيمەن. يولغا چىقىۋېلىپ تازا يۇگۈردۇم. يېرىم يولغا كەلگەندە، يۇگۈرگۈدەك ھالىم قالمىدى. ئۆپكەم ئېچىپ يولنىڭ قىرغىقىغا ئولتۇرۇپ قالدىم. يۇزلىرىم، بىلەكلىرىم، دۇمبە، پاقالچاقلىرىم ۋاژىلداپ ئېچىشىپ كەتتى. بامدات نامىزىدىن يانغان جامائەت يوغان سەللە ئورىغان، ئۇزۇن ئاق ساقال ئاخۇنۇملارنىڭ كەينىدىن ئالىلىكسىلەرنىڭ نەزىرىسىگە ماڭغان چېغى، يولغا پاتماي

ەپ بولۇپ دوقمۇشتىن ئەگىپ چىقىشتى. شۇ ئان قورقۇنچ تۇگەپ پۈتۈن بەدىنىم قىزىپ ئېچىشىپ كەتتى. خەقتىن نومۇس قىلىپ، بىر تارچۇق يول تەرەپكە ئىتتىك ئۆتۈپ كەتتىم. ھازىرقى تۇرقۇمدا ھەرقانداق ئادەم مېنىڭ يۈزۈمدىكى، بەدەن - پاقالچاقلىرىمدىكى قالايمىقان قانلىق سىزىقلارنى كۆرسە، تېنى شۇركەنمەي قالمايدۇ. ھەممە يېرىمگە قارا چۈمۈلە چاپلىشىۋېلىپ چېقىۋاتقاندەك، ئاچچىق ئاغرىق دەردىدىن يىغلىۋەتتىم. ئانام، چوڭ ئانامىلارغا نېمە دەرمەن؟ ئۇلار بۇنى كۆرسە چوقۇم ئاللا - كاللا دەپ ئالەمنى مالەم قىلىدۇ. بۇ ئىشنى ئۆزلىرىنىڭ كەپسىز بالىسىدىن كۆرمەي، بىركىملەردىن كۆرىدۇ. راست گەپنى تېخى دېگىلى بولمايدۇ. نېمىدەپ چۈشەندۈرەرمەن؟ قاق سەھەردە قەيەرگە بېرىپ نېمە بالا - قازاغا يولۇقتۇك؟ دېسە، نېمىدەپ جاۋاب بەرگۈلۈك؟ كىم كۆرسە سۈرىمای قالمايدۇ. يات ئادەملەر كۆرسىمۇ نېمە بولغانلىقىمنى سۈرىمىغان تەقدىردىمۇ، ماڭا ئىچ ئاغرىتىش ھەم ھەر خىل گۇمان بىلەن تىكىلىشىدۇ. ئاپىلا، نېمە دەرمەن؟ خەق بىلەن نېمە كارىم! ئەتىگەنده ھەر كۈنى بۇنداق چاغدا مەن يوتقاندا چۈش كۆرۈپ ئۇخلىمايتتىمۇ. چوڭ ئانام توۋلاپ ھېرىپ ئانام كېرىپ مەكتەپكە باردىغان ۋاقتىك بولۇپ ئېشىپ كەتتى. كېچىكىپ قالساك خانىمىك تىللايدۇ. بالىلار ئارىسىدا ئىزا تارتىسەن دەپ بېشىمغا كېلىپ جورۇپ كەتمىگۈچە ئورنۇمدىن تۇرمايتتىم. ئەمدى ماۋۇ ئىشنى كۆر! قانداق قىلارمەن؟ ئۆيگە زادى نېمىدەپ كىرەرمەن؟ ئۇ يان ئويلاپ، بۇ يان ئويلاپ ھېچبىر ئۆيدىكىلەر

ئىشەنگۈدەك گەپ تاپالماي تۇرغىنىمدا، ئاسماندا غولۇك قاپاق بىلەن شۇقۇرمىنىك ئاۋازى ئاڭلاندى. قارىسام ئېگىزدە بىر جۈپ كەپتەر ئۇچۇپ كېتىۋاتىدۇ. بىرىدىن بىرىدىن بوم، يەنە بىرىدىن زىل چۈگۈلدىغان ئاۋاز چىقىۋاتىدۇ. ئېگىسى بۇ ئىككى ئېسىل كەپتىرنىڭ غولۇك قاپاق بىلەن شۇقۇرما ئېسىپ قويۇپتۇ. دەررۇ يادىمغا چولۇك ئانام، ئاناملار ئىشەنگۈدەك بىر ئىش كەلدى. راست ئارقىغا چىقسام قانىتى بوغۇشلۇق بىر كەپتەر تۇرىدىكەن، قولىسام ئۇزاق ئۇچالمايدىكەن، تۇتۇۋالىمەن دەپ قولاپ، ھەسەن سوغۇقنىك بېغىغا بېرىپ قالدىم. كەپتەر باغقا چۈشۈپ كەتتى. شورىدىن باغقا كىرسەم ھەسەن سوغۇقنىك ئىتى بىكارئىكەن. قولاپتى، قاچىمەن دەپ چىتقا ئۆزۈمنى ئۇرۇپتۇمەن...

ئەمدى بارا ـ بارا پۇشايمان قىلىشقا باشلىدىم. مەن باغقا بېرىپ نېمىشقا قورقاندىمەن؟ ئاتايىن بېرىپ نېمىشقا كاككۇك قونغان شاخنى ئەكىلەلمىدىم؟ بىر ھەپتىگىچە كۈندۈزى باغنىك يېنىغا بېرىپ چۆگىلەپ كەلدىم. باغدا قورقۇدەك ھېچنېمە يوق ئىكەن، نېمىشقا قورقتۇم؟ ئەتىگەنلىككە، خۇدا بۇيرۇسا چوقۇم بارىمەن. بېرىپ كاككۇك قونۇپ سايرىغان شاخنى چوقۇم تاپىمەن، دەپ ئۆز ـ ئۆزۈمگە بىرمۇنچە ۋەدە بېرىمەن. ئەمما ئەتىگىنى ئويغىنىپ تالاغا چىقىپ ھېلىقى كۈندىكى قاراڭغۇ باغنى، ھېلىقى قورقۇنچلۇق جىن ـ شايا تۇنلارنىك سۈرىتىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ قورقۇپ بارالمايمەن. ھەرقانچە قورقماي دېسەممۇ. قورقمەن. ئىككى ئەتىگەن قورقمايمەن دەپ بېرىپ،

باغنىڭ يېنىغا بېرىپ باغنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن قورقۇپ يېنىپ كەلدىم. كاككۇكنىڭ ھەر قېتىم سايرىغان ئاۋازى يۈرىكىمنى ئېچىشتۇرۇپ، كۆزۈمنى كەينىمدە قويىدۇ. مەن ئاخىر ۋەدەمدە تۇردۇم. باغقا كىردىم، يۈرىكىم ئاغزىمغا قاپلىشىپ، كاللامدىكى ئاجايىپ - غارايىپ جىن - شايا تۇنلار كۆز ئالدىمدا ھېلى پەيدا بولۇۋاتقاندەك، دەرەخنىڭ كەينىگە مۆكۈنۈپ ماراپ تۇرۇۋاتقاندەك، ئۇستۇمدە قاپقارا بۇلۇتتەك كۆرۈنىدىغان يوپۇرماقلار ئارىسىدىن تۆپەمگىلا چۈشۈپ، گېلىمنى بوغۇۋېتىدىغاندەك ھېس قىلسامۇ، ئىشقىلىپ ئۆلگۈدەك قورقۇپ، ھەربىر شەپىدىن قورقۇپ زۇۋانىمغا گەپ كەلمىسۇ، چىداپ تۇرۇپ ئىزدىدىم. يان تەرىپىمدىلا كاككۇك سايرىدى. قورققىنىمدىن ئىزىمدىلا چىلىق سۇغا چۈشكەن ھالدا تۇرۇپ قالدىم. ئۇ كاككۇك سۈرەتلىك جىنمىدۇ، يەنە سايرىدى. سايراۋەردى. ھەربىر سايرىغان ئاۋازنىڭ ئاخىرى بوغۇلۇپ يىغلاۋاتقاندەك ئاڭلىنىدۇ. مەن ئاخىر ئالدىمغا چامدىدىم. قاپقاراڭغۇ يوپۇرماقلار ئارىسىغا تىكىلىپ قارىدىم. ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولماي قالدى. مەن كاككۇك سايراۋاتقان ئامۇت دەرىخىنىڭ ئاستىغىلا كەلدىم. ئۇ ئۇستۇمدە ھارماي سايراۋاتىدۇ. ئۇ قەيەردىدۇ؟ قەيەردە، قايسى شاخقا قونۇپ سايراۋاتقاندۇ؟ شۇنچە تىكىلىپ قارىسامۇ، ھېچ كۆرەلمىدىم. ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمىدى. پەرق ئېتەلمىدىم. شەپە چىقارماي جىم تۇرۇپ خېلى ئاڭلىدىم. ئەمما قايسى شاختا ئىكەنلىكىنى پەقەت بىلەلمىدىم. ھېلى ئاۋۇ ئېگىلىپ تۇرغان قېرى شاختا

بارده‌ك، هېلى ئۇنىڭدا ئەمەستەك كۆرۈنىدۇ. مەن سەل بەكرەك تاڭ ئېتىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم. قاراپ ئولتۇرۇ-ۋېرىپ بوينۇم قېتىپ قالدى. ئىچىمدىكى ھەممە قورقۇنچىسم تۈگىگەن ئوخشايدۇ. ئىچىمگە بىر خۇشلۇق كىرىۋالدى. يۈرىكىم ئەمدى خۇشلۇق ئىچىدە بەك سوقۇپ كەتتى. ئاشۇ شاخنى كۆرۈۋالسام بۇ ئامۇتقا هايت - هۇيت دېگۈچە يامىشىپ چىقمەن - ده، شاخنى پەم بىلەن سۇندۇرۇپ، باغدىن پەم بىلەن چىقىپ يولغا چىقىۋېلىپلا بار كۈچۈم بىلەن قاچىمەن. بۈگۈن چۈشلۈك تەنەپپۇستا مېهراي يەردە يېرىم چازا قۇرۇپ ئولتۇرۇۋېلىپ باشقا ئادىشى بىلەن تەمەچ ئويناپدۇ. مەن شۇ چاغدا ئۇنىڭ كەينىدىن بېرىپ بۇ تاياقنى ئۇنىڭ بېشىدىن شارت - شۇرت قىلىپ ئۆرۈۋالىمەن - ده، ئاڭلىۋالغاندەك سۈزۈك ئېقىن سۇغا تاشلىۋېتىمەن. شۇنىڭدىن كېيىن مېهراي چوقۇم ماڭا بۇرۇنقىدەك ئامراق بولىدۇ. مەن ئۇ چاغدا ئۇنى ئۆزۈمگە كۆيدۈرۈۋالدىم، دەپ هەرگىز كەينىمدىن يۈگۈرتمەيمەن. دەل ئاشۇ چاغدا «پالاق - پۇلۇق» قىلىپ قالدى، كاككۇك ئۈچۈپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ قاراڭغۇدەك سماسىنىلا كۆردۈم، يۈرىكىم سېلىپ كەتتى. بىر تال ئۆسكەن شاخ هەممىدىن بەكرەك پۇلاڭشىدى. مەن ئامۇتقا چىقتىم. ئامۇتنىڭ يېرىك هەم قاتتىق قوۋزاقلىرى بىلەك، پاقالچاقلىرىنى يالاپ، نېپىز بىر قەۋەت تېرەمنى سۈرۈپ پۈرلەپ تاشلىۋەتكەن قەغەزگە ئوخشاش يېغىپ قويدى. مەن ئاشۇ لىڭشىپ تۇرۇۋاتقان شاختىن پەقەت كۆزۈمنى ئۈزمىدىم. مەن ئاخىر ئامۇتنىڭ ئۇچىغا چىقتىم. شاخنى تۇتتۇم،

شاختى تۇتۇشۇمغا، دەسسىگەن شاخ قاراس قىلىپ سۇندى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ قولۇمدا تۇتۇۋالغان شاخىمۇ سۇندى. «ۋايجان!» دەپ قالدىم. يەرگە يانتۇ چۈشكىنىمنى بىلمەن، قالغىنىنى بىلمەيمەن. قولۇمدا كاككۇك قونغان شاخ بار. بىر ھازادىن كېيىن ئېسىمنى بىلسەم، پۈتۈن ئەت - جېنىم مۇزلاپ كېتىپتۇ. ھەممە يېرىم لوقۇلداپ ئاغرىيدۇ. كاككۇك قونغان شاخنى تۇتقان ئوڭ قولۇمنى كۆتۈرەلمىدىم. سەل مىدىرلاتسامىلا، جاننى ئالىدىغان ئاچچىق ئاغرىق مېڭەمنى زەڭىلدىتىۋېتىدۇ. مېنىڭ ئوڭ قولۇم بېغىشىمنىڭ يېنىدىن سۈنۈپ كېتىپتۇ. بىر ئايغىچە تېڭىپ بوينۇمغا ئېسىپ يۈردۇم، لېكىن ئاشۇ كۈنى باغدىن ئۆيگە يېرىم كۈندە كەلدىم. كاككۇك قونغان شاخنى تاشلىۋەتمىدىم. مەن بۇ شاختىن گۇمانلىنىمەن. كاككۇك قونغان شاخ شۇمۇ، ئەمەسمۇ؟ ئېنىق بىلمەيمەن. پەقەت لېكىشغانلىقىنى، كاككۇك ئۇچقاندا لېكىشغانلىقىنى كۆردۈم. چۈشكىچە ئۆيلىگەندەك مېڭىپ ئۆيگە كەلدىم. شاخنى بىر دالدىغا كۆمۈپ قويۇپ، ئاندىن ئۆيگە كىردىم...

7

تاملىرىغا گىلەم تۇتۇلغان تار، ئەمما ياسداق ھۇجرا، ئىككى قات تاۋار كۆرپە، ئاق كىرلىك، ئالما ئۇرۇقى دۇخاۋا يوتقان، بىر يوتقان، ئىككى قات كۆرپە، بىر جۈپ ياستۇق، مېھرىبانلىق نەچچە قات تويلۇق كىيىملىرى بىلەن مانا بۇ نۇرغۇن قىزلارنىڭ قىزلىق ھاياتىنىڭ ئاخىرقى

قىرقىدىن ئايالىلىق ھاياتىنىڭ دولقۇنلۇق دېڭىزىغا ئۆزىتىلىدىغان پەيت. قىرغاق. مانا بۇ قىرغاقتىن ھېلىلا ئۇزايدۇ، ئۇنى مۇشۇ تار ھۇجرىدىن ئۇزىتىدۇ. سەسكىنىدىغان، پەقەت كۆڭلىگە سىغدۇرالمايدىغان بىر ياش ئەر ئۇزىتىدۇ. ئۇ ئىككى ئوتتۇرا ياش يەڭگىنىڭ ھەمراھلىقىدا ياتتى. كۆزىنى يۇمۇپ بېشىنى يوتقانغا پۈركەپ يېتىۋالدى. بۇ يوتقان ھېلى ئېچىلار. شۇ چاغدا ئۇ نېمە دەر، نېمە بولار... مانا بۇلارنى تولا ئويلاپ تاشلىۋەتتى، ئۇنىڭ قولداشلىرى ئۇنى تويلۇق كىيىملىرى بىلەن ناغرا - سۇناي نەغمىسى ئىچىدە، يېگىتلەرنىڭ ھايى - ھايىسى ئىچىدە كېچىك ماشىنىغا يېتىلەپ چىقتى. ئۇ ھېچنېمىنى ئويلىمىدى. پەقەت ئاشۇ مۇسانىڭ تالاي ئوقۇپ يادا بولۇپ كەتكەن، كېچىكىدىن باشلاپ تاكى ئىككىسى مۇھەببەتلەشكەنگە قەدەر، يەنى، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 2 - يىللىق سىنىپىدىن تارتىپ رەسمىي مۇھەببىتىنى باشلاشقا سەۋەب بولغان ئۇزۇن خېتىنى ئەسلەپ چىقتى. ئۇ ماشىنىغا ئاچىقىلىۋاتقاندا، ئەنئەنىۋى قائىدە بويىچە، يىغلىش توي ئەھلى ئاڭلىغۇدەك يېگىتلەرنىڭ چۇقان - سۈرەنلىرى، ناغرا - سۇناي ئاۋازىنى، قىزلارنىڭ قىقاس قىلىپ سېلىۋاتقان كۈلكىسىنى بېسىپ چۈشكۈدەك ئۇن سېلىپ ھۇقۇيتۇپ يىغلىشى كېرەك ئىدى، ماڭغىلى ئۇنىماي قولداشلىرىنى قىينىشى كېرەك ئىدى، ئەمما ئۇ ئۇنداق قىلمىدى، ئۇنىسىز ماڭدى، ماڭغاندىمۇ ئىنتىنىك ماڭدى، قولداشلىرى نومۇس قىلىپ ئۇنى تارتقۇچلاپ ئۆزى

سۆرەپ مېڭىۋاتقاندەك كۆرسەتمەك بولدى. ئۇنىڭ بىلىكىدىن چىمداپ:

— ۋۇي، سەت قىلمىسىلا مېھرىبانلىرى بۇ؟ ئەتىگەندىن بېرى سەۋر قىلسىلا دېسە ئۇنىماي يىغلايلا، مانا ئەمدى يىغلايدىغان چاغدا، يىغلىمىسىلا قانداق بولىدۇ؟ بەك سەت تۇرىدۇ. يىغلىغان ئاۋازلىرىنى خەق ئاڭلىمىسا، ئاران تۇرۇپتىكەن، دەيدۇ. ئاتا - ئانىلىرىنىڭ يۈزى تۆۋەنلىدۇ. يىغلىسىلا دەيمەن. بايىاتىن بېرى يىغلىغانلىرىنى خەق ئاڭلىمىدى، خەق ئاڭلىمىسا يىغلىغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟ خەق زادىلا قىلمىدۇ، — دېيىشتى. ئۇنىڭ دوستى شەرىپىمۇ بىقىنداپ تۇرۇپ:

— نېمە قىلغىنىڭ بۇ مېھرىبانلىق؟ نېمىدېگەن سەتچىلىك! يۈزۈڭگە سەت، يىغلا دەيمەن، سەن ئۇچۇن مەن نومۇس قىلىۋاتىمەن، ھېچ بولمىسا «ھۈ!» دەپ بىرنى توۋلىۋەتسەڭمۇ ھېساب، ئوغۇل بالىلارنىڭ ھەممىسى سۆز - چۆچەك قىلىشىۋاتىدۇ.

بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى. ھېچ ۋاقىتتا ئۇنىڭغا قاپاق تۇرۇپ گەپ قىلمىغان ئۆگەي ئانىسى:

— ۋاي خېنىم، سىزدەك سارايدا قىز بالىنى ئۆمرۈمگە كېلىپ كۆرمەپتىكەنمەن، ھېچبىر كىمنى زادىلا قىلىپ كۆلمەپتىم، نېمە كۆرگۈلۈك بۇ ماڭا؟ يىغلاڭ دەيمەن، ئىشنى قۇراشتۇرۇپ مۇشۇ كۈنگىچە كۆزىڭىزدىن ياش قۇرۇمىدى. مانا ئەمدى بۇ نېمە قىلىق؟ خۇشلۇقىڭىز ئىچىڭىزگە پاتمىغان بولسىمۇ يىغلاڭ! ھەممىسى ئاران

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ئۇرۇپتىكەن، دەپ كۈلۈشۈۋاتىدۇ.

بۇ يەرنىڭ ئادىتىدە ئادەملەر «سىلى»، «ئۆزلىرى» دەپ كىچىكىدىن چوڭغىچە سىلىق - سىپايە ئاتىشىدۇ. «سىز» سۆزى بىر - بىرىنى كەمستىش مەنىسىدە ئىشلىتىلىدۇ. ئادەملەر بىر - بىرى بىلەن جېدەللەشكەنىنىڭ ئالدىدا بىر - بىرىگە مۇشۇ سۆز بىلەن تەنە قىلىپ قورساق كۆپۈكىنى چىقىرىدۇ. ئۆگەي ئانىسىنىڭ نەشتەردەك سۆزلىرى مېھرىبانىنىڭ يۈرىكىگە بىر ئاغرىق كىرگۈزدى. ئەمما ئۇ ئۇنسىز ھالدا ماشىنىغا چۈشتى. ئەتراپتىكى ھەممىنى بىر خىل سۆرۈنلۈك قاپلىدى. ئاياللارنىڭ كۈس - كۈس پاراڭلىرى بىر - بىرىدىن كۆكۈلنى غەش قىلدىغان پاراڭلار بولدى. بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى مېھرىبانىغا چۈشىن چاقماقچىلىك تەسىر قىلالمىدى. قارامتۇل كەلگەن سوزۇق يۈز، ئۇزۇن ئېگەك، قوڭۇر كۆز، ئەگمەچ قىرلىق بۇرۇن، خەت تارتىشقان مايسىدەك يۇمران بۇرۇت، ئېگىز، بەستلىك گەۋدە... مانا بۇلار ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ئۆتۈپ تۇردى. بۇ چىراي ئۇنىڭغا بىر خىل قەتئىيەت، ھەقىقىي ئەرلەرگە خاس بىر جاسارەت بىلەن تىكىلىپ قاراۋاتىدۇ. شۇنداق قاراشتىلا بۇ چىراي شۇنچە سۆرۈن، قورقۇنچلۇق، ئادەمنى ئەيمەندۈرىدىغان سۈرلۈك چىراي، ئەمما ئۇنىڭغا سىنچىلاپ تىكىلگەنىدە سەل ئۇستىگە تارتىلىپ، كۆزنىڭ سارغۇچ ئېقى كۆرۈنۈپ قالىدىغان ئاشۇ قوڭۇر كۆزىدىن ئاجايىپ سېھىرلىك، مېھرىبان، ئىسسىق، سەمىمىي بىر خىل نۇر چىقىدۇ. بۇ نۇر ئادەمنى ئۆزىگە شۇنچە يېللىق ھېس قىلدۇرىدۇ. ئۇ مۇشۇ چىراي ئالدىدا مۇشۇ قەلبىدە چوڭقۇر

ئورۇن ئالغان بەست ئالدىدا ھەممىنى پەس كۆردۇ، كۆزگە ئىلمايدۇ. قەلبىدە بىر خىل ئازابلىق، پەخىرلىنىش ھېس قىلىدۇ. قىيىن ھاللاردا يۈرىكىدە ساقلىنىۋاتقان ئاشۇ غايىبانە يۆلەنچۈكنى يادىغا ئالىدۇ. ئۇنىڭدىن مەدەت ئالىدۇ. مانا بۇ ئىشەنگەن تۈۋرۈكى — مۇسا ئىدى. مانا ئەتراپىدا ئۆزى ئارىسىدا ياشاۋاتقان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئاشۇنىڭ ئالدىدا ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان شۇنچە ساختا، ئىچى قارا، كۆڭلى پەس ئادەملەر، ئاجىز مەخلۇقلار... ئۇ ھازىرمۇ ئۆزى سەسكىنىپ تۇرغان بۇ ئادەملەرنىڭ يالغان ھىجىيىشلىرى، ياسىما كۆيۈمچانلىقى، غەرەزلىك تەسەللىرىدىن كۆرە، كۆزىنى يۇمۇپ ئاشۇ مۇساسى بىلەن بىللە...

— كىم؟

— مەن، بۈيۈقا كەل.

— مەن دېگەن كىم، بۈيۈقا... ھە سىلى مۇسامۇ؟

— ھەئە، ئىنتىنىڭ بۇ يانغا كەل، مۇھىم گەپىم بار.

— ۋەيەي، ئۆگەي ئانامنى بىللىغۇ، بۇ ئالتە كېچىدە قانداق مۇھىم گەپ ئۇ؟ ئەتە مەكتەپتە دېيىشىمەك بولمامدۇ؟

— تولا گەپ قىلماي، بۈيۈقا كەل دېگەندىكىن كەل! ئەتە مەكتەپتە دېيىشىدىغان گەپ بولىدىغان بولسا، بۇ كېچىدە سېنى ئاۋارە قىلمايىتتىم. ئۇ مۇھىم.

مېھرىبانلىق دەرۋازا غىچىرلاپ كەتمىسۇن دەپ ئاستا ئېچىپ چىقتى. مۇسا كاپ قىلىپ ئۇنى قولىدىن تۇتۇپ دالدىغا تارتتى.

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

ـ قېلىن، سەتلەشمىسىلە، ئالدامچى، مېنى گۇللاپتۇ... ئۆيدىكىلەر قەيەرگە كەتتىكىن دەپ، تۆت پۇتى ئۆرە قالىدۇ. مەن كىرىپ كېتەي!

مۇسا ھاسراۋاتقاندەك، مېھرىئاي ئۇنىڭغا سەل‌ھەيران بولۇپ قاراپ قالدى.

ـ كىرىپ كېتىسەن مېھرىئاي، ئومىقىم، مۇشۇ كىرىپ كەتسەك ئەمدى ھەرگىزمۇ چىقمايسەن. بۇنىڭدىن كېيىن، سېنى ئۆگەي ئاناڭنىڭ ئالدىدا ھەرگىز تىلى كېسىك قىلىپ قويمايمەن، بۇ مېنىڭ سېنى ئاخىرقى قېتىم مۇشۇنداق قىچقىرىشىم.

مېھرىئاي ئۇن قويۇپ ئىچىگە تارتىۋەتتى.

ـ نېمە، نېمە دېۋاتىلا؟ نېمە ئىش بولدى؟ نېمىشقا بۇنداق دەيلا، مەن سىلىنىڭ كۆڭۈللىرىگە كېلىدىغان بىرەر ئىش قىلدىممۇ، كۆڭۈللىرىنى ئاغرىتىپ قويدۇممۇ ياكى بىر كىم مەن توغرۇلۇق بىر نېمە دېدىممۇ؟ ـ دېدى مېھرىئاي ئالاق ـ جالاق بولۇپ.

ـ ياق،ياق، ئومىقىم، مېھرىئاي، سەن گەپنى باشقا ياقا ئەكەتتىڭ. سەن مېنى ھەرگىز خاپا قىلمىدىڭ ھەم مەن سەندىن پەقەتلا خاپا بولمايمەن. خۇدايىم بۇيرۇغان بولسا ھەرگىز بۇنداق بولمايدۇ... مەن ساڭا، مەن ساڭا باشقا گەپنى دېگىلى كەلدىم. بۇ باشقا گەپ، مېھرىئاي، پىشانىمىزگە شۇنداق پۈتۈلگەن. تەقدىر، رىزقىمىز شۇنداق ئوخشايدۇ. مەن ئاران 9 ـ سىنىپقىچە ئوقۇيالايدىغان بولدۇم. ئەمدى ئىككىمىزنىڭ ئىشى تۈگەشتى، مېھرىئاي، ھەممىسى تۈگىدى...

ـ نېمە بولدى، زادى نېمە بولدى؟ مەن تەقەززا

بولۇپ ئۆلەي دېدىم. زادى نېمە ئىش بولدى، دېسلە قانداق؟ مەن ھېچنېمە بىلمىدىم. ماڭا ھېچنېمە دېمىدىلە، نېمىشقا بىر - بىرىدىن ئادەمنى قورقۇنچقا سالىدىغان گەپنى قىلىلا؟ ئىتتىك بولسىلا، قانداق دېگەن باش - ئايىغى يوق گەپلەر بۇ؟ سىلىنىڭ بۇنداق گەپلەرنى قىلغانلىرىنى مەن تۇنجى قېتىم ئاڭلاۋاتىمەن، — مېھرىئاي يىغا ئارىلاشقان گېپىنى مۇشۇ يەردە توختىتىۋالدى.

— ئالدىرىما، مېھرىئاي، ئومىقىم، كۆزۈڭدىن ياش چىقارماي تۇر. سەن بەك ئاجىز، جېنىڭ بەك ئاجىز، مەن دېمىمنى ئېلىۋالاي، سەن قورقۇپ كەتمە، ئۆزۈڭنى بېسىۋال. سەۋر - تاقەتلىك بول! بۇ ئىشنى ساڭا دەي دەپ ئويلىساملا، يۈرىكىم سېلىپ كېتىپ تىنالماي قېلىۋاتىمەن، پۈت - قوللىرىم بوشىشىپ كېتىۋاتىدۇ. سەن ھەرگىز مېنى باشقىچە چۈشىنىپ قالما. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەرگىز مېنى خاتا چۈشىنىپ قالما! ھازىر دېسەممۇ ماڭا باشقىچە قاراپ قالسەن، بۇنى مەن بىلمەن. ئەمما كېيىنچە چۈشىنىۋالسەن. سەن ئاڭلا. ھەرگىز قورقۇپ كەتمە، مەن ھازىر، ياق، بۇنىڭدىن يېرىم سائەت بۇرۇن، دادامنى، دادام دېگەن قارا يۈز بەتنىيەتنى بوغۇزلىۋەتتىم، ئۆلتۈرۈۋەتتىم. ئۇ ئەمدى بۇ دۇنيادىن يوقالدى، جاھاندىكى بىر ئەسكى ئادەم يوقالدى. ئۇ يەنە قاچانغىچە قىلغۇلۇقىنى قىلىپ يېشايدۇ؟ ئۇنداق ئادەم ئۆلسە ئۆزىگىمۇ پايدا، چۈنكى بۇنىڭدىن كېيىنكى قىلىدىغان گۇناھلىرى قىلىنماي قالىدۇ.

— نېمە، نېمە دېدىلە، مۇساجان؟ سارىك بولمىغانلا؟

— ياق، ئومىقىم، ئەقىل - ھوشۇم جايىدا، تازا جايىدا. بولۇپمۇ ھازىر! بولمىسا سېنى ئىزدەپ كەلمىگەن بولاتتىم. جاھاندا ئۇنىڭدىن پەس ئەسكى ئادەم بولماس.

— ياق - ياق، مۇساجان، دادىلىرىنىڭ ئەسكىلىكىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ، ئەمما مەن ئىشەنمەيمەن، سىلى چاقچاق قىلىۋاتىلا، ئۇنداق ئەمەس، مەن تېخى ئەتىگەنلا كۆرگەن، ئۇنى سىلى ھەرگىز ئۆلتۈرمەيلا، ئۆلتۈرمىدىلە. مەن بۇنىڭغا ئىشەنمەيمەن...

8

— سەن ئىشەن - ئىشەنمە، مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتتىم. مەن ساڭا دەپ قويايي دەپ كەلدىم. سەن بىلسەن، ئانام بىلەن ئىككىمزنىڭ كۆرمىگەن كۈنىمىز قالمىدى، ئانام مەن بىلەن سىڭلىمنى ھەم چوڭ ئانامنى باقمەن، دەپ كوچىغا چىقمىدى، تىلەمچىلىك قىلمىدى، ئۇنىڭدىن باشقىنىڭ ھەممىسى بولدى، تارتمىغان كۈنى قالمىدى. ئۇ ئەرلەردەك، بەلكى ئۇلاردەك نەچچە ھەسسە ئېغىر ئەمگەك قىلىدى، قۇرۇلۇشلاردا مەدىكار بولدى. مەن ئانامنىڭ بىزنى باقمەن، ئوقۇتمەن دەپ چەككەن ئازابلىرىنى، دەرد - ئەلىمنى ئويلىسام، پەقەت چىدىيالمايمەن، مېھرىبانلىرىنى چىدىيالمايمىز. ئانام چىدىغان جاپا - كۈلپەتكە ھېچقايسىمىز چىدىيالمايمىز. ھازىر چوڭ بولغانلىرىمىز ھېچقاچان چىدىيالمايمىز. چوڭ ئانام قازا قىلغاندىن كېيىن، ئانام ئۆكام بىلەن مېنى ئۆگەينىڭ ئالدىغا ئەكىرمەيمەن دەپ

قانچىلىك كۆلىمەت تارتسىمۇ، ياتلىق بولمىدى، يەنە بىر تەرەپتىن، دادام دېگەن ماز بىزنىڭ ھېچ ئىشىمىز بىلەن كارى بولمىسىمۇ، دائىم ئانامغا: «مەن ھايات بولسامىلا، سەن ئەرگە تېگىدىكەنسەن، ئۆلتۈرۈۋېتىمەن» دەپ قورقۇتۇپ كەلدى. ئانام بىچارە، ئەنە شۇنداق ئازاب بىلەن مۇشۇ چاغقىچە ھەممىگە چىداپ كەلدى. مەن ئەمدى چوڭ بولدۇم، جېنىم ئانا، مەن ئەمدى ئوقۇماي، ئىشلەي دېسەم، ئۇ ئۆزەمبىللا ئۇنىمىدى. ئۇ بەك ماداردىن كەتتى. ئۇ ئەمدى ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىغا تەن بەردىمۇ، ئاخىر بىر كۈنى ئۆزىنىڭ ياتلىق بولىدىغانلىقىنى سىڭلىم بىلەن ئىككىمزگە دېدى. كۆڭلۈم كۆپ يېرىم بولدى. مەن گەپ قىلماستىن تالاغا چىقىپ كەتتىم. مەن بىلمەن، ئۇ يەنىلا ئۇكام بىلەن ئىككىمزنىڭ غېمىنى يەپ شۇنداق قىلماقچى بولدى. ئۇزۇندىن بېرى بىزگە خەيرخاھلىق قىلىپ كېلىۋاتقان، ئۇكام بىلەن ماڭا بەك ئامراق بالا - چاقسىز يۈسۈپ باقى ئىسىملىك موزدۇز ئادەم، ئۇ بىزگە ناھايىتى جىق ياخشىلىق قىلدى. دائىم ھېيت - بايرام بولسا بىزگە يېڭى كىيىم ئېلىپ بېرىدۇ، ھېيتلىق پۇل بېرىدۇ، قۇربانلىقنى بىرگە قىلايلى دەپ قوي ئەكىلىپ سويىدۇ، بىزگە شۇنچە ئامراق، مەن ئۇ ئادەمگە ئامراق بولسامۇ يۈسۈپ باقى نېمىشقا بىزگە مۇنچىۋالا قىلىدىغاندۇ؟ دەپ خۇدۇكسىرەپ ئويلاپ قالاتتىم. ھەر خىل گۇمانلاردا بولاتتىم، ئانامغا ئاچچىقىم كېلىپ، بەزىدە سەۋەبسىزلا ئاچچىقلىنىپ قاينىاپ كېتەتتىم. ئانام بۇ چاغدا ئۆكسۈپ يىغلاپ كېتەتتى. مەن ئانامنىڭ كۆڭلىگە ئازار بەرگەنلىكىم ئۈچۈن دەرھال پۇشايمان قىلىپ

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

ئىچىمده ئۆزۈمنى تىللايتتىم، ئانامغا ئىچىم ئاغرىيتتى. كىچىنچه چوڭ بولسام، چۈقۇم يۈسۈپ باقىنىڭ هەممه ياخشى لىقىنى قايتۇرىمەن دەپ ئويلايمەن، ئەمما ئۇ ئادەمنى ئۆيمىزده كۆرسەملا غۇۋۇلده ئاچچىقىم كېلىپ چىقىپ كېتىمەن. ناهايىتى ئېغىر ئازابلىنىمەن، ئانامنىڭ شۇ تاپتا قانچىلىك قورۇنغىنىنى، ئۇنىڭ سىقىلىپ ئىچىدىن ئۆگىشىپ كۆندىن - كۈنگه جۇدەپ كېتىۋاتقىنىنى ئويلىسام، يۈرىكىم ۋۇجۇلده يىلان چاققاندەك بولىدۇ. ئاھ، ئانا، مەن چوڭ بولۇپ كۈنۈمنى ئالالىغۇدەك بولغۇچه هايات ئۇرۇپ بەرسەڭ، مېنىڭ ئازاده ئۆيۈم بولسا، بالىلىرىم بولسا، بىر موردىن ئوتۇن چىقىرىپ مەنمۇ باشقا ئادەملەردەك ياشىسام، سەن ئۆيمىزنىڭ تۈۋرۈكى بولۇپ ئولتۇرۇپ بەرسەڭ، ئال دىڭغا داستىخان سېلىپ كۆڭلۈڭ نېمە تارتسا شۇنى كەلتۈرسەم، ئازاده كۈلۈپ ئولتۇرۇپ، قارىشىپ ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشسەك، مەن سېنى ئۆمرۈڭنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا بىر بېقىۋالسام، مەن ئوغلۇڭنىڭ دۆلىتىنى كۆرۈپ، هەر ۋاخلىق تاماقتىن كېيىنكى دۇئايىڭدا مېنىڭ تېخىمۇ بەختلىك بولۇشۇمنى تىلەپ دۇئا قىلىپ، مەندەك بىر ئوغۇلنى تۇغۇپ، ئۇ ئالەمده بەندىلەر تارتىدىغان بارلىق دوزاخ ئازابىنى بۇ ئالەمده تارتىپ مېنى چوڭ قىلغىنىڭغا رازى بولسالا... مانا مېنىڭ پۈتۈن هاياتىمدىكى ئارمىنىم. خۇدا ماڭا بۇ دۇنيادا پەقەت مۇشۇنى نېسىپ قىلسا، مۇرادىمغا يېتەتتىم. ئاھ، ئانام، ئانامنى بىر بېقىۋالسام. ئانام هازىرغا قەدەر مېنى دەپ سىكىلىمنى دەپ ياشاپ كەلدى. بەزنى قاتارغا قوشۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلدى...

ئاھ... مېھرىبانىي، مېھرىبانىي. مېنىڭ ئاشۇ بەختلىك ئائىلەمدە سەن ئانسامنىڭ كېلىنى بولماقچىدىڭ. باللىرىمنىڭ ئانىسى بولماقچىدىڭ... ھەر ئىككىمىز ئاتا - ئانا مېھرىنى تولۇق كۆرمەي، يېتىملىك ئازابىنى تويغۇچە تارتىپ چوڭ بولغانىدۇق. مانا ئەمدى ھەممىسى تۈگىدى. ھەممە ئارمانلىرىم ۋەيران بولدى. ئەمدى مەندە ياشىغۇدەك نېمە قالدى؟ خۇدا پېشانەمگە شۇنداق پۈتكەنىكەن. رىزقىمىز بىز ئويلىغاندەك بىر ئەمەس ئىكەن. سەن چىرايلىق ھەم ئاق كۆڭۈل، مېھرىبان ئوبدان. خۇدايىم بەختىڭنى بەرسۇن!

مېھرىبانىي چىداپ تۇرالماي ھۆڭرەپ يىغلاپ مۇساپىنىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ، ئۇنىڭ مەيدىسىگە بېشىنى قويۇپ يىغلاپ كەتتى:

— ئوبدان مۇساجان، ئۇنداق دېمىسىلە، مېنىڭ سىلىدىن باشقا كۆڭلۈم سۇ ئىچكۈدەك ھېچنېمەم يوق. ئۇنداق دېمىسىلە. مېنى... مەن... قانداق قىلىمەن؟ مېنىڭ بۇ دۇنيادا نېمەم بار؟ مېنىڭ مۇشۇ چاغقىچە تارتقان ئازابلىرىم يەتمىگەندەك، ئەمدى بۇ ماڭا يەنە نېمە تارتقۇلۇق؟...

— يىغلىما ئومىقىم. ئەمدى بولىدىغان ئىش بولۇپ بولدى، ئۇنى ياندۇرۇۋالغىلى بولمايدۇ!...

مېھرىبانىي ئۇنى سىلكىشلەپ ۋارقىراپ كەتتى:

— سىلى نېمىشقا ئۇنداق قىلىلا؟ زادى نېمىشقا ئۇنداق قىلىلا؟ ئاشۇنداق ئىشنى قىلۋاتقانىدا، مەن پەقەت يادىلىرىغا كەلمىدىممۇ؟ مېنى ئويلاپ قويمىدىلىمۇ؟ نېمىشقا پىتنىڭ ئاچچىقىدا ئىشتاننى ئوچاققا تاشلىدىلا؟ مەن زادى سىلىنىڭ يادىلىردا يوقمۇ؟... مەن بۇ ئىشنىڭ باش - ئايىغىنى زادىلا بىلەلمىدىم...

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

ــ ئۇنداق دېمىگىن، ئومىقىم. سېنى بىر دەممۇ يادىمدىن چىقىرىپ قويغان يېرىم بولسا، خۇدا تۇرۇپتۇ! مەن زادىلا چىداپ تۇرالمىدىم. مېنىڭ ئارزۇلىرىم تۇزغاقتەك توزۇپ كەتكەندىكىن، مەن زادىلا چىداپ تۇرالمىدىم. مېنىڭ گېپىمنى تاقەت قىلىپ تۇرۇپ ئاڭلىغىن. مەن ئانام ھەر قېتىم يۈرىكى سىقىلىپ ئازاب ئىچىدە قالغاندا، زادىلا چىداپ تۇرالمايتتىم. مەن ئانامنىڭ توي قىلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ، ئۇچ كۈنگىچە ئۆيگە كەلمىدىم. ئەمما ئۇچ كۈنگىچە قەيەردە مېڭىپ، قەيەردە تۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن. گېلىمدىن ھېچنېمە ئۆتمىدى، قورسىقىمغۇ ئاچمىدى. ئاغىنىلىرىمنىڭ زورلىشى بىلەن يېگەنلىرىم ئوغا ــ زەھەر-دەك تېتىيدۇ. ئانامنىڭ سۈنۈق چىرايى كۆز ئالدىمدىن زادى كەتمەيدۇ، ئۇ مېنى دەپ شۇنداق قىلىۋاتىدۇ. مېنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن تۇرمۇشۇمنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا كۆزى يەتمىگەنلىكتىن، ئۆزىنىڭ ئاجىز، يالغۇز ئىكەنلىكىنى، ئۆزىگە يار ــ يۆلەك بولمىسا بولمايدىغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق قىلدى. ئۇچ كۈنگىچە كۆزۈمنى يۇمسامىلا، ئانام كۆز ئالدىمغا كېلىۋالىدۇ. مەن پۇشايمان قىلمەن. ئانام ئۆزىنىڭ ياتلىق بولىدىغانلىقىنى قانچە پاتمان ئازاب ئىچىدە سىقىلىپ، قورۇنۇپ دەپتۇيۇ، مەن نېمىشقا ئانامنى تېخىمۇ تەس كۈندە قويۇپ، گەپ قىلماي ئۆيدىن يېنىپ چىققانىدىمەن؟ ئۇ ھازىر نېمە بولۇپ كەتكەندۇ؟ بۇ ئۇچ كۈندە ئۇ قانداق ئۇخلىغاندۇ؟ تاماق يېگەنمىدۇ؟ بۇ توي ئۇنىڭ ئۈچۈن تويمۇ ياكى نېمىدۇ؟ دوزاخ ئازابى ھەرقانچە بولسا مۇشۇنچىلىك باردۇ؟ مەن ئانامنى قانداق قىلماقچىدىم؟

مەن ئانامنى خۇشال قىلماقچى ئەمەسمىدىم؟ ھازىر نېمە قىلدىم؟ ئۇ بەلكى تۆگىشىپ كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغان بولۇشى ئېھتىمال. مەن دەررۇ ئۆيگە بارماقچى بولدۇم، ئىشكتىن كىرمەي تۇرۇپلا «جېنىم ئانا، سىلى توي قىلسىلا، مەن ھېچقانداق ئويلىمايمەن. كۆڭلۈم يېرىم بولمايدۇ. باشتا سەل كۆڭلۈمگە يات تۇيۇلغان، ئويلاپ باقسام سىلىنىڭ ئويلىغانلىرى توغرا ئىكەن» دەيمەن. ئانامنىڭ ئالدىدا ھەرگىز كۆڭلۈمدىكىنى بىلدۈرمەيمەن. ئۆزۈمنى ئىنتايىن خۇشال تۇتىمەن، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ ھەممىنى قىلىمەن. ساۋاقداشلىرىم زادىلىق قىلسىمۇ مەيلى. ھەممىگە چىدايمەن. يۈزۈپ باقى بىلەن ھەرقانچە خۇشۇم بولمىسىمۇ، كۆرەرگە كۆزۈم بولمىسىمۇ، ئۇ بىزگە ناھايىتى كۆپ ياخشىلىق قىلغان ئادەم، مەن بۇنى ئۇنتۇپ قالسام بولمايدۇ. مەن مۇشۇنداق ئۆزۈمنى زورلاپ ئۆيگە ماڭغان بولسامۇ، ئۆزۈمۇ مۇ بىلمەيمەن، پەقەت ماڭغۇم كەلمەيدۇ. بوينۇمدىن باغلىغاندەك مېڭىپ ئۆيگە يېقىن بارغاندا، يەنە ئۆيگە كىرگۈم كەلمەي، يېنىپ كەلدىم. يانغاندا خۇددى ئارقىمدىن بىرى كىيلىپ تۇتۇۋالغاندەك ياكى مەكتەپكە كېچىكىپ قالغاندەك يۈگۈردۈم. يەنە پۇشايمان قىلىپ، بايا تىن قىلغان خىياللىرىمنى ئويلاپ ئارقامغا ياندىم، قەدىمىم ناھايىتى ئېغىر، پۇتۇمغا تاش باغلاپ قويغاندەك ناھايىتى تەستە يۆتكەيمەن. ئادەم ئۆچۈن جاھاندا دىلىغۇل بولۇشتەك، كۆڭلى تارتمىغان ئىشقا ئۆزىنى زورلاش، زورۇقۇشتەك ئازابلىق ئىش يوقتەك بىلىندى. ئۆيدىن كەلگەن شۇم خەۋەر مېنى پۈتۈمنىڭ ئىككى بولۇپ قالغىنىغا پۇشايمان قىلدۇردى.

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئاران ئۆزە تۇرۇۋاتقان بىچارە ئانامنى، بىز بىلەن ئەزەلدىن كارى بولمايدىغان باغرى تاش، كۆيۈمسىز دادام كېلىپ: «سەن مېنىڭ كۆز ئالدىمدا ئەرگە تېگىدىغان بولدۇڭمۇ پەس!» دەپ ئۇرۇپ، ئۆلەمجان قىلىپ قويۇپ كېتىپتۇ. بېشىمدىن تۆتۈن چىقىپ كەتتى. ئۆلەر - تىرىلىشىمگە قارىماي ئۆيگە چاپتىم. ئاھ، ئانا! مانا ئەمدى بولدىمۇ؟ مەن ئەقلى كۆيۈك ئوغلۇڭ نېمىشقىمۇ سېنى تاشلاپ كەتكەندىمەن؟ نېمىشقا سېنىڭ مېنى دەپ، بىز بالىلىرىڭنى دەپ ياتلىق بولۇشۇڭغا يول ئۆڭىنى توسقانىدىمەن؟ مەن نېمىدېگەن كالۋا! مەن زادى نېمىشقا توسۇق بولىمەن؟ بۇ قانداق دېگەن تەتۈرلۈك، نېمىدېگەن تەتۈر جاھان بۇ؟ بۇ؟ تەتۈر جاھاندا ياشىغانلىقىم ئۈچۈن تەتۈرمۇ مەن؟ دادام-نىڭ ئانامنى ئۇرۇشقا نېمە ھەققى بار؟ ئۇ ياۋۇز توڭگۇز-نىڭ زادى نېمە ھەققى بار؟ ئۇنىڭ بىز بىلەن ھازىرغىچە كارى بولمىغانغۇ؟ 11 يىلغىچە تاشلۇۋەتكەنغۇ! شۇنچە چاغقىچە، ئانام ئۆزىنى دېمىسىمۇ، بىز بالىلىرىنى دەپ بول-سىمۇ، ئۇنىڭ بىزنى پاناھىغا ئېلىشىنى ئۆتۈنگەنغۇ؟ ئانام بىزنى باقمەن دەپ تارتمىغان جەبرىسى، ئاڭلىمىغان گەپ-سۆزلىرى قالمىغاندا، سەن مۇتتەھەم ئۇششۇق نامەرد قەيەردە قالغان؟ بىز يېرىم تاۋاق قوناق، بىر پارچە زاغرىغا زار ۋاقتىتا سەن رەھىمسىز بۆرە يەپ - ئىچىپ، كېكىرىپ بۇرۇتۇڭنى مايلاپ، يانچۇقۇڭنى پۇلغا توشقۇزۇپ ھاراق ئىچىپ يۈردۈڭ. قىمارخانىدا ئوشۇق ئېتىپ، مەيدەڭگە مۇشتلاپ، ئالتە كۈندە بىر خوتۇن ئېلىپ يۈردۈڭ. مەن ساناپ تۇردۇم، قانخور بەتبەخت. گۆرىدىن توڭگۇز قوپقۇر.

مەن ئاق ـ قارىنى پەرق ئەتكۈدەك بولغاندىن كېيىن ئالغان خوتۇنۇمۇ 13، پەقەت خاتاسى يوق 13. ئاشۇ بىچارە 13 خوتۇن ساڭا تېگىپ قالغىنى ئۈچۈن مىڭ پۇشايمان، داد دەپ توۋلاپ بارمىقىنى چىشلەپ، سەندىن قۇتۇلغىنىغا خۇش بولۇپ ئۆز يولىغا راۋان بولدى. چوڭ ئانام ھەر قېتىم سېنى تىلغا ئالغاندا، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىتىپ، كۆزىگە ياش ئېلىپ ئادەمنىڭ قورسىقىدىن ئارغامچا ـ توقۇناقتىن باشقا ھەممە نەمە چۈشىدىكەن، دەيتتى. ھەقىقەتەنمۇ سېنى بۇ جاھاندا ھېچنېمىگە ئوخشاتقىلى بولمايدۇ. ئەي، دۇنيادا ئاجىزلارنىلا بوزەك قىلالايدىغان نامەرد! ئەجەبا، سەن ئىت خۇيۇڭ بىلەن 13 خوتۇن ئېلىپ قويساڭ بولمىدىكەنۇ، بىچارە ئانام بىزلەر يۆلەنچۈك سىز قېلىپ، ياتلىق بولسا بولمامدىكەن؟ خۇدايىم سەندەك ئادەملەرنى يارانقاندا، تېنىگە، قېنىغا ئازراق ۋىجدان سۈيى قوشۇشنى ئۇنتۇپ قالامدىغاندۇ؟ ئانام، سەن ھەرقانچە ئەسكى بولساڭمۇ بىزنىڭ دادىمىز بولغانلىقىڭ ئۈچۈن ئاخىر ئەقلىنى تاپار، خۇددىنى بىلەر، خۇيىنى تاشلار دەپ، ساق 11 يىل ساقلىدى. ئەمما قانغا سىڭىپ كەتكەن تەبىئىتىڭ، ئۆلگۈچە ئۆزگەرمەيدىغانلىقىڭنى بىلمىگەنىكەن. ئانام ئاخىر ياتلىق بولماقچى بولغاندا، ئۇنى ئۇرۇپ ئۆلەمنجان قىلىپ قويۇپسەن. ئۆلۈڭ ـ تىرىكى بىلەن كارى بولمىغان ئادەم، ياتلىق بولسا چىدىيالمامدىكەنسەن؟ ئۇيغۇرلاردا قىمارۋاز مەرد بولىدۇ، دەيدۇ. ئەمما نامەرد پەسلەر بار ئىكەنغۇ؟ سەن ئانام ئۆلسە رازى ئىكەنسەن، ئەمما

ئۇيغۇر كىتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

ياتلىق بولۇپ هايات ياشىشىغا رازى ئەمەس ئىكەنسەن، ھۇ مۇتتەھەم...

مانا ئەمدى، ئانام بۇگۈن ياكى ئەتە ئۆلۈپ كېتىدۇ. ئەمما سەن ھازىر ئانامدىن بۇرۇن ئۆلدۈڭ، مەن قىساس ئالدىم، مەن تۇغۇلغاندا قۇچىقىدا ئەركىلەتكەندە قولۇڭدىكى ئاشۇ ئەتلىمە گۆشنىڭ ئۆزۈڭنى ئۆلتۈرىدىغانلىقىنى ئويلىمىغان بولغىيدىڭ؟ راست ئۆلتۈرۈۋەتتىم، مېھرايى، ئىشەنگەن! مەن دادامنى ئۆلتۈرۈۋەتتىم. ئانامنىڭ ھالى بەك پەس. ئۇ ئەتە ياكى ئۆگۈن ئۆلۈپ كېتىدۇ... ئۇ ئەمدى ھەرگىز ئورنىدىن تۇرالمايدۇ. مەن ئۇنىڭ جىنازىسىنى كۆتۈرەلمەيدىغان بولدۇم، لېكىن پۇشايمان قىلمايمەن. مەن ئانامنىڭ يېنىدىن كۆزۈمگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەي، قولۇمغا قەيەردىن چىققانلىقىنى بىلمەيمەن، پالتىنى ئېلىپ بىرىپ پايلاپ تۇردۇم. تەلىيىمگە ئۇ مەست بولۇپ يانغانىكەن، ئىشىكنىڭ ئالدىدىلا ئۆلتۈرۈۋەتتىم. مەنمۇ ئۆلۈمەن...

مېھرىنىڭ مۇساجانىنى ئىتتىرىۋەتتى، قورقۇنچتىن ئۇنىڭ ھەممە يېرى لاغىلداپ تىترەپ ئاغزى گەپكە كەلمەي قالدى.

ئۆگدى... ھەممىسى ئۆگدى... مۇساجاننى تۇتۇپ كېتىشتى. دادىسى بوينى مايماق، يېرىم - يارتا بولۇپ ساقايدى، ئۇنى تۇرمىگە سولىدى، ئۇزۇن ئۆتمەي تۇرمىدە ئۆلدى. ئانىسى ئۆلۈپ تۇگىدى. مۇساجانغا ئون يىللىق قاماق جازاسى بېرىلدى. يېشى توشقىچە بالا جىنايەتچىلەر تۇرمىسىگە سولاندى...مېھرىنىڭ پېشانىسى باشتىن تەتۇر!...

مەھرىنىڭ يوتقاندىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ قات - قات كىيىمۋالغان كىيىمىدىن ئىچى سىقىلىپ، يۈزلىرى قىزىرىپ كەتكەنىدى. چىكىلەپ تېڭىۋالغان ياغلىق قىنى قايتا چىڭىتتى. سىرتتا ئاندا - ساندا ئۇياق - بۇياققا ماڭغان ئاياغ تىۋىشى، توي تۇغرىسىدا بولۇۋاتقان ئېگىز - پەس پاراڭلار، ئۇنىڭلىغۇدىن چىقىۋاتقان ناخشىلار بۇرۇنقىدىن پەسەيگەن بولسىمۇ، يەنىلا ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. ۋاقىت يېرىم كېچىگە يېقىنلىشىپ قالغانىدى. مەھرىنىڭ كاللىسىدا پەقەت چاقماق چاققانىدەك پەيدا بولغان بىر خىيال ئۇنىڭ قارىغۇ، ئۈمىدسىزلىك بىلەن تولغان كۆڭلىنى يورۇتۇۋەتتى. ئۇلىڭدىكى ھەممە غەم - ئەندىشە گويا يورۇقلۇقتىن قورقىدىغان قۇرتلار ئۆزىنىڭ قارىغۇ كامارلىرىغا كىرىپ غايىب بولغاندەك غايىب بولدى، ھەممىسى يوق. خۇددى ئۇنىڭ كۆڭلى بۇرۇن ھېچقانداق غەم - ئەندىشە دائىگاللىرىدا سوقۇلمىغانىدەك ئازادە، خاتىرجەم بولۇپ قالدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ قەلبىدىكى مەنىۋى كۈچلەرنىڭ ھەممىسى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى بەربات بولۇپ، پىچاق سۆڭەككە يەتكەندە، ئاشۇ چاقماقتەك چاقناپ پەيدا بولغان، ئاخىرقى، شۇنداقلا توسقىلىق بولمايدىغان جاسارەتتىن بولغانىدى. ھەممە ئۇششاق قارشىلىق، نارازىلىق، قورقۇمسىزلىقنىڭ يىغىلغان، يۇغۇرۇلغان كۈچى ئىدى. ئۇ ئۆيدىن تار كوچىغا چىقتى، توي بولغان ئۆي... ئادەم تېخى

www.uyghurkitap.com

ئۇيقۇغا كەتمىگەن بولسىمۇ، ئەمما ھەممىسىگە ھاردۇق يەتكەن، ئىزىلىپ كېتىشكەنىدى. ئۆيدىن، ھويلىدىن چىقىپ بولغۇچە مېھرىنىڭ يۈرىكى سېلىپ، پۈت - قولى لاغلداپ تىترەپ كەتتى. چىقىۋاتقاچ چىكىلەپ تاڭغان ياغلىقىنى ئېچىكىدىن چىگدى. ھېچكىم كۆرمەي قالدى. تار كوچا چىراغسىز، ئوڭغۇل - دوڭغۇل، كىشىلەر يەردىكى يۇندا كۆل چىكىگە تۆككىلى خۇش ياقماي ئىشكىدىن بېشىنى چىقىرىپلا تۆككەن يۇندا كوچىنى پاتقاق، تېيىلغاق قىلىۋەتكەنىدى. بۇرۇلىدىغان دوقمۇشتىلا مېھرىنىڭ بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى پەرق ئەتمىدى. پەرق ئەتكۈدەكمۇ ھالى قالمىغاندەك ئىدى. ئالدىغا كەلگەن تار كوچىلارغا بۇرۇلۇپ، ئادەم يوق يەردە يۈگۈرۈپ، ئادەم ئۇچرىغاندا ئاستىلاپ ماڭدى. ئىككى يەردە تېيىلىپ كېتىپ تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۆڭي ئىچىدە كىيىدىغان ساپما كەشتىدىن بىرى چۈشۈپ قالدى. بىردەم مېڭىپ، ئېگىز - پەس دەسسەپ قېلىپ، يەنە بىرىنىمۇ تاشلاپ پاپىياق بىلەن ماڭدى. ئەس - يادى كەينىدە، ئارقىسىدىن بىر كىم قوغلاپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. قورقۇنچ بارغانچە ئۇنى ھاسىرىتىپ، ھالسىرىتىپ قويۇۋاتقانىدى. ھەر ئون قەدەم، بەش قەدەمدە يېراقتىن قارىيىپ كۆرۈنىدىغان ھىم ئېتىلگەن ئىككى تامدىكى ھەر خىل تار - كەڭ قوش قانات، تاق قانات ئىشىكلەر خۇددى كۆزىنى پارقىرىتىپ ماراپ، تامغا چاپلىشىپ تۇرغان قاراقچىدەك مېھرىنىغا قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈپ كەتتى. بىر نەرسە «تىرىق» قىلىا ياكى شەپە كەلسە، ئۇنىڭ جان - پېنى چىقىپ كەتتى. تار كوچىدا ئاندا - ساندا كەچ

قالغان ئەركەكلەر ئۆچراپ قالسا، ئۇنىڭ ئۇدۇلىدىن قانداق ئۆتكىنىنى بىلمەي ئۆتتى. ئادەملەرمۇ ئۇنىڭغا ئاتايىن قاراپ قويۇشتى. بۇ كوچا ماڭغانچە تۈگىمىدى. چوڭ كوچا ياكى چوڭ يولغا چىققىلى ئۇ شۇنچە ئالدىرىغانچە بۇ قاراڭغۇ تار، ئېگىز - پەس يۇندا پۈرايدىغان كوچا شۇنچە ئۇزۇن راپ تەرەپ - تەرەپكە شاخلاپ كەتتى. ئەگىلىدىغان يەرنىڭ تولىسىدىن مېھرىنىڭ كەينىگە يېنىپ كېتىۋاتقانىدەك، ھېلى باشقا تەرەپكە كېتىۋاتقانىدەك تۇيۇلۇپ كەتتى. كەچ كۈز سوغۇقى يەرنى خېلى مۇزلاتقانىدى. ئايىغىسىز پۇتى ھۆل، لاي بولۇپ كەتكەن پايپاق ئۇنىڭ پۇتىنى مۇزلىتىۋەتتى.

يىراقتىنلا قۇدۇقنىڭ ئاغزىدەك قاراڭغۇ ئۆينىڭ تۆكۈلۈكى ياكى تۈرمىنىڭ پەنجىرىسىدەك يورۇق ئاخىر كۆرۈندى. مېھرىنىڭ تەقەززالىقىدىن ئۇمىدسىزلىك باسقان كۆڭلى ۋاللىدە يورۇپ، كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتتى. ئۇ يورۇق ئېغىزنى كۆرۈپلا پۈت - قولىغا جان كىرىپ تېخىمۇ يۈگۈردى. ستولبا چىراغلىرى قاتىرىسىغا غۇۋا يورۇتۇپ تۇرغان چوڭ ئاسفالت يولغا چىقتى. ھەر خىل ماشىنا، ھارۋىلار ئۇياق - بۇياققا ئاندا - ساندا ئۆتۈشۈپ تۇردى. مېھرىنىڭ يولغا چىقىپ بىر-دەم قايسى يول ئىكەنلىكىنى پەرق قىلالماي تۇرۇپ قالدى. ئېگىز ئەنجان تام، ياردەملىق ئۈستىگە سىلىنغان قۇشقاچ چاڭگىسىدەك ئېگىز - پەس غۇڭمەك سىلىنغان ئۆيلەرگە، يول بويىدىكى يالىڭاچلانغان ئاق تېرەكلەرگە سىنچىلاپ قاراپ پەرق ئەتتى. بۇ شەھەرنىڭ ئارقا يولى ئىدى. بۇ يەرگە چىقىپ قالغىنىغا ھەيران قالدى. سوغۇق كۈز شامى

لىدا ئۇ سوغۇق تەردىن مۇزلىغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئاسـ
مالت ئۇنىڭ پۇتىغا مـۇز ئۇستىدە تۇرغانـدەك بىلىنـدى.
شەرق تەرەپكە قاراپ يۈگۈردى. سەل خاتىرجەم بولغانـدىن
كېيىن، ئۇ بوشىشىپ ھارغانلىقىنى ھېس قىلدى. پاقالچاقلىرى
سىيرقىراپ يالىڭاياغ يەرگە دەسسىگەن خېمىردەك پۇت ئالـ
قىنى چىمىلداپ ئاغرىپ كەتتى. دوقمۇشقا يېقىن يەردە بىر
ئات ھارۋىسى كۆرۈندى. ھارۋىكەش چوقاغا يۆلىنىپ مېھرىبانـ
كىلىۋاتقان تەرەپكە ئارقىسىنى قىلىپ مۆكچىيىپ ئولتۇرغا-
نىدى. مېھرىبانـ يىراقتىنلا يۈگۈرۈشتىن ئاستـلاپ ئىتتىـك
مېڭىپ كەلدى. چۈنكى يۈگۈرۈپ كەلسەم ھـاربىكەش سىرىـ
نى بىلىۋالمىسۇن دەپ يۈگۈرۈشتىن توختـاپ ئىلاجـى بـار
ئۆزىدىكى جىددىيلىكنى بىلىندۈرمەسلىككـە نىيـەت قىلىـپ
كەلدى. شۇنداقتىمۇ تىنىقى يېتىشمەي، ھاسىراشنى پـەقەت
باسالمىدى. مېھرىبانـ يېقىنلاپ كېلىشىگە، ئاياغ شەپسـىدىن
ھارۋىكەش ئارقىسىغا قارىدى. ستولبىدىكى غۇۋا چىراغ نۇرى
ئۇلارنىڭ بىر - بىرىنى تازا ئېنىق كۆرسەتمەيتتى. ھارۋـ
كەش كونا قۇلاقچىنى كـۆزىگـە چـۆكۈرۈپ كىيـىۋالـغان،
قويۇق ساقىلى يۈزىنى قاپلاپ تىكەندەك ئۆسۈپ كـەتكـەن
25 ياشـلاردىكـى قـارامتـۇل يـۈز يـىگـىت ئىـدى. ئۇ
ئۇچىسىغا كالـتە دراپ چاپان كىيىپ بـەلباغ باغلىۋالغـا-
نىدى. ئۇ چېكىۋاتقان تاماكىسىنى دەرھال تاشـلاپ:

ـــ قانداق خېنىم، بىر يەرگە ئالدىراش ماڭغان ئوخ
شىمامىلا؟ ھارۋىغا چىقسىلا، ئاپىرىپ قويـاي. ئاتىنىڭ ئايىغى
ئىتتىك، سىيلىق. ھەممىتاتا ئاپىرىپ قويىمەن! ـــ دېـدى.
مېھرىبانـ گەپ - سـۆز قىلمايلا ھارۋىغا چىقتـى. ئۇ

ئېگىز ھارۋىغا خېلى قىينىلىپ چىقىۋالدى. ھارۋىكەشنىڭ ئاۋازى ئۇنىڭ قۇلىقىغا يېقىملىق ئاڭلانغاندەك بولدى. بىزنىڭ تۇغقانلارنىڭ بىرىنىڭ ئاۋازىدەك ئاڭلاندىغۇ؟ ياق، بىزنىڭ ھارۋىكەشلىك قىلىدىغان تۇغقان يوق. بۇ مۇشۇ شەھەر ئەتراپىدىكى يېزىلىقتەك قىلىدۇ، دېگەنىنى ئويلىدى قىز. ھارۋىكەش بىردەم ئېتىنى قامچىلاپ يولدا يۇگۇرتكەندىن كېيىن:

— خېنىم، قەيەرگە ھەيدەيمەن؟ — دەپ سورىدى.

مېھرىنىڭ جاۋاب بەرمىدى. ئۇ ئاڭلىمىغاندى. ئاتنىڭ بوينىدىكى قوڭغۇراقلار ھەممە ئاۋازلارنى بېسىپ چۈشتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە مېھرىنىڭ ئەندىشىلىك خىياللار ئىچىگە چۆكۈپ قېلىپ، ھارۋىكەشنىڭ گېپىنى قۇلىقىغا كىرمىدى. ھارۋىكەش ئىككى قېتىم سوراپ جاۋاب ئالالىمىغاندىن كېيىن، بىردەم جىمىپ ھارۋىسىنى ھەيدىدى. كۆۋرۈككە كەلگەندە، ئاتنى ئاستىلاتتى. كۆۋرۈك بېشى جىنچىراغنىڭ يورۇقىدا كۈندۈزدەك ئىدى. ياپراقلىرىنى تولۇق تاشلىمىغان قويۇق سۆگەتلىك ئارىسىدا سۈزۈلۈپ شىرىقلاپ ئېقىۋاتقان تۈمەن دەريا سىدىن سوغۇق ساپ ھاۋا ئۇرۇلدى. ھارۋىكەش يېگىت ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قىزغا دىققەتتە قاراپ:

— خېنىم، ئۆزلىرى قەيەرگە؟...، — دەپلا گەپتىن توختاپ قالدى. مېھرىنايمۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ھارۋىكەش يىگىتكە قارىغاندى، ئىككىسى بىر - بىرىگە تىكىلىپ قېلىشتى. قىزنىڭ قارا كۆزلىرى قېتىپ قالغاندەك ئىدى. بىر ئاپتوبۇس سىگنال بەرگەندىن كېيىن، ھارۋىكەش دەررۇ ئاتنى يول چېتىگە تارتتى. كېيىن قىزغا يەنە قاراپ بىردەم قاتقاندىن

كېيىن، ئاستا بېشى پەسلەپ، كۆزلىرىنى قىزدىن ئېلىپ يەرگە قارىدى. قىزنىڭ كۆزلىرىدىن لۆممىدە ياش چىقىپ قىزارغان يۈزىنى بويلاپ دومىلىدى:

— سىلى... سىلى مۇساجانمۇ؟

— مېھرىبانىم، بۇ سەنمۇ؟

قىز يۈزىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ پاكىتىدە يىغلىۋەتتى.

— ئەي، يىغلىما! يول تۆپىدە بۇنداق كېچىدە يىغلاپ يۈرسەڭ سەت تۇرىدۇ.

قىز دەرھال ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ يۈگۈردى.

— ئەي، مېھرىبانىم، نېمانداق قىلىسەن؟

قىز يۈزىنى تۇتقىنىچە يۈگۈرۈپ مېڭىۋەردى. مۇساجان ئاتقا قامچا سالدى. قۇلىقىنى سالپايتىپ تۇرغان ئات بىر-دىنلا دۆلۈپ يۈگۈردى. ئۇ، قىزنى يانداپ ئۆتۈپ، ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ قىزنى قۇچاقلاپلا تۇتۇۋالدى. قىز ئۇنى ئىتتىرىپ باشقا ياققا قارىۋېلىپ، ھە دەپ ئۆزىنى ئەپقاچتى. ئەمما مۇساجان ئۇنى تېقىمچىلاپ لىككىدە كۆتۈرۈپ ھارۋىغا سالدى. ئاتنىڭ بېشىنى بۇراپ، تۈمەن كۆلى تەرەپكە قارىتىپ قامچىلىدى.

10

توي ھارۋىقى يەتكەن مېھرىبانىمنىڭ ئۆيىدىكىلەر كەلدى-كەتتى مېھمانلارنى تۈن نىسپىدىن ئۆتكەندە ئۇزىتىپ بو-لۇپلا ھېچقانداق نەرسىنى يىغىشتۇرماي، چېچىلىپ دەسسەل

گەن گۇرۇچلەرنى سۆيۈرۈپ، ئورۇن راسلاپ يېتىشىلا ئۇخلاپ قېلىشتى.

ئىشك قاتتىق قېقىلدى.

— رېھىمئاخۇن، ھوي، رېھىمئاخۇن. مەينىساخان...

بۇلارغا ئەمدى كۆزنى يۇمغاندەك بولغانىدى.

— يائاللا، بۇ خەققە ئەمدى نېمە بولغاندۇ؟ ھەرقانچە گېپى بولسا تاڭ ئاتقاندا دېسە بولمامدىغاندۇ؟ ھەدەپ قويمامىلا، ھېلى ھارام بولۇپ قالمىسۇن. ئىشكنى چېقىۋېتىدۇ بۇ خەق! نېمە بالا بولغاندۇ؟

مېھرىنىسانىڭ دادىسى يۈرىكى ئاغقاندەك بولۇپ، دەرھال بىر تەرەپتىن:

— ھە، مانا - مانا ھازىر، — دېگەچ كارىۋات بېشىغا باغلىۋالغان چىراغنىڭ يېپىنى تارتىپ، چىراغنى يانىدۇردى. ئىچ كىيىمىنىڭ ئۈستىگىلا قارا دراپ پەلتوسىنى كىيىپ، تەرەت كەشتىنى سېپىپ كىيىپ ياتقان تۇمىقى بىلەنلا ئالدىراپ ھويلىغا چىقتى. ھويلىنىڭ ئىشكىنىڭ بېشىدىكى چىراغنى يانداۋۇپ، ھويلا ئىشكىنى ئاچتى. ئىچىپلا چۆچۈپ كەتتى. «كۆڭلۈمگە چۈشكەن ئىش ئاخىر بولغانمۇ نېمە؟ ۋاي ئىسىت!» ئىشك ئالدىدا ئۇنىڭ ئەر - ئايال قۇدىسى، ئۇلارنىڭ ئون - ئون بەش ئەتراپىدا ياش ئەركەك تۇغقانلىرى، ئەڭ ئاخىردا كۆيئوغلى ئۆكسۈلىۋېچىكەن ھالدا تىترىشىپ قاراپ تۇرۇشقانىدى. بولۇپمۇ كۆيئوغلىنىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ رېھىمئاخۇننىڭ پۈت - قوللىرى جان قالمىغاندەك بولۇپ كەتتى.

— كېلىشىپلا، قېنى، ئۆيگە كىرىشسىلە! — دېگەن

گەپنى ئارالدا ئاغزىدىن چىقىرالمدى، ئۇ:

ــ بىز ئۇيگە كىرگىلى كەلمىدۇق. گەپىمىزنى مۇشۇ يەردىلا دېيىشۋالايلى. بىزنىڭ ئۇيگە كىرىشىدىغان ئىشلىرىمىز مۇشۇ يەرگىچە بولغان ئوخشايدۇ، ــ دېدى ئايال قۇدىسى جالاقلاپ تىترەپ بوغۇلغان هالدا. رېھىمئاخۇن چۆچۈپ كەتتى. ئۇنىڭ زورىغا كۈلگەن كۈلكىسى دەرهال ئۆچتى.

ــ بىرەر... بىرەر كىشىمىسلىك بولدىمۇيا؟...

ــ تولا خۇپسەنلىك قىلماڭە پوق ساقال جوھۇت، جاھاندا قىز ئازمىدى؟ ــ ئەڭ ئارقىدا تۇرغان كىرىئوغۇل كۆزلىرىگە قان تولغان هالدا توپنى يېرىپ ئېتىلىپ كېلىپ رېھىمئاخۇننىڭ ياقىسىدىن ئېلىپ كۆزلىرىگە قولىنى تىقىپ، تۈكۈرۈك چاچرىتىپ سۆزلەپ كەتتى، ــ سېنىڭ قىزىڭغا ئالغان تويلۇققىچۇ، گەپ قىلماي ئون قىز ئالسەن!...

توپلىشىپ تۇرغانلار دەرزۇ كېلىپ ئۇنى ئاجراتتى.

ــ هاي، هاي... ئەي... ئەي، سەمەرهاجى، ماڭۇ ئىشىڭ بولمىدى. بۇ ئادەمدە نېمە گۇناھ؟ قىزىنى بىركىم بىلەن قاچۇرۇۋېتىدىغان نىيىتى بولسا، ساڭا توي قىلىپ بېرەرمىدى؟ بۇ ئادەمگە ئازار بەرسەڭ بولمايدۇ! ــ دېيىشىپ، سەمەرهاجىنى سۆرەشتۈرۈپ ئارقىغا ئەكەتتى.

ــ يانەڭە، چۆلەماز گۈينىڭ بالىسى. سېنىڭ نەرىڭنى ئوغۇل بالا دېگىلى بولىدۇ؟ چوڭ داداڭدەك ئادەمنى ياقىسىدىن ئېلىپ ئەدەبسىزلىك قىلىشىنى قەيەردىن ئۆگەندىڭ؟ هۇ ۋاڭ، يانە ئارقىغا!... ــ دېگەنچە ئوغلىنى ئۇرغىلى ئېتىلىپ لىپ باردى رېھىمئاخۇننىڭ ئەركەك قۇدىسى. باشقىلار دەرهال:

— هاي - هاي، سەۋر قىلسىلا ئاجۇيجاڭ. سەۋر قىلسىلا. ياش بالا ئەمەسمۇ، ئاچچىق دېگەن ئەقىلنى كىشىدىغان نەرسە. ياشلىق قىلىپ قويىدى، — دېيىشىپ، ئاجۇيجاڭنى توسۇۋالدى. ئاجۇيجاڭنىڭ ئاچچىقتا قىزىل يۈزى قانسىزلىنىپ كەتكەنىدى. غوۋغادىن ئويغىنىپ كەتكەن قولۇم - قوشنىلار بىردىن، ئىككىدىن چىقىپ كوچىغا لىق تولدى. ئۆيدىن ياغلىقىنى چىكىلەپ تاڭغان مەينىساخان ئۆڭسۈلى ئۆچكەن هالدا چىقتى.

رېھىمئاخۇن ئۆلۈكتەك تاتارغان هالدا ئاغزىغا گەپ كەلمەي ئىشكىنىڭ يان ياغىچىغا يۆلىنىپ تۇرۇپ قالغانىدى. مەينىساخان چىقىپلا:

— ۋاي خۇدايىم، نېمە بالا بولدى؟ — دەپ سورىدى.

— نېمە بالا بولاتتى چىرايلىق خېنىم؟ ئارزۇلاپ، داڭلاپ، ئەرشتە ئۇچۇرۇپ مېنىڭ چېكەمگە گۈل قىلىپ بەرگەن پەرىزاتلىرى هارامىتاماق لامزەللىدىن بىرى بىلەن قېچىپتۇ. ئەجەب بەلەن قىز ئىكەن. ئەجەب بەلەن قىز چوڭ قىپتىكەنلا! — دېدى ئوغۇلنىڭ ئانىسى ئالقانلىرىنى بىر - بىرىگە ئۇرۇپ چەكچىيىپ تۇرۇپ.

مەينىساخان پىشانىسىگە بىر شاپىلاق ئۇردى:

— ۋاي قاق پىشانەم، ۋاي مەن ئۆلەي، نى ئات، نى نومۇس ماڭا! ۋاي، هەرقانچە بولسىمۇ ماۋۇ ئۆيگە كىرىشسىلە. چىرايلىق ئولتۇرۇپ دېيىشەيلى! — دېدى مەينىساخان ئۆزىنى يوقاتقان هالدا يىغلاپ.

— سىلىگە نى ئات، نى نومۇس بولاتتى؟ داڭلاپ

www.uyghurkitap.com

ئۇچۇرۇپ تۇخۇمدەك ئاق، سېغىز خالىدىن ساق، ئۇلداق ئەخلاقلىق، بۇنداق ئەدەبلىك قىز بولدىيەي، تاغنى تال قان قىلىۋېتىدۇ، باغنى بوستان قىلىۋېتىدۇ، دەپ ئاسماندا ئۇچۇرۇپ بەرسىلە، ئوغلۇمغا ئېلىپ بەرگەن مەن ئەقىلسىز بولغاندىكىن، ئىزا، نومۇس دېگەن ماڭا بولماي سىلىگە بولارمىدى چىرايلىق مەينىساخان؟ ئىسىت، ئىسىت، ئەمدىچۇ، بىزنىڭ سالام - سائەتلىرىمىز، كەلدى - بارىدىمىز مۇشۇ يەرگىچە بولسۇن! مېنىڭ ھەرقايسىلىرىغا قاراشقا يۈزۈم، گەپ قىلىشقا ئاغزىم يوق. قولۇمنى ماۋۇ جەينىكىمگىچە يۇيۇۋېتىپ كەلدىم. سىلىنىڭ ئۆيگە بوسۇغا ئاتلاپ كىرىدىغان پۇتۇم يوق. مەن مۇشۇ كېچىچە قەيەردىن تاپسام، قىزدىن بىرنى تېپىپ نىكاھىنى ئوقۇتۇپ، ئەتە تويىنى قىلىپ بەرمەيدىغان بولسام، ئىشتانىبېغىمغا ئېسىلىپ غىققىدە ئۆلۈۋېلىپ، بۇ دۇنيا بىلەن تاينىلىق خوشلىشىمەن. قېنى، ئوغلۇمغا مۇشۇ قەشقەردىن قىز چىقمىسا ئۇنى كۆرەرمەن!

— ھاي - ھاي مەرەمنىساخان، ئۆزلىرىگە ھاي بەرسىلە. ئۇنداق ئېغىزلىرىنى ئۇشۇنداق قويمىسىلا، كۆيۈرلۈق بولىدۇ. ئىمان ئېيتقان مۇسۇلمانغا بۇ بەك يات. ماۋۇ تا جۈيجاڭنى ئايسىلا، ئاللا ھەربىر ئىمان ئېيتقان بەندىسىگە تىلىنى چىرايلىق سۆزلەر بىلەن بىر - بىرىنىڭ ئىمان بىلەن يورۇغان دىلىنى خۇش ئەتسۇن دەپ ئاتا قىلغان. يامان بولىدۇ. ئاللانىڭ تەقدىرى شۇنداق، — مەھەللە مەسچىتىنىڭ ئىمامى نىيازقارىم تۇپىنى يېرىپ ئالدىغا ئۆتۈپ مەرەمنىساخانغا نەسىھەت قىلدى، — ماڭا قارىسىلا، مەرەمنىسا خېنىم. بۇ ئاللانىڭ

تەقدىرى. ئاللا بۇ ئىككى ياشنىڭ رىزقىنى، نىكاھىنى بىر قىلمىسا، بىز ھەرقانچە قىلىپمۇ. ئۇنى چېتىپ قويالمايمىز. نىكاھ قوشۇلمىغان گەپ. بولمىسا مانا مۇشۇنداق چىرايلىق كەمدىن كەم بولىدىغان كاتتا تۇي مۇنداق بولامدۇ؟ خۇدا بۇلارنىڭ نىكاھىنى بىر قىلمىغان گەپ! بۇنى بىز بەندە لەر بىر - بىرىمىزدىن كۆرۈپ سەتلىشىپ يۈرسەك، ئاللا ئالدىدا تولىمۇ يامان سۈپەتلىك ئىشلار قىلغان بولىمىز، — دېدى ئۇ. ئەتراپتا تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى نىيازقارىنىڭ گېپىنى «راست زادى، بەرھەق گەپ. نىكاھ قوشۇلمىغان گەپ!» دېيىشىپ تەستىقلاشتى.

— ھەرقانداق گېپىمىز بولسا، مانا ماۋۇ ئۆيگە كىرەيلى، داستىخان ئۈستىدە چىرايلىق سۆزلىشەيلى.

— سىلى ھەممىمىز ھۈرمەت قىلىدىغان، ئەركەكلەر ئاياغلىرىدا ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇيدىغان ئىمامىمىز، ئاخۇنۇم!

— خۇش، خۇدايىم بۇيرۇغان بولسا، — دەپ قول باغلاپ يەرگە قاراپ مەرەمنىسا خېنىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىدى نىيازقارىم.

— خاپا بولمىسىلا، بىز سىلىنىڭ ھېچقانداق گەپلىرىنى يېرمايمىز. سىلى نېمە دېسىلى شۇ. ئەدەبسىزلىك قىلسامۇ ئەپۇ قىلارلا. مۇشۇ بىر ئىشتا بىزنى زورلىمىسىلا، مەن بۇ ئۆيگە ئەمەس، ھەرقانداق ئۆيدە بۇلار بىلەن بىر داستىخاندا ھەرگىز ئولتۇرمايمەن. مەن بۇ ئەدى ئارتۇق خاپىلىقنى كۆتۈرەلمەيمەن. ماۋۇ ئادەمنىڭ قان بېسىمى يۇقىرى، ئۆيدە ھەتتا «تىرىك» قىلغان ئاۋاز چىقسىمۇ، ھەر ئىككىمىز كۆتۈرەلمەيمىز، مېنىڭ يۈرەك

كېسىلىم بار، مۇشۇ يېتەرلا! مەن بۇ يەرگە قىز سوراپ كەلمىدىم، مېنىڭ گېپىم ئاشكارا ئادەم. مەن بۇ يەرگە ھەممە ئويلۇق چىقمىنى، ھەتتا بىر قاپ ئورۇس كۆكۈتى چاغلىق ئەرسلىرىمنى تۆلەپ بەرسۇن، دەپ كەلدىم. ئارتۇق ۋاقتىم يوق، دېگىنىم دېگەن. كېچىچە مۇشۇ پۈتۈن قەشقەرنى قازسامۇ قېزىپ ئوغلۇمغا قىز تېپىپ ئەتە ئەتىگەن توي قىلمايدىغان بولسام...

— ھاي - ھاي... بولدى قىلسىلا، بەس ئەمدى.

— ياق، زادى گېپىم گەپ. لاپ گەپ ئەمەس. ماڭا قىزىنى كېلىن قىلىپ بېرەلمەي زەھەر يۇتۇپ ھازىر ئۆخلىيالماي ياتقان ئۆيدىن ئونى بولمىسا ھېساب ئەمەس! مانا ھازىر ئېيتىپ قويای، ئەتىگەنلىككە بامداتتىن يېنىپلا، ئالدى - كەينىلىرىگە قارىماي بىزنىڭ ئۆيگە تويغا بېرىشسىلا!

— دېگەنلىرى بەرھەق خېنىم، ماڭا قارىسىلا، مېنىڭ يېشىم سەكسەندىن ئاشقان ئادەم، ماۋۇ ئاجىيجاڭ بىلەن ئىككىلىرى، ماۋۇ ئەتراپىمىزدا تۇرغان 50 - 60 ھەھەللە كوي، جامائەت ئالدىدا مېنىڭ ماۋۇ ساقلىم بىلەن سەللەمنىڭ يۈزىنى قىلىپ بولسۇمۇ، مېنىڭ بىر ئېغىز گېپىمنى يېيىشسىلە! خاتىرجەم بولۇشسىلاكى، مەن رېھىمئاخۇن بىلەن ھەقەمسايە بولۇشقىلى 30 يىلدىن ئاشتى. بۇ كىشى بىر-كىمگە، ھەتتا چۈملىكىمۇ ئازار بەرمەيدىغان، قولى ئوچۇق، مەرد، كەڭ قورساق ئادەم. ئەمدى بولار ئىش بولۇپ ئۆتتى. مەن رېھىمئاخۇننىڭ ئورنىدا سىلىگە ۋەدە بېرەيكى، سىلىنىڭ

بارلىق توي چىقىملىرىنى تۆلەپ، بىر پىيالە چاي بىلەن ئۆزىسىنى ئاشۇرۇپ قايتۇرىدۇ، ئەما مۇشۇ هالەت، مۇشۇ ئىشىك ئالدىدا ئەمەس، داستىخان ئۈستىدە چىرايلىق قايتۇرىدۇ. بۇ بىزنىڭ مىللىتىمىزنىڭ زامان - زامانىسىدىن داۋام كېلىۋاتقان قائىدىسى. بۇ قائىدىنى بۇزساق بولمايدۇ. ئىشىك تۈۋىدە تۇرۇپ ئات بېشى ئالتۇن بېرىمەن دېسە، هەرقانداق ۋىجدانى بار ئۇيغۇر مۇسۇلمانغا هاقارەت بولىدۇ. مەيلى ئاللانىڭ تەقدىرى مۇشۇنداق ئىكەن دەپ، چىرايلىقچە مۇشۇ ئۆيگە كىرسىلە، رېھىمئاخۇن چىرايلىق داستىخان سېلىپ چېيىنى قۇيىدۇ. ئۆزىرە بىلەن، قانداق دېدىم رېھىمئاخۇن؟ — ئىمام ئاخۇنۇم ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ رېھىمئاخۇنغا قارىدى. رېھىمئاخۇن بېشىنى يەردىن كۆتۈرۈپ دەررۇلا:

— خۇش، تەقسىر، قولۇم كۆكسۈمدە، — دېدى.

— هەببەللى مانا، ئەگەرچەندە رېھىمئاخۇننىڭ ئۆيىگە كىرىشنى زادىلا بەتلىرى كۆتۈرۈشمىسە، مانا ماۋۇ ئىشىك مېنىڭ ئۆيۈم، مېنىڭ ئۆيۈمگە كىرىشسىلە، رېھىمئاخۇن چاينى مېنىڭ ئۆيۈمدە بەرسىمۇ بولىدۇ. ئىشقىلىپ ئىشىك ئالدىدا بۇنداق تۇرۇش بەناھەتەن سەت، جوھۇتلار بىلەن سودىلاشماقمۇ بۇنداق بولمايدۇ بىزدە!...

— ئىمام ئاخۇنۇم للىلا گەپ قىلدى، شۇنداق قىلسىلا! باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە، قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە ئەمەسمۇ!

— تازا ياغدەك گەپ قىلدىلا تەقسىر.

— ئەمدى بۇ گەپكە غىدىك - پىدىك قىلسىلا نېمە دېگۈلۈك؟

— بۇنىڭغا ئۇنىمسىلا، تەڭلىدىكى يۇندىغا كۆل چىلاپ، يۈزىگە چېچىپ بېرىش كېرەك①، — دېيىشتى توپ ئىچىدىن.

— ھاي، ھاي... ئېشىپ كەتتى. بەس، — دېدى ئىمام ئاخۇنۇم توپقا قاراپ.

— بىزنىڭ قىلىقىمىز ھەرقانچە ئېشىپ كەتكەن بولسىمۇ، بىز يەنىلا قېرىنداش ئەمەسمۇ؟ ئۇنداق دېيىشپ كەتمەيلى، — دېدى ئا جۈيجاڭ قىزىرىپ كېتىپ.

— بۇنچىۋالا زوتالىق قىلىپ، تىللاپ غوۋغا قىلماي چىرايلىق دېيىشسىمۇ بولدى ئەمەسمۇ، رېھىمئاخۇن ئاكام ئۆزى نوچى ئادەم، ئەگەر توخۇ پوقى بولىدىغان بولسا، مەسلەن، مەن بولۇپ قالغان بولسام، قىزنى مەن ساڭا نىكاھ قىلىپ قولۇڭغا بەردىم. قىزىمنى خوتۇن قىلالماي ماڭا نېمە دەيتتىڭ؟ دەپ قىلغۇلۇقۇمنى قىلاتتىم. رېھىم ئاكام نوچىلىقىنى قىلدى - دە، — دېدى بىر ياش بالا.

— ھاي بالام ئىمىرھاجى، سەن تولا ئىش بۇزارلىق قىلماي، ئۆيۈڭگە كىرىپ ئۇيقۇڭنى ئۇخلا!

— كۆيۈغۇل قېيىن ئاتىغا شۇنداق قىلسا بولامدۇ زادى؟ ياقىسىغا ئېسىلىدىغان ئىش قەيەردە بار؟ قىز چوڭ قىلىپ بەرسە، خوتۇن قىلالماي، — دېدى ئىمىرھاجى

---

① ئۇيغۇرلاردا ئىككىنچى بوسۇغا ئاتىلاپ كىرمىسۇن دېگەن مەنىدە ئىنتايىن ياماق كۆرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ يۇندىغا كۆل چىلاپ چاچىدىغان ئادەت بار — ئاپتور.

كۆزلىرىدىن ئوت چاچرىتىپ.

— سەن نېمە دەيسەن؟ كېپىك بار ئوخشىمامدا، — دېدى سەمەرھاجى ئىسمرھاجىغا ئېتىلىپ، باشقىلار دەرھال ئۇنى تۇتۇۋېلىپ ھايلىدى.

— سەندەك لاۋزىغا كېپىم يوق، دېگۈچە ئاستا گۆرگە تىرىك كىرىۋالىمەن ھەۋە. باشلىق بولساڭ ئۆزۈڭگە باشلىق. ھوقۇقۇم بار دەپ جىم تۇرسا ياۋاشمىكىن دەپ رېھىم ئاكامنى بوزەك قىلىشما، باشلىق بولساڭ. قەشقەرغە پادىشاھ بولۇشمىدىك، ناھايىتى بىر خەقنىڭ غالچىسى! جاھاننىڭ مەنزىلى ئۇزۇن، تېخى كۆرىمىز ھەرقايسىڭنى! سەندەك باشلىق تىن يۈزى بولسىمۇ، رېھىم ئاكامنىڭ ئېلىۋەتكەن تىرىنقىغا يەتمەيدۇ، تىرىنقى يەرگە چۈشسىمۇ تۇپراق كۆلۈپ قوينىغا ئالىدۇ...

— ھاي دەيمەن ئىسمرھاجى، ئاغزىڭنى باس دەيمەن! ئارتۇق گەپ ئېشەككە يۈك. ئەكىتكىلار ئاۋۇنى! — دېپ ۋارقىرىدى ئىمام ئاخۇنۇم ساقاللىرىنى تىترىتىپ. مەرەمىسا خېنىم تاتىرىپ جالاقلاپ سەت گەپلەر بىلەن ئىمىرھاجىنى تىللاپ كەتتى. ئا جۈيجاڭنىڭ بىرقانچە تۇغقىنى ئىمىرھاجىغا ئېتىلماق بولۇۋىدى، خەقلەر ھاي - ھايلاپ توسۇۋالدى. ھەممىدىن بەك سەمەرھاجى تېپىرلاپ قوللىرىنى شىلتىپ ئۆزىنى قوچاقلاپ تۇرۇۋالغان تۇغقانلىرىنى مۇشتلاپ كەتتى. بىر چوڭ، بىر ياش ئادەم ئىمىرھاجىنى سۆرەشتۈرۈپ ئۆيگە ئەكىرىپ كەتتى. ئا جۈيجاڭ بولسا پوكاندەك ئېسىلىپ قىزىرىپ كەتتى. ئىمام ئاخۇنۇم ئۇلارنى ھەيدەشتۈرۈپ تەسەللى بېرىپ ئۆيگە باشلىدى.

مەينىساخان بىردىنلا پاگىدە يىغلاپ رېھىمئاخۇنغا ئېسىلدى:

— ۋاي سەن دۆيۈز ئوغرىنىڭ قىزىنىڭ دەردىنى مەن قاچانغىچە تارتىمەن؟ ھۇ ئۆلمىگەن شۇم پېشانە سوك...

مەينىساخان شۇنداق دېيىشىگە، رېھىمئاخۇن تەستەك بىلەن بىر ئۇرۇپ مەينىساخاننى ئوڭدا چۈشۈرۈۋەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئوتتەك يېنىپ كەتكەنىدى. مەينىساخان ئوڭدا ياتقىنىچە يۈزىنى تۇتۇپ ھۆكرەپ يىغلاپ كەتتى. رېھىمئاخۇن ئۇنىڭغا ئېگىشىپ قول سوزۇۋىدى، تۇرغانلار چەكسىز ھەيران بولۇشقان ھالدا:

— ھاي، ئەمدى بولدى رېھىمئاخۇن، — دەپ ئۇنىڭغا ئېسىلدى. رېھىمئاخۇن بىر سىلكىپلا ئۇلارنى دۈگجەرتىۋېتىپ، مەينىساخاننىڭ ياقىسىدىن تۇتۇپ دەس ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ قويدى.

مەينىساخان تېخىچە ئىزا تارتىپ كېتىپ يۈزىنى قول لىرى ئارىسىغا ئېلىپ يىغلاۋاتاتتى.

— قولۇڭنى چۈشۈرۈپ ماڭا قارا! — دەپ قاتتىق ۋارقىرىدى رېھىمئاخۇن. رېھىمئاخۇننىڭ مەينىساخانغا تىكىلىپ قارىيالمايدىغانلىقىنى ھەممە بىلىدۇ. بۇنداق ئاچچىقلىنىپ باققانىنى خەق تۇغۇل، مەينىساخان ئۆزىمۇ كۆرۈپ باقمىغانىدى، شۇڭا ئۇ، رېھىمئاخۇننىڭ دەھشەتلىك ئاۋازىدىن چۆچۈپ، قولىنى دەرھال چۈشۈرۈپ يىغلىغان ھالدا رېھىمئاخۇنغا قاراپ قالدى:

— بولە، ئۇنۇڭنى ئىتتىك ئۆچۈر.

مەينىساخان ھۇقۇيتۇپ يىغلاشتىن دەرھال توختاپ ئۆپكىدەپ تۇردى.

— كىيىمىڭنى قېقىپ ماڭە، ماڭ ئۆيگە!

رېھىمئاخۇننىڭ ھازىرقى ئەلپازىدىن مەينىساخان ئەمەس، ئەتراپتا تۇرغانلارمۇ تېنى تىكەنلەشكەندەك بولۇپ ئىزبدا ھاي بېرىشكە پېتىنالماي تۇرۇپ قېلىشتى، دەل شۇ چاغدا ئىمام ئىشىك ئالدىغا چىقتى. رېھىمئاخۇننىڭ ئەلپازىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى.

— نېمە بولۇشتىلا؟ قېنى، ئاۋۋال بىزنىڭ ئۆيگە كىرىپ قالدى گەپنى شۇ يەردە دېيىشىمىز. قېنى، مەرھەمەت قىلىشسىلا.

— يىغلىماي ماڭ جۇمۇ، — رېھىمئاخۇن بىگىز بارمىقىنى مەينىساخاننىڭ كۆزىگە تەڭلەپ قويۇپ ماڭدى. مەينىساخان ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىمامنىڭ ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئىمام توپلاشقانلارغا ئۆيۈڭلارغا كىرىپ كېتىڭلار دېگەن ئىشارەتنى قىلىپ ئۆزىمۇ ئىشكىنى ئەتتى.

— رېھىمئاخۇن ئاكامنىڭ ئاچچىقى ئەجەب كېلىدىكەنە؟

— مەينىساخاندىن قورقىدۇ دەپتىكەنمىز، مەينىساخاننى چۆچۈرىدەك تۇرۇۋەتتىغۇ؟ — دېيىشتى ياشلار خىرىلداپ كۈلۈشۈپ.

— ھار كەلدى بىچارىگە! ھېلىقى سەمەرھاجى دېگەن چۆلنىڭ قىلىقىنى... قىز چوڭ قىلىپ بەرسە خوتۇن قىلالماي، شۇنداق قىلسا بولامدۇ؟ بۇ بىچارە قىزنىڭ ئاجايىپ كۆيىدۇ. قىزنىڭ مىت قىلىپ كۆزىدىن ياش چىققىنىنى كۆرسە تۆت پۇتى ئۆرە قالىدۇ. ئانىسىدىن بەش

ئۇيغۇر كتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

يېشىدا قالغان شۇ قىزنى دەپ، ئالدىدىكى بىر ئوبدان خوتۇننى قويۇۋەتتى ئەمەسمۇ؟

— شۇنداق ياۋاش قىزنى... بۇ مەينىساخاننىڭ قىلغان ئەسكىلىكى قالمىدى. نېمە دېسە شۇنى قىلىدۇ. ئۆيىنىڭ ھەممە ئىشىنى شۇ بىچارە مېھراي قىلىدۇ. ئەرنى تېپىپ، رېھىم ئاكام ئۇنىمىسا ئۆزى بېرىپ، يەنە رېھىم ئاكامغا گۇناھنى ئارتىۋىدى، ئەنە خوپ بولدى...

— شۇنداق ياۋاش قىزنى، كىم بىلەن تېپىشىپ قاپتۇبۇلا ئۇ قىز؟ ئۇ قىز بالىنى ئۇنداق قىلار دەپ ئادەمنىڭ خىيالىغا كىرمەيدۇ...

— ئانارخاننى دوراپتۇ...

— ياق، غۇنچەمنى دېگىنە!...

— بۇنداق ئىشنى نى - نى ياماندىن قىزلارمۇ قىلالمايدۇ. مېھرايىنىڭ يامانلىقىنى كۆر!

— بۇ چاغقا يىگىتى بىلەن كۆڭلىنى خۇش قىلىۋاتقاندۇ.

— ئەي، ماۋۇيەردە داداڭلاردەك، ئاناڭلاردەك ئادەملەر بار جۇمۇ! ياش بالىلار دېگەنزە، مۇشۇكەمدە پەردىشەپ قالمىدى، — دېيىشتى چوڭلىرى. ئۇلار تارقىلىپ كىرىشىپ كېتىشتى.

11

— مېنى قەيەرگە ئاپىرىلا؟

ھارۋا قوڭغۇراقلىرى جارانگلىشىغان ھالدا ئىتىلار ئۆمىلىشىپ يۈرگەن كەڭرى بازارنى كېسىپ ئۆتۈپ، تۈمەن دەريا سىنىڭ سۆگەتلىك ساھىلىدىكى بىر

چېقىلغۇغا كېلىپ توختىدى. مېھراي ئاشۇ بىر ئېغىز سۆزنى سوزىدى. ئەما مۇساجان جاۋاب بەرمىدى. مېھرىئاي بۇ سۆزنى سوراپ سالغىنىغا پۇشايمان قىلدى. نېمىشقا پۇشايمان قىلغانلىقىنى كېيىن ئويلاپ قالدى. ئۇ بارغانچە تەتۈرەپ كېتىۋاتقانىدى. مۇساجان ھارۋىغا ئالغانىدا، ئۇ ئولتۇرغىلى جانسىزلىنىپ كېتىپ، يېنى يېتىپ قالدى. ئۇ، قورقۇش، جىددىيلىك، ھودۇقۇشتىن كېتىپ بارغانلىقى ئۈستىگە بۇ تاسادىپىيلىققا بەرداشلىق بېرەلمىدى. ھېرىپ ماجالى قالمىغاندا، ئۆزى ياشاۋاتقان ھايات تا يوق، ئەما يۈرىكىدە غايىبانە سۆيگۈگە ئايلانغان مۇنۇ يېگىتنىڭ تازا بىر پەيتىدە تۇيۇقسىز پەيدا بولۇشى ئۇنى ھەممە دەرمانىدىن ئايرىۋەتتى. تويغا تەييارلىق قىلغان كۈنلەردە، توي بولۇۋاتقاندا، ھەتتا تېخى بۇنىڭدىن بىر سائەت بۇرۇن ئېرىنىڭ يوتقىنىدا يېتىپ سېغىنىش ئىچىدە ئويلىغان يېگىتنىڭ بىر سائەتتىن كېيىن ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولۇشى، كىنو، كىتابلاردا دېيىلدىغان گەپلەرگە ئوخشىشىپ قېلىۋاتقانىدى. ھارۋا توختىدى. بۇككىدە سۆگەت شاخلىرى ساڭگىلاپ تۇرغان دالدا چېقىلغۇدا توختىدى. تۆت قەدەم نېرىدىلا تۇمەن دەريانىڭ سۈيى بوش شىلدىرلاپ ئېقىۋاتىدۇ. ئۇنىڭدىن چىقىقان ساپ ۆە سوغۇق ھاۋا ئادەمگە خېلى ئۆتىدۇ.

— نېمانداق بەك تەتۈرەيسەن؟ ئەسكى بولسىمۇ جۇۋامنى يېپىپ قويای.

ئۇ ھارۋىنىڭ ئارقىسىدىكى سانىدۇقچىدىن بىر كونا جۇۋىنى ئېلىپ يېنىچە ياتقان مېھرىئاينىڭ ئۈستىگە يېپىپ

قويدى. گەپ قىلىشلىرىدىن ئۇنىڭمۇ تىترەۋاتقانلىقى بىلىنىپ قالدى. ھازىر ئۇنىڭ چىرايىدىن كۆرگىلى بولمىسىمۇ، تازا تەتۈر ئۇستىخان ئادەم بولغانلىقى بىلىنىپ تۇرىدۇ. مېھرىنىڭ ئۇنى تۈرمىگە كىرىپ كەتكەندىن بۇيان كۆرمىگەنىدى. بىردىنلا ئۇنى خىجىللىق ھېسسىياتى قوينىغا ئالدى. راست، ئۇ تۈرمىگە كىرىپ كەتكەندىن بۇيان بىر قېتىم بولسىمۇ يوقلاپ قويمىدى. بىرىپ يوقلاشنى ئويلىغان، ئەمما ئىككى كۈنلۈك يەردىكى ئادەمنى يوقلاشقا ئۇنىڭ چامى يەتمىدى. بىرىپ كېلىشكە بىر ھەپتىگە يېقىن ۋاقىت كېتىدۇ. بىر ھەپتە سىرتقا چىقىش تۈگۈل، بىر سائەت بىر يەرگە كېتىپ قالسا... مەكتەپتە چاغدا تېخى بولمىدى. خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن ئۆگەي ئانىسى ئۇنى قىمىر قىلدۇرمىدى. خىزمەتتىن چۈشكەن ھامان ئۆيگە كىرىشى كېرەك.

جۇڭنىڭ ئىچىگە مۇساجانمۇ كىردى. مېھرىنىڭ قىمىر قىلمىدى.

— ھېچ توڭلىغاندەك قىلمايمەن. ئەمما زە تىترەپ كېتىۋاتىمەن.

مېھرىنىنىڭ بۇرنىغا قاتمۇق تەر پۇرىقى كىردى. بۇ تونۇش پۇراق سەل ئۇزگەرگەنىدى.

— مېنى سېغىنىدىكىمۇ؟

— ياق، — مېھرىنىنىڭ ئاغزىدىن ئاشۇ سۆز يېغا ئارىلاش چىقتى. ئەمما شۇ ئان ئۇ مۇساجاننىڭ بوينىغا ئېسىلىپ، بېشىنى ئۇنىڭ قوينىغا تىقىۋېلىپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. مۇساجان ئۇنى كۆچلۈك يوغان قوللىرى بىلەن چىڭ قۇچاقلىدى.

— دەسلەپكى يىللىرى بىردەمۇ يادىمدىن چىقمىدىك، ئەك كەم دېگەندە ئىككى - ئۈچ كۈندە بىر چۈشۈمدىن چىقمىدىك، — دېدى مۇساجان.

— يالغان.

— قولۇم، پۇتۇم باغلاقتا، ئۆزۈم قەپەستە تۇرسام نېمە ئامال؟

مېھرىنىاي شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى. تاكى باش ئەزاندىن ئىلگىرىكى توخۇ چىللىغانغا قەدەر يىغلىدى.

— بۇنداق قاتتىقتا يېتىپ باقمىغان بولغىيدىك. يېنىك ئاغرىپ كەتتىمۇ؟ قۇچقىمدا تۇتۇپ ئولتۇراي، ئۆي تەزىشىپ ئوينىغان چاغلىرىمىز يادىڭدا بارمۇ؟

مېھرىنىاي پېشانىسىنى مۇساجاننىڭ يىرىك ساقاللىق ئېڭىكىگە سۈركەپ تۇرۇپ بېشىنى چايقىدى.

— ئۇنتۇپ قاپسەن - دە!

— تاك.

— بۇنداق جاپا تارتمىغان بولغىيدىك؟

— تولا تاينىنى يوق گەپنى قىلماي، رەسمىي گەپنى قىلىشايلى! مېنىڭ ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ. سىلى تۇرمىدىن قېچىپ چىقتىلىما؟

— ياق، قويۇپ بەردى...

— نېمىشقا؟ تېخى يەتتە يىل بارغۇ؟!

— ئىككى قېتىم يىلمىنى قىسقارتتى.

— قاچان قويۇۋەتتى؟

— بۇلتۇر روزىدا.

— نېمىشقا مېنى ئىزدىمىدىلە؟

ئۇيغۇر كىتاب توپلىغۇچى www.uyghurkitap.com

— بويىنۇم بارمىدى. ئويلاپ باقسام ھامان قاملاشمايدۇ.

— نېمىشقا؟

— مانا مېنىڭ ئەھۋالىمنى كۆرگەنسەن؟ سەن دوختۇر، مەن مانا مۇشۇنداق كىرگىلى ئۆيۈم يوق، نان تېپىپ يەيدىغان ئىشىممۇ يوق بولۇپ قالدىم. ئارىلىقىمىزدا ئاسمان - زېمىن پەرق بار، سېنى يىراقتىن كۆندە كۆرۈپ تۇرۇۋاتسەمەن، كۆرمەيدىغان كۈنۈم يوق. خۇش چاغلىرىڭ بىلەن خاپا كۈنلىرىڭنى ھېسابلاپ قويىدۇم. بۇلتۇردىن بۇيان، 289 كۈن چىرايىڭ سۇنۇق، خاپا. 42 كۈن خۇش يۈزدۇڭ.

— ھازىر مەن قانداق كۈندە تۇرۇۋاتسەمەن، بىلەملا؟

— ھەممىنى بىلىمەن، توي قىلدىڭ، قېچىپ چىقتىڭ!...

— مېنىڭ قېچىپ چىقىدىغانلىقىمنى بىلەمتىلە؟

— ياق. ئىچىمنى بىرنېمە يەپ، پۇخانىم ئۆرلەپ ئۆيگە پەقەت كەتكۈم كەلمەي، كېچىچە كىراكەشلىك قىلاي دېگەنىدىم. بىر قىز بىلەن بىر يىگىتنى ھېلىقى يەرگە ئەكەلگەن، ئۇلار پەستەكى ئورمانلىققا كىرىپ كەتكەن، مەن ئۇلارنى ساقلاپ تۇرسام، سەن كەلدىڭ. ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولدۇڭ. ئىچىم پۈشۈپ، جىلە بولۇپ تۇرغانىدىم، بۇمۇ خۇدانىڭ تەقدىرى.

— بىردەم ئۆيۈم بار دەيلا، بىردەم يوق دەيلا، قايسى گەپلىرى راست!

— ئىككىسى.

— ۋىيەي، مىجەزلىرى قىزىق بولۇپ قاپتۇ سىلىنىڭ.
— تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن ھەزرەتتىكى دېھقان تاغام ئىگىدارچىلىق قىلدى. يەر ئالدىم، دېھقان بولدۇم.
— خۇدايىمغا ئازابىم يەتكەن ئوخشايدۇ. ئەمدى بولغۇلۇق بولدى، خەق نېمىدېسە دېسۇن. ھازىر ھۆكۈمەت تارتىۋالغان ئۆيلەرنىڭ ھەممىسىنى قايتۇرۇۋاتىدۇ. سىلىنىڭ ئۆيگىمۇ يول ماڭسىلا ھەل بولىدۇ. ئوقەتنىڭ بېشىنى تۇتسىلا، ئانچىكى ئادەملەر ئوقەت قىلىپ ئوبدان جاھاندارچىلىق قىلىۋاتىدۇ. تۇيى قىلايلى! ئۇھ، خۇدا، بەرمەيدىغان بەندەڭ يوق ئىكەن.
مېھرىئاي شۇنداق دەپ مۇساجاننىڭ باغرىغا تېخىمۇ چىڭ چاپلاشتى.
— ئىسسىمايۋاتىمەن، چىگىراق يۆگىسىلە جۇۋنىي، — دېدى مېھرىئاي. مۇساجان ئۇنى ئۇنسىز ھالدا تېخىمۇ چىڭ قۇچاقلىدى. ئۇلارنىڭ تىنىقلىرى تېخىمۇ چوڭايدى. بارغانچە قاتتىق پۇشۇلدىغان تىنىقلار تۇمەن دەريا سىنىڭ بوش شىلدىرلىغان ئاۋازىدەك ئاڭلىنىشقا باشلىدى.
— نېمانداق گەپ قىلمايدىغاندۇ، گەپ قىلسىلا دەيمەن؟ ھېلى ئۇخلاپ قالمىز بىكار. ھە راست، سۇ سوغۇق مىدۇ؟ توڭلاپ كەتمەسمىز - ھە؟ ئەسكى! تويىنى قاچان قىلىمىز؟ دادام ماڭا چىش يېرىپ بىر نېمە دېمەيدۇ. ئۆگەي ئانام ئەزۇەيلىسە، ئۆيىنى تاشلاپ بېرىپ ياتقىمغا چىقىۋالمەن، مېنى ھېچنېمە قىلالمايدۇ. گەپ قىلسىلا دەيمەن، كالىدەك پۇشۇلداپ ياتماي!
— جېنىم مېھرىئاي، مەن نېمە دېسەم بولار؛ تاغام،

تاغامنىڭ قىزى بىلەن چېتىپ قويغان...

— ھە؟

مېھرىنىڭ ئۇنى قويۇۋەتتى. ھەر ئىككىسى جىمىپ قېلىشتى. بىر كەمدە مېھرىنىڭ ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدى، مۇساجان ئۇنسىز پۇشۇلداپ ياتتى. ئۇ چەكسىز خىجىللىق ئىچىدە قالدى. ئۇ ئەسلىدە مېھرىنىڭ ھارۋىغا چىققاندا توڭلۇق بەرمەسلىكىگە، ئۆزىنى بىلىندۇرۇپ قويماسلىققا ئۆزىنى ئۆزىگە ۋەدە بەرگەنىدى. ئەمما ۋەدىسىدە تۇرماق بەك تەس بولدى، چىداپ تۇرالمىدى...

— يەنە كېسەل توخۇدەك شۇمشىيىپ ياتىلىغۇ؟ ئويلاپ باقسام مەنمۇ بىر قېتىم توي قىپتۇمەن. ئىككىمىز ئوخشاش، تاغىلىرىنىڭ قىزىغا چىداپ خېتىنى بېرەلەملا؟

— مېھرىنىڭ جېنىم، ئۆزۈڭنى ئايا، سەن ماڭاتەگسەك بولمايدۇ. خەقنىڭ ئالدىدا يۈزۈك بولمايدۇ. كىچىكىمىزدە ئوخشاش بولغان بىلەن ھازىر ئوخشاشمايمىز. مېنىمۇ خەق ئورۇق ئات ئېگىز ئوقۇرغا ئېسىلدى، دەيدۇ. توي قىلساق، زادى بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە خوتۇنۇم قوشماق ئوغۇل تۇغدى.

مۇساجاننىڭ ئاغزىدىن مۇشۇ سۆز چىققىشى بىلەنلا، مېھرىنىڭ ئۇنىڭ مەيدىسىدىن قاتتىق ئىتتەردى. ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشتى. بېشى قېتىپ، لوقۇلداپ ئاغرىپ كەتتى، پۇتلىرى سىيرقىراپ ئاغرىپ كەتتى. ئۇ چاچلىرى چۈۋۈق، پۇتى يالىڭاياغ، نېپىز كالتە ئىشتان ئىدى. كۈندۈزى ئېرىپ، كېچىدە قېتىپ داڭگالىشىپ، يەنە بەزى سۇ يىغلىپ

لېپىز مۇز تۇتقان شەلۋەر يەرلەرنى شالاپلىتىپ دەسسەپ يۇزىنى تۇتقانچە يۇگۈردى.

ــ ئەي، مېھرىئاي، پەلتويىڭنى ئېلىۋال، سوغۇق تېگىپ قالىدۇ. قەيەرگە بارىسەن؟ كۆڭلىڭنىڭ ئايىغىدىكى داغ نېمۇ بولسا يۇيۇۋەت، سەت تۇرىدۇ...

مېھرىئاي توختىماي يۇگۈردى. مۇساجان ئاتنىڭ بېشىنى بۇراپ ئۇنىڭ كەينىدىن قوۋۇق هارۋىنى داراڭلىتىپ هەيدەپ قوغلاپ ماڭدى. بۇ چاغدا شەهەرنىڭ توخۇلىرى بەس - بەستە چىللىماقتا. ئېگىز يار بېشىدىكى مەهەللە لەرنىڭ چىراغلىرى يېنىپ، كىشىلەر نامازشامدات ئۈچۈن تەرەتكە سۇ ئىستىقلى ئوچاق، مەشلىرىگە ئوت يېقىشقانىدى.

12

ماي ئېيىنىڭ ئاخىرىدىكى سالقىن شامال، يۇمران يوپۇرماق مايسا چېچەكلەرنىڭ، يالپۇز پوررىقىنى يەنە مەست بولۇپ بىر - بىرىنى قوغلاپ سايرىشىپ يۈرگەن قۇشلارنىڭ چاڭىلداپ سايراشقان ئاۋازىنى هەممىنى ئوچۇق دېرىزىدىن كۆرگىلى، ئاڭلىغىلى، پۇرىغىلى بولىدۇ.

مېھرىئاي ئوچۇق دېرىزىدىن يىراقتىراق كۆرۈنۈپ تۇرغان باغلارغا، ياشىرىپ تۇرغان بۇغداي مايسىلىرىغا، دولىسىغا كەتمەن سېلىۋېلىپ بۇغدايلىقتا يۈرگەن دېھقانغا تىكىلىپ قاراپ قالغانىدى. دېھقاننىڭ كەينىدىن بولجا قۇيرۇقىنى تاشلىۋېتىپ بىر چۈپۈرلۈق سېرىق ئىت ئەگىشىپ

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى www.uyghurkitap.com

يۈرگەنىدى. مېھرايىنىڭ كۆزلىرى ئاشۇ يەردە بولغىنى بەلەن كۆزى ئۇلارنى كۆرمەيۋاتقانىدى. ئۇنىڭ مۇرىسىگە يېيىلغان قېرىغۇر چاچلىرىنى بۈدۈر قىلىۋالغان بولۇپ، چاچلىرى پارقىراق ئىدى. چىرايى تاتىراڭغۇ ھەم ئورۇقلاپ قالغان، كۆزىنىڭ ئەتراپىغا چۈشكەن ئىنچىكە قورۇقلار بىلەن مەڭزى، قاڭشىرىغا چۈشكەن سۇس داغنى ئۇپا بىلەن باسۇرغانىدى. ئازادە ئىشخانىدا ئۇنىڭ يان تەرىپىدە 40 ياشلارغا بېرىپ قالغان قارا ياپىلاق يۈزىنى تەكشى ساقال باسقان، پاكار ھەم ۋۇجۇك يەنە بىر دوختۇر ــ تەلئەت دۇمچىيىپ ئولتۇرۇپ مىكروسكوپىتا قان ئەۋرىشكىسى تەكشۈرمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ موزاي كۆزى پات ـ پات مېھرىنىڭا تىكىلىپ قويياتتى، ئاندىن ئۆزىچە خۇددۇكسىرەپ، ئارقىسىدىكى ئىشىككە قاراپ، يەنە مېھرىنىڭا تىكىلدى:

ــ مېھرىنىاي، نېمانچە سۈنۈپ ئولتۇرۇپ كېتىلا؟ ئۇنچە ۋالا غەمگە پېتىپ ئولتۇرۇپ كەتمىسلە!...

مېھرىنىاي تەلئەتكە بۇرۇلۇپ سۇس كۈلۈمسىرىدى. ئۇنىڭ تاتارغان چىرايى ۋىللىدە قىزاردى.

ــ تەلئەت ئاكا، كۆزلىرىگە سۈنۈپ كۆرۈنۈۋاتمەنمۇ؟ مەن نەدە غەمكىن؟ بىكاردىن ـ بىكارغا كۈلۈپ ئولتۇرغىلى بولمايدۇ ـ دە!

ــ ياق، مەندىن يوشۇرمىسىلا، مېنى زادىلىق قىلىسلىمۇ، تىللىسلىمۇ، نېمە قىلسىلا، نېمە دېسىلە مەيلى، مەن سىلىگە...

ــ تەلئەت ئاكا، بۇنداق گەپنى ھەرگىز قىلمىسىلا! مەن سىلىنىڭ سىڭىللىرىدەك ئادەم، بەلكى قىزلىرى دېسەم

مۇ بولىدۇ. كۆڭۈللىرىگە كەلمىسۇن، ساقاللىرىنى سىيلىۋېتىپ، ئۆيلىرىنى، تۆت بالىلىرىنى، باللىرىنىڭ ئانىسىنى ئويلىسىلا. مەن ھەرقانچە تاشلاندۇق بولساممۇ، ماڭسمۇ دېگەندەكمەدىن بىرى چىقار، — مېھرىنىڭ شۇنداق دەپلا، ئالدىدىكى شىرەگە بېشىنى قويۇپ يىغلاپ كەتتى. يىغلاپ تۇرۇپ دېدى، — ياكى بولمىسا ئۆلەرمەن!...

— ئوبدان مېھرىنىڭ، مېنىڭ دەردىمنى چۈشەنسەڭ، مەن تۆت بالامنى دەپ مۇشۇ كۈنگىچە زەردىگۆش بولۇپ ئېچىمگە تىنىپ كەلدىم. قارىسىلا، مەن ئۆز ۋاقتىدا خېلى چىرايلىق، كېلىشكەن يىگىت ئىدىم. ھالا بۇگۈنكى كۈندە نېمىشقا مۇشۇنداق قۇرۇق قاقشال، سەت بىر پېيەنچۇك بولۇپ قالدىم؟ نېمىشقا ھاراقكەش، بەكگى بولۇپ قالدىم؟ ئاشۇ ئازازۇل، ئايىغى قۇرغاق شەقمقى خوتۇنىنىڭ دەردىدىن ئەمەسمۇ! مېنىڭ خەقتىن ئاكلىغانلىرىم، كۆرگەنلىرىم ئازمۇ؟ مانا بولدى. ئۆزلىرى كۆردىلە، ئاخىر نېمە بولدى؟ بۇزۇق خوتۇننىڭ ئاقۇتتى ئاشۇنداق بولدى. ئۇ تېخى بوينىغا ئالماي يۈردۇ، نېمە بولسا بولسۇن، ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن ھەرگىز بىر ئۆيگە كىرمەيمەن. ئۆينى تاشلاپ چىقتىم، مۇشۇ چىققىنىم ھېساب. ھەممىنى بەردىم. باللارنىڭ چوڭى ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقتى. تېخى ئۇ بۇزۇقچىلىقتىن قالمىسا، مېنى شۇنداق بوزەك قىلسا بولامدۇ؟ ئويلاپ باقسىلا، ئۇ مېنى ئەر قاتاردا كۆرمەيدۇ، ھازىر تېخى تېنىۋالدى، مانا كۆردىلىمۇ!

تەلئەت ئۆپكىدەك ئېسىلغان ھالدا مەيدىسى، بىقىنى، دۇمبىسىنى ئېچىپ:

— مانا قارىسىلا دەيمەن، مۇشۇ كۆك، كالتەك، تېپ

ئۇيغۇر كتاب نەشرىياتى
www.uyghurkitap.com

پىك پاكىت. ئۆزىنىڭ ئىنىسىدەك بىر ياش لۆكچەك بىلەن ياتقان يېرىگە كىرىپ قالدىم. لۆكچەك مەندىن كۆچلۈك، قاۋۇل بولغاندىكىن مېنىڭ كۆچۈم يەتمىدى. مېنى ئۇرۇپ يىقىتىپ قويۇپ قېچىپ چىقتى. مۇشۇنداق بوزەك قىلسا بولامدۇ؟ مەن تۇتالمىغاندىن كېيىن، ئۇ تېنىۋالدى. مەيلى تېنىۋالسۇن مەن ئەمدى ئۇنى خوتۇن قىلمايمەن. مەيلى تۆت بالىنىڭ رىزقىنى خۇدا بېرەر. بىلمەيدۇ دېمىسىلە، ئىككىمىزنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈن ئوخشىشىپ كېتىدۇ. ئەگەر مەن سىلىنى دەپ مۇشۇنداق تۇرمىغان بولسام، ئاللىقاچان ئۆلۈپ تۈگەيتتىم. مېنى ئاتىمۇ قويمىسىلا، سىلى نېمە دېسىلە شۇنى قىلىمەن. سىلىنىڭ خىزمەتلىرىنى قىلىمەن. مېنى پەقەت ياراتسىلا. مەن ئۆمۈر بويى سىلىنىڭ قوللىرى بولىمەن. ئەگەر سىلىمۇ مېنىڭ ئاجىز يۈرىكىمنى ئازابلىسىلا، مېنىڭ ئەمدى بۇ دەردكە چىدىغۇچىلىكىم، ئۇنى كۆتۈرۈپ ياشىغۇچىلىكىم قالمىدى. مېنىڭ پەقەت بۇ دۇنيادا تارتىشقۇدەك ھېچنېمەم يوق. مەن ئۆلۈپ كەتسەم ھېچكىمىمۇ يادىغا ئېلىپ قويمايدۇ. بەك چۈشكۈنلىشىپ كەتتىم. ئۆلۈم كۆزۈمگە كۆرۈنۈپلا تۇرىدۇ. پەقەت سىلىنى دەپ، سىلىگە تەلمۈرۈپ، سىلىدىن كۆڭلۈم سۇ ئىچكەندەك بولۇپ، سىلىدىن ئۈمىد كۈتۈپ كېلىۋاتىمەن... ماڭا سىلىنىڭ بولسىمۇ ئىچىلىرى ئاغرىسۇن.

مېھرىبانلىق ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئۇنىڭ ئالدىنى تەلئەت توسۇۋالدى. ئۇنىڭ قىزارغان، ئولتۇرۇشاڭغۇ كۆزلىرىدىن ئاققان ياش ئۆسۈپ قالغان يېرىك ساقاللىرى ئارىسىدا تارقىلىپ كېتىۋاتقانىدى. ئۇنىڭ بوينىنى

قىسىپ قىلغىچىنىڭ ئارىسىدەك قوللىرىنى يېرىم سوزۇپ بىچارە يېتىمدەك بوينىنى قىسىپ تۇرۇشلىرى مېھرىبانىنىڭ قەلبىنى چۇلغىغان غەزەپنى بىردىنلا قاتتىق ئىچ ئاغرىتىشقا ئۆزگەرتىۋەتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئېچىنىش، تىترەك باستى. قاتتىق يىغا قاپساپ كەلدى.

— ماڭا قارىسىلا، مەن مۇشۇ گېپىمنى دېيىشكە پېتىنالماي نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قانچىلىك ئېچىمنى بىرنەرسە يېگەنلىكىنى بىلەملا؟ مېنى بۇنداق نائۈمىد قىلمىسىلا! كۆكۈللىرىگە كىرىپ چىقسام، سىلىمۇ جاندىن جاق تويدىلا، مەن شۇڭا يۈرىكىمدىكى گېپىمنى دېيەلىدىم. سىلى ئۆزلىرىنى تۈگەشتۈرسىلە، مەنمۇ تۈگىشىمەن، مەن ئۈچۈن بولسىمۇ، قورساقلىرىدىكى جان ئۈچۈن بولسىمۇ ياشىسىلا. مانا مەن ئۇنىڭغا دادا بولاي! ئۆز پۈشتىمدىن تامغان دەپ بىلەي...

— ھە!— مېھرىبانىي چۆچۈپ ئېچىگە تارتىۋەتتى. ئۇ قورسىقىدىكىنى ئىنس - جىن بىلمەيدۇ دەپ ئويلىغانىدى. ئۇ ئاشۇ كېچىدە تۈمەن بويىدا ئۆزىنى مۇساجانغا تاپشۇرۇپ، قورسىقىدىكىگە ئېرىشكەنىدى. دادىسى ئۇنى ھېچقانداق ئەيىبلىمىدى. پەقەت بىردەم ئۇنسىز قاراپ تۇرغاندىن كېيىن: «دىلىڭىز ئازار يېدى قىزىم، مەن ئالدىڭىزدا گۇناھكار، خالىغىنىڭىزنى قىلىڭ. قاچان، كىمگە دېسىڭىز شۇ چاغدا تويىڭىزنى قىلىپ قويىمەن» دېگەنىدى. مېھرايي شۇ چاغدا دادىسىغا ئۆزىنى ئېتىپ قاتتىق يىغلاپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئانىسى ياكى ئاق، ياكى كۆك دەپ گەپ قىلمىدى. ئۇ شۇنىڭدىن بۇيان دوختۇرخانىدا ياتاق تۈتۈپ ياتتى. كۈندە چۈشتە چوك ئۆيگە كىرىپ دادىسى بىلەن

بىر داستىخاندا ئولتۇرۇپ تاماق يېدى. ئۇ هامىلدار بولغىنىنى سەزگەندىن كېيىن چۆچۈدى، ئەمما بىر خىل ئىسسىق كۈچ ئۇنى هېچقانداق ھەرىكەت قىلدۇرمىدى. بالىنى چۈشۈرۈۋېتىشنى كۆپ ئويلاپ ساراڭ، سەپرا بولۇپ كەتكەن چاغلىرىمۇ بولدى، ئەمما ئۇنى ئالدۇرۇۋېتىش، چۈشۈرۈۋېتىشكە پەقەت كۆڭلى ئۇنىمىدى. بالىنى تۇغسا، بېشىغا قانداق كۈنلەر كېلىدىغانلىقى بەش قولدەك كۆڭ لىگە ئايان بولۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن بالىغا چېقىلغۇسى كەلمىدى. تۇرماي بالىسىنى قولىغا ئېلىپ قانداقلىقىنى كۆرۈپ باققۇسى، ئەركىلەتكۈسى، قۇچىقىغا ئېلىپ ئېمىتكۈسى، باغچىغا ئەكىرىپ ئويناتقۇسى كېلىپ تۇردى. ھەتتا چۈشەپمۇ قالدى. بالىنى بىردەم مۇساجانغا، بىردەم ئۆزىگە ئوخشىتىپ، ھەر خىل كىيىملىرىنى تاللاپ كەتتى. بالا باققۇچى ئىزدەپ كەتتى. يۆگەك، ھارۋا، تاپانچا، قورچاق دېگەنلەر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئەگىپ قالدى...

مانا ئەمدى ۋاقىت ئاز قالغانسېرى دەسلەپ كۆڭلىگە بەش قولدەك ئايان بولغان بالا تۇغسا بېشىغا كېلىدىغان كۈلپەتلەر ئۇنىڭغا تازا قورقۇنچلۇق بولۇپ تۇيۇلۇپ كەتتى. راستىنلا بەك قورقۇنچلۇق ئىش. بۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنىڭ چارىسى پەقەت ئۆلۈم. ئۇ يان ئويلاپ، بۇ يان ئويلاپ، ئاخىر ئۇ مانا مۇشۇ چارىنى تاللاپ بۇگۈن مانا شۇلارنى خىيال قىلىپ ئولتۇرغانىدى.

— ئەگەر ماقۇل دېسىلە، ئىككى جاننى، ئۆزلىرىنى

قوشقاندا ئۇچ جانلىق قۇتۇلدۇرغان بولسلا، بۇنداق بىئەجەل ئۆلۈم دىنىمىزدىمۇ بەك ياماق كۆنىاھ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ دۇنيادا پەقەت ياخشىلىق يوق دەيدىكەن. بۇنىڭغا ئىشەنمىلا، ئىشەنمەملا مەيلى. ئەمما ھەر ھالدا بۇنداق قىلسىلا، پەقەت ئوبدان بولمايدۇ. مەن بالىغا دادا، سىلىنىڭ سادىق چاكارلىرى، قۇللىرى بولاي، مېنى مۇرادىمغا يەتكۈزسىلە، ئۆمرۈمنىڭ يېرىمى دەرد - ئەلەمدە ئۆتتى. بۇنىڭدىن كېيىن خۇشال، بەختلىك ئۆتسە نېمە بولىدۇ؟ سىلىدىن نېمە كېتىدۇ؟ قورساقتىكى بىگۇناھ جانىنى بەكرەك ئويلىسىلا!...

دەل شۇ سۆزنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، بالا قاتتىق تەۋرىدى.

— ياللا، تەلئەت ئاكا، مېنى ئېرىتىۋەتتىلىغۇ. ئاخىر مېنى يەڭدىلە! — ئۇ تەلئەتكە تاشلاندى. تەلئەت ئۆزىدىن ئېگىز، ئۇستىخانلىق ياش قىزنى ئەسەبىيلىك بىلەن سۆيۈپ كەتتى.

— ئاخىر يۈرىكىمنى چۈشەندىلە، مېھرىبانىم، — دېيىلدى ئۇ تىترىگەن ئاۋاز بىلەن. بۇ چاغدا مېھرىبانىمنىڭ پۈتۈن ئەس - يادى قورسىقىدىكى بالىدا قالغانىدى. يۈز، بويۇنلىرىغا سۈركەلگەن يېرىك ساقالدىن بىردىنلا ئۆزىنى مۇساجان قۇچىقىغا ئالغاندەك ھېسسىياتتا بولۇپ، يىللىق بىر سېزىم غىلىدە قىلىپ تەنلىرى بوشىشىپ كەتكەندەك بولدى.

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى
www.uyghurkitap.com

13

ئاق خالات كىيىپ ئالدىغا سەلدۇمچەيگەن مېھرىبانلاي ئامبولاتورىيە كاربىدورىدا تېز - تېز ماڭدى. كىرىدىغان يېرىنى تاپالمىغان كېسەللەر پات - پات ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ سورىدى. ئۇ يىللىق كۆلۈمسىرەپ ئۇلارنىڭ قولىدىكى قەغەزگە بىر قۇر قاراشتۇرۇپلا كىرىدىغان يەرنى دەپ بېرىپ ماڭدى. ئۇنىڭ چىرايىنى قورۇق باسقان، تازا تولۇپ سەمرىپ، تېخىمۇ گۈزەل ئوتتۇرا ياشلىق چوكان بولغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ ئاشۇ ئوماقلىقىغا قوشۇلۇپ بىر خىل يېقىمسىز قېرىلىق چىقىپ تۇرغانىدەك قىلىدۇ. بۇ بەلكى ئۇنىڭ روھىغا سىڭىپ كىرگەن، ئۆزىگە ئەر بولغۇچى قېرى ئادەمدىن ئۇنىڭغا سىڭىشكەن نەرسە بولسا كېرەك. ئۇنىڭ كۆڭلى سۇ ئىچكەن كۆڭۈل ئىدى. ئۇنىڭ نۇرى خۇنۇكلەشكەن شەھلا كۆزلىرىدىن بۇ ئىشلارغا پەرۋايى پەلەك. تەقدىرگە تىز پۈككەنلىكى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى.

ئۇ بىر ئىشخانىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئىشىككە قولىنى ئۇزىتىپ بولۇپ تۇرۇپ قالدى. ئىشخانىدىن چىقىۋاتقان ئاۋاز ئۇنى توختىتىپ قويغانىدى:

— بىر خۇش بولاي، ئوبدان خۇشگۈل، ماقۇل دېسىلە، ئەگەر بۇنداق جاھىللىق قىلسىلا، مەن چوقۇم يۇرىكىم يېرىلىپ ئۆلۈشۈم تۇرغان گەپ!...

— ياق، جېنىم تەلئەت ئاكا، مېنى خىجىل قىلمىسىلا،

مەن مېھرىنىڭ ئاچام بىلەن بىر يەردە ئىشلەپ تۇرۇپ بۇنداق قىلسام، تۇزكورلۇق قىلمايمەنمۇ؟ بۇ پەقەت قاملاشمىغان ئىش. مەن سىلىنىڭ قەزلىرىدەك تۇرسام!...

— جەنىم خۇشگۇل، سىلى بىلمەيلا، مېھرىنىڭ مېنى ئېرى قاتاردا كۆرمەيدۇ، ئېرىدەك بىلمەيدۇ. مېنى قېرى دەپ ياراتمايدۇ. يولدا ماڭسا، مېنى ياكى ئالدىدا يېراق مېڭىشنى، ياكى كەينىدە يېراق مېڭىشنى دەيدۇ. كىنو، تىياتىرغا مەن بىلەن بارمايدۇ. مەن بارسام، ئۇ بارمايدۇ. ئۇ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا مېنى ئېرىم دېيىشتىن نومۇس قىلىدۇ. مېنى قېرى كۆرۈپ باشقىلار بىلەن...

— ياق تەلئەت ئاكا، بەك ئاشۇرۇۋەتتىلە، قېرىلىقنىڭ راست، مېھرىنىڭ ئاچامدىن ساق 22 ياش چوڭ سىلى. مېھرىنىڭ ئاچام سىلىنى ئۇنداق كۆرگەن بولسا، سىلىگە ئالتۇندەك ئۇچ بالا تۇغۇپ بەرمىگەن بولاتتى. ئاللىقاچان سىلىنى تاشلىغان بولاتتى. ئۇ شۇنداق چىرايلىق، ھەر-قانداق يىگىتكە تەگسە جان بالىكام دەپ ئالىدۇ. ئۇ بەك ئاق كۆڭۈل، پەزىلەتلىك ئايال. بىز ھەممىمىز ئۇنىڭ ھۆر-مەتلەيمىز. بەك غۇرۇرلۇق، ئۆز ئايالىرىنى چۈشەنمەيدىگەنلا، ئۇنداق شاللاق ئايالاردىن ئەمەس. شۇنچە چىراي، ئەخلاق بىلەن سىلىدەك ئۆزىدىن چوڭ ئادەمگە تېگىپ قالغىنىغا بىزمۇ ھەيران!

— ئۇنى مەن ئۆلۈم گىردابىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغان. شۇڭا ماڭا تەگكەن، شۇڭا ئۆلمەي قالغان... بولدى، بۇنى دەپ ۋاقىتنى ئۆتكۈزمەيلى. ئۇ پەقەت ئۇچ بالامغا ئانا بولۇپ ماڭا خوتۇنلۇق بۇرچىنى ئادا قىلسلا بولدى، مەن

ئۇيغۇر كتاب ئوقۇرمەنلىرى ئىتتىپاقى www.uyghurkitap.com

پەقەت بولالمىدىم، كەلسىلە، مۇشۇ بىر قېتىم، بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز...

— ۋاي ئۇنداق قىلمىسىلا، سەت تۇرىدۇ، ھېلى ۋارقىرايمەن. بىر كىم كېلىپ قالىدۇ، ئەنە بىرى كېلىپ قالدى، قويۇۋەتسىلە، قانداق قېلىن ئادەم ماۋۇ، يۈز-خاتىر قىلغانىنى بىلمەيدىغان؟

مېھرىنىڭ يۈزلىرى قىزارغان ھالدا ئىشىكنى قاتتىقراق ئىككى چېكىپلا كىردى. تەلئەت خۇشگۈلگە چاپلىشۋېلىپ، يۈزىنى ئەپقاچسا كانسىيغا، كۆكسىگە سۆيۈپ ئېسىلۋالغانىدى. ئىشىك ئېچىلىشى بىلەنلا، قاتتىق ھودۇقۇپ خۇشگۈلنى قويۇۋېتىپ، قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. ھەر ئىككىسى تامدەك تاتىرىپ كەتتى. خۇشگۈل ئىزا تارتقىنىدىن، قورققىنىدىن غالىلداپ تىترەپ پاكىدە يىغلىۋەتتى. مېھراي بېرىپ خۇشگۈلنىڭ چۈۋۈلغان چاچلىرىنى تۈزەشتۈردى.

— سىزدە گۇناھ يوق سىڭلىم، توغرا قىلدىڭىز، بۇ ئادەم ئۆز ۋاقتىدا بۇرۇنقى خوتۇنى ئۈستىدىن داتلاپ ماڭمۇ شۇنداق قىلغان... سىز مەندىن ئەقىللىق ئىكەنسىز.

خۇشگۈل مېھرىنىڭ قۇچاقلاپ يىغلاپ كەتتى.

— رەھمەت ئوبدان ئاچا، جاھاندا سىلىدەك كىشى قورساق ئايال بارمۇ! مۇشۇنداق ئادەم بىلەن قانداقمۇ بىر ئۆيدە تۇرغانلا، جېنىم ئاچا؟ ئىنتىنىڭ ئۆزى ئىكەنغۇ.

— بولدى يىغلىماڭ سىڭلىم! قانداق قىلىمەن؟ پېشانىمگە پۈتۈلگىنى شۇ تۇرسا؟ خۇدانىڭ ماڭا سوۋغا قىلغان سوۋغىسى... تارتمىقا ئامال يوق...

— سىلىدىن باشقا ئادەم بولسا ماڭا نېمە كۈن

كۆرسته‌تتى!...

خۇشگۈل تېخىمۇ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى.

— تەلئەت سىلىگە تېلېفون كەپتىكەن،—دېدى مېھرىئاي تەبەسسۇم بىلەن. چەكچىيىپ تۇرۇپ قالغان تەلئەت چۆچۈپ:

— ھە، نېمە؟ ھە، نېمىدېن؟ كىمدىن؟ — دېدى بىردىنلا چۆچۈپ ئۆزىگە كېلىپ كۈلۈشكە زورۇقۇپ.

— ئېتىنى سورىماپتۇمەن. بىر ئايالدىن كەپتۇ.

تەلئەتنىڭ ئاق ساقال بېسىپ كەتكەن گۆشلۈك يۈزى يالىلدە قىزىرىپ تېخىمۇ تەمتىرەپ كەتتى. مېھرىئاينىڭ كۆكسىگە بېشىنى قويۇۋېلىپ ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان خۇشگۈلمۇ دەرھال بېشىنى كۆتۈرۈپبىر مېھرىئايغا، بىر تەلئەتكە قاراپ:

— جېنىم مېھرىئاي ئاچا، سىلى ھېلىمۇ مۇشۇنداق تۇرۇپلا! — دەپلا ئاۋازىنى تېخىمۇ قويۇۋېتىپ مېھرىئاينى قۇچاقلاپ يىغلاپ كەتتى.

1987 - يىل 30 - نويابر. قەشقەر.

www.uyghurkitap.com

悲惨的乡村 （维吾尔文）
艾合搭木·玉买尔 著
责任编辑：乌斯满

新疆青少年出版社出版 （乌鲁木齐市建设路九号）
新疆新华书店发行 新疆新华印刷二厂印刷
787×1092毫米 32开本 21.5印张
1988年6月第1版 1989年5月第1次印刷
印数：1——5,500

ISBN7-5371-0289-9/I·137（民文） 定价：4.30元

مۇقاۋىنى باقمت ئىشلىگەن

ISBN 7 — 5371 — 0289 — 9
I · 137（民文）باھاسى：4·30يۈەن